

HERODOTOS VON STEIN V

W

7

[Faint, illegible purple stamp]

K.K.
GYMNASIALBIBLIOTHEK
FREISTADT.

IV 38

zu Stein's Herodotos B. V.

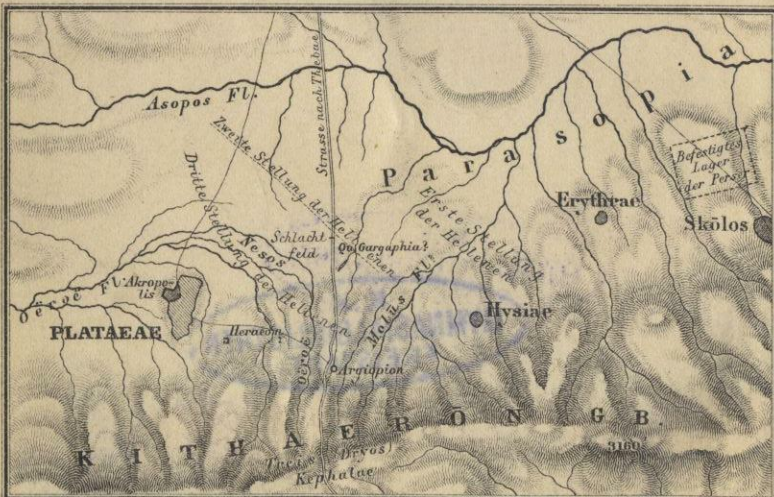
SCHLACHTFELD VON SALAMIS.

1 : 300,000 5 10 20 30 40 50 Stadien.

SCHLACHTFELD VON PLATAEAE.

1 : 150,000 5 10 15 20 Stadien.

H. Kiepert gez.

Berlin, Weidmannsche Buchhandlung.

Geogr. lith. Anst. v. C. L. Kellner, Berlin S.

HERODOTOS

ERKLÄRT

VON

HEINRICH STEIN.

FÜNFTER BAND.

BUCH VIII UND IX. NAMENVERZEICHNIS.

MIT ZWEI KÄRTCHEN VON H. KIEPERT.

FÜNFTHE VERBESSERTE AUFLAGE.

Ca 20 B

BERLIN,
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.
1893.

Θ.

Οἱ δὲ Ἑλλήνων ἐς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες 1
ἦσαν οἶδε, Ἀθηναῖοι μὲν νέας παρεχόμενοι ἑκατὸν καὶ
εἴκοσι καὶ ἐπτὰ· ὑπὸ δὲ ἀρετῆς τε καὶ προθυμίας
Πλαταιέες, ἀπειροὶ τῆς ναυτικῆς ἐόντες, συνεπλήρουν
τοῖσι Ἀθηναίοισι τὰς νέας. Κορίνθιοι δὲ τεσσαράκοντα 5
νέας παρείχοντο, Μεγαρέες δὲ εἴκοσι, καὶ Χαλκιδέες ἐπλή-
ρουν εἴκοσι, Ἀθηναίων σφι παρεχόντων τὰς νέας, Αἰγι-
νήται δὲ ὀκτωκαίδεκα, Σικωνῖοι δὲ δνοκαίδεκα, Λακε-
δαιμόνιοι δὲ δέκα, Ἐπιδαύριοι δὲ ὀκτώ, Ἐρετριέες δὲ

Die hellenische Flotte bei Artemision. Streit um die Hegemonie. Bestechung des Themistokles (c. 1—5).

1. Nachdem VII 175—177 die doppelte Aufstellung der Hellenen zur See bei Artemision, zu Lande bei Thermopylä, und, der Zeitfolge entsprechend, zuerst die Bewegungen der Flotten (VII 179—195), darauf die Kämpfe an den Pässen (VII 202—233) berichtet sind, wendet sich die Erzählung jetzt zu den mit den letzteren gleichzeitigen Ereignissen (c. 15) bei Artemision zurück, und beginnt, wie VII 202, mit einer Übersicht der hellenischen Streitkräfte, die aber diesmal nach der Größe der Kontingente aufgezählt werden, wohl mit Rücksicht auf c. 3. Anders VI 8. VIII 43 ff. IX 28. (Doch ist der Übergang zu dem neuen Abschnitt, ganz gegen des Autors Weise, ohne passend anschließenden Rückweis; nicht einmal der Gegensatz Thermopylä—Artemision kommt zum Ausdruck. So liegt es

nahe hier einen Ausfall im Texte anzunehmen.)

2. Seitdem man angefangen sich im Kriege vorzugsweise der Trieren zu bedienen, verstand man unter 'Schiffen' (νέες) meist nur schlechthin diese Gattung, nicht auch die kleineren (VII 97 8 f.) oder die Segel- und Transportschiffe (πλοῖα, νέες ἐκπαγωγῶν); daher 11 νέας καὶ πεντηκοντέρους. Letztere werden deshalb auch nicht in die Hauptsumme eingerechnet (c. 2 4. 48 7). — ἑκατὸν—ἐπτὰ: diese absteigende Zahlfolge auch II 9 10. 100 2. 142 11. — III 95 9. VI 117 2 f. VII 184 6. 11. 26. 187 12. VIII 2 5. IX 29 3. 30 2.

4. Vgl. VI 108. — συνεπλήρουν, mit ἐπιβάται und allenfalls mit ναῦται. Zu Ruderknechten (ἐρέται, κοπηλάται) gaben sich freie Bürger in der Regel nicht her.

8. Λακεδαιμόνιοι, hier u. c. 43 2 im eigentlichen Sinne (vgl. VII 234 12. IX 70 26). Spartiaten dienten höchstens als Epibaten auf der Flotte.

10 *ἑπτὰ*, Τροϊζήνιοι δὲ πέντε, Στυράες δὲ δύο, καὶ Κήιοι δύο τε νέας καὶ πεντηκοντέρους δύο. Λοχοὶ δὲ σφι οἱ Ὀπούντιοι ἐπεβοήθειον πεντηκοντέρους ἔχοντες ἑπτὰ.

2 Ἦσαν μὲν ὦν οὗτοι οἱ στρατευόμενοι ἐπ' Ἀρτεμισιον, εἴρηται δὲ μοι καὶ ὡς τὸ πλῆθος ἕκαστοι τῶν νεῶν παρείχοντο. ἀριθμὸς δὲ τῶν συλληχθεισῶν νεῶν ἐπ' Ἀρτεμισιον ἦν, παρέξ τῶν πεντηκοντέρων, διηκόσια καὶ ἑβδομήκοντα καὶ μία. τὸν δὲ στρατηγὸν τὸν τὸ μέγιστον κράτος ἔχοντα παρείχοντο Σπαρτιῆται Εὐρυβιάδην Εὐρυκλείδew· οἱ γὰρ σύμμαχοι οὐκ ἔφρασαν, ἦν μὴ ὁ Λάκων ἡγεμονεύη, Ἀθηναίοισι ἐψευδαί ἡγεομένοισι, ἀλλὰ λύσειν τὸ μέλλον ἔσσεσθαι στρατεύμα.

3 ἐγένετο γὰρ κατ' ἀρχὰς λόγος, πρὶν ἢ καὶ ἐς Σικελίην πέμπειν ἐπὶ συμμαχίην, ὡς τὸ ναυτικὸν Ἀθηναίοισι χρεὸν εἶη ἐπιτρέπειν. ἀντιβάντων δὲ τῶν συμμάχων εἶλον οἱ Ἀθηναῖοι μέγα πεποιημένοι περιεῖναι τὴν Ἑλ-

5 λάδα καὶ γνόντες, εἰ στασιάσουσι περὶ τῆς ἡγεμονίης, ὡς ἀπολέεται ἡ Ἑλλάς, ὀρθὰ νοεῦντες· στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου δημοφρονέοντος τοσοῦτω κάκιον ἐστὶ ὄσφ πόλεμος εἰρήνης. ἐπιστάμενοι ὦν αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἀντέτεινον ἀλλ' εἶλον, μέχρι ὅσου κάρτα ἐδέοντο αὐτῶν,

10. Στυράες, aus der Stadt Στόρα auf Euböa; zu VI 107 10.

11. σφι, τοῖσι Ἕλλησι. — οἱ Ὀπούντιοι: die sog. Ἐπιωνηίδιοι sind darin einbegriffen (VII 203 2).

2. 2. ὡς τὸ: richtiger *δοῦς τὸ* oder *δοῦν*. Aber der ganze Satz ist verdächtig.

7. οἱ σύμμαχοι, fast nur Peloponnesier und Dorier, die, gewohnt unter Sparta's Oberleitung ins Feld zu rücken, diese Ordnung jetzt auch auf den ersten gemeinschaftlichen Auszug zur See übertragen wissen wollten.

8. ὁ Λάκων, der Anführer der lakonischen Abteilung.

9. στρατεύμα 'Flotte'. Noch c. 15 11. S. zu V 36 22.

3. πρὶν ἢ καὶ 'noch bevor' (VI

109 25. IX 68 3). — ἐς Σικελίην: s. VII 157 ff. Damals erkannte Athen bereits das Vorrecht der Lakonen an (VII 161). — πέμπειν, Inf. Impf., 'ehe man noch daran dachte nach S. zu schicken'.

4. H. schrieb wohl *μέγα τε ποιούμενοι*.

6. νοεῦντες, stellvertretend für γνόντες. Vgl. c. 10 5 und zu IV 200 10. Nachher *ἐπιστάμενοι* (8).

8. 'eben nur in dieser Erkenntnis', nur aus diesem Grunde. So *αὐτὸ τοῦτο* auch VII 10 η 5.

9. *μέχρι ὅσου* 'so lange als', *δοῦν χρόνον, ἕως, ἐς δ.* Vgl. VII 60 11. VIII 84 14. Bloß *μέχρι* IV 3 15.

— *ἐδέοντο αὐτῶν*, sc. Ἀθηναῖοι. Zunächst waren die Athener mehr der peloponnesischen Hilfe bedürftig

ὡς διέδεξαν· ὡς γὰρ δὴ ὠσάμενοι τὸν Πέρσην περὶ τῆς 10 ἐκείνου ἤδη τὸν ἀγῶνα ἐποιεῦντο, πρόφρασι τὴν Πανσανίew ὕβριν προῖσχόμενοι ἀπέιλοντο τὴν ἡγεμονίην τοῦς Λακεδαιμονίους. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐγένετο.

Τότε δὲ οὗτοι οἱ καὶ ἐπ' Ἀρτεμισιον Ἑλλήνων ἀπι- 4 κόμενοι ὡς εἶδον νέας τε πολλὰς καταχθείσας ἐς τὰς Ἀφέτας καὶ στρατιῆς ἅπαντα πλέα, ἐπεὶ αὐτοῖσι παρὰ δόξαν τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἀπέβαινε ἢ ὡς αὐτοὶ κατεδόκειον, καταρρωδήσαντες δρησιμὸν ἐβουλεύοντο 5 ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισιον ἔσω ἐς τὴν Ἑλλάδα. γνόντες δὲ σφείας οἱ Εὐβοεὲς ταῦτα βουλευομένους ἐδέοντο Εὐρυβιάδew προσμεῖναι χρόνον ὀλίγον, ἔστ' ἂν αὐτοὶ τέκνα τε καὶ τοὺς οἰκέτας ὑπερθέωνται. ὡς δ' οὐκ ἐπειθον, μεταβάντες τὸν Ἀθηναίων στρατηγὸν πείθουσι Θεμι- 10 στοκλέα ἐπὶ μισθῷ τριήκοντα τάλαντοισι, ἐπ' ᾧ τε

als umgekehrt, und um diese nicht zu verlieren, verzichteten sie vorläufig auf die Führung.

10. *ὡς διέδεξαν* 'wie sie zu erkennen gaben' (VII 172 2). Erg. *ὑστερον* (13). — *ὠσάμενοι*, cum propulsassent (VI 37 3).

10 ff. τῆς ἐκείνων, die Inseln und Küstenplätze des ägäischen Meeres bis zum Pontos. — *πρόφρασι* — *ἡγεμονίην*: ausführlich und mehr zu gunsten Athens Thukyd. I 95. — *ὑστερον*, nach der Einnahme von Byzantion im J. 477/76.

4. καὶ 'wirklich' (I 75 21), nach all dem Streiten und Zaudern. Es waren ihrer nicht einmal alle (vgl. c. 42) und mit voller Macht, und kaum angekommen dachten sie schon wieder auf Rückzug. Man könnte in καὶ auch einen Rückweis auf VII 207 2 ff. (vgl. unten 5) finden; dann müßte es aber vor οὗτοι stehen.

2. Die Hellenen erwarteten hier die Ankunft der persischen Flotte, um die Einfahrt des Euripos zu decken (c. 15); als diese dann wirklich von Therma herauf fuhr, gingen sie bis nach Chalkis zurück (VII

182), nahmen aber bald darauf, am zweiten Tage des dreitägigen Sturmes, ihre frühere Stellung wieder ein, und, als hier die Nachhut der feindlichen Flotte an ihnen vorbei nach Aphetä fuhr, fingen sie dieselbe weg (VII 192 ff.). Woraus sich eine kleine Ungenauigkeit in dieser Stelle ergibt. Vgl. auch c. 6 5.

3. Ἀφέτας: s. VII 193. — παρὰ δόξαν — ἢ ὡς wie I 79 9.

5. κατεδόκειον, näml. ἐκπλαυντες ὄλλυας τινὰς σφλοὶ ἀντιξέδους ἐσοσθαι νέως (VII 192).

6. ἔσω ἐς, durch die Enge des Euripos in die Binnengewässer des mittleren Hellas (ἐς τὴν Ἑλλάδα, zu VII 176 7). Artemision war nur ein Außenposten. Der eigentliche Sammelplatz war der Hafen von Trözen (c. 42).

9 f. οἰκέται, οἱ κατὰ τὸν οἶκον πάντες Hesych. So auch c. 44 8. 106 9. 142 18. Dazu gehören auch die Frauen. Die Kinder sind, wie c. 41 4, besonders und zuerst genannt, weil auf ihnen vorzüglich der Bestand des Hauses beruht.

11. ἐπὶ μισθῷ τριήκοντα τάλαν-

καταμείναντες πρὸ τῆς Εὐβοίης ποιήσονται τὴν ναυμα-
 5 χίην. ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς τοὺς Ἴλληνας ἐπισχεῖν ὧδε
 ποιέει· Εὐρυβιάδῃ τούτων τῶν χρημάτων μεταδιδού
 πέντε τάλαντα ὡς παρ' ἑωυτοῦ δῆθεν διδούς. ὡς δὲ οἱ
 οὗτος ἀνεπέπειστο, Ἀδείμαντος γὰρ ὁ Ὠκύτου ὁ Κορίν-
 5 θιος στρατηγὸς τῶν λοιπῶν ἤσπαιρε μόνος, φάμενος
 ἀποπλεύσεσθαι τε ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ οἱ παραμε-
 νέειν, πρὸς δὲ τοῦτον εἶπε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπομπόσας
 „οὐ σὺ γε ἡμέας ἀπολείψεις, ἐπεὶ τοι ἐγὼ μὲν δῶρα
 δώσω ἢ βασιλεὺς ἂν τοι ὁ Μήδων πέμπει ἀπολιπόντι
 10 τοὺς συμμάχους.“ ταῦτά τε ἅμα ἠγόρευε καὶ πέμπει
 ἐπὶ τὴν νέα τὴν Ἀδειμάντου τάλαντα ἀργυρίου τρία.
 οὗτοι τε δὴ πληγέντες δώροισι ἀναπεπεισμένοι ἦσαν καὶ

τοιοῖσι: vgl. V 65 10. — Themistokles ist die einzige geschichtliche Person, die der sonst so unbefangene und nachsichtige Vf. mit entschiedener Parteilichkeit behandelt. Von seinen unleugbaren Verdiensten spricht er überall mit auffallender Kühle, manche verschweigt er ganz, andere erwähnt er nicht als die seinigen (vgl. zu VII 144 9. VIII 9 1. 79 2), und während er das momentane Eingreifen des Aristides zu einem unbeschränkten Lobe dieses Gegners benutzt (c. 79. 95), hat er für jenen und seine weitfassende unermüdete Thätigkeit kaum ein Wort der Anerkennung; nur in List und Verschlagenheit erkennt er ihm den Vorrang zu (c. 110). Dagegen erzählt er wiederholt von seiner unlauteren Gewinnssucht, seiner Bestechlichkeit, und hebt mit sichtbarer Abgunst Züge eines zweideutigen, unredlichen, selbstsüchtigen und eitlen Charakters hervor (c. 5. 19. 22. 58. 108 f. 112. 124). Vgl. zu c. 110 1.

5. 3. ὡς — δῆθεν: vgl. VI 1 6. — παρ' ἑωυτοῦ, de suo (II 129 9).

4. γὰρ: von diesem bei H. noch häufigen parenthetischen Gebrauche des Begründungssatzes s. zu I 8 4.

— Ἀδείμαντος, wohl der VII 137 20 genannte.

5. ἤσπαιρε 'sperrte sich', wie ein Vogel der sich dem Häscher nicht fügen will. Dieser Korinthier erscheint auch sonst nicht in günstigem Lichte (c. 59. 61. 94).

9. βασιλεὺς ἂν τοι — πέμπει, drohende Anspielung daß Verrat und Bestechung im Spiele sein möchten. Vgl. zu IX 41 15. — Ein anderes Geschichtchen der Art bei Plutarch Themist. 7.

12. πληγέντες ist nach cod. R geändert statt πάντες, das (für δύο) nicht haltbar ist. Der Ausdruck (auch Plut. Demosth. 25 πληγῆς ὑπὸ τῆς δωροδοκίας) wahrscheinlich übertragen vom Fang mit der Leimrute, mit welcher der Jäger den Vogel zu treffen suchte. Petron. 109 per antennam pelagiae consederant volucres, quas textis harundinibus peritus artifex tetigit: illae viscatis illigatae viminibus deserebantur ad manus. Plaut. Bacch. 51 duae me unum expetitis palumbem: perii, alas arundo verberat, 1158 tactus sum vehementer visco. (Die noch unerklärte Andeutung des Horaz c. III 16 munera navium saevos

τοῖσι Εὐβοεῦσι ἐνεχάριστο, αὐτὸς τε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκέρδηρε, ἐλάνθανε δὲ τὰ λοιπὰ ἔχων, ἀλλ' ἠπιστάτο οἱ μεταλαβόντες τούτων τῶν χρημάτων ἐκ τῶν Ἀθηνέων 15 ἐλθεῖν ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ τὰ χρήματα.

Οὕτω δὴ κατέμεινάν τε ἐν τῇ Εὐβόλῃ καὶ ἑναυμά- 6
 χησαν, ἐγένετο δὲ ὧδε. ἐπεὶτε δὴ ἐς τὰς Ἀφέτας περὶ
 δείλην προωὴν γινομένην ἔπικατο οἱ βάρβαροι, πνθό-
 μνοι μὲν ἐτι καὶ πρότερον περὶ τὸ Ἀρτεμισίον ναυλο-
 χέειν νέας Ἰλληνίδας ὀλίγας, τότε δὲ αὐτοὶ ἰδόντες, 5
 πρόθυμοι ἦσαν ἐπιχειρεῖν, εἴ κως ἔλοιεν αὐτάς. ἐκ μὲν
 δὴ τῆς ἀντίης προσπλέειν οὐ κώ σφι ἐδόκεε τῶνδε
 εἶνεκα, μὴ κως ἰδόντες οἱ Ἰλληγες προσπλέοντας ἐς
 φρυγὴν δομήσειαν φεύγοντάς τε εὐφρόνῃ καταλαμβάνῃ·

illaqueant duces geht vielleicht auf diese Stelle.)

14. ἀλλ', weil ἐλάνθανε = οὐκ ἐδηλοῦτο, οὐκ ἐγίνετο φανερόν. — ἠπιστάτο 'glaubten' (I 3 4).

16. ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ 'zu diesem Zwecke', um an die Führer verteilt zu werden.

Persisches Geschwader um Euböa. Der Taucher Skyllias. Erstes Seetreffen bei Artemision. Sturm; Untergang des Geschwaders. Tag nach der Schlacht (c. 6—14).

6. 2f. ἐγένετο, impersonal (c. 107 5). — δὴ weist auf VII 193 zurück. — Reihenfolge der Ereignisse: Ankerung bei Sepias, dreitägiger Sturm (VII 188—191); — am 4. Tage (c. VII 192 f.) nach Mittag Ankerung bei Aphetä, Entsendung einer Abteilung um Euböa; Schlacht am späten Nachmittag; nachts wieder Sturm; — am 5. Tage Waffenruhe (c. 14); — am 6. Tage zweite Schlacht; nachts Rückzug der Hellenen (c. 15 ff.) Zu dieser Tagereihe der Ereignisse bemerkt Busolt Gr. Gesch. II 153, 3 mit Recht daß am 4. Tage die persische Flotte nicht schon wieder in der Lage war zu schlagen

(c. 7 13 ἐποιεῖντο ἀριθμὸν), und daß das in der Nacht nach dem ersten Treffen vom Sturm überraschte Geschwader seit seiner Abfahrt am Nachmittag nicht schon bis zur Südwestküste Euböas (c. 137) gelangt sein konnte. Der erste Kampf wird erst am 5. Tage und der Sturm in der Nacht darauf stattgefunden haben. — περὶ δείλην προωὴν γινομένην 'bei Beginn des Nachmittages'; Ggs. c. 9 6 δείλην δὴν.

4. ἐτι 'schon' (V 62 17). — πρότερον: s. VII 177 8. Die Perser wußten davon durch Wegnahme der hellenischen Wachtschiffe (VII 179 ff.).

5. τότε — ἰδόντες, auf der Vorbeifahrt nach Aphetä, nicht auf der Ankerstelle, die von Artemision 80 Stadien entfernt war (c. 8 13).

6. εἴ ἔλοιεν: zum Aorist vgl. VIII 128 13.

9 ff. καταλαμβάνῃ, hier in günstigem oder doch neutralem Sinne, 'über die Fliehenden hereinbräche', wie III 139 Συλοσῶντα κατέλαβε εὐτυχῆ τις τοῦδε. Sonst vom Eintritt eines Unerwünschten oder Überraschenden; so c. 56 4 ἥως κατέλαμβανε. Vom Wechsel der Modi

10 καὶ ἐμελλον δῆθεν φεύξεσθαι, ἔδει δὲ μηδὲ πυρφόρον τῷ
7 ἐκείνων λόγῳ ἐκφυγόντα περιγενέσθαι. πρὸς ταῦτα ἂν
τάδε ἐμνησαντο τῶν νεῶν ἀπασέων ἀποκρίναντες διη-
κοσίας περιέπεμπον ἔξωθεν Σιαῶν, ὡς ἂν μὴ ὀφθείη-
σαν ὑπὸ τῶν πολεμίων περιπλέουσαι Εὐβοίαν κατὰ τε
5 Καφηρέα καὶ περὶ Γεραιστὸν ἐς τὸν Εὐριπον, ἵνα δὴ περι-
λάβοιεν οἱ μὲν ταύτη ἀπικόμενοι καὶ φράζαντες αὐτῶν
τὴν ὀπίσω φέρουσαν ὁδόν, σφεῖς δὲ ἐπισπόμενοι ἐξ
ἐναντίας. ταῦτα βουλευσάμενοι ἀπέπεμπον τῶν νεῶν τὰς
ταχθείσας, αἰτοὶ οὐκ ἐν νόῳ ἔχοντες ταύτης τῆς ἡμέ-
10 ρης τοῖσι Ἕλλησι ἐπιθήσεσθαι, οὐδὲ πρότερον ἢ τὸ
σύνθημά σφι ἐμίλλε φανήσεσθαι παρὰ τῶν περιπλέον-
των ὡς ἠκόντων. ταύτας μὲν δὴ περιέπεμπον, τῶν δὲ
λοιπέων νεῶν ἐν τῆσι Ἀφείτησι ἐποιεῦντο ἀριθμὸν.

8 Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐν ᾧ οὗτοι ἀριθμὸν
ἐποιεῦντο τῶν νεῶν, ἦν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τούτῳ
Σκυλλίης Σκιωναῖος δῦτης τῶν τότε ἀνθρώπων ἀριστος,
ὃς καὶ ἐν τῇ ναυγίῃ τῇ κατὰ Πήλιον γενομένη πολλὰ

zu I 53 3. — Der Satz καὶ ἐμε-
λλον . . . bekommt durch δῆθεν eine
ironische Färbung 'und sie würden
ja natürlich zu entkommen suchen'
(ἐμελλον, vgl. zu II 43 15. VII 23 11).
τῷ ἐκείνων λόγῳ, sicuti illi dicti-
tabant, gilt auch für diesen Satz.
Deshalb mußte φεύξεσθαι st. ἐκφ.
geschrieben werden. — ἔδει 'es
sollte'. Ähnlich VII 144 13. — Der
πυρφόρος bewahrte das von Hause
mitgenommene heilige Feuer und
fungierte bei den Opfern (Xenoph.
resp. Lac. XIII 2); als solcher be-
gleitete er das Heer oder die Flotte
überall und war, nach hellenischer
Satzung, für seine Person unverletz-
lich. Darum sagte man von einer ver-
nichtenden Niederlage mit sprich-
wörtlicher Hyperbel οὐδὲ πυρφόρος
ἔλειφθη (Zenob. V 34) oder ἐξέφυγε.

7. 3. ἔξωθεν Σιαῶν 'über Sk.
hinaus', jenseits dieser Insel, um
über die Richtung zu täuschen. —
ὡς ἂν μὴ ὀφθείησαν: bei finalem

ὡς und ὅπως setzt H. noch oft den
Opt. mit ἂν (V 98 22).

4. κατὰ 'an — vorüber' (IV 35 3),
Kaphereus und Gerästos sind Vor-
gebirge des südöstlichen Euboea.

8. τὰς ταχθείσας 'die dazu be-
ordneten' (IX 56 7).

9. αὐτοί, die Hauptmacht, wie VII
183 10.

13. ἀριθμὸν 'Musterung' (VII 59
16). Sturm und Feinde hatten schon
so starke Lücken gerissen, daß eine
neue Einteilung und Organisation
für die Schlacht nötig war.

8. ἐν ᾧ, adverbial, 'dieweil'.
Der so begonnene Hauptsatz kommt
nach der parenthetischen Einführung
einer neuen Person (ἦν γὰρ . . .,
vgl. oben c. 5 4) und ihrer näheren
Beschreibung nicht mehr zu regel-
rechtem Abschlus.

3. Σκιωναῖος, von der Halbinsel
Pallene (VII 123 7).

4 ff. Vgl. VII 190.

μὲν ἔσωσε τῶν χρημάτων τοῖσι Πέρσησι, πολλὰ δὲ 5
καὶ αὐτὸς περιεβάλετο, οὗτος δὲ Σκυλλίης ἐν νόῳ μὲν
εἶχε ἄρα καὶ πρότερον ἀντομολήσειν ἐς τοὺς Ἕλ-
ληνας, ἀλλ' οὐ γὰρ οἱ παρέσχε ἕως τότε. ὅτε μὲν δὴ
τρόπῳ τὸ ἐνθεῦτεν ἐτι ἀπίκετο ἐς τοὺς Ἕλληνας, οὐκ
ἔχω εἰπεῖν ἀτρεκέως, θωμάζω δὲ εἰ τὰ λεγόμενα ἐστὶ 10
ἀληθέα· λέγεται γὰρ ὡς ἐξ Ἀφειτέων δὺς ἐς τὴν θά-
λασσαν οὐ πρότερον ἀνέσχε πρὶν ἢ ἀπίκετο ἐπὶ τὸ Ἀρ-
τεμίσιον, σταδίους μάλιστα κη τούτους ἐς ὀγδώκοντα
διὰ τῆς θαλάσσης διεξελθῶν. λέγεται μὲν νῦν καὶ ἄλλα
ψευδέσι εἴκελα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τὰ δὲ μετεξέ- 15
τερα ἀληθέα· περὶ μέντοι τούτου γνώμη μοι ἀποδε-
δέχθω πλοῖῳ μιν ἀπικέσθαι ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. ὡς δὲ
ἀπίκετο, αὐτίκα ἐσήμηνε τοῖσι στρατηγοῖσι τὴν τε να-
υγίην ὡς γένοιτο, καὶ τὰς περιπεμφθείσας τῶν νεῶν
περὶ Εὐβοίαν. τοῦτο δὲ ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες λόγον 9
σφίσι αὐτοῖσι ἐδίδουσαν. πολλῶν δὲ λεχθέντων ἐνίκια τὴν
ἡμέρην ἐκείνην αὐτοῦ μείναντάς τε καὶ ἀλίσθεντάς,
μετέπειτα νύκτα μέσσην παρέντας πορεύεσθαι καὶ ἀπαν-
τῶν τῆσι περιπλεούσησι τῶν νεῶν. μετὰ δὲ τοῦτο, ὡς 5
οὐδεὶς σφι ἐπέπλεε, δέλιαν ὀψίην γινομένην τῆς ἡμέρας
φυλάξαντες αὐτοὶ ἐπανέπλεον ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀπό-

6. περιεβάλετο 'hatte sich zuge-
eignet' (III 71 18).

7. ἄρα, wie er nachträglich er-
klärte. S. zu III 64 20.

8. ἀλλὰ — γὰρ 'aber freilich'.
Eig. 'doch da', mit Verschweigung
der Folge (οὐκ ἀντομολήσει). S. zu
II 120 24.

9. ἐτι, nach den vergeblichen
Versuchen.

12. ἀνέσχε: Od. ε 319 οὐδ' ἔδν-
νάσθη Δίνα μάλ' ἀνέσχεδένω με-
γάλον ὑπὸ κῆρατος ὀρυγῆς.

13. τούτους, appositiv wie III 5
13.

15. τὰ δὲ μετεξέτερα, attisch τὰ
δὲ τινά.

19. ὡς γένοιτο, nicht sowohl die
Thatsache, die ihnen schon bekannt

war (VII 192), als den Umfang und
die Schwere des Verlustes.

9. λόγον — ἐδίδουσαν 'gingen mit
sich zu Rate' (I 97 9). — ἐνίκια
'drang der Vorschlag durch' (VI
101 9). Er kam dann doch nicht
zur Ausführung, sondern, ange-
blich nach dem ursprünglichen Vor-
schlage des Themistokles (Ephoros
bei Diodor XI 12), zum Angriff auf
die persische Flotte, von der man
selbst einen Angriff erwartete
hatte (6).

3. ἀλίσθεντάς, im Lager am
Ufer, um den Feind nicht aufmerk-
sam zu machen.

5. μετὰ δὲ τοῦτο, nach diesem
Beschlusse.

7. φυλάξαντες, um, bei ungün-

πειραν αὐτῶν ποιήσασθαι βουλόμενοι τῆς τε μάχης καὶ
 10 τοῦ διεκπλόου. ὄρωντες δὲ σφῆας οἱ τε ἄλλοι στρα-
 τιῶται οἱ Ξέρξῃ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐπιπλέοντας νηυσὶ
 ὀλίγησι, πάγχυ σφι μανίην ἐπενείκοντες ἀνήγον καὶ
 αὐτοὶ τὰς νέας, ἐλπίσαντες σφῆας εὐπετέως αἰρήσειν,
 5 οἰκίατα κάρτα ἐλπίσαντες, τὰς μὲν γε τῶν Ἑλλήνων
 ὄρωντες ὀλίγας νέας, τὰς δὲ ἐωυτῶν πλήθει τε πολλα-
 πλησίας καὶ ἄμεινον πλεούσας· καταφρονήσαντες ταῦ-
 τα ἐκκλιόντο αὐτοὺς ἐς μέσον. ὅσοι μὲν νῦν τῶν
 Ἰώνων ἦσαν εὐνοοὶ τοῖσι Ἑλλήσι ἀέκοντές τε ἐστρατεύ-
 10 οντο, συμφορὴν τε ἐποιεῦντο μεγάλην ὄρωντες περιεχο-
 μένους αὐτοὺς καὶ ἐπιστάμενοι ὡς οὐδεὶς αὐτῶν ἀπο-
 νοστήσει· οὕτω ἀσθενέα σφι ἐφαίνετο εἶναι τὰ τῶν
 Ἑλλήνων πρήγματα. ὅσοισι δὲ καὶ ἡδομένοισι ἦν τὸ γι-
 νόμενον, ἀμιλλαν ἐποιεῦντο δικῶς αὐτὸς ἕκαστος πρῶτος
 15 νέα Ἀττικὴν ἐλὼν παρὰ βασιλέος δῶρα λάμψεται· Ἀθη-
 ναίων γὰρ αὐτοῖσι λόγος ἦν πλείστος ἀνὰ τὰ στρατό-
 11 πεδα. τοῖσι δὲ Ἑλλήσι ὡς ἐσήμηνε, πρῶτα μὲν ἀντί-
 προφροὶ τοῖσι βαρβάροισι γενόμενοι ἐς τὸ μέσον τὰς
 πρύμνας συνήγαγον, δεύτερα δὲ σημήναντος ἔργου εἰ-

stiger Wendung, noch Zeit zur Flucht zu behalten (vgl. c. 6 9). Die Feinde konnten in den ihnen fremden Gewässern nur bei Tage sich zurecht finden.

8f. μάχης 'Kampfesweise', wie VII 9 a 2. — διεκπλόου: zu VI 12 4.

10. 3. μανίην ἐπενείκοντες 'des Wahnsinns zeihend' (VII 112 5). Dazu πάγχυ, wie dort καὶ πάγχυ. Vgl. πάγχυ δοκέειν (I 31 4. VII 32 8), ἐπιπλεῖν (III 157 4. VIII 12 7), καταδοκέειν (III 27 5. VI 16 11).

6. ὀλίγας, ohne εὐίας (VI 112 7).

7. ἄμεινον πλεούσας: zu c. 42 9. — καταφρονήσαντες, verstärktes φρονήσαντες, 'in dieser Überzeugung' (I 59 18).

8 ff. Vgl. c. 85.

10. τε sollte erst hinter ὄρωντες kommen. Ähnliche Fälle solcher

Metathesis I 105 3. II 60 2. III 8 9. V 62 17. VII 197 15. IX 55 2.

16. τὰ στρατόπεδα hier von der Flotte (V 36 2). Der Plural, weil die große Flotte schon nach den Nationalitäten in mehrere Geschwader zerfiel (VII 97).

11. 2. Dasselbe Manöver einer strahlenförmigen Aufstellung (ἐτάξαντο κύκλον τῶν νεῶν ὡς μέγιστον οἶοι τ' ἦσαν μὴ διδόντες διεκπλοῦν, τὰς πρύμνας μὲν ἔξω εἶσω δὲ τὰς πρύμνας) machte im J. 429 eine peloponnesische Flotte gegen die sie umkreisende viel kleinere athenische, geriet aber, da sie nicht, wie hier, alsbald zum Angriff übergieng, in ein wirres Gedränge und verlor die Schlacht (Thukyd. II 83).

3f. ἔργον εἶχοντο 'gingen sie ans

χοντο ἐν ὀλίγῳ περ ἀπολαμφθέντες καὶ κατὰ στόμα.
 ἐνθαῦτα τριήκοντα νέας αἰρέουσι τῶν βαρβάρων καὶ 5
 τὸν Γόργον τοῦ Σαλαμινίων βασιλέος ἀδελφὸν Φιλίο-
 να τὸν Χέρσιος, λόγιμον ἐόντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἀν-
 δρα. πρῶτος δὲ Ἑλλήνων νέα τῶν πολεμίων εἶλε ἀνὴρ
 Ἀθηναῖος Ἀνκομήδης Αἰσχροῖον, καὶ τὸ ἀριστήιον ἔλα-
 βε οὗτος. τοὺς δ' ἐν τῇ ναυμαχίῃ ταύτῃ ἑτεραλκίως 10
 ἀγωνιζομένους νύξ ἐπελθοῦσα διέλωσε. οἱ μὲν δὲ Ἑλλη-
 νες ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀπέπλεον, οἱ δὲ βάρβαροι ἐς τὰς
 Ἀρέτας, πολλὸν παρὰ δόξαν ἀγωνισάμενοι. ἐν ταύτῃ
 τῇ ναυμαχίῃ Ἀντίδορος Ἀθήμιος μόνος τῶν σὺν
 βασιλεὶ Ἑλλήνων ἐόντων ἀτομολέει ἐς τοὺς Ἑλληνας, 15
 καὶ οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἔδοσαν αὐτῷ χῶρον
 ἐν Σαλαμῖνι.

Ὡς δὲ εἰρρόνη ἐγεγόνεε, ἦν μὲν τῆς ὥρης μέσον 12
 θέρος, ἐγένετο δὲ ὕδωρ τε ἄπλετον διὰ πάσης τῆς
 νυκτὸς καὶ σκληραὶ βρονταὶ ἀπὸ τοῦ Πηλίου· οἱ δὲ
 νεκροὶ καὶ τὰ ναυήγια ἐξεφέροντο ἐς τὰς Ἀρέτας, καὶ
 περὶ τε τὰς πρύμνας τῶν νεῶν εἰλέοντο καὶ ἐτάρασσον 5
 τοὺς ταρσοὺς τῶν κωπέων. οἱ δὲ στρατιῶται οἱ ταύτῃ
 ἀκούοντες ταῦτα ἐς φόβον κατιστέατο, ἐλπίζοντες πάγχυ
 ἀπολέεσθαι ἐς οἶα κατὰ ἦχον· πρὶν γὰρ ἢ καὶ ἀναπνεῦ-

Werk' (III 72 28). — περ, quamvis (III 131 6. VIII 13 3). — καὶ κατὰ στόμα, sc. ἔργον ἐχόμενοι, 'und zwar nur von vorn', Bug gegen Bug; ein Beweis ihrer zum Angriff ungünstigen Stellung sowohl als ihrer Unerschrockenheit.

Denn auf dem engen Raume konnten sie nicht ihre Geschicklichkeit im Manövrieren verwenden (μὴ ἔχων τὴν πρόβην τῶν πολεμίων ἐκ πολλοῦ sagt der athenische Admiral Thuk. III 89) und die feindlichen Schiffe nicht seitwärts fassen.

6. Γόργον: zu VII 98 6.

9. Ἀνκομήδης, als Trierarch.

10. ἑτεραλκίως: s. IX 103 7.

12. ἦν μὲν — θέρος, eig. ein Nebenumstand, 'obgleich mitten in

sommerlicher Jahreszeit', hat zur Hebung des Kontrastes selbständige Fügung. — Auch dies seltsame Phänomen ist dem Autor ein θεῖον; s. unten c. 13 9.

5. τὰς πρύμνας: die Schiffe lagen, den Bug seewärts gerichtet, am Lande. — ἐτάρασσον, schlugen an die Blätter der wenigstens mit dem unteren Teile aus dem Schiffe hervorragenden Riemen; denn da die Schiffe am Ufer standen, waren die Ruderluken offen und das Ruderwerk nicht eingezogen. Zutreffender wäre aber ἀπήρασσον.

6. στρατιῶται, die Schiffsmannschaft (c. 10 1), die am Lande lagerte.

8. ἐς οἶα = ὅτι ἐς τοιαῦτα; vgl. I 31 20.

σαι σφείας ἐκ τε τῆς ναυηγίης καὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ
 10 γενομένου κατὰ Πήλιον, ὑπέλαβε ναυμαχίη καρτερή, ἐκ δὲ
 τῆς ναυμαχίης θυβρος τε λάβρος καὶ φέυματα ἰσχυρὰ
 13 ἐς θάλασσαν ὀρμημένα βρονταὶ τε σκληραί. καὶ τού-
 τοισι μὲν τοιαύτη ἢ νύξ ἐγένετο, τοῖσι δὲ ταχθεῖσι αὐ-
 τῶν περιπλέειν Εὐβοίαν ἢ αἰτὴ περ ἑοῦσα νύξ πολλὸν
 10 ἦν ἔτι ἀγριωτέρη, τοσοῦτω ὄσω ἐν πελάγει φερομένοισι
 5 ἐπέπιπτε, καὶ τὸ τέλος σφι ἐγένετο ἄχαρι. ὡς γὰρ δὴ
 πλέουσι αὐτοῖσι χειμῶν τε καὶ τὸ ὕδωρ ἐπεγίνετο ἑοῦσι
 κατὰ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίης, φερόμενοι τῷ πνεύ-
 ματι καὶ οὐκ εἰδότες τῇ ἐφέροντο ἐξέπιπτον πρὸς τὰς
 πέτρας· ἐποιέετό τε πᾶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὅπως ἂν ἐξι-
 10 σωθεῖν τῷ Ἑλληνικῷ τὸ Περσικὸν μηδὲ πολλῶ πλέον
 14 εἶη. οὗτοι μὲν νῦν περὶ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίης διεφθεί-
 ροντο· οἱ δ' ἐν Ἀφείτησι βάρβαροι, ὡς σφι ἀσμένοισι
 ἡμέρη ἐπέλαμψε, ἀτρέμας τε εἶχον τὰς νέας καὶ σφι
 ἀπερχάτο κακῶς πρήσσουσι ἡσυχίην ἄγειν ἐν τῷ πα-
 5 ρεόντι. τοῖσι δὲ Ἑλλῆσι ἐπεβοήθειον νέες πεντήκοντα καὶ
 τρεῖς Ἀττικά. αὐταὶ τε δὴ σφείας ἐπέρωσαν ἀπικό-
 μεναι καὶ ἅμα ἀγγελίη ἐλθοῦσα, ὡς τῶν βαρβάρων οἱ
 περιπλέοντες τὴν Εὐβοίαν πάντες εἶσαν διεφθαμένοι
 ὑπὸ τοῦ γενομένου χειμῶνος. φυλάξαντες δὴ τὴν αὐτὴν
 10 ὄρην, πλέοντες ἐπέπεσον νησὶ Κιλίσσησι· ταύτας δὲ
 διαφθείραντες, ὡς εὐφρόνη ἐγένετο, ἀπέπλεον ὀπίσω
 ἐπὶ τὸ Ἀρτεμισιον.

15 Τρίτῃ δὲ ἡμέρῃ δεινὸν τι ποιησάμενοι οἱ στρατη-
 γοὶ τῶν βαρβάρων νέας οὕτω σφι ὀλίγας λυμάνεσθαι,
 καὶ τὸ ἀπὸ Ξέρξεω δειμαίνοντες, οὐκ ἀνέμειναν ἔτι

13. 2. ταχθεῖσι, wie c. 7 9.

6. τὸ ὕδωρ, allein mit dem Artikel, weil schon oben besprochen.

7. Westlich vom Kap Gerästos (c. 7 5) wendet sich die Küste nordwärts und zieht sich mit schroffen Abfällen, zahlreichen steilen Buchten und Vorsprüngen und verborgenen Klippen etwa acht Meilen weit bis zur Küstenebene von

Eretria (Strabon 445. Valer. Max. I 8 10).

9. ὅπως ἂν: s. c. 7 3.

14. 9. τὴν αὐτὴν ὄρην: s. oben c. 9 6.

Zweite Schlacht bei Artemision (c. 15—17).

15. τι dient zur Steigerung des δεινόν; s. zu V 33 9.

3. τὸ ἀπὸ Ξέρξεω 'das Urteil

τοὺς Ἑλληνας μάχης ἄρξαι, ἀλλὰ παρακελευσάμενοι κατὰ
 μέσον ἡμέρης ἀνήγον τὰς νέας. συνέπιπτε δὲ ὥστε τὰς 5
 αὐτὰς ἡμέρας τὰς τε ναυμαχίας γίνεσθαι ταύτας καὶ τὰς
 πεζομαχίας τὰς ἐν Θερμοπύλῃσι. ἦν δὲ πᾶς ὁ ἀγὼν
 τοῖσι κατὰ θάλασσαν περὶ τοῦ Εὐρείπου, ὥσπερ τοῖσι
 ἀμφὶ Λεωνίδην τὴν ἐσβολὴν φυλάσσειν. οἱ μὲν δὴ παρ-
 εκελεύοντο ὅπως μὴ παρήσουσι ἐς τὴν Ἑλλάδα τοὺς 10
 βαρβάρους, οἱ δ' ὅπως τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα δια-
 φθείραντες τοῦ πόρου κρατήσουσι. ὡς δὲ ταξάμενοι οἱ 16
 Ξέρξεω ἐπέπλεον, οἱ Ἕλληνες ἀτρέμας εἶχον πρὸς τῷ
 Ἀρτεμισίῳ. οἱ δὲ βάρβαροι μνηοειδὲς ποιήσαντες τῶν
 νεῶν ἐνκλιούντο, ὡς περιλάβοιεν αὐτούς. ἐνθεῦτεν οἱ
 Ἕλληνες ἐπανέπλεον τε καὶ συνέμισγον. ἐν ταύτῃ τῇ 5
 ναυμαχίῃ παραπλήσιοι ἀλλήλοισι ἐγίνοντο. ὁ γὰρ Ξέρ-
 ξεω στρατὸς ὑπὸ μεγάθεός τε καὶ πλήθεος αὐτὸς ὑπ'
 ἑωυτοῦ ἐπιπτε, ταρασσομενέων τε τῶν νεῶν καὶ περι-
 πιπτονσέων περὶ ἀλλήλας· ὅμως μέντοι ἀντεῖχε καὶ οὐκ
 εἶπε· δεινὸν γὰρ χρῆμα ἐποιεῦντο ὑπὸ νεῶν ὀλιγέων ἐς 10
 φρυγὴν τράπεσθαι. πολλαὶ μὲν δὴ τῶν Ἑλλήνων νέες
 διεφθείροντο πολλοὶ δὲ ἄνδρες, πολλῶ δ' ἔτι πλευνες
 νέες τε τῶν βαρβάρων καὶ ἄνδρες. οὕτω δὲ ἀγωνιζόμε-
 νοι διέστησαν χωρὶς ἐκάτεροι. ἐν ταύτῃ τῇ ναυμαχίῃ 17
 Αἰγύπτιοι μὲν τῶν Ξέρξεω στρατιωτέων ἡρίστευσαν, οἱ
 ἄλλα τε μεγάλα ἔργα ἀπεδέξαντο καὶ νέας αὐτοῖσι ἀν-
 δράσι εἶλον Ἑλληνίδας πέντε. τῶν δὲ Ἑλλήνων κατὰ
 ταύτην τὴν ἡμέρην ἡρίστευσαν Ἀθηναῖοι καὶ Ἀθηναίων 5

des X.' über ihr Benehmen und die sich daran knüpfenden Folgen. Vgl. zu VII 101 13. IX 7 3 1.

5 f. συνέπιπτε ὥστε: zu V 36 2. — τὰς αὐτὰς ἡμέρας: vom Akkusativ zu VII 50 22.

16. 3. μνηοειδὲς, substantivisch. Vgl. zu I 84 15.

6. παραπλήσιοι, an Streitkräften. Denn die Feinde, wenn auch an Zahl überlegen, konnten ihre Massen nicht entwickeln.

7. στρατός, wie oben c. 15 11

στράτευμα 'Flotte'. — μεγάθεός τε καὶ πλήθεος, verbundene Synonyma, wie IV 108 2. 109 9 μέγας τε καὶ πολλός. Vgl. zu V 4 9.

13. ἀγωνιζόμενοι, auffällig statt ἀγωνισάμενοι. Vgl. I 76 18. VIII 11 13 u. zu I 69 10. — διέστησαν χωρὶς: über ähnliches zu III 16 4.

17. 5. Plut. Them. 8 Πλωδαρος οὐ κακῶς εἶπκε — ἐπὶ τῆς ἐν Ἀρτεμισίῳ μάχῃς εἰπεῖν, „Ὅτι παρὰ τὰς Ἀθηναίων ἐβάλλοντο φασγάνων Κρητῶν ἐλευθερίας...“ ἔχει δὲ (δ)

Κλεινὸς δ' Ἀλκιβιάδῃ, ὃς δαπάνην οἰκίην παρεχόμενος ἐστρατεύετο ἀνδράσι τε διηκοσίοισι καὶ οἰκίῃ νηί.

- 18 Ὡς δὲ διέστησαν, ἄσμενοι ἐκάτεροι ἐς ὄρμον ἤπειγοντο. οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς διακριθέντες ἐκ τῆς ναυμαχίης ἀπηλλάχθησαν, τῶν μὲν νεκρῶν καὶ τῶν ναηγίων ἐπεκράτεον, τρηχέως δὲ περιεφθέντες, καὶ οὐκ ἦμιστα Ἀθηναῖοι τῶν αἰ ἡμίσειαι τῶν νεῶν τετροωμένα ἦσαν, δορησὸν δὲ ἐβούλεον ἔσω ἐς τὴν Ἑλλάδα.
- 19 νόῳ δὲ λαβῶν ὁ Θεμιστοκλῆς ὡς εἰ ἀπορραγεῖ ἀπὸ τοῦ βαρβάρου τό τε Ἴωνικὸν [φύλον] καὶ τὸ Καρικόν, οἳοὶ τε εἶησαν (ἂν) τῶν λοιπῶν κατ' ὑπερθε γενέσθαι, ἔλα-

(αἰγιαλὸς) ναὸν οὐ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπέκλησιν προσήσας, καὶ δένδρα περὶ αὐτὸν πέτραι καὶ στήλαι κύκλῳ λίθου λευκοῦ πεπήγασι. . ἐν μᾶ δὲ τῶν στήλων ἐλεγείον ἦν τὸδε γεγραμμένον· Παντοδαπῶν ἀνδρῶν γενεὰς Ἀοτῆς ἀπὸ χώρας Παίδες Ἀθηναίων τῷδ' ἐποτ' ἐν πελάγει Ναυμαχίῃ δαμάσαντες, ἐπεὶ στρατὸς ὄλετο Μήδων, Σήματα ταῦτ' ἔθεσαν παρθένη Ἀρτέμιδι.

6f. Κλεινός: er war vermählt mit Deinomache, einer Tochter des Alkmeoniden Megakles (III., s. zu VI 125 1). Sein Sohn war der berühmte Alkibiades. Er fiel in der Schlacht bei Koroneia (447; Plut. Alk. 1.). — οἰκίην: vgl. V 47 5. Sonst gab der Staat dem bestellten Trierarchen den Schiffsrumpf nebst dem Mast und zahlte für die Besatzung Sold und Verpflegung, jener besorgte nur die Ausrüstung und mußte das Schiff seefähig erhalten. — διηκοσίοι: vgl. VII 184 8.

Rückzug der Hellenen. Schaden der Euböer. Themistokles und die Ioner. Perser auf Euböa (c. 18—23).

18. ἄσμενοι, nach so hartem Strauße. Od. η 238 ἀσπάσιοι δ' ἐπέβαν γαίης κακότητα φρονήτες. ε 62 προτέρω πλέουεν — ἄσμε-

νοι ἐκ θανάτου. Oben c. 14 2 und c. 130 17.

4. ἐπεκράτεον, ein Beweis ihrer Überlegenheit.

6. δὴ, iam, tandem, nachdem der Plan schon einmal aufgegeben war (c. 4 5). Der Beschluß ward noch am selbigen Abend gefaßt und in derselben Nacht ausgeführt; vgl. c. 23 6.

19. 2. τοῦ βαρβάρου, Nomin. τὸ βάρβαρον. Vgl. I 57 11. 58 7. 60 12. III 115 9. 139 2. VII 63 3. Attisch τὸ βαρβαρικόν.

3 ff. Die Worte ἐλαυνόντων—ταύτην haben weder zu νόῳ λαβῶν — γενέσθαι noch zu dem Hauptsatze συλλέξας — ἀρίστους einen sachlichen Bezug, sind aber hier eingeschoben, um den Vorschlag des Them. ἐπὶ δὲ τοῖσι κατήκουσι κτλ. (8 ff.) ohne weitere Abschwächung sofort anschließen zu können. Dabei ist das Schicksal der euböischen Herden dem Autor, wegen des bezüglichen Orakelspruches (c. 20) und zur Charakteristik des Them., interessant genug, um über die angekündigte List vorläufig mit einer bloßen Andeutung (5 ff.) wegzugehen und sich zuvörderst mit jenem zu beschäftigen. — ἐλαυνόντων, nicht ἐλασάντων. Die Einwohner der längs dieser Küste verstreuten wohlhabenden Ortschaften (c. 23 11), trieben,

νότων τῶν Εὐβοέων πρόβατα ἐπὶ τὴν θάλασσαν ταύτην, συλλέξας τοὺς στρατηγούς ἔλεγέ σφι ὡς δοκεῖ ἔχειν 5 τινὰ παλάμην, τῇ ἐλπίζοι τῶν βασιλέος συμμάχων ἀποστήσειν τοὺς ἀρίστους. ταῦτα μὲν νῦν ἐς τοσοῦτο παρεγύμνου, ἐπὶ δὲ τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι τάδε ποιητέα σφι εἶναι ἔλεγε, τῶν τε προβάτων τῶν Εὐβοϊκῶν καταθύνειν ὅσα τις ἐθέλοι· κρέσσον γὰρ εἶναι τὴν (σφετέρην) 10 στρατιὴν ἔχειν ἢ τοὺς πολεμίους· παραίνεέ τε προειπεῖν τοῖσι ἐωντῶν ἐκάστους πυρὰ ἀνακαίειν· κομιδῆς δὲ περὶ 15 τὴν ὄρην αὐτῷ μελήσειν, ὥστε ἀσινέας ἀπικέσθαι ἐς τὴν Ἑλλάδα. ταῦτα ἤρσε σφι ποιέειν, καὶ αὐτὰ πυρὰ ἀνακαυσάμενοι ἐτράποντο πρὸς τὰ πρόβατα. οἱ γὰρ 20 Εὐβοέες, παραχρησάμενοι τὸν Βάκιδος χρησμὸν ὡς οὐδὲν λέγοντα, οὔτε τι ἐξεκομίσαντο οὐδὲν οὔτε προσεσά-

im Vertrauen auf die anwesende Flotte und die Zusage des Them., ihre Herden nach wie vor in die (noch heute) mit üppiger Vegetation bedeckten Thäler und Gehänge des Gebirgs hinauf und führten sie mit Abendzeit in die Küstenebene zurück. — ταύτην, bei Artemision und der Umgegend, wo die Flotte lag.

8. ἐπὶ τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι 'unter den eingetretenen Umständen' (I 97 9).

10 ff. Der Infinitiv καταθύνειν fügt sich an die in ποιητέα liegende Aufforderung, die für das zweite Glied einen selbständigen Ausdruck erhält (παράινεε). Dieser zweite Vorschlag ist offenbar der wichtigere; es galt die Feinde durch die Lagerfeuer zu täuschen, um für den Rückzug einen Vorsprung zu gewinnen. — πρὸ ἀνακαίειν, im Lager am Ufer, um die Feinde zu täuschen. Vgl. c. 9 3.

13. μελήσειν: die Abfahrt aber geschah doch bald ohne seinen Rat (c. 21 11).

20. 2. παραχρησάμενοι 'gering schätzend'. S. zu I 108 15. — Βάκιδος, wahrscheinlich von βάζειν (βασι), 'Sager, Verkünder' (vates), ist der fingierte Verfasser einer Sammlung von χρησμοί, ähnlich denen die unter den Namen der Orpheus Musäos Lysistratos, der Sibylle u. a., etwa seit dem 7. Jahrh. in Umlauf gekommen waren, und besonders durch die gläubige Pflege des Peisistratos und seiner Söhne (zu VII 6 12) ein nicht unbedeutendes Ansehen und Einfluss auf die Entschlüsse der Staaten erlangt hatten. Er galt für einen Bööter aus Eleon (vgl. V 43 2); Nymphen, so hieß es, hatten ihn zu prophetischer Ekstase erregt. Später tauchten noch andere Machwerke der Art auf (vgl. zu c. 77 2), und man besaß demnach neben dem böotischen noch einen arkadischen und einen attischen Bakis (Schol. Aristoph. Fried. 1071). Die ältere von H. benutzte aber auch schon neuvermehrte Sammlung (s. noch c. 77. 96. IX 43) scheint sich auf Zeus als inspirierenden Urheber berufen zu haben (vgl. zu IX 43 1 die Stelle des Eurip. χρησμός ὡς λέγει Διός).

3. τι — οὐδὲν 'gar nichts' (IV 19 1). — ἐξεκομίσαντο, Familie und

ξαντο ὡς παρεσομένον σφι πολέμον, περιπετέα τε ἐποιήσαντο σφίσι αὐτοὶ τὰ πρήγματα. Βάκιδι γὰρ ὧδε ἔχει περὶ τούτων ὁ χρησμός.

φράζω, βαρβαρόφωνος δταν ζυγὸν εἰς ἄλα βάλλη

βύβλινον, Εὐβοίης ἀπέχειν πολυμηγάδας αἴγας.

τούτοισι οὐδὲν τοῖσι ἔπεσι χρησαμένοισι ἐν τοῖσι τότε παρεούσι τε καὶ προσδοκίμοισι κακοῖσι παρῆν σφι συμφορῇ χρᾶσθαι πρὸς τὰ μέγιστα.

21 Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐρησον, παρῆν δὲ ὁ ἐκ Τρηχίνος κατάσκοπος. ἦν μὲν γὰρ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ κατάσκοπος Πολύας, γένος Ἀντικυρεύς, τῷ προσετέτακτο, καὶ εἶχε πλοῖον κατῆρες ἑτοιμον, εἰ παλήσειε ὁ ναυτικός στρατός, σημαίνειν τοῖσι ἐν Θερμοπύλῃσι ἔοσσι· ὡς δ' αὐτως ἦν Ἀβρώνιχος ὁ Λυσικλέος Ἀθηναῖος καὶ παρὰ Λεωνίδῃ ἑτοιμος τοῖσι ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἔοσσι ἀγγέλλειν τριηκοντέρῳ, ἦν τι καταλαμβάνη νεώτερον τὸν πεζόν. οὗτος ὢν ὁ Ἀβρώνιχος ἀπικόμενός σφι ἐσήμαινε τὰ γε-

sonstige bewegliche Habe (c. 32 9. IX 6 6), zu denen auch die Herden gehörten, deren unerwarteter Verlust zu der kurzen Episode veranlaßt. Vgl. jedoch c. 4 8. — προσεσάζαντο, sc. οἰκία καὶ ποτά (I 190 9. V 34 5), für den Fall einer Belagerung. Doch meldet H. aufser der Plünderung der histiäotischen Dörfer (c. 23 11) von keinem Angriff auf Euböa; auch fuhr die persische Flotte von dort ohne Aufenthalt nach Athen (c. 66).

4f. περιπετέα — πρήγματα 'hatten es sich selber zuwege gebracht, daß das Unglück auf sie hereinbrach', *cladem in se ipsi verterant*, dadurch nämlich daß sie die hellenische Flotte zum Bleiben bewogen hatten (c. 4).

8. βύβλινον: s. VII 25 2. 34 3. 36 19.

9. οὐδὲν — χρησαμένοισι, *nihil tributibus* (V 72 22). Dazu im herben Kontrast *συμφορῇ χρᾶσθαι*.

— παρῆν 'mochten sie'; nicht ohne Ironie.

11. πρὸς auffällig für *ἐς* (c. 144 13). VII 141 *συμφορῇ τῇ μεγίστῃ ἐχρέωντο*.

21. ἐρησον = ἐπολεον (IV 145 1). — δ: zu V 35 7. — Τρηχίνος: zu VII 176 6.

4. κατῆρες = κατηρισμένοι, sc. ἐρετμοῖσι oder ἐρέτῃσι. Vgl. ἐνήρης. — παλήσειε, vereinzelt Form von *παλέω* 'ringen' (von *πάλη*). Der Sign ist = *εἰ ἐς πάλην κατασταλῆ*, 'wenn sie im Strauß gewesen wäre'. Vgl. das deutsche 'raufen' für 'kämpfen', u. *ἀεθλέειν, ἀγωνίζεσθαι*.

6. Ἀβρώνιχος: zwei Jahre später bildete er mit Themistokles und Aristides die Gesandtschaft die wegen des Mauerbaus nach Sparta ging (Thukyd. I 91).

8. ἦν τι καταλαμβάνη: oben 4 *εἰ m. Opt.* Umgekehrter Wechsel IX 48 20 ff. — *τι νεώτερον, aliquid adversi* (III 62 17).

γονότα περὶ Λεωνίδῃν καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. οἱ δὲ 10 ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, οὐκέτι ἐς ἀναβολὰς ἐποιεῦντο τὴν ἀποχώρησιν, ἐκομίζοντο δὲ ὡς ἕκαστοι ἐτάχθησαν, Κορίνθιοι πρῶτοι, ὕστατοι δὲ Ἀθηναῖοι. Ἀθηναίων δὲ 22 νέας τὰς ἀριστα πλεούσας ἐπιλεξάμενος Θεμιστοκλῆς ἐπορευέτο περὶ τὰ πότιμα ὕδατα, ἐντάμνιον ἐν τοῖσι λίθοισι γράμματα, τὰ Ἴωνες ἐπελθόντες τῇ ὑστεραίῃ [ἡμέρῃ] ἐπὶ τὸ Ἀρτεμισίον ἐπελέξαντο. τὰ δὲ γράμματα 5 τάδε ἔλεγε. „ἄνδρες Ἴωνες, οὐ ποιεῖτε δίκαια ἐπὶ τοὺς πατέρας στρατευόμενοι καὶ τὴν Ἑλλάδα καταδουλοῦμενοι. ἀλλὰ μάλιστα μὲν πρὸς ἡμέων γίνεσθε· εἰ δὲ ὑμῖν ἐστι τοῦτο μὴ δυνατόν ποιῆσαι, ὑμεῖς δὲ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ μέσου ἡμῖν ἔξεσθε καὶ αὐτοὶ καὶ τῶν Καρῶν 10 δέεσθε τὰ αὐτὰ ὑμῖν ποιέειν. εἰ δὲ μηδέτερον τούτων οἶόν τε γίνεσθαι, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης μέζονος κατέζευχθε ἢ ὥστε ἀπίστασθαι, ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ἔργῳ, ἐπεὶ ἀν συμμίσγωμεν, ἐθελονακέετε, μεμνημένοι ὅτι ἀπ' ἡμέων γεγόνατε καὶ ὅτι ἀρχῆθεν ἢ ἐχθρῇ πρὸς τὸν βάρβαρον 15 ἀπ' ὑμέων ἡμῖν γέγονε.“ Θεμιστοκλῆς δὲ ταῦτα ἔγραφε, δοκέειν ἐμοί, ἐπ' ἀμφοτέρα νοέων, ἵνα ἢ λαθόντα τὰ γράμματα βασιλεῖα Ἴωνας ποιήσῃ μεταβαλεῖν καὶ γενέσθαι πρὸς ἑωυτῶν, ἢ ἐπειτε ἀνενευχθῆ καὶ διαβληθῆ πρὸς Ξέρξην, ἀπίστους ποιήσῃ τοὺς Ἴωνας καὶ τῶν 20 ναυμαχιέων αὐτοὺς ἀπόσχη.

11. οὐκέτι ἐς ἀναβολὰς 'unverzüglich, alsbald', ein mit *οὐκ ἐς μακρόν* (II 121 a 20) vergleichbarer, nicht seltener adverbialer Ausdruck. Thukyd. VII 15 *εὐθὺς καὶ μὴ ἐς ἀναβολὰς πρόσσετε*, Eurip. Hel. 1297. Heraklid. 270. Isokr. Ep. I 10.

22. 3. περὶ τὰ πότιμα ὕδατα, an den Küsten von Histiaolis, wohin die feindliche Flotte am folgenden Tage (Z. 4 mit c. 23) hinüberlegte.

5. ἐπελέξαντο: zu c. 88 9.

6. Sonst ἔλεγε τάδε (I 124 4.

187 5 u. 16. II 106 14. 114 10. 141 27. IV 91 4). Wie hier II 136 21.

7. πατέρας: zu VII 51 8.

9. ὑμεῖς δέ: zu I 112 9. Ebenso unten 13.

10. ἐκ τοῦ μέσου ἔξεσθε, *e medio secedatis* = *μὴ ἐναγωνίζεσθε* (III 83 13) 'beteiligt euch nicht am Kampfe'.

15. ἢ ἐχθρῇ πρὸς τὸν βάρβαρον, ohne Artikel, wie III 7 2 u. s.

18. μεταβαλεῖν intrans., *deficere* (VII 52 3).

19. ἐπειτε ἀνενευχθῆ, ohne *ἀν*: s. zu IV 172 15.

23 Θεμιστοκλῆς μὲν ταῦτα ἐνέγραψε. τοῖσι δὲ βαρ-
 βάροισι αὐτίκα μετὰ ταῦτα πλοῖω ἦλθε ἀγῆρ Ἰστιαίων
 ἀγγέλλων τὸν δρησμὸν τὸν ἀπ' Ἀρτεμισίου τῶν Ἑλλή-
 νων. οἱ δ' ὑπ' ἀπιστίας τὸν μὲν ἀγγέλλοντα εἶχον ἐν
 5 φυλακῇ, νέας δὲ ταχέας ἀπέστειλαν προκατοφόμενας·
 ἀπαγγειλάντων δὲ τούτων τὰ ἦν, οὕτω δὴ ἅμα ἤλω
 σκιδναμένω πᾶσα ἡ στρατιὴ ἐπέπλεε ἀλῆς ἐπὶ τὸ Ἀρτε-
 μίσιον. ἐπισχόντες δὲ ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ μέχρι μέσου
 ἡμέρης, τὸ ἀπὸ τούτου ἔπλεον ἐς Ἰστιαίην· ἀπικόμενοι
 10 δὲ τὴν πόλιν ἔσχον τῶν Ἰστιαίων, καὶ τῆς Ἑλλοπίης
 μοίρης γῆς δὲ τῆς Ἰστιαϊώτιδος τὰς παραθαλασσίας κώ-
 μας πάσας ἐπέδραμον.

24 Ἐνθαῦτα δὲ τούτων ἐόντων, Ξέρξης ἐτοιμασάμενος
 τὰ περὶ τοὺς νεκροὺς ἔπεμπε ἐς τὸν ναυτικὸν στρατὸν
 κήρυκα, προετοιμάσατο δὲ τάδε· ὅσοι τοῦ στρατοῦ τοῦ
 ἑωυτοῦ ἦσαν νεκροὶ ἐν Θερμοπύλῃσι (ἦσαν δὲ καὶ δύο
 5 μυριάδες), ὑπολιπόμενος τούτων ὡς χίλιος, τοὺς λοι-
 πὸς τάφρους ὀρυζάμενος ἔθαψε, φυλλάδα τε ἐπιβαλὼν
 καὶ γῆν ἐπαμησάμενος, ἵνα μὴ ὀφθῆναι ὑπὸ τοῦ
 ναυτικοῦ στρατοῦ. ὡς δὲ διέβη ἐς τὴν Ἰστιαίην ὁ κή-
 ρυξ, σύλλογον ποιησάμενος παντὸς τοῦ στρατοπέδου
 10 ἔλεγε τάδε. „ἄνδρες σύμμαχοι, βασιλεὺς Ξέρξης τῷ

23. 6. τούτων, die Mannschaft dieser Schiffe.

7. σκιδναμένω, eig. vom ausstrahlenden Lichte. II. η 451 ὅσον τ' ἐπικίδναται ἡὼς, ψ 227 κροκόπεπλος ὑπεῖρ ἅλα κίδναται ἡὼς. Äschyl. Pers. 500 πρὶν σκεδασθῆναι θεοῦ ἀκτινας.

8. μέχρι μέσου, ohne Artikel wie I 181 ἐν μέσῳ τοῦ ἱεροῦ, II 126 ἐν μέσῳ τῶν τριῶν, IV 171 κατὰ μέσον τῆς χώρας, VIII 15 κατὰ μέσον ἡμέρης. Vgl. zu I 170 15.

9. Ἰστιαίη, später Ὠρεός. — Ἑλλοπίη war der alte Name der nördlichen Hälfte der Insel; davon war das Gebiet der Histiaier, der fruchtbare Küstenstrich im Norden,

ein Teil. γῆς δὲ τῆς Ἰστιαϊώτιδος ist also eine zweite nähere Bestimmung. Von dem in dieser Art regelmässigen δέ s. zu I 114 23.

Leichenschau bei Thermopylä (c. 24 f.). Feier der Olympien (c. 26). Feinden der Thessaler und Phoker; die Perser in Phokis (c. 27 bis 33).

24. 2. τοὺς νεκροὺς, sc. τοὺς ἑωυτοῦ (c. 25 7).

4. καὶ δύο 'wohl an zwei' (II 44 17).

6. φυλλάδα ἐπιβαλὼν, sc. ἐπὶ τοὺς τάφρους, nachdem sie zugeschüttet waren (γῆν ἐπαμησάμενος). Also ein Hysteronproteron. Das Laub sollte die Gräber verdecken.

βουλομένω ὑμῶν παραδίδοσι ἐκλιπόντα τὴν τάξιν καὶ
 ἐλθόντα θεήσασθαι δικῶς μάχεται πρὸς τοὺς ἀνοήτους
 τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἤλπισαν τὴν βασιλέως δύναμιν ὑπερ-
 βαλέεσθαι.“ ταῦτα ἐπαγγειλαμένου, μετὰ ταῦτα οὐδὲν 25
 ἐγίνετο πλοίων σπανιώτερον· οὕτω πολλοὶ ἠθέλον θεή-
 σασθαι. διαπεραιωθέντες δὲ ἐθρῆντο διεξιόντες τοὺς
 νεκροὺς· πάντες δὲ ἠπιστέατο τοὺς κείμενους εἶναι πάν-
 τας Λακεδαιμονίους καὶ Θεσπιέας, ὄρωντες καὶ τοὺς 5
 εἰλωτας. οὐ μὲν οὐδ' ἐλάνθανε τοὺς διαβεβηκότας Ξέρ-
 ξης ταῦτα πρήξας περὶ τοὺς νεκροὺς τοὺς ἑωυτοῦ· καὶ
 γὰρ δὴ καὶ γελοῖον ἦν· τῶν μὲν χίλιοι ἐφαίνοντο [νεκροὶ]
 κείμενοι, οἱ δὲ πάντες ἐκέατο ἀλέες συγκεκομισμένοι ἐς
 τῶντ' ἡμεῖς, τέσσερες χιλιάδες. ταύτην μὲν τὴν ἡμέ-
 ρην πρὸς θῆν ἐγράποντο, τῇ δ' ὑστεραίῃ οἱ μὲν ἀπέ-
 πλεον ἐς Ἰστιαίην ἐπὶ τὰς νέας, οἱ δὲ ἀμφὶ Ξέρξην ἐς
 ὁδὸν ὀρυμάτο.

Ἦκον δὲ σφι αὐτόμολοι ἄνδρες ἀπ' Ἀρκαδίας ὀλί- 26
 γοι τινές, βίον τε δεόμενοι καὶ ἐνεργοὶ βουλόμενοι εἶναι.

11. παραδίδοσι 'gestattet' (VI 103 9).

25. 4. ἠπιστέατο, wie oben c. 5 14.

6. οὐ μὲν οὐδ' 'jedoch auch nicht' (VI 45 5).

7. ταῦτα, das vorhin c. 24 Erzählte.

8. μὲν ohne γὰρ, wie z. B. VII 6 5.

9. συγκεκομισμένοι, auf dem Hügel wo der letzte Kampf statthatte (VII 225 ff.). Um ihn her lagen die Perser, wie sie gefochten hatten (περικεθόντες πάντοθεν περιστάδω). Indem man die Spuren der früheren Kämpfe verwischte, sollte es scheinen, als seien hier viertausend Hellenen von nur tausend Persern getötet worden, je vier von einem (c. 24 δικῶς μάχεται u. VII 103 29). Zu ἀλέες vermischt man den Gegensatz (σποράδην oder auch περίξ κείμενοι?).

10. τέσσερες χιλιάδες: so viel ungefähr kämpften allerdings (VII

202), nämlich 3100 Peloponnesier, 400 Thebäer und 700 Thespieer, zusammen 4200. Von diesen fielen die 300 Spartiaten und 700 Thespieer sämtlich, die anderen zogen ab nach den beiden ersten Tagen des Kampfes, an denen sie nicht viel Leute verloren hatten, zumal die Verteidigung des Passes hauptsächlich von den Lakedämoniern geführt ward (VII 210 ff.). Der Rest der angeblich Gefallenen von ungefähr 3000 müßte also aus Heloten bestanden haben, was grossem Zweifel unterliegt (zu VII 229 11). Der Irrtum ist wahrscheinlich durch die Fassung der Inschrift (VII 228 6) entstanden: die dadurch festgestellte runde Zahl von 4000 Kämpfern übertrug sich mit der Zeit auf die Gefallenen.

26. ἀπ' Ἀρκαδίας, angeblich aus dem Orte Καρβαί (Vitruv. I 1) an der lakonischen Grenze.

2. βίον, victus (I 30 22). — ἐνεργ-

ἀγοντες δὲ τούτους ἐς ὄψιν τὴν βασιλέος ἐπυθάνοντο οἱ Πέρσαι περὶ τῶν Ἑλλήνων τί ποιέοιεν· εἰς δὲ τις 5 πρὸ πάντων ἦν ὁ εἰρωτῶν αὐτοὺς ταῦτα. οἱ δὲ σφι ἔλεγον ὡς Ὀλύμπια ἀγούσι καὶ θεωροῦσι ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἵππικόν. ὁ δὲ ἐπέειπε ὅτι [τὸ ἀεθλον] εἴη σφι κείμενον, περὶ δτεν ἀγωνίζονται· οἱ δ' εἶπον τῆς ἐλαίης τὸν διδόμενον στέφανον. ἐνθαῦτα εἶπας γνῶμην γεν- 10 ναιοτάτην Τυγράνης ὁ Ἀρταβάνου δειλίην ὄφλε πρὸς βασιλέος. πυνθανόμενος γὰρ τὸ ἀεθλον εἶδον στέφανον ἀλλ' οὐ χρήματα, οὔτε ἠνέσχετο σιγῶν εἰπέ τε ἐς πάντας τάδε. „παπαὶ Μαρδόνιε, κοίους ἐπ' ἀνδρας ἤγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἱ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα 15 ποιέονται ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς.“ τούτῳ μὲν δὴ ταῦτα εἶρητο.

27 Ἐν δὲ τῷ διὰ μέσου χρόνῳ, ἐπεῖτε τὸ ἐν Θερμοπύλῃσι τρώμα ἐγεγόνεε, ἀντίκα Θεσσαλοὶ πέμπουσι κή- 5 ρυκα ἐς Φωκέας, ἅτε σφι ἔχοντες αἰεὶ χόλον, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑστάτου τρώματος καὶ τὸ κάρτα. ἐσβαλόντες γὰρ πανστρατιῇ αὐτοὶ τε οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι αὐ- 5 τῶν ἐς τοὺς Φωκέας, οὐ πολλοῖσι ἔτεσι πρότερον ταύτης

γοὶ βουλόμενοι εἶναι 'Beschäftigung, Dienste suchend'.

6. Ist die Erzählung von den arkadischen Überläufern, wie wohl nicht zu bezweifeln, wahr, so muß die Zeit ihrer Ankunft bei Xerxes mindestens um einen Monat und zwar in des Königs Aufenthalt zu Therma (VII 131) zurückgelegt werden. Denn der letzte Tag der fünf-tägigen olympischen Spiele fiel auf den Vollmond nach der Sommerwende, d. i. für das Jahr 490 auf den 25. Juni. Zwischen dem Ausmarsch von Therma aber und der Schlacht bei Salamis (gegen Ende Sept.) liegen, nach H.s Angaben (VII 183 7 u. 9. 192 2, VIII 15 1. 23 6. 66 3 f.), 27 Tage, so daß jener Ausmarsch erst um Ende August anzusetzen ist. — Zu dem Wechsel ἀγούσι — θεωροῦσι s. zu V 13 7.

9. τὸν διδόμενον στέφανον, sc. κεισθαι, 'den Kranz den man dem Sieger zu erteilen pflegte'. Er war nur ein Zeichen des Sieges und ward wohl immer verliehen, auch wo wirkliche Wertpreise ausgesetzt waren. Die vier Nationalspiele waren sämtlich ἀγῶνες στεφανίται. Reelle Belohnung erhielt der Sieger von seiner Vaterstadt.

10. Tigranes spricht ganz im Geiste seines Vaters; s. zu IV 83 4. VII 46 17.

15. περὶ ἀρετῆς 'um den Ruhm der Tüchtigkeit'.

27. ἐπεῖτε — ἀντίκα 'gleich nachdem'.

3. S. VII 176 19 ff.

4. καὶ τὸ κάρτα 'ganz besonders' (I 71 6).

5. σύμμαχοι: s. zu VII 132 2.

6 ff. Die Zeit dieser Fehde ist

τῆς βασιλέος στρατηλασίης, ἐσώθησαν ὑπὸ τῶν Φωκέων καὶ περιέρθησαν τηρηέως. ἐπεῖτε γὰρ κατελήθησαν ἐς 5 τὸν Παρηγσὸν οἱ Φωκέες ἔχοντες μάντιν Τελλίην τὸν Ἥλειον, ἐνθαῦτα ὁ Τελλίης αὐτὸς σοφίζεται αὐτοῖσι τοι- 10 ὶνδε. γυνώσας ἀνδρας ἐξακοσίους τῶν Φωκέων τοὺς ἀρίστους, αὐτοὺς τε τούτους καὶ τὰ δπλα αὐτῶν, νυκτὸς ἐπεθήκατο τοῖσι Θεσσαλοῖσι, προείπας αὐτοῖσι, τὸν ἂν μὴ λευκανθίζοντα ἴδονται, τοῦτον κτείνειν. τούτους ὦν 15 αἱ τε φυλακαὶ τῶν Θεσσαλῶν πρῶται ἰδοῦσαι ἐφοβήθη- 20 σαν, δόξασαι ἄλλο τι εἶναι τέρας, καὶ μετὰ τὰς φυλακὰς αὐτῆ ἡ στρατιῇ οὕτω ὥστε τετρακισχιλίων κρατῆσαι νεκρῶν καὶ ἀσπίδων Φωκέας, τῶν τὰς μὲν ἡμισέας ἐς Ἄβας ἀνέθεσαν τὰς δὲ ἐς Δελφοὺς· ἡ δὲ δεκάτη ἐγένετο 20 τῶν χρημάτων ἐκ ταύτης τῆς μάχης οἱ μεγάλοι ἀνδριάν- 25 τες οἱ περὶ τὸν τρίποδα συνεστεῶτες ἐμπροσθε τοῦ

nicht bestimmbar. Vom Anlaß hat nur Plut. mor. 244 eine Andeutung:

ἄσπονδος ἦν Θετταλοῖς πρὸς Φωκέας πόλεμος· οἱ μὲν γὰρ ἄρχοντας αὐτῶν καὶ τυράννους ἐν ταῖς Φωκίαις πόλεον ἡμέρα μιᾷ παντας ἀπεκτεῖναν· οἱ δὲ πενήκοντα καὶ διακοσίους ὁμήρους ἐκείνων κατηλόησαν, εἶτα πανστρατιᾷ διὰ Λοκρῶν ἐνέβαλον, woraus zu entnehmen daß es den thessalischen Machthabern endlich doch gelungen war die Phokeer unter ihre Symmachie zu bringen und in den Städten Zwingherren einzusetzen, daß aber die Phokeer sich des Joches plötzlich wieder entledigten.

8. ἐς τὸν Παρηγσόν: s. c. 32 4 ff. Vom sonstigen Verlaufe dieses Kampfes bringt Pausan. X 1 Näheres.

9. Τελλίην, wahrscheinlich aus dem bekannten Sehergeschlechte der Telliaden (IX 37 5).

16. ἄλλο — τέρας 'etwas anderes und zwar etwas Übernatürliches'. Vgl. zu I 193 15.

18. ἐς Ἄβας, wo auch ein Tem-

pel und Orakel des Apollon war. S. zu I 46 11.

19. ἡ, weil die δεκάτη herkömmlich und in gewissem Grade pflichtmätsig war; ebenso V 77 21.

21 f. περὶ τὸν τρίποδα: vgl. IX 62 ἐγένετο δὲ πρῶτον περὶ τὰ γέγρα μύθη. In beiden Fällen ist die räumliche Anschauung ('um', circa) die nähere; sonst ('um', de) wäre der Genitiv geboten. — συνεστεῶτες = μαχόμενοι, ἐρίζοντες (I 208 1). Die Gruppe stellte den von Bildnern und Malern häufig behandelten Streit um den delphischen Dreifuß dar, den Herakles davontragen will, Apollon aber als rechtmäßiger Besitzer verteidigt. Pausan. X 13 7 Ἡρακλῆς δὲ καὶ Ἀπόλλων ἐγοντα τοῦ τρίποδος καὶ ἐς μάχην περὶ αὐτοῦ καθίστανται· Ἀπὸ μὲν δὴ καὶ Ἄρτεμις Ἀπόλλωνα, Ἀθηνᾶ δὲ Ἡρακλέα ἐπέχουσι τοῦ θύμοιο. Φωκέων καὶ τοῦτο ἐστὶν ἀνάδημα, ὅτε σφισιν ἐπὶ τοῖς Θεσσαλοῖς Τελλίης ἤγησαστο Ἥλειος. τὰ μὲν δὴ ἄλλα ἀγάλματα Διὸς τε ἐν κοινῷ καὶ Ἀμφικτατος, τὴν δὲ Ἀθηνᾶν καὶ

νηϋ τοῦ ἐν Δελφοῖσι, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι ἐν Ἄβησι
 28 ἀνακέαται. ταῦτα μὲν νῦν τὸν πεζὸν ἐργάσαντο τῶν
 Θεσσαλῶν οἱ Φωκέες πολιορκέοντες ἐωντούς· ἐσβαλοῦσαν
 δὲ ἐς τὴν χώραν τὴν ἵππον αὐτῶν ἐλυμήναντο ἀνηκέ-
 στως. ἐν γὰρ τῇ ἐσβολῇ ἣ ἐστὶ κατὰ Ἰάμπωλιν, ἐν
 5 ταύτῃ τάφρον μεγάλην δοῦξαντες ἀμοφορέας κενεοὺς ἐς
 αὐτὴν κατέδηξαν, χοῦν δὲ ἐπιφορήσαντες καὶ ὁμοιώσαν-
 τες τῷ ἄλλῳ χώρῳ ἐδέκοντο τοὺς Θεσσαλοὺς ἐσβάλλον-
 τας. οἱ δὲ ὡς ἀναρπασόμενοι τοὺς Φωκέας φερόμενοι
 ἐσέπεσον ἐς τοὺς ἀμοφορέας. ἐνθαῦτα οἱ ἵπποι τὰ σκέ-
 29 λεα διεφθάρησαν. τούτων δὴ σφι ἀμοφοτέρων ἔχοντες
 ἔργοτον οἱ Θεσσαλοὶ πέμψαντες κήρυκα ἠγόρευον τάδε.
 „ὦ Φωκέες, ἤδη τι μᾶλλον γνωσιμαχέετε μὴ εἶναι ὅμοιοι
 ἡμῖν. πρόσθε τε γὰρ ἐν τοῖσι Ἑλλήσι, ὅσον χρόνον
 5 ἐκέῖνα ἡμῖν ἤνθανε, πλεον αἰεὶ κοτε ὑμῶν ἐφερόμεθα·
 νῦν τε παρὰ τῷ βαρβάρῳ τοσοῦτο δυνάμεθα ὥστε ἐπ’
 ἡμῖν ἐστι τῆς γῆς ἐστερεῖσθαι καὶ πρὸς ἠνδραποδίσθαι

Ἄρτεμιν Χλονίς ἐστὶν ἐργασμέ-
 νος· Κορινθίους δὲ εἶναι φαίν
 αὐτούς. Von diesem Werke scheint
 in zwei Thonreliefs des besten Stiles
 eine Nachbildung erhalten zu
 sein (Welcker alte Denkm. II. Taf.
 XV 29). Pausan. X 1 10 weiß auch
 noch von anderen Weihgaben.

28. πεζὸν — πολιορκέοντας, wie
 Thukyd. VI 61 στρατιὰ Λακεδαι-
 μονίων — πρὸς Βοιωτοῦς τι πράσ-
 σοντες. Bei H. noch VII 40 στρα-
 τὸς — οὐ διακεκριμένοι, 196 ὁ
 γαντικὸς στρατὸς ἀπικνοῦτο ἐς
 Ἀφῆτας.

3 ff. Mit diesem Unfälle der Reite-
 rei hatte der Krieg begonnen (Pausan.
 X 1 3). Noch in später Zeit feierten
 die Phokeer das Ereignis, das ihre
 Befreiung von der thessalischen
 Herrschaft zuerst begründete, durch
 ein großes Jahresfest in Hyampolis
 (Plut. a. O.). — Ἰάμπωλις, eine
 Gründung der vorhellenischen Hy-
 anten (Strab. 401. 424), im östlichen
 Phokis, nahe bei Abä. An ihr vor-

bei führte eine Strafe aus Thessa-
 lien und der opuntischen Lokris
 in die Kephisos-ebene bei Parapo-
 tamioi hinab; das Treffen selber
 fand weiter oben im Thale statt,
 am Ausgange des engen Gebirgs-
 einschchnittes, durch den man aus
 Lokris herüberkommt, bei Kleonä,
 einem Vororte von Hyampolis (Plut.
 a. O. Xenoph. Hell. VI 4 27).

29. 3. γνωσιμαχέετε 'besinnt
 euch eines Besseren, kommt zu der
 Einsicht' (III 25 18).

5. ἐκέῖνα = τὰ ἐκεῖνον; vgl. zu
 II 39 7. Zum Ausdruck vgl. c. 34 9.
 IX 19 3. — πλεον — ἐφερόμεθα =
 πλεον ἐδυνάμεθα, 'trugen mehr da-
 von, waren euch überlegen' (an Gel-
 tung und Einfluss). Vgl. VII 168 23.
 211 6 u. IV 4 9. Vielleicht eine Hin-
 deutung auf den ersten heiligen
 Krieg, in dem die Thessaler unter
 dem Aenaden Eurylochos eine Rolle
 spielten, und überhaupt auf ihre
 Stellung in der delphischen oder
 pylischen Amphiktyonie.

ὑμέας. ἡμεῖς μέντοι τὸ πᾶν ἔχοντες οὐ μνησικακέομεν,
 ἀλλ' ἡμῖν γενέσθω ἀντ' αὐτῶν πενήκοντα τάλαντα
 ἀργυρίου, καὶ ὑμῖν ὑποδεκόμεθα τὰ ἐπιόντα ἐπὶ τὴν χώ- 10
 ρην ἀποτρέψειν.“ ταῦτα σφι ἐπαγγέλλοντο οἱ Θεσσαλοί. 30
 οἱ γὰρ Φωκέες μόνον τῶν ταύτῃ ἀνθρώπων οὐκ
 ἐμῆδιζον, κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, ὡς ἐγὼ συμβαλλόμενος
 εὐρίσκω, κατὰ δὲ τὸ ἔχθος τὸ Θεσσαλῶν· εἰ δὲ Θεσ-
 σαλοὶ τὰ Ἑλλήνων ἠῤῥον, ὡς ἐμοὶ δοκέειν, ἐμῆδιζον 5
 ἂν οἱ Φωκέες. ταῦτα ἐπαγγελλομένων Θεσσαλῶν, οὔτε
 δώσειν ἔφασαν χρήματα, παρέχειν τέ σφι Θεσσαλοῖσι
 ὁμοίως μῆδίζειν, εἰ ἄλλως βουλοῖατο· ἀλλ' οὐκ ἐσεσθαι
 ἐκόντες εἶναι προδόται τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ δὲ ἀνηρείχθησαν οὗτοι οἱ λόγοι, οὕτω δὴ οἱ 31
 Θεσσαλοὶ κεχολωμένοι τοῖσι Φωκεῦσι ἐγένοντο ἡγεμόνες
 τῷ βαρβάρῳ τῆς ὁδοῦ. ἐκ μὲν δὴ τῆς Τρηχινῆς ἐς τὴν
 Λωρίδα ἐσέβαλον· τῆς γὰρ Λωρίδος χώρας ποδῶν στει-
 νὸς ταύτῃ κατατείνει, ὡς τριήκοντα σταδίων μάλιστα κη 5
 εἶδος, κείμενος μεταξὺ τῆς τε Μηλίδος καὶ Φωκίδος
 χώρας, ἣ περ ἦν τὸ παλαιὸν Λρνοπίς· ἣ δὲ χώρα αὕτη

8. τὸ πᾶν ἔχοντες, sc. μνησικακέομεν 'alle mögliche Rache zu üben', wie Demosth. pro cor. 96 τῶν τότε Ἀθηναίων πόλλ' ἂν ἐχόντων μνησικακέομαι Κορινθίους. Zu τὸ πᾶν s. I 85 3.

9. αὐτῶν, wie III 52 16, absichtlich unbestimmte Hindeutung auf das Vorgefallene.

10. τὰ ἐπιόντα: vgl. I 209 16. VII 138 8.

30. 5. τὰ Ἑλλήνων ἠῤῥον: derselbe Ausdruck IX 31 25. Vgl. zu III 80 31.

31. 3. Diese Strafe steigt von Trachis südwärts über den Ōta in das Thalbecken der östlichen Doris und führt von da aus südostwärts, dem Laufe des Kephisos folgend, durch Phokis nach Bötien. Sie umgeht also die Thermopylen. Nach H.s Darstellung dringen die Feinde nur auf diesem Wege nach Phokis hinüber; dann wäre aber der Kampf

bei Thermopylä überflüssig gewe-
 sen. Sicherlich hatte Xerxes seine
 Heeresmassen in vier Kolonnen ge-
 teilt und war zugleich von Lokris
 aus durch die Pässe bei Tithronion
 (zu VII 217 8), Elateia und Hyam-
 polis über die Gebirge gegangen;
 daher denn auch diese Orte unten
 c. 33 unter den auf dem Marsche
 verwüsteten stehen, während eine
 vierte Abteilung über den Ōta stieg.
 Für die Reiterei scheint nur die
 Strafe von Hyampolis (c. 28) brauch-
 bar gewesen zu sein.

4. ποδῶν στενωός, weil eingeklemmt zwischen dem Kallidromos und dem malischen Gebiete im N. und der phokischen Grenze im Osten. Die eigentliche dorische Tetrapolis lag westlicher, auf den Abstürzen des Parnasos und wurde von dieser Strafe nicht berührt.

7. Λρνοπίς, weil früher von

ἔστι μητρόπολις Λωριέων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ. ταύτην ὦν τὴν Λωρίδα γῆν οὐκ εἰσίναντο ἐσβαλόντες οἱ βάρβα-
32 ροι· ἐμῆδιζόν τε γὰρ καὶ οὐκ ἐδόκει Θεσσαλοῖσι. ὡς δὲ ἐκ τῆς Λωρίδος ἐς τὴν Φωκίδα ἐσέβαλον, αὐτοὺς μὲν τοὺς Φωκέας οὐκ αἰρέουσι. οἱ μὲν γὰρ τῶν Φωκέων ἐς τὰ ἄκρα τοῦ Παρνησοῦ ἀνέβησαν· ἔστι δὲ
5 καὶ ἐπιτηδὴ δέξασθαι ὁμιλον τοῦ Παρνησοῦ ἢ κορυφῆ, κατὰ Νέωνα πόλιν κειμένη ἐπ' ἐωντῆς· Τιθορέα οὐνομα αὐτῆ· ἐς τὴν δὴ ἀνηγείκοντο καὶ αὐτοὶ ἀνέβησαν. οἱ δὲ πλεῖνες αὐτῶν ἐς τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς ἐξεκομίσαντο, ἐς Ἀμφισσαν πόλιν τὴν ὑπὲρ τοῦ Κρι-

Δρούπεσ bewohnt (c. 43 9). Eine Ortschaft *Δρούπη* bestand hier noch in späterer Zeit: wenigstens werden Einwohner (*Δρουπαῖος* und *Δρουπάτος*) in delphischen Inschriften erwähnt (Wescher et Foucart Inscr. Delph. 198. 382). — ἡ χώρα αὐτῆ, nicht *Δρούπε* sondern *Λωρίς*. Zur Sache s. I 56. VIII 43.

32. ἐμῆδιζον, οἱ Λωριέες. Vgl. c. 50 9.

3. οἱ μὲν, die in der Kephisosebene, deren Städte meist auf Abhängen des Parnasos standen.

5 ff. Die Angaben stimmen nicht recht zur Lokalität. Nach Plut. Sulla 15, der diese seine Heimatsebene genau kannte, war *Τιθορέα* (so auch die Inschriften) ein *φρούριον ἀπορροῶν κρημνῶ περικοπτόμενον εἰς ὃ καὶ πάλαι ποτὲ Φωκέων οἱ Ξέρξη ἐπίοντα φεύγοντες ἀνεσπέναντο καὶ διεσώθησαν*. Später erweiterte sich dies Kastell zu einer umfangreichen festen Stadt, in deren Mauerresten heute das Dorf Belitza liegt; sie stand am Fusse einer senkrechten Felswand des Parnas und war von einer Seite durch die steile Schlucht eines Giefsbaches (*Καγάλης*), an den beiden anderen durch starke Mauern gedeckt. Die Gipfel und Bergflächen oberhalb Belitza bieten weder einen bequemen noch sichern

Zufluchtsort dar, da sie von Daulis aus ohne Schwierigkeit zu ersteigen sind, während *Tithora*, wenn es nach Plutarchs Zeugnis schon damals befestigt war, sich wegen seiner vorzüglichen Lage leicht verteidigen liefs. Ausserdem befindet sich in einiger Entfernung hinter Belitza stromaufwärts am Kachales eine Höhle, die während des letzten Befreiungskrieges eine grosse Menge Flüchtender aufnahm. Sie ist sehr geräumig, hat vortreffliches Trinkwasser und ist vollkommen unnehmbar, und es ist wahrscheinlich dafs, wie die korykische Höhle von den Delphern (c. 36 10), so diese von den Bewohnern Neons und anderer umliegender Ortschaften als Zufluchtsort benutzt wurde. Urlichs Rh. Mus. II 547. Die Stadt *Νέων* scheint mehr unterhalb in der Ebene gelegen zu haben, später aber, nach ihrer Zerstörung im phokischen Kriege (Pausan. X 3 2), auf die Höhe verlegt und von da ab *Τιθορέα* genannt worden zu sein (Pausan. X 32 8f.). Urlichs a. O. sucht ihre Reste mehr nordwärts in der Kephisosebene, in der heutigen *Παλαιὰ Θήβα* ('Alt-Theben'). — ἐπὶ ἐωντῆς 'für sich' (I 142 19). — ἀνηγείκοντο, sc. τὰ ἐωντῶν oder πάντα (IX 6 6). Ähnliche Ellipse gleich 9 und c. 36 11.

σαίου πεδίου οἰκημένην. οἱ δὲ βάρβαροι τὴν χώραν **10**
 πᾶσαν ἐπέδραμον τὴν Φωκίδα· Θεσσαλοὶ γὰρ οὕτω ἤγον τὸν στρατόν· ὁκόσα δὲ ἐπέσχον, πάντα ἐπέφλεγον καὶ ἐκείρον, καὶ ἐς τὰς πόλεις ἐνιέντες πῦρ καὶ ἐς τὰ
 ἰρά. πορευόμενοι γὰρ ταύτη παρὰ τὸν Κηφισὸν ποτα-**33**
 μὸν ἐδήριον πάντα, καὶ κατὰ μὲν ἔκασαν *Δρυμόν* πόλιν κατὰ δὲ *Χαράδραν* καὶ *Ἐρωχον* καὶ *Τεθρώνιον* καὶ *Ἀμφικαίαν* καὶ *Νέωνα* καὶ *Πεδίεας* καὶ *Τριτέας* καὶ *Ἐλάτειαν* καὶ *Υάμπολιν* καὶ *Παραποταμίους* καὶ **5**
Ἄβας, ἐνθα ἦν ἰρὸν Ἀπόλλωνος πλοῦσιον, *θησαυροῖσι* τε καὶ ἀναθήμασι πολλοῖσι κατεσκευασμένον· ἦν δὲ καὶ τότε καὶ νῦν ἔτι χρηστήριον αὐτόθι. καὶ τοῦτο τὸ ἰρὸν συλήσαντες ἐνέπρησαν, καὶ τινὰς διώκοντες εἶλον τῶν Φωκέων πρὸς τοῖσι ὄρεσι, καὶ γυναῖκας τινὰς **10**
 διέφθειραν μισγόμενοι ὑπὸ πλήθεος.

Παραποταμίους δὲ παραμειβόμενοι οἱ βάρβαροι ἀπί-**34**
 κοντο ἐς *Πανοπέας*. ἐνθεῦτεν δὲ ἤδη διακρινομένη ἡ στρατιὴ αὐτῶν ἐσχίζετο· τὸ μὲν πλεῖστον καὶ δυνατώτατον τοῦ στρατοῦ ἅμα αὐτῷ Ξέρξη πορευόμενον ἐπ' *Ἀθήνας* ἐσέβαλε ἐς *Βοιωτοῦς*, ἐς γῆν τὴν Ὀρχομενίων. **5**

12. ἐπέσχον 'überzogen' (I 104 11).

33. 2 ff. κατὰ μὲν — κατὰ δέ: zu II 141 22. — *Δρυμός*, bei anderen *Δρυμά* und *Δρυμά*. — *Τεθρώνιον*, auch *Τιθρώνιον*. — *Ἀμφικαία*, später *Ἀμφικλεία*. — *Πεδίεας* καὶ *Τριτέας*: die Namen dieser sonst nicht erwähnten Orte müssen *Πεδία* und *Τριτεία* gelautet haben.

6. *θησαυροῖσι*: von diesen Schatzhäusern s. zu I 14 8.

8. καὶ 'auch'.

11. ὑπὸ πλήθεος, *prae multitudine*, sc. τῶν μισγόμενων. VII 226 τὸν ἤμιον ὑπὸ τοῦ πλήθεος τῶν διατῶν ἀποκορῦπτοι.

Weitermarsch nach Böotien. Streifzug nach Delphi (c. 34—39).

34. Bei *Παραποτάμιοι* verengt

sich die Ebene des oberen Kephisos zu einem schmalen vom Berge *Hedyleion* und einem Ausläufer des Parnas gebildeten Thale; südlich davon tritt der Fluß in eine andere Ebene, an deren Südrande, auf einem Vorsprunge des Helikon, die alte Stadt *Πανοπέως* (auch *Πανόπη*, *Φανοπέως*, *Φανόπεια*) lag. Von dort führt der Weg westwärts nach *Daulis*, am Fusse des Parnas, und weiter nach *Delphi*; ostwärts 1/2 M. weit nach *Chàroneia*, der böotischen Grenzstadt. — *διακρινομένη*, von der Sonderung und Auswahl der Truppen; *ἐσχίζετο*, von der räumlichen Trennung.

3. μὲν, wie oben c. 25 8.

5 ἐς γῆν τὴν Ὀρχομενίων 'und zwar (zunächst) in das Gebiet von *Orchomenos*'. Vgl. VII 173 7.

Βοιωτῶν δὲ πᾶν τὸ πλῆθος ἐμῆδιζε, τὰς δὲ πόλεις αὐτῶν ἄνδρες Μακεδόνες διατεταγμένοι ἔσφζον ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἀποπεμφθέντες· ἔσφζον δὲ τῆδε, δηλον βουλόμενοι ποιέειν Ξέρξη ὅτι τὰ Μήδων Βοιωτοὶ φρονόειεν.

35 οὗτοι μὲν δὴ τῶν βαρβάρων ταύτη ἐγράποντο, ἄλλοι δὲ αὐτῶν ἡγεμόνας ἔχοντες ὀρμέατο ἐπὶ τὸ ἶδόν τὸ ἐν Δελφοῖσι, ἐν δεξιῇ τὸν Παρνησὸν ἀπέργοντες. ὄσα δὲ καὶ οὗτοι ἐπέσχον τῆς Φωκίδος, πάντα ἐσιναμύροεν·

5 καὶ γὰρ τῶν Πανοπέων τὴν πόλιν ἐνέπηρσαν καὶ Δαυλίων καὶ Αἰολιδέων. ἐπορεύοντο δὲ ταύτη ἀποσχισθέντες τῆς ἄλλης στρατιῆς τῶνδε εἵνεκα, ὅπως συλήσαντες τὸ ἶδόν τὸ ἐν Δελφοῖσι βασιλεῖ Ξέρξη ἀποδέξαιεν τὰ χρήματα. πάντα δ' ἠπίστατο τὰ ἐν τῷ ἰοῦ ὄσα λόγου

10 ἦν ἄξια Ξέρξης, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ἀμεινον ἢ τὰ ἐν τοῖσι οἰκίοισι ἔλιπε, πολλῶν αἰεὶ λεγόντων, καὶ μάλιστα

36 τὰ Κροίσου τοῦ Ἀνατήτω ἀναθήματα. οἱ Δελφοὶ δὲ πυνθανόμενοι ταῦτα ἐς πᾶσαν ἀρρωδίην ἀπίκατο, ἐν

7 διατεταγμένοι, nämlich ἄλλοι ἐς ἄλλας. Vgl. VII 178 1.

8. τῆδε — βουλόμενοι: zu VII 19 12. Der Ausdruck ist nicht ganz klar. Deutlicher wäre ἐφροῦροεν statt ἔσφζον. Die makedonischen Kommandanten bewiesen durch ihre Anwesenheit das die von ihnen befehligten Städte auf persischer Seite ständen, und bewahrten sie dadurch vor persischer Besetzung und Gewaltthat.

35. 3ff. ἀπέργοντες 'zur Seite lassend' (VII 43 11). — Von Daulis zieht der Weg anfangs in fast südlicher Richtung zwischen den Vorbergen des Parnasos hin und erreicht nach etwa zwei Stunden eine niedrig gelegene Schlucht, wo drei Wege zusammentreffen, von Daulis, Lebadeia und Delphi. Dies ist der sagenberühmte Dreiweg (τριόδος) oder die σχιστὴ (ὁδός), wo Odipus den ihm in der Enge entgegenkommenden Vater erschlug. Der Weg nach Delphi steigt in

einer engen Schlucht hinauf, zwischen dem Parnas zur Rechten und der Kirphis zur Linken; auf ihrer Höhe liegen Ruinen, welche die Stelle des seit den Perserkriegen verschollenen Ortes der Αἰολίδαι (oder -δέες) anzeigen mögen. Hier spaltet sich der Weg; der zur Linken führt in die Schlucht des Fl. Pleistos nach Kirrha hinab, der zur Rechten über die Abhänge des Parnasos nach Delphi. Alle diese Defileen waren leicht zu verteidigen.

10. πυνθάνομαι, wohl von den Orakelbeamten selber.

12. τὰ Κροίσου — ἀναθήματα: s. I 50f. 92.

36. 2f. ἐς πᾶσαν ἀρρωδίην 'in die größte Angst' (IV 140 15). — ἐν δέσματι — κατεστεῶτες: dieselbe Wendung VII 138 7. Unbegreiflich ist es das die Bewohner ihr fast unnehmbares Thal ohne weiteres dem Feinde offen ließen. Freilich riet das Orakel von jedem Wider-

δέσματι δὲ μεγάλῳ κατεστεῶτες ἐμαντεύοντο περὶ τῶν ἰοῦν χρημάτων, εἴτε σφέα κατὰ γῆς κατορύξωσι εἴτε ἐκκομίσωσι ἐς ἄλλην χώραν. ὁ δὲ θεὸς σφείας οὐκ ἔα 5 κινέειν, φᾶς αὐτὸς ἱκανὸς εἶναι τῶν ἐαυτοῦ προκατῆσθαι. Δελφοὶ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες σφείων αὐτῶν πέρι ἐφρόντιζον. τέκνα μὲν νῦν καὶ γυναικας πέρην ἐς τὴν Ἀχαιῆν διέπεμψαν, αὐτῶν δὲ οἱ μὲν πλεῖστοι ἀνέβησαν ἐς τοῦ Παρνησοῦ τὰς κορυφὰς καὶ ἐς τὸ Κωρῶ- 10 κιον ἄντρον ἀνηρέκοντο, οἱ δὲ ἐς Ἀμφισσαν τὴν Λοκρίδα ὑπεξῆλθον. πάντες δὲ ὧν οἱ Δελφοὶ ἐξέλιπον τὴν πόλιν, πλὴν ἐξήκοντα ἀνδρῶν καὶ τοῦ προφήτεω. ἐπεὶ **37** δὲ ἀγγοῦ ἦσαν οἱ βάρβαροι ἐπιόντες καὶ ἀπώρων τὸ ἶδόν, ἐν τούτῳ ὁ προφήτης, τῷ οὐνομα ἦν Ἀκίρατος, ὄρα ἔπερὸ τοῦ νηοῦ ὄπλα προκείμενα ἔσωθεν ἐκ τοῦ μεγάρου ἐξηγηνηγμένα ἰρά, τῶν οὐκ ὄσιον ἦν ἄπτεσθαι 5

stande ab, aber auch nur aus Verzagttheit (zu VII 220 20).

6. κινέειν 'rühren, antasten' (I 183 18). — προκατῆσθαι praesidere (VII 172 14).

10. Auf die Höhe der steilen Felswände, an deren Fuß das Orakel lag, führte im Westen der Stadt ein zwiefacher in den Stein gearbeiteter Pfad im Zickzack hinauf, ein Saumpfad und ein etwas kürzerer Treppengang von mehr als tausend künstlichen Stufen. Von jener Höhe zieht sich der Weg weniger steil zuerst in der zwischen den Phädraden (zu c. 39 10) aufsteigenden bewaldeten Schlucht weiter empor; zwischen überragenden Höhen kommt man dann durch ein ziemlich enges Thal bei den Sommerhütten der heutigen Delpher vorbei, in eine große ganz von Bergen umschlossene Hochebene. Links erhebt sich ein kegelförmiger steiler Berg, an dessen Südwand sich der Eingang zu der korykischen Höhle, etwa 5 m weit und halb so tief, mit einem großartigen Fernblick bis auf die Gebirge des nördlichen

Peloponnes eröffnet. Sie war in alten und neuen Zeiten den Umwohnern eine schwer zu entdeckende Zufluchtsstätte. Denn der Eingang liegt so hoch am Berge, das man von der Hochebene eine halbe Stunde braucht um hinaufzuklimmen. Im Innern findet man zuerst ein ungeheures von Stalaktiten gebildetes Gewölbe, das etwa 30 m hoch und breit und doppelt so tief ist. Dann steigt man über eine 12 m hohe Tropfsteinmauer in eine hintere höhere Kammer, von der sich verschiedene unerforschte Gänge in den Berg hineinziehen.

12. δὲ ὄν, denique, 'kurz', um nicht die Zufluchtsorte sämtlich aufzuzählen.

13. τοῦ προφήτεω: zu VII 111 8.

37. 2. ἀπώρων 'aus der Ferne erblickten' (IX 69 12). Sie kamen nur bis an den Tempel der Athene Pronaia (14) beim Eingange in den östlichen Teil der Stadt, während der Tempelbezirk jenseits einer Schlucht auf einer hohen Terrasse im nordwestlichen Teile lag.

ἀνθρώπων οὐδενί. ὁ μὲν δὴ ἦγε Δελφῶν τοῖσι παρεούσι
σημανέων τὸ τέρας· οἱ δὲ βάρβαροι ἐπειδὴ ἐγένοντο
ἐπιειγόμενοι κατὰ τὸ ἰδὸν τῆς Προναίης Ἀθηναίης, ἐπι-
γίνεται σφι τέρεα ἔτι μέζονα τοῦ πρὶν γενομένου τέρεος.
10 Θῶμα μὲν γὰρ καὶ τοῦτο κάρτα ἔστι, ὄπλα ἀρήγια
αὐτόματα φανῆναι ἔξω προκειμένα τοῦ νηοῦ· τὰ δὲ δὴ
ἐπὶ τούτῳ δεύτερα ἐπιγεγόμενα καὶ διὰ πάντων φασμά-
των ἄξια θωμάσαι μάλιστα. ἐπεὶ γὰρ δὴ ἦσαν ἐπιόν-
τες οἱ βάρβαροι κατὰ τὸ ἰδὸν τῆς Προναίης Ἀθηναίης,
15 ἐν τούτῳ ἕκ μὲν τοῦ οὐρανοῦ κερανοὶ αὐτοῖσι ἐνέ-
πιπτον, ἀπὸ δὲ τοῦ Παρηησοῦ ἀπορραγεῖσαι δύο κο-
ρυφαὶ ἐφέροντο πολλῶ πατάγῳ ἐς αὐτοὺς καὶ κατέβα-
λον συχροὺς σφρων, ἕκ δὲ τοῦ ἱεροῦ τῆς Προναίης βοή
38 τε καὶ ἀλαλαγμὸς ἐγένετο. συμμιγόντων δὲ τούτων
πάντων, φόβος τοῖσι βαρβάροισι ἐνεπεπτόκεε. μαθόντες
δὲ οἱ Δελφοὶ φεύγοντας σφείας, ἐπικαταβάντες ἀπέκτει-
ναν πλῆθος τι αὐτῶν. οἱ δὲ περιεόντες ἰδὼν Βοιωτῶν
5 ἔφρευγον. ἔλεγον δὲ οἱ ἀπονοστήσαντες οὗτοι τῶν βαρ-
βάρων, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ὡς πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα
ὤρων θεῖα· δύο γὰρ ὀπλίτας μέζονας ἢ κατ' ἀν-
θρώπων φύσιν [ἔχοντας] ἐπεσθαί σφι κτείνοντας καὶ
39 διώκοντας. τούτους δὲ τοὺς δύο Δελφοὶ λέγουσι εἶναι
ἐπιχωρίους ἤρωας Φύλακόν τε καὶ Ἀυτόνοον, τῶν τὰ
τεμένεα ἔστι περὶ τὸ ἰδὸν, Φυλάκου μὲν παρ' αὐτὴν
τὴν ὁδὸν κατύπερθε τοῦ ἱεροῦ τῆς Προναίης, Ἀυτονόου

8. τῆς Προναίης: zu I 92 7.

12. διὰ πάντων 'vor allen' (I 25 6).

38. συμμιγόντων = συμπεσόντων, συνελθόντων (VI 77 15).

4. πλῆθος τι 'eine große Menge'. III 14 οἰκτον τινά, Soph. Ai. 853 οὐκ τάχει τινί, und sonst oft. Vgl. zu V 33 9.

8. φύσιν, figura, wie Soph. O. T. 740 τὸν δὲ Δάϊον φύσιν τίν' εἶχε φράζε.

39. 2. Pausan. I 4 4. X 23 2 erzählt dals beim Einfalle der Galler

(279 v. Chr.) außer Phylakos die beiden hyperboreischen Heroen Hyperochos und Laodikos (oder-dokos) und Achills Sohn Pyrrhos ähnliche Hilfe geleistet hätten.

3. περὶ 'in der Nähe'. — τὸ ἰδὸν, sc. τοῦ Ἀπόλλωνος.

4. τὴν ὁδόν, die von Daulis durch die σμιστή heraufführt, die sog. heilige Straße. — κατύπερθε, wahrscheinlich rechts vom Wege. — Paus. X 8 6 ἐσελθόντι δὲ ἐς τὴν πόλιν (τῶν Δελφῶν) εἰσὶ (τέσσαρες) ἐφεξῆς ναοί· καὶ ὁ μὲν πρῶτος αὐ-

δὲ πέλας τῆς Κασταλῆς ὑπὸ τῇ Ὑαμπεῖη κορυφῇ. οἱ 5
δὲ πεσόντες ἀπὸ τοῦ Παρηησοῦ λίθοι ἔτι καὶ ἐς ἡμέας
ἦσαν σοοί, ἐν τῷ τεμένει τῆς Προναίης Ἀθηναίης κει-
μενοι, ἐς τὸ ἐνέσκηψαν διὰ τῶν βαρβάρων φερόμενοι.
τούτων μὲν νυν τῶν ἀνδρῶν αὐτῆ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀπαλ-
λαγὴ γίνεται. 10

Ὁ δὲ Ἑλλήνων νουτικός στρατὸς ἀπὸ τοῦ Ἄρτεμι- 40
σίου Ἀθηναίων δεηθέντων ἐς Σαλαμίνα κατίσχει [τὰς
νέας]. τῶνδε δὲ εἵνεκα προσεδεήθησαν αὐτῶν σχεῖν πρὸς
Σαλαμίνα Ἀθηναῖοι, ἵνα αὐτοὶ παῖδας τε καὶ γυναῖκας
ὑπεξαγάγονται ἐκ τῆς Ἀττικῆς, πρὸς δὲ καὶ βουλευ- 5
σονται τὸ ποιητέον αὐτοῖσι ἔσται. ἐπὶ γὰρ τοῖσι κατή-
κουσι πρήγμασι βουλὴν ἐμελλον ποιήσασθαι ὡς ἐψευ-
σμένοι γνώμης. δοκέοντες γὰρ εὐρήσειν Πελοποννησίους
πανδημεὶ ἐν τῇ Βοιωτῇ ὑποκατημένους τὸν βάρβαρον,
τῶν μὲν εὖρον οὐδὲν εἶναι, οἱ δὲ ἐπυνθάνοντο τὸν Ἴσθμὸν 10
αὐτοὺς τειχέοντας, ὡς τὴν Πελοπόννησον περὶ πλείστου
τε ποιευμένους περιεῖναι καὶ ταύτην ἔχοντας ἐν φυλακῇ,
τὰ ἄλλα δὲ ἀπιέναι. ταῦτα πυνθανόμενοι οὕτω δὴ προσ-
εδεήθησαν σφείων σχεῖν πρὸς τὴν Σαλαμίνα. οἱ μὲν δὴ 41

τῶν ἐρείπια ἦν, ὁ ἐπὶ τούτῳ δὲ κενὸς καὶ ἀγαμάτων καὶ ἀνδριάντων· ὁ δὲ αὐτῶν τρίτος καὶ ὁ τέταρτος ὁ μὲν τῶν ἐν Ρώμῃ βασιλευσάντων εἶχεν οὐ πολλῶν τινῶν εἰκόνας, ὁ τέταρτος δὲ Ἀθηναῖς καλεῖται Προναίας.

5. Über Delphi erheben sich steil und schroff zwei riesige Felswände, die πέτραι Φαιδριάδες, welche zu einander einen Winkel von etwa 70 Graden bilden, in dessen Spitze am Fuße der Felsen der kastalische Quell entspringt, der dann in einer schmalen Schlucht nach dem Bette des Pleistos hinunterplätschert. Die alten Namen dieser berühmten Felswände sind Ὑαμπεῖα (im Osten) und Ναυπλία (im Westen), die heutigen Phlambukos und Rhodini. Rofs Königsreisen I 65.

7. Die Felsmassen schlugen durch die auf der Strafe einherziehenden Feinde und blieben in dem links stehenden Heiligtume liegen. Man sieht sie dort noch jetzt.

9. αὐτῆ — ἀπαλλαγῆ, ohne Artikel, weil ἀπαλλαγῆ appositiv steht, = οὕτω ἀπηλλάγησαν; vgl. zu III 81 2.

Auswanderung der Athener. Die hellenische Flotte bei Salamis (c. 40—48).

40. 3. προσεδεήθησαν: zu c. 140 β 4.

6. τό, quid; zu I 56 5. — ἐπὶ τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι, wie c. 19 8, S. zu I 97 9.

9. ὑποκατημένους hier gleich ὑπομένοντας transitiv.

10. οἱ δὲ 'sondern sie' (I 17 9).

13. ἀπιέναι, parallel zu τειχέοντας, wie V 15 6.

ἄλλοι κατέσχον ἐς τὴν Σαλαμίνα, Ἀθηναῖοι δὲ ἐς τὴν ἑωυτῶν. μετὰ δὲ τὴν ἀπιξιν κήρυγμα ἐποιήσαντο, Ἀθηναίων τῆ τις δύναται σφίσει τε καὶ τοὺς οἰκέτας. 5 ἐνθαῦτα οἱ μὲν πλείστοι ἐς Τροίζηνα ἀπέστειλαν, οἱ δὲ ἐς Ἀίγινα, οἱ δὲ ἐς Σαλαμίνα. ἔσπευσαν δὲ ταῦτα ὑπεκθέσθαι τῷ χρηστηρίῳ τε βουλόμενοι ὑπηρετεῖν καὶ δὴ καὶ τοῦδε εἴνεκα οὐκ ἤμισα. λέγουσι Ἀθηναῖοι ὄφιν μέγαν φύλακα τῆς ἀκροπόλιος ἐνδιατᾶσθαι ἐν τῷ 10 ἰρῷ· λέγουσί τε ταῦτα καὶ δὴ ὡς ἐόντι ἐπιμήνια ἐπιτελέουσι προτιθέντες· τὰ δ' ἐπιμήνια μελιτόεσσα ἐστί. αὕτη δὴ ἡ μελιτόεσσα ἐν τῷ πρόσθε αἰεὶ χρόνῳ ἀναισιμουμένη τότε ἦν ἀφαντος. σημηνάσης δὲ ταῦτα τῆς ἰρείης, μᾶλλον τι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ προθυμότερον 15 ἐξέλιπον τὴν πόλιν, ὡς καὶ τῆς Θεοῦ ἀπαλελοιπυῖης τὴν ἀκρόπολιν. ὡς δὲ σφι πάντα ὑπεξέκειτο, ἔπλεον ἐς τὸ στρατόπεδον.

41. 3. Ἀθηναίων, eig. Ἀθηναίων (σφίσει), zum näheren τις konstruiert. Vgl. zu VII 144 2. — οἰκέτας: zu c. 4 9.

5. ἐς Τροίζηνα: Plut. Them. 10 fügt zu φιλοτιμῶς πάντων τῶν Τροίζηνων ὑποδεχομένων. καὶ γὰρ πρόφρων ἐρηφίαντο δημοσίᾳ δύο ὄβολους ἐκάστῳ δίδόντες, καὶ τῆς ὁπώρας λαμβάνειν τοὺς παύδας ἐξείναι πανταχόθεν, ἔτι δ' ὑπὲρ αὐτῶν διδασκάλους τελεῖν μισθοῦς.

6. ταῦτα: vgl. III 91 5. Isokrates Nikokl. 36 εἰδὼς γὰρ ἀπαντας ἀνθρώπων περὶ πλείστον ποιουμένων τοὺς παύδας τοὺς αὐτῶν καὶ τὰς γυναῖκας καὶ μάλιστα ὀργιζομένους τοῖς εἰς ταῦτ' ἐξαμαρτάνουσι κτλ.

7. τῷ χρηστηρίῳ, dem VII 140 mitgeteilt.

9f. οἰκουρὸς ὄφιν war die gewöhnliche Benennung dieser Schlange. Aristoph. Lys. 758 ἀλλ' οὐδὲ δύναμαι γὰρ οὐδὲ κοιμᾶσθ' ἐν πόλει, Ἐξ οὐδὲ τὸν ὄφιν εἶδον τὸν οἰκουρὸν ποτε (im Traume). Hesych.

οἰκουρὸν ὄφιν, τὸν τῆς Πολιάδος φύλακα δράκοντα. καὶ οἱ μὲν ἕνα φασὶν οἱ δὲ δύο ἐν τῷ ἰρῷ τοῦ Ἐρεχθέως (s. zu c. 55 3). — ὡς ἐόντι läßt den Zweifel des Autors am Vorhandensein des Tieres merken. Es wurde natürlich niemals gezeigt, sondern nur in irgend einem unterirdischen Raume des Tempels hausend gedacht, und bewies den Gläubigen seine Anwesenheit durch das Verschwinden der ihm hingelegeten Opferkuchen. — ἐπιμήνια, das an jedem Neumonde dargebrachte Opfer. Vgl. zu VI 57 7.

14. μᾶλλον τι multo magis, wie I 96 12.

15. τῆς Θεοῦ, der Athene Polias. Ihr war die Schlange heilig; zugleich eine symbolische Erinnerung an die schlangenleibigen altattischen Heroen Erechtheus (Erichthonios), den Zögling der Göttin, und Kekrops, den Gründer der Burg.

17. στρατόπεδον 'Flotte' (V 36 22).

Ἐπεὶ δὲ οἱ ἀπ' Ἀρτεμισίου ἐς Σαλαμίνα κατέσχον 42 τὰς νέας, συνέρρεε καὶ ὁ λοιπὸς πυνθανόμενος ὁ τῶν Ἑλλήνων ναυτικὸς στρατὸς ἐκ Τροίζηνος· ἐς γὰρ Πάγωνα τὸν Τροίζηνων λιμένα προεῖρητο συλλέγεσθαι· 5 συνελέχθησάν τε δὴ πολλῶ πλεῦνες νέες ἢ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐνανμάχεον καὶ ἀπὸ πολίων πλεόνων. ναυαρχος μὲν νῦν ἐπὶν αὐτὸς ὅσπερ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Εὐρυβιάδης ὁ Εὐρυκλείδew ἀνὴρ Σπαρτιήτης, οὐ μόντοι γένεος τοῦ βασιλῆιον ἐόν· νέας δὲ πολλῶ πλείστας τε καὶ ἀριστα 10 πλεούσας παρείχοντο Ἀθηναῖοι. ἐστρατεύοντο δὲ οἷδε 43 ἐκ μὲν Πελοποννήσου Λακεδαιμόνιοι ἑκαίδεκα νέας παρεχόμενοι, Κορινθιοὶ δὲ τὸ αὐτὸ πλήρωμα παρεχόμενοι καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ· Σικυώνιοι δὲ πεντεκαίδεκα παρείχοντο νέας, Ἐπιδάυριοι δὲ δέκα, Τροίζηνιοι δὲ πέντε, 5 Ἐρμιονέες δὲ τρεῖς, ἐόντες οὗτοι πλὴν Ἐρμιονέων Δωρικὸν τε καὶ Μακεδόνων ἔθνος, ἐξ Ἐρμιεοῦ τε καὶ

42. 2. ὁ λοιπὸς — ὁ τῶν: zu VI 46 10.

3. Der Hafen Πάγων erstreckt sich zwischen der Insel Kalauria und der Küste von Trözen als eine tiefe wohlgeschützte Meerbucht und zu Flottensammlungen vorzugsweise geeignet, durch die breite Einfahrt im Nordosten auch den größten Schiffen zugänglich und bis zum Westende am flachen Gestade von Trözen fast eine deutsche Meile lang. (Curtius Pelop. II 444.)

9f. Der häufige Ausdruck εἰ (κακῶς, ἀμεινον, ἀριστα) πλεῖν ist, abgesehen von Schiff und Takelage, hauptsächlich von vollständiger Bemannung mit geübten Ruderern und Matrosen zu verstehen; denn eben hiervon hing die Schnelligkeit und Manövrierfähigkeit des Fahrzeugs ab. — Nach Aristoteles Athen Verf. 23 (Plut. Them. 10) war es der Areiopag, der aus eigenen Mitteln das für den Unterhalt und den Sold der Schiffsmannschaft nötige Geld, acht Drachmen für den Mann, her-

gab (oder ergänzte), und damit eine volle Bemannung der ungewöhnlich großen Schiffszahl möglich machte.

43. 2. Λακεδαιμόνιοι: zu c. I 8.

3. πλήρωμα, hier und c. 45 2 nicht 'Bemannung' sondern 'Vollzahl'. Die Korinthier hatten in runder Zahl 40, die Megareer 20 Schiffe gestellt (c. 1). In den Kämpfen bei Artemision werden sie Verluste erlitten haben, während die anderen Staaten fast durchgängig mit inzwischen verstärkten Kontingenten erschienen.

7f. Ethnographische Anmerkungen pflegt der Vf. auch sonst bei Aufzählung von Völkern einzuflechten. Vgl. I 171ff. IV 102ff. VII 6ff. VIII 73. Auch Thukydides VII 57f. — τε καὶ, weil dem Vf., nach seiner 156 dargelegten Kombination (ἐκ δὲ τῆς Ἰστιαϊώτιδος ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων οἴκει ἐν Πενδῶ Μακεδόνων καλούμενον), die Dorier in einem früheren Abschnitte ihrer Geschichte für identisch gelten mit den Μακεδῶν oder dem ἔθνος Μα-

Πίνδου καὶ τῆς Δρυοπίδος ὕστατα ὀρηθέντες. οἱ δὲ Ἑρμιονεὲς εἰσὶ Δρύορες, ὑπὸ Ἡρακλέος τε καὶ Μηλιέων 10 ἐκ τῆς νῦν Δωρίδος καλεομένης χώρας ἐξαναστάντες. 44 οὗτοι μὲν νῦν Πελοποννησίων ἐστρατεύοντο, οἶδε δὲ ἐκ τῆς ἔξω ἠπείρου, Ἀθηναῖοι μὲν πρὸς πάντας τοὺς

κεδόν (vgl. zu V 49). Über diesen Namen ist nichts weiteres überliefert, als das *Makednos* unter den fünfzig Söhnen des arkadischen Lykaon aufgezählt wird (Apollod. III 83). Ob seine Ähnlichkeit mit *Μακεδών* eine mehr als zufällige ist, also *Μακεδνοί* und *Μακεδόνες* dasselbe Volk bezeichnen, kann nicht entschieden werden; jedenfalls wollte H. dies nicht geradezu behaupten, weil er sonst die seltene Form durch die bekannte hätte erklären müssen. Er stützt sich aber wohl für seine Annahme, daß die Dorier einst Makedner geheissen, auf irgend eine ältere Sage oder Dichterstelle; denn auf solchen beruht nachweislich seine ganze Hypothese über die dorische Urgeschichte. Die früheren Wohnsitze der Dorier, Phthiotis und Histiotis, sind hier der Kürze wegen nicht wieder erwähnt (daher *ὑστατα ὀρηθέντες*). — *Ἑρμιός*, eine von den Drei- oder Vierstädten der alten Doris, am Fl. Pindos, der das ganze Ländchen durchströmt und in den Kephisos fällt. An demselben lag auch die Stadt *Πίνδος*, später *Ἀκράς* (Strab. 427 *ὑπέκειται δ' ἡ Πίνδος τοῦ Ἑρμιεῦ, παραρρεῖ δ' αὐτὴν ὁμώνυμος ποταμὸς ἐμβάλλων εἰς τὸν Κηφισὸν οὐ πολὺ τῆς Λιλαίας ἀπὸθεν, τινὲς δ' Ἀκίφωνα λέγουσι τὴν Πίνδον*). Die beiden Namen (*Ἑρμιεῦ τε καὶ Πίνδον*) weisen auf die benutzten Quellen. Tyrtaos Fr. 2 *Ζεὺς Ἡρακλείδαις τήνδε δέδωκε πόλιν, Οἰσιν ἅμα προλιπόντες Ἑρινεὶν ἠνεμόεντα Ἐρέταν Πέλοπος νῆσον ἀφικόμεθα*. Pind. P. I 65 *ἔρχον δ' (Ἡρακλειδῶν ἔργοι)*

Ἀνύκλας ὄλβιοι, Πινδὸθεν ὀρνεύμενοι. Ob nun hier die Stadt oder der Fluß *Πίνδος* gemeint sei ist unsicher; sicher nicht das Gebirge (auch nicht I 56 15). — Die *Δρυοπίς* bildete einen Teil der *Δωρίς* (c. 31).

9. Dryoper saßen einst auf beiden Seiten des Öta und südlich am Parnas hinauf, wurden aber zuerst von den Maliern vom Meere ab und dann, wahrscheinlich von den Doriern, auch aus der südlichen Landschaft verdrängt (Pherekyd. Fr. 23. Strab. 373. Pausan. IV 34 9 ff. V 12). Ihre Reste fanden sich später in Hermione, Asine (zu c. 73 16), Eion in Argolis, Styra und Karystos auf Euböa, auf der kleinen Kyklade Kythnos (c. 46 17), in Ionien (I 146) u. s. — *Ἡρακλέος*, der bei den Maliern vorzugsweise verehrt ward (zu VII 176 17) und zugleich seinen Nachkommen das Anrecht auf den späteren Besitz verschaffte. Der Mythos bei Apollod. II 7 7 *διεξιών δ' Ἡρακλῆς τὴν Δρυοπίων χώραν ἀπορῶν τροφῆς, ἀπαντήσαντος Θειοδάμαντος βοηλατοῦντος, τὸν ἕτερον τῶν ταύρων λύσας ἐωρήσατο. ὡς δὲ ἦκεν εἰς Τραχίνα πρὸς Κήνηα, ὑποδεχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Δρυοπίας κατεπολέμησεν . . . ἀπέκτεινε δὲ καὶ Λαογόραν μετὰ τῶν τέκνων βασιλεῖα Δρυοπίων ἐν Ἀπόλλωνος τεμένει δαυνύενον, ὕβριστήν ὄντα καὶ Λαπιθῶν σύμμαχον*.

44. 2. *πρὸς* 'im Vergleich zu, gegenüber' (II 354. III 94 9), näml. 180 gegen 198. — Bei Thukyd. I 74 ein Athener mit rhetorischer Übertreibung: *τοιούτων μέντοι ἐνυβάντος τούτου καὶ σαφῶς δηλωθέντος ὅτι ἐν ταῖς ναῦσι τῶν Ἑλλήνων τὰ*

ἄλλους παρεχόμενοι νέας ὀγδώκοντα καὶ ἑκατόν, μούνοι. ἐν Σαλαμῖνι γὰρ οὐ συνενανμάχησαν Πλαταιεὲς Ἀθηναῖοι διὰ τοιούτου τι πρῆγμα ἀπαλλασσομένων 5 τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου, ὡς ἐγίνοντο κατὰ Χαλκίδα, οἱ Πλαταιεὲς ἀποβάντες ἐς τὴν περαιῖν τῆς Βοιωτικῆς χώραν πρὸς ἐκκομιδὴν ἐτρέποντο τῶν οἰκετέων. οὗτοι μὲν νῦν τούτους σώζοντες ἐλείφθησαν. Ἀθηναῖοι δὲ ἐπὶ μὲν Πελασγῶν ἐχόντων τὴν νῦν Ἑλλάδα 10 καλεομένην ἦσαν Πελασγοί, ὀνομαζόμενοι Κραναοί, ἐπὶ δὲ Κέκροπος βασιλέος ἐκλήθησαν Κεκροπίδαι, ἐκδεξαμένου δὲ Ἐρεχθεὸς τὴν ἀρχὴν Ἀθηναῖοι μετονομάσθησαν, Ἴωνος δὲ τοῦ Ξούθου στρατάρχου γενομένου

πράγματα ἐγένετο, τρία τὰ ὀφελιμώτατα ἐς αὐτὸ παρεσχόμεθα, ἀριθμὸν τε νεῶν πλετοστον καὶ ἀνδρα στρατηγὸν ξυνητώτατον καὶ προθυμίαν ἀκνοτάτην, ναὺς μὲν γὰρ ἐς τὰς τετρακοσίας ὀλίγω ἐλάσσους τῶν δύο μοιρῶν κτέ. d. h. etwa 250. — *μούνοι*: früher hatten die Plataer einen Teil ihrer Schiffe bemannt (c. 1). Zwar stellten die Athener auch jetzt nicht mehr Schiffe als bei Artemision (c. 1 u. 14); aber sie hatten ihre großen Verluste (VII 182. VIII 16. 18) wieder ausgefüllt und den Abgang der Plataer ersetzt.

9. *ἐλείφθησαν* 'blieben zurück' (VII 153 7). Von ihrem Ersatz s. zu c. 42 9.

11f. *Κραναοί*, wahrscheinlich von *κρά* — *ναὸς* 'hochbewohnt, hochgelegen' (von den *W. κάρ* 'Haupt, Spitze', mit Metathesis, und *ναλεω*), akt. 'hochwohnend'. Also die 'Höhen- oder Felsenbewohner' (Ggs. *Δαναοί* 'Bewohner der Ebene', = *Ἀργεῖοι*?). *Κραναὰ* (*πόλις*) aber war in Athen altertümliche Bezeichnung der *ἀκρόπολις* ('Hochstadt'; Aristoph. Lys. 480. Ach. 75), und *αἱ Κρανααὶ* = *αἱ Ἀθήναι* (Pind. O. VII 82 u. s. Aristoph. Vög. 123). Die *Κραναοί* also waren die Bewohner des Burgfelsens als des ältesten Stadtteiles,

der in der früheren Zeit schlechthin *ἡ πόλις* hieß (Thukyd. II 15. Pausan. I 26 6), die 'Hoch- oder Altstädter', in Ggs. zu den Bewohnern der Unterstadt (*ἄστυ*, vgl. c. 51 6). Daß dieselben pelagischen Stammes gewesen ist H. schon darum überzeugt, weil ihm alle vorhellenischen d. h. vordorischen Bewohner von Hellas als Pelasger gelten (I 56 9. 57 12. 146 8. VII 94 5. 95 6); für Athen konnte er sich auch auf das *Πελασγικὸν τεῖχος* der Burg berufen (V 65 11. VI 137 8). Eben darum aber schiebt er die *Κραναοί* den *Κεκροπίδαι* in der Zeitfolge voran, während die älteren attischen Archäologen, die den Kekrops als ersten Autochthon und Gründer der Akropolis (VII 141 16) an die Spitze der Landesgeschichte stellten, den Kranaos, als Eponymos der *Κραναοί*, erst nach jenem regieren ließen.

13. *Ἐρεχθεὸς*: zu c. 55 3. — *Ἀθηναῖοι*: man könnte *Ἐρεχθεῖδαι* erwarten, wie die Athener häufig bei Dichtern hießen. Aber eben der Name *Ἀθηναῖοι* wird vermittelt des Erechtheus, der Pfleglings und in ältester Sage des Sohnes der Athena, erklärt.

14. *Ἴωνος*: zu V 66 10. — *στρατάρχειν*, ein absichtlich unbestimm-

45 Ἀθηναῖοι ἐκλήθησαν ἀπὸ τούτου Ἴωνες. Μεγαρές δὲ τὸντὸ πλήρωμα παρείχοντο καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Ἀμπρακιῶται δὲ ἐπτὰ νέας ἔχοντες ἐπεβοήθησαν, Λευκάδιοι δὲ τρεῖς, ἔθνος ἐόντες οὗτοι Δωρικὸν ἀπὸ Κορίνθου. νησιωτέων δὲ Αἰγινηταὶ τριήκοντα παρείχοντο. ἦσαν μὲν σφι καὶ ἄλλαι πεπληρωμένοι νέες, ἀλλὰ τῆσι μὲν τὴν ἐσωτῶν ἐφύλασσαν, τριήκοντα δὲ τῆσι ἀριστα πλεούσῃσι ἐν Σαλαμῖνι ἐνανμάχησαν. Αἰγινηταὶ δὲ εἰσὶ 5 Δωριεὲς ἀπὸ Ἐπιδαύρου· τῇ δὲ νήσῳ πρότερον οὐνομα ἦν Οἰνώγη. μετὰ δὲ Αἰγινητὰς Χαλκιδεὲς τὰς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ εἴκοσι παρεχόμενοι καὶ Ἐρετριεὲς τὰς ἐπτὰ· οὗτοι δὲ Ἴωνες εἰσὶ. μετὰ δὲ Κῆιοι τὰς αὐτὰς παρεχόμενοι, ἔθνος ἐὼν Ἴωνικὸν ἀπὸ Ἀθηνέων. Νάξιοι δὲ παρείχοντο τέσσαρας, ἀποπεμφθέντες μὲν ἐς τοὺς Μήδους 10 ὑπὸ τῶν πολιητέων κατὰ περ οἱ ἄλλοι νησιῶται, ἀλογή-

ter Ausdruck statt des erwarteten βασιλέος, weil die Sage von Ion und seiner Herrschaft in Attika mit der sonstigen altattischen Tradition so schwer zu vereinigen war, daß alle Versuche der Logographen sie ineinander zu verweben an unüberwindlichen Schwierigkeiten scheiterten. Da nämlich die attische Überlieferung von Kekrops bis auf Theseus eine fortlaufende Königsreihe aufwies, die von einer ionischen Zuwanderung und ionischen Fürsten nichts wufste, so suchte man die Verbindung dadurch herzustellen, daß Xuthos die Krēusa, König Erechtheus' Tochter, zur Gattin erhielt und mit ihr den Ion zeugte; Ion ward dann König der Ägialeer (zu VII 95 4), die fortan nach ihm Ioner hießen, und kam während eines Krieges mit den Eleusiniern unter Eumolpos dem Erechtheus (seinem Großvater) zu Hilfe und verschaffte den Athenern den Sieg (Philoch. Fr. 33), worauf er in Attika, angeblich als Leiter des Staates, blieb, ohne daß man wagte ihn als König hinter Erechtheus einzuschieben (Herakl. Pont.

Pol. I 1. Strab. 383. Pausan. VII 1 5). Aber nach seinen Söhnen liefs man die vier attischen Phylen benannt werden (zu V 66 10).

45. 4. Megara war nach der dorischen Eroberung lange Zeit von Korinth abhängig; Leukas, Ambrakia (und Anaktorion) waren von Söhnen des korinthischen Fürsten Kypselos angelegt, um 650—600.

46. νησιωτέων, ohne Artikel; zu VII 95 1.

2. Hinter νέες muß δυοκαίδεκα ausgelassen sein. Zählt man nämlich die einzelnen Kontingente zusammen, so finden sich als Summe 366, nicht 378 Schiffe, wie H. herausrechnet (c. 48 6, vgl. c. 82 9); es fehlen also zwölf, die sich nur hier passend ersetzen lassen, zumal Pausan. II 29 5 die Schiffszahl der Ägineten unmittelbar hinter die der Athener, also über die vierzig der Korinthier (c. 43 3) ordnet.

5. ἀπὸ Ἐπιδαύρου: vgl. V 83.

9. ἀπὸ Ἀθηνέων: vgl. zu VII 95 4.

10. ἀποπεμφθέντες schlösse sich statt an Νάξιοι richtiger an τέσσαρας an.

σαντες δὲ τῶν ἐντολέων ἀπίκατο ἐς τοὺς Ἕλληνας Ἀημοκρίτου σπεύσαντος, ἀνδρὸς τῶν ἀστῶν δοκίμου καὶ τότε τριηραρχέοντος. Νάξιοι δὲ εἰσὶ Ἴωνες ἀπὸ Ἀθηνέων γεγονότες. Στυριεὲς δὲ τὰς αὐτὰς παρείχοντο νέας 15 τὰς περ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Κύθιοι δὲ μίαν καὶ πεντηκόντερον, ἐόντες συναμφοτέροι οὗτοι Δρύοπες. καὶ Σερίφιοι δὲ καὶ Σίφνιοι καὶ Μήλιοι ἐστρατεύοντο· οὗτοι γὰρ οὐκ ἔδοσαν μοῦνοι νησιωτέων τῷ βαρβάρῳ γῆν τε καὶ ὕδωρ. οὗτοι μὲν ἅπαντες ἐντὸς οἰκημένοι Θεσπρω- 47 τῶν καὶ Ἀχέροντος ποταμοῦ ἐστρατεύοντο· Θεσπρωτοὶ γὰρ εἰσὶ ὀμουρέοντες Ἀμπρακιῶτησι καὶ Λευκαδίοισι, οἱ ἐξ ἐσχατέων χωρέων ἐστρατεύοντο. τῶν δὲ ἐκτὸς τούτων οἰκημένων Κροτωνιῆται μοῦνοι ἦσαν οἱ ἐβοήθησαν 5 τῇ Ἑλλάδι κινδυνεύουση μὴ νηί, τῆς ἦρχε ἀνὴρ τρεῖς πνθιονίχης Φάνλλος. Κροτωνιῆται δὲ γένος εἰσὶ Ἀχαιοί. οἱ μὲν νυν ἄλλοι τριήρεας παρεχόμενοι ἐστρα- 48 τέυοντο, Μήλιοι δὲ καὶ Σίφνιοι καὶ Σερίφιοι πεντηκοντέρους· Μήλιοι μὲν γένος ἐόντες ἀπὸ Λακεδαιμονος δύο παρείχοντο, Σίφνιοι δὲ καὶ Σερίφιοι Ἴωνες ἐόντες ἀπ' Ἀθηνέων μίαν ἐκάτεροι. ἀριθμὸς δὲ ἐγένετο ὁ 5 πᾶς τῶν νεῶν, πάρεξ τῶν πεντηκοντέρων, τριηκόσιοι καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ὀκτώ.

13. Auch seine Thaten in der Schlacht rühmt Simonides Fr. 139: Ἀημοκρίτος τρίτος ἦρχε μάχης, ὅτε παρ Σαλαμῖνι Ἕλληνας Μήδοις σὺμβαλον ἐν πελάγει· Πέντε δὲ νῆας ἔλεν δηλον, ἕκτην δ' ὑπὸ χεῖρα Ρύσατο βαρβαρικῆν Δωριδ' ἀλισκομένην.

17. Von den Styreern sagt Pausan. IV 34 11 ἀλλ' οἱ μὲν Στυριεὲς καλεῖσθαι Δρύοπες ὑπερφρονούσι, und Thukyd. VII 57 rechnet sie zu den Ionern.

19. Keos Kythnos Seriphos Siphnos und Melos bilden die westlichste Reihe der Kykladen, nahe dem hellenischen Festlande.

47. 7. Φάνλλος, ein ὑποκοριστικὸν von Φάων, wie Δάμυλλος von

Δάμων, Δράκυλλος von Δράκων. Pausan. X 9 2 Φαῦλλος δὲ Κροτωνιάτη (Ὀλυμπιασὶ μὲν οὐκ ἔστιν αὐτῷ νίκη, τὰς δὲ Πυθοὶ πεντάθλον δύο ἀνέλετο καὶ σταδίων τὴν τρίτην· ἐνανμάχησε δὲ καὶ ἐναντία τοῦ Μήδων ναῦν τε παρὰ σκευασάμενος οἰκίαν καὶ Κροτωνιατῶν ὀπόσοι ἐπεδήμουν τῇ Ἑλλάδι ἀρεβίβασε) τούτου ἔστιν ἀνδρίας ἐν Δελφοῖς. Als geschickter Läufer war er sprichwörtlich (Aristoph. Ach. 215. Wesp. 1206).

8. Ἀχαιοί: ihr οἰκιστής war Myskellos aus der achäischen Stadt Rhyppes (Strab. 387).

48. 6. Über die Zahl zu c. 46 2. Anders Äschyl. Pers. 336 καὶ γὰρ Ἕλλησιν μὲν ἦν ὁ πᾶς ἀριθμὸς

49 Ὡς δὲ ἐς τὴν Σαλαμίνα συνήλθον οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τῶν εἰρημενέων πολλῶν, ἐβουλεύοντο, προθέντος Εὐρυβιάδω γνώμην ἀποφαίνεσθαι τὸν βουλούμενον, διουδοκέοι ἐπιτηδεύτατον εἶναι ναυμαχίην ποιέεσθαι τῶν
5 αὐτοὶ χωρέων ἐγκρατέες εἰσὶ· ἡ γὰρ Ἀττικὴ ἀπέιτο ἤδη, τῶν δὲ λοιπέων πέρι προετίθεε. αἱ γνώμαι δὲ τῶν λεγόντων αἱ πλεῖσται συνεξέπιπτον πρὸς τὸν Ἰσθμὸν πλώσαντας ναυμαχεῖν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, ἐπιλέγοντες τὸν λόγον τόνδε, ὡς, εἰ νικηθῆωσι τῇ ναυμαχίῃ, ἐν
10 Σαλαμίῃ μὲν ἔόντες πολιορκήσονται ἐν νήσῳ, ἵνα σφί τιμωρὴ οὐδεμία ἐπιφανήσεται, πρὸς δὲ τῷ Ἰσθμῷ ἐς
50 τοὺς ἐωντιῶν ἐξοίονται. ταῦτα τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου στρατηγῶν ἐπιλεγόμενων, ἐληλύθει ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἀγγέλλων ἦκειν τὸν βάρβαρον ἐς τὴν Ἀττικὴν καὶ πᾶσαν αὐτὴν πυρπολέεσθαι. ὁ γὰρ διὰ Βοιωτῶν τραπόμενος
5 ὄστρατος ἅμα Ξέρξῃ, ἐμπρήσας Θεσπιέων τὴν πόλιν αὐτῶν ἐκλελοιπότων ἐς Πελοπόννησον, καὶ τὴν Πλαταιέων ὡσαύτως, ἦκέ τε ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ πάντα
ἐκεῖνα ἐδήλου. ἐνέπρησε δὲ Θέσπειαν τε καὶ Πλάταιαν
51 πυθόμενος Θηβαίων διτι οὐκ ἐμῆδιζον. ἀπὸ δὲ τῆς δια-

ἐς τριακάδας δέκα Ναῶν, δεκάς δ' ἦν τῶνδε χωρὶς ἔκκριτος.

Hellenischer Kriegsrat. Einmarsch der Perser in Attika; Erstürmung der Burg. Der heilige Ölbaum (c. 49 bis 55).

49. 4. τῶν = τούτων τῶν (= ὄν), von διου abhängig. Die Flotte sollte eine Küste im Rücken und zum Stützpunkt haben, die noch in ihrem eigenen Besitz wäre, um im Falle einer Niederlage sich dort hin flüchten zu können.

7. συνεξέπιπτον 'liefen darauf hinaus, kamen überein' (I 206 17). Das Imperfekt, weil die endgültige Entscheidung doch anders ausfiel (c. 63). Ähnlich c. 123 9 συνεξέπιπτον — κόνοντες, weil die Abstimmung unentschieden blieb.

8. Über ἐπιλέγοντες nach λεγόντων zu III 16 13. Die Worte αἱ γνώμαι — συνεξέπιπτον sind nämlich an Inhalt = οἱ δὲ λέγοντες πλεῖστοι ἔγνωσαν, und nach diesem Inhalt ist die Apposition formiert.

9. εἰ νικηθῆωσι: über ähnliches zu II 13 6.

10. πολιορκήσονται, passiv (V 34 4).

12. ἐξοίονται, deserentur, ans Land, sei es schwimmend oder nachdem sie die Schiffe auf Strand gesetzt. Vgl. I 23 5. VIII 12 4. 76 14.

50. 6. ἐς: zu VI 100 9.

7. τὰς Ἀθήνας = τὴν Ἀττικὴν (3). S. zu V 57 9.

8 Πλάταια, sonst Πλαταιαί. Vgl. zu I 82 5 und 7.

51. Über die Zeitbestimmung s. zu VII 37 1 und 6.

βάσιος τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐνθεν πορεύεσθαι ἤρξαντο οἱ βάρβαροι, ἕνα αὐτοῦ διατρίψαντες μῆνα ἐν τῷ διέβαινον ἐς τὴν Εὐρώπην, ἐν τρισὶ ἑτέροισι μῆσι ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ, Καλλιάδω ἀρχοντας Ἀθηναίοισι. 5 καὶ αἰρέουσι ἐρημον τὸ ἄστυ, καὶ τινὰς ὀλίγους εὐρίσκουσι τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ ἰρῷ ἔοντας, ταμίας τε τοῦ ἰροῦ καὶ πένητας ἀνθρώπους, οἱ φραζάμενοι τὴν ἀρόπολιν θύρησίν τε καὶ ξύλοισι ἡμόνοντο τοὺς ἐπιόντας, ἅμα μὲν ὑπ' ἀσθενείης βίον οὐκ ἐκχωρήσαντες ἐς Σα- 10 λαμίνα, πρὸς δὲ αὐτοὶ δοκέοντες ἐξευρηκέναι τὸ μαντήιον τὸ ἢ Πυθίῃ σφί ἐχρησε, τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσεσθαι· αὐτὸ δὴ τοῦτο εἶναι τὸ κρησφύγετον κατὰ τὸ μαντήιον καὶ οὐ τὰς νέας. οἱ δὲ Πέρσαι 52 ἰζόμενοι ἐπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀροπόλιος ὄχθον, τὸν Ἀθηναῖοι καλέουσι Ἀρήιον πάγον, ἐπολιόρκειον τρόπον τοιόνδε· ὅπως στυπτεῖον περὶ τοὺς ὀιστοὺς περιθέντες

5. ἀρχοντας Ἀθηναίοισι, wie oben c. 45 15. Thukyd. I 93 ἀρχῆς ἦς κατ' ἐναντιὸν Ἀθηναίοισι ἤρξαν, II 2 Πυθοδώρον ἔτι τέσσαρας μῆνας ἀρχοντας Ἀθηναίοισι u. s. regelmäßig bei der Bed. 'Archont sein'. Dies ist übrigens die einzige feste chronologische Angabe Herodots in der hellenischen Geschichte.

6. τὸ ἄστυ, Ggs. τὴν ἀρόπολιν (I 14 22).

7. Mit τὸ ἰρὸν bezeichnet H. vorzugsweise nur das alte Doppelheiligtum der Athena Polias und des Poseidon oder das sog. Erechtheion auf der Nordseite der Burg (s. V 72 16ff. 77 20. 90 15. VIII 53 11 u. 15. 54 8. 55 9). Das gegenüber auf der Südseite liegende größere sog. Hekatompedon (oder der Parthenon) war nicht die alte und eigentliche Kultusstätte der Burggottheiten. — ταμίας τοῦ ἰροῦ, die Aufseher über das heilige Inventar, namentlich die Weihgeschenke und kostbaren Geräte im Tempel, deren Behütung ihnen heilige Pflicht war, und die man als ἀκλήτητα nicht

anderswohin in Sicherheit bringen konnte. Vielleicht sind auch Mitglieder des am Heiligtume fungierenden Priestergeschlechtes der Eteobutaden mitverstanden (vgl. Pind. O. VI 5 ταμίας Λιός vom Priester).

8. φραζάμενοι, den Raum vor den πύλαι an dem westlichen Aufgange (c. 53 4). Die anderen Seiten waren durch ihren steilen Abfall und die alten pelagischen Mauern geschützt. Übrigens läßt sich aus H.s Angaben keine deutliche Vorstellung von den damaligen Anlagen auf der Burg entnehmen. Er selbst hat diese erst zur Zeit der Um- und Neubauten gesehen.

10. ὑπ' ἀσθενείης βίον 'aus Armut' (II 47 21).

11. αὐτοί 'sie allein' (VI 134 2). — ἐξευρηκέναι τὸ μαντήιον, den Sinn des Spruches. Vgl. VII 142 4.

13. Über das Asyndeton zu VI 21 7. Doch ist vielleicht γὰρ δὴ zu lesen.

52. 2. καταντίον, der Westseite, wo der Aufgang war.

4f. ὅπως — ἀφειαν: über diese

5 ἄψιαν, ἐτόξευον ἐς τὸ φράγμα. . . ἐνθαῦτα Ἀθηναίων οἱ πολιορκούμενοι ἄνω ἤμυνοντο, καίπερ ἐς τὸ ἔσχατον κακοῦ ἀπιγμένοι καὶ τοῦ φράγματος προδεδωκότος· οὐδὲ λόγους τῶν Πεισιστρατιδῶν προσφερόντων περὶ δημολογίης ἐνεδέκοντο, ἀμυνόμενοι δὲ ἄλλα τε ἀντεμυχα-
10 νῶντο καὶ δὴ καὶ προσιόντων τῶν βαρβάρων πρὸς τὰς πύλας ὀλοιστράχους ἀπέσαν, ὥστε Ξέρξην ἐπὶ χρόνον συγχρὸν ἀπορήσει ἐνέχεσθαι οὐ δυνάμενον σφείας ἐλεῖν.
53 χρόνῳ δ' ἐκ τῶν ἀπόρων ἐφάνη δὴ τις ἐξοδος τοῖσι βαρβάροισι· ἔδεε γὰρ κατὰ τὸ θεοπρόπιον πᾶσαν τὴν Ἀττικὴν τὴν ἐν τῇ ἠπείρῳ γενέσθαι ὑπὸ Πέρσῃσι. ἔμπροσθε ὦν πρὸ τῆς ἀκροπόλιος, ὀπισθε δὲ τῶν πυ-
5 λέων καὶ τῆς ἀνάδοι, τῇ δὴ οὔτε τις ἐφύλασσε οὔτ' ἂν ἤλπισε μὴ κατὰ ταῦτα ἀναβαίη ἀνθρώπων, ταύτη ἀνέβησαν τινὲς κατὰ τὸ ἱερόν τῆς Κέκροπος θυ-

dem H. geläufige verkürzte Rede-
weise s. zu I 17 10. — Hinter
φράγμα fehlt ein Satz, der die
Wirkung der Brandpfeile angab,
worauf προδεδωκότος hinweist.

7. προδεδωκότος eigentl. 'sie im
Stich gelassen', 'nicht vorgehalten
hatte'. Vgl. VII 187 7. Ggs. ἀντέχειν.

10. πρὸς τὰς πύλας, der alten
pelasgischen Burg (V 64).

53. τῶν ἀπόρων, variiert für
τῶν ἀποριῶν.

2. πᾶσαν: der Spruch deutete zu-
nächst nur auf die nördliche Hälfte
(VII 141 6f.).

3. τὴν ἐν τῇ ἠπείρῳ, mit Aus-
schluß von Salamis, und überhaupt
der auf die Schiffe und zu den Nach-
barn geflüchteten attischen Bevöl-
kerung.

4. ἔμπροσθε — πρὸ: vgl. V 9 16.
IX 93 9. ἔμπροσθε, von der Nord-
westseite (wie Z. 7 zeigt), die also
hier als Frontseite genommen wird,
nicht die West- oder Ostseite, wie
man meinen möchte. 'Diese Seite
des Hügels wird in der That jetzt
noch sehr gewöhnlich von Eingebornen und Fremden, die von dieser

ganzen Frage nichts wissen, die
Vorderseite der Akropolis genannt;
auch sind die Felsen hier nicht
weniger steil als an der Ostseite,
obgleich sie an einer Stelle, wo
vermutlich das Agraulion lag, nicht
so schwer zu ersteigen sind'. Leake
Athen 265. — ὀπισθε, im Rücken.

6. κατὰ ταῦτα: sonst κατὰ τοῦτο,
wie in der ähnlichen Stelle I 84
10 u. 20.

7f. κατὰ, praeter (c. 7 4). — Pau-
san. I 18 2 ὑπὲρ δὲ τῶν Διοσκου-
ρων τὸ ἱερόν Ἀγλαύρου τέμενος
ἐστίν. Ἀγλαύρῳ δὲ καὶ ταῖς ἀδελ-
φαῖς Ἑσση καὶ Πανδρόσῳ δοῦναι
φασὶν Ἀθηναίων Ἐριχθόνιον κατα-
θεῖσθαι ἐς κιβωτόν, ἀπειποῦσαν ἐς
τὴν παρακαταθήκην μὴ πολυπρα-
γμοῦσιν. Πάνδρῳσιν μὲν δὴ λέ-
γουσι πείθεσθαι, τὰς δὲ δύο, ἀνοί-
ξαι γὰρ σφᾶς τὴν κιβωτόν, μαρτυ-
ρεῖται τε ὡς εἶδον τὸν Ἐριχθόνιον,
καὶ κατὰ τῆς ἀκροπόλεως ἐνθα ἦν
μάλιστα ἀπότομον αὐτὰς εἶναι.
κατὰ τοῦτο ἐπιαναβάντες Μῆδοι
κτλ. 'Als das Aglaurion ist die
Grotte oberhalb der Kapelle des h.
Nikolaus zu betrachten, aus der

γατρὸς Ἀγλαύρου, καίτοι περ ἀποκρήμων ἐόντος τοῦ
χώρου. ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς ἀναβεβηκότας οἱ Ἀθηναῖοι
ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, οἱ μὲν ἐρρίπτεον ἑωυτοὺς κατὰ τοῦ 10
τείχεος κάτω καὶ διεφθείροντο, οἱ δὲ ἐς τὸ μέγαρον
κατέφευγον. τῶν δὲ Περσῶν οἱ ἀναβεβηκότες πρώτον
μὲν ἐτράποντο πρὸς τὰς πύλας, ταύτας δὲ ἀνοίξαν-
τες τοὺς ἰκέτας ἐφόρευον· ἐπεὶ δὲ σφι πάντες κατέ-
στρωοντο, τὸ ἱερόν συλήσαντες ἐνέπρησαν πᾶσαν τὴν 15
ἀκρόπολιν.

Σχῶν δὲ παντελῶς τὰς Ἀθήνας Ξέρξης ἀπέπεμψε 54
ἐς Σοῦσα ἄγγελον ἰππέα Ἀρταβάνῳ ἀγγελέοντα τὴν πα-
ρεοῦσάν σφι εὐπρηξίην. ἀπὸ δὲ τῆς πέμψιος τοῦ κή-
ρυκος δευτέρῃ ἡμέρῃ συγκαλέσας Ἀθηναίων τοὺς φρυγά-
δας, ἑωυτῷ δὲ ἐπομένους, ἐκέλευε τρόπῳ τῷ σφετέρῳ 5
θῦσαι τὰ ἱερά ἀναβάντας ἐς τὴν ἀκρόπολιν, εἴτε δὴ ὦν
ὄψιν τινὰ ἰδὼν ἐνυπνίου ἐνετέλλετο ταῦτα, εἴτε καὶ
ἐνθυμίῳ οἱ ἐγένετο ἔμπρησαντι τὸ ἱερόν. οἱ δὲ φρυγάδες
τῶν Ἀθηναίων ἐποίησαν τὰ ἐντεταλμένα. τοῦ δὲ εἶνε- 55
κεν τούτων ἐπεμνήσθη, φράσω. ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλι
ταύτῃ Ἐρεχθεὸς τοῦ γηγενέος λεγομένου εἶναι νηός, ἐν

nach dem Burgplateau ein unter-
irdischer Gang führt, oder genauer
zu sprechen, welche in engem Spalt
sich bis auf die Oberfläche der Burg
erstreckt, so dafs hier und zwar
schon in antiken Zeiten ein Ver-
bindungsgang hat angelegt werden
können; es ist die dritte Grotte in
dem Nordfelsen der Burg von Wes-
ten her, und der Verbindungsgang
mündet in den Peribolos des Erech-
theion und zwar in das Pandrosion.
Auch die Terrasse, die das Temenos
vor der Grotte bildete, ist, trotz
der starken Verschüttung, noch
sichtbar'. Wachsmuth Athen I 219 f.
Man glaubt, eben durch diese Grotte
und den Felsspalt seien die Perser
nach oben gelangt; aber die Worte
ἀποκρήμων ἐόντος τοῦ χώρου
lassen sich nur auf die jäh abstür-
zende Seite des Felsens deuten

(s. auch Pausanias a. O.). Vgl. die
ähnliche Stelle I 84.

54. 2. Ἀρταβάνῳ, dem Reichs-
verweser (VII 52 13).

5. δὲ bei dem zweiten Attribut,
wie I 114 24.

8. ἐνθυμίῳ οἱ ἐγένετο 'ging ihm
zu Herzen, fiel ihm aufs Gewissen'.
Vgl. II 175 24.

55. 2. ἔστι: der Neubau war
schon unter Peikles begonnen und
wenigstens in den Hauptteilen be-
endet worden.

3. Ἐρεχθεὸς, im Wesen und wohl
auch in der Namensform ursprüng-
lich nicht verschieden von Ἐρι-
χθόνιος (von ἐρεκεῖν und ἡθῶν),
erscheint in der attischen Sage bald
als Sohn der Athena und des He-
phästos, aber im Schofse der Erde
gezeitigt (s. zu c. 53 8 und den
ἱεροῦ λόγος bei Apollod. III 14 6),

τῷ ἐλαίῃ τε καὶ θάλασσα ἐνι, τὰ λόγος παρὰ Ἀθη-
 5 ναίων Ποσειδέωνά τε καὶ Ἀθηναίων ἐρίσαντας περὶ τῆς
 χώρας μαρτύρια θεῖσθαι. ταύτην ὦν τὴν ἐλαίην ἅμα τῷ
 ἄλλῳ ἰσῶ κατέλαβε ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῶν βαρβάρων.
 δευτέρῃ δὲ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς ἐμπρησίας Ἀθηναίων οἱ θύειν
 ὑπὸ βασιλέως κελευόμενοι ὡς ἀνέβησαν ἐς τὸ ἱερόν,
 10 ὦρων βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχεος ὅσον τε πηχραῖον ἀνα-
 δεδραμηκότα. οὗτοι μὲν νῦν ταῦτα ἔφρασαν (τῷ βασιλεί).
 56 Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὡς σφι ἐξηγγέλθη ὡς
 ἔσχε περὶ τὴν Ἀθηναίων ἀκρόπολιν, ἐς τοσοῦτον θόρουβον

daher *γηγενῆς* (II. β 547 Ἀθήνας —
 ἄημον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὃν
 ποτ' Ἀθήνη Θρέψε Διὸς θυγάτηρ,
 τέκε δὲ Ζεῦδωρος ἄρουρα, Κάδ' δ'
 ἐν Ἀθήνῃσι εἶσεν ἑῶ ἐνὶ πλοῖν νηῶ.
 Ἐνθα δὲ μιν ταύροις καὶ ἀρνείοις
 ἰλάονται Κοῦροι Ἀθηναίων), alter
 Landeskönig (c. 44 13) und Gründer
 des Athena-kultus; bald auch
 als Nebenform des Poseidon, den
 die Athener unter dem Namen *Πο-
 σειδῶν Ἐρεχθεὺς* ('Erdspalter')
 verehrten. Eine Vermischung, zu
 welcher die von dem *συννομισμὸς*
 der attischen Landesteile herrüh-
 rende lokale Vereinigung an sich
 verschiedener Götterdienste im sog.
 Erechtheion den Anlaß gegeben
 haben wird. — Der zum Teil noch
 erhaltene Tempel enthielt drei Zel-
 len (*μέγαρα*), von denen vermutlich
 die östlichste, das eigentliche *Ἐρε-
 χθειον*, die Altäre des Hephästos
 Poseidon Erechtheus und Butes (des
 Bruders des Er.), das mittlere das
 alte aus Olivenholz geschnittene Kul-
 tusbild der Athene, das letzte, das
Πανδρόσειον, den heiligen Ölbaum
 mit dem 'Meere' (d. i. einem an-
 geblichen Brunnen salzigen Wassers)
 enthielt.

4 ff. Apollod. III 14 1 ἐπὶ τούτου
 (Kekrops) ἔδοξε τοῖς θεοῖς πόλεις
 καταλαβεῖσθαι, ἐν αἷς ἐμελλον ἔχειν
 τιμὰς ἰδίας ἑκάστος. ἦκεν οὖν
 πρῶτος Ποσειδῶν ἐπὶ τὴν Ἀττι-
 κὴν καὶ πλήξας τῆ τριωνῆ κατὰ

μέσῃ τὴν ἀκρόπολιν ἀνέφηρε θά-
 λασσαν, ἣν νῦν Ἐρεχθηίδα κα-
 λοῦσι. . . μετὰ δὲ τούτων ἦκεν
 Ἀθηναῖα, καὶ ποιησαμένη τῆς κα-
 τὰλήγειος Κέκροπα μάρτυρα ἐφύ-
 τευσεν ἐλαίαν ἢ νῦν ἐν τῷ Παν-
 δροσίῳ δεικνύται. γενουμένης δὲ
 ἐρίδος ἀμφὸν περὶ τῆς χώρας . . .
 ἡ χώρα τῆς Ἀθηνᾶς ἐκοίθη, Κέκρο-
 πος μαρτυρήσας ὅτι πρῶτον
 τὴν ἐλαίαν ἐφύτευσεν. Pausan.
 I 26 5 ὕδωρ ἐστὶν ἐνδον θαλάσ-
 σιον ἐν φρέατι — καὶ τριωνῆς
 ἐστὶν ἐν τῇ πέτρᾳ σῆμα. Die
 westliche Giebelgruppe des Par-
 thenon stellte den Rechtsstreit der
 beiden Götter und zwar den Mo-
 ment des Sieges der Göttin dar.
 — *λόγος (ἔστι) = λέγεται*. Dabei
παρὰ wie VI 54 2. VII 103 11. —
μαρτύρια θεῖσθαι, *testatos esse*
 (denn *θεῖσθαι = ποιῆσασθαι*) sc.
 für ihr besseres Recht. Die Götter
 beriefen sich vor dem versammel-
 ten Göttergericht, Athene auf den
 Ölbaum, Poseidon auf das Meer,
 als Zeichen und Zeugnisse ihrer
 früheren Besitznahme des Landes.

Die hellenische Flotte will
 nach dem Isthmos. Rat des
 Mnesiphilos; Themistokles
 bei Euribiades und im
 Kriegsrat; Beschlufszublei-
 ben. Die Äakiden (c. 56—64).

56. 2. ἔσχε: der Aorist des Imper-
 sonals wie I 71 1 u. s.

ἀπίκοντο ὡς ἐνιοι τῶν στρατηγῶν οὐδὲ κωρωθῆναι
 ἔμενον τὸ προκειμένον πρῆγμα, ἀλλ' ἐς τε τὰς νέας
 ἐσέπιπτον καὶ ἰστία ἀείροντο ὡς ἀποθυσόμενοι· τοῖσι 5
 τε ὑπολειπομένοισι αὐτῶν ἐκωρώθη πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ
 ναυμαχεῖν. νύξ τε ἐγένετο καὶ οἱ διαλυθέντες ἐκ τοῦ
 συνεδρίου ἐσέβαινον ἐς τὰς νέας. ἐνθαῦτα δὲ Θεμι- 57
 στοκλέα ἀπικόμενον ἐπὶ τὴν νέα εἶρετο Μνησίφιλος
 ἀνὴρ Ἀθηναῖος ὃ τι σφι εἶη βεβουλευμένον. πυθόμενος
 δὲ πρὸς αὐτοῦ ὡς εἶη δεδογμένον ἀνάγειν τὰς νέας
 πρὸς τὸν Ἰσθμόν καὶ πρὸ τῆς Πελοποννήσου ναυμα- 5
 χεῖν, εἶπε „οὐτ' ἄρα, ἦν ἀπαείρωσι [τὰς νέας] ἀπὸ
 Σαλαμῖνος, περὶ οὐδεμιῆς ἔτι πατρίδος ναυμαχίσεις·
 κατὰ γὰρ πόλεις ἑκάστοι τρέφονται, καὶ οὔτε σφέας
 Εὐρυβιάδης κατέχειν δυνήσεται οὔτε τις ἀνθρώπων ἄλ-
 λος ὥστε μὴ οὐ διασκεδασθῆναι τὴν στρατιήν· ἀπο- 10
 λέεται τε ἡ Ἑλλὰς ἀβουλήσι. ἀλλ' εἴ τις ἐστὶ μηχανή,
 ἴδι καὶ πειρῶ διαχέαι τὰ βεβουλευμένα, ἦν κως δύνῃ
 ἀναγνώσασθαι Εὐρυβιάδην μεταβουλεύσασθαι ὥστε αὐτοῦ
 μένειν.“ κάρτα τε τῷ Θεμιστοκλεί ἤρесе ἡ ὑπόθηκη, 58
 καὶ οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀμειψάμενος ἦε ἐπὶ τὴν νέα
 τὴν Εὐρυβιάδεω. ἀπικόμενος δὲ ἔφη θέλειν οἱ κοινόν
 τι πρῆγμα συμμεῖξαι· ὃ δ' αὐτὸν ἐς τὴν νέα ἐκέλευε
 ἐσβάντα λέγειν, εἴ τι θέλει. ἐνθαῦτα ὁ Θεμιστοκλέης 5
 παριζόμενός οἱ καταλέγει ἐκεῖνά τε πάντα τὰ ἤκουσε

4. τὸ προκειμένον πρῆγμα, wor-
 über sie eben zu Rate saßen; näm-
 lich die Wahl des Schlachtplatzes
 (c. 49).

5. Erinert, wohl nicht ohne Ab-
 sicht, an den eiligen Aufbruch der
 Hellenen II. β 149 ff.

57. 2. Mnesiphilos war, wie The-
 mistokles, aus dem Demos Phrear-
 roi. Plut. Them. 2 zeichnet ihn
 als einen Politiker der Solonischen
 Richtung, klug, umsichtig und ge-
 wandt. Den viel jüngeren Themis-
 tokles sah man darum als seinen
 Schüler an (Plut. das. u. mor. 795).

6. οὐτ': entsprechend 10 ἀπο-
 λέεται τε. Der Satz κατὰ γὰρ —
 στρατιήν ist eine parenthetische
 Begründung jenes ersten Gliedes.
 Die Antithese liegt zwischen πα-
 τρίδος und Ἑλλὰς.

10. στρατιήν 'Flotte' (VII 44 9).

12. διαχέαι 'auflösen, rückgän-
 gig machen', *dirimere, discicere*.

58. 4. συμμεῖξαι, *communicare*.
 Theognis 64 ἀλλὰ δόκει μὲν πᾶσιν
 ἀπὸ γλώσσης φίλος εἶναι, γῆμα
 δὲ συμμεῖξῃς μηδενὶ μηδ' ὀτιοῦν
 Σπονδαίων.

Μησιφιλον, ἐωντοῦ ποιούμενος, καὶ ἄλλα πολλὰ προστιθεῖς, ἐς δ' ἀνέγνωσέ (μιν) χρηζίζων ἕκ τε τῆς νεὸς ἐκβῆναι
 59 συλλέξει τε τοὺς στρατηγούς ἐς τὸ συνέδριον. ὡς δὲ ἄρα συνελέχθησαν, πρὶν ἢ τὸν Εὐρυβιάδην προθεῖναι τὸν λόγον τῶν εἰνεκα συνήγαγε τοὺς στρατηγούς, πολλὸς ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν τοῖσι λόγοισι οἷα κάρτα δεόμενος· λέγοντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος ὁ Ὠκύτου εἶπε „ὦ Θεμιστόκλεες, ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ῥαπίζονται“. ὁ δὲ ἀπολυόμενος
 60 ἔφη „οἱ δὲ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται“. τότε μὲν ἠπίως [πρὸς] τὸν Κορίνθιον ἀμείψατο, πρὸς δὲ τὸν Εὐρυβιάδην ἔλεγε ἐκείνων μὲν ἔτι οὐδὲν τῶν πρότερον λεχθέντων, ὡς ἐπεὰν ἀπαείρωσι ἀπὸ Σαλαμῖνος διαδρῆσονται· παρεόντων γὰρ τῶν συμμάχων οὐκ ἔφερέ οἱ κόσμον οὐδένα κατηγορεῖν· ὁ δὲ ἄλλον λόγον εἶχετο, λέγων τάδε. „ἐν σοὶ νῦν ἐστὶ σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, ἢ ἐμοὶ πείθῃ ναυμαχίην αὐτοῦ μένων ποιέεσθαι, μηδὲ πειθόμενος τούτων τοῖσι λόγοισι ἀναζεύξης πρὸς τὸν

7. ἐωντοῦ ποιούμενος: s. zu c. 4 11. — προστιθεῖς, bloß auf ἄλλα πολλὰ bezüglich. Ähnlich I 8 7. IX 10 5. Od. 9 182 πολλὰ γὰρ ἔτλην Ἀνδρόν τε πολέμου ἀλεγεία τε κύματα πειρώων.

59. 3f. τὸν λόγον τῶν εἰνεκα: zu III 48 10. — πολλὸς ἦν ἐν τοῖσι λόγοισι = ἔλεγε πολλά. III 46 ἔλεγον πολλὰ οἷα κάρτα δεόμενοι.

5. Etwas anders Plut. Them. 11 τοῦ γὰρ Εὐρυβιάδου πρὸς αὐτὸν ἐπόντος· „ὦ Θεμιστόκλεες, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανιστάμενους ῥαπίζουσι“, „ναὶ“ εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, „ἀλλὰ τοὺς ἀπολεφθέντας οὐ στεφανοῦσιν.“ ἐπαρμμένον δὲ τὴν βακτηρίαν ὡς πατάζοντος ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφη· „πάταξον μὲν ἄκουσον δέ“. Ἰανμάσαντος δὲ τὴν πρᾶότητα τοῦ Εὐρυβιάδου καὶ λέγειν κελύσαντος, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἀνῆγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν λόγον.

7f. προεξανιστάμενοι, zum Wettkampf ins Stadion, bevor sie von dem Herolde aufgerufen sind. Themistokles hätte warten sollen, bis der Vorsitzende die Beratung eröffnet und ihm das Wort erteilt hätte. — ῥαπίζονται, von den sog. ῥαβδοφόροι oder μαστιγοφόροι, die zur Erhaltung der Ordnung bestellt waren. — ἀπολέεσθαι 'sich rechtfertigen', se purgare. Er wollte den Vorwurf nicht 'auf sich sitzen lassen'. — ἐγκαταλειπόμενοι, remanentes, in der Gruppe der beteiligten Wettkämpfer.

60. τότε μὲν, Ggs. c. 61 6.

3. ἔτι οὐδὲν, wie IX 8 11.

5f. ἔφερέ οἱ κόσμον οὐδένα 'stand es ihm nicht wohl an'. Ähnlich c. 142 6. — λόγον εἶχετο: vgl. VII 5 7.

7. ἐν σοὶ 'in deiner Hand'.

9. ἀναζευγνύει sonst intr. 'aufbrechen'; trans. IX 41 8. 58 18

Ἴσθμόν τὰς νέας. ἀντίθετος γὰρ ἐκάτερον ἀκούσας. πρὸς 10 μὲν τῷ Ἴσθμῷ συμβάλλον ἐν πελάγει ἀναπεπταμένῳ ναυμαχῆσεις, [ἐς] τὸ ἤμισα ἡμῖν σύμφορον ἐστὶ νέας ἔχουσι βαρυτέρας καὶ ἀριθμὸν ἐλάσσονας· τοῦτο δὲ ἀπολείεις Σαλαμῖνά τε καὶ Μέγαρα καὶ Αἴγινα, ἢν περ καὶ τὰ ἄλλα εὐτυχῆσωμεν. ἅμα δὲ τῷ ναυτικῷ αὐτῶν 15 ἔψεται καὶ ὁ πεζὸς στρατός, καὶ οὕτω σφείας αὐτὸς ἄξεις ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, κινδυνεύσεις τε ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι. ἦν δὲ τὰ ἐγὼ λέγω ποιήσης, τασάδε ἐν αὐτοῖσι χρηστὰ εὐρήσεις· πρῶτα μὲν ἐν στεινῷ συμβάλλοντες νηυσὶ ὀλίγησι πρὸς πολλὰς, ἢν τὰ οἰκῶτα [ἐκ τοῦ 20 πολέμου] ἐκβαίνη, πολλὸν κρατήσομεν· τὸ γὰρ ἐν στεινῷ ναυμαχεῖν πρὸς ἡμέων ἐστὶ, ἐν εὐρυχωρίῃ δὲ πρὸς ἐκείνων. αὐτίς δὲ Σαλαμῖς περιγίνεται, ἐς τὴν ἡμῖν ὑπεκκίεται τέκνα τε καὶ γυναῖκες. καὶ μὴν καὶ τότε ἐν αὐτοῖσι ἔνεστι, τοῦ καὶ περιέχεσθε μάλιστα· ὁμοίως 25

(τὸν στρατὸν und τὸ στρατόπεδον) und hier, wo der eigentlich nur für Landheere und deren Tross gebräuchliche Ausdruck auf die Flotte übertragen ist, ähnlich wie öfter die Worte στρατός, στρατόπεδον u. dgl.

13. βαρυτέρας könnte nur die Bauart betreffen, wogegen Plut. Them. 14 (πνεῦμα λαμπρὸν) τὰς μὲν Ἑλληνικὰς οὐκ ἐβλαπτε ναὺς ἀλιτενεῖς οὖσας καὶ ταπεινότερας, τὰς δὲ βαρβαρικὰς ταῖς μὲν πρόνμυαις ἀνεστόσας καὶ τοῖς καταστρώμασιν ὑπορόφους καὶ βαρείας ἐπιγερομένους ἐσφαλλε und die stärkere Besatzung der feindlichen Schiffe (VII 184) zeugen. Richtiger vielleicht βραδντέρας, mit Rücksicht auf die Zahl und Güte der Rudermannschaft, die bei den dürftigen Mitteln der meisten hellenischen Staaten und der übereilten Rüstung wohl viel zu wünschen übrig liefs. Vgl. zu c. 42 9. — τοῦτο δὲ 'anderseits' (V 45 5). 19. ἐν αὐτοῖσι 'dabei' (VII 8 γ 3)

Ebenso unten 8.

22. Auf offenem Meere konnte die weit stärkere Flotte der Feinde sich bequem entwickeln und die hellenische durch Umzingelung (περικύκλωσις, vgl. c. 16 4) erdrücken; in der engen Meeresstraße dagegen konnte sie nur in kleinen Abteilungen vorgehen und durfte ihren überlegenen Ruderkräften in dem klippenreichen Fahrwasser nur mit äußerster Vorsicht freies Spiel geben. Wenn der Athener Phormion Thuk. II 90 für den schwächeren Teil die entgegengesetzte taktische Regel aufstellte, so setzt er dabei den Vorteil besser fahrender Schiffe (νανσίν — ἀμεινων πλεούσαις) voraus, was eben bei Salamis nicht zutraf.

23. περιγίνεται, fällt nicht in die Gewalt des Feindes. Ähnlich c. 60 32 περιεῖσαι. — ἐς τὴν, weil ὑπεκκίεται = ὑπεκτέθειται. Vgl. zu VI 100 9.

25. τοῦ — μάλιστα 'woran euch ja eben soviel liegt'.

αὐτοῦ τε μένων προναυμαχίεις Πελοποννήσου καὶ πρὸς τῷ Ἴσθμῳ, οὐδὲ σφέας, εἴ περ εἴ φρονεῖς, ἀξίεις ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον. ἦν δὲ γε καὶ τὰ ἐγὼ ἐλπίζω γένηται καὶ νικῆσωμεν τῆσι νησί, οὔτε ὑμῖν ἐς τὸν Ἴσθμόν
 30 παρέσονται οἱ βάρβαροι οὔτε προβήσονται ἐκαστέρω τῆς Ἀττικῆς, ἀπίασί τε οὐδενὶ κόσμῳ, Μεγάροισί τε κερδανέομεν περιεοῦσι καὶ Αἰγίνη καὶ Σαλαμῖνι, ἐν τῇ ἡμῖν καὶ λόγιον ἐστὶ τῶν ἐχθρῶν κατ' ὑπερθε γενέσθαι. οἰκότα μὲν νυν βουλευομένοισι ἀνθρώποισι ὡς τὸ ἐπί-
 35 παν ἐθέλει (κατὰ νόον) γίνεσθαι· μὴ δὲ οἰκότα βουλευομένων οὐκ ἐθέλει οὐδὲ ὁ θεὸς προσχωρέειν πρὸς τὰς ἀνθρωπότηας γνώμας.“
 61 Ταῦτα λέγοντος Θεμιστοκλέος αὐτίς ὁ Κορίνθιος Ἀδείμαντος ἐπεφέρετο, σιγᾶν τε κελεύων τῷ μὴ ἐστὶ πατρίς καὶ Εὐρυβιάδην οὐκ ἔδῳ ἐπιψηφίζεω ἀπόλι

26f. Parallel stehen αὐτοῦ τε μένων und καὶ πρὸς τῷ Ἴσθμῳ: 'bleibst du (wie ich rate) hier und lieferst hier eine Seeschlacht, so wirst du ebenso den Peloponnes verteidigen, als wenn du sie am Isthmos bestehst'. — οὐδὲ, sc. αὐτοῦ μένων. — σφέας, die Perser. Vgl. zu III 72 5. — εἴ περ εἴ φρονεῖς würde für den Gedanken besser fehlen; denn ἀξίεις enthält hier nicht eine Aufforderung oder Erwartung, sondern eine Schlussfolge: 'und wirst sie nicht (wie andernfalls, c. 60 16) in den Peloponnes hineinziehen'.

31f. Fehlte dem Feinde die begleitende Flotte, so mangelte ihm auch die Zufuhr in dem nahrungsarmen Lande, und er mußte eben wieder seinen festländischen Stützpunkten näher zu kommen. — Μεγάροισι κερδανέομεν: die Konstruktion wie ζημιουσοῦμαι (VII 39 15) und κινδυνεύειν τι (c. 60a 17). Nachahmend Eurip. Ras. Herakl. 603 μένοντι δ' αὐτοῦ πάντα σοι γνήσεται Ἰῆ τ' ἀσφαλείη κερδανέει.

33. λόγιον: s. VII 141 23. —

Der Aorist wie IV 178 7. VII 220 13.

35. ἐθέλει 'pflegt' (I 74 21). — κατὰ νόον, wie VII 104 26. 150 12 u. s.

37. ἀνθρωπότηας war nach βουλευομένοισι ἀνθρώποισι nicht nötig, ist aber, um die Antithese zu θεός zu verdentlichen, hinzugesetzt.

61. 3. ἐπιψηφίζεω 'abstimmen lassen', was die Sache des Vorsitzenden war. Sonst gewöhnlich mit persönlichem Akkusativ, weil = ἐπὶ τὴν ψῆφον πέμπειν oder καλεῖν; hier aber mit dem Dativ der abstimmen Person, in Analogie zu dem häufigen ψῆφον δίδουαι τι. Ebenso Lukian. Tim. 44 εἰσηγήσατο τὸν νόμον Τιμῶν Ἐγκερατίδης Κολυττεύς, ἐπεψήφισεν τῇ ἐκκλησίᾳ Τιμῶν ὁ αὐτός. Diog. L. VII 10 ἐκκλησία κρούει τὸν πρόεδρον ἐπεψήφισεν Ἰππων. Andere erklären (über den Antrag) zu gunsten eines heimatlosen Mannes abstimmen lassen'. Warum aber sollte der Antrag oder die Sache eines heimatlosen Mannes nicht Gegenstand einer Ab-

ἀνδρί· πόλιν γὰρ τὸν Θεμιστοκλέα παρεχόμενον οὕτω ἐκέλευε γνώμας συμβάλλεσθαι. ταῦτα δὲ οἱ προέφερε, 5 ὅτι ἠλώκεσάν τε καὶ κατείχοντο αἱ Ἀθῆναι. τότε δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκεῖνόν τε καὶ τοὺς Κορινθίους πολλὰ τε καὶ κακὰ ἔλεγε, ἐωντοῖσί τε ἐδήλου λόγῳ ὡς εἴη καὶ πόλις καὶ γῆ μέζων ἢ περ ἐκείνοισι, ἐστ' ἂν διηκόσια 10 νέες σφι ἔωσι πεπληρωμένοι· οὐδαμῶς γὰρ Ἑλλήνων 10 αὐτοὺς ἐπιόντας ἀποκρούσεσθαι. σημαίνων δὲ ταῦτα 62 τῷ λόγῳ διέβαινε ἐς Εὐρυβιάδην, λέγων μᾶλλον (ἤδη) ἐπεστραμμένα. „σὺ εἰ μενέεις αὐτοῦ καὶ μένων ἔσειαι ἀνήρ ἀγαθός· εἰ δὲ μὴ, ἀνατρέψεις τὴν Ἑλλάδα· τὸ πᾶν γὰρ ἡμῖν τοῦ πολέμου φέρουσι αἱ νέες. ἀλλ' ἔμοι πεί- 5 θεο. εἰ δὲ ταῦτα μὴ ποιήσης, ἡμεῖς μὲν ὡς ἔχομεν ἀναλαβόντες τοὺς οἰκέτας κομειόμεθα ἐς Σίριον τὴν ἐν

stimmung sein dürfen? Vielmehr bestritt Adeimantos dem Themistokles als einem bloßen Privatmanne, da er ja keine πόλις mehr vertrete, das Recht mitzustimmen (γνώμας συμβάλλεσθαι, sententias dicere; vgl. V 92a 14).

62. 2. ἐπεστραμμένος 'nachdrücklich, unumwunden'. Vgl. ἐπιστοργεῖν I 30 18. Dazu in Ggs. σημαίνων.

4. τὸ πᾶν 'die Hauptentscheidung', summam belli. Ebenso c. 100 14. — φέρουσι, continent.

5. ἀλλὰ führt abkürzend und abbrechend mit lebhafter Wendung die Rede von der bisherigen Ausführung und Begründung zu ihrem Ziele, der unmittelbaren Forderung hinüber. Namentlich in Verbindung mit πείθεσθαι (VI 11 13. VIII 140 β 13 und IX 9 11. 46 12) besonders bei Homer häufig; II. a 259 ἀλλὰ πείθεσθ', β 139 ἀλλ' ἄγετ' ὡς ἂν ἐγὼ εἴπω, πειθόμεθα πάντες.

6. εἰ-ποίησης, wie oben c. 49 9. ὡς ἔχομεν 'ohne weiteres, unveräuert' (I 24 23).

7f. Σίρις, alte Stadt sikelischen

oder, nach fabelhafter Angabe, troischen Ursprungs, am gleichnamigen Flusse, südlich von Metapont. Ionische Kolophonier oder Rhodier sollen sie hellenisiert haben. Sie war, wie das benachbarte Sybaris, sowohl des Wohlstandes als der Prunkliebe ihrer Bürger wegen berufen (Strab. 264. Athen. 523). — Der Zusatz τὴν ἐν Ἰταλίη wegen c. 115 17. — ἡμετέρη: worauf sich der Anspruch gründen mochte ist nicht nachzuweisen. Zwar legten die Athener im J. 444, wohl unter Rücksicht auf den Spruch, die Stadt Thurio an, und die Ansiedler suchten von da aus sich in der siritischen Landschaft festzusetzen, mußten aber den widerstrebenden Tarentinern im J. 433 Anteil und Oberherrschaft zugestehen. Diese neue binnenwärts gelegene Anlage hieß Herakleia, wozu das alte Siris den Hafenplatz abgab (Strab. a. O. Diod. XII 36). Dafs übrigens schon Themistokles die später von Perikles ausgeführte Idee einer Ansiedlung auf der bruttischen Halbinsel (Thurioi) hegte, scheint der Umstand zu beweisen, dafs er

Ἰταλίῃ, ἣ περ ἡμετέρη τε ἐστὶ ἐκ παλαιοῦ ἔτι, καὶ τὰ λόγια λέγει ὑπ' ἡμέων αὐτὴν δέειν κτισθῆναι· ἡμεῖς δὲ
 10 συμμάχων τοιῶνδε μουνωθέντες μεμνήσεσθε τῶν ἐμῶν
 63 λόγων.“ ταῦτα δὲ Θεμιστοκλέος λέγοντος ἀνεδιδάσκειτο
 Εὐρυβιάδης· δοκέειν δὲ μοι, ἀρρωδήσας μάλιστα τοὺς
 Ἀθηναίους ἀνεδιδάσκειτο, μὴ σφεας ἀπολίπωσι, ἦν
 πρὸς τὸν Ἰσθμὸν ἀγάγη τὰς νέας· ἀπολιπόντων γὰρ
 5 Ἀθηναίων οὐκέτι ἐγίνοντο ἀξιόμαχοι οἱ λοιποί. ταύτην
 δὲ αἰρέεται τὴν γνώμην, αὐτοῦ μένοντας διανανμα-
 χέειν.

64 Οὗτω μὲν οἱ περὶ Σαλαμίνα ἐπεσι ἀκροβολισάμενοι,
 ἐπειτέ Εὐρυβιάδῃ ἔδοξε, αὐτοῦ παρεσκευάζοντο ὡς ναυ-
 μαχήσοντες. ἡμέρη τε ἐγίνετο καὶ ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀνιόντι
 σεισμὸς ἐγένετο ἐν τε τῇ γῆ καὶ τῇ θαλάσῃ. ἔδοξε
 5 δὲ σφι εἴξασθαι τοῖσι θεοῖσι καὶ ἐπικαλέσασθαι τοὺς
 Αἰακίδας συμμάχους. ὡς δὲ σφι ἔδοξε, καὶ ἐποίησαν
 ταῦτα· εὐξάμενοι γὰρ πᾶσι τοῖσι θεοῖσι, ἀπόθεν μὲν
 ἐκ Σαλαμίνας Αἰαντὰ τε καὶ Τελαμώνια ἐπεκαλέοντο,
 ἐπὶ δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας νέα ἀπέστει-
 10 λον ἐς Αἴγινα.

65 Ἐφη δὲ Δίκαιος ὁ Θεοκύδεος, ἀνὴρ Ἀθηναῖος φυ-
 γὰς τε καὶ παρὰ Μήδοισι λόγμμος γενόμενος τοῦτον τὸν
 χρόνον, ἐπειτέ ἐκείρετο ἡ Ἀττικὴ χώρα ὑπὸ τοῦ πεζοῦ

zwei seiner Töchter Italia und Sybaris nannte (Plut. Them. 32). — ἔτι, wie c. 6 4.

9. Diese λόγια sind auf die apokryphen Sprüche des Bakis, Musaios oder eines anderen alten Chresmologen zu beziehen. — καὶ — αὐτὴν, statt καὶ τὴν (ἦν); zu II 40 4.

63. 6. δέ: H. schrieb wahrscheinlich δὲ ὅν, 'genug', mag es sich mit dem Beweggrunde so verhalten oder anders.

64. ἐπεσι ἀκροβολισάμενοι 'nach solchem Wortgefecht'. Zum Tropus vgl. λόγων ὀθισμός c. 78 1.

5. Wie ἐπικαλέσασθαι und 9.

ἐπὶ δὲ Αἰακὸν — νέα ἀπέστειλλον zu verstehen, s. zu V 75 11.

6. καὶ ἐποίησαν: vom Tempus zu VII 128 10.

9. τοὺς ἄλλους Αἰακίδας, Peleus, Phokos und ihre Nachkommen (Krisos, Panopeus u. a.), die wenn- gleich im Mythos nicht mehr Einwohner der Insel, doch unter dem Sammelnamen Αἰακίδαι fortwährend daselbst Heroenkult besaßen (Pind. Nem. VII 10. Paus. II 29 2ff.).

Wunderzeichen bei Eleusis (c. 65).

65. Ἐφη, zu den Hellenen, von denen der Vf. die Nachricht bezog.

στρατοῦ τοῦ Ξέρξω ἐοῦσα ἔρημος Ἀθηναίων, τυχεῖν
 τότε ἐὼν ἅμα Δημαρῆτῳ τῷ Λακεδαιμονίῳ ἐν τῷ 5
 Θριασίῳ πεδίῳ, ἰδεῖν δὲ κονωρτὸν χωρέοντα ἀπ' Ἐλευ-
 σίνος ὡς ἀνδρῶν μάλιστα καὶ τρισμυρίων, ἀποθωμά-
 ζειν τε σφεας τὸν κονωρτὸν δεῖων κοτὲ εἴη ἀνθρώπων,
 καὶ πρόκατε φωνῆς ἀκούειν, καὶ οἱ φαίνεσθαι τὴν φων-
 ῆν εἶναι τὸν μυστικὸν Ἰακχον. εἶναι δ' ἀδαήμονα τῶν 10
 ἰρῶν τῶν ἐν Ἐλευσίῳ γινομένων τὸν Δημαρῆτον, εἰρέ-
 σθαι τε αὐτὸν ὅτι τὸ φθγγόμενον εἴη τοῦτο. αὐτὸς
 δὲ εἰπεῖν „Δημαρῆτε, οὐκ ἔστι δικως οὐ μέγα τι σίνος
 ἔσται τῇ βασιλέος στρατιῇ· τάδε γὰρ ἀρίδηλα, ἐρήμιον

4. Ἀθηναίων = Ἀττικῶν (IV 99 18).

6. Θριάσιον πεδίον hiefs die nördlich vom Kithäron und östlich vom Parnes her zur Küste auslaufende Ebene des nordwestlichen Attika. Der Demos Thria, nach dem sie hiefs, nahm den größten Teil derselben ein. Dikaios durch- zog sie oder lagerte dort mit dem einmarschierenden persischen Fußvolk. Kam man, wie er, von Böotien auf der Strafse nach Athen herab, so sah man Eleusis zur Rechten am Meere liegen. Das Ereignis fiel auf den Tag vor der Schlacht (vgl. zu Z. 17) und zwar gegen Abend; denn um diese Zeit pflegte die Procession in Eleusis anzulangen. Plut. Them. 15. Phok. 28 verlegt es auf den Schlachttag selbst, und erzählt es so: ἐν δὲ τούτῳ τοῦ ἀγῶνος ὄντος φῶς μὲν ἐκλάμψαι μέγα λέγονσιν Ἐλευσινώθεν, ἦγον δὲ καὶ φωνὴν τὸ Θριάσιον κατέγειν πεδὸν ἄχρι τῆς θαλάττης, ὡς ἀνθρώπων ἑκοσίων τῶν μυστικῶν ἐξογόντων Ἰακχον. ἐκ δὲ τοῦ πλήθους τῶν φθγγόμενων κατὰ μικρὸν ἀπὸ γῆς ἀναφερόμενον νέφος ἔδοξεν αὐτοῖς ὑπονοστέειν καὶ κατασκήπτειν εἰς τὰς τριήρεις. Daraus ergibt sich für das Datum der Schlacht eine Differenz von einem Tage, indem sie

nach H. am 21., nach Plut. am 20. Boëdromion (27. od. 28. Sept., Busolt Gr. G. II 175), dem Iakchos- tage, stattfand. Wird aber die abendliche Zeit des Iakchos-zuges nach hellenischer Weise schon zum folgenden Festtage gerechnet, so war der Schlachttag nach H. eben der 20. Boëdromion, nach der Erzählung des Plutarch aber der 19.

7. τρισμυρίων: die Zahl rührt natürlich nicht von der ungefähren Schätzung des Dikaios her, der nur den aufwirbelnden Staub der einherziehenden Masse und ihren Festruf von fern wahrnahm, sondern entweder von der herkömmlichen Angabe über die Stärke der athenischen Bürgerschaft (zu V 97 15), die sich an der Procession vollzählig zu beteiligen pflegte (Plut. Alk. 34); wobei die mitziehenden Frauen und Fremden noch nicht einmal verrechnet sind. Oder, was wahrscheinlicher, es ist die durchschnittliche Zahl der Mysteren, sowohl Athener als anderer Hellenen (23). Das für sie in Eleusis unter der Verwaltung des Perikles aufgeführte Gebäude (τελεστήριον) hatte den Umfang eines großen Theaters (Strab. 395 12).

14. Das poetische ἀρίδηλα, wie ἀδαήμονα (10) und σίνος (13), entstammt vielleicht der Vorlage,

15 εούσης τῆς Ἀττικῆς, ὅτι θεῖον τὸ φθεγγόμενον, ἀπ' Ἐλευσίνος ἰὸν ἐς τιμωρίην Ἀθηναίοισι τε καὶ τοῖσι συμμάχοισι. καὶ ἦν μὲν γε κατασκήψη ἐς τὴν Πελοπόννησον, κίνδυνος αὐτῷ τε βασιλείῃ καὶ τῇ στρατιῇ τῇ ἐν τῇ ἡπείρῳ ἔσται, ἦν δὲ ἐπὶ τὰς νέας τράπηται τὰς ἐν
20 Σαλαμῖνι, τὸν ναυτικὸν στρατὸν κινδυνεύσει βασιλεὺς ἀποβαλεῖν. τὴν δὲ δοτὴν ταύτην ἄγουσι Ἀθηναῖοι ἀνὰ πάντα ἔτεα τῇ Μητρὶ καὶ τῇ Κούρῃ, καὶ αὐτῶν τε δ βουλόμενος καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μνεῖται· καὶ τὴν φωνὴν τῆς ἀκούεις ἐν ταύτῃ τῇ δοτῇ ἰακχάζουσι.“
25 πρὸς ταῦτα εἰπεῖν Δημόκριτον „σίγα τε καὶ μηδενὶ ἄλλῳ τὸν λόγον τοῦτον εἴπης· ἦν γὰρ τοι ἐς βασιλέα ἀνευειχθῆ ταῖς ἔπεα ταῦτα, ἀποβαλέεις τὴν κεφαλὴν, καὶ σε οὔτε ἐγὼ δυνήσομαι ἰύσασθαι οὐτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδὲ εἷς. ἀλλ' ἔχ' ἥσυχος, περὶ δὲ στρατιῆς τῆσδε
30 θεοῖσι μελήσει.“ τὸν μὲν δὴ ταῦτα παραινέειν, ἐκ δὲ τοῦ κοινοῦ καὶ τῆς φωνῆς γενέσθαι νέφος καὶ μεταρσιωθὲν φέρεσθαι ἐπὶ Σαλαμῖνος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Ἑλλήνων. οὕτω δὴ αὐτοὺς μαθεῖν ὅτι τὸ ναυτικὸν τὸ Ξερόξεω ἀπολέσθαι μέλλοι. ταῦτα μὲν Δικαίος
35 ὁ Θεοκύδης εἶλεγε, Δημαρῆτος τε καὶ ἄλλων μαρτύρων καταπτόμενος.

66 Οἱ δὲ ἐς τὸν Ξερόξεω ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες, ἐπειδὴ ἐκ Τρηχίνος θεησάμενοι τὸ τρωμα τὸ Λακωνικὸν διέβησαν ἐς τὴν Ἰστιαίην, ἐπισχόντες ἡμέρας τρεῖς

welche der Autor bei dieser Legende benutzt hat.

17. κατασκήψη: als Subjekt schwebt schon hier dem Sprechenden νέφος (31) vor. — ἐς τὴν Πελοπόννησον, wohin sich das feindliche Landheer eben in dieser Nacht, vor dem Tage der Seeschlacht, in Bewegung setzte (c. 71).

19. Die große Procession von Athen auf der heiligen Strasse nach Eleusis, womit am 20. Boëdromion die Feier der eleusinischen Mysterien begann, und der Festtag

hiess nach dem jungen Gotte, dessen Bild nach Eleusis geführt wurde, Ἰακχος, und ebenso der festliche Ruf (Ἰακχ' ὦ Ἰακχε), den die Teilnehmenden Mysterien (daher μυστικός) erschallen liessen.

30. ἐκ, zeitlich, 'nach'.

36. καταπτόμενος, obtestans (VI 68 4).

Die persische Flotte bei Phaleron. Kriegsrat; Rede der Artemisia (c. 66—69).

66. Anknüpfend an c. 25.

ἔπλεον δι' Εὐρίππον, καὶ ἐν ἑτέρῃσι τρισὶ ἡμέρῃσι ἐγένοντο ἐν Φαλήρῳ. ὥς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, οὐκ ἐλάσσονες 5 ἔόντες ἀριθμὸν ἐσέβαλον ἐς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τε ἡπειρον καὶ τῇσι νηυσὶ ἀπικόμενοι, ἢ ἐπὶ τε Σηπιάδα ἀπικόμηντο καὶ ἐς Θερμοπύλας· ἀντιθήσω γὰρ τοῖσι τε ὑπὸ τοῦ χειμῶνος αὐτῶν ἀπολομένοισι καὶ τοῖσι ἐν Θερμοπύλῃσι καὶ τῇσι ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίῃσι τούσ- 10 δε τοὺς τότε οὐκω ἐπομένους βασιλεί, Μηλιέας καὶ Λωριέας καὶ Λοκροὺς καὶ Βοιωτοὺς πανστρατιῇ ἐπομένους πλὴν Θεσπιέων καὶ Πλαταιέων, καὶ μάλα Καρυστίους τε καὶ Ἀνδρούους καὶ Τηρίους τε καὶ τοὺς λοιποὺς νησιώτας πάντας, πλὴν τῶν πέντε πολλῶν τῶν 15 ἐπεμνήσθημεν πρότερον τὰ οὐνόματα. ὅσῳ γὰρ δὴ πρόεβαινε ἐσωτέρῳ τῆς Ἑλλάδος ὁ Πέρσης, τοσοῦτω πλέω ἔθνεά οἱ εἶπετο.

Ἐπεὶ ὦν ἀπίκναιτο ἐς τὰς Ἀθήνας πάντες οὗτοι πλὴν 67 Παρίων (Πάριοι δὲ ὑπολειφθέντες ἐν Κίθνῳ ἐκαταδό-

5. ἐν Φαλήρῳ: VI 116 τοῦτο γὰρ ἦν ἐπίνειον τότε τῶν Ἀθηναίων. — ὥς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, asyndetisch wie VII 24 1, wo auch über μὲν.

6. τὰς Ἀθήνας = τὴν Ἀττικὴν, wie c. 50 7.

8. ἀντιθήσω: vgl. I 207 20. Für das Fußvolk mochte die Ergänzung ausreichen, aber nicht für die Flotte, deren Verluste, seit dem Sturme bei Sepias, nach des Vf.s eigenen Angaben (VII 190. 194. VIII 11. 13 ff.) auf wenigstens 700 Trieren zu schätzen sind, so dafs von der ursprünglichen Zahl 1327 (VII 89 1. 184 4. 185 6) noch etwas über 600 kampffähig waren (womit Diod. XI 19. 27 stimmt): wogegen die Kontingente der Inseln (15), wenn man die Angaben in c. 46 ff. als Mafsstab ihrer Stärke gebraucht, kaum als Ersatz in Betracht kommen können. Überdies waren diese, ausser dem euböischen Katrystos und vielleicht einigen der west-

lichsten, schon in jener ersten Summe mit 17 Schiffen vertreten (VII 95). Dem Autor kommt es aber darauf an, das Mafsverhältnis der Streitkräfte, worauf eben der Ruhm des salaminischen Sieges sich vorzugsweise gründete, möglichst unverändert zu erhalten; nur hätte er seine entgegengesetzte Bemerkung c. 13 9 nicht vergessen dürfen.

11 ff. IX 32 15 werden diese hellenischen Truppen auf 50000 veranschlagt. — καὶ μάλα 'und wiederum' (I 134 16). Die von hierab Genannten stellten Schiffe.

15. νησιώτας: vgl. zu VII 95 1. — τῶν πέντε πολλῶν (civitatium, wie III 139 2 von Inseln), der Naxier Melier Siphnier Seriphier Kythnier (c. 46). Die Insel Keos (c. 1 10. 46 8) ist wohl nur zufällig vergessen.

16. ἐπεμνήσθημεν — τὰ οὐνόματα: vgl. VI 136 9.

κεον τὸν πόλεμον κῆ ἀποβήσεται), οἱ δὲ λοιποὶ ὡς ἀπικοντο ἐς τὸ Φάληρον, ἐνθαῦτα κατέβη αὐτοὺς Ξέρξης 5 ἐπὶ τὰς νέας, ἐθέλων σφι συμμεῖξαι τε καὶ πνθῆσθαι τῶν ἐπιπλεόντων τὰς γνώμας. ἐπεὶ δὲ ἀπικόμενος προΐζετο, παρήσαν μετὰπεμπτοὶ οἱ τῶν ἐθνέων τῶν σφετέρων τύραννοι καὶ ταξίαρχοι ἀπὸ τῶν νεῶν, καὶ ἔζοντο ὡς σφι βασιλεὺς ἐκάστω τιμὴν ἐδεδώκει, πρῶτος μὲν ὁ Σιδῶνιος βασιλεὺς, μετὰ δὲ ὁ Τύριος, ἐπὶ δὲ ἄλλοι. ὡς δὲ κόσμῳ ἐπεξῆς ἔζοντο, πέμψας Ξέρξης Μαροδόνιον εἰρώτα ἀποπειρώμενος ἐκάστω, εἰ ναυμαχίην ποιεοίτο. 68 ἐπεὶ δὲ περιῶν εἰρώτα ὁ Μαροδόνιος ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Σιδωνίου, οἱ μὲν ἄλλοι κατὰ τὸντὸ γνώμην ἐξεφέροντο κελεύοντες ναυμαχίην ποιεῖσθαι, Ἀρτεμισίη 7 α) δὲ τάδε ἔφη. „εἰπεῖν μοι πρὸς βασιλέα, Μαροδόνιε, ὡς ἐγὼ τάδε λέγω, οὔτε κακίστη γενομένη ἐν τῆσι ναυμαχίησι τῆσι πρὸς Εὐβοίῃ οὔτε ἐλάχιστα ἀποδεξαμένη δέσποτα, τὴν δὲ εἴδον γνῶμην με δίκαιον ἐστὶ ἀποδείκνυσθαι, τὰ τυγχάνω φρονέουσα ἄριστα ἐς πρήγματα τὰ σά. καὶ τοι τάδε λέγω· φεῖδεο τῶν νεῶν μηδὲ ναυμαχίην ποιεῖο. οἱ γὰρ ἄνδρες τῶν σῶν [ἀνδρῶν] κρέσ-

67. 3. οἱ δὲ: vgl. VII 95 10.

6. ἐπιπλεόντων: zu VII 184 31. — προΐζετο, an hervorragender bevorzugter Stelle (vgl. IV 58 5. VII 44 3), als πρόεδρος der Versammlung. Sonst προκατίζει (I 14 14. 97 4) und -εσθαι (V 12 9).

8. ταξίαρχοι, hier wie VII 99 1 von Schiffsführern; sonst auch bei H. nur bei Landheeren.

9 f. πρῶτος: vgl. zu VII 100 8. — ὁ Σιδῶνιος βασιλεὺς, wie c. 9 4 τὸν Κορινθίων στρατηγόν; sonst ὁ Σιδωνίων βασιλεὺς oder bloß ὁ Σιδώνιος, das aber wegen ταξίαρχοι nicht genügt.

68. 2. κατὰ — ἐξεφέροντο: dieselbe Redeweise V 36 6.

68 a. εἰπεῖν μοι — Μαροδόνιε: vgl. II. § 501 εἰπέμεναί μοι, Τρῶες,

ἀγανὸν Ἰλιονῆος Πατρὶ φῆλον καὶ μητρὶ γοήμεναι ἐν μεγάροισιν, und III 134 22. — οὔτε κακίστην . . . bei der also nicht Feigheit zu vermuten ist, wenn ich von einer Seeschlacht abrate.

4. Durch δὲ setzt die Redende ihr Benehmen wie ihre Ansicht in entschiedenen Gegensatz zu den übrigen, von denen sie zu merken giebt daß sie nicht ihre wirkliche Überzeugung geäußert. Ähnlich I 32 3. III 82 2. V 109 13. VIII 137 21. 142 3. Über die Stellung der Partikel zu VII 141 23. — εἴδον 'wirkliche, wahre'. Vgl. zu I 30 16. II 28 19.

5. τὰ τυγχάνω φρονέουσα 'was ich wirklich denke' ist Ausführung zu εἴδον γνῶμην. S. oben c. 59 3 und zu III 48 10.

σονες τοσοῦτο εἰσὶ κατὰ θάλασσαν ὅσον ἄνδρες γυναικῶν. τί δὲ πάντως δέει σε ναυμαχίησι ἀνακινδυνεύειν; οὐκ ἔχεις μὲν τὰς Ἀθήνας, τῶν περ εἵνεκα ὀρμῆθης 10 στρατεύεσθαι, ἔχεις δὲ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα; ἐμποδῶν δέ τοι ἴσταται οὐδεὶς· οἱ δὲ τοι ἀντέστησαν, ἀπήλλαξαν οὕτω ὡς κείνους ἔπρεπε. τῇ δὲ ἐγὼ δοκέω ἀποβῆσθαι τὰ τῶν ἀντιπολέμων πρήγματα, τοῦτο φράσω. ἦν μὲν μὴ ἐπειχθῆς ναυμαχίην ποιεῦμενος, ἀλλὰ τὰς νέας αὐτοῦ ἔχης πρὸς γῆ μένων ἢ καὶ προβαίνων ἐς τὴν Πελοπόννησον, εὐπετέως τοι δέσποτα χωρήσει 5 τὰ νοέων ἐλήλυθας. οὐ γὰρ οἱοί τε πολλὸν χρόνον εἰσὶ τοι ἀντέχειν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ σφέας διασκηδῆς, κατὰ πόλιν δὲ ἕκαστοι φεύξονται. οὔτε γὰρ σῆτος πάρα σφι. ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὡς ἐγὼ πνθάνομαι, οὔτε αὐτοὺς οἰκός, ἦν σὺ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐλαύνῃς τὸν πεζὸν 10 στρατόν, ἀτρεμειν τοὺς ἐκείθεν αὐτῶν ἦγοντας, οὐδὲ σφι μελήσει πρὸ τῶν Ἀθηνέων ναυμαχεῖν. ἦν δὲ αὐτίκα ἐπειχθῆς ναυμαχεῖσαι, δειμαίνω μὴ ὁ ναυτικός στρατός κακωθῆις τὸν πεζὸν προσδηλήσεται. πρὸς δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τότε ἐς θυμὸν βάλεν, ὡς τοῖσι μὲν χρηστοῖσι τῶν ἀνθρώπων κακοὶ δοῦλοι φιλέουσι γίνεσθαι, 5 τοῖσι δὲ κακοῖσι χρηστοί. σοὶ δὲ ἐόντι ἀρίστῳ ἀνδρῶν πάντων κακοὶ δοῦλοι εἰσὶ, οἱ ἐν συμμάχων λόγῳ λέγονται εἶναι ἐόντες Αἰγύπτιοι τε καὶ Κύπριοι καὶ Κίλικες καὶ Πάμφυλοι, τῶν θφελος ἐστὶ οὐδέν.“ ταῦτα 69 λεγούσης πρὸς Μαροδόνιον, ὅσοι μὲν ἦσαν εἴησοι τῇ Ἀρτεμισίῃ, συμφορῆν ἐποιεῦντο τοὺς λόγους ὡς κακόν τι πεισομένης πρὸς βασιλέος, ὅτι οὐκ ἔῃ ναυμαχίην

9. ἀνακινδυνεύειν, bei H. überall periculum, discrimen subire (IV 11 11. VIII 100 7. IX 26 14. 41 18).

13. ὡς κείνους ἔπρεπε: vgl. IV 139 17.

68 β. 3. ποιεῦμενος: unter γ 2 der Infinitiv.

7. κατὰ πόλιν, in suam quique urbem, wie c. 57 8.

11. τοὺς — ἦγοντας beschränkt nachträglich den Umfang von αὐτοῖς, der auch die Athener begreift.

12. Ἀθηνέων: auch hier ist das Land gemeint; s. c. 70 8. 74 11.

68 γ. 6. τοῖσι δὲ κακοῖσι χρηστοί, hier nur ein rhetorischer Gegensatz; s. ähnliches zu VI 67 12.

7. ἐν συμμάχων λόγῳ, in numero sociorum.

5 ποιέσθαι· οἱ δὲ ἀγεόμενοι τε καὶ φθονέοντες αὐτῇ, ἅτε ἐν πρότοισι τετιμημένης διὰ πάντων τῶν συμμάχων, ἐτέρποντο τῇ ἀνακρίσει ὡς ἀπολομένης αὐτῆς. ἐπεὶ δὲ ἀνηρείχθησαν αἱ γνώμαι ἐς Ξέρξην, κάρτα τε ἦσθη τῇ γνώμῃ τῇ Ἀρτεμισίης, καὶ νομίζων ἐπιπρό-
10 τερον σπονδαίην εἶναι τότε πολλῶ μᾶλλον αἴνεε. ὁμοῦ δὲ τοῖσι πλείοσι πείθεσθαι ἐκέλευε, τάδε καταδόξας, πρὸς μὲν Εὐβοίῃ σφῆας ἐθελουκακίειν ὡς οὐ παρόντος αὐτοῦ, τότε δὲ αὐτὸς παρεσκευαστο φησασθαι ναυμαχέοντας.

70 Ἐπεὶ δὲ παρήγγελον ἀναπλέειν, ἀνήγον τὰς νέας ἐπὶ τὴν Σαλαμίνα καὶ παρεκρίθησαν διαταχθέντες κατ' ἡσυχίην. τότε μὲν νῦν οὐκ ἐξέχρησέ σφι ἡ ἡμέρη ναυμαχίην ποιήσασθαι· νῦν γὰρ ἐπεγένετο· οἱ δὲ παρε-
5 σκευάζοντο ἐς τὴν ὑστεραίην. τοὺς δὲ Ἕλληνας εἶχε δέος τέ καὶ ἀρωδίη, οὐκ ἦμιστα δὲ τοὺς ἀπὸ Πελοποννήσου· ἀρωδέον δέ, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐν Σαλαμίῃ κατήμενοι ὑπὲρ γῆς τῆς Ἀθηναίων ναυμαχεῖν μέλλοιεν,

69. 5 f. ἀγεόμενοι τε καὶ φθονέοντες 'aus Scheelsucht und Neid'. Über ἀγασθαι zu VI 61 4. — αὐτῇ — τετιμημένης: zu I 3 8. Hier ist die Inkongruenz der Kasus für den Gedanken bedeutend: ἅτε τετιμημένης giebt eine vom Autor vertretene Thatsache, ἅτε τετιμημένη könnte ein nur vorgebliches Motiv der Neider bezeichnen. — διὰ πάντων, wie c. 37 12.

7. ἀνακρίσεις 'Einrede, Widerspruch' (näml. οὐκ εἶναι ναυμαχίην ποιέσθαι); von ἀνακρίνεσθαι 'haderen, zanken', νεικέειν (IX 56 2 vgl. mit IX 55 6 und 8). Ähnlich Plat. Charm. 176 βιάσει ἄρα, ἦν δ' ἐγὼ, καὶ οὐδ' ἀνακρίσειν μοι δώσεις; — ἀλλ' οὐδέμια, ἔφη ἐγὼ, λείπεται βουλή. σοὶ γὰρ ἐπιχειροῦσιν πρόπτεν ὅτιόν καὶ βιαζομένην οὐδεὶς οἶός τ' ἔσται ἐναντιοῦσθαι ἀνθρώπων. Phädr. 277 ὁραφθοσόμενοι (λόγοι) ἄνευ

ἀνακρίσεως καὶ διδαχῆς πειθοῦς ἔνεκα ἐλέχθησαν 'ohne Einrede zuzulassen und ohne weitere Aufklärung'. Sonst meist ein forensischer Ausdruck von der *cognitio causae*.

12. ἐθελουκακίειν, auffälliges Präsens, wie III 75 φάμενος πρότερος μὲν κρύπτειν. Vgl. zu I 9 8.

Befestigung des Isthmos. Volksstämme des Peloponnes (c. 70—73).

70. 2. παρεκρίθησαν 'wurden in Schlachtlinie aufgestellt'. Vgl. IX 98 10. — H. weicht hier von der Erzählung des Äschylos (s. zu c. 76 5) ab: er läßt die Auffahrt schon an diesem Tage geschehen, jener erst nach Anbruch der Nacht. Aber c. 76 beginnt auch bei H. die Auffahrt erst um Mitternacht.

7. αὐτοὶ μὲν: der Gegensatz (ἡ δὲ ἐναντιῶν) kommt nicht zu direktem Ausdruck.

νικηθέντες τε ἐν νήσῳ ἀπολαμφθέντες πολιορκήσονται, ἀπέντες τὴν ἐσωτῶν ἀφύλακτον. τῶν δὲ βαρβάρων ὁ 10 πεζὸς ὑπὸ τὴν παρεούσαν νύκτα ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον. καίτοι τὰ δυνατὰ πάντα ἐμεμηχάνητο ὡς 71 κατ' ἡπειρον μὴ ἐσβάλοιεν οἱ βάρβαροι. ὡς γὰρ ἐπιθοντο τάχιστα Πελοποννήσιοι τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδην ἐν Θερμοπύλῃσι τετελευτηθέναι, συνδραμόντες ἐκ τῶν πολλῶν 5 ἐς τὸν Ἴσθμον ἔζοντο, καὶ σφι ἐπὶ στρατηγὸς Κλεόμβροτος ὁ Ἀναξανδρίδew, Λεωνίδew δὲ ἀδελφεός. ἔζόμενοι δὲ ἐν τῷ Ἴσθμῳ καὶ συγγώσαντες τὴν Σικριωνίδα ὁδόν,

10 f. τῶν δὲ... Erklärung der letzt vorhergehenden Worte: ihre eigene Heimat war in Gefahr, da sich das feindliche Fußvolk bereits dorthin in Marsch setzte. — ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, zunächst nach Megara, über welches sie aber nicht hinaus kamen (IX 14). Gewiß stand diese Bewegung mit der beabsichtigten Umzinglung der Hellenen (zu c. 76 6) in Zusammenhang; es sollte sich auch die Mannschaft der abgesperrten Schiffe nicht ans Festland retten können (vgl. c. 76 13 ff.).

71. 7 ff. συγγώσαντες 'unwegsam machend'. Der Ausdruck setzt eine künstlich gebahnte Strafe voraus; vgl. VII 115 13. Nach megarischer Sage hatte sie Skiron zuerst für Fußgänger wegsam gemacht (Pausan. I 44 6); aber erst Kaiser Hadrian legte eine fahrbare sichere Kunststraße an. Von den drei Wegen, die über den breiten und hohen Gebirgsriegel der Geraneia aus Mittel-Hellas nach dem Peloponnes führten, war und ist dieser der kürzeste und gebrauchteste, aber auch gefährlichste (noch heute deshalb κακὴ οὐάλα 'böse Stiege' genannt). Eine Stunde westlich von Megara steigt er den schmalen Rand der steilen und mit losem Konglomerat bedeckten Küstenfelsen (Σικριωνίδες oder Σικράδες πέτραι) hinan und läuft eine Meile weit

zwischen dem jähren 6—700 Fuß tiefen Absturz zur Linken und der Bergwand zur Rechten, worauf er wieder in die kleinen Küstenebenen hinabsteigt, die sich zwischen dem Fusse der Geraneia und dem saronischen Meere öffnen, und die Bucht von Schoinous erreicht, von der aus sich der Isthmos in kürzester Linie (3/4 d. M.) nach dem jenseitigen Meer hinüberzieht. Hier finden sich noch die fast ununterbrochenen Reste der den Isthmos absperrenden Quermauer, mächtige breite Quaderbauten, mit regelmäßig ostwärts vorspringenden viereckigen Türmen, nicht geradlinig, sondern möglichst dem felsigen Rande der Anhöhen, welche die Breite des Landrückens überziehen, wie einem natürlichen Wallgraben folgend. Innerhalb der Befestigung finden sich Brunnenschachte, um die Besatzung mit Wasser zu versorgen; an verschiedenen Stellen, besonders in der Mitte und an den Endpunkten, Grundmauern von Kastellen. Die Länge beträgt 7066 m, beträchtlich mehr als der schmalste Durchschnitt des Isthmos. Etwa hundert Schritt weiter gegen Megara bemerkt man die Spuren einer zweiten Mauerlinie, einer Art Aufsen- und Vorwerkes. Später ward die Mauer, so oft Einfälle von Norden drohten, wieder als Schanzwehr be-

μετὰ τοῦτο ὡς σφι ἔδοξε βουλευόμενοι, οἰκοδόμεον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τεῖχος. ἄτε δὲ ἐουσέων μυριάδων πολλέων
 10 καὶ παντὸς ἀνδρὸς ἐργαζομένου, ἤνετο τὸ ἔργον· καὶ γὰρ λίθοι καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ φορομοὶ ψάμμου πλήρεις ἐσεφέροντο, καὶ ἔλιννον οὐδένα χρόνον οἱ βοηθήσαντες ἐργαζόμενοι, οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας. οἱ δὲ βοηθήσαντες ἔς τὸν Ἰσθμὸν πανδημεὶ οἶδε ἦσαν Ἑλλήνων, Λακεδαιμόνιοι τε καὶ Ἀρκάδες πάντες καὶ Ἡλεῖοι καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικωνιοὶ καὶ Ἐπιδαύριοι καὶ Φλειάσιοι
 5 καὶ Τροιζήνιοι καὶ Ἐρμιονέες. οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ βοηθήσαντες καὶ ὑπεραρρωδέοντες τῇ Ἑλλάδι κινδυνεύουσα· τοῖσι δὲ ἄλλοισι Πελοποννησίοισι ἐμελε οὐδέν. Ὀλύμπια
 73 δὲ καὶ Κάρνεια παροικῶκε ἦδη. οἰκείει δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔθνεα ἐπιτά, τούτων δὲ τὰ μὲν δύο αὐτόχθονα ἔόντα κατὰ χώραν ἴδονται νῦν τε καὶ τὸ πάλαι [οἶκεον], Ἀρκάδες τε καὶ Κυνούριοι· ἐν δὲ ἔθνος τὸ Ἀχαικὸν ἐκ
 5 μὲν Πελοποννήσου οὐκ ἐξεχώρησε, ἐκ μέντοι τῆς ἐωυτῶν, οἰκείει δὲ τὴν ἄλλοτρίην. τὰ δὲ λοιπὰ ἔθνεα τῶν ἐπιτά

nutzt, gegen die Galler Avaren Slaven und Türken, zuletzt von den Venetianern im J. 1463. (Curtius Pelop. I 9 ff. II 546 f.).

9. μυριάδων πολλέων: vgl. IX 86.

10 f. ἤνετο: zum Abschluss kam es erst im Sommer des folgenden Jahres (IX 8). — λίθοι, Werkstücke, zum Unterbau. — ξύλα, zu Palissaden, und zum Bau der Türme und Kasematten. — ψάμμου, sowohl zum Mörtel als zur Ausfüllung der Mauerwände, die nach antiker Befestigungsweise meist nur eine massive Beschalung hatten, während der innere Zwischenraum mit Schuttwerk und Geröll gefüllt ward.

72. 3. πάντες gehört nur zu Ἀρκάδες, die in eine Anzahl autonomer Kantone zerfielen. Vgl. VII 202.

6. τῇ Ἑλλάδι: der Dativ ist anomal. Eurip. Suppl. 344 ἤ τεκοῦσα ὑπερορρωδοῦσ' ἐμοῦ. Über ähnliches, die I 59 13. III 37 5. IV 140 15. 141 5. IX 2 7. Jedoch läßt er

sich hier auch zeugmatisch zu βοηθήσαντες beziehen.

7 f. Ὀλύμπια — Κάρνεια, die früher einen Grund zum Ausbleiben hergaben (VII 206).

73. 2. Eine ähnliche Übersicht IV 37 ff.

3. κατὰ χώραν, eodem loco, 'unverrückt'. S. zu III 135 18. Auch ἴδονται enthält den Begriff der festen Selshaftigkeit.

4. Ἀρκάδες, als Pelasger (I 146 8). Vgl. II 171 12. Auch die Achäer müssen dem VI. für einstige Pelasger gegolten haben; er spricht sich aber nirgend über sie aus.

6. τὴν ἄλλοτρίην; der Artikel wie Isokr. Hel. 50 μένοντες ἐπὶ τῆς ἄλλοτρίας καταγράφουσι — μάλλον ἢ κείνην καταλιπόντες εἰς τὰς αὐτῶν πατρίδας ἐπαλεῖθεν, Strab. 373 Λακεδαιμόνιοι — πολλὴν κατακτησάμενοι τῆς ἄλλοτρίας, sprichwörtlich δεικνύνει τὰλλότρια, λαλεῖν τὰλλότρια. Zur Sache s. I 145.

τὰ) τέσσερα ἐπήλυδα ἐστί, Λωριέες τε καὶ Αἰτωλοὶ καὶ Δρύορες καὶ Ἀθημιοὶ· Λωριέων μὲν πολλαὶ τε καὶ δόκιμοι πόλεις, Αἰτωλῶν δὲ Ἥλις μούνη, Δρύοπων δὲ Ἐρμιῶν τε καὶ Ἀσίνη ἢ πρὸς Καρδαμύλῃ τῇ Λακωνικῇ, Ἀθημίων δὲ Παρωρεῆται πάντες. οἱ δὲ Κυνούριοι αὐτόχθονες ἔόντες δοκέουσι μόννοι εἶναι Ἴωνες, ἐκδεδωριένται δὲ ὑπὸ τε Ἀργείων ἀρχόμενοι καὶ τοῦ χρόνον (προϊόντος), ἔόντες Ὀρειῆται [καὶ οἱ περίοικοι].

9. Δρύοπων: zu c. 43 9.

10. Ἐρμιῶν, häufiger Ἐρμιόνη. — Ἀσίνη: es gab drei Orte des Namens. Der eine lag in Argolis nahe bei Nauplia, von den argeischen Doriern um die Zeit des ersten messenischen Krieges zerstört. Die dryopischen Einwohner fanden Aufnahme bei Sparta, das ihnen auf dem eben eroberten messenischen Gebiete, auf der Südwestküste des koronaischen Mb. eine neue Heimat gewährte, wo sie ein anderes Asine gründeten und ihre Stammesart treu bewahrten (Strab. 373. Pausan. II 36 4. III 7 4. IV 14 3. 34 6 ff.). Denselben Namen führte aber auch drittens die lakonische Seestadt Λάς (Curt. Pelop. II 324). Hier ist das zweite gemeint. Kardamyle lag freilich nicht eigentlich in der Nähe (πρὸς), sondern gegenüber an der lakonischen Küste, war aber wohl damals die namhafteste Stadt dieser Gegend.

11. Ἀθημίων, aus Lemnos eingewanderte Minyer (IV 145 ff.). — Παρωρεῆται: s. IV 148 12 ff. m. Anm.

12. δοκέουσι — Ἴωνες enthält in kürzester Fassung zwei Gedanken: 'die Kynurier scheinen Ioner zu sein, und sind (in diesem Falle) die einzigen auf der Halbinsel noch übrigen'; da nämlich die ägialischen längst ausgewandert sind. Zur Satzform vgl. VI 7 6. Nur als Ioner, nicht auch (wie die Arkader) als Pelasger mag sie H. wohl darum ansehen, weil die Überlieferung die

dorischen Einwanderer, denen er sie hier gegenüberstellt, außer den Arkadern, nicht mehr mit pelasgischen Urbewohnern in Konflikt geraten läßt. Ioner aber sind ihm überall nur verjüngte Pelasger (I 56 ff.). Einen speziellen tatsächlichen Grund sie Ioner zu nennen scheint er nicht gehabt zu haben. Nach Pausan. III 2 (λέγονται δὲ οἱ Κυνουρεῖς Ἀργεῖοι τὸ ἀνεκαθεῖν εἶναι, καὶ οἰκιστὴν γασσιν αὐτῶν Κύνουρον γενέσθαι τὸν Περόεω) waren sie der vordorischen Bevölkerung von Argos verwandt.

13. ἐκδεδωριένται: die Lesung ist unsicher. In der besseren Handschriftenklasse steht ἐκδεδωριᾶται, wonach Dindorf gebessert hat ἐκδεδωριᾶται (von ἐκδωρίζω, vgl. ἐξελληνίζω) nach Analogie von ἀγωνιᾶται und κωρυιᾶται. Valckenar wollte ἐκδεδωριονταί.

14. Die Einwohner der Stadt Ὀρειᾶ (nordwestlich von Argos) waren von den Argeiern unterworfen und in ein ähnliches Verhältnis zu der regierenden Hauptstadt gebracht worden wie die der lakonischen Städte zu Sparta, d. h. sie waren aus einer autonomen πόλις zu einer abhängigen Landgemeinde (κώμη) von Periöken erniedrigt worden. Nach ihnen hießen auch die übrigen Periöken in Argolis Orneaten, so daß hier Ὀρειῆται und περιόικοι synonyme Begriffe waren. Vgl. die italischen Caerites. Für die Kynurier galt jedoch damals die Bezeichnung schon nicht mehr;

15 τούτων ὧν τῶν ἑπτὰ ἐθνέων αἱ λοιπαὶ πόλεις, παρέξ τῶν κατέλεξα, ἐκ τοῦ μέσου κατέατο· εἰ δὲ ἐλευθέρως ἕξεισι εἰπεῖν, ἐκ τοῦ μέσου κατήμενοι ἐμῆδιζον.

74 Οἱ μὲν δὴ ἐν τῷ Ἰσθμῷ τοιοῦτῳ πόνῳ συνέστασαν ἅτε περὶ τοῦ παντός ἤδη [δρόμου] θέοντες καὶ τῆσι νηυσὶ οὐκ ἐλπίζοντες ἐλλάμψασθαι· οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι ὅμως ταῦτα πνυθανόμενοι ἀρρώδεον, οὐκ οὕτω περὶ 5 σφίσι αὐτοῖσι δειμαίνοντες ὡς περὶ τῆς Πελοποννήσου. τέως μὲν δὴ αὐτῶν ἀνὴρ ἀνδρὶ παραστάς σιγῇ λόγον ἐποιέετο, θῶμα ποιούμενοι τὴν Εὐρυβιάδew ἀβουλήν· τέλος δὲ ἐξεργάγη ἐς τὸ μέσον. σύλλογός τε δὴ ἐγίνετο καὶ πολλὰ ἐλέγετο περὶ τῶν αὐτῶν, οἱ μὲν ὡς ἐς τὴν 10 Πελοπόννησον χρεὼν εἶη ἀποπλέειν καὶ περὶ ἐκείνης κινδυνεύειν μηδὲ πρὸς χάριτος δοριαλάτου μένοντας μάχεσθαι, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Αἰγυπῆται καὶ Μεγαρέες αὐτοῦ μένοντας ἀμύνεσθαι. ἐνθαῦτα Θεμιστοκλῆς ὡς

denn seit 550 standen sie, wahrscheinlich in demselben Verhältnisse, unter Sparta (I 82), und zu Herodots Zeit hatte auch in Argos selber das Periökentum ganz aufgehört, indem man nach den Perserkriegen die Landgemeinden sämtlich mit der Stadtgemeinde verschmolzen hatte (Pausan. VIII 27 1). — οἱ περιόικοι ist alte Randerklärung zu Ὀρεῆται.

16. ἐκ τοῦ μέσου κατέατο: zu c. 22 10.

Auflehnung der Peloponnesier. List des Themistokles; Sikinnos. Umzinglung. Spruch des Bakis. Aristeid. Die Tenier (c. 74—82).

74. πόνῳ συνέστασαν: vgl. I 206 1. VII 170 8.

2. περὶ τοῦ παντός, de summa rerum. — θέοντες: zu VII 57 6.

4. ὅμως, obgleich sie von der eifrigen Arbeit hörten (ταῦτα πνυθανόμενοι).

6f. λόγον ἐποιέετο = διελέγετο. Vgl. IX 94 5. — θῶμα ποιούμε-

νοι = θαμάζοντες (VII 99 3). Der Plural, weil durch ἀνὴρ ἀνδρὶ die Vorstellung der Vielheit erregt ist. Vgl. zu II 137 11. VII 91 6. — ἀβουλήν, 'Verblendung'. S. c. 63.

8. ἐξεργάγη, das Unwetter, der bisher verhaltene Unwille. Zum Impersonale vgl. III 71 3. 82 16. VIII 6 2. — σύλλογος, der Führer (c. 78 1).

9. περὶ τῶν αὐτῶν, worüber man schon in der vorigen Versammlung beraten und beschlossen hatte (c. 49 ff.). — οἱ μὲν, als ob πολλὰ ἔλεγον voraufginge. Äschyl. Prom. 203 στάσις τ' ἐν ἀλλήλοισιν ὀροῦνέτο, οἱ μὲν θέλοντες ἐμβαλεῖν ἔδρας Κρόνον — οἱ δὲ τοῦμπαλιν Σπείδοντες. Soph. Ant. 259 λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐρρόθονον κακοὶ Φύλαξ ἐλέγγων φύλακα. Thukyd. IV 23 ἕπ' ὀμφοτέρων κατὰ κράτος ἐπολεμεῖτο, Ἀθηναῖοι μὲν — περιπλέοντες κτλ.

75. ὡς ἐσοῦτο τῇ γνώμῃ, als er sah, daß seine Ansicht bei den Peloponnesiern unterliegen werde. Anders IX 122 19.

ἐσοῦτο τῇ γνώμῃ ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων, λαθὼν 5 ἐξέρχεται ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἐξελθὼν δὲ πέμπει ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ Μήδων ἄνδρα πλοῖω ἐντειλάμενος τὰ λέγειν χρεὼν, τῷ οὐνομα μὲν ἦν Σικίννος, οἰκέτης δὲ 5 καὶ παιδαγωγός ἦν τῶν Θεμιστοκλέος παιδῶν· τὸν δὴ ὕστερον τούτων τῶν πρηγμάτων Θεμιστοκλῆς Θεσπία τε ἐποίησε, ὡς ἐπεδέκοντο οἱ Θεσπίες πολήτας, καὶ χρήμασι δλβιον· ὃς τότε πλοῖω ἀπικόμενος ἔλεγε πρὸς 10 τοὺς στρατηγούς τῶν βαρβάρων τάδε. „ἔπεμψέ με στρατηγός ὁ Ἀθηναίων λάθρη τῶν ἄλλων Ἑλλήνων (τυγχάνει γὰρ φρονέων τὰ βασιλέος καὶ βουλόμενος μᾶλλον τὰ 15 ὑμέτερα κατ' ὑπερθε γίνεσθαι ἢ τὰ τῶν Ἑλλήνων πρηγματα) φράσσοντα ὅτι οἱ Ἕλληνες δορησὸν βουλεύονται καταρρωδηρότετες, καὶ νῦν παρέχει κάλλιστον ὑμέας ἔργων 15 ἀπάντων ἐξεργάσασθαι, ἢν μὴ περιιδῆτε διαδράντας αὐτούς. οὔτε γὰρ ἀλλήλοισι ὁμοφρονέουσι οὔτε ἀντιστήσονται ὑμῖν, πρὸς ἐωντούς τε σφέας ὄψεσθε ναυμαχέοντας τοὺς <τε> τὰ ὑμέτερα φρονέοντας καὶ τοὺς μὴ.“ ὁ μὲν ταῦτά σφι σημήνας ἐκποδῶν ἀπαλλάσσετο· τοῖσι 76 δὲ ὡς πιστὰ ἐγίνετο τὰ ἀγγελθέντα, τοῦτο μὲν ἐς τὴν νηυσὶδα τὴν Ψυττάλειαν, μεταξὺ Σαλαμῖνός τε κειμένην

4. τὰ — χρεὼν, quae dici vellet.

8. Durch die Verluste bei Thermopylä und Platäa (VII 222. IX 30) war die Bürgerzahl so stark vermindert, daß die Stadt, um sich zu behaupten, Zuwanderer (ἐποικοὶ) aufnehmen mußte. Daß auch Sikinnos, trotz unhellenscher Herkunft und unfreien Standes, das Bürgerrecht erhielt, verdankte er dem Einflusse seines Patrons.

11 ff. Äschylos leitet von dieser Botschaft erst des Königs Entschluß zur Schlacht her: Pers. 351 der Bote zu Atossa: ἤρξεν μὲν, ὃ δέσποινά, τοῦ παντός κακοῦ Φανείς ἀλάστορ ἢ κακὸς δαίμων ποθέν. Ἀνὴρ γὰρ Ἑλλήν ἐξ Ἀθηναίων στρατοῦ ἔλθων ἔλεξε παιδὶ σφ' Ἐέρξη τάδε, ὡς εἰ μελαίνης νυκτὸς

ἔξεται κλέφας, Ἕλληνες οὐ μνοίεν, ἀλλὰ σέλμασιν Ναῶν ἐπενθορόντες ἄλλος ἄλλοσε Δρασμῶ κρυφαῖω βίοντο ἐκωσοῖατο. Bei H. wird nur geraten was schon beschlossen und im Werke ist (c. 68 ff.).

76. Äschyl. a. O. δ δ' εὐθὺς ὡς ἤκουσεν, οὐ ξυνείς δόλον Ἑλληνος ἀνδρός οὐδὲ τὸν θεῶν φρόνον, Πᾶσιν προφανεί τὸν δεινὰ νόχους λόγον· ἔδ' ἂν φλέγων ἀκτισσῶν ἤλιος χθόνα Ἀήξη, κλέφας δὲ τέμενος αἰθέρος λάβη, Τάξαι νεῶν στίγος μὲν ἐν στοίχοις τρισίν Ἐκπλοῦς φυλάσσειν καὶ πόρους ἀμυρόθους, Ἄλλας δὲ κίχλη νῆσον Λίαντος περίεξ, ὅς εἰ μόρον φευξοῖαδ' Ἕλληνες κακόν, Νανσίην κρυφαῖως δρασμὸν εὐρόντες τινά, Πᾶσι στέρεσθαι κρατὸς ἦν προκειμενον.

καὶ τῆς ἡπείρου, πολλοὺς τῶν Περσέων ἀπεβίβασαντο.
5 τοῦτο δέ, ἐπειδὴ ἐγίνοντο μέσαι νύκτες, ἀνήγον μὲν τὸ
ἀπ' ἐσπέρας κέρας κυκλούμενοι πρὸς τὴν Σαλαμίνα,
ἀνήγον δὲ οἱ ἀμφὶ τὴν Κέον τε καὶ τὴν Κυνόσουραν
τεταγμένοι, κατεῖλόν τε μέχρι Μουνιχίης πάντα τὸν

4. πολλοὺς: δσον τετρακοσίους sagt Pausan. I 36 2. Nach Aeschyl. Pers. 439 waren es Περσῶν δσοι περ ἦσαν ἀκμαῖοι γύσιον Ψυγῆν τ' ἄριστοι κενύγενιαν ἐκπρεπεῖς, Ἀντῶ τ' ἀρακτι πλοῖτιν ἐν πρώτοις ἀεί.

5ff. ἀνήγον: am Tage vor der Schlacht lag die eben angelangte Flotte am Strande von Phaleron (c. 67 4); die Mannschaft befand sich, nach der Sitte, zu Rast am Lande. Jetzt ging sie an Bord und jede Abteilung nahm den ihr angewiesenen Platz in der Schlachtordnung ein (vgl. c. 70). Aeschyl. Pers. 372 οἱ δ' οὐκ ἀκόσμως ἀλλὰ πειθάρχω φρενὶ Δειπνὸν τ' ἐπορόνοντο, ναυβάτης τ' ἀνὴρ Τροποῦτο κόπην σκαλμὸν ἀμφ' εὐήρητον. Ἐπει δὲ φέγγος ἤλιον κατέφθιτο Καὶ νῆξ ἐπῆει, πᾶς ἀνὴρ κόπης ἀναξ' Ἐς ναῦν ἐγώρει πᾶς δ' ὀπλων ἐπιστάτης. Τάξις δὲ τάξιν παρακάλει νεὸς μακρᾶς. Πλέουσι δ' ὡς ἑκαστος ἦν τεταγμένος. — τὸ ἀπ' ἐσπέρας κέρας kann diejenige Abteilung bezeichnen, welche in der bisherigen Anordnung auf der westlichen Seite stand, aber auch diejenige, welche in der neuen den westlichen Flügel bilden sollte. Und dies scheint allein richtig, einmal weil an der Küste von Phaleron wohl von einem nördlichen und südlichem nicht aber von einem westlichen Flügel die Rede sein konnte, dagegen die neue zu besetzende Linie von Munichia bis zum Agaleos entschieden nach Westen umbiegt; und dann weil gerade dieses Geschwader, das die Hellenen überflügelte sollte (κυκλούμενοι), c. 85 2 ebenfalls τὸ πρὸς

ἐσπέρας κέρας genannt wird. Es waren die phönikischen Schiffe, der Kern der Flotte. Sie fuhren in der Meerenge an der attischen Seite hinauf und nahmen dort, am Fusse des Agaleos, Stellung, den Hellenen gegenüber und über sie nordwärts hinaus. — οἱ — τεταγμένοι 'denen ihre Stellung bei Keos und Kynosura angewiesen war'. Die Bedeutung dieser Namen ist sehr unsicher. Κυνόσουρα ('Hundschwanz'), ein langgestrecktes Vgb. bei Marathon, kann hier nicht gemeint sein, so wenig wie die Insel Κέως (nicht Κέος). Offenbar bezieht sich diese Lokalbestimmung auf die Weisung c. 77 7, deren Bestätigung der gläubige Vf. zu erweisen bemüht ist (vgl. c. 96). Dort soll die Flotte eine Brücke bilden zwischen dem der Artemis heiligen Gestade und der meerumspülten Kynosura, und das erfüllen die Perser, in H.s Augen, indem sie 'die ganze Enge bis Munichia mit ihren Schiffen besetzen'. Die νεὸς ἀπὸς ἡμῶν ist ihm Munichia mit dem berühmten Heiligtum der Ἄρτεως Μουνιχία. Ohne jene Nebenrücksicht würde er nicht gerade diesen von der Enge abliegenden Punkt der attischen Küste als das eine Ende der Aufstellung genannt haben, sondern vielmehr den Peiräeus (c. 85 4). Die Kynosura ist demnach an der Westseite der Enge, auf Salamis zu suchen und mag ein verschollener Name der langgestreckten Zunge gegenüber Psyttaleia sein, Κέως aber der gewöhnliche; daher vorangestellt und, als gleichbedeutend, durch τε καὶ verbunden (vgl. c. 43 7. 73 14).

πορθμὸν τῆσι νησί. τῶνδε δὲ εἵνεκα ἀνήγον τὰς νέας,
ἵνα δὴ τοῖσι Ἕλλησι μηδὲ φυγεῖν ἐξῆ, ἀλλ' ἀπο- 10
λαμφθέντες ἐν τῇ Σαλαμίῃ δοῖεν τίσιν τῶν ἐπ' Ἄρτε-
μισίῳ ἀγωνισμάτων. ἐς δὲ τὴν νησίδα τὴν Ψυττάλειαν
καλεομένην ἀπεβίβαζον τῶν Περσέων τῶνδε εἵνεκεν, ὡς,
ἐπεὶ ἀν γίνηται ναυμαχίη, ἐνθαῦτα μάλιστα ἐξοισο-
μένων τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν ναηγίων (ἐν γὰρ δὴ 15
πόρῳ τῆς ναυμαχίης τῆς μελλούσης ἐσεσθαι ἔκειτο ἡ
νῆσος), ἵνα τοὺς μὲν περιποιέωσι τοὺς δὲ διαφθειρῶσι.
ἐποίησαν δὲ σιγῇ ταῦτα, ἄς μὴ πυνθανοῖατο οἱ ἐναντίοι.
οἱ μὲν δὴ ταῦτα τῆς νυκτὸς οὐδὲν ἀποκοιμηθέντες
παραρτέοντο.

Χρημοῖσι δὲ οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν ὡς οὐκ εἰσὶ ἀλη- 20
77

10f. ἐξῆ — δοῖεν: zu I 53 2. — Aeschyl. Pers. 366 zu diesem Zwecke ein Geschwader absondern und um Salamis herum (in die Bai von Eleusis) segeln, um auch die nordwestliche Ausfahrt zu sperren. Es waren dies die 200 ägyptischen Schiffe (Diod. XI 17. Plut. Them. 12, vgl. Herod. VII 89 12). Bei H. bleibt dieser Umstand wohl nur zufällig unerwähnt; denn die Botschaft des Aristeides (c. 79. 81) konnte sich nur auf diese bei Agina vorüberfahrende Abteilung beziehen (Plut. Arist. 8). Ob dieselbe noch an der Schlacht teilnahm, ist wenigstens aus c. 100 27 nicht zu ersehen. Es war übrigens dasselbe Manöver wie bei Artemision (c. 7).

12ff. Aeschyl. Pers. 445 νῆσός τις ἐστὶ πρόσθε Σαλαμίως τόπων Βαῖά, δύσορος ναοῖν, ἦν ὁ φιλόχορος Πάν ἐμβατεῖει, ποτῆας ἀκτῆς ἐπὶ. Ἐνθαῦθα πέμπε τοῦσδ', ὅπως ὄτ' ἐν νεῶν φθαρέντες ἐχθροὶ νῆσον ἐκασζοῖατο, Κτεβροῖεν εὐήμερωτον Ἑλλήνων στρατόν, Φίλους δ' ὑπεκασζοῖεν ἐναλλῶν πόρων.

14f. ἐξοισομένων: zu c. 49 12. — ἀνδρῶν, sc. νεόντων (c. 89). —

ναηγίων 'Wracke', die, eingestofsen und voll Wasser gelaufen, von Wind und Strömung auf den Strand getrieben würden (c. 96).

16. πόρῳ τῆς ναυμαχίης: die Insel lag mitten in der Fahrstrasse, in der die Parteien aufeinander rückten. Aber nach des Autors Darstellung lag die Insel im Beginn der Schlacht im Rücken oder doch innerhalb der persischen Aufstellung. Gelang der Plan die Hellenen nordwärts zu umfassen und von Salamis weg nach Süden hinabzudrängen, so sperrte ihnen freilich die Insel die Mitte des Fahrwassers, und sie konnten genötigt werden dort auf Strand zu gehen. Zum Ausdruck vgl. das Homerische γέφυραι πολέμοιο. Er weist auf γεφυρώσει (c. 775) und erklärt ihn.

19. οὐδὲν ἀποκοιμηθέντες, ohne sich hinreichend (ἀπο-, vgl. II 40 14) durch Schlaf gestärkt zu haben.

77. Besonders in den ersten Zeiten des peloponnesischen Krieges, da Gaukler und Demagogen das Volk durch angebliche alte Seherprüche, meist unter dem Namen des Bakis (zu c. 20 2), aufregten und zu ihren Parteizwecken ver-

θέες, οὐ βουλόμενος ἐναργέως λέγοντας πειραῖσθαι καταβάλλειν, ἐς τοιαύδε ῥήματα ἐσβλέψας.

- 5 ἀλλ' ὅταν Ἀρτέμιδος χρυσάρεον ἱερὸν ἀκτῆν
νηυσὶ γεφυρώσῃσι καὶ εἰναλίην Κυνόσουραν
ἐλπιδὶ μαινομένη, λιπαρὰς πέρσαντες Ἀθήνας,
δὴ δίκη σβέσσει κρατερὸν κόρον, ὕβριος νίον,
δεινὸν μαιμώνοντα, δοκεῖντ' ἀνὰ πάντα πείσθαι.
10 χαλκὸς γὰρ χαλκῷ συμμειξεται, αἵματι δ' Ἄρης
πόντον φοινίζει. τότε' ἐλεύθερον Ἑλλάδος ἦμαρ
εὐρύοπα Κρονίδης ἐπάγει καὶ πότνια Νίκη.

[ἐς] τοιαῦτα μὲν καὶ οὕτω ἐναργέως λέγοντι Βάκιδι ἀν-

führen (Thukyd. II 8), und unter dem Einflusse der rasonnierenden Zeitstimmung, müssen bei der nüchternen Minderzahl Bedenken laut geworden sein gegen die noch allgemein geltende Glaubwürdigkeit der chresmodischen Spruchsammlungen, zumal in Athen, wo Aberglaube und Aufklärung damals im Kampfe lagen und selbst die sonst konservative Komödie das gleisnerische Unwesen in lächerlichen Parodien geißelte (s. besonders Aristoph. Ritt. 120 ff. 194 ff. 997 ff.). — καταβάλλειν 'umstossen, widerlegen'. Die Sprüche sind bei dem Ausdrucke als bisher aufrecht d. h. in Glauben und Ansehen stehende vorausgesetzt. — ῥήματα, geändert aus πρήγματα der Hss.

5. Der Anfang ἀλλ' ὅταν (oder ὅπταν, über dessen Ursprung zu I 47 13) war in Orakeln und Sehersprüchen häufig (vgl. I 55 6. III 57 14. VI 77 10); daher ihn auch die Paroden gern gebrauchen (z. B. Aristoph. Ritt. 197. Vög. 967. Lys. 770). — χρυσάρεος heißt Artemis ihres goldnen Jagdgerätes wegen. — ἱερὸν ἀκτῆν, nach Hesiod *ἔργ.* 597. 805 *Ἀρηΐτερος ἱερὸν ἀκτῆν*, aber dort in der Bed. 'heilige Kornfrucht'.

6. *νηοὶ γεφυρώσῃσι* konnte auch auf die Linie zwischen Kyno-

sura und Brauron an der östlichen Küste Attikas passen, die sich über die Bucht von Marathon wie eine Sehne über einen flachen Bogen spannt. Auch Brauron bildet eine *ἀκτῆ*, und war als Heiligtum der Artemis noch bekannter als Muni-chia. — *εἰναλίην*, ins Meer hinausgelegen.

8 f. *σβέσσει*: zu V 77 27. — *ὕβριος νίον*: Pindar *Ol.* XIII 10 *ὕβριν κόρον ματέρα θρασυμύθων*. Sonst umgekehrt; Solon *Fr.* 8 *τίπτει γὰρ κόρος ὕβριν ὅταν πολὺς δόλος ἐπιηται*, Theogn. 153 *τίπτει τοὺς κόρος ὕβριν*. Vgl. VI 86 γ 10. — *ἀνὰ πάντα πείσθαι* 'dünkend er werde alles verschlingen'. (*πείσθαι* von Düntzer hergestellt statt des überlieferten *πείθεσθαι* oder *τίθεσθαι*).

13 ff. Das zu *λέγειν* fehlende Objekt ist herzustellen mit *ἀντιλογίης* (Wesseling) oder *αὐτὸς* (τι) oder *τολμῆω* (οὐδέν). Der Sinn der schwierigen Stelle ist: 'bei so augenscheinlich zutreffender Weissagung wage ich gegen Bakis keinerlei Einwand in betreff der Sehersprüche weder selbst zu erheben, noch lasse ich solchen von anderen zu'. Wegen *Βάκιδι ἀντιλογίης*, womit *χρησμοῖσι* — *ἀντιλέγειν* aus Z. 2 wieder aufgenommen wird, vgl. VII 169 7. Zu

τιλογίης χρησμοῖν πέρι οὔτε αὐτὸς λέγειν τολμῆω οὔτε παρ' ἄλλων ἐνδέχομαι.

Τῶν δὲ ἐν Σαλαμῖνι στρατηγῶν ἐγένετο ὠθισμὸς 78
λόγων πολλὸς· ἤδεσαν δὲ οὕτω ὅτι σφέας περιεκυκλεῖν-
το τῆσι νηυσὶ οἱ βάρβαροι, ἀλλ' ὥσπερ τῆς ἡμέρας
ὄρων αὐτοὺς τεταγμένους, ἐδόκεον κατὰ χώραν εἶναι.
συνεστηκότων δὲ τῶν στρατηγῶν ἐξ Αἰγίνης διέβη Ἀρι- 79
στείδης ὁ Λυσιμάχου, ἀνὴρ Ἀθηναῖος μὲν ἐξωστρακι-
σμένος δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου· τὸν ἐγὼ νενόμικα, πυνθα-
νόμενος αὐτοῦ τὸν τρόπον, ἄριστον ἄνδρα γενέσθαι ἐν
Ἀθήνῃσι καὶ δικαιοτάτον. οὗτος ἀνὴρ στὰς ἐπὶ τὸ συν- 5
έδριον ἐξεκαλέετο Θεμιστοκλέα, ἐόντα μὲν ἐωνυτῷ οὐ
φίλον ἐχθρὸν δὲ τὰ μάλιστα· ὑπὸ δὲ μεγάρθεος τῶν
παρεόντων κακῶν λήθην ἐκείνων ποιούμενος ἐξεκαλέετο,
θέλων αὐτῷ συμμείξαι· προακηκόες δὲ ὅτι σπεύδοιεν οἱ

ἀντιλογίης χρησμοῖν πέρι vgl. VII 237 *κακολογίης* — *ξείνων πέρι*.

78. *ὠθισμὸς λόγων* 'Wortgezänk' (III 76 10).

4. *κατὰ χώραν*, unverändert (I 17 9).

79. *συνεστηκότων*: zu c. 27 22. — Plut. Them. 11 *τοὺς πολίτας ἀσθόμενος ποιοῦντας Ἀριστείδην καὶ δεδιότας μὴ δι' ὀργὴν τῷ βαρβάρῳ προσδεῖς ἐαυτὸν ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος (ἐξωστράκιστο γὰρ πρὸς τοῦ πολέμου καταστασιασθεῖς ὑπὸ Θεμιστοκλέους), γράφει ψήφισμα (Θευ.) τοῖς ἐπὶ χρόνον μεθεστῶσιν ἐξείναι κατελθοῦσι πράττειν καὶ λέγειν τὰ βέλτιστα τῇ Ἑλλάδι μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν, Arist. 8 *τοῖσι δ' ἔπει Ζεῦξον διὰ Θετταλίας καὶ Βοιωτίας ἐλαύνοντος ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, λύσαντες τὸν νόμον ἐψηφίσαντο τοῖς μεθεστῶσι κἀπόδοι*. Er war also 482 in die Verbannung gegangen. Anders Corn. Nep. Aristid. 1. — Das Psephisma über die Rückkehr war vermutlich erst in den letzten Tagen gefasst; sonst wäre Aristides wohl schon früher*

ins Lager gekommen. — *νενόμικα*, *mihī persuasi*. Vgl. zu I 142 8. — *ἄριστον*, von Charakter. Der Rhodier Timokreon in seinem Schmahgedicht auf Themistokles (Fr. 1 Bergk): *ἀλλ' εἰ τύγε Πανσαυτῶν ἢ καὶ τύγε Σάνδιππον ἀνέεις ἢ τύγε Λευτηγίδαν, ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπανέω ἄνδρ' ἱερῶν ἀπ' Ἀθανῶν ἔλθειν ἕνα ἰψόστον, ἐπεὶ Θεμιστοκλήῃ ἤγθαρε Λατώ, Τευστάν, ἄδικον, προδόταν, δε Τιοσρόντα ξείνων ἐόντ' ἀγνωροῖσι συμβαλῆκτοισι πεισθεῖς οὐ κατὰγειν ἔς πατρίδ' Ἰάλλσον κτλ. — δικαιοτάτον*: Plut. Arist. 3 *τῶν εἰς Ἀμφίραον ὑπ' Αἰσχίλου πεποιημένων ταμβέλων ἐν τῷ θανάτῳ λεγομένων οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος ἀλλ' εἶναι θέλει, πάντες ἀπέβλεψαν εἰς Ἀριστείδην, ὅς ἐκεῖν μάλιστα τῆς ἀρετῆς ταύτης προσηκούσης*.

5. *στὰς ἐπὶ* 'hinteretend vor' (III 46 2).

6 f. *μὲν — δέ*, statt *ἀλλὰ — οὐκ*. Vgl. I 36 5. — *τὰ μάλιστα* 'im höchsten Grade' (V 63 9).

8. *ἐκείνων*, mit Bezug auf *ἐχθρὸν*, *superiora obliviscens*.

10 ἀπὸ Πελοποννήσου ἀνάγειν τὰς νέας πρὸς τὸν Ἰσθμόν.
ὡς δὲ ἐξῆλθέ οἱ Θεμιστοκλῆς, ἔλεγε Ἀριστείδης τάδε.
„ἡμέας στασιάζειν χρεόν ἐστι εἰ ἐν τεῷ ἄλλῳ καιρῷ
καὶ δὴ καὶ ἐν τῷδε περὶ τοῦ ἰσθμοῦ ἡμῶν πλέω ἀγα-
θὰ τὴν πατρίδα ἐργάσεται. λέγω δὲ τοι ὅτι ἴσον ἐστὶ
15 πολλά τε καὶ ὀλίγα λέγειν περὶ ἀποπλόου τοῦ ἐνδεῦθεν
Πελοποννησίοισι. ἐγὼ γὰρ ἀτόπτῃς τοι λέγω γενόμενος
ὅτι νῦν οὐδ' ἦν θέλωσι Κορίνθιοί τε καὶ αὐτὸς Ἐδου-
βιάδης οἷοί τε ἔσονται ἐκπλῶσαι· περιεχόμεθα γὰρ ὑπὸ
τῶν πολεμίων κύκλῳ. ἀλλ' ἐσελθὼν σφι ταῦτα σήμε-
80 ρον.“ ὁ δ' ἀμείβετο τοῖσιδε. „κάρτα τε χρηστὰ δια-
κελεύει καὶ εὖ ἡγγεῖλας· τὰ γὰρ ἐγὼ ἐδέδομην γενέσθαι,
αὐτὸς ἀτόπτῃς γενόμενος ἦκεις. ἴσθι γὰρ ἐξ ἐμέο τὰ
ποιεῦμενα ὑπὸ Μήδων· ἔδεε γὰρ, ὅτε οὐκ ἐκόντες ἦθε-
5 λον ἐς μάχην κατίστασθαι οἱ Ἕλληνες, ἀέκοντας πα-
ραστήσασθαι. σὺ δὲ ἐπεὶ περ ἦκεις χρηστὰ ἀπαγγέλλων,
αὐτὸς σφι ἄγγελον. ἦν γὰρ ἐγὼ αὐτὰ λέγω, δόξω πλά-
σας λέγειν καὶ οὐ πείσω, ὡς οὐ ποιεύντων τῶν βαρβά-
ρων ταῦτα. ἀλλὰ σφι σήμερον αὐτὸς παρελθὼν ὡς ἔχει.
10 ἐπεὶ δὲ σημήνηρ, ἦν μὲν πείθωνται, ταῦτα δὴ τὰ
κάλλιστα, ἦν δὲ αὐτοῖσι μὴ πιστὰ γένηται, ὁμοιον ἡ-
μῖν ἔσται· οὐ γὰρ ἔτι διαδρήσονται, εἴ περ περιεχόμε-

12. si quo alio tempore, certe hoc nos certare oportet. Vgl. IX 27 27.

14. ἴσον 'einerlei', gleich unnütz.

16. ἀτόπτῃς kann nur für die Aufstellung im Süden um Psylltaie gelten; und wenn Aristides dann doch behauptet περιεχόμεθα — κύκλῳ und c. 80 12 Themistokles dies wiederholt mit περιεχόμεθα πανταχόθεν, so muß er eine Sperrung der nordwestlichen Ausfahrt vo aussetzen, von der er aber nur wissen konnte, wenn er das die Insel umsegelnde Geschwader wahrgenommen hatte (s. zu c. 76 10). Nur diese feindliche Bewegung war den Hellenen verborgen ge-

blieben; die Auffahrt der übrigen Flotte ihnen gegenüber, am Ágaleos und bei Keos, konnte ihnen, bei der engen Fahrstraße und der geringen Entfernung, schwerlich entgangen sein.

80. χρηστὰ διακελεύει, näml. τῆς ἡμετέρας στάσιος πέρι.

3. Vor αὐτὸς ist τούτων zu denken abh. von ἀτόπτῃς γενόμενος. — ἐξ ἐμέο 'auf meinen Antrieb' (VI 2 9), sc. ποιεῦμενα. Thukyd. II 4 τελευτῶντος τοῦ μηνὸς τὰ γινόμενα ἦν.

4. ὅτε, quando, quoniam (III 73 4).

6. παραστήσασθαι 'auf unsere Seite bringen, zu unserer Meinung bekehren'. Vgl. zu III 45 14.

θα πανταχόθεν, ὡς σὺ λέγεις.“ ἐνθαῦτα ἔλεγε παρελθὼν 81
ὁ Ἀριστείδης, γάμενος ἐξ Αἰγίνης τε ἦκειν καὶ μόγις
διεκπλῶσαι λαθὼν τοὺς ἐπορευόμενους· περιεχέσθαι γὰρ
πάν τὸ στρατόπεδον τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ τῶν νεῶν τῶν
Ξέρξεω· παραρτέσθαι τε συνεβούλευε ὡς ἀλεξήσομε- 5
νους. καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἶπας μετεστήκει, τῶν δὲ αὐτῶν
ἐγένετο λόγων ἀμφισβασίη· οἱ γὰρ πλεῖνες τῶν στρα-
τηγῶν οὐκ ἐπέιθοντο τὰ ἐσαγγελθέντα. ἀπιστεόντων δὲ 82
τούτων ἦκε τριήρης ἀνδρῶν Τηρίων αὐτομολέουσα, τῆς
ἦρχε ἀνὴρ Παναίτιος ὁ Σωσιμένηος, ἣ περ δὴ ἔφερε
τὴν ἀληθεῖν πᾶσαν. διὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἐνεγράφη-
σαν Τήριοι ἐν Δελφοῖσι ἐς τὸν τρίποδα ἐν τοῖσι τῶν 5
βάρβαρον κατελοῦσι. σὺν τε ὧν ταύτη τῇ νηὶ τῇ αὐ-
τομολησάσῃ ἐς Σαλαμίνα καὶ τῇ πρότερον ἐπ' Ἀρτεμί-
σιον τῇ Αἰγίνῃ ἐξεπληροῦτο τὸ ναυτικὸν τοῖσι Ἑλλήσι
ἐς τὰς ὀγδώκοντα καὶ τριηκοσίας νέας· δύο γὰρ δὴ νεῶν
τότε κατέδεε ἐς τὸν ἰσθμόν. 10

Τοῖσι δὲ Ἑλλήσι ὡς πιστὰ δὴ τὰ λεγόμενα ἦν τῶν 83
Τηρίων [ρήματα], παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχίησόντες.
ἤως τε διέφαινε καὶ οἱ σύλλογον τῶν ἐπιβατέων

81. 3. διεκπλῶσαι, st. ἐκπλῶσαι nach Plut. Arist. 8 διεκπλεύσας gebessert.

82. 3. Παναίτιος, erklärend zu ἀνὴρ, wie II. 1 92 ἔλε δ' ἄνδρα Βαῖρορα, Soph. El. 95 παρ' ἀνδρός Φανοτέως.

5 f. τὸν τρίποδα: s. IX 81 3. — κατελοῦσι: das Wort stand in der Inschrift. Thukyd. I 132 ἐπέγραψαν ὀνομαστί τὰς πόλεις ὅσαι συγκαθελούσαι τὸν βάρβαρον ἔστησαν τὸ ἀνάθημα. Außerdem waren sie auf der Basis des olympischen Zeus erwähnt (zu IX 81 6).

8. τῇ Αἰγίνῃ: s. c. 11 14.

9. τὰς: ebenso steht III 67 4. VII 29 10. IX 30 8 der Artikel bei abgerundeten vollen Zahlen, zu denen wie dem nächsten und bekanntesten Ziele die mangelhaften sich gleichsam auszufüllen streben.

Schlacht bei Salamis (c. 83 — 96).

83. τὰ λεγόμενα — τῶν Τηρίων: vgl. I 109 4.

3 f. Äschyl. Pers. 382 καὶ νῆξ ἐχόρει, κοῦ μάλ' Ἑλλήνων στρατός Κρουφαίων ἐκπλοῦν οὐδαμῇ καθύστατο. Ἐπεὶ γε μέντοι λευκόπολος ἡμέρα Πᾶσαν κατέχευε γαῖαν εὐφρογῆς ἰδεῖν, Πρῶτον μὲν ἠλθὲν κέλαδος Ἑλλήνων πάρα Μολπηδὸν εὐφρήνησεν, ὄρθιον δ' ἄμα Ἀντηλάλαξε νησιώτιδος πέτρας Ἠχώ. φόβος δὲ πᾶσι βαρβάροις παρῆν Γνωσιῆς ἀποσφαλείων· οὐ γὰρ ὡς φωνῇ Παιῶν ἐφύνονν σεμνὸν Ἕλληνες τότε, Ἄλλ' ἐς μάχην δομῶντες ἐψήχῳ θράσει· σάλπιγγ' δ' ἀντὶ πάντ' ἐκέν' ἐπέφλεγον. — Das vorangeschickte οἱ — ποιησάμενοι stellt eine Mehrzahl

ποιησάμενοι, προηγόρευε εὔχοντα μὲν ἐκ πάντων Θεμιστοκλῆς, τὰ δὲ ἔπεα ἦν πάντα (τὰ) κρέσσω τοῖσι ἦσοσι ἀντιτιθέμενα, ὅσα δὴ ἐν ἀνθρώπου φύσει καὶ καταστάσι ἐγγίνεται· παρανέσας δὲ τούτων τὰ κρέσσω αἰρέεσθαι καὶ καταπλέξας τὴν ῥῆσιν, ἐσβαίνειν ἐκέλευε ἐς τὰς νέας. καὶ οὗτοι μὲν δὴ ἐσέβαινον, καὶ ἦκε ἡ ἀπ' Αἰγίνης 84 τριῆρης, ἡ κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀπεδήμησε. ἐνθαῦτα ἀνήγον τὰς νέας ἀπάσας Ἕλληνες, ἀναγομένοισι δὲ σφι αὐτίκα ἐπεκέατο οἱ βάρβαροι. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι Ἕλληνες

von Rednern in Aussicht; es wird aber nur der einzige Themistokles besprochen, die übrigen mit dem beiläufigen ἐκ πάντων kaum berührt, eben weil nach jenem nichts Erhebliches über sie zu sagen war. Vgl. zu c. 44 1. Auch II. γ 211 ἀμφω δ' ἐξομένω, γεραρότερος ἦεν Ὀδυσσεύς. — τῶν ἐπιβατέων: zu c. 1 4. — εὔχοντα 'Treffliches'. — ἐκ πάντων 'vor allen' (I 134 7).

5 ff. Die ganze Rede war eine durchgeführte antithetische Aufzählung der Motive, die den Menschen, bei seiner eigentümlichen Art und Verfassung (ὅσα — ἐγγίνεται, quaecunque in hominis naturam ac conditionem cadunt), in einer so entscheidenden Stunde zum tapferen Ausharren und rücksichtslosen Hingeben seines Lebens anspornen, von feiger Flucht zurückhalten können. Pries sie auf der einen Seite den Nachruhm der für das Vaterland ehrenvoll Gefallenen, den reichen Lohn der Überlebenden, berief sie sich auf die Liebe zu den bedrohten Angehörigen, die Teilnahme für die Mitbürger, die fromme Anhänglichkeit an den heimatlichen Boden und die angestammten Götter, entflamnte sie den Rachedurst durch Erinnerung an die erlittenen Unbilden, ermunterte sie durch eine gewisse Hoffnung auf Sieg, reizte sie endlich durch Aussicht auf kostbare

Beute: so malte sie anderseits die Schmach der Feigheit, das Elend eines unfreien in Armut und Drangsal verkümmerten Lebens, das Jammerlos der Töchter und Knaben, die Not der Freunde, die Verwüstung der Tempel und Gräber, alles schlimmer, fliehenswerter als selbst ein rascher Tod im ruhmvollen Kampfe. (Vgl. besonders Tyrtaos Fr. 10—12). — Äschyl. 398 ὁ πᾶς στόλος Ἐπεξεγώρει, καὶ παρῆν ὁμοῦ κλέειν πολλὴν βοήην ὃ παῖδες Ἑλλήνων, ἔτε, Ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ Παύδας, γυναικας, θεῶν τε πατρώων ἐδὴ θήκας τε προγόνοιν· ὦν ὑπέρ πάντων ἀγῶν.

8. καταπλέξας 'abschließend' (IV 205 1).

9. καὶ ἦκε, cum venit (zu I 1 22). Ist aber τε statt des auffälligen μὲν zu lesen, so ist die Satzfügung wie IX 57 13.

10. κατὰ: III 4 τὸν πιστότατον ἀποστείλας κατ' αὐτόν. — Αἰακίδας: zu c. 64 9.

84. Äschyl. 394 εὐθὺς δὲ κόπης βοδριάδος ξυνεμβολῆ Ἐπαισαν ἄλμην βρόχιον ἐκ κελύματος, θοῶς δὲ πάντες ἦσαν ἐκφανεῖς ἰδεῖν. Ἴδ' δεξιὸν μὲν πρῶτον εὐτάκτως κέρας ἤγειτο κόρυμφ, δευτέρου δ' ὁ πᾶς στόλος Ἐπεξεγώρει. . . (404) καὶ μὴν παρ' ἡμῶν Πελοίδος γλώσσης ῥόθου Ὑπηντιάζε, κοῖν' ἔτ' ἦν μέλλειν ἀκμῆ.

ἐπὶ πρόμνην ἀνεκρούοντο καὶ ὠκελλον τὰς νέας, Ἀμεινίης δὲ Παλληνεὺς ἀνήρ Ἀθηναῖος ἐξαναχθεὶς νηὶ ἐμβάλλει συμπλακείσης δὲ τῆς νεὸς καὶ οὐ δυναμένων ἀπαλλαγῆναι, οὕτω δὴ οἱ ἄλλοι Ἀμεινίῃ βοηθέοντες συνέμισγον. Ἀθηναῖοι μὲν οὕτω λέγουσι τῆς ναυμαχίης γενέσθαι τὴν ἀρχήν, Αἰγινῆται δὲ τὴν κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀποδημήσασαν ἐς Αἴγινα, ταύτην εἶναι τὴν ἀρξασαν. 10 λέγεται δὲ καὶ τάδε, ὡς φάσμα σφι γυναικὸς ἐφάνη, φανεῖσαν δὲ διακελεύσασθαι ὥστε καὶ ἅπαν ἀκοῦσαι τὸ τῶν Ἑλλήνων στρατόπεδον, ὄνειδίσασαν πρότερον τάδε, „ὦ δαιμόνιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρόμνην ἀνακρούσεσθε;“

Κατὰ μὲν δὴ Ἀθηναίους ἐτετάχατο Φοίνικες (οὗτοι 85 γὰρ εἶχον τὸ πρὸς Ἐλευσίνος τε καὶ ἐσπέρης κέρας), κατὰ δὲ Λακεδαιμονίους Ἴωνες· οὗτοι δ' εἶχον τὸ πρὸς τὴν ἠῶ τε καὶ τὸν Πειραιέα. ἐθελόκακον μέντοι αὐτῶν κατὰ τὰς Θεμιστοκλέος ἐντολὰς ὀλλγοί, οἱ δὲ πλεῦ- 5

4 f. Die übrigen Hellenen waren schon in Begriff ihre Schiffe rückwärts zu rudern und auf den Strand laufen zu lassen'. ἐπὶ πρόμνην ἀνακρούειν τὰς νέας ist der vollere aber seltener Ausdruck von diesem Schiffsmanöver. Vgl. Appian bell. civ. V 119 τὴν ναῦν κρούοντες ἐπὶ πρόμνην. Sonst wie Z. 15. Vgl. ἀνάγειν νέας u. ἀνάγεσθαι. — Παλληνεὺς, aus dem Demos Pallene, über welchen zu I 62 14. Er soll des Äschylos Bruder gewesen sein (Diod. XI 27. Alian. v. h. V 19. Vit. Aeschyl.); aber Äschylos gehörte zum Demos Eleusis. Der Dichter selber, der von dem anfänglichen Zurückweichen nichts andeutet, berichtet 406: εὐθὺς δὲ ναῦς ἐν νηὶ χαλκήρῃ στόλον Ἐπαισεν· ἤρξε δ' ἐμβολῆς Ἑλληνικῆ Ναῦς ἀποθραύει πάντα Φοινίσσης νεὸς Κόρυμβ', ἐπ' ἄλλην δ' ἄλλος ἔθνηεν δόρον. — ἐξαναχθεὶς, sc. ἐκ τῆς τάξης (vgl. IX 74 7).

8. Dazu stimmt im wesentlichen Äschylos; denn die phönikischen

Schiffe standen den Athenern gegenüber (c. 85 1). — Vgl. zu c. 46 13.

14. μέχρι κόσου, quo usque. Vgl. zu c. 3 9.

15. Schol. Thukyd. I 50 πρόμνην ἀνακρούεσθαι ἐστὶ τὸ κατ' ὀλλγον ἀναχωρεῖν μὴ στρέψαντα τὸ πλοτον. ὁ γὰρ οὕτως ἀναχωρῶν ἐπὶ τὴν πρόμνην κοπηλατεῖ. τούτο δὲ ποιοῦσιν ἵνα μὴ δόξωσι φανεροῦς φεύγειν.

85. κατὰ, contra, wie V 110 4 IX 27 36. 31 5 u. s.

2. ἐσπέρη, hier 'Nordwest'. Ebenso nachher ἠῶς 'Südost'. Vgl. zu VII 36 11. 176 13. Übrigens zu c. 76 5. Den linken Flügel hatten die Athener auch in der Schlacht bei Plataä als zweiten Ehrenplatz inne, sowie die Lakedämonien den rechten (IX 26 ff.) oder vielmehr bei ihrer geringen Stärke (c. 43 2) die äußerste Spitze des rechten Flügels.

5. τὰς θ. ἐντολὰς: s. c. 22.

νες οὐ. ἔχω μὲν νῦν συγχῶν οὐνόματα τριηράρχων καταλέξει τῶν νέας Ἑλληνίδας ἐλότων, χρῆσθαι δὲ αὐτοῖσι οὐδὲν πλὴν Θεομήστορος τε τοῦ Ἀνδροδάμαντος καὶ Φυλάκου τοῦ Ἰστιαίου, Σαμίων ἀμφοτέρων. τοῦδε
10 δὲ εἵνεκα μέμνηται τούτων μόνων, ὅτι Θεομήστωρ μὲν διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Σάμου ἐτυράννευσε καταστησάντων τῶν Περσέων, Φύλακος δὲ ἐδεργέτης βασιλεὺς ἀνεγράφη καὶ χώρα ἐδωρήθη πολλῇ. οἱ δ' εὐεργέται
86 βασιλεὺς ὀροσάγγαι καλέονται περσισι. περὶ μὲν νῦν τούτους οὕτω εἶχε· τὸ δὲ πλῆθος τῶν νεῶν ἐν τῇ Σαλαμῖνι ἐκεραῖζετο, αἱ μὲν ὑπ' Ἀθηναίων διαφθειρόμεναι αἱ δὲ ὑπ' Ἀγινητέων. αἵτε γὰρ τῶν μὲν Ἑλλήνων

8. Die Ausnahme ist wohl aus des VI.s Aufenthalt und näheren Beziehungen zu Samos zu erklären. Gewiss standen dort die beiden im schimpflichsten Andenken, obgleich Theomestor seinen Lohn kaum ein Jahr genossen hatte (s. IX 90 ff.).

12 ff. ἐδεργέτης—ἀνεγράφη, eine in hellenischen Staaten übliche Ehrenbezeugung gegen Ausländer; zu c. 136 9. Für die asiatischen Monarchien aber hat der Ausdruck eine etwas andere Bedeutung (vgl. c. 90 21). Esther VI 1: 'In selbiger Nacht floh den König der Schlaf, und er befahl das Gedächtnisbuch der Zeitgeschichte zu bringen, und sie wurde gelesen vor dem Könige. Da fand sich geschrieben das Mardachai' u. s. w. (vgl. das. II 23. X 2). — ὀροσάγγαι wird bei Hesychios und Photios erklärt *σωματοφύλακες βασιλέως*, und in diesem Sinne gebraucht es Sophokles (Fr. 185). ὀρο- ist wahrscheinlich = altpers. *var* 'bewahren', und *άγγης* = *kshâyata* 'König'. Nymphis Fr. 12 (Müller) erklärte *ξένοι βασιλῆων*.

86. Eine eigentliche Geschichte dieser Schlacht, wie von denen bei Marathon Platäa und Mykale, giebt H. nicht und liefs sich vielleicht

nicht geben; sie scheint sich gleich anfangs in lauter Einzelkämpfe aufgelöst zu haben, die durchgängig zu gunsten der Hellenen ausfielen. Ein anschauliches Bild der den ganzen Tag über währenden Kämpfe giebt Aschyl. Pers. 410: τὰ πρῶτα μὲν νῦν ἤεμα Περσικοῦ στρατοῦ Ἀντιλεγει· ὡς δὲ πλῆθος ἐν στενῶν νεῶν ἠθροιστ', ἀρωγὴ δ' οὐκ ἄλλήλοισι παρήν. Αὐτοὶ δ' ὄψ' αὐτῶν ἐμβολαὶς γαλοστέμοις Παλοντ' ἔθρανον πάντα κοπήρη στόλον, Ἑλληνικαὶ τε νῆες οὐκ ἀφρασμένως Κύνλην πέριξ ἔθεινον, ὅπτι οὕτω δὲ Σάκρη νεῶν, θάλασσα δ' οὐκέτ' ἦν ἰδεῖν Ναυαγίων πλῆθονσα καὶ φόνον βορῶν. Αἰτὰ δὲ νεκρῶν χοιράδες τ' ἐπλήθρον, Φρυγῆ δ' ἀδόσιμος πάσα ναὺς ἠρέσσετο, Ὀσαίπερ ἦσαν βαρβάρου στρατεύματος· τοὶ δ' ὥστε θύονους ἢ τιν' ἐγθῶν βόλον ἄγασι κωπῶν θραύμασιν τ' ἐρεπτόν Ἐπαιον, ἐρράμιζον, οἰμωγὴ δ' ὁμοῦ Κοκῆμισιν κοτῆρη πελαγῶν ἄλα, Ἐως κελανῆς νηϊτὸς ὄμι' ἀπέλητο.

3. ἐκεραῖζετο, durch Zerbrechen der Riemen und Steuer und Einrennen der Schiffswände. — αἱ μὲν, im Kasus frei zu πλῆθος statt zu νεῶν gefügt, als stände αἱ πολλά.

4. Ἀγινητέων, die, wie es scheint,

σὺν κόσμῳ ναυμαχεόντων (καὶ) κατὰ τάξιν, τῶν δὲ βαρβάρων οὔτε τεταγμένων ἔτι οὔτε σὺν νόῳ ποιεόντων οὐδὲν, ἐμελλε τοιοῦτό σφι συνοίσεσθαι οἷον περ ἀπέβη. καίτοι ἦσαν γὰρ καὶ ἐγένοντο ταύτην τὴν ἡμέρην μακροῦ ἀμείνονες αὐτοὶ ἐωντῶν ἢ πρὸς Ἐὐβοίῃ, πᾶς τις προθυμώμενος καὶ δαιμαίνων Ξέροξην, ἐδόκεε τε ἕκαστος ἐων-
10 τὸν θεήσασθαι βασιλέα.

Κατὰ μὲν δὴ τοὺς ἄλλους οὐκ ἔχω [μετεξετέρους] εἰ-
87 πειν ἀτρεκέως ὡς ἕκαστοι τῶν βαρβάρων ἢ τῶν Ἑλλήνων ἠγωνίζοντο· κατὰ δὲ Ἀρτεμισίην τάδε ἐγένετο, ἀπ' ὧν ἐδόκησε μᾶλλον ἔτι παρὰ βασιλεί. ἐπειδὴ γὰρ ἐς θόρυβον πολλὸν ἀπίετο τὰ βασιλεὺς πρήγματα, ἐν
5 τούτῳ τῷ καιρῷ ἢ νηὺς ἢ Ἀρτεμισίης ἐδιδόκετο ὑπὸ νεὸς Ἀττικῆς· καὶ ἢ οὐκ ἔχουσα διαφρυγεῖν, ἐμπροσθε γὰρ αὐτῆς ἦσαν ἄλλαι νέες φίλιαι, ἢ δὲ αὐτῆς πρὸς τῶν πολεμίων μάλιστα ἐτύγγανε ἐοῦσα, ἐδοξέ οἱ τότε ποιῆσαι, τὸ καὶ συνήνεκε ποιησάση· διωκομένη γὰρ
10

auf dem rechten Flügel standen (Diod. XI 18). Vgl. c. 91.

5. σὺν κόσμῳ, nach den Regeln der militärischen Kunst (σὺν νόῳ 6). Das bezieht sich auf die geschickte Führung der einzelnen Schiffe und die strenge Disziplin der Mannschaft, dagegen κατὰ τάξιν auf die verbundenen Manöver der Abteilungen, wobei jedes Schiff die ihm angewiesene Stelle und Rolle ausfüllte. Vgl. IX 59 9. Bei dem Feinde andererseits fehlte alles ineinandergreifen; die Kontingente kämpften jedes auf eigene Hand, ohne sich gegenseitig zu unterstützen, zum Teil mit offener Missgunst gegeneinander (c. 90); und da an Stelle der heimischen Führer vornehme Perser das Kommando führten oder jenen vorgesetzt waren (VII 97 f.), so kamen nicht einmal die vorhandenen Kräfte und Erfahrungen zu unbehindelter Thätigkeit.

6. ἔτι, im Fortgang des Gefechts.

7. ἐμελλε 'mufste natürlich' (II 43 15).

8. ἐγένοντο 'erwiesen sich'.

9. αὐτοὶ ἐωντῶν: vgl. II 25 23, wo, wie hier durch ἢ πρὸς Ἐὐβοίῃ, der eigentliche Bezug der Komparation durch ἢ τοῦ θέρους ausgedrückt wird, so dafs αὐτὸς ἐωντοῦ als ein abundanter, durch die Geläufigkeit dieser Ausdrucksweise (zu I 193 17) mitingeflossener Zusatz erscheint.

10. Da ἐδόκεε (= ἠλπίζε) τε... ein drittes Motiv der braven Haltung enthält, so wäre δοκίον τε konzinner gewesen.

11. θεήσασθαι: der Aorist wie c. 100 10. IX 109 19. Vgl. c. 60 33.

87. 8 f. πρὸς—μάλιστα, quam proxime ab. Vgl. c. 120 7. — Über ἐδοξέ οἱ nach ἢ s. zu VII 177 4.

10. συνήνεκε 'geriet zum Vorteil' (IX 37 27). Sonst noch mit einem das Resultat ausdrückenden Zusatze, wie c. 98 11. Vgl. zu VII Sa 7. Es wird hier nicht die glück-

ὑπὸ τῆς Ἀττικῆς φέρουσα ἐνέβαλε νηὶ φιλήν ἀνδρῶν τε
Καλυνδέων καὶ αὐτοῦ ἐπιπλέοντος τοῦ Καλυνδέων βα-
σιλέος Δαμασιθύμου. εἰ μὲν καὶ τι νεῖκος πρὸς αὐτὸν
ἐγεγόνεε ἔτι περὶ Ἑλλησποντον ἔόντων, οὐ μὲντοι ἔχω
15 γε εἰπεῖν οὔτε εἰ ἐκ προνοίας αὐτὰ ἐποίησε, οὔτε εἰ
συνεκύρησε ἢ τῶν Καλυνδέων κατὰ τύχην παραπεσοῦσα
[νηῦς]. ὡς δὲ ἐνέβαλέ τε καὶ κατέδυσε, εὐτυχίῃ χρησα-
μένη διπλᾶ ἑωυτὴν ἀγαθὰ ἐργάσατο. ὁ τε γὰρ τῆς
Ἀττικῆς νεὸς τριήραρχος ὡς εἶδε μιν ἐμβάλλουσαν νηὶ
20 ἀνδρῶν βαρβάρων, νομίσας τὴν νέα τὴν Ἀρτεμισίης
ἢ Ἑλληνίδα εἶναι ἢ αὐτομολέειν ἐκ τῶν βαρβάρων
καὶ αὐτοῖσι ἀμύνειν, ἀποστρέψας πρὸς ἄλλας ἐστρά-
88 πετο. τοῦτο μὲν τοιοῦτο αὐτῇ συνήνεκε γενέσθαι (ὥστε)
διαφυγεῖν τε καὶ μὴ ἀπολέσθαι, τοῦτο δὲ συνέβη ὥστε
κακὸν ἐργασαμένην ἀπὸ τούτων αὐτὴν μάλιστα εὐδο-
κιμῆσαι παρὰ Ξέρξῃ. λέγεται γὰρ βασίλευς θηρούμενον
5 μαθεῖν τὴν νέα ἐμβαλοῦσαν, καὶ δὴ τινα εἰπεῖν τῶν
παρεόντων „δέσποτα, ὄρῳς Ἀρτεμισίην ὡς εἶ ἀγωνί-

liche Ausführung des kühnen Entschlusses, sondern die glückliche Doppelwirkung der vollbrachten That (ποιήσασθαι) ausgesprochen, worüber Z. 18 ff.

11. φέρουσα: c. 90 8. 91 6. IX 102 13 das Passiv.

12 f. Καλυνδέων: zu VII 99 11. — αὐτοῦ — Δαμασιθύμου ist ein absoluter Genitiv.

13 ff. εἰ μὲν καὶ 'wenn nun auch'. Der Vf. räumt, irgendeinem andern Geschichtschreiber gegenüber, ein das schon früher ein Zwist zwischen den beiden möge stattgehabt haben; aber er mag nicht entscheiden ob sie aus Vorbedacht und Rache oder nur zufällig gerade des Damasthymos Schiff angerannt, und er kann darum auch nicht zulassen das man aus jenem früheren Vorfalle einen ungünstigen Schluss auf die Gesinnung der von ihm hochverehrten Frau mache.

16. Absichtlich ist das Zufällige des Zusammentreffens in dreifacher Wendung (συνεκύρησε — κατὰ τύχην — παραπεσοῦσα) betont.

18. τε: statt des entsprechenden Gliedes mit καὶ folgt c. 88 1 zuvor eine Epanalepsis dieses ersten Gliedes mit τοῦτο μὲν, worauf dann das andere mit τοῦτο δὲ eintritt.

19. τριήραρχος: es war der tapfere Ameinias (c. 93 4).

20. βαρβάρων, naml. Karer.
22. αὐτοῖσι, nicht ἑωυτοῖσι. H. gebraucht das Reflexiv mit Bezug auf das entferntere Subjekt (hier τριήραρχος) nur dann, wenn das nähere (hier τὴν νέα) nachfolgt. Vgl. I 111 8.

88. Verb. τοιοῦτο ὥστε (c. 132 17, auch c. 906).

3. τούτων: zu II 55 8.

4. θηρούμενον: s. c. 90 20 ff.

5. μαθεῖν = νοῆσαι, ἰδεῖν (VI 37 10).

ζεται καὶ νέα τῶν πολεμίων κατέδυσε;“ καὶ τὸν ἐπει-
ρέσθαι εἰ ἀληθές ἐστὶ Ἀρτεμισίης τὸ ἔργον, καὶ τοὺς
φράναι, σαφές τὸ ἐπίσημον τῆς νεὸς ἐπισταμένους· τὴν
δὲ διαφθαρεῖσαν ἠπιστέατο εἶναι πολεμίην. τὰ τε γὰρ 10
ἄλλα, ὡς εἴρηται, αὐτῇ συνήνεκε ἐς εὐτυχίην γενόμε-
να, καὶ τὸ τῶν ἐκ τῆς Καλυνδικῆς νεὸς μηδένα ἀπο-
σωθέντα κατήγορον γενέσθαι. Ξέρξην δὲ εἰπεῖν λέγεται
πρὸς τὰ φραζόμενα „οἱ μὲν ἄνδρες γεγόνασι μοι γυ-
ναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες.“ ταῦτα μὲν Ξέρξην φα- 15
σι εἰπεῖν.

Ἐν δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ ἀπὸ μὲν ἔθανε ὁ στρατηγός 89
Ἀριαβίτης ὁ Δαρείου, Ξέρξῃ ἐὼν ἀδελφεός, ἀπὸ δὲ
ἄλλοι πολλοὶ τε καὶ ὀνομαστοὶ Περσέων καὶ Μήδων
καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων, ὀλίγοι δὲ τινὲς καὶ Ἑλλή-
νων· ἅτε γὰρ νέειν ἐπιστάμενοι, τοῖσι αἱ νέες διεφθεί- 5
ροντο, καὶ μὴ ἐν χειρῶν νόμῳ ἀπολλόμενοι, ἐς τὴν
Σαλαμίνα διέειον. τῶν δὲ βαρβάρων οἱ πολλοὶ ἐν τῇ
Θαλάσῃ διεφθάρησαν νέειν οὐκ ἐπιστάμενοι. ἐπεὶ δὲ
αἱ πρῶται ἐς φυγὴν ἐστράποντο, ἐνθαῦτα αἱ πλεῖσται
διεφθείροντο· οἱ γὰρ ὀπισθε τεταγμένοι, ἐς τὸ πρόσθε 10
τῆσι νησὶ παριέναι πειρώμενοι ὡς ἀποδεξόμενοι τι καὶ
αὐτοὶ ἔργον βασιλεί, τῆσι σφετέρῃσι νησὶ φενοῦσσι
περιέπιπτον.

Ἐγένετο δὲ καὶ τότε ἐν τῷ Θορύβῳ τούτῳ. τῶν 90
τινὲς Φοινίκων, τῶν αἱ νέες διεφθάρησαν, ἐλθόντες παρὰ

9 f. τὸ ἐπίσημον, unten c. 92 10 τὸ σημήιον, die Figur (Gallion) am Schiffsbug (vgl. III 37 7). — ἐπισταμένους 'kennend', aber gleich ἠπιστέατο 'glaubten' (I 3 4). Ähnlich stehen c. 22 ἐπιλέξασθαι, c. 121 ἐξέλαιν je zweimal mit verschiedener Bedeutung. S. auch zu II 135 11. VI 101 4. IX 33 24. 77 9.

11. συνήνεκε ἐς εὐτυχίην 'geriet zum Glück' (VII 8a 7).

14. τὰ φραζόμενα: vom Präsens zu I 9 8.

89. 2. Ἀριαβίτης: s. VII 97 5. — ἀπὸ δέ: zu II 141 22.

6. καὶ μὴ — ἀπολλόμενοι, parallel zu dem relativen τοῖσι αἱ νέες διεφθείροντο, statt καὶ οἱ μὴ — ἀπόλλυντο. — χειρῶν νόμος 'Handgemenge', von χεῖρα νέμεν (νομῶν) = χεῖρὶ χρᾶσθαι (III 78 22. IX 72 10). Noch IX 48 8. Öfter ἐν χερσὶ.

10. οἱ γὰρ ὀπισθε τεταγμένοι: sie waren nach Äschylos ἐν στοίχοις τρισὶν aufgestellt.

βασιλέα διεβάλλον τοὺς Ἴωνας, ὡς δι' ἐκείνους ἀπολοί-
 ατο αἱ νέες, ὡς προδόντων. συνέηκε δὲ οὕτω ὥστε
 5 Ἴωνων τε τοὺς στρατηγοὺς μὴ ἀπολέσθαι Φοινίκων
 τε τοὺς διαβάλλοντας λαβεῖν τοιούδε μισθόν. ἔτι τού-
 των ταῦτα λεγόντων ἐπέβαλε νηὶ Ἀττικῇ Σαμοθρηκίῃ
 νηὺς. ἢ τε δὴ Ἀττικῇ κατεδύετο καὶ ἐπιφερομένη
 Αἰγιναιή νηὺς κατέδυσε τῶν Σαμοθρηκίων τὴν νέα.
 10 ἄτε δὲ δὴ ἔοντες ἀκοντισταὶ οἱ Σαμοθρηκίαι τοὺς ἐπι-
 βάτας ἀπὸ τῆς καταδυσάσης νεὸς βάλλοντες ἀπήραξαν
 καὶ ἐπέβησάν τε καὶ ἔσχον αὐτήν. ταῦτα γενόμενα τοὺς
 Ἴωνας ἐρρύσατο· ὡς γὰρ εἶδε σφέας Ξέρξης ἔργον μέ-
 15 γα ἐργασαμένους, ἐτράπετο πρὸς τοὺς Φοίνικας ὅλα
 ὑπερλυπευμένους τε καὶ πάντας αἰτιώμενος, καὶ σφραγίσ-
 ῃ ἐκέλευσε τὰς κεφαλὰς ἀποταμεῖν, ἵνα μὴ αὐτοὶ κακοὶ
 γενόμενοι τοὺς ἀμείνονας διαβάλλωσι. ὅπως γὰρ τινὰ
 ἴδοι Ξέρξης τῶν ἐκείνου ἔργων τι ἀποδεικνύμενον ἐν τῇ
 ναυμαχίῃ, κατήμενος ὑπὸ τῷ ὄρει τῷ ἀντίον Σαλαμῖνος
 20 τὸ καλέεται Αἰγάλεως, ἀνεπυθάνετο τὸν ποιήσαντα,
 καὶ οἱ γραμματισταὶ ἀνέγραψον πατρόθεν τὸν τριήραρχον
 καὶ τὴν πόλιν. πρὸς δὲ τι καὶ προσεβάλετο φίλος ἐὼν

90. 4. ὡς προδόντων gibt an-
 deren Sinn als etwa ὡς προδόντας.
 Vgl. zu c. 69 6. — Bei οὕτω fehlt
 wohl γενέσθαι.

8 ff. κατεδύετο — κατέδυσε: das
 Imperfekt charakterisiert den Vor-
 gang nicht bloß nach Dauer und
 Erfolg als kaum abgeschlossen, son-
 dern auch im Verhältnis zu dem
 anderen (κατέδυσε), der den Mittel-
 und Hauptpunkt der Erzählung
 bildet, als nur vorbereitend und
 begleitend.

13. Ἴωνας: Samothrake war eine
 Ansiedlung der ionischen Samier.

16. Diod. XI 19 ὁ δὲ βασιλεὺς
 παρ' ἐλπίδας ἠττημένος τῶν μὲν
 Φοινίκων τῶν ἀρξάντων τῆς φυ-
 γῆς τοὺς αἰτιωτάτους ἀπέκτεινε,
 τοὺς δ' ἄλλοις ἠπέλιπεν ἐπιδή-
 σαι τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν.
 οἱ δὲ Φοίνικες φοβηθέντες τὰς

ἀπειλὰς τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν
 Ἀττικὴν κατέπλευσαν, τῆς δὲ νυ-
 κτὸς ἐπιγενομένης ἀπῆραν εἰς τὴν
 Ἀσίαν. Vgl. jedoch IX 96 7.

20. Aeschyl. 463 Ξέρξης δ' ἀνὴρ
 μωξεν κακῶν ὁρῶν βάρδος· ἔδραν
 γὰρ εἶχε παντὸς εὐαγῆ στρατοῦ,
 ὕψηλόν ὄργανον ἀγχι πελαγίαις
 ἁλόσ. Plut. Them. 13 Ξέρξης μὲν
 ἄνω καθῆστο τὸν στόλον ἐπι-
 πτεῦων καὶ τὴν παράταξιν, ὡς
 μὲν Φανόδημος φησὶν, ὑπὲρ τὸ
 Ἡρακλίον, ἢ βραχὴ πύργῳ διέλο-
 γεται τῆς Ἀττικῆς ἢ νῆος· ὡς
 δ' Ἀκιστόδωρος, ἐν μεθούῳ τῆς
 Μεγαρίδος ὑπὲρ τῶν καλουμένων
 κεράτων.

21. πατρόθεν, mit Hinzufügung
 der Namen ihrer Väter (VI 14 13).

22 ff. τι καὶ προσεβάλετο-τού-
 τον τοῦ Φ. πάθεος 'trug seiner-
 seits auch etwas zum Schicksal der

Ἴωσι) Ἀριαράμνης ἀνὴρ Πέρσης παρεὼν τούτου τοῦ Φοι-
 νικῆλον πάθεος. οἱ μὲν δὴ πρὸς τοὺς Φοίνικας ἐτράποντο.

Τῶν δὲ βαρβάρων ἐς φυγὴν τραπομένων καὶ ἐκπλε- 91
 ὄντων πρὸς τὸ Φάληρον, Αἰγινῆται ὑποστάντες ἐν τῷ
 πορθμῷ ἔργα ἀπεδέξαντο λόγον ἄξια. οἱ μὲν γὰρ Ἀθη-
 ναῖοι ἐν τῷ Θορύβῳ ἐκεραίζον τὰς τε ἀντισταμένας καὶ
 τὰς φευγούσας τῶν νεῶν, οἱ δὲ Αἰγινῆται τὰς ἐκπλεού- 5
 σασ· ὅπως δὲ τινὲς τοὺς Ἀθηναίους διαφύγοιεν, φερόμενοι
 ἐσέπιπτον ἐς τοὺς Αἰγινῆτας. ἐνθαῦτα συνεκέρεινε νέες 92
 ἢ τε Θεμιστοκλῆος διώκουσα νέα καὶ ἡ Πολυκρίτου τοῦ
 Κριοῦ ἀνδρὸς Αἰγινῆτεω νηὶ ἐμβαλοῦσα Σιδωνίῃ, ἢ περ
 εἶλε τὴν προφυλάσσουσαν ἐπὶ Σιάθῳ τὴν Αἰγιναιήν,
 ἐπ' ἧς ἐπλεε Πυθῆης ὁ Ἰσχερόου, τὸν οἱ Πέρσαι κα- 5
 τακοπένητα ἀρετῆς εἶνεκα εἶχον ἐν τῇ νηὶ ἐκπαγλεόμενοι·
 τὸν δὴ περιάγουσα ἅμα τοῖσι Πέρσησι ἤλω (ἦ) νηὺς ἢ
 Σιδωνίῃ, ὥστε Πυθῆν οὕτω σωθῆναι ἐς Αἴγιαν. ὡς δὲ
 ἐσεῖδε τὴν νέα τὴν Ἀττικὴν ὁ Πολύκριτος, ἔγνω τὸ
 σημήμιον ἰδὼν τῆς στρατηγίδος, καὶ βύσας τὸν Θεμι- 10
 στοκλέα ἐπεκερτόμησε ἐς τῶν Αἰγινητέων τὸν μηδισμὸν
 ὀνειδίζων. ταῦτα μὲν νυν νηὶ ἐμβαλὼν ὁ Πολύκριτος
 ἀπέρριψε ἐς Θεμιστοκλέα· οἱ δὲ βάρβαροι τῶν αἱ νέες
 περιεγένοντο, φεύγοντες ἀπίκοντο ἐς Φάληρον ὑπὸ τὸν
 πεζὸν στρατόν.

Phöniken bei'. Eurip. Med. 284
 συμβάλλεται δὲ πολλὰ τοῦδε δε-
 ματος 'viele Umstände tragen bei
 zu dieser Furcht'. — οἱ μὲν δὴ, die
 mit der Vollstreckung der Strafe
 Beauftragten.

91. ἐκπλεόντων, aus dem Sunde
 zwischen Salamis und dem Fest-
 lande.

2. ὑποστάντες 'sich in den Weg
 stellend', wie aus einem Hinter-
 halte. Vgl. ὑποστήσας V 92η 21.
 — ἐν τῷ πορθμῷ, zwischen der
 Insel Psyttaleia und Attika. Hier
 mögen sich auch die zwölf äginä-
 ischen Reserveschiffe (zu c. 46 2)
 noch an der Schlacht beteiligt haben.

92. 3. Κριοῦ, von dem VI 50.
 73 erzählt worden.

4. ἐπὶ Σιάθῳ: s. VII 179 ff.

11 ff. Polykritos rief dem Them-
 stokles ironisch höhrende Anspie-
 lungen auf (ἐπεκερτόμησε ἐς) den
 Medimos zu, um deswillen Athen
 sie noch vor wenigen Jahren ver-
 klagt und seinen eigenen Vater in
 Haft genommen hatte (VI 49f. 73);
 aber nicht aus bloßer Necklust,
 sondern jenem zu kränkendem
 Vorwurf (ὀνειδίζων).

14. ὑπό, unter den Schutz des
 am Gestade entlang aufgestellten
 Heeres. Vgl. IX 96 14.

93 Ἐν δὲ τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ ἤκουσαν Ἑλλήνων ἀρι-
στα Αἰγινήται, ἐπὶ δὲ Ἀθηναῖοι, ἀνδρῶν δὲ Πολύκρι-
τός τε ὁ Αἰγινήτης καὶ Ἀθηναῖοι Εὐμένης τε ὁ Ἀνα-
γυράσιος καὶ Ἀμεινίης Παλληνεύς, ὃς καὶ Ἀρτεμισίην
5 ἐπεδίωξε. εἰ μὲν νυν ἔμαθε ὅτι ἐν ταύτῃ πλέοι Ἀρ-
τεμισίη, οὐκ ἂν ἐπαύσατο πρότερον ἢ εἰλέ μιν ἢ καὶ
αὐτὸς ἦλω. τοῖσι γὰρ Ἀθηναίων τριηράρχοισι παρεκε-
κέλευστο, πρὸς δὲ καὶ ἄεθλον ἔκειτο μύρια δραχμαί,
ὃς ἂν μιν ζώην ἔλη· δεινὸν γάρ τι ἐποιεῖντο γυναῖκα
10 ἐπὶ τὰς Ἀθήνας στρατεύεσθαι. αὕτη μὲν δὴ, ὡς πρό-
τερον εἴρηται, διέφυγε ἦσαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι, τῶν αἰ-
νέες περιεγεγόνεσαν, ἐν τῷ Φαλήρω.

94 Ἀδεΐμαντον δὲ τὸν Κορίνθιον στρατηγὸν λέγουσι
Ἀθηναῖοι αὐτίκα κατ' ἀρχάς, ὡς συνέμισγον αἱ νέες,
ἐκπλαγέντα τε καὶ ὑπερδείσαντα, τὰ ἰστία ἀειράμενον
οἴχεσθαι φεύγοντα, ἰδόντας δὲ τοὺς Κορίνθιους τὴν στρα-
5 τηγίδα φεύγουσαν ὡσαύτως οἴχεσθαι. ὡς δὲ ἄρα φεύ-
γοντας γίνεσθαι τῆς Σαλαμίνης κατὰ ἰσὸν Ἀθηναίης

93. 2. ἐπὶ δέ, post illos.

3. Ἀναγυράσιος, aus dem Demos
Ἀναγυράσιος der erchtheischen
Phyle, an der Westküste, südlich
vom Hymettos.

4. Παλληνεύς, ohne Artikel; vgl.
I 59 17.

5. πλέοι: der Optativ wie c. 107
12 und sonst oft.

6. εἴλε; der Indikativ wegen des
Irrealis im Hauptsatze.

11 f. Die Worte ἦσαν — Φαλήρω
wiederholen noch einmal nach dieser
episodischen Unterbrechung den c.
92 13 ff. gesetzten Abschluss, können
aber füglich entbehrt werden.

94. War Adeimantos der Vater
jenes Aristes, der sich den Athenern
im Anfange des peloponnesischen
Kriegs als einen ihrer gefährlich-
sten Feinde erwies (vgl. zu VII 137
20), so ist die boshafte Anekdote
erklärlich genug. Dazu kam ihr
heftiger Haß gegen Korinth über-

haupt als die nächste Anstifterin
des Krieges.

3. τὰ ἰστία ἀειράμενον: ein ge-
fechtklares Schiff hatte die Segel
eingereißt und den Mast niederge-
legt. Derselbe Ausdruck VI 14 8.
VIII 56 5.

6. Das Heiligtum lag auf dem
skiradischen Vgb., dem südlichen
Ausläufer der Insel, in der Nähe
von Alt-Salamis (Plut. Solon 9.
mor. 870). Bekannter ist der gleich-
namige Kult bei Phaleron, nach
welchem das Fest σκίρα oder σκι-
ροφόρια und der Monat Σκιρο-
φοριῶν benannt sind. Aus der Lage
jenes Tempels erkennt man zu-
gleich die Richtung, welche die
korinthischen Schiffe eingeschlagen
haben sollten, nämlich südlich um
Salamis herum, und schon dieser
mit der Stellung der Feinde in den
Sunden (c. 76 8. 79 17) unverein-
bare Umstand zeugt gegen die
ganze Erzählung.

10. εἰλέ μιν ἢ καὶ αὐτὸς ἦλω:
ergriff mich oder ich wurde von
ihm gefangen.

Σκιράδος, περιπίπτειν σφί κέλητα θεῖη πομπῇ, τὸν οὔτε
πέμψαντα φανῆναι οὐδένα, οὔτε τι τῶν ἀπὸ τῆς στρατῆς
δὴ εἰδόσι προσφέρεσθαι τοῖσι Κορίνθιοισι· τῇ δὲ συμ-
βάλλονται εἶναι θεῖον τὸ πρῆγμα. ὡς γὰρ ἀγχοῦ γενέσθαι 10
τῶν νεῶν, τοὺς ἀπὸ τοῦ κέλητος λέγειν τάδε. „Ἀδεΐμαντε,
σὺ μὲν ἀποστρέψας τὰς νέας ἐς φυγὴν δομησαι κατα-
προδοὺς τοὺς Ἕλληνας· οἱ δὲ καὶ δὴ νικῶσι ὅσον αὐτοὶ
ἠρώντο ἐπικρατήσαντες τῶν ἐχθρῶν.“ ταῦτα λεγόντων
ἀπιστεύειν γὰρ τὸν Ἀδεΐμαντον, αὕτις τάδε λέγειν, ὡς 15
αὐτοὶ οἴοι τε εἶεν ἀγόμενοι θυμῶν ἀποθνήσκειν, ἢ μὴ
νικῶντες φαινῶνται οἱ Ἕλληνες. οὕτω δὲ ἀποστρέψαν-
τα τὴν νέα αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἄλλους ἐπ' ἐξεργασμέ-
νοισι ἐλθεῖν ἐς τὸ στρατόπεδον. τούτους μὲν τοιαύτη
γάτις ἔχει ὑπὸ Ἀθηναίων, σὺ μέντοι αὐτοὶ γε Κορίνθιοι 20
ὁμολογεῖν οἶσι, ἀλλ' ἐν πρώτοισι σφέας αὐτοὺς τῆς ναυμα-
χίης νομίζουσι γενέσθαι· μαρτυρεῖ δὲ σφί καὶ ἡ ἄλλη
Ἑλλάς.

Ἀριστείδης δὲ ὁ Λυσιμάχου ἀνῆρ Ἀθηναῖος, τοῦ 95
καὶ ὀλίγω τι πρότερον τούτων ἐπεμνήσθη ὡς ἀνδρὸς

7 f. θεῖη πομπῇ 'durch göttliche
Schickung' (I 62 15). Die das Wun-
der beweisenden Umstände sind
die in den beiden Satzgliedern οὔτε-
οὔτε enthaltenen, von denen der
zweite aus derrelativischen Fügung
heraustritt und deshalb das Verb
des Hauptsatzes mit προσφέρεσθαι
erneuert. — τὸν-οὐδένα 'als dessen
Absender niemand bekannt gewor-
den'. — οὔτε-εἰδοίσι: die Negation
betrifft bloß τι-εἰδοίσι, 'ohne dafs
sie etwas wußten'. Vgl. zu I 33
2. — ἀπό = περί (IV 54 1).

9. συμβάλλονται, οἱ Ἀθηναῖοι (2).

10. γάρ: richtiger δέ.

12 f. καταπροδοὺς, deserens (VII
139 11). — καὶ δὴ = ἤδη (IV
102 3).

16. licere ipsos secum abdu-
cere obsidum loco mortisque affi-
cere. Über οἴοι τε s. zu I 29 9. III
28 7.

18. ἐπ' ἐργασμένοι, reconfecta,
zu spät (IV 164 11).

20 ff. γάτις ἔχει: zu I 69 14. VII
3 6. — ἐν πρώτοισι, ohne Artikel
wie VII 233 9. IX 86 4, ἀνὰ πρώ-
τους IX 86 5. Dabei τῆς ναυμα-
χίης partitiv = τῶν ναυμαχούντων.
Für die den Korinthiern günstige
Überlieferung sprach vor allem das
Grabmal ihrer in der Schlacht Ge-
fallenen mit der Inschrift des Simo-
nides (Fr. 100): ὦ ξέν' εὐδρόν
ποτ' ἐναλομεν ἄστυ Κορίνθον, Νῆρ
δ' αὐμ' Ἀϊαντος νῆος ἔχει Σα-
λαμῖς· Πῆρα δὲ Φοινίσσας νῆας
καὶ Πέσας εἰόντες Καὶ Μηδοῦς
ἱερὰν Ἑλλάδα ἐναύεμεθα. Dazu
desselben Epikedeion auf dem Ke-
notaph zu Korinth (Fr. 101), und auf
den Adeimantos (Fr. 103): οὗτος
Ἀδεϊμάντων κείνον τάφος, οὗ διὰ
βοηθῆς Ἑλλάς ἐλευθερίας ἀμψέ-
θετο στέφανον.

ἀρίστον, οὗτος ἐν τῷ Θουρύβῳ τούτῳ τῷ περὶ Σαλαμίνα γενομένῳ τάδε ἐποίησε· παραλαβὼν πολλοὺς τῶν ὀπλι-
5 τῶν οἱ παρατετάχαστο παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμίνης
χώρης, γένος ἐόντες Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Φυττάλειαν
νῆσον ἀπέβησε ἄγων· οἱ τοὺς Πέρσας τοὺς ἐν τῇ νηοῖδι
ταύτῃ κατεφόνευσαν πάντας.

96 Ὡς δὲ ἡ ναυμαχία διελέλυτο, κατειούσαντες ἐς τὴν
Σαλαμίνα οἱ Ἕλληνες τῶν ναηγίων ὄσα ταύτῃ ἐτύχα-
νε ἔτι ἐόντα, ἐτοιμοὶ ἦσαν ἐς ἄλλην ναυμαχίαν, ἐλπί-
ζοντες τῆσι περιουσίῃσι νηοῖς ἔτι χρήσεσθαι βασιλεία.
5 τῶν δὲ ναηγίων πολλὰ ὑπολαβὼν ἄνεμος ζέφυρος ἔφερε
τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἡϊόνα τὴν καλομένην Κωλιάδα·
ὥστε ἀποπλησθῆναι τὸν χρησμόν τὸν τε ἄλλον πάντα τὸν

95. 4 ff. Aeschyl. 452 (vgl. zu c. 76 12): ὡς γὰρ θεὸς Ναῶν ἔδωκε κῆδος Ἕλλησιν μάχης, Ἀθήμερόν φράξαντες ἐνθάκοις δέμας Ὀπλοῖσι ναῶν ἐξέθροσκον· ἀμφὶ δὲ Κυκλοῦντο πᾶσαν νῆσον, ὡς ἀμυχανεῖν Ὅποι τράποντο. πολλὰ μὲν γὰρ ἐν χειρῶν Πέτροισιν ἠράσσοντο, τοξικῆς τ' ἀπὸ Θάμυγος τοὶ προσπλίνοντες ὄλλυσαν· Τέλος δ' ἐφορηθέντες ἐξ ἐνὸς ῥόθου Παίοναι, κροκοποῦσι δυστήνων μέλη, Ἐως ἀπάντων ἐξαπέφθειραν βίον.

96. διελέλυτο, durch den Einbruch der Nacht (Aeschyl. 426).

3. ἐτι ἐόντα, noch nicht vom Westwind an die attische noch vom Feinde besetzte Küste getrieben (5).

5. ἄνεμος ζέφυρος: in dieser Folge auch VII 129 7 ἄνεμον ῥόθον. Sonst regelmäßigs ζέφυρος ἄνεμος.

6. Zwanzig Stadien südlich von Phaleron springt die Küste in eine schmale Landzunge (Κωλιάς, j. τρεῖς Πύργοι) vor, wo ein Tempel der Aphrodite (Κωλιάς) und der Demeter stand (Steph. B.). 'Dies ist genau der Punkt der Küste, an welchem Strandung unvermeidlich war, wenn ein Wind ging, wie nach dem Zeugnis des Herodot und

Plutarch (Them. 14) der am Tage von Salamis. Diesen Ort nennt H. besonders, um daran die Erfüllung einer Versprechung des Atheners Lysistratos nachzuweisen; sicherlich waren aber auch verschiedene andere Punkte der nahen Küste, insbesondere der Halbinsel von Munichia, mit Wracks bedeckt'. Leake att. Demen 45. 209 d. A. — ἡϊόν von einem Küstenvorsprunge auch VII 44 5. Steph. B. sagt ἄκρα ἦτοι ἀκτὴ.

7. Die Vulgata ἀποπλήσει war ganz unbrauchbar, weil, auch wenn man aus dem Vorhergehenden ἄνεμος ζέφυρος als Subjekt oder ναήγια ἐνεκλήθητα als Subjektsakkusativ dazu suppliert, beide doch sachlich nicht zu τὸν τε ἄλλον πάντα passen und für den eigentlichen Hauptsatz καὶ δὲ — εἰρημένον vollends beziehungslos sind. — Wenn auf τὸν χρησμόν unmittelbar folgte τὸν κατὰ τὰ ναήγια τὰ ταύτῃ ἐξενειχθέντα τὸν εἰρημένον πολλοῖσι ἔτισι πρότερον τούτων Ἀντιστράτῳ, so nähmen Gedanke und Satz ihren regelrechten Verlauf. Aber über dem Bestreben der Mantik möglichst überall zu ihrer Ehre zu ver-

περὶ τῆς ναυμαχίας ταύτης εἰρημένον Βάκιδι καὶ Μουσαίῳ, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰ ναήγια τὰ ταύτῃ ἐξενει-
χθέντα τὸ εἰρημένον πολλοῖσι ἔτισι πρότερον τούτων ἐν 10
χρησμῷ Ἀντιστράτῳ Ἀθηναίῳ ἀνδρὶ χρησμολόγῳ, τὸ
ἐλελήθεε πάντας τοὺς Ἕλληνας,

Κωλιάδες δὲ γυναῖκες ἐρετμοῖσι φρύξουσι.
τοῦτο δὲ ἐμελλε ἀπελάσαντος βασιλέος ἔσεσθαι.

Ἐξέρξης δὲ ὡς ἔμαθε τὸ γεγονὸς πάθος, δεισας μὴ 97
τις τῶν Ἴωνων ὑποθῆται τοῖσι Ἕλλησι ἢ αὐτοὶ νοήσω-
σι πλέειν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον λύσαντες τὰς γεφύρας,
καὶ ἀπολαμφθεῖς ἐν τῇ Εὐρώπῃ κινδυνεύσῃ ἀπολέσθαι,
δρησμόν ἐβούλενε. Θέλων δὲ μὴ ἐπίδηλος εἶναι μήτε 5
τοῖσι Ἕλλησι μήτε τοῖσι Ἴωνοῖς, ἐς τὴν Σαλαμίνα χῶ-

helfen (c. 77) hat der Autor noch eine beiläufige Bestätigung der sonstigen diese Schlacht betreffenden Selhersprüche einfügen wollen; indem er aber mit der dem Hellenen in solchen Fällen geläufigen Formel τὸν τε ἄλλον anknüpfte, mußte er nun die Sprüche des Bakis und Musaios, die doch verschieden und mindestens zwei waren, in dem Singular τὸν τε ἄλλον πάντα τὸν — εἰρημένον befassen. Beseitigen liefse sich diese Schwierigkeit, wenn man καὶ Μουσαίῳ als interpoliert entfernte; dann enthielte τὸν τε ἄλλον πάντα einen Rückweis auf c. 77. Dagegen ist weniger auffällig das H. im entsprechenden Gliede (καὶ δὴ καὶ . . .) den Bezug auf τὸν χρησμόν nicht festhält, sondern diesen Begriff mit τὸ εἰρημένον — ἐν χρησμῷ erneuert.

11. ἀνδρὶ χρησμολόγῳ: zu VII 6 12.

12. τὸ ἐλελήθεε, in seiner Bedeutung und Erfüllung. Niemand außer dem Vt. habe erkannt das sich der Spruch auf die Schlacht von Salamis beziehe. Eine verwandte Anmerkung I 139 2.

13. 'Die Frauen von Kolias werden mit Rudern (ihre Gerste)

rösten'. Vor dem Mahlen ward die Gerste, welche neben dem Weizen zur täglichen Nahrung diente, angefeuchtet und dann in einer Pfanne (φρυκτήριον) geröstet, um sie leicht schälbar zu machen; die so bereitete geröstete Gerstengraupe hieß κάρυς. Das Geschäft lag den Hausfrauen ob. Pollux I 246 Σόλων δὲ καὶ τὰς γυναῖκας ἰούσας ἐπὶ τὸν γάμον ἐκέλευσε φρύγεταιρον φέρειν σημεῖον ἀφροσύνας.

14. ἀπελάσαντος, nach wenigen Tagen (c. 113 1). — ἔσεσθαι, als man die Holztrümmer ans Land zog.

Xerxes denkt auf Rückzug. Persische Kurierpost. Stimmung in Susa (c. 97—99).

97. Diodor XI 19 διεφθάρησαν ναῦς τῶν μὲν Ἑλλήνων τετρακόκοντα, τῶν δὲ Περσῶν ὑπὲρ τὰς διακοσίας χωρὶς τῶν σὺν αὐτοῖς ἀνδράσι λεηθρευσῶν.

6 ff. Ktesias Pers. 26 und Strabon 395 lassen richtiger sowohl den Plan schon vor der Schlacht fassen als die Ausführung beginnen. Nach der Schlacht hatte die besiegte Flotte den Sund verlassen (c. 92 f.), so das die Hellenen beide Küsten beherrschten und ein derartiges Un-

μα ἐπειράτο διαχοῦν, γαύλους τε Φοινικηίους συνέδεε, ἵνα ἀντί τε σχεδῆς ἔωσι καὶ τείχεος, ἀρτίετό τε ἐς πόλεμον ὡς ναυμαχίην ἄλλην ποιησόμενος. ὄρωντες δὲ μιν πάντες οἱ ἄλλοι ταῦτα πρήσσοντα εὖ ἠπιστάτο ὡς ἐκ παντὸς νόου παρεσκευάσται μένων πολεμήσειν. Μαρδόνιον δ' οὐδὲν τούτων ἐλάνθανε ὡς μάλιστα ἐμπειροῦν ἔοντα τῆς ἐκείνου διανοίης.

98 Ταῦτά τε ἅμα Ξέρξης ἐποίησε καὶ ἔπεμπε ἐς Πέρσας ἀγγελέοντα τὴν παρεούσαν σφι συμφορὴν. τούτων δὲ τῶν ἀγγέλων ἐστὶ οὐδὲν ὃ τι θάσσον παραγίνεται θνητῶν ἔόν· οὕτω τοῖσι Πέρσησι ἐξεύρηται τοῦτο. λέγουσι γὰρ ὡς δόσεων ἂν ἡμερέων (ἤ) ἢ πᾶσα ὁδός, τοσοῦτοι ἵπποι τε καὶ ἄνδρες διεστᾶσι, κατὰ ἡμερησίην ὁδὸν ἐκάστην ἵππος τε καὶ ἄνθρωπος τεταγμένος· τοὺς οὕτε νικητός, οὐκ ἄμβρος, οὐ καῦμα, οὐ νύξ ἔργει μὴ οὐ κατανύσαι τὸν προκείμενον αὐτῷ δρόμον τὴν ταχίστην.

ternehmen ganz unmöglich machen. Auch begann gleich in der folgenden Nacht die Rückfahrt nach Asien (c. 107). — ἐς τὴν Σαλαμίνα, sc. περὶ ἐπ' αὐτὴν διαβῆναι διανοούμενος (Ktesias), auch wohl um die Feinde von dieser Seite gänzlich abzusperren. Der Damm sollte wahrscheinlich vom Herakleion (nördlich vom Peiräeus) nach dem Vgb. Keos hinüberlaufen. Die Schiffbrücke aus phönikischen Kauffahrern (γαύλους, zu III 136 4) war dazu eine Vorbereitung, um die Arbeit gleich auf der ganzen Linie zu beginnen und einen Durchbruch der Gegner zu verhüten.

10f. εὖ ἠπιστάτο 'glaubten gewisslich' (V 42 3). — ἐκ παντὸς νόου 'in vollem Ernste'.

12. ἐλάνθανε, wie es gemeint war; fallebat.

98. 2. Bei ἀγγελέοντα fehlt ἄγγελον ἱππία (c. 54 2) oder doch der Artikel.

4. θνητῶν ἔόν, limitierende Bestimmung zu οὐδὲν, 'wenigstens nichts unter vergänglichem Wesen'; Ggs. θεῶν. Vgl. I 216 πάντων τῶν θνη-

τῶν τὸ τάχιστον (ἵππων), II 68 πάντων δὲ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν θνητῶν τοῦτο (sc. προκείμενον) ἐξ ἐλαχίστου μέγιστον γίνεται. Xenoph. Cyr. VIII 6 18 φασὶ τινὲς θάττον τῶν γράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύειν. εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων περὶ κατὰ θάλατταν πορείων αὕτη ταχίστη, wo ἀνθρώπινα beschränkter ist als θνητά. — οὕτω, adeo solenter. Ähnlich IV 200 τοῦτο μὲν δὴ οὕτω ἐξερέθη.

8. οὐκ statt οὕτε ist lebhafter, energischer. Besonders die tragischen Dichter bedienen sich dieser Figur, um dem nachfolgenden Begriffe eine effektiv voll gesteigerte Betonung zu geben. Aschyl. Choeph. 284 καὶ τοῖς τοιοῦτοις οὕτε φιλότητος εἶναι μεταχειρῆν, οὐ φιλοσπόνδον λιβός. Soph. O. K. 972 ὅς οὕτε βλάστας πω γενεθλίους πατρὸς, ὅς μητρὸς ἔχον. Eurip. Or. 1036 μήθ' αἰμά μου δέξαιτο κάππιμον πέδον, Μὴ λαμπρὸς αἰθήρ. H. nur hier; vgl. aber zu I 132 4.

9. αὐτῷ, dem jedesmaligen Reiter.

ὁ μὲν δὴ πρῶτος δραμῶν παραδιδόει τὰ ἐντεταλμένα τῷ 10 δευτέρῳ, ὁ δὲ δεύτερος τῷ τρίτῳ· τὸ δὲ ἐνθεῦτεν ἤδη κατ' ἄλλον (καὶ ἄλλον) διεξέροεται παραδιδόμενα, κατὰ περ (ἐν) Ἑλλησι ἢ λαμπαδηφορῆ τὴν τῷ Ἡραίστῳ ἐπιτελέουσι. τοῦτο τὸ δράμημα τῶν ἵππων καλέουσι Πέρσαι ἀγγαρήιον. ἢ μὲν δὴ πρώτη ἐς Σοῦσα ἀγγελίη ἀπικομένη, 99 ὡς ἔχοι Ἀθήνας Ξέρξης, ἔτερεψε οὕτω δὴ τι Περσέων τοὺς ὑπολειφθέντας ὡς τὰς τε ὁδοὺς μωρήνη πάσας ἐστόρεσαν καὶ ἐθυμίων θυμῆματα καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἐν θυσίῃσι τε καὶ εὐπαθείῃσι. ἢ δὲ δευτέρῃ σφι ἀγγελίῃ 5 ἐπεσελθοῦσα συνέχεε οὕτω ὥστε τοὺς κινῶνας κατη-

12. f. κατὰ περ ἐν Ἑλλησι ἢ λαμπαδηφορῆ, frei angeschlossen; denn das fortgeltende διεξέροεται παραδιδόμενα erforderte als verglichenes Subjekt ἢ λαμπάς. — Fackelläufe (λαμπάς, λαμπαδηφορῆ, λαμπαδοῦχος ἀγών) veranstaltete man besonders solchen Gottheiten, deren Wesen und Wirkung mit Licht und Feuer zusammenhing; in Athen dem Hephästos, dem Prometheus, der Athene, der thrakischen Bendis als Mondgöttin und endlich dem Pan (VI 105 14). In dem dabei stattfindenden Wettkampf galt es entweder, wie bei den athenischen Prometheen, eine Fackel noch brennend zuerst ans Ziel zu bringen (Pausan. I 30 2) oder es waren, wie hier angedeutet wird, die einzelnen Reiter der wettstreitenden Parteien gruppenweise in gewissen Entfernungen aufgestellt, und es galt für jeden Reiter die übernommene Fackel seiner Partei im schnellsten Lauf und ohne sie erlöschen zu lassen dem nächsten Reiter zu überreichen. Siegerin war diejenige Abteilung, deren Fackel zuerst brennend ans Ziel kam. Zu Sokrates' Zeit begann man diese letztere Art an den Bendideen auszuführen; Plat. Rep. 328 λαμπάδα ἔχοντες διαδώσουσι ἀλλήλοις ἀμυλώμενοι τοῖς ἵπποις.

14. Der Stationsreiter hieß ἀγγαρός oder ἀστάνδης, die Station ἀγγαρόν (Bekk. Anecd. 212. 325). Das Wort war seit den Perserkriegen so bekannt, daß Aschyl. Ag. 282 von Feuersignalen sagen konnte φροντὸς δὲ φροντῶν δεῦρ' ἀπ' ἀγγαρόν πρὸς Ἐπεμπερ. — Esther VIII 10 'und schrieb im Namen des Königs Ahasveros und untersiegelte mit dem Ringe des Königs und sandte Briefe durch die Läufer auf den Pferden, reitend auf den Rennern, den Maultieren, den Söhnen der Stuten'.

99. 4. αὐτοί: an den Opfer- und Festgelagen waren sie genießend beteiligt.

5. θυσίῃσι, 'Festschmäuse', darf nicht austofsen; denn wenn auch ἐν θυσίῃσι εἶναι nicht belegt ist, so ist doch diese Verbindung nicht minder zulässig als die öftere ἐν εὐπαθείῃσι εἶναι (I 22 4. 191 30); vgl. III 27 4 ἦσαν ἐν θάλλῃσι.

6. συνέχεε, Aorist wie ἔτερεψε, = ἐξέπληξε, perturbavit, 'verstörte, erschütterte', nahm die Fassung und Klarheit. II. i 612 μή μοι σύγγει θυμὸν ὀδυρόμενος καὶ ἀχέων, v 808 ἀλλ' οὐ σύγγει θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι Αἰαίων. — Aschyl. Pers. 353 der Chor (ὁ Ζεῦ) ἄστ' τὸ Σόσων ἢδ' Ἐκβατάνων Πένθει διοσερῶ κατέκρηνας. πολλαὶ δ'

ρδείξαντο πάντες, βοή τε καὶ οἰμωγῇ ἐχρῶντο ἀπλήτω, Μαρόνιον ἐν αἰτίῃ τιθέντες. οὐκ οὕτω δὲ περὶ τῶν νεῶν ἀχθόμενοι ταῦτα οἱ Πέρσαι ἐποίουν ὡς περὶ αὐτῶν
10 Ξέρξης δαιμαίνοντες.

100 Καὶ περὶ Πέρσας μὲν ἦν ταῦτα τὸν πάντα μεταξὺ χρόνον γενόμενον, μέχρι οὗ Ξέρξης αὐτὸς σφρα ἀπικόμενος ἔπανσε. Μαρόνιος δὲ ὄρων μὲν Ξέρξην συμφορὴν μεγάλην ἐκ τῆς ναυμαχίης ποιούμενον, ὑποπτεύων
5 δὲ αὐτὸν δορησὸν βουλεύειν ἐκ τῶν Ἀθηνέων, φροντίσας πρὸς ἑαυτὸν ὡς δώσει δίκην ἀναγνώσας βασιλέα στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ κρέσσον εἴη ἀνακινδυνεύσαι ἢ κατεργάσασθαι τὴν Ἑλλάδα ἢ αὐτὸν κालῶς τελευτῆσαι τὸν βίον ὑπὲρ μεγάλων αἰωρηθέντα
10 πλέον μῆντοι ἔφερέ οἱ ἢ γνώμη κατεργάσασθαι τὴν Ἑλλάδα· λογισάμενος ὦν ταῦτα προσέφερε (οἱ) τὸν λόγον τόνδε. „δέσποτα, μήτε λυπέο μήτε συμφορὴν μηδεμίαν μεγάλην ποιῆσθαι τοῦδε τοῦ γεγονότος εἴνεκα πρήγματος. οὐ γὰρ ξύλων ἀγὼν ὁ τὸ πᾶν φέρων ἐστὶ ἡμῖν,
15 ἀλλ' ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων. σοὶ δὲ οὔτε τις τούτων τῶν τὸ πᾶν σφίσι ἤδη δοκούντων κατεργάσασθαι ἀποβάς ἀπὸ τῶν νεῶν πειρήσεται ἀντιωθῆναι οὐτ' ἐκ τῆς ἡπείρου τῆσδε, οἱ τε ἡμῖν ἠγτιώθησαν, ἔδοσαν δίκας. εἰ μὲν

ἀταλάτῃ χειρὶ καλόπτερος κατερικόμεναι Λιαμυδαλέοις δάκρυαι νόλπουσι Τέγγονοι, ἀλγὸν μετέχουσαι. Αἰ δ' ἀβρογῶν Περσίδες ἀνδρῶν Ποθέουσαι ἰδέν ἀντιζυγίαν, Δέκτρον τ' ἐνὸς ἀβροχίτωνας, Χλιδανῆς ἤβης τέφρωι, ἀφεισαι, Πενδοῦσαι γόοις ἀγοροστοτάτοις.

7. Das Asyndeton an dieser Stelle ist ohne jede Analogie. Ich vermute daher *ὡς τε τοὺς κινδύνους — καὶ βοῆς*. Vgl. III 66 3, VI 58 17, IX 24 4. Über *ὡς τε* s. zu VII 197 11, von der Stellung des *τε* zu I 207 35.

8. ἐν αἰτίῃ τιθέντες = ἐν αἰτίῃ ἔχοντες (V 106 11), αἰτιώμενοι.

Rat des Mardonios und der Artemisia (c. 100—102).

100. 2. Das wegen seines Tempus auffällige *γενόμενον* ist für den Sinn entbehrlich und vielleicht in *γινόμενον* zu ändern.

7. f. ἀνακινδυνεύσαι: zu c. 68 a 9. Mit dem Infinitiv, wie sonst das Simplex (c. 65 20, 97 4). — κατεργάσασθαι, subigere (I 201 1).

9. μεγάλων, die Erhebung von Hellas. — αἰωρηθέντα, *suspensum*, zwischen Sieg und Untergang. Also *inuito pro magna re discrimine*.

10. πλέον ἔφερέ οἱ ἢ γνώμη, *potius eo inclinabat spes*. Vgl. zu III 77 2. Dabei der Infinitiv Aoristi wie c. 86 11.

14. δ τὸ πᾶν φέρων: zu c. 62 4.

νν δοκίει, αὐτίκα πειρώμεθα τῆς Πελοποννήσου· εἰ δὲ καὶ δοκίει ἐπισχεῖν, παρέχει ποιέειν ταῦτα. μηδὲ δυσθύ-
20 μεε· οὐ γὰρ ἔστι Ἑλλήσι οὐδεμία ἐκδυσίς μὴ οὐ δόντας λόγον τῶν ἐποίησαν νῦν τε καὶ πρότερον εἶναι σοὺς δούλους. μάλιστα μὲν νῦν ταῦτα ποίειε· εἰ δ' ἄρα τοι βεβούλευται αὐτὸν ἀπελαύνοντα ἀπάγειν τὴν στρατιήν, ἄλλην ἔχω καὶ ἐκ τῶνδε βουλήν. σὺ Πέρσας, βασιλεῦ,
25 μὴ ποιήσης καταγελάστους γενέσθαι Ἑλλήσι· οὐδὲ γὰρ ἐν Πέρσῃσι τοί τι δεδήληται τῶν πρηγμάτων, οὐδ' ἐρέεις ὅκον ἐγενόμεθα ἄνδρες κακοί. εἰ δὲ Φοινικῆς τε καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Κύπριοι τε καὶ Κίλικες κακοὶ ἐγένοντο, οὐδὲν πρὸς Πέρσας τοῦτο προσήκει τὸ πάθος. ἤδη ὦν,
30 ἐπειδὴ οὐ Πέρσαι τοι αἴτιοι εἰσὶ, ἐμοὶ κείθεο· εἴ τοι δέδοκται μὴ παραμένειν, σὺ μὲν ἐς ἡθεα τὰ σεαυτοῦ ἀπέλαυε τῆς στρατιῆς ἀπάγων τὸ πολλόν, ἐμὲ δὲ σοὶ χρὴ τὴν Ἑλλάδα παρασχεῖν δεδουλωμένην, τριήκοντα μυριάδας τοῦ στρατοῦ ἀπολεξάμενον.“
35

Ταῦτα ἀκούσας Ξέρξης ὡς ἐκ κακῶν ἐχάρη τε καὶ ἤσθη, 101 πρὸς Μαρόνιον τε βουλευσάμενος ἔφη ὑποκρινέεσθαι διότερον ποιήσει τούτων. ὡς δὲ ἐβουλεύετο ἅμα Περσέων τοῖσι ἐπικλήτοισι, ἔδοξέ οἱ καὶ Ἀρτεμισίην ἐς συμβουλίην μεταπέμψασθαι, ὅτι πρότερον ἐφαίνετο μόνη νοέ-
5 οῦσα τὰ ποιητέα ἦν. ὡς δὲ ἀπίκετο ἡ Ἀρτεμισίη, μεταστησάμενος τοὺς ἄλλους τοὺς τε συμβούλους Περσέων καὶ τοὺς δορυφόρους, ἔλεξε Ξέρξης τάδε. „κέλεύει με Μαρόνιος μένοντα αὐτοῦ πειρᾶσθαι τῆς Πελοποννήσου, λέγων ὡς μοι Πέρσαι τε καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς
10 οὐδενὸς μεταίτιοι πάθους εἰσὶ, ἀλλὰ βουλευμένοισί σφι

21. δόντας λόγον, *reddita ratione*, d. h. in diesem Zusammenhange *data poena* (δόντας δίκας 18).

25. ἐκ τῶνδε, einen 'diesem entsprechenden' Rat.

32. ἡθεα 'Heimat' (II 142 15).

101. ὡς setzt die Freude in

ein relatives Verhältniß zu den κακά: seine Stimmung war, verglichen mit dem erfahrenen Unglück und soweit sie es darnach sein konnte, eine freudige. Thukyd. VII 42 τὰ δὲ προτέρω στρατεύματι τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐκ κακῶν δόμη τις ἐγένητο. — ἐχάρη τε καὶ ἤσθη 'wurde froh und vergnügt'.

γένου' ἂν ἀπόδεξις. ἐμὲ ὄν ἢ ταῦτα κελεύει ποιέειν, ἢ αὐτὸς ἐθέλει τριήκοντα μυριάδας ἀπολεξάμενος τοῦ στρατοῦ παρασχεῖν μοι τὴν Ἑλλάδα δεδουλωμένην, αὐτὸν δέ με κελεύει ἀπελαύνειν σὺν τῷ λοιπῷ στρατῷ ἐς ἡθεα τὰ ἐμά. σὺ ὄν ἐμοί, καὶ γὰρ περὶ τῆς ναυμαχίης εἰ συνεβούλευσας τῆς γενομένης οὐκ ἔδωσα ποιέεσθαι, νῦν τε συμβούλευσον ἰσχυρότερα ποιέων ἐπιτύχω εἰς 102 βουλευσάμενος.“ ὁ μὲν ταῦτα συνεβουλεύετο, ἢ δὲ λέγει τάδε. „βασιλεῦ, χαλεπὸν μὲν ἐστὶ συμβουλευομένῳ τυχεῖν τὰ ἀριστα εἶπασαν, ἐπὶ μέντοι τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι δοκέει μοι αὐτὸν μὲν σε ἀπελαύνειν ὀπίσω, 5 Μαργδόνιον δέ, εἰ ἐθέλει τε καὶ ὑποδέκεται ταῦτα ποιήσῃ, αὐτοῦ καταλιπεῖν σὺν τοῖσι ἐθέλει. τοῦτο μὲν γὰρ ἦν καταστρέψῃται τὰ φησὶ θέλειν καὶ οἱ προχωρήσῃ τὰ νοέων λέγει, σὺν τῷ ἔργον ὃ δέσποτα γίνεται· οἱ γὰρ σοὶ δοῦλοι κατεργάσαντο. τοῦτο δὲ ἦν τὰ ἐναντία 10 τῆς Μαργδονίου γνώμης γένηται, οὐδεμία συμφορὴ μεγάλη ἔσται σέο τε περιεόντος καὶ ἐκείνων τῶν πρηγμάτων [περὶ οἶκον τὸν σόν]· ἦν γὰρ σὺ τε περιῆς καὶ οἶκος ὁ σός, πολλοὺς πολλάνικς ἀγῶνας δραμόνται περὶ σφείων αὐτῶν οἱ Ἕλληνες. Μαργδονίου δέ, ἦν τι πάθῃ, λόγος

13. ἀπόδεξις, ihrer Unschuld. 'Eine Gelegenheit es zu beweisen käme ihnen erwünscht'.

19. νῦν τε, das H. gern an der Spitze von begründeten Adhortativsätzen gebraucht (zu I 379), mußte hier, wegen des Vordersatzes, *nunc quoque* bedeuten (wie Thuk. I 69 *νόλις δὲ νῦν τε συνήλθοντες*), falls nicht *νῦν ἄγε* zu bessern ist. — 'Rate mir ob ich dies oder jenes thun soll, um gut beraten zu sein'. Der Satz war ursprünglich und vollständig so gedacht: *ἰσχυρότερα ποιέω* (Konj.) *ὥστε ἐπιτυχεῖν εἰς βουλευσάμενος*, und bei der in solchen Fällen üblichen Verkürzung (*τί ποιέων ἐπιτεύξομαι* 'was muß ich thun um' . . .?) ist der deliberative Konjunktiv seltsamerweise auf

das den Zweck und die Wirkung enthaltende Verbum übergegangen. Sinnreicher wäre *ἐπιτύχοιμι ἂν*. — *ἐπιτυγχεῖν* hier u. c. 103 2 in der Konstruktion des Simplex mit dem Partizip (c. 102 3). Die Präposition bringt den Begriff des glücklichen Treffens und Gelingens mit hinein.

102. 3. ἐπὶ τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι, wie c. 19 8.

8. νοέων 'vorhabend' (VIII 8 a 17).

11 f. ἐκείνων τῶν πρηγμάτων 'der dortigen Macht', näml. der in Asien, wohin Xerxes zurückkehren soll; möchte auch die in Europa zu lassende verloren gehen.

13. ἀγῶνας δραμόνται: zu V 22 10. VII 57 6.

οὐδὲς γίνεται, οὐδέ τι νικῶντες οἱ Ἕλληνες νικῶσι, 15 δοῦλον σὺν ἀπολέσαντες· σὺ δέ, τῶν εἵνεκα τὸν στόλον ἐποίησας, πρῶσας τὰς Ἀθήνας ἀπελάς.“

Ἦσθη τε δὴ τῇ συμβουλίῃ Ξέρξης· λέγουσα γὰρ 103 ἐπετύγχανε τὰ περ αὐτὸς ἐνόεε. οὐδὲ γὰρ εἰ πάντες καὶ πᾶσαι συνεβούλευον αὐτῷ μένειν, ἔμενε ἂν δοκέειν ἐμοί· οὕτω καταρρωδήκεε. ἐπαινέσας δὲ τὴν Ἀρτεμισίην, ταύτην μὲν ἀποστέλλει ἀγούσαν αὐτοῦ τοὺς παῖδας ἐς Ἔφε- 5 σον· νόθοι γὰρ τινὲς παῖδες οἱ συνέσποντο. συνέπεμπε δὲ 104 τοῖσι παισὶ φύλακον Ἐρμότιμον, γένος μὲν ἔόντα Πηδασέα, φερόμενον δὲ οὐ τὰ δευτέρα τῶν εὐνούχων παρὰ βασιλεί· [οἱ δὲ Πηδασεὲς οἰκέουσι ὑπὲρ Ἀλικαρνησοῦ· ἐν δὲ τοῖσι

15. οὐδέ τι—νικῶσι 'und selbst wenn die Hellenen siegen, ist ihr Sieg kein Sieg'.

16. τῶν: zum Numerus vgl. c. 88 3.

Beiläufiges von Hermotimos und seiner Rache (c. 103—106).

103. τε: das entsprechende Satzglied folgt erst Z. 4, aber nicht mit *καὶ*, sondern in abgeänderter Form *ἐπαινέσας δὲ—ἀποστέλλει*.

5. Eigentlich ἀποστέλλει μὲν ταύτην, womit nachher *συνέπεμπε* (= *συναπέστειλε*) δὲ korrespondiert. Ähnlich c. 129 10 *ἐπάιστος δὲ ἐγένετο* st. *ἐγένετο δὲ ἐπάιστος*. Vgl. zu c. 22 6. — αὐτοῦ, nicht *τοὺς ἐόντος παῖδας*, weil *Ἀρτεμισίην—ἀγούσαν*, obgleich nur Objekt und deshalb ohne berechtigten Einfluss auf die Wahl des Pronomens, doch im Verhältnis zu *παῖδας* zugleich die Funktion eines nähern Subjektes übt, für welchen Fall H. die Bezüge des entfernteren Subjektes (*Ξέρξης*) durch das Demonstrativ auszudrücken vorzieht (vgl. zu c. 87 22). — *τοὺς*: vgl. zu V 35 7. — *ἐς Ἔφεσον*, den Ausgangspunkt der Heerstraße nach Susa. — Dafs Xerxes sich durch Artemisia zur Heimkehr habe bestimmen lassen, beruht nur auf der Ruhmredigkeit

der Halikarnasseer. Schon die Tatsache, dafs er ihr seine Söhne mitgab, beweist dafs er damals den Plan noch nicht gefafst hatte (V 54 5).

6. νόθοι, Söhne von Nebenfrauen. H. nennt sonst nur des Königs erste und rechtmäßige Frau, die Amestris.

104. 3. φερόσθαι τὰ πρῶτα, τὰ δευτέρα (τὰ πρωτεύα, τὰ δευτερεύα), den Kampfspielen entlehnter Ausdruck (II. ψ 537 *οἱ δῶμεν ἀέθλιον ὡς ἐπιεικὲς, Δεύτερ' ἀτὰρ τὰ πρῶτα φερόσθω Τυδέος υἱός*), um Rang und Stelle zu bezeichnen, die jemand einnimmt. *φερόμενος* οὐ τὰ δευτέρα ist also an Wert = *πρῶτος ἐὼν* (vgl. c. 105 *ἐπιμήθη μάλιστα*) oder doch *οὐδενὸς δευτέρος*, woran sich der partitive Genitiv fügt, *nulli spadonum cedens dignitate*, wie I 23 *κισσαροφθὸν τῶν τότε ἔόντων οὐδενὸς δευτέρον*.

4 ff. Die Notiz steht schon I 175, zum Teil mit denselben Worten, aber dort besser in den Zusammenhang passend. Ein Leser späterer Zeit hat sie *animi causa* am Rande seines Exemplars wiederholt, von wo sie der Stifter der überlieferten Rezension in den Text nahm und durch die Worte *ἐκ τούτων—ἦν* (c. 105) darein verwebte. Strabon 611 scheint sie hier noch nicht gelesen

5 Πηδάσοισι τουτέοισι τοιόνδε συμφέρεται πρῆγμα γί-
νεσθαι· ἐπεὰν τοῖσι ἀμφικτυβοῖσι πᾶσι τοῖσι ἀμφὶ ταύτης
οἰκέουσι τῆς πόλιος μέλλῃ τι ἐντός χρόνου ἔσεσθαι χαλε-
πόν, τότε ἢ ἱερεῖῃ αὐτόθι τῆς Ἀθηναίης φέει πόγωνα
105 μέγαν. τοῦτο δέ σφι δις ἤδη ἐγένετο. ἐκ τούτων δὲ τῶν
Πηδασέων ὁ Ἐρμότιμος ἦν] τῷ μεγίστῃ τίσιν ἤδη ἀδικη-
θέντι ἐγένετο πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. ἀλόντα γὰρ
αὐτὸν ὑπὸ πολεμίων καὶ πωλεόμενον ὠνέεται Πανιώνιος
5 ἀνὴρ Χίος, ὃς τὴν ζόην κατεστήσατο ἀπ' ἔργων ἀνο-
σιωτάτων· ὅπως γὰρ κτήσασαιτο παῖδας εἶδες ἐπαμ-
μένους, ἐκταμῶν ἀγνέων ἐπώλεε ἐς Σάρδις τε καὶ
Ἐφεσον χρημάτων μεγάλων. παρὰ γὰρ τοῖσι βαρβάροισι
τιμιώτεροι εἰσὶ οἱ εὐνοῦχοι πλῆσιος εἴνεκα τῆς πάσης
10 τῶν ἐνορχίων. ἄλλους τε δὲ ὁ Πανιώνιος ἐξέταμε πολ-

zu haben. Der Ausdruck ist teil-
weise Herodotisch, verrät aber in
anderen ungewöhnlichen oder un-
korrekten und unsicheren Wendun-
gen und Formen eine halbgelehrte
Spielerei, wahrscheinlich der Ha-
drianischen Zeit. — *συμφέρεται*:
vgl. zu I 19 2. II 111 4. — *τοῖσι*
ἀμφικτυβοῖσι: I 175 genauer *αὐ-*
τοῖσι τε καὶ τοῖσι περιωκοῖσι. —
πᾶσι, übertreibender Zusatz. —
ἀμφὶ, hier ganz unpassend. Denn
c. genit. in räumlichem Sinne
ist das Wort überhaupt fragliche
in der einzigen Stelle Theokr. XXV
9 *νέμονται ἐπ' ἀγρῶν ἀμφ' Ἑλι-*
σοῦντος behält es wenigstens seinen
ursprünglichen Bezug auf etwas
Doppelseitiges. Den Vf. bestimmte
offenbar *ἀ μ φ ι κ τ υ β ο ῖ σ ι*. — Das sel-
tsame *ἐντός χρόνου* ist eine un-
glückliche Nachahmung von *ἐκός*
χρόνου (c. 144 26), *ἀνά (ἐς, μετὰ)*
χρόνον. — *φέει*: zu II 68 13. —
δις, wohl nur versehen für *τρίς*.

105. 2. *ἤδη* steigert hier u. c.
106 13 die Kraft des Superlativs,
wie sonst oft das einfache *δή*.
Ebenso Thukyd. VI 31 *μέγιστος*
ἤδη διάπλους. Vgl. II 148 4.

3. *ἀλόντα*, wahrscheinlich von
Seeräubern. Man könnte auch an
den ionisch-karischen Krieg denken;
s. aber V 121 4.

5. *κατεστήσατο, instituerat, ἐπο-*
ήσατο (11).

7. Über Ephesos und Sardis ging
die Hauptstrafse ins innere Asien
(V 52 ff.). Zu Kunden hatte er
aber auch in diesen Städten selbst
die Tempel der Kybele (V 102) und
Artemis, bei denen Eunuchen neben
den Priesterinnen den Dienst ver-
sahen. Die verschnittenen Priester
der Kybele oder 'großen Mutter'
sind unter dem Namen *Γάλλοι* be-
kannt. Von der ephesischen Arte-
mis bezeugt es Strab. 641 *ἱερέας*
δ' εὐνούχους ἔργον οὐς ἐκάλουν
Μεγαβύζους, καὶ ἀλλαχόθεν μετιόν-
τες ἀεὶ τινος ἀξίους τῆς τοιαύτης
προστασίας, καὶ ἦγον ἐν τιμῇ με-
γάλῃ. Vgl. III 48. — *ἀγνέων* ist
nicht überflüssig: 'er brachte sie
nach S. auf den Markt'.

9. *τῆς πάσης*, in jeder Beziehung.
Von ihrer Stellung aus persi-
schen Hofe s. III 77. 92. 130.
Xenoph. Kyr. VII 5 führt auch dies
Institut auf den älteren Kyros zurück.

λοῦς, αἶτε ποιούμενος ἐκ τούτου τὴν ζόην, καὶ δὴ καὶ
τούτου. καὶ οὐ γὰρ τὰ πάντα ἐδυστύχεε ὁ Ἐρμότιμος,
ἀπικνέεται ἐκ τῶν Σαρδίων παρὰ βασιλέα μετ' ἄλλων
δώρων, χρόνου δὲ προϊόντος πάντων τῶν εὐνούχων ἐτι-
μήθη μάλιστα παρὰ Ξέρξῃ. ὡς δὲ τὸ στράτευμα τὸ 106
Περσικὸν ὄρμα βασιλεὺς ἐπὶ τὰς Ἀθήνας ἔων ἐν Σάρ-
δισι, ἐνθαῦτα καταβάς κατὰ δὴ τι πρῆγμα ὁ Ἐρμότι-
μος ἐς γῆν τὴν Μυσίην, τὴν Χίοι μὲν νέμονται Ἀταρ-
νεὺς δὲ καλέεται, εὐρίσκει τὸν Πανιώνιον ἐνθαῦτα. ἐπι- 5
γνοὺς δὲ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν πολλοὺς καὶ φιλλους λόγους,
πρῶτα μὲν οἱ καταλέγων ὅσα αὐτὸς δι' ἐκείνον ἔχοι
ἀγαθὰ, δευτέρα δὲ οἱ ὑπισχνούμενος ἀντὶ τούτων ὅσα
μὴν ἀγαθὰ ποιήσει, ἦν κομίσας τοὺς οἰκέτας οἰκὴ ἐκεί-
νη, ὥστε ὑποδεξάμενον ἄσμενον τοὺς λόγους τὸν Πα- 10
νιώνιον κομίσαι τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα. ὡς δὲ ἄρα
πανοικίῃ μιν περιέλαβε, ἔλεγε ὁ Ἐρμότιμος τάδε. „ὅ
πάντων ἀνδρῶν ἤδη μάλιστα ἀπ' ἔργων ἀνοσιωτάτων
τὸν βίον κτησάμενε, τί σε ἐγὼ κἀκὸν ἢ αὐτὸς ἢ τῶν
ἐμῶν τις σὲ προγόνων ἐργάσατο, ἢ σὲ ἢ τῶν σῶν τινα, 15
ὅτι με ἀντ' ἀνδρὸς ἐποίησας τὸ μηδὲν εἶναι; ἐδόκειές τε
θεοὺς λήσειν οἷα ἐμηχανῶ τότε· οἱ σε ποιήσαντα ἀνόσια,
νόμῳ δικαίῳ χρεώμενοι, ὑπήγαγον ἐς χεῖρας τὰς ἐμάς,
ὥστε σε μὴ μέμψασθαι τὴν ἀπ' ἐμέο τοι ἐσομένην
δίκην.“ ὡς δὲ οἱ ταῦτα ὠνείδισε, ἀχθέντων τῶν παίδων 20
ἐς ὅσιν ἠραγκάζετο ὁ Πανιώνιος τῶν ἐωντοῦ παίδων
τεσσέρων ἐόντων τὰ αἰδοῖα ἀποτάμνειν, ἀναγκαζόμενος
δὲ ἐποίηε ταῦτα· αὐτοῦ τε, ὡς ταῦτα ἐργάσατο, οἱ
παῖδες ἀναγκαζόμενοι ἀπέταμον. Πανιώνιον μὲν νυν
οὕτω περιῆλθε ἢ τε τίσιν καὶ Ἐρμότιμος. 25

106. 2. *ἔων ἐν Σάρδισι*, im
Winter 481/80; s. VII 37 5.

3. *κατὰ δὴ τι πρῆγμα, negotii*
alicuius causa. Vgl. III 69 19. 139 5.

4. Über *Ἀταρνεὺς δὲ καλέεται*
nach τὴν s. zu I 47 17.

9. *οἰκέτας*: zu c. 4 9. — *ἐκείνη*,
sc. ἐν τῷ Ἀταρνεί.

10. *ὑποδεξάμενον*, wie I 212

ἐπέλαβε τὸν λόγον, III 146 ἐπέ-
λαβε τὸν λόγον.

15. *ἢ σὲ ἢ τῶν σῶν τινα*, er-
weiterte Erneuerung von *σὲ*, ver-
anlaßt durch *τῶν ἐμῶν τις σε*
προγόνων. Vgl. die häufigen Fälle
wie I 174 2. VI 28 9. IX 76 6. 119 9.

16. *τὸ μηδὲν*: zu I 32 4.

25. *περιῆλθε*, wie oben *περιέ-*

107 Ξέρξης δὲ ὡς τοὺς παῖδας ἐπέτρεψε Ἀρτεμισίῃ ἀπάγειν ἐς Ἐφεσον, καλέσας Μαρθόνιον ἐκέλευσέ μιν τῆς στρατιῆς διαλέγειν τοὺς βούλειαι, καὶ ποιεῖν τοῖσι λόγοισι τὰ ἔργα πειρώμενον ὁμοία. ταύτην μὲν τὴν ἡμέρην ἐς τοσοῦτο ἐγένετο, τῆς δὲ νυκτὸς κειλεύσαντος βασιλέως τὰς νέας οἱ στρατηγοὶ ἐκ τοῦ Φαλήρου ἀπήγον ὀπίσω ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ὡς τάχως εἶχε ἕκαστος, διαφυλάξουσας τὰς σχεδίας πορευθῆναι βασιλεί. ἐπεὶ δὲ ἀρχοῦ ἦσαν Ζωστήρος πλείοντες οἱ βάμβαροι, ἀνατεί-
10 νουσι γὰρ ἄκραι λεπταὶ τῆς ἠπείρου ταύτης, ἐδοξάν τε νέας εἶναι καὶ ἔφευγον ἐπὶ πολλόν· χρόνῳ δὲ μαθόντες ὅτι οὐ νέες εἶεν ἀλλ' ἄκραι, συλληχθέντες ἐκομίζοντο.

108 Ὡς δὲ ἡμέρη ἐγένετο, ὀρῶντες οἱ Ἕλληνες κατὰ χώρην μένοντα τὸν στρατὸν τὸν πεζὸν ἠλπίζον καὶ τὰς νέας εἶναι περὶ Φάληρον, ἐδόκειόν τε ναυμαχήσειν σφέας παραρτέοντό τε ὡς ἀλεξήσομενοι. ἐπεὶ δὲ ἐπύθοντο τὰς

λαβε (12). Vgl. zu III 4 13. 126 4. Dieser Ausdruck sowohl wie die Begriffspaarung ἢ τε τίους καὶ Ἐρμώτιμος ist bei der Denkart des Vf. bedeutsam. Die göttliche τίους (auch plur. τίους) ist ihm gewissermaßen ein persönliches Wesen, wie bei Homer die μοῖρα ὄπισ ἀτη κῆρ ἐρῶνός ὄσσα, die selbstthätig für den ungerecht Beschädigten als poena vindex eintritt (s. I 13 10. III 126 4. 128 25). In dem hiesigen Falle soll als das Seltenerere bemerkbar gemacht werden, daß sie neben und in Gemeinschaft mit dem Beleidigten selber wirkte, indem jene die unerwartete Begegnung und die Verblendung des Verbrechers herbeiführte (vgl. 18), dieser die Rachethat vollzog. Wogegen in Ἐρμώτιμον τίους, was man erwarten möchte, τίους entweder nur der Akt der Strafe seitens des H., oder aber, wie in Πολυκράτους τίους, die vindex Hermotimi wäre, was die menschliche Mitwirkung verdecken würde.

Flucht der persischen

Flotte; Verfolgung bis Andros. Kriegsrat der Hellenen. Des Themistokles neue Botschaft an Xerxes (c. 107—110).

107. 4. πειρώμενον beschränkt den Befehl auf das allenfalls Mögliche; si fieri possit. — ταύτην τὴν ἡμέρην, noch am Tage der Schlacht, vgl. c. 108. Der Akkusativ wie VII 50 22.

5. ἐγένετο, impersonal wie c. 6 2.

8. διαφυλάξουσας — πορευθῆναι: vgl. zu IV 64 14. VII 25 4.

9. Ζωστήρ, Vgl. an der Westküste, ungefähr in der Mitte zwischen Peiræus und Sunion (Strab. 398). Daß der Autor den unbekanntenen Namen nicht deutet, darf auffallen.

10. τῆς ἠπείρου ταύτης: vgl. VII 201 8.

11. ἐπὶ πολλόν 'eine große Strecke weit' (II 32 9).

12. εἶεν: zu III 75 13.

108. 3. περὶ Φάληρον, wohin sie sich tags zuvor zurückgezogen (c. 92 14).

νέας οἰκωνκίας, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἐδόκει ἐπιδιώκειν. 5 τὸν μὲν νῦν ναυτικὸν τὸν Ξέρξῳ στρατὸν οὐκ ἐπέιδον διώξαντες μέχρι Ἄνδρον, ἐς δὲ τὴν Ἄνδρον ἀπικόμενοι ἐβουλεύοντο. Θεμιστοκλῆς μὲν νῦν γνώμην ἀπεδείκνυτο διὰ νήσων τραπομένους καὶ ἐπιδιώξαντας τὰς νέας πλείην ἰθῆως ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον λύσοντας τὰς γε-
10 φύρας· Εὐρυβιάδης δὲ τὴν ἐναντίην ταύτην γνώμην ἐτίθειτο, λέγων ὡς εἰ λύσουσι τὰς σχεδίας, τοῦτ' ἂν μέριστον πάντων σφι κακῶν τὴν Ἑλλάδα ἐργάσαιο. εἰ γὰρ ἀναγκασθεὶς ἀπολαμφθεὶς ὁ Πέρσης μένειν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, πειρώτο ἂν ἡσυχίην μὴ ἄγειν, ὡς ἄγοντι μὲν
15 οἱ ἡσυχίην οὔτε τι προχωρεῖν οἷόν τε ἔσται τῶν πραγμάτων οὔτε τις κομιδὴ τὸ ὀπίσω φανήσεται, λιμῶν τε οἱ ἢ στρατιῇ διαφθερέεται, ἐπιχειροῦντι δὲ αὐτῷ καὶ ἔργον ἐχομένῳ πάντα τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην οἷά τε ἔ-
20 σται προσχωρήσαι κατὰ πόλιν τε καὶ κατὰ ἔθνη, ἦτοι 20 ἀλισκομένων γε ἢ πρὸ τούτου ὁμολογεόντων· τροφὴν τε ἔξειν σφέας τὸν ἐπέτειον αἰεὶ τὸν τῶν Ἑλλήνων καρπὸν. ἀλλὰ δοκέειν γὰρ νικηθέντα τῇ ναυμαχίῃ οὐ μενεῖν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὸν Πέρσην· ἐατέον ὧν εἶναι φεύγειν, ἐς δ' ἔλθοι φεύγων ἐς τὴν ἑωυτοῦ· τὸ ἐνθεῦτεν δὲ περὶ τῆς
25 ἐκείνου ποιέεσθαι ἤδη τὸν ἀγῶνα ἐκέλευε. ταύτης δὲ εἴχοντο τῆς γνώμης καὶ Πελοποννησίων τῶν ἄλλων οἱ στρατηγοί. ὡς δὲ ἔμαθε ὅτι οὐ πείσει τοὺς γε πολ-
109 λὸς πλείην ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Θεμιστοκλῆς, με-

6. τὸν Ξέρξῳ, mit wiederholtem Artikel wie VII 196 1. Ähnlich unten 22.

9. νήσων, des ägäischen Meeres; s. zu III 96 3.

13. σφι, dat. ethicus; in directer Form ὄμην.

15. ἡσυχίην μὴ ἄγειν: diesen negativen Ausdruck wählt der Redner, weil ihm die 'Unthätigkeit' des Feindes als das, was zunächst zu erwarten (23) und zu wünschen sei, vor der Seele steht, und er

dies durch des Themistokles Vorschlag gefährdet glaubt. Daher auch die nachdrucksvolle Stellung des μή, 'Ruhe nicht zu halten', wie man doch von ihm voraussetze. Nachher tritt dafür das positive ἐπιχειροῦν (vgl. V 73 22) und ἔργον ἔχειν εἶναι ein.

17. κομιδὴ τὸ ὀπίσω: zu IV 134 14.

19. ἔργον ἐχομένῳ: vgl. c. 11 3.

26. ἤδη ist an τὸ ἐνθεῦτεν δὲ heranzuziehen; vgl. c. 98 9. IX 102 11.

ταβαλὼν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους (οὗτοι γὰρ μάλιστα ἐκπεφευγότεον περιημέκτεον, ὁμέατό τε ἐς τὸν Ἑλ-
 5 λήσποντον πλέειν καὶ ἐπὶ σφείων αὐτῶν βαλλόμενοι, εἰ οἱ ἄλλοι μὴ βουλοίατο) ἔλεγέ σφι τάδε. „καὶ αὐτὸς ἤδη πολλοῖσι παρεγενόμενῃ καὶ πολλῷ πλέω ἀκήροια τοιαύδε γενέσθαι, ἄνδρας ἐς ἀναγκαίην ἀπειληθέντας νενικημέ-
 10 καότητα. ἡμεῖς δέ, εὐρημα γὰρ εὐρήκαμεν ἡμέας τε αὐτοὺς καὶ τὴν Ἑλλάδα, νέφος τοσοῦτο ἀνθρώπων ἀνωσάμενοι, μὴ διώκωμεν ἄνδρας φεύγοντας. τάδε γὰρ οὐκ ἡμεῖς κατεργασάμεθα, ἀλλὰ θεοὶ τε καὶ ἥρωες, οἱ ἐφθόνησαν ἄνδρα ἓνα τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης
 15 βασιλεῦσαι ἔοντα ἀνόσιόν τε καὶ ἀτάσθαλον“ ὅς τὰ τε ἰσὰ καὶ τὰ ἴδια ἐν ὁμοίῳ ἐποιέετο, ἐμπιπράς τε καὶ καταβάλλων τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα· ὅς καὶ τὴν θάλασσαν ἀπεμασίγωσε πέδας τε κατήκε. ἀλλ' εὖ γὰρ ἔχει ἐς τὸ παρεὸν ἡμῖν, νῦν μὲν (ἄμεινον) ἐν τῇ Ἑλλάδι καταμείναν-
 20 τας ἡμέων τε αὐτῶν ἐπιμεληθῆναι καὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ τις οἰκίην τε ἀναπλασάσθω καὶ σπόρου ἀνακῶς ἐχέτω, παντελῶς ἀπελάσας τὸν βάρβαρον· ἅμα δὲ τῷ ἔαρι καταπλέωμεν ἐπὶ Ἑλλησπόντου καὶ Ἰωνίης.“ ταῦτα

109. 3. μεταβαλὼν, ab illis conversus ad Athenienses. Vgl. VII 523.

5. καὶ — βαλλόμενοι, vel per se ipsi (III 71 20).

9. ἀναλαμβάνειν, reparare (V 121 1).

10 f. καότητα 'Unglück, Niederlage'. — εὐρημα — Ἑλλάδα, 'dafs wir uns selbst und Hellas gerettet haben, verdanken wir einer besonderen Gunst des Glückes'. Vgl. VII 10 δ 9.

14 f. ἐφθόνησαν: zu VII 10 ε 4. — ἔοντα, praesertim cum sit.

16. ἐν ὁμοίῳ ἐποιέετο, eodem loco habebat. Vgl. zu I 118 9. — Ἀσχυλ. Pers. 800 οἱ γῆν μολόντες Ἑλλάδ' οὐ θεῶν βρέτη Ἡδοῦντο σὺλᾶν οὐδὲ πικρῶναι νέως· Βομοί δ' αἰστοί, δαιμόνων δ' ἰδρύ-

ματα Πρόροζα φύρην ἐξανέστρωται βάθρων.

18. S. VII 35. — ἀλλὰ — γὰρ, wie VII 158 12.

21. τις: zu VI 9 14. — οἰκίην ἀναπλασάσθω, domum refingat. πλάσσειν vom kunstverständigen Zubereiten und Zusammenfügen der Bauteile, wie Aristoph. Wolk. 874 παιδάριον — ἐπλαττεν ἐνδον οἴκῳ ναῦς τ' ἔγλυφεν, Eurip. Fr. 1116 οἶκος τεκτόνων πλάσθεις ἔπο, Dichter bei Lykurg. Leokr. 132 ὄρνις ἦν πλάσθ' ἄδμον. — ἀνακῶς ἐχέτω: zu I 24 29.

22. παντελῶς: denn vorläufig stand der Feind noch im Lande. Themistokles meinte, es würde noch in diesem Jahre zu der entscheidenden Feldschlacht kommen.

ἔλεγε ἀποθήκην μέλλων ποιήσασθαι ἐς τὸν Πέρσην, ἵνα ἦν ἄρα τί μιν καταλαμβάνη πρὸς Ἀθηναίων πάθος, 25 ἔχη ἀποστροφὴν· τὰ περ ὧν καὶ ἐγένετο.

Θεμιστοκλῆς μὲν ταῦτα λέγων διέβαλλε, Ἀθηναῖοι 110 δὲ ἐπειθοντο· ἐπειδὴ γὰρ καὶ πρότερον δεδογμένος εἶναι σοφὸς ἐφάνη ἔδῳ ἀληθέως σοφὸς τε καὶ εὐβουλος, πάντως ἐτοιμοὶ ἦσαν λέγοντι πείθεσθαι. ὡς δὲ οὗτοι οἱ ἀνεγνωσμένοι ἦσαν, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς 5 ἄνδρας ἀπέπεμπε ἔχοντας πλοῖον, τοῖσι ἐπίστευε σιγᾶν ἐς πᾶσαν βᾶσανον ἀπικνεομένοισι τὰ αὐτὸς ἐνετείλατο βασιλεῖ φράσαι· τῶν καὶ Σικίννος ὁ οἰκέτης αὐτῆς ἐγένετο· οἱ ἐπέειτε ἀπικοντο πρὸς τὴν Ἀττικὴν, οἱ μὲν κα-

24. ἀποθήκην ποιέσθαι 'sich ein Guthaben einlegen', soviel als εὐεργεσίην od. χάριν ἀποτίθεσθαι (vgl. zu VI 41 16). Menand. monost. 295 καλὸν τὸ θησαυρίσθαι κειμένη χάρις. Dabei ἐς τὸν Πέρσην, wie VI 73 παραθήκην κατατίθεσθαι ἐς τοὺς ἐχθίστους Αἰγυπτίους Ἀθηναίους. Der Perserkönig ist Ziel und Ort, wo er gleichsam seinen Notpfennig deponiert. In seinem Briefe an Artaxerxes (Thukyd. I 137) reklamiert er dies Guthaben: καὶ μοι εὐεργεσία ὀφείλεται (— γράψας τὴν ἐκ Σαλαμῖνος προάγγελον τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τὴν τῶν γεφυρῶν, ἣν ψευδῶς προσεποιήσατο, τότε δι' αὐτῶν οὐ διάλυσον —).

26. ἀποστροφὴν, perfugium; vgl. II 13 26. — τὰ — ἐγένετο: er ward um 467 durch Ostrakismos verbannt.

110. Θεμ. — ἐπειθοντο, genau so V 107 2. Die Äußerung zeigt wie eingekommen des Vf.s Urteil auch da gegen den Charakter des Them. ist (s. zu c. 4 11), wo nicht einmal ein Schein von Hinterhältigkeit auf ihm liegt. Er hatte den Gedanken die Brücken zu zerstören selber und zuerst angeregt (c. 108 8 ff.); weil er aber bei den Bundesgenossen Widerstand, bei seinen

Mitbürgern dagegen lebhaftere Willigkeit fand, so kam er in die Gefahr die kaum erlangte Einigkeit selber wieder zu stören. Da übte er die Selbstverleugnung, der Einigkeit zu liebe die Athener von seinem eigenen Vorschlage wieder abzubringen und sie auf ein Näheres, die Befreiung des heimatlichen Bodens, hinzulenken. Die zweite Sendung an Xerxes aber hatte zunächst den ausgesprochenen Zweck den König zum schleunigen Abzuge zu bewegen (16). Plut. Them. 16 „ὁκοῦν“ ἔφη ὁ Θεμιστοκλῆς „εἰ δοκεῖ ταῦτα συμφέρον (sc. ἐμβαλεῖν διὰ τάχους τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς Εὐρώπης) ἄρα σκοπεῖν καὶ μηχανᾶσθαι πάντας ἡμᾶς, ὅπως ἀπαλλαγῆσθαι τὴν ταχίστην ἐκ τῆς Ἑλλάδος“ ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔδοξε, πέμπει τινὰ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων ἐν τοῖς αἰμαλώτοις ἀνευρῶν Ἀργίαν ὄνομα φράζειν βασιλεῖ κελύσας κτλ.

3. σοφὸς 'klug, schlau' (V 23 11). — Vor ἐφάνη vermifst man τότε δή. — εὐβουλος: Thukyd. I 138 in seiner Zeichnung des Mannes τῶν τε παραρηγία δι' ἐλαχίστης βουλής κρᾶτιστος γνώμων καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἀριστος εἰκοστής.

10 τέμενον ἐπὶ τῷ πλοίῳ, Σκίριος δὲ ἀναβάς παρὰ Ξέρ-
ξην ἔλεγε τάδε. „ἐπεμψέ με Θεμιστοκλῆς ὁ Νεοκλῆος,
στρατηγὸς μὲν Ἀθηναίων ἀνὴρ δὲ τῶν συμμάχων πάν-
των ἄριστος καὶ σοφώτατος, φράσσοντά τοι ὅτι Θεμι-
στοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, σοὶ βουλομένους ὑποουργεῖν, ἔσχε
15 τοὺς Ἕλληνας τὰς νέας βουλομένους διώκειν καὶ τὰς
ἐν Ἑλλησπόντῳ γεφύρας λῦειν. καὶ νῦν κατ' ἡσυχίην
πολλὴν κομίζεο.“ οἱ μὲν ταῦτα σημήναντες ἀπέ-
πλεον ὀπίσω.

111 Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐπεῖτε σφι ἀπέδοξε μὴτ' ἐπι-
διώκειν ἔτι προσωτέρω τῶν βαρβάρων τὰς νέας μῆτε
πλέειν ἐς τὸν Ἑλλησποντον λύσοντας τὸν πόρον, τὴν
Ἄνδρον περικατέατο ἐξελεῖν ἐθέλοντες. πρῶτοι γάρ
5 Ἄνδριοι νησιωτέων αἰτηθέντες πρὸς Θεμιστοκλῆος χρή-
ματα οὐκ ἔδοσαν, ἀλλὰ προῖσχομένου Θεμιστοκλέος λό-
γον τόνδε, ὡς ἦκοιεν Ἀθηναῖοι περὶ ἐσωτοὺς ἔχοντες
δύο θεοὺς μεγάλους, πειθῶ τε καὶ ἀναγκάτῃν, οὕτω
τέ σφι κάρτα δοτέα εἶναι χρήματα, ὑπεκρίναντο πρὸς
10 ταῦτα λέγοντες ὡς κατὰ λόγον ἦσαν ἄρα αἱ Ἀθηναί
μεγάλαι τε καὶ εὐδαίμονες, (εἰ) καὶ θεῶν χρηστῶν ἦκοιεν

13. πάντων ἄριστος καὶ σοφώ-
τατος, ein Zug gespreizter Eitel-
keit, den H. mit demselben Be-
dacht hervorhebt wie c. 124 7.

Belagerung von Andros.
Kriegssteuern der Insulaner
(c. 111 f.).

111. 5. νησιωτέων, ohne Artikel,
s. zu VII 95 1. — χρήματα, zur
Führung des Krieges und vorzüglich
zur Löhnung und Unterhalt der
Schiffsmannschaften. Auch hierin
sieht H. nichts anderes als bare
Habsucht des einen Themistokles
(c. 112). Zunächst fiel die Last
der Kontribution nur auf solche
Inseln und Städte, die zu den Fein-
den gestanden (c. 66 14). Übrigens
das erste Beispiel jener ἀργυρο-
λογία, durch welche Athen später
die überseeischen Bundesgenossen
zu den Lasten seiner Kriege heran-

zuziehen pflegte.

8. θεοὺς: Simonides Amorg. Fr.
VII 102 λιμὸν — ἐχθρὸν συνοικη-
τήρα, δυσμενέα θεῶν. Soph. El.
179 χρόνος εὐμαρῆς θεός, Fr. 837
ἀλλ' ἢ φρόνησις ἀγαθῆ θεός μέ-
γας. Eurip. Fr. 250 οὐκ ἔστι πε-
νίας ἱερὸν ἐχθίστης θεοῦ. 'Die
Gegenwart ist eine mächtige Göttin'
Gothe Tasso. Zum Genus I 105 14.

— πειθῶ τε καὶ ἀναγκάτῃ 'Güte
und Gewalt'. πειθεῖν und ἀναγ-
κάζειν (βιάσθαι) sind eine sehr geläu-
fige Antithese der beiden Mittel den
Willen anderer gefügig zu machen.

10. κατὰ λόγον 'wie zu erwarten,
natürlich', κατὰ τὸ οἶκος. — ἄρα:
zu III 64 20.

11. καί, neben den sonstigen
Vorziügen ihres Landes. — θεῶν —
εἰ 'mit tüchtigen Gottheiten wohl
versehen seien'. S. zu I 30 20.

εἰ: ἐπεὶ Ἄνδριοις γε εἶναι γεωπεινας ἐς τὰ μέγιστα
ἀνήκοντας, καὶ θεοὺς δύο ἀχρηστοὺς οὐκ ἐκλείπειν
σφέων τὴν νῆσον ἀλλ' αἰεὶ φιλοχωρεῖν, πενήτην τε καὶ
ἀμηχανήν, καὶ τούτων τῶν θεῶν ἐπηβόλους ἐόντας 15
Ἄνδριοις οὐ δώσειν χρήματα: οὐδέποτε γὰρ τῆς ἐσω-
τῶν ἀδυναμίας τὴν Ἀθηναίων δύναμιν εἶναι κρέσσω.
οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ὑποκρινάμενοι καὶ οὐ δόντες τὰ 112
χρήματα ἐπολιορκέοντο. Θεμιστοκλῆς δέ, οὐ γὰρ ἐπαύετο
πλεονεκτεῖν, ἐσπέμπων ἐς τὰς ἄλλας νήσους ἀπειλη-
τηρίους λόγους αἴτεε χρήματα διὰ τῶν αὐτῶν ἀγγέλων,
χρεώμενος τοῖσι καὶ πρὸς βασιλέα ἐχρήσατο, λέγων 5
ὡς, εἰ μὴ δώσουσι τὸ αἰτεούμενον, ἐπάξει τὴν στρατιὴν
τῶν Ἑλλήνων καὶ πολιορκεῖν ἐξαιρήσει. λέγων ταῦτα
συνέλεγε χρήματα μεγάλα παρὰ Καρυστίων τε καὶ Παρίων,
οἱ πυνθανόμενοι τὴν τε Ἄνδρον ὡς πολιορκεῖτο διότι
ἐμήδισε, καὶ Θεμιστοκλέα ὡς εἶη ἐν αἴτῃ μεγίστη τῶν 10
στρατηγῶν, δείσαντες ταῦτα ἐπεμπον χρήματα. εἰ δὲ
δὴ τινὲς καὶ ἄλλοι ἔδοσαν νησιωτέων, οὐκ ἔχω εἰπεῖν,
δοκέω δὲ τινὰς καὶ ἄλλους δοῦναι καὶ οὐ τούτους μούρους.
καίτοι Καρυστιοῖσι γε οὐδὲν τούτου εἴνεκα τοῦ κακοῦ
ὑπερβολὴ ἐγένετο: Παριοὶ δὲ Θεμιστοκλέα χρήμασι 15
ἰλασάμενοι διέφυγον τὸ στράτευμα. Θεμιστοκλῆς μὲν
νῦν ἐξ Ἄνδρον ὀρμώμενος χρήματα παρὰ νησιωτέων
ἐκτάτο λάθρη τῶν ἄλλων στρατηγῶν.

VII 157 12. Eurip. Heraclid. 350
φημι δ' εἰς εὐπραξίαν καὶ τοῦθ'
ἐπάσχειν θεῶν ἀμενόνων τυχεῖν.

12 f. ἐπεὶ . . . , 'denn was die
Andrier betreffe, so . . . ' Vgl. VII
96 10. — ἐς τὰ μέγιστα ἀνήκον-
τας: zu V 49 15. Hier mit Ironie
und Humor, 'und darin (in dem
Landhunger, II 6 5) seien sie die
ersten, hätten sie es am weitesten
gebracht'.

14. Alkaios Fr. 92 ἀργαλέον πε-
νία, κάκον ἄσχητον, ἃ μέγα δάμ-
νης Δῶον ἀμαχανία σὺν ἀδελφεῶ.
16 f. Vgl. VII 172 17.

112. 3. ἐς τὰς ἄλλας, natürlich
die c. 46 ff. genannten ausgenommen.
10. τῶν στρατηγῶν, partitiver
Genitiv.

14 f. τοῦ κακοῦ: s. c. 121. —
ὑπερβολή = ἀναβολή, 'Aufschub',
von ὑπερβάλλεσθαι. Sonst 'Über-
maß' (von ὑπερβάλλειν).

16. ἰλασάμενοι, wie eine Gott-
heit. Wohl eine spöttische Erinne-
rung an die stolzen Worte c. 111
8. — τὸ στράτευμα = τὴν ἐπι-
στράτευσιν (I 6 11).

17. ἐξ Ἄνδρον ὀρμώμενος; vgl.
zu V 94 9.

113 Οἱ δ' ἀμφὶ Ξέρξην ἐπισχόντες ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίην ἐξήλαντον ἐς Βοιωτοὺς τὴν αὐτὴν ὁδόν. ἔδοξε γὰρ Μαρδονίῳ ἅμα μὲν προπέμψαι βασιλέα, ἅμα δὲ ἀνωρίη εἶναι τοῦ ἔτεος πολεμέειν· χειμερίσαι τε 5 ἄμεινον εἶναι ἐν Θεσσαλίῃ, καὶ ἔπειτα ἅμα τῷ ἔαρι πειρᾶσθαι τῆς Πελοποννήσου. ὡς δὲ ἀπίκαιο ἐς τὴν Θεσσαλίην, ἐνθαῦτα Μαρδόνιος ἐξέλεγετο πρῶτους μὲν τοὺς Πέρσας πάντας τοὺς ἀθανάτους καλεομένους, πλήν Ὑδάρεος τοῦ στρατηγοῦ (οὗτος γὰρ οὐκ ἔφη λείψεσθαι 10 βασιλέος), μετὰ δὲ τῶν ἄλλων Περσέων τοὺς θωρηκοφόρους καὶ τὴν ἵππον τὴν χιλιήν, καὶ Μήδους τε καὶ Σάκας καὶ Βακτρούς τε καὶ Ἰνδοὺς, καὶ τὸν πεζὸν καὶ τὴν ἄλλην ἵππον. ταῦτα μὲν ἔθνεα ὅλα εἴλετο; ἐκ δὲ τῶν ἄλλων συμμάχων ἐξέλεγετο κατ' ὀλίγους, τοῖσι εἶδεά τε ὑπήρχε 15 διαλέγων καὶ εἰ τεοῖσι τι χρηστὸν συνήδεε πεποιημένον· ἐν δὲ πλείστον ἔθνος Πέρσας αἰρέετο, ἄνδρας στρεπτο-

Rückzug des Xerxes (c. 113—120).

113. 2. τὴν αὐτὴν ὁδόν: s. c. 50. Im folgenden Jahre wählte Mardonios eine andere Richtung (IX 15).

3. ἔδοξε, in doppelter Bedeutung: 'schien gut' (προπέμψαι) und 'schien' (ἀνωρίη εἶναι). Vgl. zu IX 28 7. — προπέμψαι, bis nach Thessalien. Weiter geleitete ihn Artabazos (c. 126).

4. ἀνωρίη τοῦ ἔτεος 'zu spät im Jahr'. Vgl. das attische ἄωρι της νυκτός. Es war schon im Oktober.

8. τοὺς ἀθανάτους: s. VII. 41 7. 83 3 ff. Hydarnes befehligte sie.

10. θωρηκοφόρους: zu VII 61 4.

11. τὴν χιλιήν: VII 40 f. 55 werden zwei gesonderte Regimenter von dieser Stärke erwähnt.

13. ταῦτα, assimiliert an ἔθνεα statt τοῦτους.

14. κατ' ὀλίγους, distributiv (I

9 11). — Zum Plural εἶδεα vgl. μεγάθεα (III 102 8).

16 f. ἐν — αἰρέετο, 'als einzelnes Volk wählte er Perser am zahlreichsten', d. h. unter den von ihm Ausgesuchten war das persische Volk verhältnismässig am stärksten vertreten. Thukyd. III 39 ἀπογαίνω Μυτιληναίους μάλιστα δὴ μίαν πόλιν ἡδικηκότας ὅμας, 113 πάθος γὰρ τοῦτο μῖα πόλις Ἑλληνίδι ἐν ἰσῆσι ἡμέραις μέγιστον δὴ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τόνδε ἐγένετο, VII 40 οἰκείται τοῖς Χλοῖς πολλοὶ ὄντες καὶ μῖα γε πόλις πλείστοι γενόμενοι. Vgl. I 32 45. — πλείστον, eig. zu Πέρσας gehörig, ist zu dem nähern appositiven ἔθνος konstruiert. — εἴλετο (13) durch Imperf. αἰρέετο aufgenommen. — στρεπτοφόρους τε καὶ ψηλοφόρους: vgl. VII 83 10. IX 80 9. — ἐπι δέ, nächst den Persern. Doch wird das gleich wieder modifiziert: an Zahl waren sie gleich, aber nicht an Körperkraft. — δόμη: vgl. VII 103 25 ff.

φόρους τε καὶ ψηλιοφόρους, ἐπὶ δὲ Μήδους· οὗτοι δὲ τὸ πλῆθος μὲν οὐκ ἐλάσσονες ἦσαν τῶν Περσέων, δόμη δὲ ἦσσανες. ὥστε σύμπαντας τριήκοντα μυριάδας γενέσθαι σὺν ἵππεῦσι.

20

Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐν τῷ Μαρδονίῳ τε τὴν 114 στρατιὴν διέκρινε καὶ Ξέρξης ἦν περὶ Θεσσαλίην, χρηστήριον ἐληλύθει ἐκ Δελφῶν Λακεδαιμονίοισι, Ξέρξην αἰτέειν δίκας τοῦ Λεωνίδεω φόνου καὶ τὸ διδόμενον ἐξ ἐκεῖνον δέκεσθαι. πέμπουσι δὲ κήρυκα τὴν ταχίστην 5 Σπαρτιῆται, ὃς ἐπειδὴ κατέλαβε εἶπεν ἔτι πᾶσαν τὴν στρατιὴν ἐν Θεσσαλίῃ, ἐλθὼν ἐς ὄψιν τὴν Ξέρξεω ἔλεγε τάδε. „ὦ βασιλεῦ Μήδων, Λακεδαιμόνιοι τέ σε καὶ Ἡρακλεΐδαι οἱ ἀπὸ Σπάρτης αἰτέουσι φόνου δίκας, ὅτι σφῶν τὸν βασιλέα ἀπέκτεινας ἑνόμενον τὴν Ἑλλάδα.“ 10 ὁ δὲ γελάσας τε καὶ κατασχὼν πολλὸν χρόνον, ὡς οἱ ἐτύγγανε παρεστῶς Μαρδόνιος, δεικνὺς ἐς τοῦτον εἶπε „τοιγὰρ σφι Μαρδόνιος ὁδε δίκας δώσει τοιαύτας οἷας ἐκείνοισι πρόπει.“ ὁ μὲν δὲ δεξάμενος τὸ 115 ῥηθὲν ἀπαλλάσσετο, Ξέρξης δὲ Μαρδόνιον ἐν Θεσσαλίῃ καταλιπὼν αὐτὸς ἐπορεύετο κατὰ τάχος ἐς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἀπικνέεται ἐς τὸν πόρον [τῆς διαβάσιος] ἐν πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρησι, ἀπάγων τῆς 5

20. σὺν 'ingerechnet', wie IX 30 4.

114. 4. τὸ διδόμενον, quod offerretur. Ähnlich III 148 12. VIII 138 4. IX 111 27. Vgl. auch V 18 4. VIII 137 26. II. i 163 δῶρα μὲν οὐκέτ' ὄνοστα διδοῖς (offers) Ἀχιλλῆϊ ἄνακτι.

11. κατασχὼν, 'an sich haltend, schweigend'. Vgl. zu V 19 4 und ἐπιγῶν IX 49 1, ἐπισχόντες (morati) VIII 113 1.

13. δίκας δώσει, wie es sich nachher erfüllte (IX 64).

115. δεξάμενος, hier mit dem Sinne von δέκεσθαι οἰωνόν (IX 91 7).

5 f. Der Hinmarsch hatte die doppelte Zeit gedauert (c. 51 4). — ὁδ-

δὲν μέρος, offenbar übertrieben, wie sich aus H. selber erweisen läßt (vgl. c. 130 3). Denn Artabazos, der mit 60000 M. dem Könige bis zum Hellespont das Geleit gab (c. 126), stellte trotz der winterlichen Kämpfe in Thrakien (c. 127 ff.) im Frühjahr 479 noch 40000 ins Feld (IX 66 8). Selbst Äschylos in seiner Beschreibung des kläglichen Rückzuges begnügt sich Pers. 506 mit σοοὶ δὲ λοιποὶ κἀντων σωτηρίας, Θρηκίην περᾶσαντες μόλις πολλῶ πόνῳ, Ἕκονσι ἐμφυρόντες, οὐ πολλοὶ τινες, Ἐφ' ἐστιῶχον γάτων (vgl. zu c. 117 5). Man hatte sich freilich aus nationalem Hochgefühl allmählich gewöhnt den Gegensatz zwischen dem stolzen An-

στρατιῆς οὐδὲν μέρος ὡς εἰπεῖν. ὄκον δὲ πορευόμενοι
 γινώσκειτο καὶ κατ' οὐστίνας ἀνθρώπους, τὸν τούτων
 καρπὸν ἀρπάζοντες ἐσιτέοντο· εἰ δὲ καρπὸν μηδένα
 εὔροιεν, οἱ δὲ τὴν ποιήν τὴν ἐκ τῆς γῆς ἀναφρομένην
 10 καὶ τῶν δεινῶν τὸν φλοιὸν περιλέποντες καὶ τὰ φύλ-
 λα καταδρέποντες κατήσθιον, ὁμοίως τῶν τε ἡμέρων
 καὶ τῶν ἀγρίων, καὶ ἔλειπον οὐδέν· ταῦτα δ' ἐποίηον
 ὑπὸ λιμοῦ. ἐπιλαβὼν δὲ λοιμός τε τὸν στρατὸν καὶ
 15 αὐτῶν κατέλειπε, ἐπιτάσσειν τῆσι πόλισι, ἵνα ἐκάστοτε
 γίνωιτο ἐλαύνων, μελεδαίνειν τε καὶ τρέφειν, ἐν Θεσ-
 σαλίῃ τε τινὰς καὶ ἐν Σίρι τῆς Παιονίης καὶ ἐν Μα-
 κεδονίῃ. ἐνθα καὶ τὸ ἰὸν ἄρμα καταλιπὼν τοῦ Διός,
 20 ὅτε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἦλανε, ἀπὼν οὐκ ἀπέλαβε, ἀλ-
 λὰ δόντες οἱ Παῖονες τοῖσι Θρηξί ἀπαιτέοντος Ξέρξεω
 ἔφασαν νεμομένας ἀρπασθῆναι ὑπὸ τῶν ἄνω Θρητικῶν
 116 τῶν περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος οἰκημένων. ἐνθα
 καὶ ὁ τῶν Βισαλτέων βασιλεὺς γῆς τε τῆς Κρησιωνι-
 κῆς [Θρηξί] ἔργον ὑπερφυῆς ἐργάσατο· ὅς οὔτε αὐτὸς
 ἔφη τῷ Ξέρξει ἐκὼν εἶναι δουλεύσειν, ἀλλ' οἴχετο ἄνω

marsch des Königs und seiner
 schmähhlichen Rückfahrt mit mög-
 lichst eindrucksvollen Zügen auszu-
 schmücken. Am stärksten lustin.
 II 13 ipse cum paucis Abydon con-
 tendit. ubi cum solutum pontem
 hibernis tempestatibus offendisset,
 piscatoria scapha trepidus trahit
 — (carens) etiam omni seruo-
 rum ministerio.

9 f. οἱ δέ: zu I 17 9. — Genauer
 τὸν τε φλοιὸν.

17. Σίρις, Stadt an einem öst-
 lichen Nebenflusse des Strymon,
 nicht weit oberhalb des Prasias-sees,
 in einer großen fruchtbaren Ebene;
 die Hauptstadt der Σιριοπατοῦς
 (V 15 13). Auch Σίρρα od. ἡ Σιρ-
 ραίων πόλις (Steph. B., C. I. Gr. 2007),
 Σέρρα (Hierokl. 639), Sirae (Liv.
 XLV 4); noch jetzt Seres. Über die
 Marschrichtung zu VII 113 1.

18. ἐνθα, ἐν Σίρι. — ἄρμα —
 Διός; s. VII 40 15.

21. νεμομένας: als Subjekt
 schwebt aus ἄρμα ('Gespann') τὰς
 ἔπιονες vor (IV 8 14). Es waren aber
 acht Schimmelhengste (VII 40 15).

22. Nach Strabon 331, 36 ff. sind
 dies die Ἀγρῶνες, die er aber
 ebenso wie Thukyd. II 96 als pā-
 nionische Stamm bezeichnet.

116. 2. Βισαλτέων: s. VII 115 4.
 Das krestonäische Land lag nicht
 unmittelbar nördlich davon, sondern
 höher hinauf, an den Quellen des
 Cheidoros (VII 124 7. 127 9). Vgl.
 zu V 3 9. Über das politische Ver-
 hältnis der beiden Völkerschaften
 zu einander ist die Stelle nicht
 deutlich genug.

3. ὑπερφυῆς, hier tadelnd, =
 σφέλιον, δεινόν, immane. Anders
 IX 78 5.

ἐς τὸ ὄρος τὴν Ῥοδόπην, τοῖσι τε παισὶ ἀπηγόρευε 5
 μὴ στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. οἱ δὲ ἀλογήσαντες,
 ἢ ἄλλως σφι θυμὸς ἐγένετο θεήσασθαι τὸν πόλεμον,
 ἐστρατεύοντο ἅμα τῷ Πέρσῃ. ἐπεὶ δὲ ἀνεχώρησαν ἀσι-
 νίες πάντες ἐξ ἰόντες, ἐξώρυξε αὐτῶν ὁ πατήρ τοὺς 117
 ὀφθαλμοὺς διὰ τὴν αἰτίην ταύτην. καὶ οὗτοι μὲν τοῦ-
 τον τὸν μισθὸν ἔλαβον, οἱ δὲ Πέρσαι ὡς ἐκ τῆς Θρη-
 κῆς πορευόμενοι ἀπίκοντο ἐπὶ τὸν πόρον, ἐπειγόμενοι
 τὸν Ἑλλήσποντον τῆσι νηυσὶ διεβησαν ἐς Ἄβυδον· τὰς
 γὰρ σχεδίας οὐκ εὔρον ἔτι ἐντεταμένας ἀλλ' ὑπὸ χει- 5
 μῶνος διαλελυμένας. ἐνθαῦτα δὲ κατεχόμενοι σιτία τε
 πλέω ἢ κατ' ὄδον ἐλάγχανον, (καὶ) οὐδένα τε κόσμον ἐμπι-
 πλάμενοι καὶ ὕδατα μεταβάλλοντες ἀπέθνησκον τοῦ
 στρατοῦ τοῦ περιέοντος πολλοί. οἱ δὲ λοιποὶ ἅμα Ξέρξει
 ἀπικνεύονται ἐς Σάρδις.

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος ὁδε λόγος λεγόμενος, ὡς ἐπει- 118
 δὴ Ξέρξης ἀπελαύνων ἐξ Ἀθηνῶν ἀπίκετο ἐπ' Ἡίωνα
 τὴν ἐπὶ Στρυμόνι, ἐνθεῦτεν οὐκέτι ὁδοιπορήσει διεχρά-
 το, ἀλλὰ τὴν μὲν στρατιὴν Ὑδάρνεϊ ἐπιτρέπει ἀπάγειν

7. θυμὸς ἐγένετο, parallel zu
 ἀλογήσαντες, würde weniger auf-
 fallen, wenn wie sonst, zumal mit
 ἄλλως (III 33 2), die Glieder durch
 εἴτε — εἴτε verbunden wären, da bei
 diesen Konjunktionen der Übergang
 des zweiten Gliedes in selbständige
 Fügung nicht selten ist (vgl. z. B.
 c. 54 7. IX 5, 8 und zu I 85 5).
 Das Satzglied ist wie eine Paren-
 these behandelt.

117. 4. τῆσι νηυσὶ, der bereits
 eingetroffenen Flotte (c. 130 3).

5. ἐντεταμένας; zu VII 34 3. —
 Es muss eine entgegengesetzte Er-
 zählung gegeben haben, der Äschyl.
 725 folgt: μονάδα δὲ Ξέρξην ἔρη-
 μον φασὶν οὐ πολλῶν μετὰ —
 ἄσμενον μολεῖν γέφυραν γαῖν δροῦν
 ζευκτηρίαν.

6. κατεχόμενοι, von ihren Füh-
 rern; Ggs. zu ἐπειγόμενοι (3).

7. οὐδένα κόσμον = ἀκόσμως,

immoderate; IX 65 3. 69 7 u. 13
 nullo ordine. Vgl. IX 66 15 τὸν
 αὐτὸν κόσμον κατηγέτο. Der
 Akkusativ wie bei τρόπος; öfter
 der Dativ.

8. Man schrieb dem Trinkwasser,
 nach seiner Verschiedenheit an Ur-
 sprung, Geschmack und Gewicht,
 großen Einfluss auf den Gesund-
 heitszustand zu. πλεῖστον γὰρ μέ-
 ρος συμβάλλεται ἐς τὴν ὑγίειν
 sagt Hippokrates im Fragment sei-
 ner sog. Schrift περὶ ἀέρων ὕδα-
 των τόπων, dessen zweiter Ab-
 schnitt diesen Gegenstand ausführ-
 lich behandelt.

118. Konstr. ἄλλος λόγος ('als
 andere Erzählung') ἐστὶ λεγόμε-
 νος (= λέγεται) ὁδε. Ähnlich c.
 119 1.

3. τὴν ἐπὶ Στρυμόνι: zu VII
 25 11. — Zum Plural ὁδοιπορήσει
 vgl. III 52 8.

5 ἐς τὸν Ἑλλησποντον, αὐτὸς δ' ἐπὶ νεὸς Φοινίσσης ἐπι-
 βὰς ἐκομίζετο ἐς τὴν Ἀσίην. πλείοντα δὲ μιν ἄνεμον
 Στρυμονίην ὑπολαβεῖν μέγαν καὶ κυματήν. καὶ δὴ μάλ-
 λον γὰρ τι χειμαίνεσθαι γεμούσης τῆς νεὸς, ὥστε ἐπὶ
 τοῦ καταστρώματος ἐπέοντων συγχῶν Περσέων τῶν σὺν
 10 Ξέρξῃ κομιζομένων, ἐνθαῦτα ἐς δεῖμα πεσόντα τὸν βα-
 σιλέα εἰρέσθαι βώσαντα τὸν κυβερνήτην εἴ τις ἐστὶ σφι
 σωτηρή, καὶ τὸν εἶπαι „δέσποτα, οὐκ ἐστὶ οὐδεμία,
 εἰ μὴ τούτων ἀπαλλαγὴ τις γένηται τῶν πολλῶν ἐπι-
 βατέων.“ καὶ Ξέρξην λέγεται ἀκούσαντα ταῦτα εἰπεῖν
 15 „ἄνδρες Πέρσαι, νῦν τις διαδεξάτω ὑμῶν βασιλέος
 κηδόμενος· ἐν ὑμῖν γὰρ οἴκε εἶναι ἐμοὶ ἢ σωτηρή.“
 τὸν μὲν ταῦτα λέγειν, τοὺς δὲ προσκυνέοντας ἐκπηδᾶν
 ἐς τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν νέα ἐπικουφισθεῖσαν οὕτω
 δὴ ἀποσωθῆναι ἐς τὴν Ἀσίην. ὡς δὲ ἐκβῆναι τάχιστα
 20 ἐς γῆν τὸν Ξέρξην, ποιῆσαι τοιόνδε· ὅτι μὲν ἔσωσε
 βασιλέος τὴν ψυχὴν, δωρήσασθαι χρυσῆν στεφάνην τὸν
 κυβερνήτην, ὅτι δὲ Περσέων πολλοὺς ἀπώλεσε, ἀποτα-
 119 μῆν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. οὗτος δὲ ἄλλος λέγεται λόγος
 περὶ τοῦ Ξέρξεω νόστου, οὐδαμῶς ἔμοιγε πιστὸς οὔτε
 ἄλλως οὔτε τὸ Περσέων τοῦτο πάθος. εἰ γὰρ δὴ ταῦτα
 οὕτω εἰρέθη ἐκ τοῦ κυβερνήτεω πρὸς Ξέρξην, ἐν μυ-
 5 ρήσι γνώμησι μίαν οὐκ ἔχω ἀντίξοον μὴ οὐκ ἂν
 ποιῆσαι βασιλέα τοιόνδε, τοὺς μὲν ἐπὶ τοῦ καταστρώ-
 ματος καταβιβάσαι ἐς κώλην νέα ἐόντας Πέρσας καὶ

7 f. Στρυμονίην: Aristot. de ventis
 Θρακίας κατὰ μὲν Θράκην Στρυ-
 μονίας πρὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ Στρυ-
 μόνος ποταμοῦ. — ὑπολαβεῖν; vgl.
 zu VI 27 6. — καὶ δὴ — γὰρ und da.
 (IX 31 5). Hier ist der Beginn des
 Hauptsatzes mit ἐνθαῦτα markiert.

8. χειμαίνεσθαι, τὸν βασιλέα.
 Aeschyl. Ag. 179 πρῶτα δ' ἀπὸ
 Στρυμόνος μολοῦσαι Κακὸσχοιοί,
 νησιτιδες, δύσορμοι, βροτῶν ἄλαι,
 νεῶν τε καὶ πειρωμάτων ἀφειδέεις.

13. εἰ — γένηται, wie c. 62 6.

15. τις, wie oben c. 109 21.

119. δέ, erneuert aus c. 118 1.
 Vgl. IV 154 1.

3. ἄλλος, in seinem übrigen In-
 halte. Doch schrieb H. wohl δ ἄλλος.
 Die Hss. haben meist ἄλλος.

5. 'Unterzehntausend, die darüber
 ihre Meinung abzugeben hätten,
 wird nicht einer sich dagegen er-
 klären'. Bei γνώμησι denkt H. an
 eine beratende und beschließende
 Versammlung (vgl. c. 49 6).

7. ἐς κώλην νέα, wo die beiden
 unteren Reihen der Ruderer (die
 θαλάμιοι und ζυγταί) saßen. Vgl.

Περσέων τοὺς πρώτους, τῶν δ' ἐρετέων ἐόντων Φοινίκων
 δικως οὐκ ἂν ἦσαν πλήθος τοῖσι Πέρσῃσι ἐξέβαλε ἐς
 τὴν θάλασσαν. ἀλλ' ὁ μὲν, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, 10
 ὁδῶ χρεώμενος ἅμα τῷ ἄλλῳ στρατῷ ἀπενόστησε ἐς
 τὴν Ἀσίην. μέγα δὲ καὶ τότε μαρτύριον· φαίνεται γὰρ 120
 Ξέρξης ἐν τῇ ὀπίσω κομιδῇ ἀπικόμενος ἐς Ἀβδηρα καὶ
 Ξεινήν τε σφι συνθέμενος καὶ δωρησάμενος αὐτοὺς ἀκι-
 νάκη τε χρυσῆν καὶ τιάρη χρυσοπάστῳ. καὶ ὡς αὐτοὶ
 λέγουσι Ἀβδηρίται, λέγοντες ἔμοιγε οὐδαμῶς πιστά, 5
 πρῶτον (αὐτοῦ) ἐλύσατο τὴν ζώνην φεύγων ἐξ Ἀθηναίων
 ὀπίσω, ὡς ἐν ἀδείῃ εἶν. τὰ δὲ Ἀβδηρα ἴδονται πρὸς τοῦ
 Ἑλλησπόντου μᾶλλον ἢ τὸ Στρυμόνος καὶ τῆς Ἡϊόνος,
 ὅθεν δὴ μιν φασὶ ἐπιβῆναι ἐπὶ τὴν νέα.

Οἱ δὲ Ἕλληγες ἐπεῖτε οὐκ οἶσί τε ἐγίνοντο ἐξελεῖν 121

zu VII 184 31. Der Ausdruck wie
 ἐς μέσσην νέα.

9. δικως οὐκ ἂν — ἐξέβαλε: der
 Parallelismus zu καταβιβάσαι for-
 dert eigentlich bloß ἐκβαλεῖν. H.
 geht aber, nach seiner Weise (vgl.
 zu c. 116 7), bei diesem zweiten
 Gliede aus der appositiven in die
 selbständige Fügung des Haupt-
 satzes (μὴ οὐκ ἂν ποιῆσαι) zu-
 rück, nur dass er statt des Infinitivs
 (μὴ οὐκ ἂν — ἐκβαλεῖν) die Kon-
 struktion mit δικως wählt, die auch
 oben möglich war (δικως οὐκ ἂν
 ἐποίησε).

120. τὸδε bezieht sich nicht auf
 die Ankunft in Abdera, sondern auf
 die Lage dieser Stadt (7). φαίνεται
 γὰρ . . . ist diese beweisenden
 Umstand einleitende Erklärung.

3. Vgl. VII 116.

6. ἐλύσατο τὴν ζώνην: vgl. V
 106 Histiaös ἐπὸ μνημι — μὴ μὲν
 πρότερον ἐκδύσεσθαι τὸν ἔχον
 κινῶνα καταβήσομαι ἐς Ἰωνίην
 πρὶν ἂν κτέ.

7 f. τὰ δέ: zu I 12. — πρὸς —
 μᾶλλον, proprius ab. In der über-
 lieferten La. μᾶλλον ἢ τοῦ ist ἢ uner-
 klärlich. Denn die folgenden Geni-

tive sind ohne Zweifel komparativ
 zu nehmen = ἢ ὁ Στρυμῶν καὶ
 ἢ Ἡϊών. Wollte man sie durch
 Fortwirkung des πρὸς ('näher zum
 Hellespont als zum Strymon u. s. w.')
 erklären, so wäre die daraus fol-
 gende Angabe einmal falsch —
 denn Abdera liegt weit näher zum
 Strymon — und dann auch für das
 zu Beweisende gleichgültig. Denn
 nicht auf die beiderseitigen Distan-
 zen Abderas vom Hellespont und
 vom Strymon und deren Ungleich-
 heit kommt es hier an, sondern nur
 darauf dafs die Stadt, die Xerxes
 thatsächlich berührte, auf der Strafse
 zum Hellespont schon jenseits des
 Strymon liegt, um es unwahrschein-
 lich zu machen, dafs der König den-
 noch von der Strymon-mündung aus
 in See gegangen. Verschieden sind
 Fälle wie VII 26 13.

9. ἐπιβῆναι ἐπὶ τὴν νέα: sonst
 wie oben c. 118 5 ἐπὶ νεὸς — ἐπι-
 βὰς. Vgl. zu V 12 11.

Beute und Weihgaben. Eh-
 renpreise. Themistokles in
 Sparta (c. 21 — 125).

121. ἐξελεῖν — ἐξελεῖον (4): zu c.
 88 10.

τὴν Ἄνδρον, τραπόμενοι ἐς Κάροστον καὶ δηιώσαντες αὐτῶν τὴν χώραν ἀπαλλάσσοντο ἐς Σαλαμίνα. πρῶτα μὲν νῦν τοῖσι θεοῖσι ἐξεῖλον ἀκροθίνια ἄλλα τε καὶ 5 τριήρας τρεῖς Φοινίσσας, τὴν μὲν ἐς Ἴσθμόν ἀναθεῖναι, ἣ περ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦν, τὴν δὲ ἐπὶ Σούνιον, τὴν δὲ τῷ Ἀθανι αὐτοῦ ἐς Σαλαμίνα. μετὰ δὲ τοῦτο διεδάσαντο τὴν λήην καὶ τὰ ἀκροθίνια ἀπέπεμψαν ἐς Δελφοὺς, ἐκ τῶν ἐγένετο ἀνδριάς ἔχων ἐν τῇ χειρὶ 10 ἀκρωτήριον νεὸς, ἐὼν μέγας δυώδεκα πηγέων· ἐστῆκε δὲ οὗτος τῇ περ ὁ Μακεδῶν Ἀλέξανδρος ὁ χρύσεος. πέμψαντες δὲ ἀκροθίνια οἱ Ἕλληνες ἐς Δελφοὺς ἐπειρώτων τὸν θεὸν κοινῇ εἰ κελάβηκε πλήρη καὶ ἀρεστά τὰ ἀκροθίνια. ὁ δὲ παρ' Ἑλλήνων μὲν τῶν ἄλλων ἔφησε ἔχειν, παρὰ Αἰγινητέων δὲ οὐ, ἀλλὰ ἀπαίτεε αὐ- 5 τοὺς τὰ ἀριστεία τῆς ἐν Σαλαμίῳ ναυμαχίης. Αἰγινη-

3. αὐτῶν, auf Κάροστον bezogen, wie I 16 7.

5. ἐς Ἴσθμόν, dem dort verehrten Poseidon; ἐπὶ Σούνιον, der Athena. Zum Brauche vgl. Thukyd. II 84 Ἀθηναῖοι — τρόπαιον στήσαντες ἐπὶ τῷ Ῥίῳ καὶ ναὺν ἀναθέντες τῷ Ποσειδῶνι ἀνεχώρησαν, 92 καὶ ἦν περ ἔλαβον ναὺν ἀνέθεσαν ἐπὶ τῷ Ῥίῳ, — ἀναθεῖναι, an ἐξεῖλον angeschlossen. Vgl. oben c. 107 8.

7. αὐτοῦ statt αὐτῶς auch II 178 5.

8. τὰ ἀκροθίνια, die sog. δεκάτη, die bei der Verteilung für die Götter abgesondert wurde; s. V 77 21. VII 132 9. VIII 27 19 (wo auch vom Artikel). — ἀπέπεμψαν: zu I 14 3. Vgl. c. 122 4 ἀπαίτεε.

9. ἀνδριάς, gewifs ein Apollon. Pausan. X 14 5 ἀνέθεσαν δὲ καὶ ἐς Δελφοὺς Ἀπόλλωνα ἀπὸ ἔργων τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν ἐπὶ τε Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Σαλαμίῳ. Den Namen verschweigt H. wie c. 27 21 u. I 183 13.

11. ἐστῆκε, zur Zeit als der Autor in Delphi war. Philipp. Epist. 21 (Demosth. XII 164) Ἀλεξάνδρου

τοῦ προγόνοιο πρῶτον κατασχόντος τὸν τόπον (sc. Ἀμφίπολην), ὅθεν καὶ τῶν αἰγυμάλωτων Μήδων ἀπαρχὴν ἀνδριάντα χρυσοῦν ἀνέστησεν ἐς Δελφοὺς.

122. 4. ἀλλ', anschließend an οὐ (nämlich οὐκ ἔφησε ἔχειν).

5 ff. ἀριστεία: der Gott will selber thätigen Anteil am Siege gehabt haben und verlangt dafür seinen Ehrenlohn. Vermutlich war ein ihm zugeschriebenes günstiges Wunderzeichen dem ägin. Geschwader begegnet. Vgl. Plut. Lys. 12 ἦσαν δὲ τινὲς οἱ τοὺς Λισσακούρους ἐπὶ τῆς Ἀνοάνδρου νεὸς (bei Agospotamo) ἐκατέρωθεν, ὅτε τοῦ λιμένος ἐξέπλει πρῶτον ἐπὶ τοὺς πολεμίωνς, ἄοτρα τοῖς ὀλίξω ἐπιλάμψαι λέγοντες. Cic. de divin. I 75 stellaeque aureae, quae Delphi's erant a Lacedaemoniis positae post navalem illam victoriam Lysandri, qua Athenienses conciderunt: qua in pugna quia Castor et Pollux cum Lacedaemoniorum classe visi esse dicebantur, eorum insignia deorum, stellae aureae cel. — τρεῖς, sc. ἄοντες. Vgl. VII 40 10. Sie re-

ται δὲ πυθόμενοι ἀνέθεσαν ἀστέρας χρυσοῦς, οἱ ἐπὶ ἰστοῦ χαλκεῖον ἐστᾶσι τρεῖς ἐπὶ τῆς γωνίης, ἀγχοτάτω τοῦ Κροίσου κρητήρος.

Μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν τῆς λήης ἐπλεον οἱ Ἕλληνες 123 ἐς τὸν Ἴσθμόν ἀριστεία δώσοντες τῷ ἀξιωτάτῳ γενομένῳ Ἑλλήνων ἀνὰ τὸν πόλεμον τοῦτον. ὡς δὲ ἀπικόμειοι οἱ στρατηγοὶ διένεμον τὰς ψήφους ἐπὶ τοῦ Ποσειδέωνος τῷ βωμῷ, τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον κρίνοντες ἐκ 5 πάντων, ἐνθαῦτα πᾶς τις αὐτῶν ἐουτῷ ἐτίθετο τὴν ψήφον, αὐτὸς ἕκαστος δοκέων ἀριστος γενέσθαι, δεύτερα δὲ οἱ πολλοὶ συνεξέπιπτον Θεμιστοκλέα κρίνοντες. οἱ μὲν δὲ ἔμουνοντο, Θεμιστοκλῆς δὲ δευτερείοισι ὑπερεβάλλετο πολλόν. οὐ βουλομένων δὲ ταῦτα κρίνειν τῶν Ἑλλήνων 124 φθόνῳ, ἀλλ' ἀποπλέοντων ἑκάστων ἐς τὴν ἐουτῶν

präsentierten die Dioskuren und als Dritten den von den Ägineten verehrten Ἀπόλλων Δελφῖος, von deren Wesen und Symbolen als Schutzgöttern in Sturm und Gefahr s. Preller gr. Myth. I² 200. II² 105 ff. Man hat sich einen und zwar einen gröfseren auf dem Top des Mastes und zwei kleinere an den Enden einer Rahe zu denken. — Von den beiden von Kroisos geweihten Kesseln ist hier der silberne gemeint; der goldene stand damals nicht mehr im Tempel (I 51 7). — ἐπὶ τῆς γωνίης, sc. τοῦ προνήλου. S. I 51 9.

123. 2. ἐς τὸν Ἴσθμόν: zu VII 145 2.

4 ff. διένεμον, 'da sie die Stimmsteine verteilen, d. i. diesem und jenem (aus ihrer Mitte) den ersten oder zweiten Preis zuerteilen sollten. διανέμειν ψήφους ist eine sonst nicht übliche, aber für die besondere Sachlage glücklich versuchte Redeweise. Unter den üblichen steht am nächsten διαφέρειν ψήφους (IV 138 2). Jeder schrieb zwei Namen auf sein Täfelchen, von denen der erste die πρωτεία, der andere

Herodot V. 5. Aufl.

die δευτερεία erhalten sollte. — Plinius XXXIV 53 erzählt von einem Wettstreit hellenischer Bildhauer ähnliches: *venere autem in certamen laudatissimi, quamquam diversis aetatibus geniti, quoniam fecerant Amazonas: quae cum in templo Dianae Ephesiae dicarentur, placuit eligi probatissimam ipsorum artificum qui praesentes erant iudicio, cum adparuit eam esse quam omnes secundam a sua quisque iudicasset, haec est Polyeliti.*

7. δεύτερα, adverbial.

8. συνεξέπιπτον: zu V 22 11. VII 49 7.

124. ταῦτα, die Frage wer der beste gewesen. Da sich die Stimmen über den ersten Preis unter alle versplittert, beim zweiten aber mit großer Mehrheit sich auf Themistokles gesammelt hatten, so war in Wahrheit dieser als erster Sieger aus der Abstimmung hervorgegangen. Plut. Them. 17 Θεμιστοκλῆς δὲ κατὰ περ ἄκοντες ὑπὸ φθόνου τὸ πρωτεῖον ἀπέδοσαν ἅπαντες.

2. φθόνῳ; vgl. den Ausspruch VII 236 7.

ἀριτών, ὅμως Θεμιστοκλῆς ἐβόσθη τε καὶ ἐδοξώθη εἶναι ἀνὴρ πολλὸν Ἑλλήνων σοφώτατος ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. ὅτι δὲ νικῶν οὐκ ἐτιμήθη πρὸς τῶν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχησάντων, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἐς Λακεδαίμονα ἀπίκετο θέλων τιμηθῆναι· καὶ μιν Λακεδαιμόνιοι καλῶς μὲν ὑπεδέξαντο, μεγάλως δὲ ἐτίμησαν. ἀριστηία μὲν νυν ἔδοσαν. . . Ἐδρυβιάδῃ ἐλαίης στέφανον, 10 σοφίης δὲ καὶ δεξιότητος Θεμιστοκλείε καὶ τούτῳ στέφανον ἐλαίης· ἐδωρήσαντό τε μιν ὄψῳ τῷ ἐν Σπάρτῃ καλλιστεύσαντι. αἰνέσαντες δὲ πολλὰ, προέπεμψαν ἀπιόντα τριηκόσιοι Σπαρτιητέων λογάδες, οὗτοι οἱ περ ἰππέες καλέονται, μέχρι οὖρον τῶν Τεγεγτικῶν. μόνον δὲ 15 τοῦτον πάντων ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Σπαρτιῆται προέπεμψαν. ὡς δὲ ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας, ἐνθαῦτα Τιμόδημος Ἀφιδναῖος τῶν ἐχθρῶν μὲν τῶν Θεμιστοκλέος ἐὼν, ἄλλως δὲ οὐ τῶν ἐπιφανέων ἀνδρῶν, φθόνῳ καταμαργέων ἐνείκεε τὸν Θεμιστοκλέα, τὴν ἐς Λακεδαίμονα ἀπιζὶν προφέρων, ὡς διὰ

3. ἀριτών, mit aktivem Sinne, wie ἀπιστος (IX 98 22) ἀπρακτος ἀναμάρτητος u. dgl. Plut. mor. 871 sagt dafür τέλος τῆς κρίσεως μὴ λαβοῦσης.

5. νικῶν ist wohl zu φιλονικέων zu ergänzen.

9. Ausgefallen ist ἀνδραγαθίης od. ἀνδρηίης μὲν. Valla übersetzt primas partes (ἀριστήια) rei bene gestae. Plut. Them. 17 Λακεδαιμόνιοι δ' εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὸν καταγαγόντες Ἐδρυβιάδῃ μὲν ἀνδρείας, ἐκείνῳ δὲ σοφίας ἀριστεῖον ἔδοσαν.

10. καὶ τούτῳ, et ipsi (VII 40 7).

12. Zu dem auffälligen Aorist καλλιστεύσαντι vgl. II 66 13. 'Den man am schönsten gefunden'? — αἰνέσαντες: Subjekt ist Λακεδαιμόνιοι. Dies wird aber im Hauptsatze beschränkt auf τριηκόσιοι Σπαρτιητέων. So hätte also eigent-

lich αἰνέσαντων eintreten sollen. Vgl. zu c. 44 1.

13. S. zu I 67 24. An die Stelle der bei Thermopylä Gefallenen (VII 207 10) waren also schon neue gewählt.

14. μόνον: zum Asyndeton vgl. VI 21 7. δὴ intensiv bei μόνος (II 156 25. VI 68 12), wie oft bei πᾶς u. Superlativen.

15. Thukyd. I 74 der athenische Redner in Sparta: καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦτο δὴ μάλιστα ἐτιμήσατε (Θεμιστοκλέα) ἀνδρα ξένον τῶν ὡς ὑμᾶς ἐλθόντων.

125. 2. Ἀφιδναῖος: zu IX 73 11.

4. Bei den Verhandlungen über die Anträge des Mardonios (c. 136 ff.) und den Vorstellungen der Spartiaten (c. 141 ff.), bei denen Them. sicherlich auf hellenischer Seite stand, mag auch sein persönliches Verhältnis zu Sparta mit in die Debatte gezogen sein.

τὰς Ἀθήνας ἔχοι τὰ γέρεα τὰ παρὰ Λακεδαιμονίων, ἀλλ' οὐ δι' ἐωντόν. ὁ δὲ, ἐπεῖτε οὐκ ἐπαύετο λέγων ταῦτα ὁ Τιμόδημος, εἶπε „οὐτῷ ἔχει τοι' οὐτ' ἂν ἐγὼ ἐὼν Βελβινίτης ἐτιμήθην οὐτῷ πρὸς Σπαρτιητέων, οὐτ' ἂν σὺ ὠνθρωπε ἐὼν Ἀθηναῖος.“ ταῦτα μὲν νυν ἐς το- 10 σοῦτο ἐγένετο.

Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκεος ἀνὴρ ἐν Πέρσῃσι λό- 126 γμος καὶ πρόσθε ἐὼν, ἐκ δὲ τῶν Πλαταικῶν καὶ μᾶλλον ἐτι γενόμενος, ἔχων ἐξ μυριάδας στρατοῦ τοῦ Μαρδόνιος ἐξελέξατο, προέπεμπε βασιλέα μέχρι τοῦ πόρου. ὡς δὲ ὁ μὲν ἦν ἐν τῇ Ἀσίῃ, ὁ δὲ ὀπίσω πορευόμενος 5 κατὰ τὴν Παλλήνην ἐγένετο, ἄτε Μαρδονίου τε χειμε-

8. οὐτῷ ἔχει τοι, wie VI 1 9.

9. Βελβινίτης, von der kleinen Felseninsel Βέλβινα, j. St. Georg (Ἅγιος Γεώργιος), etwa zwei Meilen südlich von Sunion, im Eingang zum saronischen Mb., mit einem kleinen aber selbständigen Gemeinwesen (Skylax 51. Att. Tributl. 134 f.). Sie ist hier als ein hellenisches Krähwinkel, als Beispiel eines unbedeutenden namenlosen Ortes genannt (Teles bei Stob. Flor. XI 8 καὶ ὀνειδίζουσι μὲν δτι Κύνθιος ἢ δτι Μυκόνιος ἢ δτι Βελβινίτης), ohne Bezug auf den Angeredeten, der ja ein Aphidnäer und demnach, wie auch der Zusammenhang fordert, ein Athener war. Der Sinn ist: 'ich wäre nicht geehrt worden wenn ich aus Belbina wäre, du nicht obgleich du (wie ich) ein Athener bist', wozu sich ergänzt 'wenn du an meiner Statt nach Sparta gekommen wärest'. Oder mit anderen Worten: 'allerdings habe ich es meiner Vaterstadt zu danken, dafs ich so ehrenvoll aufgenommen ward; denn als Belbiniter wäre mir das nicht widerfahren; — aber doch auch nicht meiner Vaterstadt allein; denn wärest du, der du doch auch ein Athener bist, hingekommen, wahr-

lich dir hätte man darum nicht solche Ehre erwiesen'. (Valla las besser καὶ ἐὼν Ἀθηναῖος.) Vollständiger und schärfer als hier ist die Antithese in der öfter wiederholten aber weniger glaubwürdigen Fassung, die zuerst Plato mitteilt de rep. 329 ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεμιστοκλέους εἶ ἔρει, ὅς τῳ Σεργίῳ λουδορομένῳ καὶ λέγοντι δτι οὐ δι' αὐτὸν ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν ἐδοκίμοι, ἀπεκρίνατο δτι οὐδ' ἂν αὐτὸς Σεργίος ὢν ὀνομαστός ἐγένετο οὐδ' ἐκείνος Ἀθηναῖος.

Winter. Artabazos erobert Olynthos und belagert Potidäa (c. 126—129).

126. Über Artabazos berichtet und urteilt der Vf. auch sonst (IX 41 f. 66. 89) mit so sichtlichem Wohlwollen und spezieller Kenntnis, dafs auf eine nähere Bekanntschaft mit dem Hause des Mannes und vielleicht noch mit ihm selbst zu schliessen sein möchte (vgl. zu V 22 3). Artabazos erhielt 476, um den Verrat des Pausanias zu fördern (Thuk. I 129), die Satrapie von Daskyleion, worin ihm Sohn und Enkel folgten; einen anderen Sohn Tritantachmes fand Herodot als Satrap in Babylon. S. zu VII 66 7.

ρίζοντος περι Θεσσαλίην τε καὶ Μακεδονίην καὶ οὐδέν
 κω κατεπειγοντος ἦμιν ἐς τὸ ἄλλο στρατόπεδον, οὐκ
 ἔδικοιον ἐντυχῶν ἀπεστεῶσι Ποτειδαίησι μὴ οὐκ ἐξαν-
 10 δραποδίσασθαι σφέας. οἱ γὰρ Ποτειδαίηται, ὡς βασι-
 λεὺς παρεξελήλακε καὶ ὁ ναυτικὸς τοῖσι Πέρσησι οὐ-
 χῶκεε φεύγων ἐκ Σαλαμίως, ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀπέ-
 στασαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων· ὡς δὲ καὶ οἱ ἄλλοι οἱ τὴν
 127 Παλλήνην ἔχοντες. ἐνθαῦτα δὴ Ἀρτάβαζος ἐπολιόρχεε
 τὴν Ποτειδαίαν. ὑποπτεύσας δὲ καὶ τοὺς Ὀλυνθίους
 ἀπίστασθαι ἀπὸ βασιλέως, καὶ ταύτην ἐπολιόρχεε· εἶχον
 δὲ αὐτὴν Βοττιαῖοι ἐκ τοῦ Θερμαίου κόλπου ἐξανα-
 5 στάντες ὑπὸ Μακεδόνων. ἐπεὶ δὲ σφέας εἶλε πολιορκίῶν,
 κατέσφαξε ἐξαγαγὼν ἐς λίμνην, τὴν δὲ πόλιν παραδιδῶν
 Κριτοβούλῳ Τορωναίῳ ἐπιτροπεύειν καὶ τῷ Χαλκιδικῷ
 128 γένει, καὶ οὕτω Ὀλυνθον Χαλκιδέες ἔσχον. ἐξελὼν δὲ
 ταύτην ὁ Ἀρτάβαζος τῇ Ποτειδαίῃ ἐντεταμένως προσεῖχε·
 προσέχοντι δὲ οἱ προθύμως συντίθεται προδοσίην Τι-
 μόξεινος ὁ τῶν Σκιωναίων στρατηγός, ὅτινα μὲν τρό-
 5 πον ἀρχὴν, ἔγωγε οὐκ ἔχω εἰπεῖν (οὐ γὰρ ὦν λέγεται),
 τέλος μέντοι τοιαύδε ἐγένετο· ὅπως βυβλίον γράψαι ἢ
 Τιμόξεινος ἐθέλων παρὰ Ἀρτάβαζον πέμψαι ἢ Ἀρτάβα-
 ζος παρὰ Τιμόξεινον, τοξεύματος παρὰ τὰς γλυφίδας

127. 3. ταύτην, auf Ὀλυνθίους bezogen. Der umgekehrte Fall oben c. 121 3.

4. Βοττιαῖοι: zu VII 123 21.

7. τῷ Χαλκιδικῷ γένει, den Einwohnern der chalcidischen Kolonien, nach denen die ganze Halbinsel bis zum strymonischen Mb. Χαλκιδικὴ hieß (vgl. VII 185 9). Später ward Olynthos der Mittelpunkt und Vorort aller dieser hellenischen Küstenplätze (Thukyd. I 58). Die Bottiäer aber verschmolzen allmählich mit den Ansiedlern, mit denen sie im peloponnesischen Kriege durchgängig verbunden auftraten (Thukyd. I 57 f. II 79 99. 101. IV 7).

128. 2. τῇ Ποτειδαίῃ: eig. τῆς Ποτειδαίης τῇ πολιορκίῃ.

3. προθύμως, für ἐντεταμένως variiert.

4. Σκιωναίων, die eine Hilfs-truppe geschickt hatten. Die Städte auf Pallene bildeten einen Bund (17). — Da Timoxeinios in der belagerten Stadt war, so ist es dem Autor fraglich, wie sich der Verrat zuerst angesponnen.

6. ὅπως — γράψαι, wie c. 52 4.

8. παρὰ, ober- oder unterhalb der beiden Kerben, die am Schaftende des Pfeiles eingeschnitten den anziehenden Mittel- und Zeigefingern als Halt dienten. Der auf βυβλίον bezogene Zusatz πτερώ-

περιερίξαντες καὶ πτερώσαντες τὸ βυβλίον ἐτόξευον ἐς
 συγκείμενον χωρίον. ἐπάιστος δὲ ἐγένετο ὁ Τιμόξεινος 10
 προδιδὼς τὴν Ποτειδαίαν· τοξεύων γὰρ ὁ Ἀρτάβαζος
 ἐς τὸ συγκείμενον, ἀμαρτῶν τοῦ χωρίου τούτου βάλλει
 ἀνδρὸς Ποτειδαίητεω τὸν ὄμιον, τὸν δὲ βληθέντα πε-
 ριέδραμε δμιλος, οἷα φιλέει γίνεσθαι ἐν πολέμῳ, οἱ αὐ-
 15 τικά τὸ τόξευμα λαβόντες ὡς ἔμαθον τὸ βυβλίον, ἔφε-
 ρον ἐπὶ τοὺς στρατηγούς· παρὴν δὲ καὶ τῶν ἄλλων
 Παλληναίων συμμαχίῃ. τοῖσι δὲ στρατηγοῖσι ἐπιλεξαμέ-
 νοισι τὸ βυβλίον καὶ μαθοῦσι τὸν αἴτιον τῆς προδοσίης
 ἔδοξε μὴ καταπλήξαι Τιμόξεινον προδοσίῃ τῆς Σκιω-
 ναίων πόλιος εἵνεκα, μὴ νομιζοῖατο εἶναι Σκιωναῖοι ἐς 20
 τὸν μετέπειτα χρόνον αἰεὶ προδοταί. ὁ μὲν δὴ τοιοῦτω 129
 τρόπῳ ἐπάιστος ἐγενόνη· Ἀρταβάζῳ δὲ ἐπειδὴ πολιορκ-
 κέοντι ἐνεγενόνησαν τρεῖς μῆνες, γίνεται ἄμπωτις τῆς θα-
 λάσσης μεγάλη καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν. ἰδόντες δὲ οἱ
 5 βάρβαροι τέναγος γενόμενον παρήσαν ἐς τὴν Παλλή-
 νην. ὡς δὲ τὰς δύο μὲν μοίρας διοδοιπορήκεσαν, ἔτι
 δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι ἦσαν, τὰς διελευθόντας χερσὶν εἶναι
 ἔσω ἐν τῇ Παλλήνῃ, ἐπῆλθε πλημμυρίς τῆς θαλάσσης
 μεγάλη, ὅση οὐδαμὰ κω, ὡς οἱ ἐπιχώριοι λέγουσι, πολ-

σαντες zeigt das Endstück unter den Kerben gemeint ist, das mit der Schriftrolle aus Leder oder Bast umwickelt und dann, sowohl um es zu verdecken als um den Flug des Pfeiles zu steuern, rings mit Federn umlegt wurde. (Bei der La. περι, Aneas Takt. 31, müßte man sich die Kerben selber umwickelt denken, wobei aber der Pfeil unhandlich würde).

15. ἔμαθον 'gewahrten' (VII 37 10).
 17. συμμαχίῃ = σύμμαχοι, 'Bundeshilfe' (I 77 16).
 19. καταπλήξαι προδοσίῃ, proditiōne d. h. proditiōnis crimine profligare, 'als Verräter niederschmettern', was sie bei dem evidenten Beweise seiner Schuld leicht

vermochten. (Cod. R. aus Korrektur καταπλέξαι, implicare.)

129. 5. παρήσαν, längs der trockenengelegten Küste. Die Stadt reichte über den ganzen Isthmos von Meer zu Meer, die Feinde standen nördlich auf dem Festlande. Um die Stadt auch von der südlichen unbefestigten (Thukyd. I 64 τὸ δ' ἐς τὴν Παλλήνην ἀτείχιστον ἦν) zu fassen, mußten sie, bei dem Mangel an Schiffen, an der Küste entlang auf die Halbinsel jenseits der Stadt vorzudringen suchen.

6. μοίρας, τοῦ τέναγος.

7 f. τὰς — Παλλήνη 'die man durchschreiten mußte um binnenwärts auf Pallene hinüberzukommen'.

10 λάκις γινομένη. οἱ μὲν δὴ νέειν αὐτῶν οὐκ ἐπιστάμενοι διεφθείροντο, τοὺς δὲ ἐπισταμένους οἱ Ποτειδαῖται ἐπιπλώσαντες πλοίοισι ἀπώλεσαν. αἴτιον δὲ λέγουσι Ποτειδαῖται τῆς τε ἑχίης [καὶ τῆς πλημμυρίδος] καὶ τοῦ Περσικοῦ πάθεος γενέσθαι τότε, ὅτι τοῦ Ποσειδέωνος
15 ἐς τὸν νηὸν καὶ τὸ ἄγαλμα τὸ ἐν τῷ προαστείῳ ἤσέβησαν οὗτοι τῶν Περσέων οἱ περ καὶ διεφθάρησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης· αἴτιον δὲ τοῦτο λέγοντες εἰς λέγειν ἔμοιγε δοκέουσι. τοὺς δὲ περιγενομένους ἀπῆγε Ἀρτάβαζος ἐς Θεσσαλίην παρὰ Μαρδόνιον. οὗτοι μὲν οἱ προ-
20 πέμψαντες βασιλέα οὕτω ἐπρηξάν.

130 Ὁ δὲ ναυτικός ὁ Ξέρξης περιγενομένος ὡς προσέμειξε τῇ Ἀσίῃ φεύγων ἐκ Σαλαμῖνος καὶ βασιλέα τε καὶ τὴν στρατὴν ἐκ Χερσονήσου διεπόρθημεν ἐς Ἄβυδον, ἐχειμέριζε ἐν Κύμῃ. ἕαρος δὲ ἐπιλάμψαντος πρώτος
5 συνελέγετο ἐς Σάμον· αἱ δὲ τῶν νεῶν καὶ ἐχειμέρισαν αὐτοῦ· Περσέων δὲ καὶ Μήδων οἱ πλεῖνες ἐπεβάτεον. στρατηγοὶ δὲ σφι ἐπῆλθον Μαρδόντης τε ὁ Βαγαίου καὶ Ἀρταῦντης ὁ Ἀρταχάειω· συνῆρχε δὲ τούτοισι καὶ

10. πολλὰκις γινομένη: vgl. zu VII 198 3.

14. Ποσειδέωνος, nach welchem die Stadt benannt und der ihr Schutzgott war. Demselben schrieb man die Erdbeben zu (VII 129 26). Dafs das ungewöhnliche Zurückweichen des Meeres und die darauffolgende Hochflut Symptome eines Erdbebens waren, wird den Einwohnern nicht entgangen sein.

16. οἱ περ καὶ ἑβδieselben welche (I 73 22).

17. Die wunderbare Bestätigung des göttlichen Zornes ist aber auch eben für den gläubigen Vf. Grund genug die an sich unbedeutende Episode einzurücken.

20. οὕτω ἐπρηξάν, talem habuere eventum (VII 18 11).

Frühjahr 479. Die persische Flotte bei Samos, die hellenische bei Ägina. Leu-

tychides und seine Ahnen. Ionische Gesandte; Auffahrt bis Delos (c. 130—132).

130. ὁ ναυτικός, sc. στρατός (VII 97 1. VIII 131 3). Häufiger ist die Ellipse bei ὁ πεζός (III 25 9. VII 41 7. 84 3. 96 4. 121 9. IX 32 10). Ungewöhnliche Stellung st. ὁ Ξέρξης v. π. oder ὁ π. v. ὁ Ξ.

4. ἐπιλάμψαντος: zu I 190 3. Dieselbe Metapher bei πρώτος.

5. αἱ δὲ, nach Diodor IX 27 die phönikischen.

6. οἱ πλεῖνες ἐπεβάτεον, selt-sam für οἱ πλεῖνες τῶν ἐπιβατέων (od. ἐπιβατερόντων) ἦσαν, oder aber Πέρσαι καὶ Μῆδοι οἱ πλεῖνες ἐπεβάτεον..

7. Μαρδόντης: er befahl die Epibaten, die beiden anderen die Flotte (IX 102 23 ff.).

8. Ἀρταχάειω, wohl der VII 22 7. 63 9. 117 3 erwähnte.

ἀδελφιδέος αὐτοῦ Ἀρταῦντεω προσελομένου Ἰθαμίτης. ἄτε δὲ μεγάλως πληγέντες, οὐ προήσαν ἀνωτέρω τὸ πρὸς ἐσπέρης, οὐδ' ἐπηνάγκαζε οὐδείς, ἀλλ' ἐν τῇ Σάμῳ κατήμενοι ἐφύλασσαν τὴν Ἴωνίην μὴ ἀποστῆ, νέας ἔχοντες σὺν τῆσι Ἰάσι τριηκοσίας. οὐ μὲν οὐδὲ προσεδέκοντο τοὺς Ἕλληνας ἐλεύσεσθαι ἐς τὴν Ἴωνίην ἀλλ' ἀποχρήσειν σφι τὴν ἐωυτῶν φυλάσσειν, σταθμεύ-
15 μνοι ὅτι σφείας οὐκ ἐπεδίωξαν φεύγοντας ἐκ Σαλαμῖνος ἀλλ' ἄσμενοι ἀπαλλάσσοντο. κατὰ μὲν νῦν τὴν θάλασσαν ἐσσωμένοι ἦσαν τῷ θυμῷ, πεζῇ δὲ ἐδόκειον πολλῷ κρατήσειν τὸν Μαρδόνιον. ἐόντες δὲ ἐν Σάμῳ ἅμα μὲν ἐβουλεύοντο εἴ τι δυναίετο καὶ τὸν πολε-
20 μίους ποιέειν, ἅμα δὲ καὶ ὠτακούστεον δικη πεσέεται τὰ Μαρδονίου κρήγματα.

Τοὺς δὲ Ἕλληνας τὸ τε ἕαρ γινόμενον ἤγειρε καὶ 131 Μαρδόνιος ἐν Θεσσαλίῃ ἐόν. ὁ μὲν δὴ πεζὸς οὐκ ὠτακούετο, ὁ δὲ ναυτικός ἀπείκετο ἐς Ἄγιναν, νέες ἀριθμὸν δέκα καὶ ἑκατόν. στρατηγὸς δὲ καὶ ναύαρχος ἦν Λευτυχίδης ὁ Μενάρχειος τοῦ Ἡγησίλειω τοῦ Ἰπποκρατίδειω τοῦ Λευτυχι-
5

9. ἀδελφιδέος, des Artayntes.

10 f. τὸ πρὸς ἐσπέρης, vom Standpunkte des Erzählers konstruiert; ebenso c. 132 18 (vgl. 20). Vom adverbialen Ausdruck zu IV 99 1.

12. κατήμενοι: dasselbe Wort IX 90 3 von der hellenischen Flotte bei Delos.

13. Diodor XI 27, der hier wie im anderen dem H. nacherzählt, sagt ἦσαν δὲ αἱ πᾶσαι νῆες ἐν Σάμῳ πλείους τῶν τετρακοσίων. Die phönikische Abteilung war von hier heimgeschickt (IX 96 7) und kommt daher in Abzug.

17. ἄσμενοι ἀπαλλάσσοντο, sc. ἐκ τῆς ναυμαχίας. Erwarteten sie doch für den folgenden Tag eine Erneuerung des Kampfes (c. 96 3).

131. ἤγειρε, excitavit. S. oben c. 130 12 κατήμενοι.

5 ff. Vgl. die Aufzählung der Agiaden VII 204. Die hiesige Reihe der Eurypontiden enthält nur bis auf

Theopompos herab die regierenden Könige; die übrigen Glieder von Anaxandrides bis Menares abwärts stellen eine jüngere Linie dar, die, nach der Entsetzung des Demaretos, mit Leutychides zur Regierung kam (zu VI 65 2).

Theopompos

Archidemos	Anaxandrides
Zeuxidemos	Archidemos
Anaxidemos	Anaxileos
Archidemos	Leutychides
Hegesikles	Hippokratides
Ariston	Hegesileos (Agis)
Demaretos	Menares
	Leutychides

δεω τοῦ Ἀναξίλειω τοῦ Ἀρχιδήμου τοῦ Ἀναξανδρίδew
 τοῦ Θεοπόμπου τοῦ Νικάνδρου τοῦ Χαρίλειω τοῦ Εὐ-
 νόμου τοῦ Πολυδέκτω τοῦ Πρωτάνιος τοῦ Εὐρυφῶν-
 τος τοῦ Προκλέος τοῦ Ἀριστοδήμου τοῦ Ἀριστομάχου
 10 τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὑλλου τοῦ Ἡρακλέος, ἐὼν τῆς ἐτέ-
 ρης οἰκῆς τῶν βασιλέων. οὗτοι πάντες, πλὴν τῶν ἐπὶ τὰ
 τῶν μετὰ Λευτυχίδα πρώτων καταλεχθέντων, οἱ ἄλλοι
 βασιλεῖς ἐγένοντο Σπάρτης. Ἀθηναίων δὲ ἐστρατήγει
 132 **Ξάνθιππος** ὁ Ἀρίφρονος. ὡς δὲ παρεγένοντο ἐς τὴν
 Ἀίγινα πᾶσαι αἱ νέες, ἀπῆκοντο Ἴωνων ἀγγελιοὶ ἐς τὸ
 στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, οἱ καὶ ἐς Σπάρτην ὀλίγη
 πρότερον τούτων ἀπικόμενοι ἐδέοντο Λακεδαιμονίων
 5 ἐλευθεροῦν τὴν Ἰωνίην· τῶν καὶ Ἡρόδοτος ὁ Βασιληί-
 δεω ἦν· οἱ στασιῶται σφίσι γενόμενοι ἐπεβούλευον θά-
 νατον Στράττι τῷ Χίου τυράννῳ, ἐόντες ἀρχὴν ἑπτὰ·
 ἐπιβουλεύοντες δὲ ὡς φανεροὶ ἐγένοντο, ἐξενείκαντος τὴν

7. *Εὐνόμου τοῦ Πολυδέκτω*: bei Pausan. III 7 2. Plut. Lyk. 1 ist die Folge umgekehrt.

8. *Εὐρυφῶν*, sonst *Εὐρυπῶν*, nach welchem das Haus *οἱ Εὐρυπώντιδαί* hieß. Hinter ihm fehlt *Σόος*, den Pausan. u. Plut. a. O. hier einrücken, wohl bloß zufällig; denn nur, wenn derselbe mitgezählt wird, parallelisieren sich die Listen der beiden Häuser derartig, daß Leon und Hegesikles, Anaxandrides und Ariston Zeitgenossen werden, wie auch H. annimmt (I 65. 67).

11 f. *πλὴν τῶν δυνῶν* die Hss., wonach Hippokratides, nicht Theopompos, der Stammvater der beiden Linien wäre. Aber H. nennt selber als Vater und Vorgänger des Königs Ariston nicht, wie er bei jener Lesart müßte, den Hippokratides, sondern, gerade wie Pausanias III 7 5), den Hegesikles (Agasikles, I 65 5). Eine bloße Ungenauigkeit im Ausdruck aber ist es, wenn H. auch Archidemos, Theopompos' Sohn, der noch vor seinem Vater starb (Pausan. a. O.), und die Gli-

der vor Aristodemos zu den *βασιλεῖς Σπάρτης* zählt. — *πάντες πλὴν—οἱ ἄλλοι*, wie IV 121 5.

14. *Ξάνθιππος*, nicht zu vermischen mit dem Archon Eponymos des J. 479.

132. 2. *Ἰόνων*, partitiver Genitiv. Es waren Chier, die nicht im Auftrage der Ioner, sondern auf eigene Hand kamen.

4. *ἐδέοντο*: von diesem uns auffälligen Gebrauch des Imperfekt s. zu I 66 19.

5. *Ἡρόδοτος*: den Vorzug allein genannt zu sein verdankt er wohl einem verwandtschaftlichen oder gastfreundlichen Verhältnisse zum VI., nicht der bloßen Namensgleichheit. Auf einer chiischen Inschrift ältester Zeit steht *Ἀθηναγόρης Ἡροδότου* (C. I. Antiqu. 382).

6. *στασιῶται—γενόμενοι*: sie waren also wohl aus verschiedenen Städten. Ihr Befreiungsplan begriff das ganze Ionien. — *σφίσι = ἀλλήλοισι* (I 142 12).

7. *Στράττι*: zu IV 138 7.

ἐπιχειρήσιν ἐνὸς τῶν μετεχόντων, οὕτω δὴ οἱ λοιποὶ ἐξ-
 ἐόντες ὑπεξέσχον ἐκ τῆς Χίου καὶ ἐς Σπάρτην τε ἀπί- 10
 κοντο καὶ δὴ καὶ τότε ἐς τὴν Αἴγινα, τῶν Ἑλλήνων
 δεόμενοι καταπλῶσαι ἐς τὴν Ἰωνίην· οἱ προήγαγον αὐ-
 τοὺς μόγις μέχρι Δήλου. τὸ γὰρ προσωτέρω πᾶν δει-
 νὸν ἦν τοῖσι Ἕλλησι οὔτε τῶν χώρων ἐοῦσι ἐμπειροισι,
 στρατιῆς τε πάντα πλέα ἐδόκει εἶναι, τὴν δὲ Σάμον 15
 ἐπιστέατο δόξῃ καὶ Ἡρακλέας στήλας ἴσον ἀπέχειν. συν-
 ἐπιπτε δὲ τοιοῦτο ὥστε τοὺς μὲν βαρβάρους τὸ πρὸς
 ἐσπέρας ἀνωτέρω Σάμον μὴ τολμᾶν καταπλῶσαι κα-
 ταρρωδηχότας, τοὺς δὲ Ἕλληνας, χρηζίζόντων Χίων, τὸ
 πρὸς τὴν ἡῶ κατωτέρω Δήλου. οὕτω δέος τὸ μέσον 20
 ἐφύλασσε σφέων.

Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες ἔπλεον ἐς τὴν Δήλον, Μαρ- 133
 δόνιος δὲ περὶ τὴν Θεσσαλίην ἐχείμαζε. ἐνθεῦτεν δὲ ὀρ-
 μώμενος ἔπεμπε κατὰ τὰ χρηστήρια ἄνδρα Εὐρωπέα
 γένος, τῷ οὐνομα ἦν Μῦς, ἐντειλόμενος πανταχῇ μιν
 χρῆσόμενον ἐλθεῖν, τῶν οἷα τε ἦν σφι ἀποπειρησάσθαι. 5

10. *ὑπεξέσχον* 'entwischen' (V 72 3).

14 f. *ἐοῦσι—ἐδόκει*: von dieser Parataxis ungleicher Satzglieder s. zu I 85 5.

16. Ein übersteigter Ausdruck wie I 142 14. Nicht einmal von den Doriern wäre er ernstlich zu nehmen (s. III 47 ff). — *ἐπιστέατο* 'glaubten' (I 3 4).

18. *καταπλῶσαι*: wohl nur vom Abschreiber versehen statt *ἀναπλῶσαι*. Jenes steht oben 12 von der entgegengesetzten Richtung und ist gleich unten zu *κατωτέρω* zu ergänzen.

Mardonios und die hellenischen Orakel; der Karer Mys (c. 133—135).

133. 2. *ἐνθεῦτεν ὀρμώμενος* 'von dort aus'. Vgl. c. 112 17. — *κατὰ, circum* (I 30 6). — *Εὐρωπέα*, aus der Stadt *Εὐρωπος*. Städte dieses Namens werden erwähnt in Makedonien, Syrien,

Medien. Ausserdem findet sich bei Stephan Byz. v. *Εὐρωπός* die Angabe, daß die karische Stadt *Ἰδριάς* auch den Namen *Εὐρωπός* geführt habe. Wahrscheinlich ist *Εὐρωπέα* ein alter Fehler für *Εὐρωπία*, d. i. aus der kleinen karischen Stadt *Εὐρωπιος* (auch *Υρωπιος*). Karer als *ἄνδρες διγλωσσοί* machen häufig die Dolmetscher zwischen Asiaten und Hellenen (Thukyd. VIII S5. Xenoph. An. I 2 17 u. s.). Auffällig nur daß H. weder die unbedeutende Stadt näher bezeichnet noch die karische Abkunft des Mannes (c. 135 16) angibt.

5. *τῶν*, eig. auf *πανταχῇ* zu beziehen, ist an *τὰ χρηστήρια* gefügt. — *οἷα τε ἦν, licebat, fas erat*. Vgl. zu I 29 9. — *σφι*, dem Mardonios und den Seinigen d. i. den Persern (c. 136 13), überhaupt den Barbaren, denen z. B. auch der Zutritt zu manchen Mysterien versagt war. — *ἀποπειρησάσθαι*

ὅ τι μὲν βουλόμενος ἐμαθεῖν πρὸς τῶν χρηστηρίων ταῦτα ἐνετέλλετο, οὐκ ἔχω φράσαι· οὐ γὰρ ὧν λέγεται· δοκέω δ' ἔγωγε περὶ τῶν παρεόντων πρηγμάτων καὶ οὐκ ἄλλων περὶ πέμψαι. οὗτος δ' Μῦς ἐς τε Λεβάδειαν φαίνεται ἀπικόμενος καὶ μισθῶ πείσας τῶν ἐπιχωρίων ἄνδρα καταβῆναι παρὰ Τροφώνιον, καὶ ἐς

'angehen' um Auskunft, 'befragen'. Pind. O. VIII 2 μάντιες ἄνδρες ἐμπύροις τεκμαίρομενοι παραπειρῶνται Λιδὸς ἀργικραύνον. Xenoph. Mem. I 4 ἦν — τῶν θεῶν πειρῶν λαμβάνης θεραπεύων εἴ τι σοὶ θελήσονται περὶ τῶν ἀδήλων ἀνθρώποις συμβουλεύειν. Mehr im ursprünglichen Sinne steht ἀπειροῦτο τῶν μαντηῶν I 46.

134. Λεβάδεια, am westlichen Rande der Kopais-ebene, am rechten Ufer des Baches Ἐρικννα. Das h. Livadiá, in türkischer Zeit die bedeutendste Stadt der nach ihr benannten Provinz, liegt am linken Ufer etwas westlicher, am Thurionberg hinauf, wo sich einst die Orakelgrotte mit ihrem mannigfachen heiligen Zubehör befand.

3. Von Trophonios s. den gewöhnlichen Mythos zu II 121 § 9. Als Zeὺς Τροφώνιος war er der Hauptgott von Lebadeia (Pausan. I 34 2). Seinem Wesen wie seinem Namen (von τρέφειν) nach mit der chthonischen Demeter sowie mit Hermes verwandt (Cic. de nat. d. III 56 Mercurius — alter Valentis et Coronidis filius, is qui sub terris habetur idem Trophonius), ward er an den Quellen der Ἐρικννα in einem Erdschlunde hausend gedacht (daher der übliche Ausdruck καταβαίνειν παρὰ Τροφώνιον). Seine von Praxiteles gefertigte Statue hatte die Attribute des Asklepios, besonders die Schlange, in deren Gestalt man ihn, wie es scheint, ursprünglich vorstellte (Pausan. IX 99 3 f. Schol. Aristoph. Nub. 508). Sein Orakel scheint vorzüglich von

Kranken besucht worden zu sein. Pausan. IX 39 5 ff. giebt aus eigener Anschauung ein Bild der Örtlichkeit und der Befragungsweise. Nach vielfachen Reinigungen, Enthaltungen und Opfern, nach einem Bade in der Herkyna und einem Trunke aus den Quellen Δήθη und Μνημοσύνη, aus jener um des vergangenen Irdischen zu vergessen, aus dieser um das bald zu Erfahrende treu zu behalten, ward der Befrager bei nächtlicher Weile in heiligen Gewändern durch den Tempelhain aufwärts auf die Höhe des Berges geführt, wo sich innerhalb eines runden vergitterten Mauersockels die künstlich gegrabene und sorgfältig ausgemauerte, nach unten etwas engere Grube (τὸ καταβάσιον) zeigte, etwa 6 F. breit, 12 F. tief. Auf schmaler Leiter, Honigkuchen in der Hand die Unterirdischen zu besänftigen, stieg er hinab auf einen künstlichen Boden, wo er flachgestreckt die Füße durch eine Öffnung eine Spanne tief auf den wirklichen Boden hinabschob, worauf es ihn sofort mit der Heftigkeit eines jähnen Stromes vollends hinabris und ebenso nach kurzer Frist wieder heraufbrachte, betäubt von der erfahrenen Gewalt und sinnverwirrt von dem durchlebten unterirdischen Spuk. In diesem Zustande, noch ehe er sich erholt, setzten ihn die Priester auf den 'Stuhl der Mnemosyne' und erfragten was er gesehen und gehört; die erhaltene Offenbarung legten sie aus und brachten sie in verständlichen Ausdruck, auch wohl in metrische Form (Pausan. IV 32 5).

Ἄβας τὰς Φωκίων ἀπικόμενος ἐπὶ τὸ χρηστήριον· καὶ δὴ καὶ ἐς Θήβας πρῶτα ὡς ἀπύκετο, τοῦτο μὲν τῷ 5 Ἰσημνίῳ Ἀπόλλωνι ἐχρήσατο· ἔστι δὲ κατὰ περὶ ἐν Ὀλυμπῆϊ ἱεροῖσι αὐτόθι χρηστηριάζεσθαι· τοῦτο δὲ ξεῖνον τινὰ καὶ οὐ Θηβαῖον χρήμασι πείσας κατεκοίμησε ἐς Ἀμφιάρεω. Θηβαίων δὲ οὐδενὶ ἐξεσι μαρτεῦσθαι αὐτόθι διὰ τόδε· ἐκέλευσε σφείας ὁ Ἀμφιάρεως 10 διὰ χρηστηρίων ποιούμενος ὁκότερα βούλονται ἐλέσθαι τούτων, ἐωυτῷ ἢ ἄτε μάντι χρᾶσθαι ἢ ἄτε συμμάχῳ, τοῦ ἑτέρου ἀπεχομένους· οἱ δὲ σύμμαχόν μιν εἶλοντο εἶναι. διὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐξεσι Θηβαίων οὐδενὶ αὐτόθι ἐγκατακοιμηθῆναι. τόδε δὲ θῶμά μοι μέγιστον γε 135

4. Ἄβας: s. c. 33 6.

5. πρῶτα 'zuerst' oder 'das erste Mal'? Da von einer zweiten Hinkunft nichts gesagt ist, so ist der Satz zu nehmen = ἐς Θ. πρῶτα ἀπύκετο, ἀπικόμενος δέ. Theben war der erste Ort den er aufsuchte. Über ähnliche Satzverkürzungen zu I 17 10.

6. S. zu I 92 5.

7. ἱεροῖσι 'aus Brandopfern', und zwar in Theben aus der Asche, wie Soph. O. T. 21 ἐπ' Ἰσημνῶ τε μαντεῖα σποδῶ andeutet; oder der Flamme (Philostr. vit. Apoll. V 25). Diese ganze Art der Mantik hieß δὲ ἐμπύρων oder πυρομαντεῖα; die Seher πυρῶδοι, ἐμπυροσκοποῖ. In Olympia, am Altare des Zeus, übten sie die lamiden (zu IX 33 5). S. die Stelle Pindars oben zu c. 133 4.

8 f. κατεκοίμησε 'liefs sich schlafen legen'. Es war ein Traumorakel. Vgl. zu I 52 2. Pausan. I 34 5 beschreibt die Bräuche, wie er sie zu Oropos gesehen: δοκῶ δὲ Ἀμφιάρεω ὄνειράτων διακροεῖ μάχιστα προσκείσθαι· δῆλον δὲ ἦν τινα ἐνομίσθη θεὸς δι' ὄνειράτων μαντικῆν καταστρεάμενος. καὶ πρῶτον μὲν καθήρασθαι νομίζουσιν ὅστις ἦλθεν Ἀμφιαράῳ χρησόμενος· ἔστι δὲ καθάρσιον τῷ θεῷ θύειν.

προεξεργασμένων δὲ τούτων κριὸν θύσαντες καὶ τὸ δέμα ὑποστρωσάμενοι καθεύδουσιν ἀναμένοντες δῆλωσιν ὄνειρατος. Besonders Kranke suchten dort Rat; die Genesenen warfen als Dank Münzen in eine dem Dämon heilige Quelle (ib. 4). — Plut. mor. 412 weist vom Erfolg dieser Befragung das Nähere: ὁ δὲ πεμφθεὶς εἰς Ἀμφιάρεω Ἀνδὸς ἔδοξε κατὰ τοὺς ἔπνοος ὑπὸ ρέτην τοῦ θεοῦ φανέντα πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐβάλλειν αὐτὸν ὡς τοῦ θεοῦ μὴ παρόντος, ἔπειτα ταῖς χερσὶν ὠθεῖν, ἐπιμένοντος δὲ λίθον εὐμεγέθη λαβόντα τὴν μεγάλην πατάξαι. ταῦτα δ' ἦν ὥσπερ ἀντίφωνα τῶν γενησομένων· ἤτηθη γὰρ ὁ Μαρδόνιος, οὐ βασιλέως ἀλλ' ἐπιτρόπον καὶ διακόνον βασικέως ἡγομένον τῶν Περωσῶν καὶ λίθῳ πληγὴς ἔπεσεν, ὥσπερ ὁ Ἀνδὸς ἔδοξε πληγῆναι κατὰ τοὺς ἔπνοος. id. Arist. 19 καὶ τὸν Μαρδόνιον ἀνὴρ Σπαρτιάτης ὄνομα Ἀρμηνηστος ἀποκτινῆναι λίθῳ τὴν μεγάλην πατάξας, ὥσπερ αὐτῷ προσήματι τὸ ἐν Ἀμφιάρεω μαρτεῖον. ἔπειτα γὰρ ἄνδρα Ἀνδὸν ἐνταῦθα, Κᾶρα δὲ ἕτερον εἰς Τροφονίον Μαρδόνιος.

11. διὰ χρ. ποιούμενος 'durch Orakel' (VI 4 1). — ὁκότερα: vgl. V 72 8.

νέσθαι λέγεται ὑπὸ Θηβαίων· ἐλθεῖν ἄρα τὸν Εὐρω-
πέα Μῦν, περιστροφώμενον πάντα τὰ χρηστήρια, καὶ
ἐς τοῦ Πτώου Ἀπόλλωνος τὸ τέμενος. τοῦτο δὲ τὸ ἱδὸν
5 καλεῖται μὲν Πτώον, ἔστι δὲ Θηβαίων, κεῖται δὲ ὑπὲρ
τῆς Κωπαΐδος λίμνης πρὸς θρεῖ ἀγχοτάτω Ἀραιφίης
πόλιος. ἐς τοῦτο τὸ ἱδὸν ἐπέιτε παρελθεῖν τὸν καλούμενον
τοῦτον Μῦν (ἐπεσθαι δὲ οἱ τῶν ἀστῶν αἰρετοὺς ἄνδρας
10 ἔμελλε), . . . καὶ πρόβατε τὸν πρόμαντιν βαρβάρῳ
γλώσση χρᾶν. καὶ τοὺς μὲν ἐπομένους τῶν Θηβαίων ἐν
θάματι ἔχεσθαι ἀκούοντας βαρβάρου γλώσσης ἀντὶ
Ἑλλάδος, οὐδὲ ἔχειν ὅ τι χρῆσονται τῷ παρόντι
πρήγματι· τὸν δὲ Εὐρωπέα Μῦν ἐξαπατάσαντα παρ'
15 αὐτῶν τὴν ἐφέροντο δέλτον, τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ προφήτεω
γράφειν ἐς αὐτήν, φάναι δὲ Καρὴν μιν γλώσση χρᾶν,
συγγραψάμενον δὲ οἴχεσθαι ἀπίοντα ἐς Θεσσαλίην.

135. 2. ἄρα: H. pflegt sonst solche vorläufige Erklärungen mit γὰρ einzuleiten. Ähnlich wie hier V 87 8. Das eigentliche θάμα folgt erst Z. 7 ff.

3. περιστροφώμενον — χρηστήρια: vgl. VI 99 4.

5 f. Πτώον, angeblich nach Πτώος benannt, einem Sohne des Athamas und der Themisto (Apollod. I 9 2. Pausan. IX 23 6). Das sog. πεδῖον Ἀθαμάντιον dehnte sich westlich davon bis an die Kopais. Denselben Namen führte das Gebirge zwischen der Kopais und dem euböischen Meere. Auf einem Felsen desselben, über der Seeebene, sieht man noch die ansehnlichen Ruinen der Akropolis von Ἀραιφία (auch -λαί, -ιον, -ριον). Fünfzehn Stadien weiter ostwärts hoch auf dem Gebirge stand das Heiligtum (Strab. 413. Pausan. a. O.).

8 f. τῶν ἀστῶν, Θηβαίων (11). — ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, wie V 85 3. Vgl. III 80 30. 82 12. VI 58 2. IX 87 9. 117 6.

10. ἔμελλε, sc. ὁ θεός; zu IX 93 24. — καὶ, das den Nachsatz nicht einleiten kann, weist auf einen ausgefallenen Satzteil, etwa ἔχεσθαι τε ἐς τὸ μέγαρον (vgl. I 65 12. VII 140 4). — πρόβατε, protinus (I 111 26). — πρόμαντιν: zu VII 111 8. — ἐν θάματι ἔχεσθαι: vgl. I 31 27. VII 128 15.

15. ἐφέροντο: das Imperfekt wie oben c. 132 4. — προφήτεω, variiert für προμάντιος.

16. Das Wunder lag für die Zeitgenossen und für den Erzähler darin, daß sich die Gottheit der Sprache des Fragers anbequemt, und daß der πρόμαντις sichtbarlich als bloßes Organ des ihn inspirierenden Gottes ihm selber Unverständliches reden muß. Um so weniger ist daraus irgendetwas für den karischen Ursprung des Kultes zu folgern. In der Regel waren die vom Promantis hervorgestofsenen Laute so dunkel und wirr, daß nur geübte Priester — hier die Abgeordneten der Thebaner — es unter-

Μαρδόνιος δὲ ἐπιλεξάμενος ὁ τι δὴ λέγοντα ἦν 136
τὰ χρηστήρια, μετὰ ταῦτα ἐπεμψε ἄγγελον ἐς Ἀθήνας
Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντεω ἄνδρα Μακεδόνα, ἅμα μὲν
ὅτι οἱ προσκηδέες οἱ Πέρσαι ἦσαν· Ἀλέξανδρον γὰρ ἀδελ-
φὴν Γυγαίην, Ἀμύντεω δὲ θυγατέρα, Βουβάρης ἀνὴρ 5
Πέρσης ἔσχε, ἐκ τῆς οἱ ἐγεγόνεε Ἀμύντης ὁ ἐν τῇ Ἀσίῃ,
ἔχων τὸ οὔνομα τοῦ μητροπάτορος, τῷ δὴ ἐκ βασιλέος
τῆς Φρυγίης ἐδόθη Ἀλάβανδα πόλις μεγάλη νέμεσθαι·
ἅμα δὲ ὁ Μαρδόνιος πυνθόμενος ὅτι πρόξενός τε εἴη
καὶ εὐεργέτης ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεμπε. τοὺς γὰρ Ἀθη- 10
ναίους οὕτω ἐδόκεε μάλιστα προσκλήσεσθαι, λεῶν τε
πολλὸν ἄρα ἀκούων εἶναι καὶ ἄλκιμον, τὰ τε κατὰ τὴν
θάλασσαν συντυχόντα σφι παθήματα κατεργασαμένους

nehmen durften ihnen einen Sinn zu entlocken; in diesem Falle mochte der Fremde, selber in der Mantik bewandert, mit demselben Rechte Anklänge aus seiner eigenen Sprache zu vernehmen glauben und sie aus dieser deuten.

Sendung des Alexandros nach Athen (c. 136). Ursprünge des makedonischen Königshauses (c. 137—139).

136. 5. S. V 121 9.

6. ἔσχε, duxerat (III 31 23).

8. Ἀλάβανδα war eine karische Stadt und hatte den Karer Aridolis zum Herrscher (VII 195 1). Von einer phrygischen des Namens ist nichts bekannt. Daher wohl zu berichtigen nach Steph. B. Ἀλαβάστρα πόλις Φρυγίας. Ἡρόδοτος.

9 f. Hinter τε fehlt wohl σφι od. Ἀθηναίων. — εὐεργέτης: eine Andeutung daß er den Athenern früher irgendwelche Dienste erwiesen macht Alexander selbst c. 140 β 3. Der Titel ward, besonders mit πρόξενος verbunden, Bürgern fremder Staaten häufig zu ehrender und dankender Auszeichnung erteilt, und von diesen wie von ganzen Staaten und ausländi-

schen Fürsten eifrigst erstrebt (Xenoph. de vectig. III 11). Xenoph. Hell. VI 1 4 der Thessaler Polydamas ἐγώ, ὃ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, πρόξενος ὑμῶν ὦν καὶ εὐεργέτης ἐκ πάντων τῶν μεμνημένα προγόνων. Demost. Lept. 60 ἐψηφίσασθε προξενίαν εὐεργεσίαν ἀτέλειαν ἀπάντων. C. I. G. 84 ἀναγράφαι Φανόκριτον τὸν Παριανὸν πρόξενον καὶ εὐεργέτην αὐτὸν καὶ τοὺς ἐγγόνους ἐν στήλῃ λιθίνῃ, 87 εἶναι δὲ καὶ πρόξενον τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων Στράταωνα τὸν Σιδῶνος βασιλέα καὶ αὐτὸν καὶ ἐγγόνους, 1562 δεδόχθῃ τῷ δήμῳ πρόξενον εἶμεν κῆ εὐεργέταν τῆς πόλιος Ταναχρεῖων Διοσκοποῦσαν Ἀθανάτων, 1693. 1814 u. o. Namentlich an die Proxenie knüpften sich wertvolle Rechte und Vorzüge in der Stadt die sie erteilt, ursprünglich als Entgelt und Dank für solche Ausländer bestimmt, welche gleichsam als Geschäftsträger und Agenten in ihrer Heimat die Interessen des vertretenen Staates und seiner Bürger wahrnahmen, ihnen Gastfreundschaft erwiesen und in jeder Beziehung fördernd und schützend beistanden. Vgl. VI 57 11. IX 85 20.

μάλιστα Ἀθηναίους ἐπίστατο. τούτων δὲ προσγενομέ-
 15 νων κατήλιξε εὐπετέως τῆς θαλάσσης κρατήσῃν, τὰ
 περ ἂν καὶ ἦν, πεζῇ τε ἐδόκει πολλῶ εἶναι κρέσσων,
 οὕτω τε ἐλογίζετο κατὑπερθέ οἱ τὰ πρήγματα ἔσεσθαι
 τῶν Ἑλληνικῶν. τάχα δ' ἂν καὶ τὰ χρηστήρια ταῦτα
 οἱ προλέγοι, συμβουλευόντα σύμμαχον τὸν Ἀθηναῖον
 20 ποιέεσθαι τοῖσι δὴ πειθόμενος ἐπεμπε.

137 Τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου τούτου ἔβδομος γενέτωρ Περ-
 δίκης ἐστὶ ὁ κτησάμενος τῶν Μακεδόνων τὴν τυραν-
 νίδα τρόπῳ τοιῷδε. ἐξ Ἄργεος ἔφυγον ἐς Ἰλλυριοὺς τῶν

14. ἐπίστατο, parallel zu ἀκούων.
 Vgl. c. 132 14.

15. κατήλιξε: vgl. καταδοκέειν,
 καταφρονέειν, κατεικάζειν (VI 112
 9).

19. ἂν προλέγοι, praedixerit.
 Über diesen Gebrauch des poten-
 tialen Präsens zu I 70 17.

137. ἔβδομος, Alexander einge-
 rechnet (s. c. 139). Denn man pflegt
 bei Angaben in Ordinalzahlen An-
 fangs- und Endpunkt mitzuzählen,
 eine Methode die hier nur wegen
 γενέτωρ (= προπάτωρ, πρόγονος)
 etwas Seltsames hat (vgl I 91 4).
 Übereinstimmend Thukyd. II 99 f. V
 80 in der Zahl der Könige und in der
 Herleitung vom argeischen Teme-
 nos. — In einer anderen, wahrschein-
 lich zuerst von Theopompos in seinen
 Φιλιππικά als historisch vorgetra-
 genen und von den Späteren bevor-
 zugten Stiftungssage (Theop. Fr. 30.
 Diodor Fr. 21 p. 637, Euphorion Fr.
 24 Mein. Satyr. Fr. 21. Porphy.
 Tyr. Fr. 1 Müll. Vell. Pat. I 6 5.
 Justin. VII 1; vgl. Euripides zu c.
 138 1) ist Κάρανος ('Anführer,
 Fürst'), des argeischen Königs Phei-
 don (zu VII 127 11) Sohn oder Bru-
 der, der Gründer der makedonischen
 Dynastie; ihm folgen Κότνος und
 Τυρμίμας, dann erst Περδίκης.

3f. τρόπῳ τοιῷδε und zwar auf
 folgende Art. Vgl. zu IV 150 3. Er-
 zählt wird aber im flg. nicht so-
 wohl die Begründung des König-

tums, wovon nur zuletzt (c. 138
 9 ff.) einige Andeutungen, als die
 Herkunft und die Schicksale des
 Gründers und die wunderbare Weise
 wie er das Anrecht auf das ganze
 Land erlangte. — ἐξ Ἄργεος, im Pe-
 loponnes, als ursprüngliche Heimat
 der Familie (Isokr. Phil. 32) in allen
 Formen der Sage genannt; obgleich
 schon die Namen der Könige ihren
 unhellenischen Ursprung verraten.
 Nach Strab. p. 329, 11 τούτων δὲ
 πάντων (ἐθνῶν) οἱ Ἀργεάδαι κα-
 λούμενοι κατέστησαν κύριοι u. 20.,
 Appian. Syr. 63 Ἄργος τὸ ἐν Ὀρε-
 στείᾳ ἔθεν οἱ Ἀργεάδαι Μακεδόνες,
 Pausan. VII 8 9. Justin. VII 1 hiefs
 unter den verschiedenen makedo-
 nischen Stämmen (Thukyd. II 99)
 derjenige, welcher um die Stadt
 Edessa seine Hauptsitze hatte und
 von da sich ausbreitend sowohl die
 Bruderstämme im Oberlande (Λυγ-
 κησταὶ Ὀρεσταὶ Ἑλιμιῶται) als die
 Küstenlandschaften bis zum Axios
 und weiter unterwarf, Ἀργεάδαι.
 Früher hatte er in dem fruchtbaren
 weidereichen Thalbecken an den
 Quellen des Haliakmon (h. Thal von
 Kastoria) bis zum oberen Erigon
 hinauf seine Sitze. Dies ist das
 'obere Makedonien' (vgl. VII 128 7),
 wo die drei Hirtenbrüder dienten
 (6), und wohin Karanos durch einen
 Orakelspruch gewiesen ward (Eu-
 phorion Fr. 24 ἐπιρολήτων Ἄρ-
 γος τε καὶ Ἑλλάδα καλλιγύνακα

Τημένον ἀπογόνων τρεῖς ἀδελφοί, Γανάνης τε καὶ
 Ἀέροπος καὶ Περδίκης, ἐν δὲ Ἰλλυριῶν ὑπερβαλόντες 5
 ἐς τὴν ἄνω Μακεδονίην ἀπίκοντο ἐς Λεβαίην πόλιν.
 ἐνθαῦτα δὲ ἐθήτεον ἐπὶ μισθῷ παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὁ
 μὲν ἵππους νέμων, ὁ δὲ βοῦς, ὁ δὲ νεώτατος αὐτῶν
 Περδίκης τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων. ἡ δὲ γυνὴ τοῦ βα-
 σιλέος αὐτῇ τὰ σιτία σφι ἔπεσσε ἦσαν γὰρ τὸ πάλαι 10

Χῶρει πρὸς πηγὰς Ἀλιάκμονος),
 und welches, entsprechend seiner
 physischen Beschaffenheit, Ἄργος
 und zwar, um es vom Ἄργος Ἰνα-
 χικόν u. Ἀμφιλοχικόν zu scheiden,
 nach den späteren Einwohnern
 Ὀρεστικόν genannt wurde (Strab. p.
 326 Steph. B. v. Ἄργος). Von dies-
 er Namensähnlichkeit gingen die
 makedonischen Könige aus, wahr-
 scheinlich zuerst Alexandros (vgl.
 V 22 9. IX 45 7), um ihre Ahnen
 an das erlauchte Geschlecht der
 dorischen Herakleiden anzuknüpfen,
 gerade wie sich die Fürsten den ver-
 wandten Lynkestes von den korin-
 thischen Bakchiaden, die der Mo-
 lossos von Achill (Strab. a. O.) und
 die der illyrischen Encheleer von
 Kadmos (zu V 61 6) herleiteten. So
 sind nur die Namen Ἄργος und
 Τημένος fingierte Zuthaten; im
 übrigen ist die Sage eine naive
 volkstümliche Tradition der argea-
 dischen Makedonen über ihre frü-
 heren Sitze und das Anrecht ihrer
 Fürsten auf den Besitz derselben.
 Auch ἐς Ἰλλυριοὺς scheint blofs zu-
 gesetzt, weil sich die Ankunft der
 Argeier nur von der Westseite des
 Festlandes über Illyrien denken
 liefs. — Γανάνης, vermutlich an
 Bedeutung gleich βοικόλος (vgl. 8),
 verwandt mit Skrt. gó = βοῦς u.
 γῆ. Entsprechend wird der zweite
 Name sich auf Pferde (vgl. Φιλιππος
 c. 139 4) und der dritte auf Kleinvieh
 beziehen, alle drei aber eine alte
 Dreiteilung des Stammes vertreten
 (Hesych. Ἀέροπος, ἐν Μακεδονίᾳ
 γένος τι), wie in der Skythensage

IV 5 f., die auch in dem Vorzuge
 des jüngsten Bruders eine merkwür-
 dige Ähnlichkeit bietet. — Ἀέρο-
 πος: ionisch wäre Ἡέροπος (IX 26
 2 4). Vgl. III 90 7 mit VII 77 1,
 VII 129 11 mit 196 12, VI 65 2 mit
 VII 204 7. — ὑπερβαλόντες, über
 das Skardosgeb., das in seiner langen
 hohen Kette, vom Ljubatrin im N.
 an den Quellen des Vardar (Axios)
 bis südwärts zur Thalspalte des De-
 vollflusses, nur zwei gröfsere Pässe
 hat, einen nördlich bei Kalkandele,
 den anderen südlich am See von
 Ochrida (Lychnidos) vorüber nach
 der Ebene von Bitolia und weiter
 ostwärts nach Vodena (Edessa), die
 alte via Egnatia. Der letzte Weg
 ist hier verstanden. Er führte die
 Brüder in die nördlichste Landschaft
 des 'oberen Makedoniens', nach Λύγ-
 κος (wo die Λυγκησταί), dem süd-
 lichen Teile des äufserst frucht-
 baren und herdenreichen Beckens
 von Bitolia, oder, wohin die Kara-
 nos-sage weist, südlicher nach Ὀρε-
 στιάς an den Quellen des Haliakmon.
 Die Stadt Λεβαίη ist sonst nicht be-
 kannt.

7. βασιλεῖ: er heifst sowohl in der
 Karanos-sage (Pausan. IX 40 8) als
 bei Euripides (zu c. 138 1) Κισσεύς.

9. τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων: zu
 I 133 6. Namentlich die Ziege spielt
 auch in der anderen Sagenform eine
 Rolle (zu c. 138 10), und Euripides
 läfst seinen Archelaos als αἰπόλος
 auftreten (Dio Chrys. p. 71). — Die
 Zeile ἡ δὲ γυνὴ — ἔπεσσε war in
 den Hss. hinter ὁ δῆμος (Z. 12) ge-
 raten.

καὶ αἱ τυραννίδες τῶν ἀνθρώπων ἀσθενέες χρήμασι [οὐ μόνον ὁ δῆμος]. ὅπως δὲ ὀπτῶν, ὁ ἄρτος τοῦ παιδὸς τοῦ [Θητός] Περδικκῆω διπλήσιος ἐγένετο αὐτὸς ἑωυτοῦ. ἐπεὶ δὲ αἰεὶ τῶντο τοῦτο ἐγένετο, εἶπε πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ἑωυτῆς· τὸν δὲ ἀκούσαντα ἐσῆλθε ἀτίκα ὡς εἴη τέρας καὶ φέροι μέγα τι. καλέσας δὲ τοὺς Θῆτας προηγόρενέ σφι ἀπαλλάσσεσθαι ἐκ γῆς τῆς ἑωυτοῦ. οἱ δὲ τὸν μισθὸν ἔφρασαν δίκαιοι εἶναι ἀπολαβόντες οὕτω ἐξιέναι. ἐνθαῦτα ὁ βασιλεὺς τοῦ μισθοῦ πέρι ἀκούσας, ἦν γὰρ κατὰ τὴν καπνοδόχην ἐς τὸν οἶκον ἐσέχων ὁ ἥλιος, εἶπε θεοβλαβῆς γενόμενος „μισθὸν δὲ ὑμῖν ἐγὼ ὑμέων ἄξιον τόνδε ἀποδίδωμι,“ δείξας τὸν ἥλιον. ὁ μὲν δὲ Γανάνης τε καὶ ὁ Ἀέροπος οἱ πρεσβύτεροι ἔστασαν ἐκπεπληγμένοι, ὡς ἤκουσαν ταῦτα· ὁ δὲ παῖς, ἐτύγγανε γὰρ ἔχων μάχαιραν, εἶπας τάδε „δεκόμεθα ὦ βασιλεῦ τὰ διδοῖς“, περιγράφει τῆ μαχαίρῃ ἐς τὸ ἔδαφος τοῦ οἴκου τὸν ἥλιον, περιγράψας δέ, ἐς τὸν

13. *Θητός* war Randbesserung zu *παιδός*. — *αὐτὸς ἑωυτοῦ*: zu II 25 23. Der Genitiv nach *διπλήσιος* wie nach einem Komparativ (VI 133 16). Die doppelte Portion deutete den künftigen König an. Vgl. VI 57 4. VII 103 8.

16. *φέροι*, *portenderet* (VII 6 23).

18. *ἀπολαβόντες* und gleich *ἀποδίδωμι*: zu I 14 3.

20. *γάρ*: zu I 8 4. — *κατὰ* bez. Richtung und Weg der ins Haus eindringenden (*ἐσέχων*, vgl. I 193 10. II 11 3. 158 8) Sonnenstrahlen.

21. *δέ* greift lebhaft in die Vorrede ein und deutet schon auf Abweisung. Vgl. zu c. 68 a 4.

26 ff. Mit dieser Ceremonie ergreift Perdikkas zum ersten Besitz vom Herde, der *ἑστία* des Hauses, auf den die Sonnenstrahlen fallen, und damit vom ganzen Eigen des Hausherrn; zum andern aber nimmt er die Sonne selber in Anspruch zum Zeugnis und Gewähr des erworbenen Rechtes an Haus und Land.

Denn in der Sonne scheint eine uralte, besonders germanische Vorstellung die erste und ursprüngliche Quelle alles Besitzrechtes auf Grund und Boden, den obersten Austeiler und Lehns Herrn alles festen Eigentums verehrt zu haben. Deshalb vergleicht Grimm Rechtsalt. 278 f. diese Stelle mit 'deutschen sonnenlehen, deren besitz durch eine symbolische empfangnahme von gott und der sonne angetreten wurde. . . beim antritt der herrschaft ritt in aller frühe der neue besitzer, geharnischt und mit bloßem degen (vgl. die *μάχαιρα*) gegen morgen, that, sobald sich die sonne erhob, drei streiche kreuzweis in die luft'. Auerbach Dorfgeschichten IV 143 (1854) erzählt: 'Dieser Urahn hatte (um einen neuerworbenen Hof mit dem bisher besessenen dauernd zu vereinigen) am Michelstage einen mit zwei Pferden bespannten Pflug rings um das Gut geführt und hatte dabei stets die Sonne im Angesicht'. Vgl. auch III 86.

κόλπον τρεῖς ἀρυσάμενος τοῦ ἥλιου, ἀπαλλάσσετο αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' ἐκείνου. οἱ μὲν δὲ ἀπήισαν, τῷ δὲ βασιλεί σιμαίνει τις τῶν παρέδρων οἶόν τι χρῆμα ποιήσσει [ὁ παῖς] καὶ ὡς σὺν νόφ κείνων ὁ νεώτατος λάβοι τὰ διδόμενα. ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας καὶ ὄξυνθεὶς πέμπει ἐπ' αὐτοὺς ἱππέας ἀπολέοντας. ποταμὸς δὲ ἐστὶ ἐν τῇ 5 χώρῃ ταύτῃ, τῷ θύουσι οἱ τούτων τῶν ἀνδρῶν (τῶν) ἀπ' Ἀργεος ἀπόγονοι σωτήρι· οὗτος, ἐπειτε διέβησαν οἱ Τημενίδαι, μέγας οὕτω ἐρρῶν ὥστε τοὺς ἱππέας μὴ οἶους τε γενέσθαι διαβῆναι. οἱ δὲ ἀπικόμενοι ἐς ἄλλην

138. Eine andere Erzählung benutzte Euripides in seinem Drama *Ἀρχέλαος* (wie er, zu Ehren des ihm zeitgenössischen Königs dieses Namens, den Archegeten der Dynastie nennt), nach dem Argumentum bei Hygin. 219: *Archelaus Temeni filius exul a fratribus eiectus in Macedoniam ad regem Cisseum venit. qui cum a finitimis oppugnaretur, Archelao regnum et filiam dare pollicetur, si se ab hoste tutatus esset. Archelaus . . . hostes uno proelio fugavit et ab rege pollicita petit. ille ab amicis dissuasus fidem fraudavit eumque per dolum interficere voluit. itaque foveam iussit fieri et multos carbones eo ingeri et incendi et super virgulta tenuia poni, quo cum Archelaus venisset ut decideret, hoc regis servus Archelao patefecit, qui re cognita dicit se cum rege conloqui velle secreto. arbitraris remotis Archelaus regem abreptum in foveam coniecit atque ita eum perdidit. inde profugit ex responso Apollinis in Macedoniam capra duce oppidumque ex nomine caprae Aegas constituit.*

2. *οἶον*, wie thöricht.

4. *τὰ διδόμενα*: zu c. 114 4.

5. *ποταμός*: entweder der Erigon oder der Haliakmon, beides Nebenflüsse des Axios. Wahrscheinlich der erstere (h. Tzerna), dessen Namen H. auch sonst nicht kennt,

Herodot V. 5. Aufl.

während er den anderen mehrfach erwähnt.

6 f. Hinter *θύουσι* fehlt wohl *ἔτι καὶ νῦν*. — ἀπ' Ἀργεος ist hier wohl nur deshalb aus c. 137 3 in Erinnerung gebracht, um nachher *οἱ Τημενίδαι* sagen zu können.

9 ff. *ἐς ἄλλην γῆν τῆς Μακεδονίας*, in die eigentliche *Μακεδονία* (VII 127 6), deren natürlicher und historischer Mittelpunkt *Αἰγά* (od. *Ἐδεσσα*, h. Vodena) war, die alte Königsburg und Totenstadt der Temeniden, am Ausgange einer breiten Gebirgsspalte, durch welche die Strafe vom hohen Bermios hinab in die Ebene des Unterlandes (Emathia) führt. Hierher wird Karanos vom Orakel gewiesen. Er gelangt mit einem streitbaren Haufen nach Makedonien, steht dem Könige der Oresten im Kampfe mit den *Ἐορδοί* (im Becken von Ostrovo, am Begorithites-see, zwischen Orestis und Agä) bei, und erhält nach erfochtenem Siege die ihm zugesicherte (östliche) Hälfte des eroberten Gebietes, dessen Einwohner fast gänzlich ausgerottet wurden (Thukyd. II 99). Unter der Führung einer heim-eilenden Ziegenherde überrumpelt er die feste Stadt und nennt sie darum *Αἰγά*. Die Ziege blieb seitdem das makedonische Feld- und Münzzeichen. Von hier aus ging die Eroberung ostwärts weiter in die umliegende Ebene hinab, zwischen

10 γῆν τῆς Μακεδονίης οὐκ ἔχον πέρασ τῶν κήπων τῶν λεγομένων εἶναι Μίδεω τοῦ Γορδίου, ἐν τοῖσι φέρεται αὐτόματα ῥόδα, ἐν ἑαστον ἔχον ἐξήκοντα φύλλα, ὀδμη τε ὑπερφέροντα τῶν ἄλλων. ἐν τοῖσι καὶ ὁ Σιλῆρος

Lydias und Haliakmon. — πέρασ τῶν κήπων: Zwischen den Turla- und Nitschebergen, die in immer weiterem Bogen auseinandertreten, hat die Natur einen Felsendamm gelegt, der auf der einen Seite in die Thalsohle des Voda-baches übergeht, auf der andern aber 300' hoch aus dem unteren Thale steil emporsteigt. Auf diesem Klippenrand liegt Vodena (*Αἰγυαί*); die zahlreichen Verzweigungen der Voda durchströmen mit ihrem klaren Wasser die ganze Stadt und stürzen sich dann in grosartigen Wasserfällen in die Tiefebene hinab, als klare Silberstreifen weithin in der Ebene sichtbar. Dabei die Fülle einer üppigen Vegetation: Granat-, Maulbeer- und Lorbeerbäume, verschlungen mit Lianen, Weinreben und Epheu, geben der Landschaft ihren immergrünen Schmuck und bedecken selbst die Felsenwand und ihre kühlen Tuffsteingrotten. Hinter der Stadt bildet das obere Vodathal das herrlichste Amphitheater, eingeschlossen von dem Kranz gewaltiger Alpengebirge, unter welchen sich der Nitsche, ewigen Schnee auf dem Felsenhaupt, auftürmt. Blickt man aber von dem senkrechten Klippenrand über die tosenden Wasserfälle nach Morgen, so tritt die wunderbare Schönheit der Natur dem Auge noch überwältigender entgegen: drunten die grünen Gärten und Maulbeerwälder, zwischen denen die Voda noch schauerfüllt durchblickt und in zahllosen Wirbeln das Thal hinunterrauscht. Abel Makedon. 111 f. Unten im Thal lag Edessa, die Unterstadt zu Ἀγᾶ, bis auf die Makedonen im Besitz der aus Asien eingewanderten Phrygen (zu VII

73 2. Euphor. Fr. 24. Nikandros bei Athen. 638 b. Strab. p. 330, 25. 680), deren Könige abwechselnd Midas und Gordias hießen (zu I 14 13). An einen historischen Midas ist hier nicht zu denken, sondern, wie die angeknüpfte Legende zeigt, an den ersten sagenhaften Träger des Namens, den Sohn des Gordias und der Kybele, deren Kult er stiftete, den Richter im Streit zwischen Apoll und Marsyas, eng verflochten mit den Sagen und Figuren des Dionysos-dienstes.

12. Von der Form der Apposition zu I 53 4.

13 f. Silenos, gewöhnlich als der älteste und besonnenste unter der leichten Schar der Satyrn vorgestellt, ursprünglich aber in seiner Heimat bei Phrygen und Lydern ein Dämon der befruchtenden Quellen und Flüsse (vgl. lat. *silanus*), in feuchten Gründen und üppigen Gärten hausend, prophetisch und begeisternd wie die verwandten Nymphen, Erfinder der rauschenden Blasmusik, voll tief sinniger Weisheit zugleich und trunkener Sinnlichkeit. Vgl. die Marsyas-sage zu Kelänä (VII 26 11 ff.). — ἦλω, vom Midas. In der phrygischen Stadt Ankyra zeigte man den Brunnen, der vom König mit Wein vermischt den lüsternen Dämon fing (Pausan. I 4 5). Ein drittes Lokal der Sage war jenseits des Axios im päonischen Gebiete (Athen. 45 c). Bei Edessa ward das Märchen, phrygisch wie der ganze Sagenkreis, von den Ansiedlern lokalisiert. Der Reichtum der Landschaft an üppiger Vegetation, die zahlreichen Wasseradern der Voda, die (wie bei Kelänä) durch die zerklüfteten Kalkfelsen in das Thal

τοῖσι κήποισι ἦλω, ὡς λέγεται ὑπὸ Μακεδόνων. ὑπὲρ δὲ τῶν κήπων ὄρος κέεται Βέρμιον οὐνομα, ἄβατον 15 ὑπὸ χειμῶνος. ἐνθεῦτεν δὲ ὀρμώμενοι, ὡς ταύτην ἔσχον, κατεστρέφοντο καὶ τὴν ἄλλην Μακεδονίην. ἀπὸ τοῦτου 139 δὴ τοῦ Περγόδικου Ἀλέξανδρος ὠδε ἐγένετο Ἀμύντεω πατρὶς ἦν Ἀλέξανδρος, Ἀμύντης δὲ Ἀικέτεω, Ἀικέτεω δὲ πατὴρ ἦν Ἀέροπος, τοῦ δὲ Φίλιππος, Φιλίππου δὲ Ἀργαῖος, τοῦ δὲ Περγόδικου ὁ κτησάμενος τὴν ἀρχήν. 5

Ἐργόνεε μὲν δὴ ὠδε ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντεω ὡς 140 δὲ ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας ἀποπεμφθεὶς ὑπὸ Μακεδόνιον, ἔλεγε τάδε. „ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Μακεδόνιος τάδε λέγει. ω) ἐμοὶ ἀγγέλιη ἦκει παρὰ βασιλέος λέγουσα οὕτω. Ἀθηναίοισι τὰς ἀμαρτάδας τὰς ἐς ἐμὲ ἐξ ἐκείνων γενομένας πάσας μετήμι. νῦν τε ὠδε Μακεδόνιε ποιεε' τοῦτο μὲν τὴν γῆν σφι ἀπόδος, τοῦτο δὲ ἄλλην πρὸς ταύτην ἐλέσθων 5 αὐτοί, ἦντινα ἂν ἐθέλωσι, ἐόντες αὐτόνομοι· ἰοῦντά τε πάντα σφι, ἦν δὴ βούλωνται γε ἐμοὶ ὁμολογέειν, ἀνόρθωσον, ὅσα ἐγὼ ἐνέπηρσα.' τούτων δὲ ἀπιγμένων ἀναγα-

hinabquellen, die kühlen Grotten und behuschten Abhänge machten den Ort vorzüglich geeignet den scheuen Gott herbeizulocken. Gefangen giebt er, nach hellenischer Ausdichtung und Darstellung, dem Könige über Zweck und Wert des menschlichen Lebens mannigfach belehrende Auskunft, in düsterem zu Resignation mahnenden Sinne, dem alles menschliche Ringen und Hoffen eitle Thorheit ist (Aristoteles bei Plut. mor. 115. Theopomp. Fr. 76). — ὑπὸ Μακεδόνων, in deren Erinnerung die vorgefundene Sage um so leichter fortlebte, als sie im Gefolge ihres Dionysos (*Σαβάσιος*) von ähnlichen Gestalten wufsten, die sie *Σανάδοι* (*Σαβάδοι*) nannten (Hesych s. v.).

15 f. ἄβατον, wenigstens die Spitze, die mit ewigem Schnee bedeckt ist. — χειμῶνος, winterliche Temperatur.

17. τὴν ἄλλην Μακεδονίην, das schon unter Alexander den Strymon erreichte und die Sitze vieler ausgetriebener oder unterworfenen thrakischer oder päonischer Völkerschaften umfasste, die verwandten Stämme in Obermakedonien aber wahrscheinlich schon in Botmäßigkeit hielt. S. zu V 17 7. VII 112 2. 123 21. 185 8. Thukyd. II 99 τὸ δὲ ξυμπαν Μακεδονία καλεῖται.

139. 4. Ἀέροπος: in den Listen bei Synkellos p. 261 *Ἀερόπας*.

Reden des Alexandros und der spartiatischen Gesandten in Athen; Antworten der Athener (c. 140—144).

140a. Μακεδόνιος τάδε λέγει: zu III 40 5.

4. μετήμι 'lasse nach', wie eine zu zahlende Schuld (VI 59 5). Unten β 15 ἀπίετς.

καίως ἔχει μοι ποιέειν ταῦτα, ἢν μὴ τὸ ὑμέτερον ἀντίον
 10 γένηται. λέγω δὲ ὑμῖν τάδε. νῦν τί μαίνεσθε πόλεμον
 βασιλείαι ἀειρόμενοι; οὔτε γὰρ ἂν ὑπερβάλαισθε οὔτε
 οἴοι τε ἐστὶ ἀντέχειν τὸν πάντα χρόνον. εἶδετε μὲν γὰρ
 τῆς Ξέρξεω στρατηλασίης τὸ πλήθος καὶ τὰ ἔργα,
 πυνθάνεσθε δὲ καὶ τὴν νῦν παρ' ἐμοὶ ἐοῦσαν δύναμιν.
 15 ὥστε καὶ ἦν ἡμέας ὑπερβάλαισθε καὶ νικήσητε, τοῦ
 περ ὑμῖν οὐδεμία ἐλπίς εἴ περ εἴ φρονέετε, ἄλλη παρέ-
 σται πολλαπλησίη. μὴ ὦν βούλεσθε παρισούμενοι βασι-
 λείαι στέρεσθαι μὲν τῆς χώρας, θείειν δὲ αἰεὶ περὶ ὑμῶν
 αὐτῶν, ἀλλὰ καταλύσασθε· παρέχει δὲ ὑμῖν κάλλιστα
 20 [καταλύσασθαι], βασιλέως ταύτη ὀρημένον· ἔστε ἐλεύθεροι,
 ἡμῖν ὀμαιχιμῆν συνθέμενοι ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης.
 β) Μαροδόσιος μὲν ταῦτα ὧ Ἀθηναῖοι ἐντεταλατό μοι εἰπεῖν
 πρὸς ὑμέας· ἐγὼ δὲ περὶ μὲν εὐνοίης τῆς πρὸς ὑμέας
 εὐούσης ἐξ ἐμεῦ οὐδὲν λέξω, οὐ γὰρ ἂν νῦν πρῶτον
 ἐμάθοιτε, προσοχηρίζω δὲ ὑμῶν πείθεσθαι Μαροδόσιω.
 5 ἐνορῶ γὰρ ὑμῖν οὐκ οἴοισί τε ἐσομένοισι τὸν πάντα
 χρόνον πολεμῆειν Ξέρξῃ· εἰ γὰρ ἐνώρων τοῦτο ἐν ὑμῖν,

9. ἦν—γένηται, nisi per vos steterit (sc. quominus faciam). Vgl. zu III 155 16.

10. νῦν, vorangestellt, wie I 120 καὶ νῦν ἐς τί ὑμῖν φαίνεται . . . V 106 νῦν ὦν πῶς τοι φαίνεται;

12. τὸν πάντα χρόνον 'auf immer' (V 9 15).

13. στρατηλασίη, auch VIII 138 1 = στρατός. Umgekehrt öfter στρατιή und στρατεῦμα statt στρατηλασίη (zu I 6 11). — τὰ ἔργα, bei Marathon.

18. θείειν—αὐτῶν: vgl. c. 74 2. 102 13.

20 f. βασιλέως ταύτη ὀρημένον da der König diesen Weg eingeschlagen hat, so gesonnen und gewillt ist', cum ita induxerit animum. Vgl. I 158 6. — Die Worte ἐστε—ἀπάτης enthalten die Ausführung der in κάλλιστα καταλύ-

σασθαι) angekündigten Friedensbedingungen; daher asyndetisch. Ähnlich IX 2 11. — ὀμαιχιμῆ: zu VII 145 12. — ἄνευ—ἀπάτης, nullo dolo malo (I 69 9).

141 β. 3. ἐξ ἐμεῦ: V 11 τῆς ἐξ Ἰστιάου εὐεργεσίας, VI 13 ἐοῦσαν ἀταξίην πολλήν ἐν τῶν Ἰόνων. — Alexander führte den Ehrennamen Φιλέλλην (Dio Chrys. p. 25).

4. προσοχηρίζω, an Wert gleich dem Simplex, wie öfter προσδέεσθαι = δέεσθαι (V 40 6. VI 41 18. 101 14. VIII 40 3 u. 13 vgl. mit 2).

5. οὐκ οἴοισί τε ἐσομένοισι, gleich ἀδυναμίην ἐσομένην, oder οὐ γὰρ ἐνορῶ ὑμῖν δύναμιν ἐσομένην. Vgl. I 123 4. 170 10. Die Konstruktion ist die des sinnverwandten συνειδέειν (IX 60 17); bei ἐνορῶν ist sie sonst nicht erwiesen.

οὐκ ἂν κοτε ἐς ὑμέας ἦλθον ἔχων λόγους τοῦσδε· καὶ
 γὰρ δύναμις ὑπὲρ ἄνθρωπον ἢ βασιλέως ἐστὶ καὶ χεῖρ
 ὑπερμήκης. ἦν ὦν μὴ αὐτίκα ὁμολογήσητε, μεγάλα
 προτεινόντων ἐπ' οἷσι ὁμολογῆειν ἐθέλουσι, δειμαίνω ὑπὲρ 10
 ὑμῶν ἐν τριβῶν τε μάλιστα ὀκνημένων τῶν συμμάχων
 πάντων αἰεὶ τε φθειρομένων μόνων, ἐξαίρετον μεταχιμῶν
 τε τὴν γῆν ἐκτιμῶν. ἀλλὰ πείθεσθε· πολλοῦ γὰρ
 ὑμῖν ἄξια ταῦτα, εἰ βασιλεύς γε ὁ μέγας μόνουσι ὑμῖν
 Ἑλλήνων τὰς ἀμαρτάδας ἀπειὺς ἐθέλει φίλος γενέσθαι.“ 15

Ἀλέξανδρος μὲν ταῦτα ἔλεξε. Λακεδαιμόνιοι δὲ πυν- 141
 θόμενοι ἦκειν Ἀλέξανδρον ἐς Ἀθήνας ἐς ὁμολογήην ἄξον-
 τα τῷ βαρβάρῳ Ἀθηναίους, ἀναμνησθέντες τῶν λόγιων
 ὧς σφραγῆς χρεόν ἐστι ἅμα τοῖσι ἄλλοισι Λωριεῦσι ἐκπί-
 πτειν ἐκ Πελοποννήσου ὑπὸ Μήδων τε καὶ Ἀθηναίων, 5
 κάρτα τε εἰδισαν μὴ ὁμολογήσωσι τῷ Πέρσῃ Ἀθηναῖοι,
 αὐτίκα τέ σφι ἔδοξε πέμπειν ἀγγέλους. καὶ δὴ συνέπιπτε
 ὥστε ὁμοῦ σφραγῆς γίνεσθαι τὴν κατάστασιν· ἐπανέμει-
 ναν γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι διατριβόντες, εἴ ἐπιστάμενοι ὅτι
 ἐμελλον Λακεδαιμόνιοι πύσεσθαι ἦκοντα παρὰ τοῦ βαρ- 10
 βάρου ἀγγελῶν ἐπ' ὁμολογήην, πυνθόμενοι τε πέμπειν κα-

8. χεῖρ, als Symbol der Macht, neben δύναμις auch IV 155 21. Jesaja L 2 'ist etwa meine Hand zu kurz zu lösen oder hab ich keine Kraft zu retten?' Die 'lange Hand' war in diesem Sinne ein den orientalischen und besonders den persischen Königen beigelegtes Attribut. Nala II 12 (König) Bhimas mit 'langen Armen' (mahā-bāhus). Ovid. Her. XVII 166 an persis longas regibus esse manus? Das hellenische μακροχείρ kam jedem Perserkönige zu, ward aber bei den Autoren meist auf Artaxerxes I. beschränkt und, irrig genug, von einem körperlichen Mißverhältnis verstanden. Die richtige Erklärung bei Pollux II 151 ὅτι τὴν δύναμιν ἐπὶ πλεστον ἐξέτεινεν. In anderem Sinne Äschyl. Pers. 83 von

Xerxes πολύχειρ καὶ πολυναύτης.

11. ἐν τριβῶν 'an der Heerstrafe'.

12 f. ἐξαίρετον μεταχιμῶν τε 'als ein ausgesondertes und mitten zwischen den kämpfenden Parteien gelegenes'. Attika sei vermöge seiner Lage gleichsam der freie Tummel- und Kampfplatz der Hellenen. Zu dem anschließenden τε s. VII 110 7. VIII 138 13. IX 11 8. — ἀλλὰ πείθεσθε: zu c. 62 5.

141. 3 f. τῶν λόγιων, die König Kleomenes auf der athenischen Akropolis erbeutet, woraus sie erführen πολλά τε καὶ ἀνάρσια ἔσεσθαι αὐτοῖσι ἐξ Ἀθηναίων (V 90). — χρεόν ἐστι, fas esset (II 55 6).

7. συνέπιπτε ὥστε, wie c. 15 5.

8. κατάστασιν 'Auftreten' (III 46 2).

τὰ τάχος ἀγγέλους. ἐπίτηδες ὧν ἐποίουν, ἐνδεικνύμενοι
 142 τοῖσι Λακεδαιμονίοισι τὴν ἐνωτῶν γνώμην. ὡς δὲ ἐπαύ-
 σατο λέγων Ἀλέξανδρος, διαδεξάμενοι ἔλεγον οἱ ἀπὸ
 Σπάρτης ἄγγελοι „ἡμέας δὲ ἐπεμψαν Λακεδαιμόνιοι
 5 τὴν Ἑλλάδα μῆτε λόγους ἐνδέκεσθαι παρὰ τοῦ βαρβά-
 ρου. οὔτε γὰρ δίκαιον οὐδαμῶς οὔτε κόσμον φέρον οὔτε
 γε ἄλλοισι Ἑλλήνων οὐδαμοῖσι, ὑμῖν δὲ δὴ καὶ διὰ
 πάντων ἤμιστα πολλῶν εἶνεκα. ἡγείρατε γὰρ τόνδε τὸν
 πόλεμον ὑμεῖς οὐδὲν ἡμέων βουλομένων, καὶ περὶ τῆς
 10 ὑμετέρας ἀρχῆθεν ὁ ἀγὼν ἐγένετο, νῦν δὲ φέρει καὶ ἐς
 πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα· ἄλλως τε τούτων ἀπάντων, αἰτίους
 γενέσθαι δουλοσύνης τοῖσι Ἑλλήσι Ἀθηναίους οὐδαμῶς
 ἀνασχετόν, οἵτινες αἰεὶ καὶ τὸ πάλαι φαίνεσθε πολλοὺς
 ἑλευθερώσαντες ἀνθρώπων. πιεζυμένοισι μέντοι ὑμῖν
 15 συναχθόμεθα, καὶ διὰ καρπῶν ἐστερηθήητε διζῶν ἤδη
 καὶ διὰ οἰκοφθόρησθε χρόνον ἤδη πολλόν. ἀντὶ τούτων

12. ἐπολεῖν, stellvertretend für ἐπανέμειναν. Vgl. zu V 97 16. VII 168 17. — ἐνδεικνύμενοι, ostentantes, als glänzenden Beweis ihrer uneigennütigen Bundestreue.

142. 2. διαδεξάμενοι, exoptantes, näml. τὸν λόγον. Die Ellipse wie I 16 2.

3. ἡμέας δέ, in Ggs. zu Alexandros. Ebenso V 109 13. S. zu c. 68a 4.

6 f. κόσμον φέρον: zu c. 60 5. — Über die sich entsprechenden Glieder οὔτε γὰρ—ὑμῖν δὲ δὴ zu IV 76 2. Diesen beiden ersten οὔτε sind subordiniert die beiden folgenden disjunktiven Glieder, wie II 136 14. III 50 14. (VIII 57 6 ff.). διὰ πάντων 'vor allen' (I 25 6).

8. ἡγείρατε, durch die Beteiligung am ionischen Aufstande (V 97).

9. οὐδὲν ἡμέων βουλομένων: s. V 49 ff.

10. Vgl. c. 22 15. — φέρει, pertinet.

11. ἄλλως τε τούτων ἀπάντων steht offenbar in demselben Sinne wie IX 26 χωρὶς τε τούτων τοῦ ἀπηρημένου ἔργου, III 82. (102) χωρὶς τε τούτων, also ἄλλως = χωρὶς, ein sonst nicht bekannter Gebrauch, der sich aus ἄλλος τινός (zu III 8 3), diversus ab aliquo, erklären läßt.

12. Der Satzton liegt auf Ἀθηναίους.

13. καὶ τὸ πάλαι 'schon vor alters'. Anspielung auf Ereignisse der mythischen Zeit (Amazonen, Epigonen, Herakliden); s. IX 27.

15 f. καρπῶν 'Ernten'; nämlich der Ernte des letzten Sommers und die Aussaat des darauf folgenden Herbstes, weil bei dem Mangel des Ackergerätes wohl nur wenige dem Rate des Themistokles (c. 109 21) hatten folgen können. — ἐστερηθήητε — οἰκοφθόρησθε: Aorist und Perfekt parallel, wie III 80 9. VII 104 8 f. IX 7 β 27. 78 5 f.

δὲ ὑμῖν Λακεδαιμόνιοι τε καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπαγγέ-
 λονται γυναϊκῶς τε καὶ τὰ ἐς πόλεμον ἀχρηστα οἰκετέων
 ἐχόμενα πάντα ἐπιθρέψειν, ἔστ' ἂν ὁ πόλεμος οὐδε συν-
 εστήκη. μὴδὲ ὑμέας Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδῶν ἀναγνώ- 20
 ση, λήγας τὸν Μακρονίου λόγον. τούτῳ μὲν γὰρ ταῦτα
 ποιητέα ἐστὶ· τύραννος γὰρ ἐὼν τυράνῳ συγκατεργά-
 ζεται· ὑμῖν δὲ οὐ ποιητέα, εἴ περ εἴ τυγχάνετε φρο-
 νέοντες, ἐπισταμένοισι ὡς βαρβάροισι ἐστὶ οὔτε πιστὸν
 οὔτε ἀληθὲς οὐδέν.“ ταῦτα ἔλεξαν οἱ ἄγγελοι. 25

Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς μὲν Ἀλέξανδρον ὑπεκρίναντο 143
 τάδε. „καὶ αὐτοὶ τοῦτο γε ἐπιστάμεθα ὅτι πολλα-
 πλησίη ἐστὶ τῷ Μήδῳ δύναμις ἢ περ ἡμῖν, ὥστε οὐδὲν
 δέει τοῦτο γε οὐκ εἰδέναι. ἀλλ' ὅμως ἐλευθερίας γλιχόμε-
 νοι ἀμνησούμεθα οὕτω ὅπως ἂν καὶ δυνώμεθα. ὁμολο- 5
 γῆσαι δὲ τῷ βαρβάρῳ μῆτε σὺ ἡμέας πειρῶ ἀναπειθεῖν
 οὔτε ἡμεῖς πεισόμεθα. νῦν τε ἀπάγγελλε Μακρονίῳ [ὡς
 Ἀθηναῖοι λέγουσι], ἔστ' ἂν ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἦ
 τῆ περ καὶ νῦν ἔρχεται, μήκοτε ὁμολογήσειν ἡμέας Ξέρξῃ·
 ἀλλὰ θεοῖσι τε συμμάχοισι πίσυνοί μιν ἐπέξιμεν ἀμνησόμε- 10
 νοι καὶ τοῖσι ἡρώσι, τῶν ἐκεῖνος οὐδεμίαν ὄπιν ἔχων ἐνέ-
 πρησε τοὺς τε οἴκους καὶ τὰ ἀγάλματα. σὺ τε τοῦ λοιποῦ
 λόγους ἔχων τοιούσδε μὴ ἐπιφαίνεο Ἀθηναίοισι, μὴδὲ
 δοκέων χρηστὰ ὑπουργεῖν ἀθέμιστα ἔρδειν παραίνεο“

18 f. οἰκετέων ἐχόμενα, erweiternde Umschreibung des Begriffs οἰκέται; s. zu I 120 17. — ἐπιθρέψειν paßt in seiner speziellen Bedeutung 'grofsnähren, heranziehen' (vgl. I 123 5. IV 3 2) nur auf das zweite Subjekt, die Knaben und Mädchen. Ebenso c. 144 22. Für die Frauen gilt nur das Simplex. — συνεστήκη, wie VII 144 9.

21. λήγας, molliens (VII 10 1).

143. 4. οὐκ εἰδέναι: sie fühlen sich durch die ihnen vorgehaltene Schwäche gekränkt. Ähnlich die Antigone des Sophokles, da der Chor ihr vorhält, daß sie nur eine Sterbliche sei: οἴμοι γελῶμαι (Vs. 838).

8. Sophokl. Phil. 1329 παύσαν ἴσθι τῆσδε μήποτ' ἂν τυχεῖν Νόσον βαρβάρων ἕως ἂν οὗτος ἥλιος ταύτη μὲν αἴρη, τῆδε δ' αὖ δύνῃ πάλιν. Eurip. Fr. 688 πρόσθε γὰρ κάτω Γῆς εἶσω ἄστρον, γῆ δ' ἄνω εἰς αἰθέρα, Πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοι θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον. Virg. Ecl. I 50 sqq. Vgl. auch zu V 92 a 1.

9. μήκοτε, wegen des Imperativs ἀπάγγελλε. Ebenso c. 144 19.

10. Verb. μν ἀμνησούμενοι.

12. οἴκους, gewöhnlicher das sinngleiche ηἰούς (zu I 181 15). Unten c. 144 12 οἰκήματα.

15 οὐ γὰρ σὲ βουλόμεθα οὐδὲν ἀχαρὶ πρὸς Ἀθηναίων
 144 παθεῖν ἔοντα πρόξενόν τε καὶ φίλον.“ πρὸς μὲν Ἀλέ-
 ξανδρον ταῦτα ὑπεκρίναντο, πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ Σπάρτης
 ἀγγέλους τάδε. „τὸ μὲν δεῖσαι Λακεδαιμονίους μὴ ὁμο-
 λογήσωμεν τῷ βαρβάρῳ, κάρτα ἀνθρωπῆιον ἦν· ἀτὰρ
 5 αἰσχρῶς γε οἴκατε ἐξεπιστάμενοι τὸ Ἀθηναίων φρόνημα
 ἀρρωδήσαι, ὅτι οὔτε χρυσός ἐστι γῆς οὐδαμῶδι τοσοῦ-
 τος οὔτε χώρα κάλλει καὶ ἀρετῇ μέγα ὑπερφέρουσα,
 τὰ ἡμεῖς δεξάμενοι ἐθέλοισιν ἀν μηδίσαντες καταδου-
 λῶσαι τὴν Ἑλλάδα. πολλά τε γὰρ καὶ μεγάλα ἐστὶ τὰ
 10 διακωλύοντα ταῦτα μὴ ποιέειν μηδ' ἦν ἐθέλωμεν,
 πρῶτα μὲν καὶ μέγιστα τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα καὶ
 τὰ οἰκῆματα ἐμπεπηρημένα τε καὶ συγκεχωσμένα, τοῖσι
 ἡμεῖς ἀναγκαίως ἔχει τιμωρέειν ἐς τὰ μέγιστα μᾶλλον
 ἢ περ ὁμολογέειν τῷ ταῦτα ἐργασαμένῳ, αὐτὶς δὲ τὸ
 15 Ἑλληνικὸν ἔδν θυμαῖόν τε καὶ ὁμόγλωσσον, καὶ θεῶν
 ἰδρύματά τε κοινὰ καὶ θυσίαι ἡθεῖά τε ὁμότροπα, τῶν
 προδότας γενέσθαι Ἀθηναίους οὐκ ἂν εἶ ἔχοι. ἐπίστα-
 σθέ τε οὕτω, εἰ μὴ πρότερον ἐτυγχάνετε ἐπιστάμενοι,
 20 ἔστ' ἂν καὶ εἰς περιῆ Ἀθηναίων, μηδαμὰ ὁμολογήσον-
 τας ἡμεῖς Ξέρξῃ. ὑμέων μέντοι ἀγάμεθα τὴν προνοίην
 τὴν πρὸς ἡμεῖς εἶδσαν, ὅτι προείδετε ἡμέων οἰκοφθορη-
 μένων οὕτω ὥστε ἐπιθρέψαι ἐθέλειν ἡμέων τοὺς οἰκέ-
 τας. καὶ ὑμῖν μὲν ἡ χάρις ἐκπεπλήρωται, ἡμεῖς μέντοι

144. 2. Nach Plut. Arist. 10 war es Aristeides, auf dessen Betrieb und Antrag die folgende Antwort erteilt ward.

3 f. Die Rede zerfällt in drei Teile, von denen der erste den Argwohn des Abfalls zurückweist (3—20), der zweite die angebotene Unterstützung ablehnt (20—25), der letzte zu energischer Kriegführung auffordert (25—31).

6. *στι.*., Exegese zu φρόνημα. Vgl. IX 7 β 4.

7. *τοσοῦτος* gilt auch für *χώρα*. — *ἀρετῇ* 'Güte' (III 88 18).

12. *οἰκῆματα*, aedes (II 175 11).

13. *ἐς τὰ μέγιστα* 'im höchsten Grade' (I 20 5). Doch fehlt vielleicht *ἀπικνωόμενοι κακῶς*.

16. *κοινὰ* gilt auch für *θυσίαι*. — *ἡθεῖα*, mores (II 35 9).

20. *ὑμέων* steht tonvoll voran, weil die Athener bis jetzt von sich selbst und dem was von ihnen zu erwarten stehe sprachen.

23. *ὑμῖν* — *ἐκπεπλήρωται* 'ihr habt allen Anforderungen an eure Dienstwilligkeit Genüge gethan', d. h. ihr habt volles Anrecht auf unseren Dank erworben, wenn wir gleich euer Anerbieten ablehnen.

λιπαρήσομεν οὕτω δικῶς ἂν ἔχωμεν, οὐδὲν λυπέοντες
 ὑμέας. νῦν δέ, ὡς οὕτω ἐχόντων, στρατιὴν ὡς τάχιστα 25
 ἐκπέμπετε. ὡς γὰρ ἡμεῖς εἰκάζομεν, οὐκ ἐκὰς χρόνον
 παρέσται ὁ βάρβαρος ἐσβαλέων ἐς τὴν ἡμετέραν, ἀλλ'
 ἐπειδὰν τάχιστα πύθῃται τὴν ἀγγελίην ὅτι οὐδὲν ποιή-
 σομεν τῶν ἐκεῖνος ἡμέων προσεδέετο. πρὶν ὢν παρεῖναι
 ἐκεῖνον ἐς τὴν Ἀττικὴν, ἡμεῖς καιρὸς ἐστὶ προβοηθῆσαι 30
 ἐς τὴν Βοιωτήν.“ οἱ μὲν ταῦτα ὑποκριναμένων Ἀθη-
 ναίων ἀπαλλάσσοντο ἐς Σπάρτην.

— Dem gereizten, höflich höhni- schen Tone dieser Rede fühlt es sich an, daß sie unter dem Ein- flusse der politischen Spannung um die Zeit des beginnenden pelopon- nesischen Krieges niedergeschrieben ist, sowie der freigebigen Aus- führlichkeit, womit der Vf. diese Verhandlungen berichtet, daß er den vielgescholtenen Staat gegen seine undankbaren Hasser vertre- ten will. Vgl. zu VII 139 2. IX 54 5.

24. *λυπέοντες* 'beschwerlich fal- lend'.

26. In *οὐκ ἐκὰς χρόνον* ist *χρό- νου* generischer Genitiv, durch dessen Zutritt das sonst fast immer lokale Adverb in die temporale Be- deutung hinübergezogen wird. Vgl. Äschyl. Suppl. 597 *εἰσὸπιω χρόνου*.

30. *ἡμεῖς*, Athener und Lakedä- monier.

31. *ἐς τὴν Βοιωτήν*, um näm- lich Attika gegen eine neue Inva- sion zu decken; vgl. IX 6 f.

I.

1 Μαρδόκιος δέ, ὡς οἱ ἀπονοστήσας Ἀλέξανδρος τὰ παρὰ Ἀθηναίων ἐσήμηνε, ὁμηθεὶς ἐκ Θεσσαλίας ἤγε τὴν στρατιὴν σπουδῇ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας. οἷον δὲ ἐκάστοτε γίνωτο, τοὺτους παρελάμβανε. τοῖσι δὲ Θεσσαλίας ἡγεομένοισι οὔτε τὰ πρὸ τοῦ πεπορηγμένα μετέμελε οὐδὲν πολλῶν τε μᾶλλον ἐπήγον τὸν Πέρσην, καὶ συμπροέπεμψέ τε Θώρηξ ὁ Ἀθηναῖος Ξέρξη φεύγοντα καὶ τότε ἐκ τοῦ φανεροῦ παρήκε Μαρδόκιον ἐπὶ 2 τὴν Ἑλλάδα. ἐπεὶ δὲ πορευόμενος γίνεται ὁ στρατὸς ἐν Βοιωτοῖσι, οἱ Θηβαῖοι κατελάμβανον τὸν Μαρδόκιον καὶ συνεβούλευον αὐτῷ λέγοντες ὡς οὐκ εἴη χῶρος ἐπιτηδεύεσθαι ἐνστρατοπεδεύεσθαι ἐκείνου, οὐδὲ ἔων λέ-

Beginn des zweiten Feldzuges. Mardonios in Attika. Neue Friedensanträge. Lykides (c. 1—5).

1. 3 ff. οἷον — τοῖτους: zu III 51 9. Vollständiger VIII 115 6 f. — παρελάμβανε, als συμμάχους (VII 122 5. 123 5. 157 5). Sie sind VIII 66 genannt. Am Schlusse des vorjährigen Feldzuges waren sie nach Hause entlassen worden. — Θεσσαλίας ἡγεομένοισι: zu VII 6 6 und 8.

6. πολλῶν μᾶλλον ἐπήγον: VII 6 von ihnen ἐπεκαλέοντο τὸν βασιλέα πᾶσαν προθυμίην παρεχόμενοι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

7. Θώρηξ: er war das Haupt des Aleuaden-hauses (c. 58 3). In einem Jugendgedichte Pindars (Pyth.

X 64, aus dem J. 500) ist er erwähnt.

8. παρήκε, als wenn er im Besitze der Strafsen und Pässe gewesen und es bei ihm gestanden den Einmarsch zu verwehren. Was doch mit VIII 126 7. 131 2 in Widerspruch steht. Zumal die Thermopylen waren ohne Zweifel in persischen Händen. Der Autor sieht aber überall in den Aleuaden die rührigsten Anstifter und Förderer des Krieges und macht ihre Schuld gern bemerklich (VII 130 14. 172 2).

2. 2. κατελάμβανον 'suchten zurückzuhalten', von dem Weitermarsche.

4. ἐπιτηδεύεσθαι, zumal für die persische Reiterei. — οὐδὲ ἔων, et dissuadebant.

ναι ἐκαστέρω, ἀλλ' αὐτοῦ ἰζόμενον ποιείειν διὰ 5
 χητὶ τὴν πᾶσαν Ἑλλάδα καταστρέψεται. κατὰ μὲν γὰρ
 τὸ ἰσχυρὸν Ἑλλήνας ὁμοφρονέοντας, οἱ περὶ καὶ πάρος
 ταῦτά ἐγίνωσκον, χαλεποὺς εἶναι περιγίνεσθαι καὶ ἀπασὶ
 ἀνθρώποισι „εἰ δὲ ποιήσεις τὰ ἡμεῖς παραινόμεν“,
 ἔφρασαν λέγοντες, „ἔξεις ἀπόνως ἅπαντα τὰ ἐκείνων 10
 ἰσχυρὰ βουλευμένα· πέμπε χρήματα ἐς τοὺς δυναστεύ-
 οντας ἄνδρας ἐν τῆσι πόλεσι, πέμπων δὲ τὴν Ἑλλάδα
 διαστήσεις· ἐνθεῦτεν δὲ τοὺς μὴ τὰ σὰ φρονέοντας
 ζητιδίως μετὰ τῶν στασιωτικῶν καταστρέψαι.“ οἱ μὲν 3
 ταῦτα συνεβούλευον, ὁ δὲ οὐκ ἐπέθετο, ἀλλὰ οἱ δεινὸς
 ἐνέστακτο ἡμερος τὰς Ἀθήνας δεύτερα ελεῖν, ἅμα μὲν
 ὑπ' ἀγνωμοσύνης, ἅμα δὲ πρῶσοῖσι διὰ νήσων ἐδόκεε
 βασιλεῖ δηλώσειν ἐόντι ἐν Σάρδισι ὅτι ἔχοι Ἀθήνας· ὅς 5
 οὐδὲ τότε ἀπικόμενος ἐς τὴν Ἀττικὴν εὔρε τοὺς Ἀθη-
 ναίους, ἀλλ' ἐν τε Σαλαμῖνι τοὺς πλείστους ἐπνυθάνε-
 το εἶναι ἐν τε τῆσι νησί, αἰρέει τε ἔρημον τὸ ἄστυ.

5. ἀλλ', sc. ἐκέλευον (V 82 9).

6. κατὰ τὸ ἰσχυρὸν, vi armisque (I 76 16).

7 f. οἱ περ — ἐγίνωσκον besagt, in Anschluss an ὁμοφρονέοντες, daß die Eintracht nicht etwa bloß als möglich angenommen, sondern sicher zu erwarten sei, da sie ja schon früher einträchtig gewesen. ταῦτά ἐγίνωσκον ist nur variiert für ὁμοφρόνησον. Vgl. ταῦτά οὐκ ἐπὶ τὸ φρονέειν (V 3 2). — καὶ ἀπασι, vel cunctis. Vgl. I 57 11.

10. ἔφρασαν λέγοντες, bei der wörtlichen Anführung; s. zu I 118 7. — ἔξεις, comperta habebis (VI 52 29). Vgl. III 156 16. — ἰσχυρὰ, ferocia. Ebenso c. 41 20.

11 f. S. zu VIII 140 α 20.

14. τῶν 'deinen' (V 36 3)

3. 4. ἀγνωμοσύνη 'Eitelkeit' (V 83 5). — πρῶσοῖσι: Der einfache Anfang dieser nächtlichen Telegraphie lag in der uralten Sitte durch Höhenfeuer den Nachbarn

das Nahen eines Feindes zu melden (vgl. VII 182 9). Damals aber scheint der Gedanke die πρῶσοῖσι für weitere Entfernungen zu benutzen zuerst angeregt und mit großer Erwartung aufgenommen zu sein; weshalb Aschylos Ag. 30 die Einnahme Troias auf diesem Wege nach Argos melden läßt (Ἰλιον πόλις ἔδωκεν ὡς ὁ φρονεῖς ἀγγέλλων πρόπει) und die Reihenfolge der Stationen, die das Kurierfeuer (πῶρ ἄγγυρον) zu durchlaufen hat, ausführlich schildert (269 ff). Doch blieb, wegen Mangels einer ausreichenden Zeichensprache, der Erfolg auch bei erneuten Versuchen stets ungenügend (Polyb. IX 43). — διὰ νήσων, ohne Artikel; zu III 96 3. VII 95 1. Die westlichen bis Delos waren aber nicht mehr in persischer Gewalt (VIII 132).

5. Ἀθήνας, samt den Einwohnern, worin er sich jedoch verrechnete.

ἡ δὲ βασιλεὺς ἀφρασις ἐς τὴν ὑστέρην τὴν Μαρδονίου
10 ἐπιστρατηγὴν δεκάμηρος ἐγένετο.

4 Ἐπεὶ δὲ ἐν Ἀθήνησι ἐγένετο ὁ Μαρδόνιος, πέμπει
ἐς Σαλαμίνα Μουρχυλίδην ἄνδρα Ἑλλησπόντιον φέροντα
τοὺς αὐτοὺς λόγους τοὺς καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν
τοῖσι Ἀθηναίοισι διεπόρθημενε. ταῦτα δὲ τὸ δεύτερον
5 ἀπέστειλλε προέχων μὲν τῶν Ἀθηναίων οὐ φιλίας γνώ-
μας, ἐλπίζων δὲ σφέας ὑπήσειν τῆς ἀγνωμοσύνης ὡς
δοριαλώτου ἐούσης τῆς Ἀττικῆς χώρας καὶ ἐούσης ὑπ'
5 ἑωυτῷ. τούτων μὲν εἵνεκα ἀπέπεμψε Μουρχυλίδην ἐς
Σαλαμίνα, ὃ δὲ ἀπικόμενος ἐπὶ τὴν βουλήν ἔλεγε τὰ
παρὰ Μαρδονίου. τῶν δὲ βουλευτῶν Ἀνκίδης εἶπε γνώμην
ὡς ἐδόκεε ἀμεινον εἶναι δεξαμένους τὸν λόγον, τὸν
5 σφι Μουρχυλίδης προσφέρει, ἐξενεῖται ἐς τὸν δῆμον.
ὃ μὲν δὴ ταύτην τὴν γνώμην ἀπεφαίνεται, εἴτε δὴ
δεδεγμένους χρήματα παρὰ Μαρδονίου, εἴτε καὶ ταῦτά
οἱ ἐάνδανε. Ἀθηναῖοι δὲ αὐτίκα δεινὸν ποιησάμενοι οἷ
τε ἐκ τῆς βουλῆς καὶ οἱ ἔξωθεν ὡς ἐπύθοντο, περιστάντες
10 Ἀνκίδην κατέλευσαν βάλλοντες, τὸν δὲ Ἑλλησπόντιον
Μουρχυλίδην ἀπέπεμψαν ἀσινέα. γενομένου δὲ Θορύβου
ἐν τῇ Σαλαμίνι περὶ τὸν Ἀνκίδην, πυνθάνονται τὸ γινώ-
μενον αἱ γυναῖκες τῶν Ἀθηναίων, διακελευσαμένη δὲ γυνή
γυναῖκί καὶ παραλαβοῦσα ἐπὶ τὴν Ἀνκίδεω οἰκίαν ἦσαν
15 αὐτοκελές, καὶ κατὰ μὲν ἔλευσαν αὐτοῦ τὴν γυναῖκα
κατὰ δὲ τὰ τέκνα.

10. δεκάμηρος ἐγένετο: zu I 6
12. Xerxes nahm Athen nach Mitte
September, wenige Tage vor der
Schlacht bei Salamis (zu VIII 65 6),
also Mardonios nach Mitte Juli.

4. 2. Μουρχυλίδης, att. Μουρχυλίδης.

4. ταῦτα, sc. τοὺς αὐτοὺς λόγους.

5. προέχων, iam prius edoctus,
προπεπνυμένος (I 21 6), προειδώς
(c. 41 19), προειπιστάμενος. Darin
ἔχων wie oben c. 2 10. Wegen
προ- vgl. zu V 82 1.

5. 2. ἀπικόμενος ἐπὶ, wie VI
106 4. — τὴν βουλήν, der Fünf-

hundert, die also ihre Funktion
auf Salamis fortsetzten.

4. ἐδόκεε, videtur, wie III 41 νό-
λαβὼν ὡς εἰ οἱ ὑπετίθητο Ἀμασις.
S. Krüger Griech. Sprachl. 54, 6, 3.

5. ἐξενεῖται ἐς, wie V 79 4.

9 f. οἱ ἔξωθεν, die erwartungs-
voll das βουλευτήριον umstanden.
Nur für diese gilt ὡς ἐπύθοντο.

14 f. οἰκίαν 'Wohnung', wo er
seine Familie untergebracht. —
αὐτοκελές = αὐτόματοι, αὐτοκέ-
λευστοί.

15. κατὰ μὲν — κατὰ δέ: zu II

Ἐς δὲ τὴν Σαλαμίνα διέβησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὄδε. 6
ἕως μὲν προσεδέκοντο ἐκ τῆς Πελοποννήσου στρατὸν
ἤξειν τιμωρήσοντά σφι, οἱ δὲ ἕμενον ἐν τῇ Ἀττικῇ
ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν μακρότερα καὶ σχολαίτερα ἐποίηον, ὃ
δὲ ἐπιὼν καὶ δὴ ἐν τῇ Βοιωτῇ ἐλέγετο εἶναι, οὕτω δὴ 5
ὑπεξεκομίσαντό τε πάντα καὶ αὐτοὶ διέβησαν ἐς Σαλα-
μίνα, ἐς Λακεδαιμονία τε ἔπεμπον ἀγγέλους ἅμα μὲν μεμ-
φομένους τοῖσι Λακεδαιμονίοισι ὅτι περιεῖδον ἐμβα-
λόντα τὸν βάρβαρον ἐς τὴν Ἀττικὴν ἀλλ' οὐ μετὰ
σφέων ἠγτίασαν ἐς τὴν Βοιωτῆν, ἅμα δὲ ὑπομνήσον- 10
τας ὅσα σφι ὑπέσχετο ὁ Πέρσης μεταβαλοῦσι δώσειν,
προεῖπαι τε ὅτι εἰ μὴ ἀμνηθεῖσι Ἀθηναίοισι, ὡς καὶ
αὐτοὶ τινα ἀλεωρῆν εὐρήσονται. οἱ γὰρ δὴ Λακεδαι- 7
μόνιοι δοταζόν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ σφι ἦν Ὑα-

141 22. — Einen ähnlichen Vorfall
erwähnt Demosth. de cor. 204 aus
dem vorhergehenden Jahre, da Kyr-
silos vor der Schlacht bei Salamis
zur Unterwerfung riet und vom
erzürnten Volke samt den Seinigen
gesteinigt ward.

Zögern der Spartiaten;
athenische Botschaft, Aus-
marsch des spartiatischen
Heeres (c. 6—11).

6. 2. ἕως μὲν — οἱ δέ: zu I 112
9. II 39 9.

4. 'Da aber jene es immer weiter
hinausschoben und zögerten etwas
zu thun', ἐποίηον 'handelten' (II
151 19).

5. καὶ δὴ = ἤδη (IV 102 3).

7. ἔπεμψαν, auf Antrag des Ari-
steides. Die Gesandten waren an-
geblich Kimon, Xanthippos, Myro-
nides, nach anderen auch Aristides
(Plut. Arist. 10).

11. μεταβαλοῦσι = ἐὰν μετα-
βάλωσι, si fidem mutassent (VII
52 3).

12 f. προεῖπαι, abhängig von
ἔπεμπον; parallel zu μεμφομένους,
gerade wie c. 54 9. Anderes zu
II 28 20. — ὅτι — ὡς, wie III 71
22.

7. 2 f. Ὑακίνθια, in dem
spartiatischen Monate Ἐκατομβεύς,
etwa Anfang Juli) Busolt gr. Gesch.
II 193). Das Fest war vor-
dorischen Ursprunges, aber von
den Doriern übernommen, wie die
Karneen. 'Die Hyakinthien in La-
konien galten dem Gotte von Amy-
klä (Apollon) und dem von ihm
durch einen Wurf seines Diskos
getöteten Hyakinthos. Dieser Hy-
akinthos ist unverkennbar eine Per-
sonifikation der im Sommer durch
die sengende Hitze verdorrenden
und absterbenden Vegetation, Apol-
lon also der Gott der diese Hitze
sendet; der Diskos ist die Sonne.
Das Fest war also ein Naturfest.
Der erste Tag war der Trauer ge-
widmet. Darum waren Kränze und
Päane beim Opfer verbannt, beim
Opfermahle wurden nicht, wie
sonst, Weizenbrote sondern nur
Opferfladen gereicht und überhaupt
große Enthalttsamkeit beobachtet.
Dem Hyakinthos aber, dessen Grab
man unter dem Altar des Gottes
zeigte, und zu dem eine eherner
Thür den Zugang verschloß, wurde
an diesem Tage ein Grabesopfer
dargebracht. Am zweiten Tage

κίνθια, περὶ πλείστον δ' ἤγον τὰ τοῦ θεοῦ πορσύνειν·
 ἅμα δὲ τὸ τεῖχος σφι ἤνετο, τὸ ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἐτείχεον,
 5 καὶ ἤδη ἐπάλξις ἐλάμβανε. ὡς δὲ ἀπίκοντο ἐς τὴν
 Λακεδαίμονα οἱ ἄγγελοι οἱ ἀπ' Ἀθηναίων, ἅμα ἀγόμενοι
 ἐκ τε Μεγάρων ἀγγέλους καὶ ἐκ Πλαταιέων, ἔλεγον τὰδε
 ἐπελθόντες ἐπὶ τοὺς ἐφόρους. „ἐπεμψαν ἡμέας Ἀθη-
 ναῖοι λέγοντες ὅτι ἡμῖν βασιλεὺς ὁ Μήδων τοῦτο μὲν
 10 τὴν χώραν ἀποδίδοι, τοῦτο δὲ συμμάχους ἐθέλει ἐπ'
 ἴση τε καὶ ὁμοίῃ ποιήσασθαι [ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπά-
 τῆς], ἐθέλει δὲ καὶ ἄλλην χώραν πρὸς τῇ ἡμετέρῃ δι-
 δόναι, τὴν ἂν αὐτοὶ ἐλώμεθα. ἡμεῖς δὲ Δία τε Ἑλλήριον
 αἰδεσθέντες καὶ τὴν Ἑλλάδα δεινὸν ποιούμενοι προδοῦ-
 15 ναι οὐ καταινέσαμεν ἀλλ' ἀπειπάμεθα, καίπερ ἀδι-
 κέμενοι ὑπ' Ἑλλήνων καὶ καταπροδιδόμενοι, ἐπιστά-
 μενοί τε ὅτι κερδαλεώτερον ἐστὶ ὁμολογῆσαι τῷ Πέρσῃ
 μᾶλλον ἢ περ πολεμῆειν· οὐ μὲν οὐδὲ ὁμολογήσομεν
 ἐκόντες εἶναι. καὶ τὸ μὲν ἀπ' ἡμέων οὕτω ἀκίβδηλον

dagegen wurden von Knabenchören unter Kithar- und Flötenklang Lieder auf den Gott gesungen, eine Procession, unter welcher eine Reiter- schar im festlichen Schmuck, zog auf den Festplatz. Chöre von Jüng- lingen unter Gesang und Tanz, Jungfrauen schlossen sich an; es fanden Spiele und Wettfahrten statt; dazu reichliche gemeinsame Opfer. Die Feiernden, mit Epheu- kränzen geschmückt, bewirteten sich untereinander; auch die Knechte nahmen am Opferschmause teil, kurz alles war voll Festeslust, ganz Sparta strömte zur Feier nach Amyklä hinaus, sodafs die Stadt an diesem Tage menschenleer war. Was am dritten Tage vorgegangen sei, wird nicht berichtet. Schömann gr. Altert. II 404 f. — ἤγον = ἐποιέοντο (VII 150 13). — τὰ τοῦ θεοῦ πορσύνειν: ähnliche Rech- fertigung V 63 9. VI 106 12.

4. τὸ τεῖχος: s. VIII 71.

8. ἐπελθόντες ἐπὶ: zu V 97 5.

9. λέγοντες ὅτι leitet die Rede der Athener ein, welche die Ge- sandten bis Z. 28 in direkter Fas- sung vortragen. Vgl. VIII 140a 2.

10. ἀποδίδοι: zu VIII 114 4.

11. ἐπ' ἴση τε καὶ ὁμοίῃ (sc. μοίῃ), aequo foedere, wonach Stellung und Verhältnis der beiden kontrahierenden Parteien als völlig gleich (aequi ac pares), die eine der anderen in keiner Weise unter- geordnet und botmäfsig anerkannt wird. Vgl. zu VI 52 13. — ἄνευ — ἀπάτης, aus VIII 140a 22 ein- geschoben.

18. μᾶλλον, nach dem Kompara- tiv; s. zu VII 50 7. — οὐ μὲν οὐδὲ, nec vero (II 120 17).

19. τὸ ἀπ' ἡμέων 'unsere Ge- sinnung, unser Benehmen'. Vgl. VII 101 13. IX 13 5. Unten 4 τὸ ἡμέτερον φρόνημα. — νέμεται 'wird gehandhabt, geübt'. Also: 'so unzweideutig verfahren wir gegen die Hellenen'. — ἐς πᾶσαν ἀρρωδίτην: zu VIII 36 2.

νέμεται ἐπὶ τοὺς Ἑλλήνας· ἡμεῖς δὲ ἐς πᾶσαν ἀρ- 20
 ρωδίτην τότε ἀπικόμενοι μὴ ὁμολογήσωμεν τῷ Πέρσῃ,
 ἐπεῖτε ἐξεμάθετε τὸ ἡμέτερον φρόνημα σαφέως, ὅτι οὐ-
 δαμὰ προδώσομεν τὴν Ἑλλάδα, καὶ διότι τεῖχος ὑμῖν
 διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐλαννόμενον ἐν τέλει ἐστὶ, καὶ δὴ
 λόγον οὐδένα τῶν Ἀθηναίων ποιέεσθε, συνθέμενοί τε 25
 ἡμῖν τὸν Πέρσῃ ἀντιώσεσθαι ἐς τὴν Βοιωτὴν προδε-
 δώκατε, περιεῖδετέ τε προεσβαλόντα ἐς τὴν Ἀττικὴν τὸν
 βάρβαρον. ἐς μὲν νῦν τὸ παρεὸν Ἀθηναῖοι ὑμῖν μη-
 νίουσι· οὐ γὰρ ἐποιήσατε ἐπιτηδέως. νῦν δὲ ὅτι τάχος
 στρατιὴν ἅμα ἡμῖν ἐκέλευσαν ὑμέας ἐκπέμπειν, ὡς ἂν 30
 τὸν βάρβαρον δεκώμεθα ἐν τῇ Ἀττικῇ· ἐπειδὴ γὰρ ἡμά-
 τομεν τῆς Βοιωτῆς, τῆς γε ἡμετέρης ἐπιτηδεότατον
 ἐστὶ μαχέσασθαι τὸ Θριάσιον πεδίον.“ ὡς δὲ ἄρα 8
 ἤκουσαν οἱ ἔφοροι ταῦτα, ἀνεβάλλοντο ἐς τὴν ὕστεραιήν
 ὑποκρινέεσθαι, τῇ δὲ ὕστεραιῇ ἐς τὴν ἐτέρην· τοῦτο
 καὶ ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐποίηον, ἐξ ἡμέρας ἐς ἡμέραν
 ἀναβαλλόμενοι. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ τὸν Ἰσθμὸν ἐτεί- 5
 χεον σπουδῆν ἔχοντες πολλὴν πάντες Πελοποννήσιοι,
 καὶ σφι ἦν πρὸς τέλει. οὐδ' ἔχω εἰπεῖν τὸ αἴτιον διότι
 ἀπικόμενον μὲν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα ἐς Ἀθήνας
 σπουδῆν μεγάλην ἐποιήσαντο μὴ μηδῖσαι Ἀθηναίους,
 τότε δὲ ὥρην ἐποιήσαντο οὐδεμίαν, ἄλλο γε ἢ ὅτι ὁ 10
 Ἰσθμὸς σφι ἐτετελίχιστο καὶ ἐδόκειον Ἀθηναίων εἶτι

23. διότι parallel zu ἐπεῖτε (4).

24. καὶ δὴ leitet den Nachsatz ein; vgl. zu VII 164 15.

26. τὸν Πέρσῃ, auffallend als folge ἀντιᾶν (ἀντίσσειν), das H. oft und stets mit dem Akkusativ der Person gebraucht und öfters wie hier mit folgendem ἐς (I 166 7). Vgl. zu VII 163 7. — προδεδώ- κατε, deseruistis (VII 139 11).

27. Zum Wechsel der Tempora vgl. VIII 142 15.

29. ἐπιτηδέως: vgl. I 108 23. IV 139 13. VI 97 7. — ὅτι τάχος, wie ὡς τάχος (V 106 27) = ὡς

τάχιστα. In Prosa noch Thukyd. VII 42.

33. Θριάσιον πεδίον: zu VIII 65 6.

8. 3. ὑποκρινέεσθαι: das Futu- rum wie V 49 50. VI 86 β 12. — τοῦτο findet in dem ange- schlossenen Partizipialgliede eine für das Verständnis entbehrliche Erklärung. — καὶ—ἡμέρας 'ganze zehn Tage lang' (II 44 17). Ähn- lich unten c. 10 4.

7. ἦν, τὸ τεῖχος. — οὐδ' ἔχω: unten c. 18 7 in ähnlichem Zu- sammenhange οὐκ ἔχω δέ.

10. ἄλλο γε, auf αἴτιον bezüghch.

δέεσθαι οὐδέν· ὅτι δὲ Ἀλέξανδρος ἀπίκετο ἐς τὴν Ἀττικὴν, οὐκ ἠπετετεύχιστο, ἐργάζοντο δὲ μεγάλως κα-
9 ταρρωδηκότες τοὺς Πέρσας. τέλος δὲ τῆς τε ὑποκρίσιος καὶ ἐξόδου τῶν Σπαρτιητέων ἐγένετο τρόπος τοιοῦτος. τῇ προτεραιῇ τῆς ὑστάτης καταστάσιος μελλούσης ἔσεσθαι Χίλειος ἀνὴρ Τεγεήτης, δυνάμενος ἐν Λακεδαιμόνι
5 μέγιστον ξείνων, τῶν ἐφόρων ἐπύθετο πάντα λόγον [τὸν δὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον]· ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Χίλειος ἔλεγε ἄρα σφι τάδε. „οὕτω ἔχει, ἄνδρες ἔφοροι· Ἀθηναίων ἡμῖν ἐόντων μὴ ἀρθμίων τῷ δὲ βαρβάρῳ συμμάχων, καίπερ τείχος διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ ἐληλαμένου
10 καρτεροῦ, μεγάλα κλισιάδες ἀναπεπτεῖται ἐς τὴν Πελοπόννησον τῷ Πέρσῃ. ἀλλ' ἐσακούσατε, πρὶν τι ἄλλο
10 Ἀθηναίοισι δόξαι σφάλμα φέρον τῇ Ἑλλάδι.“ ὁ μὲν σφι ταῦτα συνεβούλευε· οἱ δὲ φρονὶ λαβόντες τὸν λόγον αὐτίκα, φράσαντες οὐδὲν τοῖσι ἀγγέλοισι τοῖσι ἀπιγμένοισι ἀπὸ τῶν πολλῶν, νυκτὸς ἔτι ἐκπέμπουσιν πεντακισ-
5 χίλους Σπαρτιητέων καὶ ἐπιτὰ περὶ ἕναστον τάξαντες τῶν εἰλώτων, Πανσανίῃ τῷ Κλεομβρότου ἐπιτάξαντες

9. 3. καταστάσιος, wie VIII 141 8.

4. Χίλειος: andere und wohl richtigere Form Χελειος (Plut. mor. 871 f.). Vgl. auch zu VII 145 4.

5. πάντα λόγον 'den ganzen Sachverhalt' (I 21 7).

7. ἄρα steht hier wie IV 134 9. — οὕτω ἔχει, vgl. VI 1 9.

8. ἐόντων μὴ, gestellt wie VII 214 11. — ἀρθμίων, in Frieden, befreundet (VII 101 12).

11. ἀλλ': zu VIII 62 5.

12. σφάλμα φέρον: vgl. VII 6 23.

10. Die Vorbereitungen zum Ausmarsch waren gewiss schon in den vorhergehenden Tagen, aber in aller Stille gemacht worden. Denn die Spartiaten vermieden es den Fremden Einsicht in die Stärke und Einrichtung ihres Heerwesens zu geben (Thukyd. V 68).

4. Das volle Aufgebot zählte

8000 (VII 234 10). Der Umstand, daß, außer Tegea und Orchomenos, sich alle Arkader vom Auszuge ausschlossen (s. c. 28 u. die Inschrift zu c. 81 3), wahrscheinlich infolge einer Entzweiung mit Sparta, wird zur Vorsicht gemahnt haben.

5 f. καὶ verbindet die beiden Objekte. τάξαντες gehört nur zum zweiten, wie IX 58 7. — ἐπιτὰ: sonst beschränkte sich meist die Zahl auf einen Heloten; s. zu VII 186 5. 229 11. Diesmal wurden sie in Masse aufgeboden, weil die Bewaffnungsart der Feinde gerade von diesen leichten Truppen (ψιλοὶ c. 28 4) viel erwarten liefs. Daß ungefähr dieselben Worte c. 28 4. 29 1 u. 7 wiederkehren, darf sie nicht verdächtigen. Plut. Arist. 10. mor. 871 hat sie hier gelesen. Vgl. Thukyd. V 64 ἐνταῦθα δὲ βοήθεια τῶν Λακεδαιμονίων γίγνεται αὐτῶν

ἐξάγειν. ἐγένετο μὲν ἡ ἡγεμονίη Πλειστάρχου τοῦ Λεωνίδου· ἀλλ' ὁ μὲν ἦν ἔτι παῖς, ὁ δὲ τούτου ἐπιτροπὸς τε καὶ ἀνεψιός. Κλεομβροτος γὰρ ὁ Πανσανίῃ μὲν πατὴρ Ἀναξανδρίδου δὲ παῖς οὐκέτι περιῆν, ἀλλ' ἀπα-
10 γαγὼν ἐκ τοῦ Ἴσθμοῦ τὴν στρατιὴν τὴν τὸ τεῖχος δειμασαν μετὰ ταῦτα οὐ πολλὸν χρόνον τινὰ βιοὺς ἀπέθανε. ἀπῆγε δὲ τὴν στρατιὴν ὁ Κλεομβροτος ἐκ τοῦ Ἴσθμοῦ διὰ τόδε· θνυμένῳ οἱ ἐπὶ τῷ Πέρσῃ ὁ ἥλιος ἀμαυρώθη ἐν τῷ οὐρανῷ. προσαιρέεται δὲ ἐωντῷ Παν-
15 σανίῃς Εὐρύνακτα τὸν Λωριέος, ἄνδρα οἰκίης ἐόντα τῆς αὐτῆς.

Οἱ μὲν δὴ σὺν Πανσανίῃ ἐξεληλύθεσαν ἕξω
11 Σπάρτης· οἱ δὲ ἀγγελοι, ὡς ἡμέρη ἐγγόνεε, οὐδὲν εἰδότες περὶ τῆς ἐξόδου ἐπῆλθον ἐπὶ τοὺς ἐφόρους, ἐν νόῳ δὲ ἔχοντες ἀπαλλάσσεσθαι καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τὴν ἐων-
 τε καὶ τῶν εἰλώτων πανδημεὶ 7 ff. S. V 41 ff. — Κλεομβροτος, der bisherige ἐπιτροπος.
 ὄξεια.

Anaxandrides.

1. Kleomenes 2. Dorieus 3. Leonidas 4. Kleombrotos

Gorgo

Euryanax

Pleistarchos

Pausanias

12. Zu dem steigenden τινὰ (zu V 33 9) war hier kein Anlaß. Da auch die Stellung st. πολλὸν τινὰ auffällig ist, wird eine Verschreibung aus ἔτι oder ἐπι (βιοὺς) anzunehmen sein, falls nicht die Worte auf die ganze Lebensdauer (vgl. II 133 8) zu beziehen sind.

14 f. θνυμένῳ ἐπὶ τῷ Πέρσῃ: zu V 44 14. Jedenfalls noch im J. 480, s. VIII 71. Es handelte sich wohl darum dem damals (Ende September) aus Attika abziehenden Feinde von Megara her die Strafe durch den Kithäron zu verlegen (vgl. c. 13 14) und so auch den Landkrieg sofort zur Entscheidung zu bringen. Spartas ängstliche (VIII 108) und fast zweideutige Haltung scheint den Plan verhindert zu haben, was denn nachträglich mit dem wunderhäßten Phänomen entschuldigt ward. Der Heimarsch ward dann des

Herodot V. 5. Aufl.

Winters wegen ohnehin notwendig. Im Sommer 479 ward der Bau wieder aufgenommen und zu Ende gebracht (c. 7 f.). — ἀμαυρώθη ἐν τῷ οὐρανῷ: die Finsternis fand statt am 2. Okt. 480 und war eine partielle. Nach den Berechnungen von G. Hoffmann und Lang betraf sie wenig über die Hälfte der Scheibe und erreichte für Korinth 2 Uhr 20 Min. ihr Maximum. (Busolt gr. Gesch. II 186).

16. Λωριέος, doch wohl keines anderen als des zweiten Sohnes des Anaxandrides, der in Sicilien fiel (V 46). Euryanax hätte dann schon vor Leonidas König sein sollen. Vielleicht daß sein Vater durch seine Auswanderung das Anrecht auf die Nachfolge für sich und die Seinigen aufgegeben oder verloren hatte. Vgl. zu VI 76 5.

11. 4. ἐπὶ τὴν ἐωντοῦ, natürlich

5 τοῦ ἑκαστος ἐπελθόντες δὲ ἔλεγον τάδε. „ὕμεις μὲν
 ὦ Λακεδαιμόνιοι αὐτοῦ τῆδε μένοντες Ἰακινθιά τε
 ἀγετε καὶ παύετε, καταπροδόντες τοὺς συμμαχοὺς·
 Ἀθηναῖοι δὲ ὡς ἀδικούμενοι ὑπὸ ὑμῶν χῆρτε τε συμ-
 μάχων καταλύσονται τῷ Πέρσῃ οὕτω ὅπως ἂν δύνωνται·
 10 καταλυσάμενοι δέ, δῆλα γὰρ ὅτι σύμμαχοι βασιλεὺς γι-
 νόμεθα, συστρατευσόμεθα ἐπ' ἣν ἂν ἐκεῖνοι ἐξηγέων-
 ται. ὑμεῖς δὲ τὸ ἐνθεῦτεν μαθήσεσθε ὀκοῖον ἂν τι
 ὑμῖν ἐξ αὐτοῦ ἐκβαλεῖ.“ ταῦτα λεγόντων τῶν ἀγγέλων,
 οἱ ἔφοροι εἶπαν ἐπ' ὄρκον καὶ δὴ δοκέειν εἶναι ἐν
 15 Ὀρεσθείῳ στείχοντας ἐπὶ τοὺς ξείνους. ξείνους γὰρ
 ἐκάλεον τοὺς βαρβάρους. οἱ δὲ ὡς οὐκ εἰδότες ἐπει-

die Athener und Platäer nicht nach Attika und Platäa, sondern nach den Orten, wo ihre Behörden damals sich aufhielten.

7. *παύετε*, von den musikalischen und orchestrischen Aufführungen des zweiten Festtages (zu c. 7 2).

8. *ὡς, quippe* (zu VII 22 1). Ebenso Z. 16.

12. Der Konjunktiv mit *ἂν* in einem ideell abhängigen Relativsatze (sog. abhängigen Fragesatze) steht an dieser einen Stelle nach dem im Epos geläufigen Gebrauche statt des Indikativ Futuri *ὀκοῖον ἐκβήσεται* (wie I 71 *μάθε δόσσα ἀγαθὰ ἀποβαλέεις*). Vgl. Od. *ν* 139 *ἔνθα δ' ἔπειτα φράσσομεθ' ὅτι κε κέρδος Ὀλύμπιος ἐγγυλίξῃ*.

14f. *ἐπ' ὄρκον* = *σὺν ὄρκῳ, ὄρκον προστεθέντος. ἐπομύσαντες* (VIII 5 7). Dyonys. Archaeol. 29 *πίστεις δοῦναι ἐπὶ τῶν θεῶν*. Antiphon IV p. 119 *ἐπὶ μαρτύρων*. — *καὶ δῆ = ἤδη* (IV 102 3). — *εἶναι, 'sicut*, die ausgezogenen Männer.

15. Ὀρεσθείων liegt nicht, wie diese Stelle zu fordern scheinen kann, an der Strafe nordwärts nach Tegea, sondern nordwestwärts von Sparta in der arkadischen Mänalia (Thuk. V 64). Also ging der Marsch von dem direkten Wege

nach dem Isthmos weg nach dem südwestlichen Teile Arkadiens. Hier war Ὀρεσθία od. Ὀρεσθίς ein alter halbverschollener Name der Landschaft zwischen dem Mänalos- und Lykaion-geb., der später von anderen verdrängt, oder auch durch missdeuteten Anklang an Agamemnon's Sohn in Ὀρεστία (Ὀρεστίς) verändert, noch in der mänalischen Ortschaft Ὀρεσθίσιον (Ὀρεσθίσιον) am oberen Alpheios und in der Südhälfte der Stadt Megalopolis (Ὀρεστία) fortbauerte (Thukyd. IV 134. Eurip. El. 1273. Or. 1647. Steph. B. v. Μεγάλη πόλις und Ὀρεσθία. Pausan. VIII 3 2. 27 3. 44 2). Der Ort scheint der herkömmliche Sammelplatz für das arkadische Bundesaufgebot gewesen zu sein, das sich dort dem spartiatischen Auszuge anzuschließen pflegte. So geschah es im J. 418. Thuk. V 64 *ἐνταῦθα δὲ βοήθεια τῶν Λακεδαιμόνων γίνεται αὐτῶν τε καὶ τῶν εἰλωτῶν πανδημεὶ ὄξετα καὶ οἷα ὄπωπρον πρότερον. ἐχώρον δὲ ἐς Ὀρεσθίσιον τῆς Μαιναλίας· καὶ τοῖς μὲν Ἀρκάδων σφετέροις ὄσοι ξυμμάχοις προεῖπον ἀθροισθεῖσιν εἶναι κατὰ πόδας αὐτῶν ἐς Τεγέαν*.

16. *τοὺς βαρβάρους*, wohl alle Fremden und Feinde überhaupt. Vgl. Cic. de off. I 37 *equidem etiam illud*

ρότων τὸ λεγόμενον, ἐπειρόμενοι δὲ ἐξέμαθον πᾶν τὸ ἐόν, ὥστε ἐν θώματι γενόμενοι ἐπορεύοντο τὴν ταχίστην διώκοντες, σὺν δὲ σφι τῶν περιοίκων Λακεδαιμόνων λογάδες πεντακισχίλιοι ὀπλίται [τῶντὸ τοῦτο 20 ἐποίησαν].

Οἱ μὲν δὴ ἐς τὸν Ἴσθμον ἠπειρόντο· Ἀργεῖοι δὲ 12
 ἐπεῖτε τάχιστα ἐπύθοντο τοὺς μετὰ Πανσανίῳ ἐξελή-
 λωθότας ἐκ Σπάρτης, πέμπουσι κήρυκα τῶν ἡμεροδρο-
 μῶν ἀνευρόντες τὸν ἀριστον ἐς τὴν Ἀττικὴν, πρότερον
 αὐτοὶ Μαρδονίῳ ὑποδεξάμενοι σήσειν τὸν Σπαρτιήτην 5
 μὴ ἐξιέναι· ὃς ἐπεῖτε ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας ἔλεγε
 τάδε. „Μαρδόνιε, ἐπεμψάν με Ἀργεῖοι φράσσοντά τοι
 ὅτι ἐκ Λακεδαιμόνος ἐξελήλυθε ἡ νεότης, καὶ ὡς οὐ
 δυνατοὶ αὐτὴν ἔχειν εἰσὶ Ἀργεῖοι μὴ οὐκ ἐξιέναι. πρὸς
 ταῦτα τύγγανε εἰς βουλευόμενος.“ ὁ μὲν δὴ εἶπας ταῦ- 13
 τα ἀπαλλάσσετο ὀπίσω, Μαρδόνιος δὲ οὐδαμῶς ἐπι-
 πρόθυμος ἦν μένειν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὡς ἤκουσε ταῦτα.
 πρὶν μὲν νῦν ἢ πνθῆσθαι ἀνεχώρησε, θέλων εἰδέναι
 τὸ παρ' Ἀθηναίων, ὀκοῖόν τι ποιήσουσι, καὶ οὔτε 5
 ἐπήμυαινε οὔτε εἰσίνετο γῆν τὴν Ἀττικὴν, ἐλπίζων διὰ
 παντὸς τοῦ χρόνου ὁμολογήσειν σφέας· ἐπεὶ δὲ οὐκ
 ἐπειθε, πνθόμενος πάντα λόγον, πρὶν ἢ τοὺς μετὰ Παν-
 σανίῳ ἐς τὸν Ἴσθμον ἐσβαλεῖν, ὑπεξεχώρησε ἐμπροσθας
 τε τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰ κοῦ τι ὄρθον ἦν τῶν τειχέων 10

animadverto, quod qui proprio nomine perduellis esset is hostis vocaretur, lenitate verbi rei tristitiam mitigatam. hostis enim apud maiores nostros is dicebatur quem nunc peregrinum dicimus.

17. τὸ λεγόμενον nach der Rede Sinn'. Vgl. III 22 7.

19. *περιοίκων*, Ggs. zu *Σπαρτιήται* (c. 28 14).

Warnung der Argeier; Mar- donios bis Megara; Rückzug nach Böotien (c. 12—15).

12. 3. *ἡμεροδρομῶν*: zu VI 105 3.

5. *αὐτοί, sponte*. Von ihrer Haltung in diesem Kriege das Nähere

VII 148 ff. Die Warnung war begründet genug; die Feinde konnten allenfalls in drei Tagen Attika erreichen (V 120) und die Kithäronpässe verlegen.

9. *ἔχειν*, hier u. c. 108 7 = *ἴσχειν, prohibere*.

13. *τύγγανε εἰς βουλευόμενος* 'möge es dir glücken einen guten Rat zu finden'. Vgl. VIII 101 19.

8. *πάντα λόγον* 'die ganze Lage der Dinge' (I 21 7).

9. *ἐσβαλεῖν*: vgl. c. 39 7.

10. *τὰς Ἀθήνας*, die Unterstadt (*ἀστυ*). Die Akropolis war schon im letzten Herbst verwüstet (c. 53 15).

ἢ τῶν οικημάτων ἢ τῶν ἰσθμῶν, πάντα καταβαλὼν καὶ συγχώσας. ἐξήλανε δὲ τῶνδε εἵνεκεν, ὅτι οὔτε ἱππασίμη ἢ χώρη ἦν ἢ Ἀττικὴ, εἴ τε νικῶτο συμβαλὼν, ἀπάλλαξις οὐκ ἦν ὅτι μὴ κατὰ στεινόν, ὥστε ὀλίγους σφέας 15 ἀνθρώπους ἴσχειν. ἐβουλευέτο δὲ ἐπαναχωρήσας ἐς τὰς Θήβας συμβαλεῖν πρὸς πόλι τε φίλην καὶ (ἐν) χώρῳ ἱππασίμῳ.

14 Μαρδόνιος μὲν δὴ ὑπεξεχώρει, ἤδη δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἔοντι αὐτῷ ἤλθε ἀγγελίη πρόδρομον ἄλλην στρατιῆν ἦκειν ἐς Μέγαρα, Λακεδαιμονίων χιλίους· πυθόμενος δὲ ταῦτα ἐβουλευέτο [θέλων] εἴ πως τούτους πρῶτον 5 ἔλοι. ὑποστρέψας δὲ τὴν στρατιῆν ἤγε ἐπὶ τὰ Μέγαρα· ἢ δὲ ἱππος προελθοῦσα κατιππάσατο χώρην τὴν Μεγαρίδα. ἐς ταύτην δὲ ἐκαστάτω τῆς Εὐρώπης τὸ πρὸς 15 ἡλίου δύνοντος ἢ Περσικῆ αὐτῆ στρατιῇ ἀπίετο. μετὰ δὲ ταῦτα Μαρδονίῳ ἤλθε ἀγγελίη ὡς ἄλεες εἶσαν οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ἴσθμῳ. οὕτω δὲ ὀπίσω ἐπορεύετο διὰ Δεκελῆς· οἱ γὰρ βοιωτάρχαι μετεπέμψαντο τοὺς προσ- 5 χώρους τῶν Ἀσωπίων, οἳτοὶ δὲ αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἡγήοντο

14. κατὰ στεινόν, durch die engen Defileen des Kithäron und des Parnes, bei Eleutherä (c. 39 4) und Phyle. Die Hellenen konnten die Ausgänge auf böotischer Seite besetzen, indem sie von Megara an der Küste entlang über Platäa vordrangen, ehe das persische Hauptheer sie passiert hatte. Aus eben diesem Grunde zog sich Mardonios durch das östliche Attika über Dekeleia auf weitem Bogen an den Nordfuß des Kithäron zurück (c. 15). Zu dem substantivischen στεινόν vgl. I 84 15. VIII 23 8.

14. 2. πρόδρομον — στρατιῆν, als Vortrab des noch am Isthmos sich sammelnden Hauptheeres. Die Worte sind appositiv zu Λακεδαιμονίων χιλίους.

5. ἔλοι: zum Aorist vgl. III 128 13.

5. Wohl nur ein Scheinmanöver

um den Rückzug zu decken. Die Perser drangen bis Pagä an der Küstenstraße vom Isthmos nach Böotien vor (Pausan. I 44 4).

7. Eine ähnliche Anmerkung IV 204 1.

15. 3. Ἕλληνες, die peloponnesischen. Vgl. c. 19 9.

4. Dekeleia beherrscht den Pafs der von der oberen athenischen Ebene am Fuße des Parnes hinüber nach Oropos und Tanagra führt. — βοιωτάρχαι, der regierende Ausschufs des böotischen Städtebundes.

5 f. Ἀσωπίων, der Anwohner des mittleren Asopos; daher auch Παρασωπίοι und die Landschaft Παρασωπία (Strab. 408 f.) — τὴν ὁδόν, durch die Schluchten des Parnes, welche ihnen als nördlichen Anwohnern dieses Gebirgs bekannt sein mußten. An diesem Wege,

ἐς Σφενδαλέας, ἐνθροῦν δὲ ἐς Τανάγραν· ἐν Τανάγρα δὲ νύκτα ἐναντιστάμενος, καὶ τραπόμενος τῇ ὑστεραίῃ ἐς Σκόλον, ἐν γῆ τῇ Θηβαίων ἦν. ἐνθαῦτα δὲ τῶν Θηβαίων καὶ περ μηδίζόντων ἔκειρε τοὺς χώρους, οὔτι 10 κατὰ ἔχθος αὐτῶν ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης μεγάλης ἐχόμενος ἐρῦμα τε τῷ στρατοπέδῳ ποιήσασθαι, καὶ ἦν συμβαλόντι οἱ μὴ ἐκβαίνειν ὁκοῖόν τι ἐθέλοι, κρησφύγετον τοῦτο ἐποιέετο. παρήκε δὲ αὐτοῦ τὸ στρατόπεδον ἀρ- 5 ξάμενον ἀπὸ Ἐρυθρέων παρὰ Ὑσιᾶς, κατέτεινε δὲ ἐς τὴν Πλαταιίδα γῆν, παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν 15 τεταμένον. οὐ μόντοι τό γε τεῖχος τοσοῦτο ἐποιέετο, ἀλλ' ὡς ἐπὶ δέκα σταδίους μάλιστα κη μέτρον ἕκαστον.

Ἐχόντων δὲ τὸν πόνον τοῦτον τῶν βαρβάρων, Ἀτ-16 ταγίνος ὁ Φρόντωνος ἀνὴρ Θηβαῖος παρασκευασάμενος μεγάλως ἐκάλεε ἐπὶ ξείνια αὐτόν τε Μαρδόνιον καὶ πεν-

noch auf attischem Gebiete, lag der Demos Sphendalées od. Sphendalē (Steph. B.). Dafs das ganze Heer diese beschwerlichen Pfade gezogen ist nicht glaublich; kam es doch nur darauf an sich der nördlichen Ausgänge der Pässe rasch zu versichern.

8. Strab. 408 Σκόλος δ' ἐστὶ κώμη τῆς Παρασωπίας ὑπὸ τῷ Κιθαιρῶνι, δυσολκιτος τόπος καὶ τραγός, ἀφ' οὗ καὶ ἡ παροιμία „εἰς Σκόλον μὴτ' αὐτὸς ἵεναι μὴτ' ἄλλω ἐπεσθαί“. Der Ort war wichtig, weil er inmitten der beiden erwähnten Strafsen lag und ihre Zugänge beherrschte. — Das Stadtgebiet von Theben reichte südlich über den Asopos bis zum Kithäron hinauf. Strab. 409 παρ' αὐτῶν δὲ (τὸν Κιθαιρῶνα ὁ Ἀσωπὸς) ρεῖ τὴν ὑπώρειαν αὐτοῦ κλέζων καὶ ποιῶν τοὺς Παρασωπίους εἰς κατοικίας πλεῖους διηρημένους, ἀπαντας δ' ὑπὸ Θηβαίους ὄντας (nämlich Σκόλον Ἐτεωνῶν Ἐρυθρέας Ὑσιᾶς). Vgl. VI 108 31. IX 65 4.

9. ἔκειρε, weil er der Bäume zum Schanzwerk bedurfte (ἐξέλιον

τεῖχος c. 65 4. 70 2). Bei κείρειν ist besonders an Fruchtbäume zu denken: vgl. c. 97 8. — χώρους, agros (III 58 11). In ihrem Gebiete, also südlich vom Asopos, wahrscheinlich nahe bei Skolos, lag das feste Lager, das Fort (τὸ τεῖχος, 16), das zur Basis aller Bewegungen auf dem diessseitigen Ufer und zur Sperrung der Pässe sowie zur Aufnahme des Gepäckes (Plut. Arist. 11) dienen sollte, während die Lagerplätze der Truppen sich westwärts davon über Hysiä hinaus, nordwärts an beiden Seiten des Asopos ausdehnten (14 ff.).

13. τοῦτο ἐποιέετο, parallel zu ποιήσασθαι (s. zu I 85 5), statt ποιέσθαι βουλόμενος.

Gastmahl in Theben (c. 16). Prüfung der Phokeer (c. 17 f.).

16. Ἀτταγίνος, der nebst Timegenides an der Spitze der medisch gesinnten Oligarchie stand (c. 86 4).

3. μεγάλως, magnifice, magno apparatu. — ἐκάλεε ἐπὶ ξείνια, vocabat ad cenam (V 18 5).

τήκοντα Περσέων τοὺς λογιμωτάτους, κληθέντες δὲ οὐ-
 5 τοι εἶποντο· ἦν δὲ τὸ δεῖπνον ποιούμενον ἐν Θήβῃσι.
 τὰδε δὲ ἦδη τὰ ἐπίλοιπα ἤκουον Θερασάνδρου ἀνδρός
 μὲν Ὀρχομενίου, λογίμου δὲ ἐς τὰ πρῶτα ἐν Ὀρχομε-
 νῷ. ἔφη δὲ ὁ Θερασάνδρος κληθῆναι καὶ αὐτὸς ὑπὸ
 Ἀτταγίνου ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦτο, κληθῆναι δὲ καὶ Θη-
 10 βαίων ἄνδρας πενήκοντα, καὶ σφραγίσαντες ἐκατέ-
 ρους κλίνας, ἀλλὰ Πέρσην τε καὶ Θηβαίων ἐν κλίῃ
 ἐκάστη. ὡς δὲ ἀπὸ δείπνου ἦσαν, διαπινόντων τὸν
 Πέρσην τὸν ὁμόκλινον Ἑλλάδα γλῶσσαν ἰέντα εἰρέσθαι
 αὐτὸν ὀποδαπὸς ἐστὶ, αὐτὸς δὲ ὑποκρίνασθαι ὡς εἶη Ὀρ-
 15 χομένιος. τὸν δὲ εἰπεῖν „ἐπεὶ νῦν ὁμοτράπεζός τέ μοι καὶ
 ὁμόσπονδος ἐγένεο, μνημόσυνά τοι γνώμης τῆς ἐμῆς κα-
 ταλιπέσθαι θέλω, ἵνα καὶ προειδῶς αὐτὸς περὶ σεωντοῦ
 βουλευέσθαι ἔχῃς τὰ συμφέροντα. ὄρας τοῦτους τοὺς δαι-
 νυμένους Πέρσας καὶ τὸν στρατὸν τὸν ἐλλέπομεν ἐπὶ τῷ
 20 ποταμῷ στρατοπεδουόμενον· τοῦτων πάντων ὄφρα ὀλίγον
 τινὸς χρόνου διελεύσῃς ὀλίγους τινὰς τοὺς περιγενομέ-
 νους.“ τὰτα ἅμα τε τὸν Πέρσην λέγειν καὶ μετιέναι
 πολλὰ τῶν δακρύων. αὐτὸς δὲ Θωμάσας τὸν λόγον εἰπεῖν
 πρὸς αὐτὸν „οὐκῶν Μαρδονίῳ τε τὰτα χρεόν ἐστι λέγειν
 25 καὶ τοῖσι μετ' ἐκεῖνον ἐν αἴνῃ εὐοῖσι Περσέων;“ τὸν δὲ

6. τὰδε — ἐπίλοιπα, ea autem quae iam sequuntur.

7. ἐς τὰ πρῶτα, in primis (I 30 5).

8. ἔφη δὲ nimmt τὰδε — ἤκουον auf.

11. Zu κλίνας ist Ἀτταγίνου als Subjektsakkusativ zu ergänzen, weil der Hausherr die Plätze nach Rang und Schätzung anzuweisen pflegte; falls man nicht κληθῆναι bessern will. — Dafs nur je zwei Personen auf der κλίῃ nebeneinander Platz nahmen scheint hellenischer Brauch gewesen zu sein. Vgl. Plat. Symp. 175. Bei den Römern fafste der lectus je drei Gäste.

15. ὁμοτράπεζος Genosse beim

δείπνον, ὁμόσπονδος beim πόντος, der mit einer σπονδῇ begann. Plat. Symp. 176 μετὰ τὰτα, ἔφη, κατακλιθέντος τοῦ Σωκράτους καὶ διημισησάντος καὶ τῶν ἄλλων, σπονδάς τε σφᾶς ποιήσασθαι καὶ ἴσαντας τὸν θεὸν καὶ τὰλλα τὰ νομισόμενα τρέπεσθαι πρὸς τὸν πόντον. Von τε καὶ zu V 2 6.

16. μνημόσυνα: vom Plural zu VI 109 12.

21. Verb. ὄφρα τοὺς περιγενομένους ὀλίγους (sc. ἔοντας). Der Perser wufste wohl von den verräterischen Umtrieben gegen Mar- donios, deren Haupt, wie es scheint, Artabazos war (c. 66).

23. τῶν δακρύων: zum Artikel vgl. VII 188 19.

μετὰ τὰτα εἰπεῖν „ξείνε, ὃ τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ
 θεοῦ ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπων· οὐδὲ γὰρ πιστὰ
 λέγουσι ἐθέλει περθεσθαι οὐδεὶς. τὰτα δὲ Περσέων
 συχνοὶ ἐπιστάμενοι ἐπόμεθα ἀναγκαίῃ ἐνδεδεμένοι.
 ἐχθίστη δὲ ὀδύνη ἐστὶ τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὕτη, 30
 πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς κρατέειν.“ τὰτα μὲν τοῦ
 Ὀρχομενίου Θερασάνδρου ἤκουον, καὶ τὰδε πρὸς τοῦτοις,
 ὡς αὐτὸς αὐτίκα λέγει τὰτα πρὸς ἀνθρώπους πρότερον
 ἢ γενέσθαι ἐν Πλαταιῇσι τὴν μάχην.

Μαρδονίου δὲ ἐν τῇ Βοιωτῇ στρατοπεδουόμενον, οἱ 17
 μὲν ἄλλοι παρεῖχοντο ἅπαντες στρατιὴν καὶ συνεσέβαλον
 ἐς Ἀθήνας ὅσοι περ ἐμῆδιζον Ἑλλήνων τῶν ταύτη ὀ-
 κημένον, μῦθοι δὲ Φακᾶες οὐ συνεσέβαλον (ἐμῆδιζον
 γὰρ δὴ σφόδρα καὶ οὔτοι) οὐκ ἐκόντες ἀλλ' ὑπ' ἀναγ- 5
 καίης, ἡμέρησι δὲ οὐ πολλῆσι μετὰ τὴν ἀπιξιν τὴν ἐς
 Θήβας ὕστερον ἦλθον αὐτῶν ὀπλίται χίλιοι, ἦγε δὲ
 αὐτοὺς Ἀρμοκύδης ἀνήρ τῶν ἀστῶν δοκιμώτατος. ἐπεὶ
 δὲ ἀπίκατο καὶ οὔτοι ἐς Θήβας, πέμψας ὁ Μαρδόnius
 ἰππέας ἐκέλευσε σφᾶς ἐπ' ἐωντῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἔζεσθαι. 10
 ἐπεὶ δὲ ἐποίησαν ταῦτα, αὐτίκα παρήν ἵππος ἡ ἅπασα.
 μετὰ δὲ τὰτα διεξήλθε μὲν διὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ

27. Vgl. zu III 43 2.

29. ἐνδεδεμένοι, wie I 11 16.

33. πρὸς ἀνθρώπους zu den Leuten. II 46 τοῦτο ἐς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ἀπίκατο, III 40 τοῦτο ἀπόβαλε οὗτο δικως μηκέτι ἤξει ἐς ἀνθρώπους.

17. 2. καὶ συνεσέβαλον greift zeitlich zurück in die Erzählung, um die Notiz über die Phokeer einflechten zu können, die zwar zu denen gehörten οἱ παρεῖχοντο στρατιήν, aber erst nach dem zweiten Einfall in Attika.

3. Ἀθήνας = Ἀττικῆν (VIII 50 7). Ähnlich 7 u. 9 ἐς Θήβας für ἐς γῆν τὴν Θηβαίων (vgl. c. 15). — ταύτη, in Mittelhellas.

4 f. συνεσέβαλον, wie ihre Gesinnung erwarten liefs (ἐμῆδιζον

γὰρ ..). Die parenthetische Fügung läfst allerdings eine sinnstörende Beziehung auf das Folgende (ἐμῆδιζον — οὐκ ἐκόντες) zu. Ähnlich I 49 5. II 155 15. VII 205 8. — σφόδρα 'entschieden'. — δῆ: richtiger ἦδη. Vgl. VIII 30. — καὶ οὔτοι, aber nicht alle (c. 31 24). — ἐκόντων — ἀναγκαίης, wie VII 139 12. Ihr Ausbleiben (οὐ συνεσέβαλον) war nicht freiwillig; was sie hinderte bleibt ungesagt, vielleicht Zwietracht oder wirtschaftliche Not (VIII 32 f.).

7. ὕστερον, nachdrücklicher Pleonasmus nach μετὰ τὴν ἀπιξιν. Vgl. VII 33 μετὰ τὰτα χρόνῳ ὕστερον, IX 83 ὕστερον χρόνῳ μετὰ τὰτα, 85 δέκα ἔτεσι ὕστερον μετὰ τὰτα, u. III 36 29.

Ἑλληνικοῦ τοῦ μετὰ Μήδων ἐόντος φήμη ὡς κατακοντιεῖ σφρας, διεξήλθε δὲ δι' αὐτῶν Φωκῶν τὸν τοῦτο.
 15 ἔνθα δὴ σφι ὁ στρατηγὸς Ἀρμοκίδης παραίνει λέγων τοιαῦδε. „ὦ Φωκέες, πρόδηλα γὰρ ὅτι ἡμέας οὗτοι οἱ ἀνθρώποι μέλλονσι προόπτῳ θανάτῳ δώσειν, διαβεβλημένους ὑπὸ Θεσσαλῶν, ὡς ἐγὼ εἰκάζω· νῦν ἄνδρα πάντα τινὰ ὑμῶν χρεόν ἐστι γενέσθαι ἀγαθόν· κρέσσον γὰρ
 20 ποιεῦντάς τι καὶ ἀμνομένους τελετήσαι τὸν αἰῶνα ἢ περ παρέχοντας διαφθαρήναι αἰσχίστῳ μῶρῳ. ἀλλὰ μαθέτω τις αὐτῶν ὅτι ἐόντες βάρβαροι ἐπ' Ἑλλήσι ἀν-
 18 δράσι φόνον ἔπραξαν.“ ὁ μὲν ταῦτα παραίνει· οἱ δὲ ἱππέες ἐπεὶ σφρας ἐκκλώσαντο, ἐπήλαννον ὡς ἀπολέοντες, καὶ δὴ διετείνοντο τὰ βέλεα ὡς ἀπήσοντες, καὶ κού τις καὶ ἀπήκε. καὶ οἱ ἀντίοι ἔστασαν πάντῃ συ-
 5 στρέψαντες ἑνωτοὺς καὶ πυκνώσαντες ὡς μάλιστα. ἐνθαῦτα οἱ ἱππῶται ὑπέστρεφον καὶ ἀπήλαννον ὀπίσω. οὐκ ἔχω δ' ἀτρεκέως εἰπεῖν οὔτε εἰ ἦλθον μὲν ἀπολέοντες τοὺς Φωκέας δεηθέντων Θεσσαλῶν, ἐπεὶ δὲ ὄρων πρὸς ἀλέξῃσιν τραπομένους, δεῖσαντες μὴ καὶ
 10 σφίσι γένηται τρώματα, οὕτω δὴ ἀπήλαννον ὀπίσω· ὡς γὰρ σφι ἐνετείλατο Μαρδόκιος· οὐτ' εἰ αὐτῶν πει-

13. Ein solcher Fall ereignete sich im peloponnesischen Kriege. Thukyd. VIII 108 (Ἀρσάκης ὁ Τισσαφρόνου ὑπαρχος) Ἀθλήων τοὺς Ἀτρακύντιον κατοικήσαντας — ἔχθραν προσποιούμενος ἀδηλον καὶ ἐπαγγελίας στρατιῶν αὐτῶν τοῖς βελτίστοις, ἐξαγαγὼν ὡς ἐπὶ φίλῃ καὶ ξυμμαχίᾳ τηρήσας ἀρστοποιουμένους καὶ περιστήσας τοὺς ἑαυτοῦ κατηρόντισεν.

18 f. S. VIII 29 f. — ἄνδρα ist mit starker Betonung von dem zugehörigen γενέσθαι ἀγαθόν (V 2 2) getrennt.

21. παρέχειν, 'herhalten, dulden', sagte man von solchen die ihren Körper und überhaupt ihre Person anderen, wie Ärzten, Liebhabern u. dgl., zu willkürlicher Behand-

lung überliefen. — αἰσχίστῳ μῶρῳ: Äschyl. Pers. 442 τερνᾶσιν οἰκτρῶς δυσκλεεστάτῳ μῶρῳ. An poetischen Stil erinnert auch 23 φόνον ἔπραξαν. Od. π 379 οὐρεκά οἱ φόνον αἰπὸν ἐράπτομεν, Äschyl. Eum. 26 Πενθεὶ καταρράνας μῶρον.

22. μαθέτω τις: vgl. VII 5 13.
 18. 3. καὶ δὴ 'und schon' (VI 12 15). — διετείνοντο τὰ βέλεα, eig. τὰ τόξα (VII 61 7). Ähnlich Od. ο 282 ἐδέξατο χάλκῳ ἐγχοῦ καὶ τό γ' ἐπ' ἰκρίσῃν τάνυσεν νεὸς ἀμφιελίσης, und das häufige ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν von der Tischplatte, die ausgedehnt wie sie ist auf das Tischgestell gelegt wird.

11. ὡς — ἐνετείλατο, dafs sie

ρηθῆναι ἠθέλησε εἴ τι ἀλκῆς μετέχουσι. ὡς δὲ ὀπίσω ἀπήλασαν οἱ ἱππῶται, πέμψας Μαρδόκιος κήρυκα ἔλεγε τάδε. „Θαρσείτε ὦ Φωκέες· ἄνδρες γὰρ ἐφάνητε ἐόντες ἀγαθοί, οὐκ ὡς ἐγὼ ἐπυνθανόμην. καὶ νῦν προθύμως
 15 φέρετε τὸν πόλεμον τοῦτον· εὐεργεσίῃσι γὰρ οὐ νικήσετε οὐτ' ὦν ἐμὲ οὔτε βασιλέα.“ τὰ περὶ Φωκῶν μὲν ἐς τοσοῦτο ἐγένετο.

Λακεδαιμόνιοι δὲ ὡς ἐς τὸν Ἴσθμόν ἦλθον, ἐν τού-
 19 τῷ ἐστρατοπεδεύοντο. πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα οἱ λοιποὶ Πελοποννήσιοι τοῖσι τὰ ἀμείνω ἐάνδανε, οἱ δὲ καὶ ὄρωντες ἐξιόντας Σπαρτιήτας, οὐκ ἐδικαίευν λείπεσθαι τῆς ἐξόδου [Λακεδαιμονίων]. ἐκ δὴ ὦν τοῦ Ἴσθμοῦ καλ-
 5 λιερησάντων [τῶν ἰρῶν] ἐπορεύοντο πάντες καὶ ἀπικνέονται ἐς Ἐλευσίνα· ποιήσαντες δὲ καὶ ἐνθαῦτα ἰρά, ὡς σφι ἐκαλλίερε, τὸ πρόσω ἐπορεύοντο, Ἀθηναῖοι δὲ ἅμα αὐτοῖσι, διαβάντες μὲν ἐκ Σαλαμῖνος, συμμιγέντες δὲ ἐν Ἐλευσίῃ. ὡς δὲ ἄρα ἀπίκοντο τῆς Βοιωτῆς ἐς Ἐρυ-

nämlich umkehren sollten, sobald sie die Phokeer zur Abwehr entschlossen sähen. Zweifelhaft bleibt nur ob sie auch umgekehrt sein würden, falls das Gegenteil sich gezeigt hätte.

16. φέρετε 'führt'. Ebenso c. 40 7. Vgl. zu I 18 15.

Die Hellenen bei Erythrä. Angriffe der Reiterei; Tod des Masistios. Neue Stellung (c. 19—25).

19. 3. τὰ ἀμείνω ἐάνδανε: VII 145 τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα τὰ ἀμείνω φρονούντων, 172 τῶν πολλῶν τῶν τὰ ἀμείνω φρονουμένων περὶ τὴν Ἑλλάδα, VIII 29 δσον ἡρόνον ἐκεῖνα ἡμῖν ἦνδανε. — οἱ δὲ καὶ, die erst in letzter Stunde sich zur Teilnahme entschlossen. Welche dies waren ersieht man nicht; denn aufser den einzigen Lepreaten waren die übrigen c. 28. aufgezählten Staaten schon bei Thermopylä und, aufser den binnenländischen, bei Salamis vertreten

(VII 202. VIII 1 43); dagegen fehlten einige von diesen bei Salamis (zu c. 28 12). Die Argeier, Achäer und ein Teil der Arkader hielten sich auch diesmal fern.

5. Bei καλλίερεν pflegt das Subjekt (τὰ ἰρά) nicht zu stehen (zu VII 113 10).

7. ἐς Ἐλευσίνα: wollten sie nach Böotien marschieren, so hätten sie von Megara sich gleich nördlich nach Eleutherä wenden müssen. Gewifs erwarteten sie den Feind aber noch in Attika zu finden; da er aber schon nord- und ostwärts abgezogen oder abzuziehen im Begriff war, so wandten sie sich durch das thriasische Feld zum und über den Kithäron. Diese doppelte Bewegung erklärt auch das doppelte Opfer.

10. ἐς Ἐρυθράς, wo doch nach c. 15 14 der Feind seine Aufstellung genommen, der sich von da sogar westlich bis Platäa ausdehnte. Man erkennt dafs hier eine Lücke

φράς, ξμαθόν τε δὴ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ στρατοπεδουμένους, φρασθέντες δὲ τοῦτο ἀντετάσσοντο ἐπὶ τῆς ὑπωρέης τοῦ Κιθαιρώδους. Μαρδόνιος δέ, ὡς οὐ κατέβαινον οἱ Ἕλληνες ἐς τὸ πεδίον, πέμπει ἐς αὐτοὺς πᾶσαν τὴν ἵππον, τῆς ἱππάρχεις Μασίστιος εὐδοκιμῶν παρὰ Πέρσησι, τὸν Ἕλληνας Μακίστιον καλέουσι, ἵππον ἔχων Νησαῖον χρυσοχάλινον καὶ ἄλλως κεκοσμημένον καλῶς. ἐνθαῦτα ὡς προσήλασαν οἱ ἱππῶται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, προσέβαλλον κατὰ τέλεα, προσβάλλοντες δὲ κατὰ μεγάλα ἐργάζοντο καὶ γυνάκας σφέας ἀπεκάλειον. κατὰ συντυχίην δὲ Μεγαρέες ἔτυχον ταχθέντες τῇ τε ἐπιμαχώτατον ἦν τοῦ χωρίου παντός, καὶ πρόσδοδος μάλιστα ταύτῃ ἐγένετο τῇ ἵππῳ. προσβαλλούσης ὦν τῆς ἵππου οἱ Μεγαρέες πιεζόμενοι ἔπεμπον ἐπὶ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων κήρυκα, ἀπικόμενος δὲ ὁ κήρυξ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε τάδε. „Μεγαρέες λέγουσι ἡμεῖς, ἄνδρες σύμμαχοι, οὐ δυνατοὶ εἶμεν τὴν

in der Erzählung ist. Die Hellenen müssen den Paß von Eleutherä forciert und den Feind ostwärts bis an sein festes Lager (bei Skolos), nordwärts in die Ebene des Asopos zurückgedrängt haben. Vgl. c. 25 10 ff.

11. ξμαθόν 'gewahrten' (VII 37 10).

12. φρασθέντες δέ, als ginge nicht τε voraus, sondern als wenn ξμαθόν durch φρασθέντες δέ in der dem Autor geläufigen Weise (zu I 8 2) aufgenommen werden sollte. S. ähnliches zu I 108 20.

13. ἐπὶ τῆς ὑπωρέης, um gegen die Angriffe der Reiterei gedeckt zu sein, welche Waffe ihnen ganz abging, und um die Verbindungsstrafe im Rücken zu decken, auf welcher sie fortwährend Zuzug und Lebensmittel erhielten (c. 28 1. 38 8. 39 8).

20. 4. Ἕλληνες, andere hellenische Autoren und Dichter (wie Chörilos, Simonides). Ähnliche Anmerkung

I 7 4. 216 3. II 16 4. — Μακίστιος war den Hellenen als eleiisches ἔθνηκόν (IV 148 14) geläufig, und schien von μάκιστος (vgl. c. 25 6) abgeleitet. Ein Μασίστιος ist auch VII 79 8 genannt.

5. Νησαῖον: zu VII 40 10.

7. κατὰ τέλεα, turmalim (VII 81 6). Ein Geschwader folgte dem anderen im Angriff, der in dieser Weise ohne Unterbrechung fortgeführt ward. S. c. 23 1.

8. γυνάκας: vgl. c. 107 8.

21. ταχθέντες: sie standen, scheint es, auf dem rechten Flügel bei Erythrä (c. 22 2), zunächst den Feinden.

2 f. τῇ — ταύτῃ: zu II 40 4. — ἐπιμαχώτατον 'die dem Angriff am meisten ausgesetzte Stelle' (IV 86 10).

6. Μεγαρέες λέγουσι: s. von dieser Formel zu III 40 5. Nur fehlt hier das sonst übliche und kaum entbehrliche τάδε oder ὁδε.

Περσέων ἵππον δέκεσθαι μῦθοι, ἔχοντες στάσιν ταύτην ἐς τὴν ἔστημεν ἀρχήν· ἀλλὰ καὶ ἐς τόδε λιπαρή τε καὶ ἀρετῇ ἀντέχομεν καὶ περ πιεζόμενοι. νῦν τε εἰ μὴ 10 τινὰς ἄλλους πέμψετε διαδόχους τῆς τάξις, ἵστε ἡμέας ἐκλείποντας τὴν τάξιν.“ ὁ μὲν δὴ σφι ταῦτα ἀπήγγελλε, Πανσανίης δὲ ἀπεπειρατο τῶν Ἑλλήνων εἴ τινες ἐθέλοιεν ἄλλοι ἐθέλονται ἵνα τε ἐς τὸν χῶρον τοῦτον καὶ τάσσεσθαι διάδοχοι Μεγαρεῦσι. οὐ βουλομένων δὲ 15 τῶν ἄλλων Ἀθηναῖοι ὑπεδέξαντο καὶ Ἀθηναίων οἱ τριηκόσιοι λογάδες, τῶν ἐλοχίγες Ὀλυμπιόδωρος ὁ Λάμπωνος. οὗτοι ἦσαν οἱ τε ὑποδεξάμενοι καὶ οἱ πρὸ τῶν 22 ἄλλων τῶν παρεόντων Ἑλλήνων ἐς Ἐρυθρὰς ταχθέντες, τοὺς τοξότας προσελόμενοι. μαχομένων δὲ σφείων ἐπὶ χρόνον τέλος τοιόνδε ἐγένετο τῆς μάχης. προσβαλλούσης τῆς ἵππου κατὰ τέλεα, ὁ Μασίστιον προέχων 5 τῶν ἄλλων ἵππος βάλλεται τοξεύματι τὰ πλευρά, ἀλ-

9. καί, schon mit Bezug auf das fg. κάλιον πιεζόμενοι, 'dennoch', vorangestellt wie öfter so ὁμως (V 63 8. VIII 74 3).

16. οἱ: der Artikel als von einer bekannten und gewöhnlichen Heeresabteilung (λόχος, daher ἐλοχίγες), von der jedoch sonst nichts verlautet; nur das Thukyd. VI 100 bei der Belagerung von Syrakus eine solche Schar von 300 der Gewandtesten und Stärksten erwähnt.

17. Dieser Olympiodoros ist wahrscheinlich der Vater jenes Lampon, der als Seher, Orakel- und Zeichendeuter, Staatsmann und Freund des Perikles, insbesondere als Mitgründer von Thurioi sich einen Namen gemacht, und wegen seines superstitiösen scheinheiligen Gebarens von den zeigenössischen Komikern, vorzüglich von Kratinos, oft geifelt worden. Der persönliche Bezug, in den ihn die Gründung von Thurioi sowie sein Verhältnis zu Perikles und seine altgläubige

Gesinnung zu dem Vf. gebracht haben mochte, macht es erklärlich, daß das Vorpostengefecht, bei dem sich der Vater ausgezeichnet, mit so umständlicher Genauigkeit vortragen wird.

22. 3. τοξότας, noch c. 60 17 erwähnt, aus der untersten Bürgerklasse, den Theten, die auch sonst als Leichtbewaffnete dienten, und aus Schutzverwandten formiert. Nach Äschyl. Pers. 458. Plut. Them. 14 befanden sich schon in der Schlacht bei Salamis je vier auf jedem der 180 athenischen Schiffe. Nicht damit zu verwechseln sind die sog. Skythen oder Speusinier, angekaufte Sklaven, die als Bogenschützen Polizei- und Kriegsdienste leisteten, aber erst nach diesem Kriege angeschafft wurden.

5. προέχων τῶν ἄλλων 'das den anderen voraus war'; vgl. IV 120 17. II. ψ 453 beim Wettrennen φράσσατο δ' ἵππον ἀριπρεπέα προύχοντα.

γῆσας δὲ ἴσταται τε ὀρθός καὶ ἀποσείεται τὸν Μασίστιον· πεσόντι δὲ αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι αὐτίκα ἐπεκέατο τὸν δὴ ἵππον αὐτοῦ λαμβάνουσι καὶ αὐτὸν ἀμνόμενον κτείνουσι, κατ' ἀρχὰς οὐ δυνάμενοι. ἐνεσκεύαστο γὰρ οὕτω· ἐντὸς θώρηκα εἶχε χρύσειον λεπιδωτόν, κατ' ὑπερθε δὲ τοῦ θώρηκος κισθῶνα φρονικεον ἐνεδεδύκει. τύπτοντες δὲ ἐς τὸν θώρηκα ἐποίεον οὐδέν, πρὶν γε δὴ μαθῶν τις τὸ ποιούμενον παῖει μιν ἐς τὸν ὀφθαλμόν.

10 οὕτω δὴ ἐπεσέ τε καὶ ἀπέθανε. ταῦτα δὲ κως γινόμενα ἐλελήθει τοὺς ἄλλους ἱππέας· οὔτε γὰρ πεσόντα μιν εἶδον ἀπὸ τοῦ ἵππου οὔτε ἀποθνήσκοντα, ἀναχωρησῖος τε γινομένης καὶ ὑποστροφῆς οὐκ ἔμαθον τὸ γινόμενον. ἐπεῖτε δὲ ἔστησαν, αὐτίκα ἐπόθεσαν, ὡς σφεας οὐδεὶς ἦν ὁ τάσσω· μαθόντες δὲ τὸ γεγονός, διακελευσάμενοι ἤλαυνον τοὺς ἵππους πάντες, ὡς ἂν τὸν νεκρὸν ἀνελόιατο. ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι οὐκέτι κατὰ τέλεα προσελαύνοντας τοὺς ἱππέας ἀλλ' ἅμα πάντας, τὴν ἄλλην στρατιὴν ἐπεβώσαντο. ἐν ᾧ δὲ ὁ πεζὸς ἅπας ἐβοήθει, ἐν τούτῳ μάχῃ ὄξεα περὶ τοῦ νεκροῦ γίνετα.

23 ἕως μὲν νυν μοῦνοι ἦσαν οἱ τριηκόσιοι, ἐσσοῦντό τε πολλὸν καὶ τὸν νεκρὸν ἀπέλειπον· ὡς δὲ σφι τὸ πλῆθος ἐπεβοήθησε, οὕτω δὴ οὐκέτι οἱ ἱππῶται ὑπέμενον οὐδέ σφι ἐξεγένετο τὸν νεκρὸν ἀνελεῖσθαι, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνῳ ἄλλους προσαπώλεσαν τῶν ἱππέων. ἀποστήσαντες ὦν

9. ἀμνόμενον: vgl. zu I 68 26.

11. S. zu VII 61 2. Der Perieget Pausanias sah ihn noch als Weihgeschenk im Erechtheion (I 27 1).

14. τὸ ποιούμενον 'den Vorgang'. Vgl. III 78 5. IX 47 3. Unten 18 τὸ γινόμενον.

15. ἔπεσε weist auf Z. 7.

17. ἀποθνήσκοντα 'da er getötet wurde'. — ἀναχωρησῖος, womit jeder Angriff regelmässig schloß und der darum nicht erst des Befehles des Anführers bedurfte, so daß bei dem flüchtigen Anprall und ebenso raschen Rücklauf der Reiter

der Verlust des Führers, der sich zu weit vorgewagt und von den Hoplitens sofort umringt worden war, unbemerkt bleiben konnte.

18. τε knüpft an und korrespondiert zugleich mit καί. Vgl. zu VI 41 7.

19. ἔστησαν, sc. τοὺς ἵππους. Od. η 4 στήσεν ἄρ' ἐν προθύροισιν (ἡμιόνους), τ 188 στήσε δ' ἐν Ἀμυῶν (νῆας). Ebenso unter c. 23 9 ἀποστήσαντες 'in der Ferne anhaltend, Halt machend', wo ἀπο- wie V 51 15 ἀποστάς 'sich entfernend'.

21. Über den Modus bei ὡς zu I 75 19.

δσον τε δύο στάδια ἐβουλεύοντο ὅ τι χρεὸν εἴη ποιέειν, 10 ἐδόκει δὲ σφι ἀναρχίης εὐούσης ἀπελαύνειν παρὰ Μαργδόνιον. ἀπικομένης δὲ τῆς ἵππου ἐς τὸ στρατόπεδον 24 πένθος ἐποίησαντο Μασιστίου πᾶσά τε ἡ στρατιὴ καὶ Μαργδόσιος μέγιστον, σφεας τε αὐτοὺς κείροντες καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια οἰμωγῇ τε χρεώμενοι ἀπλέτῳ· ἄπασαν γὰρ τὴν Βοιωτὴν κατεῖχε ἡχώ ὡς ἀνδρὸς ἀπολομένου μετὰ γε Μαργδόσιον λογιμωτάτου παρὰ τε Πέρσησι καὶ βασιλεί.

Οἱ μὲν νυν βάρβαροι τρόπῳ τῷ σφετέρῳ ἀποθα- 25 νόνα ἐτίμων Μασίστιον· οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς τὴν ἵππον ἐδέξαντο προσβάλλουσαν καὶ δεξάμενοι ὤσαντο, ἐθάρησάν τε πολλῷ μᾶλλον καὶ πρῶτα μὲν ἐς ἅμαξαν ἐσθίντες τὸν νεκρὸν παρὰ τὰς τάξεις ἐκόμιζον· ὁ δὲ νεκρὸς ἦν 5 θῆης ἄξιος μεγάρθεος εἵνεκα καὶ κάλλεος, τῶν δὴ εἵνεκα καὶ ταῦτα ἐποίεον· ἐκλείποντες τὰς τάξεις ἐφοίτων θεησόμενοι Μασίστιον. μετὰ δὲ ἔδοξέ σφι ἐπικαταβῆναι ἐς Πλαταιάς· ὁ γὰρ χῶρος ἐφαίνετο πολλῷ ἔων ἐπιτηδεότερός σφι ἐνστρατοπεδεύεσθαι ὁ Πλαταικὸς τοῦ Ἐρυθραίου 10 τὰ τε ἄλλα καὶ εὐνδρότερος. ἐς τοῦτον δὴ τὸν χῶρον καὶ ἐπὶ τὴν κρήνην τὴν Γαργαφίην τὴν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ εἴσαν ἔδοξέ σφι χρεὸν εἶναι ἀπικέσθαι καὶ διαταχθέντας στρατοπεδεύεσθαι. ἀναλαβόντες δὲ τὰ δπλᾶ ἦσαν διὰ

25. 3. ὤσαντο, propulsaverunt (VI 37 3). — καὶ πρῶτα . . . 'und das erste was sie thaten war . . .'

7. ταῦτα, st. τότε (I 37 2). — Vgl. VIII 24 f. II. γ 369 ἄλλοι δὲ περιδραμον νῆες Ἀχαιῶν Ὀδ καὶ θῆσαντο φνὴν καὶ εἶδος ἀγνόντων Ἐκτορος.

8. ἐπικαταβῆναι, weiter von den Höhen hinab in die Ebene, weil ihre Furcht vor der Reiterei gemindert war.

11. τὰ τε ἄλλα stört die Harmonie der Satzfügung. H. gebraucht aber die Formel τὰ τε ἄλλα καὶ auch sonst (II 92 4. V 62 18), nur

um den folgenden Begriff oder Satzteil als besonders wichtig hervorzuheben, im Sinne von καὶ δὴ καί, ohne Rücksicht auf die eigentliche Bedeutung; sonst hätte zu εὐνδρότερος als spezieller Begründung von ἐπιτηδεότερος noch ἔων treten müssen. Er wollte aber dieses Wort zu ἐπιτηδεότερος ἔων parallelisieren, nicht ihm subordinieren.

12. Die gargaphische Quelle entsprang am Nordfusse des Kithäron und floß etwa 1/2 M. östlich von Plataä (c. 52 10), schon im Gebiete dieser Stadt (Pausan. IX 4 2). Sicher nachzuweisen ist sie heute nicht mehr.

15 τῆς ὑπώρεως τοῦ Κιθαιρώου παρὰ Ὑσιὰς ἐς τὴν Πλαταιίδα γῆν, ἀπικόμενοι δὲ ἐτάσσοντο κατὰ ἔθνεα πλησίον τῆς τε κρήνης τῆς Γαργαφίης καὶ τοῦ τεμένεος τοῦ Ἀνδροκράτεος τοῦ ἥρωος, διὰ ὄχθων τε οὐκ ὑψηλῶν καὶ ἀπέδον χώρον.

26 Ἐνθαῦτα ἐν τῇ διατάξει ἐγένετο λόγων πολλῶν ὠθισμός Τεγεατῶν τε καὶ Ἀθηναίων· ἐδικαίουν γὰρ αὐτοὶ ἐκάτεροι ἔχειν τὸ ἕτερον κέρας, καὶ καινὰ καὶ παλαιὰ παραφέροντες ἔργα. τοῦτο μὲν οἱ Τεγεῆται ἔλεγον τάδε.

5 „ἡμεῖς αἰεὶ κοτε ἀξιούμεθα ταύτης τῆς τάξις ἐκ τῶν συμμάχων ἀπάντων, ὅσαι ἤδη ἔξοδοι κοιναὶ ἐγένοντο Πελοποννησίοισι καὶ τὸ παλαιὸν καὶ τὸ νέον, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐπειτέ Ἡρακλεῖδαι ἐπειρῶντο μετὰ τὸν Εὐρυσθέος θάνατον κατιόντες ἐς Πελοπόννησον· τότε εὐρόμεθα τοῦτο διὰ πρῆγμα τοιόνδε. ἐπεὶ μετὰ Ἀχαιῶν καὶ Ἰώνων τῶν τότε ἐόντων ἐν Πελοποννήσῳ ἐκβοηθήσαντες ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἰζόμεθα ἀντίοι τοῖσι κατιούσι,

16. κατὰ ἔθνεα: s. c. 28.

18 f. Die Quelle auf dem rechten Flügel (c. 49 11 vgl. mit c. 28 2) und das Heroon auf dem linken in der Ebene am Asopos, an der Strafe von Platäa nach Theben (Thukyd. III 24), bildeten die äußersten Punkte der neuen, nunmehr vom Fusse des Gebirgs nordwärts in die Ebene hinabreichenden Aufstellung. Ihre Front stand jetzt gegen Nordosten, während sie bei Erythrä mehr gegen Norden gerichtet gewesen. Für die Entwicklung des allmählich sehr gewachsenen Heeres war hier mehr Raum und zugleich deckte ein vom Kithäron auslaufender Höhenzug (ὄχθου) fast bis zur Asopos-ebene vor der feindlichen Reiterei, während die Perser ihr festes Lager nun nicht mehr in unmittelbarer Nähe hatten. — Ἀνδροκράτεος, eines platäischen Heiligen (Plut. Arist. 11).

Rangstreit der Tegeaten und Athener (c. 26 f.).

26. λόγων ὠθισμός, allercatio (III 76 10).

3. τὸ ἕτερον κέρας, den linken Flügel. Der rechte gehörte als unbestrittenes Vorrecht den Spartiaten (c. 28 2).

4. τοῦτο μὲν: das Entsprechende c. 28 2. Vgl. zu IV 76 4.

6. ὅσαι — ἐγένοντο 'bei allen gemeinschaftlichen Auszügen, die bis jetzt statthatten'.

7. τὸ νέον st. νέον, νεωστί, ist sonst nicht üblich und wohl wegen τὸ παλαιόν hier geneuert. Vgl. auch τὰ νεώτερα VI 35 5. — ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου, an αἰεὶ κοτε anzuschließen. Darnach ἐπειτέ (cum) wie VII 59 5.

9. τότε, mit Asyndeton, wie VII 10 γ 5.

11. Der Zusatz τῶν τότε ἐόντων gilt nur für Ἰόνων. Vgl. I 6 8.

12. ἐς τὸν Ἰσθμὸν: der Kampf soll an der Grenze zwischen dem megarischen und korinthischen Ge-

τότε ὦν λόγος Ὑλλων ἀγορεύσασθαι ὡς χρεδὸν εἶη τὸν μὲν στρατὸν τῷ στρατῷ μὴ ἀνακινδυνεύειν συμβάλλοντα, ἐκ δὲ τοῦ Πελοποννησίου στρατοπέδου τὸν ἄν 15 σφείων αὐτῶν κρίνωσι εἶναι ἄριστον, τοῦτόν οἱ μονομαχῆσαι ἐπὶ διακειμένοισι. ἔδοξέ τε τοῖσι Πελοποννησίοισι ταῦτα εἶναι ποιητέα καὶ ἔταμον δοκιὸν ἐπὶ λόγῳ τοιῷδε, ἦν μὲν Ὑλλος νικήσῃ τὸν Πελοποννησίων ἡγεμόνα, κατιέναι Ἡρακλείδας ἐπὶ τὰ πατρώια, ἦν δὲ νι- 20 κηθῆ, τὰ ἔμπαιιν Ἡρακλείδας ἀπαλλάσσεσθαι καὶ ἀπάγειν τὴν στρατιὴν ἑκατόν τε ἑτέων μὴ ζητῆσαι κάτοδον ἐς Πελοπόννησον. προεκρίθη τε δὴ ἐκ πάντων τῶν συμμάχων ἐθελοντῆς Ἐχεμος ὁ Ἡερόπου τοῦ Φηγέος στρατηγός τε ἐὼν καὶ βασιλεὺς ἡμέτερος, καὶ ἐμονομαχῆσέ 25

biete geschehen sein (Pausan. I 44 11).

13. ὦν, analeptisch, wie VII 137 13. — ἀγορεύσασθαι, nur hier medial, 'habe verkündigen lassen', näml. ihnen, den Peloponnesiern.

14. ἀνακινδυνεύειν: zu VIII 68 9.

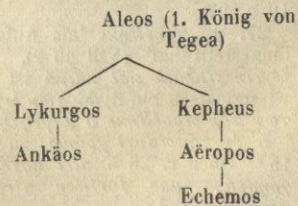
17. ἐπὶ διακειμένοισι, sonst ἐπὶ συγκειμένοις, ὅητοσι (V 57 10), ὁμολογημένοις. Hesiod Sc. 20 ὅς γάρ οἱ δέκετο (certum erat), θεοὶ δ' ἐπιμάρτυροι ἦσαν. Nachahmend Dionys. Archäol. IV 29 οὐδ' ἐπὶ διακειμένοις καὶ ὅητοῖς τὰς ἡγεμονίας παραλαμβάνομεν. — τε, wie c. 22 18.

21. τὰ ἔμπαιιν = ὀπίσω (ἀπαλλάσσεσθαι).

22. ἑκατόν ἑτέων, d. h. nicht vor dem vierten Geschlechte. Temenos Aristodemos und Kresphonates, unter denen sie endlich zurückkehrten, waren bekanntlich die vierten Nachkommen des Hyllos; s. VII 204, VIII 131.

24. Pausan. VIII 5 1 Ἀνακιδόρου δὲ ἀποθανόντος Ἐχεμος ὁ Ἀερόπου τοῦ Κηφέος τοῦ Ἀλέου τὴν Ἀρκάδιον ἔσχεν ἀρχήν. ἐπὶ τούτου Λοκρεῖς κατιόντας ἐς Πελοπόννησον ὑπὸ ἡγεμόνι Ὑλλῳ τῷ Ἡρακλέους Ἀχαιοὶ περὶ Ἰσθμὸν

τὸν Κορινθίων κρατοῦσι μάχη, καὶ Ἐχεμος ἀποκτινῶσαι Ὑλλων μονομαχῆσαντά οἱ κατὰ πρόκλησιν, 54 10 ἐθεασάμην δὲ καὶ ἄλλα ἐν Τεγέᾳ τοσάδε, Ἀλέου οἰκίαν καὶ Ἐχέμου μνημα καὶ ἐπιγραφασμένην ἐς στήλην τὴν Ἐχέμου πρὸς τὸν Ὑλλων μάχην. Pind. Ol. XI 66 ὁ δὲ πάλα κωδάλων (in den von Herakles eingesetzten Olympien) Ἐχεμος Τεγέαν. — Φηγέος, ein Versehen des Vf. oder der Abschreiber statt Κηφέος. Jener gehört in die Sage von Psophis (einst Φηγία, Pausan. VIII 24 8 ff.) im nordwestlichen Arkadien; Κηφέος aber, nach übereinstimmender Überlieferung, in die mythische Geschichte Tegeas. Sein Stamm ist nach Apollod. I 9 16. II 7 3. III 9 1. Pausan. VIII 4 8 ff. Schol. Apoll. Rh. I 162:

τε καὶ ἀπέκτεινε Ὑλλόν. ἐκ τούτου τοῦ ἔργου εὐρόμεθα ἐν Πελοποννησίοις γε τοῖσι τότε καὶ ἄλλα γέρεα μεγάλα, τὰ διατελέομεν ἔχοντες, καὶ τοῦ κέρεος τοῦ ἑτέρου αἰεὶ ἡγεμονεύειν κοινῆς ἐξόδου γινομένης. ὑμῖν μὲν νυν 30 ὁ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἀντιεύμεθα, ἀλλὰ διδόντες αἴρεσιν ὀκότερον βούλεσθε κέρεος ἄρχειν παρίεμεν· τοῦ δὲ ἑτέρου φραμὲν ἡμέας ἰκνέεσθαι ἡγεμονεύειν κατὰ περ ἐν τῷ πρόσθε χρόνῳ. χωρὶς τε τούτου τοῦ ἀπηρημένου ἔργου ἀξιονικότεροι εἰμὲν Ἀθηναίων ταύτην τὴν τάξιν ἔχειν. 35 πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ εἴ ἔχοντες πρὸς ὑμέας ἡμῖν, ἄνδρες Σπαρτιῆται, ἀγῶνες ἀγωνίδαται, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους. οὕτω ὦν δίκαιον ἡμέας ἔχειν τὸ ἕτερον κέρας (μάλλον) ἢ περ Ἀθηναίους· οὐ γὰρ σφι ἐστὶ ἔργα οἷα περ ἡμῖν κατεργασμένα, οὐτ' ὦν καινὰ οὔτε παλαιά.“

27 Οἱ μὲν ταῦτα ἔλεγον, Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ταῦτα ὑπεκρίναντο τάδε. „ἐπιστάμεθα μὲν σύνοδον τήνδε μάχης εἵνεκα συλλεγῆναι πρὸς τὸν βάρβαρον, ἀλλ' οὐ λόγων ἑπέει δὲ ὁ Τεγεῆτης προέθηκε παλαιὰ καὶ καινὰ 5 λέγειν τὰ ἑκατέροισι ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ κατέργασται χρηστά, ἀναγκαίως ἡμῖν ἔχει δηλῶσαι πρὸς ὑμέας ὅθεν ἡμῖν πατρώιον ἐστὶ ἔοσσι χρηστοῖσι αἰεὶ πρότοισι εἶναι μᾶλλον ἢ Ἀρκάσι. Ἡρακλείδας, τῶν οὗτοι φασὶ ἀποκτεῖ-

29. κοινῆς ἐξόδου, als wenn auch schon vor der dorischen Zeit eine Symmachie der Peloponnesier bestanden hätte.

31. παρίεμεν, sc. ἄρχειν. Vgl. VII 161 16.

32. ἰκνέεσθαι 'zukommen' (II 364).

35. εἴ ἔχοντες 'rühmliche' (c. 27 19 u. 27).

27. 4. προέθηκε 'als Aufgabe hingestellt hat' (VIII 49 2). Das λέγειν παλαιὰ καὶ καινὰ ist gewissermaßen ein ἀγὼν τῶν λεγόντων τὸν προέθηκε ὁ Τεγεῆτης.

5. ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ: zu V 9 15. Oben c. 26 5 αἰεὶ κοτε. — χρηστά, quae fortiter utriusque gessimus, und

7. χρηστοῖσι, fortibus (unten 38 u. V 109 17).

8 ff. Apollod. II 8 μεταστάτος δὲ Ἡρακλέους εἰς θεοῦ οἱ παῖδες αὐτοῦ φησύντες Εὐρυσθέα πρὸς Κήνη παρεγένοντο. ὡς δὲ ἐκείνους ἐκδιδόναι λέγοντος Εὐρυσθέως καὶ πόλεμον ἀπειλούντος ἐδεδόκεισαν, Τραχίνα καταλιπόντες διὰ τῆς Ἑλλάδος ἔφυγον. διωκόμενοι δὲ ἤλθον εἰς Ἀθήνας, καὶ καθίσθάντες ἐπὶ τὸν ἕλεον βωμὸν ἤξιον βοηθεῖσθαι. Ἀθηναῖοι δὲ οὐκ ἐκδιδόντες αὐτοὺς πρὸς τὸν Εὐρυσθέα πόλεμον ὑπέστησαν. καὶ τοὺς μὲν παῖδας αὐτοῦ — ἀπέκτειναν, αὐτὸν δὲ Εὐρυσθέα φεύγοντα ἐφ' ἄρματος καὶ πέτρας

ναὶ τὸν ἡγεμόνα ἐν Ἴσθμῳ, τοῦτο μὲν τούτους, πρότερον ἐξελαυνομένους ὑπὸ πάντων Ἑλλήνων ἐς τοὺς ἀπικολίαιτο 10 φεύγοντες δουλοσύνην πρὸς Μυκηναίων, μῦνοι ὑποδεξάμενοι τὴν Εὐρυσθέος ὕβριν κατελλομεν, σὺν ἐκείνοισι μάχῃ νικήσαντες τοὺς τότε ἔχοντας Πελοπόννησον. τοῦτο δὲ Ἀργεῖους τοὺς μετὰ Πολυνεΐκεος ἐπὶ Θήβας ἐλάσαντας, τελευτήσαντας τὸν αἰῶνα καὶ ἀτάφους κει- 15 μένους, στρατευσάμενοι ἐπὶ τοὺς Καδμείους ἀνελέσθαι τε τοὺς νεκροὺς φραμὲν καὶ θάψαι τῆς ἡμετέρης ἐν Ἐλευσίῃ. ἐστὶ δὲ ἡμῖν ἔργον εἴ ἔχον καὶ ἐς Ἀμαζονίδας τὰς ἀπὸ Θερωδόντος ποταμοῦ ἐσβαλοῦσας κοτὲ

ἤδη καθιπεύοντα Σκειρωνίδας κτείνει διώξας Ὑλλος. — Diese und die drei folgenden mythischen Großthaten der Tapferkeit und des uneigennützigten Edelmutes der Athener sind ihren Rednern und Dichtern zu aller Zeit ein stehendes Thema des Selbstruhmes geworden. Vgl. Isokr. Paneg. 54 ff. Panath. 168 ff. 193 f. Plataik. 53. Plato Menex. 239. Ps.-Lysias Epit. 3 ff. Ps. Demosth. Epitaph. 8 u. a., insbesondere für die Herakliden-sage das nach ihnen benannte Drama des Euripides. — τοῦτο μὲν sollte vor Ἡρακλείδας stehen.

12. ὕβριν κατελλομεν: vgl. V 77 27.

17. τοὺς νεκροὺς, Erneuerung von Ἀργεῖους, aber in einer der fortgeschrittenen Erzählung entsprechenden bestimmteren Fassung. — Wie die Sage diese Wendung zum Ruhm der Athener nahm, läßt sich noch nachweisen. In ältester Form läßt sie den Adrast durch Kunst der Rede (μελέτηρον) die Thebaner bewegen den Toten die letzte Ehre zu erzeugen (Pind. Ol. VI 15. Il. § 114. Pausan. IX 18 2); dann ist es Theseus der dies in Güte (so Äschylos in den Ἐλευσῖνοι, Plut. Thes. 29), oder, nach weiterer Ausdichtung, durch Waffen-

gewalt erreicht (so Euripides in den *Τακτίδες*). — ἐν Ἐλευσίῃ, wo man denn auch die Grabmäler zu zeigen wufste (Plut. a. O. Pausan. I 39 2).

18 ff. Ἀμαζονίδες, poetische Nebenform zu Ἀμαζόνες. Sonst ist Ἀμαζόνες auch, wie *Διθιοπίς Θηβαῖς Θηοῦς Τιῆς*, der Titel eines epischen Gedichtes. — Theseus hatte auf einem Zuge gegen die Amazonen oder als Begleiter des Herakles (zu IV 110 2) die Antiope (oder Hippolyte) entführt, und war darauf von einem Rachezuge des Weiberheeres in seinem Lande heimgesucht worden; der Kampf wogte lange unentschieden an den Hügeln der Pnyx und des Museion, bis die meisten der Amazonen nebst ihrer Führerin gefallen und der Rest sich zu Frieden verstand. So die Grundzüge der vielfach variierten Sage, die keinen anderen lokalen Anhalt hatte als uralte Grabhügel (*Ἀμαζόνεια*), deren man in Athen Megara Chalkis (auf Euböa), in Böotien und Thessalien aufwies (Plut. Thes. 27 f. Pausan. I 41 7 u. s.). Dichtern Sagenschreibern und Rednern, vorzüglich aber den bildenden Künsten war sie einer der beliebtesten Stoffe. — ἀπὸ Θερωδόντος: zu IV 110 6.

20 ἐς γῆν τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἐν τοῖσι Τρωικοῖσι πόνοισι οὐδαμῶν ἐλειπόμεθα. ἀλλ' οὐ γὰρ τι προέχει τούτων ἐπιμενησθαι· καὶ γὰρ ἂν χρηστοὶ τότε ἔόντες ὧντοὶ νῦν ἂν εἴεν φλαυρότεροι, καὶ τότε ἔόντες φλαυροὶ νῦν ἂν εἴεν ἀμείνονες. παλαιῶν μὲν νῦν ἔργων ἄλις ἔστω·
25 ἡμῖν δὲ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐστὶ ἀποδεδεγμένον, ὥσπερ ἐστὶ πολλά τε καὶ εὖ ἔχοντα εἰ τοῖσι καὶ ἄλλοισι Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Μαραθῶνι ἔργου ἄξιοι εἰμὲν τοῦτο τὸ γέρας ἔχειν καὶ ἄλλα πρὸς τούτῳ, οἵτινες μῦνοι Ἑλλήνων δὴ μονομαχήσαντες τῷ Πέρσῃ καὶ ἔργῳ το-
30 σούτῳ ἐπιχειρήσαντες περιεγεγόμεθα καὶ ἐνίκησαμεν ἔθνεα ἕξ τε καὶ τεσσεράκοντα. ἄρ' οὐ δίκαιοι εἰμὲν ἔχειν ταύτην τὴν τάξιν ἀπὸ τούτου μόνου τοῦ ἔργου; ἀλλ' οὐ γὰρ ἐν τῷ τοιῷδε τάξιος εἵνεκα στασιάζειν πρέπει, ἀρτιοὶ εἰμὲν πείθεσθαι ὑμῖν ὃ Λακεδαιμόνιοι,
35 ἵνα δοκέει ἐπιτηδεότατον ἡμέας εἶναι ἐστάναι καὶ κατ' οὐστυνας· πάντῃ γὰρ τεταγμένοι πειρησόμεθα εἶναι χρηστοί. ἐξηγέσθε δὲ ὡς πεισομένων.“

Οἱ μὲν ταῦτα ἀμείβοντο, Λακεδαιμόνιον δὲ ἀνέβωσε ἅπαν τὸ στρατόπεδον Ἀθηναίους ἀξιονικότερους εἶναι
40 ἔχειν τὸ κέρας ἢ περὶ Ἀρκάδας. οὕτω δὴ ἔσχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὑπερεβάλοντο τοὺς Τεγεήτας.

28 Μετὰ δὲ ταῦτα ἐτάσσοντο ὧδε οἱ ἐπιφοιτῶντές τε καὶ οἱ ἀρχὴν ἐλθόντες Ἑλλήνων. τὸ μὲν δεξιὸν κέρας εἶχον Λακεδαιμόνιον μύριοι· τούτων δὲ τοὺς πεντακισχιλίους ἔοντας Σπαρτιήτας ἐφύλασσαν ψιλοὶ τῶν εἰ-

21. οὐ τι προέχει, *haud praestat*, wie sonst οὐκ ἀμείνον (I 187 8).

25. ἐστὶ ist jedenfalls falsch; fraglich nur ob für hypothetisches ἦν oder εἴη. Der Hypothese tritt gegenüber das kategorische ὥσπερ ἐστὶ (*sicuti sunt*, sc. ἀποδεδεγμένα).

27. ἀλλὰ καί, *at vel*.

29. δῆ: zu VIII 124 14.

31 f. Die ruhmredige Zahl trifft genau zu für die κατ' ἡπειρον στρατευόμενα ἔθνεα, die VII 60—80 im Heere des Xerxes aufgezählt

sind, hat aber die haltlose Voraussetzung, dafs schon bei Marathon die sämtlichen Völkerschaften vertreten gewesen seien. — Das Asyndeton bei der abschließenden Frage wie Thuk. I 75 u. s.

33. ἀλλ' οὐ γὰρ 'da aber nicht'. — ἐν τῷ τοιῷδε 'in gegenwärtiger Lage'.

35. κατ': zu VIII 85 1.

40. ἔσχον, τὸ κέρας.

Schlachtordnung der beiden Heere (c. 28—32).

28. 4. ἐφύλασσαν, thaten Knap-

λώτων πεντακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι, περὶ ἄνδρα ἑκα- 5
στον ἑπτὰ τεταγμένοι. προσεχέας δὲ σφίσι εἴλοντο ἐστάναι οἱ Σπαρτιῆται τοὺς Τεγεήτας καὶ τιμῆς εἵνεκα καὶ ἀρετῆς· τούτων δ' ἦσαν ὀπλίται χίλιοι καὶ πεντακό-
σιοι. μετὰ δὲ τούτους ἴσταντο Κορινθίων πεντακισχί-
λιοι, παρὰ δὲ σφίσι εἴροντο παρὰ Πανσανίῳ ἐστάναι 10
Ποτειδαητέων τῶν ἐκ Παλλήνης τοὺς παρεόντας τριη-
κοσίους. τούτων δὲ ἐχόμενοι ἴσταντο Ἀρκάδες Ὀρχο-
μένοιοι ἑξακόσιοι, τούτων δὲ Σικωνίοιοι τρισχίλιοι. τού-
των δὲ εἴχοντο Ἐπιδαυρίων ὀκτακόσιοι. παρὰ δὲ τού-
τους Τροϊζηνίων ἐτάσσοντο χίλιοι, Τροϊζηνίων δὲ ἐχό- 15
μενοιοι Λεπρηγέτων διηκόσιοι, τούτων δὲ Μυκηναίων καὶ
Τιρυνθίων τετρακόσιοι, τούτων δὲ ἐχόμενοιοι Φλειάσιοιοι
χίλιοι, παρὰ δὲ τούτους [ἔστησαν] Ἐρμιονέες τριηκόσιοιοι.
Ἐρμιονέων δὲ ἐχόμενοιοι ἴσταντο Ἐρετριέων τε καὶ Στυ-
ρέων ἑξακόσιοιοι, τούτων δὲ Χαλκιδέες τετρακόσιοιοι, τού- 20
των δὲ Ἀμπρακητέων πεντακόσιοιοι, μετὰ δὲ τούτους
Λευκαδίων καὶ Ἀνακτορίων ὀκτακόσιοιοι [ἔστησαν], τού-
των δὲ ἐχόμενοιοι Παλῆες οἱ ἐκ Κεφαλληνίης διηκόσιοιοι.
μετὰ δὲ τούτους Αἰγινήτων πεντακόσιοιοι [ἐτάχθησαν].
παρὰ δὲ τούτους ἐτάσσοντο Μεγαρέων τρισχίλιοιοι. εἰ- 25
χοντο δὲ τούτων Πλαταιέες ἑξακόσιοιοι. τελευταῖοιοι δὲ καὶ

pendienste. Von den jedem Spar-
tiateen zugehörigen Heloten waren
durchschnittlich je sieben zum
leichten Felddienst aufgeboden, von
denen je einem (dem sog. *θεράπων*)
vorzugsweise die Bedienung und Be-
gleitung seines persönlichen Herrn
oblag (zu VII 229 11), während die
anderen gewifs zu militärischen Kör-
pern vereinigt waren, deren Verwen-
dung dem Könige zustand (VI 80 1).

7. τιμῆς εἵνεκα = ἐπὶ τιμῆ, aber
ἀρετῆς εἵνεκα = δι' ἀρετῆν. Der-
selbe Doppelsinn Od. ο 232 *δεσμῶν*
ἐν ἀργαλέῳ δέδετο — *Εἵνεκα Νη-
λῆος κούρης ἄτης τε βαρῆλης*.

11. Ποτειδαητέων, ihre Ko-
lonisten.

12. Aufser den Tegeaten und

Orchomeniern waren keine Arkader
im Heere; anders bei Thermopylä
(VII 202) und am Isthmos (VIII 73
3). Die Mantineer kamen zu spät,
und ebenso die Eleier (c. 77).

16 f. *Λεπρηγέτων*: zu IV 148 14.
Mykenä und Tiryns bestanden da-
mals noch als selbständige Gemein-
wesen; sechzehn Jahre später
wurden sie von Argos erobert
und zerstört (Diod. XI 65. Strab.
372 f. Pansan. II 16 5. 25 8. VII 25 6).

23. Die Stadt hiefs *Παλή* (-οῦς),
der Einwohner *Παλεῖς* (-αιεῖς).
Auf den Siegesinschriften sind sie
nicht erwähnt (zu c. 8 3). Hat H.
dort irrtümlich ΠΑΛΕΕΣ st. ΦΑ-
ΛΕΙΟΙ gelesen? Aber für diese
waren 200 viel zu wenig.

πρῶτοι Ἀθηναῖοι ἐτάσσοντο, κέρας ἔχοντες τὸ εὐώνυμον, ὀκτακισχίλιοι· ἐστρατήγει δ' αὐτῶν Ἀριστείδης ὁ Ἀσπι-
29 μάχου. οὗτοι, πλὴν τῶν ἑπτὰ περὶ ἕκαστον τεταγμέ-
 νων Σπαρτιήτησι, ἦσαν ὀπλίται, σύμπαντες ἔόντες ἀρι-
 θυμὸν τρεῖς τε μυριάδες καὶ ὀκτὼ χιλιάδες καὶ ἑκατον-
 τάδες ἑπτὰ. ὀπλίται μὲν οἱ πάντες συλλεγόντες ἐπὶ
 5 τὸν βάρβαρον ἦσαν τοσοῦτοι, ψιλῶν δὲ πλήθος ἦν τότε,
 τῆς μὲν Σπαρτιητικῆς τάξις πεντακισχίλιοι καὶ τρισ-
 μύριοι ἄνδρες, ὡς ἔόντων ἑπτὰ περὶ ἕκαστον ἄνδρα, καὶ
 τούτων πᾶς τις παρήρητο ὡς ἐς πόλεμον· οἱ δὲ τῶν
 λοιπῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἑλλήνων ψιλοί, ὡς εἰς περὶ
 10 ἕκαστον ἕδον ἄνδρα, πεντακόςιοι καὶ τετρακισχίλιοι καὶ
30 τρισμύριοι ἦσαν. ψιλῶν μὲν δὴ τῶν ἀπάντων (τῶν) μα-
 χίμων ἦν τὸ πλήθος ἕξ τε μυριάδες καὶ ἑννέα χιλιάδες
 καὶ ἑκατοντάδες πέντε, τοῦ δὲ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνι-
 κοῦ τοῦ συνελθόντος ἐς Πλαταιὰς σὺν τε ὀπλίτησι καὶ
 5 ψιλοῖσι τοῖσι μαχίμοισι ἑνδεκα μυριάδες ἦσαν, μιῆς χι-
 λιάδος, πρὸς δὲ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν καταδέουσαι. σὺν
 δὲ Θεσπιέων τοῖσι παρεοῦσι ἐξεπληροῦντο αἱ ἑνδεκα
 μυριάδες· παρήσαν γὰρ καὶ Θεσπιέων ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 οἱ περιεόντες, ἀριθμὸν ἐς ὀκτακοσίους καὶ χιλίους· ὅπλα
 10 δὲ οὐδ' οὗτοι εἶχον. οὗτοι μὲν νῦν ταχθέντες ἐπὶ τῷ
 Ἀσωπῷ ἐστρατοπεδεύοντο.

31 Οἱ δὲ ἀμφὶ Μαρδόνιον βάρβαροι ὡς ἀπεκήδενσαν
 Μασίστιον, παρήσαν, πνυθόμενοι τοὺς Ἕλληνας εἶναι ἐν

28. ὀκτακισχίλιοι: bei Marathon 9000 oder, nach einigen, 10000. Sie hatten aber zugleich Mannschaften auf der Flotte (c. 99 ff.).

29. 9. ὡς, wie c. 11 8. Im Durchschnitt kam auf je einen Hopliten ein Leichter. Dafs dies nicht so zu verstehen sei, als ob die Zahl der Hopliten und Leichten sich genau entsprochen, was auch an sich nicht wahrscheinlich, geht aus der Zahl der ψιλοί hervor, welche die der anderen um 800 überschreitet. Vgl. übrigens zu VII 186 5. Der

eigentliche Trofs ist nicht mitgerechnet (c. 30 2 τῶν μαχίμων).

30. 3. σύμπαντος, sc. πλήθους. Falls nicht στρατοῦ ausgefallen ist.

4. σὺν, wie VIII 113 20.
 8. αἱ ἑνδεκα μυριάδες: zu VIII 82 9.

9. οἱ περιεόντες: es waren ihrer 700 bei Thermopylä geblieben (VII 202. 222). — ὅπλα, schwere Rüstung (c. 63 11). So fochten sie als ψιλοί.

31. ἀπεκήδενσαν 'genugsam betrauert hatten' (II 40 14).

Πλαταιῆσι, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τὸν Ἀσωπὸν τὸν ταύτη θέοντα. ἀπικόμενοι δὲ ἀντετάσσοντο ὧδε ὑπὸ Μαρδονίου. κατὰ
 μὲν Λακεδαιμονίους ἔστησε Πέρσας. καὶ δὴ πολλὸν 5
 γὰρ περιῆσαν πλήθει οἱ Πέρσαι, ἐπὶ τε τάξις πλεῦνας
 ἐκεκοσμέατο καὶ ἐπέιχον τοὺς Τεγεήτας. ἔταξε δὲ οὕτω·
 ὅ τι μὲν ἦν αὐτῶν δυνατώτατον πᾶν ἀπολέξας ἔστησε
 ἀντίον Λακεδαιμονίων, τὸ δὲ ἀσθενέστερον παρέταξε
 κατὰ τοὺς Τεγεήτας. ταῦτα δ' ἐποίησε φραζόντων τε 10
 καὶ διδασκόντων Θηβαίων. Περσέων δὲ ἐχομένους ἔταξε
 Μήδους· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Κορινθίους τε καὶ Ποτι-
 δαιήτας καὶ Ὀρχομενίους τε καὶ Σικωνίους. Μήδων
 δὲ ἐχομένους ἔταξε Βακτρίους· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Ἐπι-
 15 δαυρίους τε καὶ Τροϊζηνίους καὶ Λεπρέητας τε καὶ Τι-
 ρυνθίους καὶ Μυκηναίους τε καὶ Φλειασίους. μετὰ δὲ
 Βακτρίους ἔστησε Ἰνδοὺς· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Ἐρμιονέας
 τε καὶ Ἐρετριέας καὶ Στυρέας τε καὶ Χαλκιδέας. Ἰν-
 δῶν δὲ ἐχομένους Σάκας ἔταξε, οἱ ἐπέσχον Ἀμπρακίη-
 20 τας τε καὶ Ἀνακτορίους καὶ Λευκαδίους καὶ Παλέας 20
 καὶ Αἰγινήτας. Σακῶν δὲ ἐχομένους ἔταξε ἀντὶ Ἀθη-
 ναίων τε καὶ Πλαταιέων καὶ Μεγαρέων Βοιωτοὺς τε
 καὶ Λοκροὺς καὶ Μηλιέας τε καὶ Θεσσαλοὺς καὶ Φω-
 κέων τοὺς χιλίους· οὐ γὰρ ὄν ἅπαντες οἱ Φωκέες ἐμή-
 25 δισαν, ἀλλὰ τινὲς αὐτῶν καὶ τὰ Ἑλλήνων ἠῶσον περὶ 25
 τὸν Παρηγησὸν κατελιγμένοι, καὶ ἐνθεῦτεν ὀρμώμενοι
 ἐφερόν τε καὶ ἦγον τὴν τε Μαρδονίου στρατὴν καὶ
 τοὺς μετ' αὐτοῦ ἔοντας Ἑλλήνων. ἔταξε δὲ καὶ Μακε-
 δόνας τε καὶ τοὺς περὶ Θεσσαλίην οἰκημένους κατὰ
 τοὺς Ἀθηναίους. ταῦτα μὲν τῶν ἐθνέων τὰ μέγιστα **32**

3. ἐπὶ τὸν Ἀσωπὸν läfst ungewiß ob auch auf dem rechten Ufer, wie in der früheren Stellung. Nach c. 36. 40. 59 steht das Fußvolk jetzt auf dem linken Ufer, wo es die von der neuen Stellung der Hellenen bedrohte Rückzugsstraße nach Theben deckte. Der Bericht ist also hier lückenhaft, wie c. 19 10.

5. καὶ δὴ—γὰρ: vgl. VIII 118 7.

7. ἐπέιχον τοὺς Τεγεήτας 'be-reichten noch die Tegeaten, dehnten sich noch den T. entlang'.

25. ἠῶσον, wie VIII 30 5.

26. κατελιγμένοι: s. VIII 32.

29. τοὺς περὶ Θεσσαλίην οἰκη-μένους: als solche sind VII 132 sieben Völkerschaften aufgezählt.

32. ταῦτα — ἀνόμενα, wie VII 184 28.

ὀνόμασται τῶν ὑπὸ Μαρδονίου ταχθέντων, τὰ περ ἐπι-
 φανεστάτα τε ἦν καὶ λόγου πλείστον· ἐνήσαν δὲ καὶ
 ἄλλων ἔθνεων ἄνδρες ἀναμειγμένοι, Φορυγῶν τε καὶ
 5 Ὀρητικῶν καὶ Μυσῶν τε καὶ Παιόνων καὶ τῶν ἄλλων,
 ἐν δὲ καὶ Αἰθιοπῶν τε καὶ Αἰγυπτίων οἱ τε Ἐρμοτύ-
 βιες καὶ οἱ Καλασίτριες καλεόμενοι μαχαιοφόροι, οἱ περ
 εἰσι Αἰγυπτίων μοῦνοι μάχιμοι. τούτους δὲ ἐτι ἐν Φα-
 λήρῳ ἐὼν ἀπὸ τῶν νεῶν ἀπεβιβάσατο ἐόντας ἐπιβά-
 10 τας· οὐ γὰρ ἐτάχθησαν ἐς τὸν πεζὸν τὸν ἅμα Ξέρξης
 ἀπικόμενον ἐς Ἀθήνας Αἰγύπτιοι. τῶν μὲν δὲ βαρβά-
 ρων ἦσαν τριήκοντα μυριάδες, ὡς καὶ πρότερον δεδή-
 λωται· τῶν δὲ Ἑλλήνων τῶν Μαρδονίου συμμάχων
 οἶδε μὲν οὐδεὶς ἀριθμὸν· οὐ γὰρ ὦν ἠριθμήθησαν· ὡς
 15 δὲ ἐπεικασαί, ἐς πέντε μυριάδας συλλεγῆναι εἰκάζω.
 οὗτοι οἱ παραταχθέντες πεζοὶ ἦσαν, ἡ δὲ ἵππος χωρὶς
 ἐτέτακτο.

33 Ὡς δὲ ἄρα πάντες οἱ ἐτετάκτο κατὰ ἔθνεα καὶ
 κατὰ τέλεα, ἐνθαῦτα τῇ δευτέρῃ ἡμέρῃ ἐθύοντο καὶ
 ἀμρότεροι. Ἑλλήσι μὲν Τεισαμενὸς Ἀντιόχου ἦν ὁ θυό-
 μενος· οὗτος γὰρ δὴ εἶπετο τῷ στρατεύματι τούτῳ μάν-

5. In der Hs. R ist sachrichtig
 gebessert *Μυσῶν καὶ Ὀρητικῶν*.

7. S. II 164 ff.

9. ἀπὸ τῶν νεῶν, deren sie 200
 gestellt hatten (VII 89 12).

14f. ὡς ἐπεικασαί, si coniecturae
 locus est. Sonst auch ὡς εἰκάσαι
 (c. 34 2). Vgl. II 10 7.

Die Seher in beiden Hee-
 ren, Teisamenos (c. 33—35) und
 Hegesistratos (c. 36 f.).

33. κατὰ ἔθνεα καὶ κατὰ τέλεα
 bezeichnet den doppelten Einteil-
 ungsgrund, nach Stämmen und
 Regimentern. Vgl. zu VII 212 8.
 — καὶ ἀμρότεροι 'beide' (I 74
 15). Bei den Persern hätte man
 es nicht erwarten sollen.

4f. ἰάντες, als *ἱεροσκοπός, ha-*
ruspek. Das Wort enthält den Gat-
 tungsbegriff für alle welche berufs-

mäsig auslegen δι' ὧν οἱ θεοὶ τοῖς
 ἀνθρώποις περὶ τῶν πραγμάτων
 σημαίνουσι (Xenoph. Mem. IV 7 10),
 also Opfer-Zeichen- und Traum-
 deuter. — Das berühmte Geschlecht
 der *Ἰαμίδαι*, das am Altare des
 olympischen Zeus aus dem Brand-
 opfer weissagte (VIII 134 7), leitete
 seinen Ursprung und Namen her
 von *Ἰάμος*, einem Sohne Apollons
 (Pind. Ol. VI). Als Staats- und
 Kriegspriester waren seine Mitglie-
 der in allen Teilen von Hellas
 anzutreffen (vgl. V 44). Neben ihm
 waren in Elis als *μάντιες* ange-
 sehen die *Κλυτιάδαι* (oder *Κλυτί-*
δαι) und die *Τελλιάδαι*. Die ersteren
 hatten *Κλυτός* zum Ahnherrn,
 einen Sohn des Alkmeon, aus dem
 Hause der Melampodiden oder Amy-
 theoniden (zu II 49 1), der nach
 dem Tode seines Vaters aus Argos

τις· τὸν ἐόντα Ἠλεῖον καὶ γένεος τοῦ Ἰαμίδεων [Κλυτιά- 5
 δην] Λακεδαιμόνιοι ἐποίησαντο λεωσφέτερον. Τεισαμενῶ
 γὰρ μαντευομένῳ ἐν Δελφοῖσι περὶ γόνου ἀνεῖλε ἡ Πυ-
 θίη ἀγῶνας τοὺς μεγίστους ἀναιρήσεσθαι πέντε. ὁ
 μὲν δὴ ἀμαρτῶν τοῦ χρηστηρίου προσεῖχε γυμνασίοισι
 ὡς ἀναιρησόμενος γυμνικούς ἀγῶνας, ἀσκέων δὲ πεν- 10
 τάθλον παρὰ ἐν πάλαισμα ἔδραμε νικᾶν Ὀλυμπιάδα,
 Ἰερωνύμῳ τῷ Ἀνδρίῳ ἐλθῶν ἐς ἔριν. Λακεδαιμόνιοι
 δὲ μαθόντες οὐκ ἐς γυμνικούς ἀλλ' ἐς ἀρηίους ἀγῶνας
 φέρον τὸ Τεισαμενοῦ μαντήιον, μισθῶ ἐπειρῶντο πεί-
 σαντες Τεισαμενὸν ποιέεσθαι ἅμα Ἡρακλειδέων τοῖσι 15
 βασιλεῦσι ἡγεμόνα τῶν πολέμων. ὁ δὲ ὄρεων περὶ πολ-

nach Elis eingewandert sein sollte
 (Pausan. VI 17 6). *Κλυτιάδην* ist
 also ein unechter Zusatz, den Pausan.
 III 11 6 hier noch nicht las. —
λεωσφέτερον = *πολιτήν σφέτε-*
ρον, mit vollem Bürgerrecht (19).
 Ein *ἀπαξ λεγόμενον*, das möglicher-
 weise dem lakonischen Dialekte
 entlehnt ist, von unsicherer Ablei-
 tung (von *λεός* 'Volksihriger', oder
 von dem veralteteten, nur in Kom-
 positen erhaltenen Adverb *λεω* —
 'völlig', also 'Vollihriger'?).

7. *περὶ γόνου*: er war wohl kin-
 derlos. Die Antwort nimmt dabei
 Gelegenheit ihm auch seine sonstige
 Bestimmung zu enthüllen. Vgl. IV
 150 9. 155 15 ff. V 63 4. Sein oder
 wohl richtiger seines Bruders Enkel
 Hegias war bei der Schlacht von
 Agospotamoi als Opferpriester ge-
 genwärtig (Pausan. III 11 5).

8. *ἀγῶνας* — *ἀναιρήσεσθαι*: zu
 V 102 12. — *τοὺς μεγίστους* wirkt
 einschränkend: abgesehen von klei-
 neren.

11. *παρ' ἐν πάλαισμα* 'bis auf
 einen Gang', worin er nämlich un-
 terlag. Ob dies *πάλαισμα* irgend-
 eine der fünf im *πένταθλον* begrif-
 fenen Kampfparten (Sprung, Speer-
 wurf, Lauf, Diskoswurf, Ringen)
 oder im engeren Sinne der 'Ring-

kampf' (*πάλη*) war, lassen die Worte
 unbestimmt. Pausan. III 11 6 nimmt
 sie in letzterer Weise (*καίτοι τὰ*
δύο γε ἦν πρότος· καὶ γὰρ δρό-
μος τε ἐκράτει καὶ πηδήματι Ἰερῶ-
νυμον Ἀνδρίων· καταπαλαισθεῖς
δὲ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀμαρτῶν τῆς
νίκης κτλ.), läßt aber Diskos- und
 Speerwurf aus. Das Ringen war
 natürlich der letzte Gang; in ihm
 mafsden sich die beiden Kämpfer,
 die in den vier ersten aus der gröfse-
 ren Zahl der Mitkämpfer als die
 Sieger hervorgegangen waren. —
ἔδραμε: die gewöhnliche Redensart
 ist *παρὰ μικρὸν ἐλθεῖν* c. infin.,
parum afuisse quin. Eurip. Herakl.
 295 *παρὰ μικρὸν ψυγὴν ἤλθεν*
διαιναίσσαι, Thukyd. VIII 76 ἡ (*πό-*
λις) *παρ' ἐλάχιστον δὴ ἤλθε τὸ*
Ἀθηναίων κράτος τῆς θαλάσσης —
ἀρελέσθαι. Hier lag das intensivere
ἔδραμε nahe genug, da man eben
 sagte *δραμεῖν ἀγῶνα* (zu VII 57 6).

14. *φέρων* 'deutend' (VII 6 23). —
 τὸ Τεισαμενοῦ μαντήιον, wie V 43 2.

16. *βασιλεῦσι*, denen sonst die
 für alle öffentlichen Unternehmungen
 entscheidenden Opfer allein
 zustanden (Xenoph. de rep. Lac. 13).
 Im Grunde ward also durch die Beru-
 fung des fremden Sehers die könig-
 liche Macht beschränkt.

λοῦ ποιευμένους Σπαρτιήτας φίλον αὐτὸν προσθέσθαι, μαθὼν τοῦτο ἀνετίμα, σημαίνων σφι ὡς, ἦν μιν πολίτην σφέτερον ποιήσονται τῶν πάντων μεταδιδόντες, 20 ποιήσει ταῦτα, ἐπ' ἄλλῳ μισθῷ δ' οὐ. Σπαρτιῆται δὲ πρῶτα μὲν ἀκούσαντες δεινὰ ἐποίησαντο καὶ μετίεσαν τῆς χρησιμοσύνης τὸ παράπαν, τέλος δὲ δειμатов μεγάλου ἐπιφρεμαμένον τοῦ Περσικοῦ τούτου στρατεύματος καταίνεον μετιόντες. ὁ δὲ γνούς τετραμμένους σφέας οὐδ' 25 οὕτω ἔτι ἔφη ἀρκέσθαι τούτοισι μούνοισι, ἀλλὰ δεῖν ἔτι τὸν ἀδελφεὸν ἑωυτοῦ Ἥγιον γίνεσθαι Σπαρτιήτην 34 ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι λόγοισι τοῖσι καὶ αὐτός [γίνεται]. ταῦτα δὲ λέγων οὗτος ἐμιμέετο Μελάμποδα, ὡς εἰκάσαι βασιλήην τε καὶ πολιτήην αἰτεομένους. καὶ γὰρ δὴ καὶ Μελάμπους τῶν ἐν Ἀργεῖ γυναικῶν μανεισέων, ὡς μιν οἱ 5 Ἀργεῖοι ἐμισθοῦντο ἐκ Πύλου παῦσαι τὰς σφετέρως γυ-

17. αὐτόν: zu VIII 87 22.

19. τῶν πάντων, an allen Rechten und Vorzügen der spartiatischen Vollbürger.

21. δεινὰ ἐποίησαντο, 'indignabantur' (II 121 ε 2).

22. χρησιμοσύνη, konkret 'das Verlangte, die Forderung'. So I 157 8 κελουσιμόσση, VII 141 20 ἱπποσύνη.

23. στρατεύματος 'Heerfahrt' (I 6 11).

24. τετραμμένους 'anderen Sinnes geworden' (VII 15 8).

25 f. οὕτω würde dem Gedanken genügt haben, 'so erklärte er sich auch so (da man ihm seine Forderung bewilligt), auch damit nicht befriedigt'. Doch tritt der Deutlichkeit halber noch das erklärende τούτοισι μούνοισι hinzu. Vgl. VIII 119 1. — ἑωυτοῦ: über die Stellung zu V 5 8. — Weil er selber kinder- oder doch söhnelos war (7), sollte der Bruder den Bestand des Hauses sichern.

34. 2. ἐμιμέετο: ähnliche Parallele V 67 1. Hier liegt der Anlaß

darin, daß auch Melampus ein berühmter Seher war. — ὡς εἰκάσαι, si comparare licet. IV 99 ὡς εἶναι ταῦτα σμικρὰ μεγάλοι συμβαλεῖν. Thukyd. IV 36 ὡς μικρὸν μεγάλοις εἰκάσαι.

4. Die drei Töchter des tyrinthischen Königs Prōtos hatten sich durch sündhaften Frevelmut den Zorn des Dionysos, dessen Weihen sie verschmähten, oder der argeischen Hera, deren Bild und Heiligtümer sie verspotteten, und als Strafe Krankheit und Raserei zugezogen, mit der sie auch die anderen Weiber des Landes ansteckten. Melampus, in Pylos heimisch, der sich auf dionysische Weihen verstand (II 49), entsühnte und heilte sie. Als Lohn empfing er die eine, sein Bruder Bias die andere Tochter mit den auf sie entfallenden Dritteln der Herrschaft (Hesiod Fr. XLI f. Pherekyd. Fr. 24. Apollod. II 2 2). Die Homerische Überlieferung kennt diesen Anlaß der Umsiedlung nach Argos noch nicht (Od. ο 238 ff.): er scheint der speziell argeischen Sage anzugehören.

ναϊκας τῆς νόσου, μισθὸν προτείνατο τῆς βασιλῆης τὸ ἦμισυ. οὐκ ἀνασχομένων δὲ τῶν Ἀργείων ἀλλ' ἀπιόντων, ὡς ἐμαίοντο πλεῖνες τῶν γυναικῶν, οὕτω δὲ ὑποστάντες τὰ ὁ Μελάμπους προτείνατο ἦσαν δώσον- 10 τές οἱ ταῦτα. ὁ δὲ ἐνθαῦτα δὴ ἐπορέγεται ὀρέων αὐ- τοὺς τετραμμένους, φάς, ἦν μὴ καὶ τῷ ἀδελφεῷ Βιαντι μεταδῶσι τὸ τρίτημόριον τῆς βασιλῆης, οὐ ποιήσειν τὰ βούλονται. οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἀπειληθέντες ἐς στει- 15 ρὸν καταίνουσι καὶ ταῦτα. ὡς δὲ καὶ Σπαρτιῆται, 35 ἐδέοντο γὰρ δεινῶς τοῦ Τεισαμενοῦ, πάντως συνεχώρεον οἱ. συγχωρησάντων δὲ καὶ ταῦτα τῶν Σπαρτιητέων, οὕτω δὴ πέντε σφι μαντενόμενος ἀγῶνας τοὺς μεγί- 5 στούς Τεισαμενὸς ὁ Ἥλειος, γενόμενος Σπαρτιήτης, συγκαταίρει. μούνοι δὲ δὴ πάντων ἀνθρώπων ἐγένοντο οὗτοι Σπαρτιήτησι πολίται. οἱ δὲ πέντε ἀγῶνες οἶδε ἐγένοντο, εἰς μὲν καὶ πρῶτος οὗτος ὁ ἐν Πλαταιῆσι, 10 ἐπὶ δὲ ὁ ἐν Τεγέῃ πρὸς Τεγεήτας τε καὶ Ἀργεῖους γενόμενος, μετὰ δὲ ὁ ἐν Διπαιεῦσι πρὸς Ἀρκάδας πάν-

6. προτείνατο bedeutet sonst 'bot an', hier 'forderte'. Die Vermittlung dieser scheinbar entgegengesetzten Bedeutungen liegt in der ursprünglichen 'vorbringen, vorschlagen' (VII 6 11), proponere, was sowohl von der Forderung als vom Angebot des Preises aussagbar ist. Ebenso 10 ἐπορέγεται 'fordert noch mehr'.

9. ὑποστάντες, polliciti, wie III 127 12. 128 2. IX 94 8, immer mit dem Begriffe der Übernahme einer Leistung. — ἦσαν δώσοντες, datur erant. S. zu I 5 11.

12. τὸ τρίτημόριον: hatte er vorher die Teilung des Reiches unter den Prōtiden und sich, also eine Hälfte verlangt, so soll jetzt auch dem Bruder ein gleicher Anteil werden, was eine Teilung in Drittel nötig macht.

13. στειρὸν, substantivisch wie c. 13 14.

35. 2. πάντως συνεχώρεον: vgl.

VIII 110 πάντως ἐτοιμοὶ ἦσαν. Falls nicht, an Τεισαμενοῦ abschließend, μάντιος zu lesen ist. Vgl. c. 33 4 und VIII 64 ἐπιμαλέσασθαι τοὺς Διαικίδας συμμάχους.

4. μαντενόμενος, indem er das Amt eines μάντις versah.

5 f. συγκαταίρει: zu VII 50 22. Soph. O. K. 1148 γῶπός μὲν ἀγῶν ἤρεθ' ἅ τι δεῖ μάτην Κοῦπειν; — μούνοι — δὴ: zu VIII 124 14.

9 f. Über die Zeit, den Anlaß und die Folgen der beiden Schlachten ist nichts überliefert. Von dem Bündnis der Tegeaten und Argeier eine Notiz bei Strab. 377 μετὰ δὲ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν Ἀργεῖοι μετὰ Κλεωναίων καὶ Τεγεατῶν ἐπελήθοντες ἄρδην τὰς Μυκήνας ἀνείλον. — ἐν Διπαιεῦσι: Pausan. III 11 7 οἱ δὲ Διπαιεῖς ἐν τῇ Μαιναλίᾳ πόλιν Ἀρκάδων ἦσαν. Der eigentliche Stadtname ist Διπαιεῖς.

τας πλὴν Μαντινέων, ἐπὶ δὲ ὁ Μεσσηνίων ὁ πρὸς Ἰσθμῷ ὕστατος δὲ ὁ ἐν Τανάγρα πρὸς Ἀθηναίους τε καὶ Ἀργείους γενόμενος [οὗτος δὲ ὕστατος] κατεργάσθη τῶν πέντε ἀγῶνων.

- 36** Οὗτος δὴ τότε τοῖσι Ἑλλησι ὁ Τεισαμενός, ἀγόντων τῶν Σπαρτιητέων, ἐμαντεύετο ἐν τῇ Πλαταιίδι. τοῖσι μὲν νυν Ἑλλησι καλὰ ἐγίνετο τὰ ἱερά ἀμνημονέοισι, δια-
37 βᾶσι δὲ τὸν Ἀσωπὸν καὶ μάχης ἀρχουσι οὐ. Μαρδο-
 νίῳ δὲ προθυμομένῳ μάχης ἀρχεῖν οὐκ ἐπιτήδεα ἐγί-
 νετο τὰ ἱερά, ἀμνημένῳ δὲ καὶ τούτῳ καλὰ. καὶ γὰρ
 οὗτος Ἑλληνικοῖσι ἱεροῖσι ἐχράτο, μάντιν ἔχων Ἡγησί-
 5 στρατον ἄνδρα Ἡλείον τε καὶ τῶν Τελλιαδέων ἐόντα
 λογιμώτατον, τὸν δὴ πρότερον τούτων. Σπαρτιῆται λα-
 βόντες ἔδησαν ἐπὶ Θανάτῳ ὡς πεπονθότες πολλά τε
 καὶ ἀνάροια ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐν τούτῳ τῷ κακῷ ἐχό-
 5 μενος, ὥστε τρέχων περὶ τῆς ψυχῆς πρό τε τοῦ Θανά-

11. Ἰσθμῷ: so las hier schon Pausan. III 11 8, der diese Nachricht mit denen des Thukydides vom 3. messen. Kriege (I 101. 103) zu vereinigen sucht: *τέταρτον δὲ ἡγωνίσαστο πρὸς τοὺς ἐξ Ἰσθμοῦ ἐς Ἰθώμην ἀποστάντας τῶν εἰλωτῶν . . . οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἀποστάντας ἀπελθεῖν ὑποσπόνδους εἶσαν Τεισαμενῶ καὶ τῷ ἐν Δελφοῖς χρηστήριῳ πευθόμενοι.* Mau änderte deshalb mit Paumier πρὸς Ἰθώμην. Hier aber handelt es sich nicht um die Belagerung, die nicht einmal siegreich gewesen, sondern um eine offene Schlacht, die, wie der Überfall bei Stenyklaros (c. 64), sonst nicht gemeldet wird. Ἰσθμός, falls die La. richtig, war also ein messenischer Ort, in dessen Nähe die Aufständischen, ehe sie nach Ithome flüchteten, eine Niederlage erlitten, bei der Teis. als μάντις mitwirkte. Der Name erinnert an den alt-messenischen König Ἰσθμῖος (Pausan. IV 3 10).

12. ἐν Τανάγρα, im J. 457. Die

Lakedämonier hatten zum Schutz der dorischen Tripolis einen Zug gegen die Phokeer gemacht, und fanden heimkehrend die Strafsen durch die Athener gesperrt; erst die Schlacht bei Tanagra, bei der unter anderen auch tausend Argeier gegen sie fochten, öffnete ihnen den Heimweg (Thukyd. I 107).

36. 1. Οὗτος — ὁ Τ.: die Stellung wie c. 95 1.

3 f. ἀμνημονέοισι, für den Fall, daß sie sich auf Abwehr beschränkten.

37. 4. Vgl. zu VII 113 10.

5. Τελλιαδέων: s. zu c. 33 10.

7. Sonst ἔδησαν τὴν ἐπὶ Θανάτῳ (zu III 119 10). Xenoph. Mem. IV 4 3 ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ Θανάτῳ. Hegesistratos scheint in einer Fehde mit den Tegeaten auf seiten dieser gestanden zu haben; daher er auch zu diesen flieht (23).

9. ὥστε = ἄτε. — τρέχων περὶ τῆς ψυχῆς: zu VII 57 6. Ohne Bild II. γ 161 ἀλλὰ περὶ ψυχῆς θεῶν Ἐκτορος ἵπποδάμοιο.

του πεισόμενος πολλά τε καὶ λυγρὰ, ἔργον ἐργάσατο **10**
 μέζον λόγου. ὡς γὰρ δὴ ἐδέδετο ἐν ξύλῳ σιδηροδέτῳ,
 ἐσενειχθέντος κως σιδηρίου ἐκράτησε, αὐτίκα δὲ ἐμη-
 χανᾶτο ἀνδρηότατον ἔργον πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν·
 σταθμησάμενος γὰρ θικως ἐξελεύσεται οἱ τὸ λοιπὸν τοῦ
 ποδός, ἀπέταμε τὸν ταρσὸν ἐωντοῦ. ταῦτα δὲ ποιήσας, **15**
 ὡς φυλασσόμενος ὑπὸ φυλάκων, διορύξας τὸν τοῖχον
 ἀπέδρη ἐς Τεγέην, τὰς μὲν νύκτας πορευόμενος, τὰς
 δὲ ἡμέρας καταδύνων ἐς ὕλην καὶ ἀλιζόμενος, οὕτω
 ὡς Λακεδαιμονίων πανθημεῖ διζήμενων τρίτη εὐφρό-
 νη γενέσθαι ἐν Τεγέῃ, τοὺς δὲ ἐν θώματι μεγάλῳ ἐνέ- **20**
 χεσθαι τῆς τε τόλμης, ὀρῶντας τὸ ἡμίτομον τοῦ ποδός
 κείμενον, κάκεινον οὐ δυναμένους εὐρεῖν. τότε μὲν οὕτω
 διαφυγὼν Λακεδαιμονίους καταφεύγει ἐς Τεγέην ἐοῦσαν
 οὐκ ἀρθμῆην Λακεδαιμονίοισι τοῦτον τὸν χρόνον· ὕγης
 δὲ γενόμενος, καὶ προσποισάμενος ξύλινον πόδα κατε- **25**
 στήκει ἐκ τῆς ἰδέης Λακεδαιμονίοισι πολέμιος. οὐ μὲν-
 τοι ἐς γε τέλος οἱ συνήνεικε τὸ ἔχθος τὸ ἐς Λακεδαιμο-
 νίους συγκεκρημένον· ἦλω γὰρ μαντευόμενος ἐν Ζα-
 κύνθῳ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπέθανε.

Ὁ μέντοι Θάνατος ὁ Ἡγησιστράτου ὕστερον ἐγέ- **38**
 νετο τῶν Πλαταιικῶν, τότε δὲ ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ Μαρ-
 δονίῳ μεμισθωμένος οὐκ ὀλίγον ἐθύετό τε καὶ προεθυ-
 μέετο κατὰ τε τὸ ἔχθος τὸ Λακεδαιμονίων καὶ κατὰ
 τὸ κέρδος. ὡς δὲ οὐκ ἐκαλλιέρεε ὥστε μάχεσθαι οὔτε **5**
 αὐτοῖσι Πέρσῃσι οὔτε τοῖσι μετ' ἐκείνων ἐοῦσι Ἑλλή-

11. μέζον λόγου 'unglaublich' (II 35 8). — ξύλῳ 'Fulsblock' (VI 75 8).

12. ἐσενειχθέντος, sc. ἐς τὸ δεσμιωτήριον.

14. ἐξελεύσεται, aus dem Blocke.

15. ἐωντοῦ, ohne Artikel wie V 5 8.

16. ὡς, wie c. 11 8. Die Ausgänge waren besetzt, weshalb er eben durch die Wand ausbrach.

20. ἐνέχεσθαι: vgl. VII 128 15.

24. ἀρθμῆην, wie c. 9 8.

26. ἐκ τῆς ἰδέης 'geradezu, offen' (II 161 17). Er bot seine Dienste allen Feinden Spartas an.

27. συνήνεικε: zu VIII 87 10.

28. συγκεκρημένον ist, wenn man nicht mit Reiske συγκεκρημένον (constatum, vgl. zu VII 145 7) lesen will, nach Art von οἰκημένος (zu I 27 22) in aktivem Sinne = συντετυχημένος zu nehmen.

ων (εἶχον γὰρ καὶ οὗτοι ἐπ' ἐωντῶν μάντιν Ἰππόμα-
 χον Λευκάδιον ἄνδρα), ἐπιρρεόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων
 καὶ γινομένων πλεόντων, Τιμηγενίδης δ' Ἔρπνος ἀνὴρ
 10 Θηβαῖος συνεβούλευσε Μαρδονίῳ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κι-
 θαιρῶνος φυλάξαι, λέγων ὡς ἐπιρρέουσι οἱ Ἕλληνες
 αἰεὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην καὶ ὡς ἀπολάμψοιτο συγροῦς.
 39 ἡμέραι δὲ σφι ἀντικατημένοισι ἤδη ἐγεγόνεσαν ὅτιώ,
 ὅτε ταῦτα ἐκεῖνος συνεβούλευε Μαρδονίῳ. ὁ δὲ μαθὼν
 τὴν παραίνεσιν εὖ ἔχουσαν, ὡς εὐφρόνη ἐγένετο, πέμπει
 τὴν ἵππον ἐς τὰς ἐκβολὰς τὰς Κιθαιρωνίδας αἱ ἐπὶ
 5 Πλαταιῶν φέρονσι, τὰς Βοιωτοὶ μὲν Τρεῖς κεφαλὰς
 καλέουσι, Ἀθηναῖοι δὲ Ἀρνὸς κεφαλὰς. πεμφθέντες δὲ
 οἱ ἵπποταὶ οὐ μᾶτην ἀπίκοντο· ἐσβάλλοντα γὰρ ἐς τὸ
 πεδίον λαμβάνουσι ὑποζύγια τε πεντακῶσια, σιτία ἄγον-
 τα ἀπὸ Πελοποννήσου ἐς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀνθρώ-
 10 πους οἱ εἶποντο τοῖσι ζεύγεσι· ἐλόντες δὲ ταύτην τὴν
 ἄγρην οἱ Πέρσαι ἀφειδέως ἐφόνεον, οὐ φειδόμε-

Überfall am Kithäron. Per-
 sischer Kriegsrat, Beschluss
 zu schlagen. Orakel (c. 38—43).
 38. 7. ἐπ' ἐωντῶν εἶχον μάν-
 τιν, sum sibi haruspiciam habe-
 bant.

9. Τιμηγενίδης: s. c. 86 4.

10. ἐκβολὰς, hier vom lokalen
 Standpunkte aus für den, welcher
 die Strafe vom Kithäron hinab-
 steigt. Sonst sagt auch H. ἐσβολή
 od. -αι für 'Pafs'.

12. αἰεὶ, continenter (II 8 4).

39. 4f. Der rechte Flügel der
 Hellenen erreichte und deckte mit
 seinen äußersten Vorposten noch
 den Pafs und hielt die Verbindung
 mit Attika und Megaris offen. Den
 Persern kam es aber nur auf einen
 raschen Überfall an, um die Helle-
 nen wegen ihres Zuzuges in Besorg-
 nis zu bringen und sie entweder
 zur Schlacht oder zum Rückzuge zu
 nötigen. Eine dauernde Besetzung
 war zunächst nicht beabsichtigt. —
 Von Eleutherä steigt man anfangs

in enger Schlucht den Kithäron
 hinauf, dessen höchste Spitze, der
 heutige Elatia, von etwa 4700 F.,
 links liegen bleibt, während rechts
 sich der Rücken des heutigen Petro-
 Geraki etwas weniger hoch erhebt.
 Den Pafs nannten die Athener die
 Eichenköpfe von den bewaldeten
 Kuppen darüber, die Böotier die
 drei Köpfe; denn von der böotischen
 Seite unterscheidet man von wei-
 ter sehr deutlich drei solche Kupp-
 pen'. Vischer Erinner. aus Griech.
 533. Doch führte auch in der-
 selben Gegend, etwas westlicher,
 noch ein anderer und wenig benutz-
 ter Weg von Megara über den Ki-
 thäron (Xenoph. Hell. V 4 14). Die-
 ser letztere wird hier gemeint sein.

7. ἐσβάλλοντα, beim Austritt
 aus der Pafsenge in das Asopos-
 thal. Vgl. V 52 20. VI 16 6. VII
 31 1. 196 4.

10 ff. Die Stelle ist nicht ohne
 ironische Färbung, und erinnert an
 Soph. Ai. 55—65.

νοι οὔτε ὑποζυγίου οὐδενὸς οὔτε ἀνθρώπου. ὡς δὲ
 ἄδην εἶχον κτείνοντες, τὰ λοιπὰ αὐτῶν ἤλαυνον περι-
 βαλόμενοι παρά τε Μαρδόνιον καὶ ἐς τὸ στρατό-
 πεδον.

15

Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἑτέρας δύο ἡμέρας διέ-
 40 τριψαν, οὐδέτεροι βουλόμενοι μάχης ἄρξαι· μέχρι μὲν
 γὰρ τοῦ Ἀσωποῦ ἐπήσαν οἱ βάρβαροι πειρῶμενοι τῶν
 Ἑλλήνων, διέβαινον δὲ οὐδέτεροι. ἡ μὲντοι ἵππος ἡ
 Μαρδονίου αἰεὶ προσέκειτό τε καὶ ἐλύπεε τοὺς Ἕλλη-
 5 νας· οἱ γὰρ Θηβαῖοι, αἵτε μηδίζοντες μεγάλως, προ-
 θύμως ἔφερον τὸν πόλεμον καὶ αἰεὶ κατηγέοντο μέχρι
 μάχης, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου παραδεκόμενοι Πέρσαι τε
 καὶ Μῆδοι μάλα ἔσκον οἱ ἀπεδεικνυντο ἀρετάς.

Μέχρι μὲν νυν τῶν δέκα ἡμερῶν οὐδὲν ἐπὶ πλεῦν
 41 ἐγένετο τούτων· ὡς δὲ ἐνδεκάτῃ (σφι) ἐγεγόνεε ἡμέρη ἀν-
 τικατημένοισι ἐν Πλαταιῆσι, οἱ τε δὴ Ἕλληνες πολλῶ
 πλεῦνες ἐγεγόνεσαν καὶ Μαρδόνιος περιημέκτεε τῇ ἔδρῃ,
 ἐνθαῦτα ἐς λόγους ἦλθον Μαρδόνιός τε ὁ Γοβρύεω
 5 καὶ Ἀρταβάζος ὁ Φαρνάκειος, ὃς ἐν ὀλίγοισι Περσέων
 ἦν ἀνὴρ δόκιμος παρά Ξέρξη. βουλευομένων δὲ αἶδε
 ἦσαν αἱ γνώμαι, ἡ μὲν Ἀρταβάζου ὡς χρεὸν εἶη ἀνα-
 ζεύξαντας τὴν ταχίστην πάντα τὸν στρατὸν ἰέναι ἐς τὸ

13. περιβαλόμενοι 'umzingelnd'.
 Xenoph. Kyr. III 2 23 τοὶ ἵπποις
 καταδρομὴν ποιήσαντες περι-
 βάλλοντο πολλὴν καὶ παντοίαν
 ἑλάν. Vgl. περιτάμνεσθαι IV 159
 12. Od. ι 464 καρπαλίμως δὲ τὰ
 μῆλα ταναόποδα πίονα δημῶ
 Πολλὰ περιτροπέοντες ἐλαύνουεν.

40. 6. γὰρ, Grund weshalb die
 Reiterei ohne Unterlaß angriff.

7. ἔφερον: zu c. 18 16. — κατη-
 γέοντο, τῇ ἱππῳ. Nicht ohne
 Ironie. Kühn traten sie den Fein-
 den entgegen; waren sie aber nahe
 genug heran, so überließen sie der
 persischen und medischen Reiterei
 den wirklichen Kampf.

9. μάλα ἔσκον waren es hin-
 wiederum' (I 134 16).

41. τῶν δέκα, näml. der acht
 aus c. 39 1 und der zwei aus c. 40
 1. — οὐδὲν — τούτων: dieselbe
 Redeweise VI 42 1. IX 121 5.

4. ἔδρη = ἡσυχία, ἀσπύνη, desi-
 dia. Bakchylides Fr. 23 σὺν ἔδρας
 ἔργον οὐδ' ἀμβολᾶς. Thukyd. V 105
 τῶν γὰρ στρατιωτῶν ἀχθόμενων
 τῇ ἔδρῃ. Vgl. κατῆσθαι c. 56 3.
 72 6 u. zu I 46 1.

6. Ἀρταβάζος: zu VIII 126 1.
 — ἐν ὀλίγοις: vgl. IV 52 10. VII
 233 9.

8. ἀναζεύξαντας: zu VIII 60 a 3.

9 f. ἐς τὸ τεῖχος τὸ Θηβαίων:
 nicht die ganze Heeresmasse sollte
 sich hinter die Mauern Thebens
 zurückziehen, sondern Art. rät die
 bisherige durch die Hellenen in der

10 τεῖχος τὸ Θηβαίων, ἐνθα οἶτόν τε σφι ἐσηνεῖσθαι
πολλὸν καὶ χόρτον τοῖσι ὑποζυγίοισι, κατ' ἥσυχλῆν τε
ἰζομένους διαπρήσσεσθαι ποιεῦντας τάδε· ἔχειν γὰρ
χρυσὸν πολλὸν μὲν ἐπίσημον πολλὸν δὲ καὶ ἄσημον,
15 πολλὸν δὲ ἄργυρόν τε καὶ ἐκπώματα· τούτων φει-
δομένους μηδενὸς διαπέμπειν ἐς τοὺς Ἕλληνας, Ἕλλη-
νων δὲ μάλιστα ἐς τοὺς προεστειώτας ἐν τῆσι πόλεσι,
καὶ ταχέως σφέας παραδώσειν τὴν ἐλευθερίην· μηδὲ
ἀνακινδυνεύειν συμβάλλοντας. τούτου μὲν ἡ αὐτὴ ἐγί-
νετο καὶ Θηβαίων γνώμη, ὡς προειδότες πλεῦν τι καὶ
20 τούτου, Μαρδονίου δὲ ἰσχυροτέρη τε καὶ ἀγνωμονεστέ-
ρη καὶ οὐδαμῶς συγγνωσκομένη· δοκεῖν τε γὰρ πολλῇ
κρέσσονα εἶναι τὴν σφετέρην στρατιὴν τῆς Ἑλληνικῆς,
συμβάλλειν τε τὴν ταχίστην μηδὲ περιορᾶν συλλεγομέ-
νους ἔτι πλεῦνας τῶν συλλελεγμένων, τὰ τε σφάγια τὰ
25 Ἡγησιστράτου ἔαν χαίρειν μηδὲ βιάζεσθαι, ἀλλὰ νόμφ
42 τῷ Περσέων χρεωμένους συμβάλλειν. τούτου δὲ οὕτω

rechten Flanke bedrohte Stellung und das jetzt zu weit abgelegene feste Lager auf dem rechten Flußufer aufzugeben und sich weiter nordwärts in die Ebene zurückzuziehen, wo das feste Theben einen Stützpunkt bot und den Rückzug nach Norden deckte.

12. διαπρήσσεσθαι, absol. (wie IV 24 7), hier von politischen Verhandlungen, wie Thuk. I 131.

14. τε καὶ ἐκπώματα scheint aus c. 80 6 eingeschoben zu sein.

15 f. Dergleichen war schon vorher versucht worden. Demosth. Phil. III 42 erwähnt ein athenisches Psephisma: Ἀρθμῖος Πυθῶνακτος Ζηλεύτης ἄτιμος ἔστω καὶ πολέμιος τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ καὶ γένος· εἶθ' ἡ αἰτία γράφεται, δι' ἣν τοῦτ' ἐγένετο· ὅτι τὸν χρυσὸν τὸν ἐκ Μήδων εἰς Πελοπόννησον ἤγαγεν. Selbst im Heere bei Plataä bildete sich ein Komplott athenischer Oligarchen zum Verrat

an den Landesfeind (Plut. Arist. 13).

17. σφέας, τοὺς Ἕλληνας. — παραδώσειν τὴν ἐλευθερίην: vgl. VII 147 8. — μηδὲ schließt an das Hauptverb διαπέμπειν an. Ähnlich V 39 15.

19. καὶ Θηβαίων: s. c. 2. — προειδότες πλεῦν τι 'weit besser unterrichtet', über die wirkliche Lage der Dinge. — καὶ τούτου, wie die Thebäer.

20 f. ἰσχυροτέρη, vehementior, ferocior. — οὐ συγγνωσκομένη wiederholt den Begriff des thörichten Eigensinns (ἀγνωμονεστέρη) in negativer Wendung. — δοκεῖν, abh. von ἐγίνετο γνώμη, was an Wert = ἐγίνωσκε. Ebenso nachher συμβάλλειν, confitendum esse.

25. βιάζεσθαι, sc. τὰ σφάγια ὥστε γίνεσθαι, 'erzwingen', durch unablässiges Versuchen. superos votis fatigare erklärt Dobree. Deutlicher wäre ἐκβιάζεσθαι.

δικαιεῦντος ἀντέλεγε οὐδεὶς, ὥστε ἐκράτεε τῇ γνώμῃ·
τὸ γὰρ κράτος εἶχε τῆς στρατιῆς οὗτος ἐκ βασιλέος,
ἀλλ' οὐκ Ἀρτάβαζος. μεταπεμφάμενος ὦν τοὺς ταξιάρχους
τῶν τελέων καὶ τῶν μετ' ἑωυτοῦ ἐόντων Ἕλλή- 5
νων τοὺς στρατηγούς εἰρώτα εἶ τι εἶδεῖεν λόγιον περὶ
Περσέων ὡς διαφθερέονται ἐν τῇ Ἑλλάδι. σιγόντων
δὲ τῶν ἐπικλήτων, τῶν μὲν οὐκ εἰδότες τοὺς χρη-
σμούς, τῶν δὲ εἰδότες μὲν ἐν ἀδείῃ δὲ οὐ ποιευμένων
τὸ λέγειν, αὐτὸς Μαρδόνιος ἔλεγε „ἐπεὶ τοῖνυν ὑμεῖς 10
ἢ ἴστε οὐδὲν ἢ οὐ τολμᾶτε λέγειν, ἀλλ' ἐγὼ ἐρέω ὡς
εἰ ἐπιστάμενος· ἔστι λόγιον ὡς χρεόν ἐστι Πέρσας ἀπι-
κομένους ἐς τὴν Ἑλλάδα διαρπάσαι τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελ-
φοῖσι, μετὰ δὲ τὴν διαρπαγὴν ἀπολέσθαι πάντας. ἡμεῖς
τοῖνυν αὐτὸ τοῦτο ἐπιστάμενοι οὐτε ἕμεν ἐπὶ τὸ ἱερὸν 15
τοῦτο οὐτε ἐπιχειρήσομεν διαρπάζειν, ταύτης τε εἵνεκα
τῆς αἰτίας οὐκ ἀπολεόμεθα. ὥστε ὑμέων ὅσοι τυγχά-
νουσι εὖνοι ἐόντες Πέρσησι, ἦδεσθε τοῦδε εἵνεκα ὡς
περιεσομένους ἡμέας Ἕλλήνων.“ ταῦτά σφι εἶπας δεύ-
τερα ἐσήμαινε παραρτέεσθαι τε πάντα καὶ εὐκρινέα 20
ποιέεσθαι ὡς ἅμα ἡμέρη τῇ ἐπιούσῃ συμβολῆς ἐσομένης.

Τούτου δ' ἔγωγε τὸν χρησμόν, τὸν Μαρδόνιος εἶπε 43
ἐς Πέρσας ἔχειν, ἐς Ἰλλυριοὺς τε καὶ τὸν Ἑγγελέων

42. 2. δικαιεῦν, wie oft bei H., = ἀξιοῦν (censere), welches Verb er fast nie in diesem Sinne braucht.

5. τελέων = ταξίων (VII 81 6). Doch fehlte das Wort besser, so daß die Stelle lautete τοὺς τε ταξιάρχους τῶν μετ' — Ἕλλ. καὶ τοὺς στρατηγούς. Denn nur Hellenen konnte M. fragen.

8. τῶν ἐπικλήτων: zu VII 8 3.

9. ἐν ἀδείῃ ποιέεσθαι 'für unbedenklich, gefahrlos halten'. Zu I 118 8.

11. ἀλλ' ἐγὼ ἐρέω 'nun so werde ich es sagen'. Seine Kenntnis stammte wohl aus des Onomakritos Mitteilungen (VII 6). Wobei immer auffällt daß die Vorsicht gegen das delphische Orakel nicht schon Jahrs

zuvor (VIII 35) geübt worden.

17. τυγχάνουσι kann auffallen, st. τυγχάνετε, erklärt sich aber durch die Stellung des Relativsatzes. Ebenso c. 98 14. Anders Thuk. II 44. 45.

19. περιεσομένους, abh. von ἦδεσθε.

20. εὐκρινέα, expedita, 'klar' zum Gefecht.

43. Durch ἔγωγε — οἶδα stellt der Vf. seine persönliche auf eigene Prüfung gestützte Meinung hin. Vgl. zu I 20 2. — ἔχειν, pertinere (VI 143 6). — τε καὶ ordnet Genus und Species zusammen. Vgl. V 92 β 8. Von den Encheleern zu V 61 6. Das Orakel weissagte einen der- einseitigen Einfall dieser Stämme in

στρατὸν οἶδα πεποιημένον, ἀλλ' οὐκ ἐς Πέρσας. ἀλλὰ τὰ μὲν Βάκιδι ἐς ταύτην τὴν μάχην [ἐστὶ] πεποιημένα, τὴν δ' ἐπὶ Θερωδῶντι καὶ Ἀσωπῶ λεχεποίη 5 Ἑλλήνων σύνοδον καὶ βαρβαρόφρονον ἑγρήν, τῇ πολλοὶ πεσέονται ὑπὲρ λάχεσίν τε μόρον τε τοξοφόρων Μήδων, δταν αἰσιμον ἡμαρ ἐπέλθῃ, — ταῦτα μὲν καὶ παραπλήσια τούτοισι ἄλλα Μουσαίω ἔχοντα οἶδα ἐς Πέρσας. ὁ δὲ Θερωδῶν ποταμὸς ῥέει 10 μεταξὺ Τανάργης τε καὶ Γλίσαντος.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπειρώτησιν τῶν χρησμῶν καὶ παραί- 44 νεσιν τὴν ἐκ Μακρονίου νύξ τε ἐγίνετο καὶ ἐς φυλακὰς ἐτάσσοντο. ὡς δὲ πρόσω τῆς νυκτὸς προελήλατο καὶ

Hellas und besonders in Delphi, Eurip. Bakch. 1330 Dionys. zu Kadmos: δράκων γενήσεται μεταβαλὼν, δάμαρ τε σὴ Ἐκδηριωθῆσ' ὄφρα ἀλλάξει τύπον, Ἦν Ἄρτος ἔσχετ' Ἀρμονίαν θυητὸς γεγῶς. ὄρον δὲ μόρων, χρησμὸς ὡς λέγει Διὸς, Ἐλᾶς μετ' ἀλόγον, βαρβαρόν ἡγούμενος. Πολλὰς δὲ πέρσεις ἀναρίθμω στρατεύματι Πόλεισ' δταν δὲ Δοξίον χρηστήριον Λιαρπάσσαι, νόστον ἀθλιον πάλιν Σηήσονται. . . σὲ δ' Ἄρης Ἀρμονίαν τε ῥύσεται Μακάρων τ' ἐς αἶαν σὸν καθιδρῦσει βλον. Im Grunde also ein Versuch der Rückkehr der einst verdrängten Kadmeier (V 61 6). Der Vf. meint aber dafs dieser Spruch sich erst noch erfüllen müsse.

3. στρατὸν 'Heereszug' (I 6 11).

4. μὲν, das 10 wiederholt ist, entbehrt des Gegensatzes. Vgl. V 31 9. — Wenn ἐστὶ als echt angenommen wird, so geht für Μουσαίω (10), das dann im Nachsatze steht, der ihm notwendige Bezug auf πεποιημένα verloren. Bekker änderte deshalb Μουσαίου. — Βάκιδι: zu VIII 20 2.

5. Die Verse sind ohne Rücksicht auf ihren sachlichen und grammatischen Zusammenhang ausgehoben, sodafs nicht einmal das Verb

zu τὴν — σύνοδον καὶ ἑγρήν zu erraten ist. — λεχεποίη: II. δ 383 Ἀσωπὸν δ' ἱκοντο βαθύσογονιν λεχεποίην.

9. Μουσαίω (sc. πεποιημένα): zu VII 6 12.

11. Γλίσας, auch Γλίσας und Γλισᾶς, ein schon von Homer (II. β 504) erwähnter Ort, nordöstlich von Theben am Südfufse des Hypatongeb. am sog. aonischen Felde (Strab. 412. Pausan. IX 19 3). Der Kampf der Epigonen mit den Thebäern soll hier stattgefunden haben, was den Orakeldichter veranlafst haben mag das Lokal der Schlacht gerade hier anzusetzen. Der Thermodon ist ein vom Hypaton kommender Bergstrom (Pausan. a. O.).

Des Alexandros Warnung. Versuchter Stellungswechsel. Ausforderung des Mardonios. Weiterer Rückgang der Hellenen (c. 44—51).

44. ἐπειρώτησιν τῶν χρησμῶν 'Nachfrage nach den Sehersprüchen' (c. 42 6); nach εἰρωτᾶν τι 'nach etwas fragen'.

3. προελήλατο, impersonal, *multum noctis processerat, nocte multum provecta*. Dafür II 121 γ ὡς δὲ πρόσω ἦν τῆς νυκτὸς.

ἡσυχίη τε ἐδόκει εἶναι ἀνὰ τὰ στρατόπεδα καὶ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐν ὕπνῳ, τηρικαῦτα προσελάσας 5 ἵππῳ πρὸς τὰς φυλακὰς τὰς Ἀθηναίων Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντεω, στρατηγὸς τε ἐὼν καὶ βασιλεὺς Μακεδόνων, ἐδίλκτο τοῖσι στρατηγοῖσι ἐς λόγους ἐλθεῖν. τῶν δὲ φυλάκων οἱ μὲν πλεῖνες παρέμενον, οἱ δ' ἔθεον ἐπὶ τοὺς στρατηγούς, ἐλθόντες δὲ ἔλεγον ὡς ἄνθρωπος ἦκοι ἐπ' 10 ἵππον ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μήδων, δς ἄλλο μὲν οὐδὲν παραγμνοῖ ἔπος, στρατηγούς δὲ ὀνομάζων ἐθέλειν φησὶ ἐς λόγους ἐλθεῖν. οἱ δὲ ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσαν, 45 αὐτίκα εἶποντο ἐς τὰς φυλακὰς· ἀπικομένοισι δὲ ἔλεγε Ἀλέξανδρος τάδε. „ἄνδρες Ἀθηναῖοι, παραθήκη ὑμῖν τὰ ἔπεα τάδε τίθεμαι, ἀπόρητα ποιούμενος πρὸς μηδένα λέγειν ὑμέας ἄλλον ἢ Πανσανίην, μὴ με καὶ δια- 5 φθειρήτε· οὐ γὰρ ἂν ἔλεγον, εἰ μὴ μεγάλως ἐκηδόμην συναπάσης τῆς Ἑλλάδος. αὐτὸς τε γὰρ Ἕλληρ γένος εἰμι τῶρχαῖον καὶ ἀντ' ἐλευθέρης δεδουλωμένην οὐκ ἂν ἐθέλομι δορᾶν τὴν Ἑλλάδα. λέγω δὲ ὦν διτι Μακρονίω τε καὶ τῇ στρατιῇ τὰ σφάγια οὐ δύναται καταθύμια 10 γενέσθαι· πάλαι γὰρ ἂν ἐμάχεσθε. νῦν δὲ οἱ δέδοκται τὰ μὲν σφάγια ἔαν χαιρῶν, ἀμ' ἡμέρη δὲ διαφωσκύση συμβολὴν ποιέσθαι· καταρρώδηκε γὰρ μὴ πλεῖνες συλλεχθῆτε, ὡς ἐγὼ εἰκάζω. πρὸς ταῦτα ἐτοιμάζεσθε. ἦν δὲ ἄρα ὑπερβάλλεται τὴν συμβολὴν Μακρόνιος καὶ 15 μὴ ποιέηται, λιπαρέετε μένοντες· ὀλιγέων γὰρ σφι ἡμε-

6. Die Makedonen standen den Athenern auf dem linken Flügel gegenüber (c. 31 29).

8. τοῖσι στρατηγοῖσι: wahrscheinlich waren alle zehn für das Jahr erwählten im Lager. Vgl. VI 103 3. Darunter werden aufser Aristides genannt Leokrates und Myronides (Plut. Arist. 20).

45. 4. ἀπόρητα (sc. τὰ ἔπεα τάδε) ποιούμενος ist eine Paraphrase für ein nicht vorhandenes Verbum factitivum, 'ungesagt machen, weiter mitzuteilen unter-

sagen'. Ebenso c. 94 2. Aristoph. Ritt. 647 καὶ γὰρ ἄρασιν Ἀντοῖς, ἀπόρητον ποιούμενος, ταχὺ ἵνα ὀνοῖντο. An das darin enthaltene Verbot schließt sich weiter exegetisch und mit besonderem Nachdruck πρὸς μηδένα λέγειν.

8. τῶρχαῖον: s. VIII 137.

9. Mit δὲ ὦν kommt der Redner zur Sache.

10. δύναται, wie VII 134 7.

11. πάλαι 'schon längst' (I 8 16).

ρέων λείπεται σιτία. ἦν δὲ ὑμῖν ὁ πόλεμος ὄδε κατὰ νόον τελευτήσῃ, μνησθῆναι τινὰ χρὴ καὶ ἐμεῦ ἐλευθερώσιος πέρι, ὃς Ἑλλήνων εἵνεκα οὕτω ἔργον παράβολον 20 ἔργασμαι ὑπὸ προθυμίας, ἐθέλων ὑμῖν δηλώσαι τὴν διάνοιαν τὴν Μαρδονίου, ἵνα μὴ ἐπιπέσωσι ὑμῖν ἐξαίφνης οἱ βάρβαροι μὴ προσδεχομένοις κω. εἰμὶ δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών.“ ὁ μὲν ταῦτα εἶπας ἀπήλανε ὀπίσω ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν ἐωντοῦ τάξιν.

46 Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐλθόντες ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας ἔλεγον Πανσανίῃ τὰ περ ἤκουσαν Ἀλεξάνδρου. ὁ δὲ τούτῳ τῷ λόγῳ καταρωδῆσας τοὺς Πέρσας ἔλεγε τάδε. „ἐπεὶ τοίνυν ἐς ἡῶ ἡ συμβολὴ γίνεται, 5 ὑμέας μὲν χρεὸν ἔστι τοὺς Ἀθηναίους στήναι κατὰ τοὺς Πέρσας, ἡμέας δὲ κατὰ τοὺς Βοιωτοὺς τε καὶ τοὺς κατ' ὑμέας τεταγμένους Ἑλλήνων, τῶνδε εἵνεκα· ὑμεῖς ἐπίστασθε τοὺς Μήδους καὶ τὴν μάχην αὐτῶν ἐν Μαραθῶνι μαχεσάμενοι, ἡμεῖς δὲ ἀπειροὶ τε εἰμὲν καὶ ἀδαεῖς 10 τούτων τῶν ἀνδρῶν· Σπαρτιητέων γὰρ οὐδεὶς πεπειρηται Μήδων, ἡμεῖς δὲ Βοιωτῶν καὶ Θεσσαλῶν ἐμπειροὶ εἰμὲν. ἀλλ' ἀναλαβόντας τὰ ὄπλα χρεὸν ἔστι ἵεναι ὑμέας μὲν ἐς τὸδε τὸ κέρας, ἡμέας δὲ ἐς τὸ εὐώνυμον.“ πρὸς δὲ ταῦτα εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι τάδε. „καὶ 15 αὐτοῖσι ἡμῖν πάλαι ἀπ' ἀρχῆς, ἐπεῖτε εἶδομεν κατ' ὑμέας τασσομένους τοὺς Πέρσας, ἐν νόῳ ἐγένετο εἰπεῖν

17. λείπεται σιτία, in den am Asopos angelegten Magazinen. S. c. 41 10.

18f. τινά: zu VI 9 14. — ἐλευθερώσιος πέρι in Bezug auf meine Befreiung (vgl. V 49 15), vom persischen Joche. Er beansprucht nach glücklich beendigtem Kriege hellenische Hilfe zur Vertreibung der Perser auch aus seinem Lande. — οὕτω — παράβολον: vgl. VII 46 12.

21. ἐξαίφνης, nur hier (sonst ἐξαπλήνης), wie c. 17 5 σφόδρα.

46. 3. τοὺς Πέρσας fehlte besser.

4. ἐς ἡῶ: zu III 155 21. — γίνεται: vom Präsens zu III 85 14.

8. μάχην 'Kampfesweise' (VII 9 a 2).

10. οὐδεὶς: Aristodemus, der einzige Überlebende von den Dreihundert, war zwar im Heere (c. 71), aber eben dieser hatte am Kampfe bei Thermopylä keinen Anteil genommen (VII 229).

11. ἡμεῖς δὲ 'sondern wir'. Die Subjekte der beiden Sätze sind nur scheinbar verschieden. Eig. Βοιωτῶν δὲ ἡμεῖς. Vgl. II 117 1.

12. ἀλλ': vgl. zu VIII 62 5.

ταῦτα τὰ περ ὑμεῖς φθάντες προφέρετε· ἀλλὰ ἄρρωδέομεν μὴ ὑμῖν οὐκ ἡδέες γένωνται οἱ λόγοι. ἐπεὶ δ' ὦν αὐτοὶ ἐμνήσθητε, καὶ ἠδομένοισι ἡμῖν οἱ λόγοι γέγονασιν καὶ ἔτοιμοι εἰμὲν ποιεῖν ταῦτα.“ ὡς δ' ἤρξατο 47 ἀμφοτέροισι ταῦτα, ἠὼς τε διέφαινε καὶ διαλλάσσοντο τὰς τάξεις. γνόντες δὲ οἱ Βοιωτοὶ τὸ ποιούμενον ἐξαγορεύουσι Μαρδονίῳ. ὁ δ' ἐπέειπε ἤκουσε, αὐτίκα μετίσταναι καὶ αὐτὸς ἐπειράτο παράγων τοὺς Πέρσας κατὰ 5 τοὺς Λακεδαιμονίους. ὡς δὲ ἔμαθε τοῦτο τοιοῦτό γινόμενον ὁ Πανσανίης, γνὼνς ὅτι οὐ λανθάνει, ὀπίσω ἦγε τοὺς Σπαρτιήτας ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας· ὡς δὲ αὐτως καὶ ὁ Μαρδόνιος ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου.

Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν ἐς τὰς ἀρχαίας τάξεις, πέμψας 48 ὁ Μαρδόνιος κήρυκα ἐς τοὺς Σπαρτιήτας ἔλεγε τάδε. „ὦ Λακεδαιμόνιοι, ὑμεῖς δὴ λέγεσθε εἶναι ἄνδρες ἄριστοι ὑπὸ τῶν τῆδε ἀνθρώπων, ἐκπαγλεσμένων ὡς οὔτε φεύγετε ἐκ πολέμου οὔτε τάξιν ἐκλείπετε, μένοντές τε 5 ἢ ἀπόλλυτε τοὺς ἐναντίους ἢ αὐτοὶ ἀπόλλυσθε. τῶν δ' ἄρ' ἦν οὐδὲν ἀληθές· πρὶν γὰρ ἡ συμμειξάει ἡμέας ἐς χειρῶν τε νόμον ἀπικέσθαι, καὶ δὴ φεύγοντας καὶ στάσιν ἐκλείποντας ὑμέας εἶδομεν, ἐν Ἀθηναίοισι τε τὴν 10 πρόπειραν ποιουμένους αὐτοὺς τε ἀντὶ δούλων τῶν ἡμετέρων τασσομένους. ταῦτα οὐδαμῶς ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργα, ἀλλὰ κλειστον δὴ ἐν ὑμῖν ἐψεύσθημεν. προσδεκόμενοι γὰρ κατὰ κλέος ὡς δὴ πέμψετε ἐς ἡμέας κήρυκα προκαλούμενοι καὶ βουλόμενοι μούνοισι Πέρσῃσι 15 μάχεσθαι, ἄριστοι ἐόντες ποιεῖν ταῦτα οὐδὲν τοιοῦτο λέγοντας ὑμέας εὖρομεν ἀλλὰ πτώσοντες μᾶλλον. νῦν

47. 9. ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου, sc. ἐποίησε. D. h. er stellte die schon auf diesem Flügel begonnenen Dislokationen wieder ein. Bessert man mit cod. R ἐπὶ τὸ εὐώνυμον, so ist τοὺς Πέρσας unentbehrlich.

48. 3. δὴ, höhrend. Vgl. I 115 5.

7. ἄρ': zu III 64 20.

8. χειρῶν νόμον: zu VIII 89 6. — καὶ δὴ = ἤδη (IV 102 3). —

στάσιν, oben 5 τάξιν. Vgl. c. 21 8 und 11.

9. ἐν Ἀθηναίοισι: die Athener sind gleichsam das Probestück, an dem sie die Tapferkeit der Feinde versuchen wollen, ehe sie selber sich mit ihnen messen. Xenoph. Mem. IV 2 5 der angehende Arzt πειράσσομαι γὰρ ἐν ὑμῖν ἀποκινδυνεύων μανθάνειν.

ὄν ἐπειδὴ οὐκ ὑμεῖς ἤρξατε τούτου τοῦ λόγου, ἀλλ' ἡμεῖς ἀρχομεν. τί δὴ οὐ πρὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑμεῖς, ἐπεὶτε δεδόξασθε εἶναι ἀριστοὶ, πρὸ δὲ τῶν βαρβάρων 20 ἡμεῖς, ἴσοι πρὸς ἴσους ἀριθμὸν ἐμαχεσάμεθα; καὶ ἦν μὲν δοκέη καὶ τοὺς ἄλλους μάχεσθαι, οἱ δ' ὄν μετέπειτα μαχέσθων ὕστεροι· εἰ δὲ καὶ μὴ δοκεῖ ἀλλ' ἡμέας μούνοὺς ἀποχρᾶν, ἡμεῖς δὲ διαμαχεσάμεθα· ὀκότεροι δ' ἂν ἡμέων νικήσωσι, τούτους τῷ ἅπαντι στρατοπέδῳ 49 νικᾶν.“ ὁ μὲν ταῦτα εἶπας τε καὶ ἐπισχὼν χρόνον, ὥς οἱ οὐδείς οὐδὲν ὑπεκρίνατο, ἀπαλλάσσετο ὀπίσω, ἀπελθὼν δὲ ἐσήμαινε Μακρονίῳ τὰ καταλαβόντα. ὁ δὲ περιχαρῆς γενόμενος καὶ ἐπαερθεὶς ψυχρῇ νίκῃ ἐπῆκε 5 τὴν ἵππον ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας. ὥς δὲ ἐπήλασαν οἱ ἵπποται, ἐσίοντο πᾶσαν τὴν στρατιὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐσακοντίζοντές τε καὶ τοξεύοντες ὥστε ἵπποτοξόται τε ἐόντες καὶ προσφέρεσθαι ἄποροι· τὴν τε κρήνην τὴν Γαργαφίην, ἀπ' ἧς ὑδρεύετο πᾶν τὸ στρατεύμα τὸ 10 Ἑλληνικόν, συνετάραξαν <τε> καὶ συνέχωσαν. ἦσαν μὲν ὄν κατὰ τὴν κρήνην Λακεδαιμόνιοι τεταγμένοι μούνοι, τοῖσι δὲ ἄλλοισι Ἑλλησι ἢ μὲν κρήνην πρόσω ἐγίνετο, ὥς ἕκαστοι ἔτυχον τεταγμένοι, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἀγχοῦ· ἐρυνόμενοι δὲ τοῦ Ἀσωποῦ οὕτω δὴ ἐπὶ τὴν κρήνην 15 ἐφοίτων· ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ γὰρ σφι οὐκ ἐξῆν ὕδωρ 50 φορέεσθαι ὑπὸ τε τῶν ἱππέων καὶ τοξευμάτων. τούτου δὲ τοιούτου γινόμενου οἱ τῶν Ἑλλήνων στρατηγοί, ἅτε τοῦ τε ὕδατος στερηθείσης τῆς στρατιῆς καὶ ὑπὸ τῆς

17. ἀλλ', wie c. 42 11.

18 ff. τί δὴ οὐ — ἐμαχεσάμεθα: diese den Attikern geläufige Frageform (meist mit dem Aorist), an Stelle einer Aufforderung, hat H. nur hier. — ἴσοι πρὸς ἴσους: Soph. Ant. 142 ταχθέντες ἴσοι πρὸς ἴσους. — ἦν, nachher εἰ. Vgl. III 35 5 f. VIII 21 8.

21 f. δ' ὄν 'immerhin'. Wegen δὲ zu II 39 9. — μετέπειτα — ὕστεροι: vgl. III 36 29.

25. Der Infinitiv νικᾶν erklärt

sich aus einem schon von ἀρχομεν (τούτου τοῦ λόγου, 18) her vorschwebenden λέγομεν, προτίθεμεν.

49. 3. τὰ καταλαβόντα, sc. ἐώντων, 'was ihn betroffen hatte, wie es ihm ergangen war'. III 42 γράφει ἐς βυβλίον πάντα τὰ ποιήσάντα μιν οἷα καταλαβάρηκε, IX 104 3.

4. ψυχρῇ νίκῃ, ἰνανι victoria (VI 108 10).

8. προσφέρεσθαι ἄποροι: IV 46 ἄποροι προσμύγειν.

ἵππου ταρασσομένης, συνελέθησαν περὶ αὐτῶν τε 5 τούτων καὶ ἄλλων, ἐλθόντες παρὰ Πανσανίην ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας. ἄλλα γὰρ τούτων τοιούτων ἐόντων μᾶλλον σφείας ἐλίπεε· οὔτε γὰρ σιτία εἶχον ἔτι, οἳ τε σφείων ὀπέωνες ἀποπεμφθέντες ἐς Πελοπόννησον ὡς ἐπισιτιεύμενοι ἀπεκεκληῖατο ὑπὸ τῆς ἵππου, οὐ δυνάμενοι ἀπικέσθαι ἐς τὸ στρατόπεδον. βουλευομένοισι δὲ 51 5 τοῖσι στρατηγοῖσι ἔδοξε, ἦν ὑπερβάλωνται ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἱ Πέρσαι συμβολὴν ποιούμενοι, ἐς τὴν νῆσον ἰέναι. ἦ δὲ ἐστὶ ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς κρήνης τῆς Γαργαφίης, ἐπ' ἧ ἔστρατοπεδεύοντο τότε, δέκα 5 σταδίου ἀπέχουσα, πρὸ τῆς Πλαταιέων πόλιος. νῆσος δὲ οὕτω ἂν εἴη ἐν ἠπείρῳ· σχιζόμενος [δ] ποταμὸς ἄνωθεν ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος ῥέει κάτω ἐς τὸ πεδῖον, διέχων ἀπ' ἀλλήλων τὰ ῥέεθρα ὅσον περ τρία στάδια,

50. 9. Nach dem letzten verderblichen Überfall (c. 39) wagten sich die Transportzüge nicht mehr aus dem Passe hinaus. Persische Reiterei mochte seit der Zeit die Gegend fortwährend durchstreifen.

51. 3 ff. τὴν νῆσον: der Landstrich führte den Namen, daher der Artikel. — 'Das Schlachtfeld dehnte sich östlich und nordöstlich von der Stadt in der Ebene und am Abhange des Kithäron aus, und die Beschaffenheit ist noch jetzt leicht mit den Angaben Herodots und anderer Berichterstatter in Einklang zu bringen, mit einziger Ausnahme dessen, was H. von einer angeblichen Insel der Oëroë berichtet. Eine solche vollständige Insel besteht wenigstens jetzt nicht. Es kommen mehrere Quellbäche östlich von Platäa vom Gebirge herab, welche anfangs in nördlicher Richtung fließen, dann sich im Bogen westlich wenden und zum Flüßchen Oëroë vereinigen. Zwischen zweien dieser Bäche zieht sich ein langer Streifen Landes hin, der zwar keine wahre Insel ist, aber einer solchen doch sehr nahe kommt, da er nur

zuoberst nicht umflossen ist, und ich glaube mit Recht hat man angenommen, daß dieser Zwischenraum die Insel genannt wurde. Er war für eine Stellung der Griechen um so geeigneter, als die tiefe Einfurchung des Baches gegen einen Reiterangriff leidlichen Schutz gewährte. Ob angenommen werden darf, daß in den Naturverhältnissen, namentlich dem Lauf der Bäche, solche Veränderungen stattgefunden haben, daß früher wirklich eine Insel bestanden hatte, vermag ich nicht zu entscheiden, halte es aber nicht für unmöglich, obwohl sich auch denken läßt, daß H. durch den Namen 'Insel' verleitet sich über den wahren Verhalt irrte'. Vischer 547 f.

5. ἐπ' ἧ: die Relation erstreckt sich dem Sinne nach auch auf τὸν Ἀσωποῦ.

7 f. οὕτω st. ὅδε: zu I 137 2. — σχιζόμενος — ῥέει setzt voraus daß sich der Bach oben im Gebirge teilte. Jetzt ist davon nichts mehr nachweisbar.

9. ὅσον περ heißt 'ebensoviel wie' (II 170 8. IV 50 9. IX 120 4)

10 καὶ ἔπειτα συμμίσγει ἐς τὸντό. ὄνομα δὲ οἱ Ὀεροῖ
 θυγατέρα δὲ ταύτην λέγουσι εἶναι Ἀσωποῦ οἱ ἐπιχώριοι.
 ἐς τοῦτον δὴ τὸν χώρον ἐβουλεύσαντο μεταναστῆναι,
 ἵνα καὶ ὕδατι ἐχωσὶ χρᾶσθαι ἀφθόνῳ καὶ οἱ ἱππέες
 σφέας μὴ σινοίατο ὡσπερ κατιθῶ ἐόντων· μετακινέε-
 15 σθαι δὲ ἐδόκεε τότε ἐπεὶ τῆς νυκτὸς ἢ δευτέρῃ φυλα-
 κῇ, ὡς ἂν μὴ ἰδοίατο οἱ Πέρσαι ἐξορμωμένους καὶ
 σφραγίσαντες ἐπόμενοι ταραύσοιεν οἱ ἱππῶται. ἀπικόμενων δὲ
 ἐς τὸν χώρον τοῦτον, τὸν δὴ ἢ Ἀσωπίς Ὀεροῖ περι-
 σχίζεται ῥέουσα ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος, ὑπὸ τὴν νύκτα
 20 ταύτην ἐδόκεε τοὺς ἡμίσεας ἀποστέλλειν τοῦ στρατοπέ-
 δου πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα, ὡς ἀναλάβοιεν τοὺς ὀπέω-
 νας τοὺς ἐπὶ τὰ σιτία οἰχομένους· ἦσαν γὰρ ἐν τῷ Κι-
 θαιρῶνι ἀπολελαμμένοι.

52 Ταῦτα βουλευσάμενοι κείνην μὲν τὴν ἡμέρην πᾶσαν
 προσκειμένης τῆς ἵππου εἶχον πόνον ἀτρυτον· ὡς δὲ

d. i. 'genau'. Falls nicht nach herod. Gebrauche *δοον τε* 'ungefähr' zu lesen ist.

10. *συμμίσγει ἐς τὸντό*: ähnlich VII 129 15. — Die Oëroë schleicht so langsam durch den tiefen Marschboden, daß man kaum unterscheiden kann, in welcher Richtung sie fließt, wie denn auch kaum eine halbe Stunde davon der Asopos fast parallel in entgegengesetzter Richtung nach Osten läuft und die beiderseitigen Zuflüsse sich an mehreren Stellen fast berühren, Vischer 550.

14. *ὡσπερ sc. ἐόντων*, — *ἐόντων*, sc. *σφῶν*, da sie gerade gegenüber standen. Die Bemerkung geht besonders die Athener an, die bislang in der Ebene und am weitesten von der Quelle standen.

18 f. *τόν*: der Akkusativ wie I 84 14. IV 180 13. VII 214 5. — *ἐκ τοῦ Κ.*: beim Austritt aus dem Gebirge begann die Teilung. — *ὑπὸ τὴν νύκτα ταύτην* 'im Verlaufe dieser Nacht' (c. 58 2).

20 ff. H. nimmt eine doppelte

Bewegung an, zurück hinter die Oëroë, und dann seitwärts die Hügel hinauf zur Kithäron-straße. Dies wird so zu verstehen sein, daß der linke am meisten ausgesetzte Flügel mit einem Teile des Centrums sich aus der Flussebene weg hinter die vorliegende Hügelkette und die tiefen Bachrinnen zurückziehen, der rechte aber mit der übrigen Mittelstellung (*τοὺς ἡμίσεας*), jenen entsprechend, ebenfalls zurückgehen sollte und zwar nach dem Gebirge zu in südwestlicher Richtung, nicht bloß um die Proviantzüge einzubringen, sondern um überhaupt den Pafs dauernd und ausreichend zu decken. Am Austritt dieser Straße aus dem Kithäron fand denn auch der Kampf der Lakedämonier statt (Pausan. IX 2 2).

Aufbruch. Flucht des Centrums. Starrsinn des Amompharetos (c. 52—57).

52. 2. *ἀτρυτον*, poetisch, Pind. Pyth. IV 178 *πέμπτε Ερμῆς — υἱὸς ἐπ' ἀτρυτον πόνον*.

ἢ τε ἡμέρην ἔληγε καὶ οἱ ἱππέες ἐπέπαινον, νυκτὸς
 δὴ γινομένης καὶ εὐσεύσης τῆς ὄρης ἐς τὴν συνέκειτό
 σφι ἀπαλλάσσεσθαι, ἐνθαῦτα ἀερθέντες οἱ πολλοὶ ἀπαλ- 5
 λάσσοντο, ἐς μὲν τὸν χώρον ἐς τὸν συνέκειτο οὐκ ἐν
 νόφ' ἐχοντες, οἱ δὲ ὡς ἐκινήθησαν ἐφρευγον ἄσμενοι τὴν
 ἵππον πρὸς τὴν Πλαταιῶν πόλιν, φεύγοντες δὲ ἀπι-
 κνέονται ἐπὶ τὸ Ἡραῖον· τὸ δὲ πρὸ τῆς πόλιος ἐστὶ τῆς
 Πλαταιῶν, εἴκοσι σταδίους ἀπὸ τῆς κρήνης τῆς Γαρ- 10
 γαφῆς ἀπέχον· ἀπικόμενοι δὲ ἔθεντο πρὸ τοῦ ἱοῦ τὰ
 ὄπλα. καὶ οἱ μὲν περὶ τὸ Ἡραῖον ἐστρατοπεδεύοντο, 53
 Πανσανίης δὲ ὄρων σφραγίσαντες ἀπαλλασσομένους ἐκ τοῦ
 στρατοπέδου παρήγγελλε καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι ἀνα-
 λαβόντας τὰ ὄπλα ἵνα κατα τοὺς ἄλλους τοὺς προϊόν-
 τας, νομίσας αὐτοὺς ἐς τὸν χώρον ἵνα ἐς τὸν συνεδή- 5
 καντο. ἐνθαῦτα οἱ μὲν ἄλλοι ἄρτιοι ἦσαν τῶν ταξιαρχ-
 ων πεῖθεσθαι Πανσανίῃ, Ἀμομφάρετος δὲ ὁ Πολιάδεω
 λοχηγέων τοῦ Πιτανητέων λόχου οὐκ ἔφη τοὺς ξείνους

6. *τὸν χώρον*: die Oëroë-insel. Einmal auf dem Marsche gingen sie zehn Stadien darüber hinaus (10). Es waren die Truppen des eigentlichen Centrums, von den Korinthern bis zu den Megareern (c. 28 69). Durch diese fluchtähnliche Bewegung ward das Heer in drei verbindungslose Teile zer-
 rissen.

7. *οἱ δὲ* 'sondern' (I 17 9).

8. *πόλιν*, die von den Persern verbrannt war (VIII 50).

9. *πρὸ τῆς πόλιος*, wie es scheint unmittelbar vor der Stadt. Hera führte hier als Ehegöttin den Beinamen *τελετα* (Pausan. IX 2 7).

10. *εἴκοσι σταδίους*: die 'Insel' war nur zehn entfernt (c. 51 5).

53. 4. *κατὰ* 'nach', ihnen folgend (I 84 22). Natürlich nicht auf derselben Straße und an demselben Ort, sondern nur in derselben rückgängigen Bewegung.

7. *Ἀμομφάρετος* ist vielleicht nur ein Ehrenname; war er doch

wirklich ein 'Ritter ohne Furcht und Tadel'.

8. *τοῦ Πιτανητέων λόχου*: ob damit in herkömmlicher Bezeichnung überhaupt eine bestimmte und besondere Abteilung des spartiatischen Heeres, oder nur dasjenige Corps gemeint sein soll, das in diesem einzelnen Fall vorzugsweise aus Pitatanaten (zu III 55 8) bestand und deshalb nach denselben benannt ist, läßt sich aus den Worten nicht feststellen. Thukyd. I 20 versteht es in jenem Sinne, und nimmt davon Anlaß die Existenz eines solchen *λόχου Πιτανητέων* überhaupt in Abrede zu stellen (s. zu VI 57 28). Und diese Differenz der beiden großen Historiker scheint von den späteren Archäologen eifrig besprochen worden zu sein. Hesych. *ὁ Πιτανητέων λόχος αὐτοσχεδιάζε-ται, οὐκ ἂν κατὰ ἀληθείαις*. Kaiser Caracalla liefs sich in eitler Nachäffung des Altertums junge Leute aus Sparta kommen, die er zu

φρεύεσθαι οὐδὲ ἐκὼν εἶναι αἰσχυρῆναι τὴν Σπάρτην,
 10 ἐθώμαζέ τε ὄρων τὸ ποιούμενον ἅτε οὐ παραγενόμε-
 νος τῷ προτέρῳ λόγῳ. ὁ δὲ Πανσανίης τε καὶ ὁ Εὐ-
 ρύναξ δεινὸν μὲν ἐποιεῦντο τὸ μὴ πελθεσθαι ἐκεῖνον
 σφίσι, δεινότερον δὲ ἔτι, κείνον ταῦτ' ἀναινομένον, ἀπο-
 λιπεῖν τὸν λόγον τὸν Πιτανήτην, μὴ ἦν ἀπολλίπασι
 15 ποιεῦντες τὰ συνεθήκαντο τοῖσι ἄλλοισι Ἑλλήσι, ἀπόλη-
 ται ὑπολειφθεῖς αὐτὸς τε Ἀμομφάρετος καὶ οἱ μετ' αὐ-
 τοῦ. ταῦτα λογιζόμενοι ἀτρέμας εἶχον τὸ στρατόπεδον
 τὸ Λακωνικόν, καὶ ἐπειρῶντο πείθοντές μιν ὡς οὐ
 54 χρεὸν εἶη ταῦτα ποιεῖν. καὶ οἱ μὲν παρηγόρουν
 Ἀμομφάρετον μόνον Λακεδαιμονίων τε καὶ Τεγεστῶν
 λελειμμένον, Ἀθηναῖοι δὲ ἐποίουν τοιαύτα· εἶχον ἀτρέ-
 μας σφέας αὐτοὺς ἵνα ἐτάχθησαν, ἐπιστάμενοι τὰ Λακε-
 5 δαιμονίων φρονήματα ὡς ἄλλα φρονεόντων καὶ ἄλλα

einem sog. λόγος Πιτανάτης formierte (Herodian. IV 8). — Die Stärke des Lochos ist übrigens hier wohl nicht nach der bekannten (späteren?) Einteilung des spartiatischen Heeres in sechs μόραι zu je 4 λόγοι (Xenoph. resp. Lac. XI 4), also auf etwa 200 M. (vgl. c. 28 3) zu schätzen, sondern wie Thukyd. V 68 das Heer im 7 λόγοι (von 10?) kämpfen läßt, ohne noch der μόραι zu erwähnen, so wird auch hier eine größere Abteilung (von 500 Mann?) gemeint sein. Denn Amompharetos war kein untergeordneter Offizier (vgl. 6 ταξάρχων u. c. 55 3 τοὺς πρώτους), sondern hatte Stimmrecht im Kriegsrat (c. 55 10). Das Genauere über die ganze Organisation des lakonischen Heeres war auch für die Zeitgenossen schwer zu erfahren (διὰ τὸ κρυπτὸν τῆς πολιτείας, Thukyd. V 68).

10. οὐ παραγενόμενος: vermutlich stand er auf einem wichtigen Vorposten (c. 57), den er zu verlassen um so mehr Bedenken trug.

11. Εὐρύναξ: s. c. 10 15.

54. 2. Λακεδαιμονίων τε καὶ

Τεγεστῶν, die zusammen den rechten Flügel bildeten.

3. λελειμμένον 'zurück geblieben' (VII 153 7). Genauer λειπόμενον.

5 f. II. i 312 ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνος ὁμῶς Αἰδαο πύλησιν ὅς ἔτερον μὲν κέρθη ἐνὶ φρεσὶν ἄλλο δὲ εἴτη. — H., der in dieser ganzen Partie auf athenischer Seite steht (s. zu VIII 144 23), hat auch hier der verbitterten Volksstimmung seiner Zeit Worte gegeben. Ähnlich Aristoph. Acharn. 308 (Λάκωνισιν) οἷσιν οὐτε βωμὸς οὐτε πίστες οὐθ' ὄρκος μένει, Fried. 1067 ἀλωπεκιδέσσι πέπεισθε ὅτι δόλια ψυχαί, δόλια φρένες. Eurip. Andr. 445 ὁ πᾶσιν ἀνθρώποισιν ἐγθιστοὶ βροτῶν Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευτήρια, Πενδῶν ἀνακτες, μηχανόροφοι κακῶν, Ἑλικτὰ κούδεν ὑγιές, ἀλλὰ πᾶν πέριξ φρονοῦντες, ἀδίκως εὐτχεῖτ' ἐν Ἑλλάδα . . . οὐκ αἰσχυροερεδῆς; οὐ λέγοντες ἄλλα μὲν Γλώσση, φρονοῦντες δ' ἄλλ' ἐφενερίσκεσθ' αἰεὶ; — Die auffallende Bewegung des Centrums mochte den Argwohn erregt haben.

λεγόντων. ὡς δὲ ἐκινήθη τὸ στρατόπεδον, ἐπεμπον σφέων ἱππέα ὀψόμενόν τε εἰ πορεύεσθαι ἐπιχειροῖεν οἱ Σπαρτιῆται, εἴτε καὶ τὸ παράπαν μὴ διανοεῖνται ἀπαλλάσσεσθαι, ἐπειρέσθαι τε Πανσανίην τὸ χρεὸν εἶη ποιεῖν. ὡς δὲ ἀπίκετο ὁ κήρυξ ἐς τοὺς Λακεδαιμο- 55
 νίους, ὦρα τε σφέας κατὰ χώραν τεταγμένους καὶ ἐς
 νεῖκα ἀπιγμένους αὐτῶν τοὺς πρώτους. ὡς γὰρ δὴ
 παρηγόρουντο τὸν Ἀμομφάρετον ὁ τε Εὐρύναξ καὶ ὁ
 Πανσανίης μὴ κινδυνεύειν μένοντας μόνους Λακεδαι- 5
 μονίων, οὐκ ὡς ἐπειθον, ἐς ὃ ἐς νεῖκα τε συμπεσόν-
 τες ἀπίκατο καὶ ὁ κήρυξ τῶν Ἀθηναίων παρίστατό
 σφι ἀπιγμένος. νεικέων δὲ ὁ Ἀμομφάρετος λαμβάνει
 πέτρον ἀμφοτέρησι τῆσι χερσὶ καὶ τιθεῖς πρὸ ποδῶν
 τῶν Πανσανίω ταύτη τῇ ψήφῳ ψηφίζεσθαι ἔφη μὴ 10
 φεύγειν τοὺς ξείνους, λέγων τοὺς βαρβάρους. ὁ δὲ μα-
 νόμενον καὶ οὐ φρονήρεα καλέων ἐκεῖνον, πρὸς τε τὸν
 Ἀθηναίων κήρυκα ἐπειρωτῶντα τὰ ἐντεταλμένα λέγειν
 ὁ Πανσανίης ἐκέλευε τὰ παρεόντα σφι πρήγματα, ἐχρημί-
 τε τῶν Ἀθηναίων προσχωρήσαι τε πρὸς ἐωντοὺς καὶ 15
 ποιεῖν περὶ τῆς ἀπόδου τὰ περ' αὐτῶν καὶ σφεῖς. καὶ ὁ 56
 μὲν ἀπαλλάσσετο ἐς τοὺς Ἀθηναίους· τοὺς δὲ ἐπεὶ
 ἀνακρινόμενος πρὸς ἐωντοὺς ἤως κατελάμβανε, ἐν τούτῳ

9. ἐπειρέσθαι: s. c. 6 12. — τό, st. τί oder δ τι; zu I 56 5.

55. 2. τε, mit Hyperbaton. Eig. ὦρα κατὰ χώραν τε τεταγμένους σφέας καὶ . . . Vgl. zu I 207 35. — κατὰ χώραν, ibidem (III 135 18).

4. παρηγόρουντο: oben c. 54 1 das Aktiv. S. zu I 164 17.

5. μένοντας μόνους, er und seine Leute. Ebenso c. 57 3.

6. οὐκ ὡς = οὐδαμῶς (I 152 7. II 162 6). — συμπεσόντες: vgl. III 120 12.

11 ff. Vgl. c. 11 15. — μανόμενον καὶ οὐ φρονήρεα: zu III 25 6. — πρὸς τε: Die Schwierigkeit der Stelle löst sich am einfachsten, wenn man ändert: τραπόμενός τε πρὸς.

— ἐπειρωτῶντα τὰ ἐντεταλμένα, percunctantem quae iussus esset.

14. Mit ὁ Πανσανίης wird das Subjekt δ δε erneuert. Ähnlich VI 94 5. VII 165 11.

15. προσχωρήσαι, um die durch die Flucht des Centrums gerissene Lücke auf ihrer linken Seite zu füllen; sonst konnten sie leicht umgangen werden.

16. Die Athener sollten ihre weiteren Bewegungen in Übereinstimmung mit denen der Spartiaten setzen.

56. 3 ff. ἀνακρινόμενος: zu III 120 13. VIII 69 7. — ἐωντοὺς = ἀλλήλους. — κατελάμβανε: zu VIII 6 9. — ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατήμε-

τῷ χρόνῳ κατήμενος ὁ Πανσανής, οὐ δοκέων τὸν Ἀμομφάρετον λείψεσθαι τῶν ἄλλων Λακεδαιμονίων ἀποστειχόντων, τὰ δὴ καὶ ἐγένετο, σημήνας ἄπῃγε διὰ τῶν κολωνῶν τοὺς λοιποὺς πάντας· εἶποντο δὲ καὶ Τεγεῆται. Ἀθηναῖοι δὲ ταχθέντες ἤσαν τὰ ἔμπαιιν ἢ Λακεδαιμόνιοι· οἱ μὲν γὰρ τῶν τε θύων ἀντείχοντο καὶ τῆς ὑπὸ ἡρώους τοῦ Κιθαιρώου φοβεύμενοι τὴν ἵππον, Ἀθηναῖοι δὲ κάτω τραφθέντες εἰς τὸ πεδίον. Ἀμομφάρετος δὲ ἀρχὴν γε οὐδαμὰ δοκέων Πανσανίην τολμήσειν σφείας ἀπολιπεῖν, περιελχέτο αὐτοῦ μένοντας μὴ ἐκλιπεῖν τὴν τάξιν· προτερέοντων δὲ τῶν σὺν Πανσανίη, καταδόξας αὐτοὺς ἰδέειν τέγγη ἀπολείπειν αὐτόν, ἀναλαβόντα τὸν λόχον τὰ ὄπλα ἤγε βάδην πρὸς τὸ ἄλλο σίφος· τὸ δὲ ἀπελθὼν ὅσον τε δέκα στάδια ἀνέμενε τὸν Ἀμομφάρετον λόχον, περὶ ποταμὸν Μολόεττα ἰδρυμένον Ἀργιόπιόν τε χῶρον καλούμενον, τῇ καὶ Δήμητρος Ἐλευσινίης ἰδὼν ἦσται. ἀνέμενε δὲ τοῦδε εἰνεκα, ἵνα

nos 'der während dieser Zeit ruhig stehen geblieben', nicht weiter vorgeückt war. Zu κατήμενος vgl. c. 41 4. 72 6.

8f. ταχθέντες 'wie sie angewiesen, beordert waren' (V 123 3. VII 121 12. 169 2. VIII 7 9. 13 2. IX 104 5). — τὰ ἔμπαιιν gilt hier nicht sowohl von der entgegengesetzten Wegerichtung, — die Lakēdāmonier marschierten westwärts, die Athener südwestwärts —, als von der Verschiedenheit des Terrains, wie die folgenden Worte erklären.

10f. Zu Ἀθηναῖοι ist als Prädikat das obige ἦσαν zu ergänzen. — τὸ πεδίον, das sich vom Ἀσπος zwischen den Hügelreihen nach Platäa hinaufzieht. Sie wollten sich eben auf kürzestem Wege mit den Spartiaten vereinigen, erwartend daß ihnen jene entgegenrücken oder sie wenigstens erwarten würden, worin sie sich dann doch getäuscht sahen.

57. 2. ἀρχὴν γε, initio quidem,

als er die anderen abmarschieren sah. — Verb. οὐδαμὰ τολμήσειν.

3. περιελχέτο, hier mit artikellosem Infinitiv (st. τοῦ — ἐκλιπεῖν).

5. ἰδέειν τέγγη 'geradezu, unverhohlen'; vgl. c. 37 26.

6. βάδην, um auch den Schein der Flucht zu vermeiden.

8. ἰδρυμένον = κατήμενον (c. 56 3).

10. 'Der Bach Moloeis muß östlich oder südöstlich von der Insel gewesen sein. Pausanias macht auf dem Marsche nach der Insel an ihm Halt, um den zurückgebliebenen Amompharetos zu erwarten und zwar nachdem er zehn Stadien marschiert ist. Nun war nach c. 51 die Insel auch zehn Stadien von der Gargaphia entfernt, bei der die Spartaner vorher standen. Es liegt daher die Vermutung nahe, der Bach, welcher die Insel östlich begrenzte, sei der Moloeis gewesen. Wenn das aber nicht der Fall war,

— und streng genommen sind aller-

ἦν μὴ ἀπολείπη τὸν χῶρον ἐν τῷ ἐτετάχατο ὁ Ἀμομφάρετος τε καὶ ὁ λόχος, ἀλλ' αὐτοῦ μένωσι, βοηθήοι ὀπίσω παρ' ἐκείνους. καὶ οἱ τε ἀμφὶ τὸν Ἀμομφάρετον παρεγίνοντό σφι καὶ ἡ ἵππος ἢ τῶν βαρβάρων προσέκειτο πᾶσα. οἱ γὰρ ἵππῶται ἐπολεῦν ὄλον καὶ ἐώθεσαν ποιέειν αἰεὶ, ἰδόντες δὲ τὸν χῶρον κεινὸν ἐν τῷ ἐτετάχατο οἱ Ἕλληνες τῆσι προτέρησι ἡμέρησι, ἤλανον τοὺς ἵππους αἰεὶ τὸ πρόσω καὶ ἅμα καταλαβόντες προσεκέατό σφι.

Μαρδόνιος δὲ ὡς ἐπέθετο τοὺς Ἕλληνας ἀποιοχόμε- 58
νους ὑπὸ νύκτα εἶδε τε τὸν χῶρον ἐρημον, καλέσας τὸν Ἀηρισάιον Θώρηκα καὶ τοὺς ἀδελφεοὺς αὐτοῦ Εὐρύπυλον καὶ Θρασυδήιον ἔλεγε „ὦ παῖδες Ἀλεῦεω, ἐτι τί λέξετε τάδε ὀρώντες ἐρημα; ὑμεῖς γὰρ οἱ πλησιόχω- 5
ροι ἐλέγετε Λακεδαιμονίους οὐ φεύγειν ἐκ μάχης, ἀλλὰ ἄνδρας εἶναι τὰ πολέμια πρότους· τοὺς πρότερόν τε μετισταμένους ἐκ τῆς τάξις εἶδετε, νῦν τε ὑπὸ τὴν παροιοχόμενῃ νύκτα καὶ οἱ πάντες ὀρώμεν διαδράντας· 10
διέδεξάν τε, ἐπεὶ σφείας ἔδεε πρὸς τοὺς ἀψευδέως ἀρί-

dings H.s Worte dagegen, da er die Insel nur von der Oëroë umflossen angiebt, also auch den östlichen Grenzbach unter diesem Namen begreift —, so muß er noch östlicher gewesen sein, da ja die Spartaner die Oëroë noch nicht erreicht, geschweige überschritten hatten'. Vischer 548. — ἦσται, ungewöhnlich aber an sich nicht auffällig für ἰδρῶται. Denn ἦσται ist als Perf. Pass. zu εἶσα anzusehen. Pind. Pyth. V 54 ἀνδριάντι — Κρητες δὲ τὸ τοξοφόροι τέχει Παρνασσῶ κάθεσαν. Herod I 66 ἰδὼν εἰσάμενοι. Das für Tempelgründungen übliche stammverwandte ἰδρῶται (W. ἰδ od. σιδ) war hier kurz vorher für einen andern Sinn verwendet.

11. ἀπολείπη, Amompharetos. Vom Singular zu V 12 5.

12f. τε — καὶ 'eben — da'. Zu II 93 26.

15. ἐπολεῦν: sie begannen auch an diesem Tage mit Sonnenaufgang ihre Angriffe. — ὄλον καὶ, idem quod.

Schlacht bei Platäa (c. 58 — 76). A. Siegreicher Kampf der Spartiaten und Tegeaten (c. 58 — 65).

58. 3. S. VII 6 5.

4. καὶδες Ἀλεῦεω, wie VII 130 14. — ἐτι: zu c. 79 15.

5. οἱ πλησιόχωροι: so konnten die Perser von ihrem Standpunkte aus sie wohl ansehen.

6. ἐλέγετε: H. berichtet eine solche Äußerung nicht gerade von den Aleuaden, Doch läßt sich c. 48 4 ἐπὶ τῶν τῆδε ἀνθρώπων auf sie beziehen.

9. καὶ geh. zu διαδράντας.

10. διέδεξαν: zu VII 172 2.

στον ἀνθρώπων μάχη διακριθῆναι, ὅτι οὐδένες ἄρα
 ἔόντες ἐν οὐδαμοῖσι ἔοῦσι Ἑλλήσι . . ἐναπεδεικνύατο. καὶ
 ὑμῖν μὲν ἔοῦσι Περσέων ἀπειροῖσι πολλή ἐκ γε ἐμεῦ
 ἐγίνετο συγγνώμη, ἐπαινεόντων τούτους τοῖσι τι καὶ
 15 συνηδέατε Ἀρταβάζον δὲ θῶμα καὶ μᾶλλον ἐποιεύ-
 μην τὸ καὶ καταρρωθῆσαι Λακεδαιμονίους καταρρω-
 δήσαντά τε ἀποδέξασθαι γνώμην δειλοτάτην, ὡς χρεὸν
 εἶη ἀναξυξάντας τὸ στρατόπεδον ἵεναι ἐς τὸ Θηβαίων
 ἄστρῳ πολιορκησομένους· τὴν ἔτι πρὸς ἐμεῦ βασιλεύς
 20 πεύσεται. καὶ τούτων μὲν ἐτέρωθι ἔσται λόγος· νῦν δὲ
 ἐκείνοισι ταῦτα ποιῆσι οὐκ ἐπιτρεπτέα ἐστί, ἀλλὰ
 διωκτέοι εἰσὶ ἐς δὲ καταλαμφθέντες δώσουσι ἡμῖν τῶν
 59 δὴ ἐποίησαν Πέρσας πάντων δίκας.“ ταῦτα εἶπας ἤγε
 τοὺς Πέρσας δρόμῳ διαβάντας τὸν Ἀσωπὸν κατὰ στί-
 βον τῶν Ἑλλήνων ὡς δὴ ἀποδιδρασκόντων, ἐπειχέ τε
 ἐπὶ Λακεδαιμονίους τε καὶ Τεγεάτας μούνοισι· Ἀθη-
 5 ναίους γὰρ τραπομένους ἐς τὸ πεδίον ὑπὸ τῶν ὄχθων

11 f. διακριθῆναι, decertare. — οὐδένες = οὐδενὸς ἄξιοι, 'ohne Wert, nichtig' (VII 14 6). Gleichdeutig οὐδαμοί. — ἄρα: zu III 64 20. Es bezieht sich nur auf οὐδέ-
 νες ἴοντες. — Zu ἐναπεδεικνύατο (ἐν, wie II 172 ἐναπείζοντο ἐν) fehlt das Objekt (ἔργα, ἀρετάς oder auch aus τι wie c. 67 10). Wenn die Lakedämonier, meint Mardonios, sich irgend hervorgethan, während sie doch, wie es ihr jetziges Benehmen klärlich zeige, von keiner Bedeutung wären, so sei das daher zu erklären, dafs die übrigen Hellenen, unter denen sie sich hervorgethan, eben auch nichts wert seien; sie behaupteten vitio ceterorum ihren Vorrang.

14 ff. Wegen des Genitivs ἐπαινεόντων nach ὑμῖν vgl. oben c. 51 14 u. zu I 3 8. Hier jedoch auffällig, weil das Partizip das Objekt der συγγνώμη darstellt, 'Nachsicht dafür dafs ihr rühmet', — τοῖσι τι καὶ συνηδέατε 'von denen ihr

doch wenigstens etwas wufstet', über die ihr doch immer nach eigener Erfahrung urteilen konntet. Zum Ausdruck V 24 18. — Ἀρταβάζον, zu verbinden mit τὸ καὶ καταρρωθῆσαι. Denn θῶμα ἐποιεύμην = ἐθώμαζον. Ähnlich c. 79 3. — καὶ μᾶλλον, als über euch. ἐποιεύμην, im letzten Kriegsrate (c. 41). — καὶ 'sogar'. Zur Sache s. c. 41.

20. ἐτέρωθι, beim König. — ἔσται λόγος, fiet mentio, drohend wie Plat. Eutyphr. 5 c περι ἐκείνου λόγος ἂν γένοιτ' ἐν δικαστηρίῳ.

59. 3. ἐπειχε, sc. τοὺς Πέρσας, direxit, duavit.

5. ὑπὸ τῶν ὄχθων: er rückte vom Asopos südwärts zum Kithäron hinauf, mitten durch die niedrige wellenförmige Hügelgruppe, die zwischen der Mündung des Dreihaupterpasses und Plataä vom Fusse des Kithäron aus nordwärts bis an das Bette des Asopos vortritt (Rofs

οὐ κατῶρα. Πέρσας δὲ ὄρωντες ὀρημένους διώκειν τοὺς Ἑλληνας οἱ λοιποὶ τῶν βαρβαρικῶν τελέων ἄρχοντες αὐτίκα πάντες ἤειραν τὰ σημῖα, καὶ ἐδίωκον ὡς ποδῶν ἕκαστοι εἶχον, οὔτε κόσμῳ οὔδενι κοσμηθέντες οὔτε τάξει. καὶ οὗτοι μὲν βοῆ τε καὶ ὄμιλῳ ἐπήρισαν 60 ὡς ἀναρπασόμενοι τοὺς Ἑλληνας· Πανσανθῆς δέ, ὡς προσέκειτο ἢ ἵππος, πέμψας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἱπέα λέγει τάδε. „ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀγῶνος μεγίστου προκειμένου ἑλευθέρην εἶναι ἢ δεδουλωμένην τὴν Ἑλ- 5 λάδα, προδεδόμεθα ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡμεῖς τε οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὑμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὴν παροικομένην νύκτα διαδράντων. νῦν ὦν δέδοκται τὸ ἐν-
 δεῦτεν τόδε ποιητέον ἡμῖν, ἀμνημόνους [γὰρ] τῇ δυνάμει ἀριστα περιστέλλειν ἀλλήλους. εἰ μὲν νῦν ἐς ὑμέας 10 ὀρησε ἀρχὴν ἢ ἵππος, χρῆν δὴ ἡμέας τε καὶ τοὺς μετ' ἡμέων τὴν Ἑλλάδα οὐ προδιδόντας Τεγεάτας βοηθεῖν ὑμῖν· νῦν δέ, ἐς ἡμέας γὰρ ἅπασα κεχώρηκε, δίκαιοι ἐστὲ ὑμεῖς πρὸς τὴν πιεζομένην μάλιστα τῶν μοι-
 ρέων ἀμνημόνους ἵεναι. εἰ δ' ἄρα αὐτοὺς ὑμέας κατα- 15 λελάβηκε ἀδύνατόν τι βοηθεῖν, ὑμεῖς δ' ἡμῖν τοὺς

Königsr. I 17), in der Absicht die am Gehänge des Gebirgs (c. 56 9) einherziehenden Spartiaten in der rechten Flanke zu fassen und zur Schlacht zu zwingen. Dabei entging es ihm, dafs rechts von seiner Marschlinie, nur durch die Hügel getrennt und verdeckt, die Athener ebenfalls vom Asopos her und in derselben Richtung die Ebene hinaufzogen; sonst hätte er sich wohl auf diese zuerst geworfen, da er sie von zwei Seiten, im Rücken und in der linken Seite und zwar auf einem für Reiterei günstigeren Boden hätte angreifen können.

9 f. κόσμος betrifft die Gliederung und Ordnung der einzelnen Regimenter (τέλεα), τάξις ihre Stellung und Aufgabe innerhalb des ganzen Heeres. Vgl. zu VIII 86 5.

60. βοῆ τε καὶ ὄμιλῳ: zu III 79 5. 127 13. — ὡς ἀναρπασόμενοι: vgl. VIII 28 8.

3. προσέκειτο, also schon vor der Ankunft des Mardonios.

4 f. S. zu VII 11 17. — Vor ἑλευθέρην vermifst man ἢ (vgl. V 109 5. 119 12. VI 11 6. 109 10. VII 11 17); aber es fehlt auch VII 104 μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπιμαρτέειν ἢ ἀπόλλυσθαι, 106 3. III 73 2.

8. νῦν ὦν, proinde (I 30 13). — δέδοκται, constat (IV 68 20). Was nun zu thun, sei selbstverständlich, bedürfe nicht erst der Erörterung noch neuen Beschlusses.

16. ἀδύνατόν τι = ἀδυνασίη. Vgl. zu VI 138 17. — ὑμεῖς δ' wie c. 46 11.

τοξότας ἀποπέμψαντες χάριν θέσθε. συνοίδαμεν δὲ ὑμῖν ὑπὸ τὸν παρεόντα τόνδε πόλεμον εἶσσι πολλὸν προθυ-
 61 μοτάτοισι, ὥστε καὶ ταῦτα ἔσκαοῦεν.“ ταῦτα οἱ Ἀθη-
 ναῖοι ὡς ἐπύθοντο, δομέατο βοηθέειν καὶ τὰ μάλιστα
 ἐπαμύνειν· καὶ σφι ἤδη στείχουσι ἐπιτίθενται οἱ ἀντι-
 ταχθέντες Ἑλλήνων τῶν μετὰ βασιλέος γενομένων, ὥστε
 5 μηκέτι δύνασθαι βοηθῆσαι· τὸ γὰρ προσκειμενὸν σφέας
 ἐλύπεε. οὕτω δὴ μουνωθέντες Λακεδαιμόνιοι καὶ Τε-
 γεῆται, ἐόντες σὺν ψιλοῖσι ἀριθμὸν οἱ μὲν πεντακισμύ-
 ριοι Τεγεῆται δὲ τρισχίλιοι (οὗτοι γὰρ οὐδαμὰ ἀπε-
 σχίζοντο ἀπὸ Λακεδαιμονίων), ἐσφαγιάζοντο ὡς συμ-
 10 βαλέοντες Μαρδονίῳ καὶ τῇ στρατιῇ τῇ παρεούσῃ. καὶ
 οὐ γὰρ σφι ἐγένετο τὰ σφάγια χρηστά, ἐπιπτόν τε αὐ-
 τῶν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πολλοὶ καὶ πολλῶν κλυῖνες
 ἐτρωματίζοντο· φράξαντες γὰρ τὰ γέγρα οἱ Πέρσαι
 ἀπίεσαν τῶν τοξενμάτων πολλὰ ἀφειδέως, οὕτω ὥστε
 15 πιεζομένων τῶν Σπαρτιητέων καὶ τῶν σφαγίων οὐ γι-
 νομένων ἀποβλέψαντα τὸν Πανσανίην πρὸς τὸ Ἡραῖον

17 f. τοξότας: zu c. 22 3. Sie sollten die Reiter fernhalten. — ἀποπέμψαντες 'hersendend', vgl. V 63 15. — χάριν τίθεσθαι, noch c. 107 16, = χαρίζεσθαι. — συνοίδαμεν — εἶσοι: zu V 24 18. — ὑπὸ 'während' (I 51 6).

61. 2. τὰ μάλιστα, wie VIII 97 7.
 5. τὸ προσκειμενόν, kollektiv, = οἱ προσκειμενοί (I 97 1).

7 f. S. c. 28 f. Es sind also auf die 5000 Perióken nur 5000 Leichte gerechnet, ebenso wie für die 1500 Tegeaten eine gleiche Anzahl Leichter gerechnet werden. — ἀπεσχίζοντο 'trennten sich' (VII 233 6).

13. φράξαντες τὰ γέγρα erklärt Rüstow griech. Kriegsw. 67: 'Das persische Fußvolk pflanzte seine Flechtschilde vor der Front auf, wahrscheinlich mittelst der kurzen Spiefse, die es führte, und begann alsbald hinter dieser Pallisade hervor die Lakonen mit einem Hagel von Pfeilen zu überschütten'. Einer

Hopliten-phalanx konnte aber eine so einfache Brustwehr keinen erheblichen Widerstand leisten (c. 62 7 f.). Wahrscheinlicher ist das sie die kleinen leichten Schilde aller hintereinander aufgestellten Glieder, um sich gegen die langen Stofspeeren der Hellenen zu decken, nach einer gewissen für solchen Fall erfundenen und eingeübten Methode, längs der ganzen Front in mehreren Schichten zusammenlegten (συνεφόρησαν τὰ γέγρα ἕκαστος εἶναι σφλοῖ c. 99 19), sodass sie eine etwa brusthohe breite Wehr bildeten. Als dann die Hellenen sie durchbrachen (διωσάμενοι τὰ γέγρα c. 102 12), war das persische Fußvolk ohne alle Deckung (c. 62 12. 63 10 f.).

14. ἀφειδέως, largiter (I 163 15. 207 29).

16. τὸ Ἡραῖον: es lag zu seiner Linken, etwa 1/2 M. entfernt (c. 52 10. 57 6), wahrscheinlich auf einem

τὸ Πλαταιέων ἐπικαλέσασθαι τὴν θεόν, χρηρίζοντα μη-
 δαμῶς σφέας ψευδοθῆναι τῆς ἐλπίδος. ταῦτα δ' ἐπι τοῦ-62
 του ἐπικαλεομένου προεξαναστάντες πρότεροι οἱ Τεγεῆ-
 ται ἐχώρεον ἐς τοὺς βαρβάρους, καὶ τοῖσι Λακεδαιμο-
 νίοισι αὐτίκα μετὰ τὴν εὐχὴν τὴν Πανσανίῳ ἐγένετο
 5 θυομένοισι τὰ σφάγια χρηστά· ὡς δὲ χρόνῳ κοτὲ ἐγένε-
 νετο, ἐχώρεον καὶ οὗτοι ἐπὶ τοὺς Πέρσας, καὶ οἱ Πέρ-
 σαι ἀντίοι τὰ τόξα μετέντες. ἐγένετο δὲ πρῶτον περὶ
 τὰ γέγρα μάχη. ὡς δὲ ταῦτα ἐπεπτώκει, ἤδη ἐγένετο ἡ
 μάχη ἰσχυρὴ παρ' αὐτὸ τὸ Δημήτριον καὶ χρόνον ἐπὶ
 πολλόν, ἐς δ' ἀπίκοντο ἐς ὠδισμόν. . . τὰ γὰρ δόρατα 10
 ἐπιλαμβανόμενοι κατέκλων οἱ βάρβαροι. λήματι μὲν νῦν
 καὶ ῥώμῃ σὺν ἡσσονες ἦσαν οἱ Πέρσαι· ἀνοπλοὶ δὲ ἐόν-
 τες καὶ πρὸς ἀνεπιστήμονες [ἦσαν] καὶ σὺν ὁμοιοῖσι τοῖσι
 ἐναντιοῖσι σοφίην, προεξαῖττοντες [δὲ] κατ' ἓνα καὶ δέκα

Vorsprünge des Gebirgs, wovon die Göttin ἡ Κιθαῖρα ἠία (Plut. Arist. 11. 18). Von dem höher gelegenen Wahlplatze aus führte die Strafe links zu dem Tempel hinab (c. 69 8).

62. 2. προεξαναστάντες πρότεροι: vgl. IV 145 3.

5. χρόνῳ κοτὲ, tandem aliquando.

7. Hinter ἀντίοι scheint ἔστασαν zu fehlen (vgl. c. 18 4). ἐχώρεον zu ergänzen läßt die Sache nicht zu.

8. ἐπεπτώκει 'niedergeworfen, eingerissen waren'. — Vor ἤδη fehlt τότε od. οὕτω.

9. τὸ Δημήτριον: s. c. 57 9.

10. ἐς ὠδισμόν, der beiden Schlachtlinien. Die bisherige μάχη ἰσχυρὴ mußte sich also auf ἀκοντίσειν und τοξείων beschränkt haben. Wie stimmt dazu die μάχη περὶ τὰ γέγρα (vgl. c. 102 12)? — Hinter ὠδισμόν fehlt das was mit τὰ γὰρ . . begründet wird. — τὰ δόρατα, die langen Hoplitenspeeren.

12. ἀνοπλοὶ, nicht bloß ohne

Schilde, die sie abgethan hatten, sondern auch ohne Harnische (c. 63 11). Aber auch hierin widerspricht sich der Autor; denn die Perser im Heere des Mardonios waren durchweg θωρηκοφόροι (VIII 113). Man erkennt das Streben es erklärlich zu machen, wie die persischen Truppen eine so rasche und vollständige Niederlage von den abziehenden Spartiaten erleiden konnten, daher auch die Bemerkung c. 59 9 von der Unordnung der anderen. Auch der persischen Reiterei (c. 57) geschieht seltsamerweise erst nach der Wendung der Schlacht wieder Erwähnung, aber nur beiläufig (c. 68 5), und ohne das sie, wie bisher und wie die böotische (c. 69), dem hellenischen Fußvolke, selbst nicht bei der Verfolgung der Perser, durch Angriff lästig wird.

13. πρὸς, adverbial, 'dazu'. Dasselbe Urteil VII 211 10.

14. σοφίη, sollertia (V 23 11). Darauf geht wohl Plat. Laches 191^c Λακεδαιμονίους φασὶν ἐν Πλαταιαῖς, ἐπειδὴ πρὸς τοῖς γερροφόροις ἐγένοντο, σὺν ἐθέλειν μένοντας πρὸς

15 καὶ πλευνές τε καὶ ἐλάσσονες συστρεφόμενοι, ἐπέπιπτον
63 ἐς τοὺς Σπαρτιήτας καὶ διεφθείροντο. τῇ δὲ ἐτύγγανε
 αὐτὸς ἐὼν Μαρδόnius, ἀπ' ἵππου τε μαχόμενος λευκοῦ
 ἔχων τε περὶ ἐωντῶν λογάδας Περσέων τοὺς ἀρίστους
 χιλλούς, ταύτῃ δὲ καὶ μάλιστα τοὺς ἐναντίους ἐπίεσαν.
 5 ὅσον μὲν νῦν χρόνον Μαρδόnius περιῆν, οἱ δὲ ἀντείχον
 καὶ ἀμυνόμενοι κατέβαλλον πολλοὺς τῶν Λακεδαιμο-
 νίων· ὡς δὲ Μαρδόnius ἀπέθανε καὶ τὸ περὶ ἐκεῖνον
 τεταγμένον ἐὼν ἰσχυρότατον ἔπεσε, οὕτω δὴ καὶ οἱ
 ἄλλοι ἐτράποντο καὶ εἶξαν τοῖσι Λακεδαιμονίοισι. πλεῖ-
 10 στον γὰρ σφέας ἐδηλέετο ἢ ἐσθῆς ἔρημος ἐοῦσα δπλων·
 πρὸς γὰρ δπλίτας ἐόντες γυμνήτες ἀγῶνα ἐποιεῦντο.
64 ἐνθαῦτα ἢ τε δίκη τοῦ φόνου τοῦ Λειωνίδεω κατὰ τὸ
 χρηστήριον τοῖσι Σπαρτιήταισι ἐκ Μαρδονίου ἐπετε-
 λέετο, καὶ νίκην ἀναιρέεται καλλίστην ἀπασέων τῶν
 ἡμεῖς ἴδμεν Πανσανίης ὁ Κλεομβρότου τοῦ Ἀναξανδρι-
 5 δεω· τῶν δὲ κατύπερθε οἱ προγόνων τὰ οὐνόματα
 εἴρηται ἐς Λειωνίδην· ὧντοὶ γὰρ σφι τυγχάνουσι ἐόντες.
 ἀποθνήσκει δὲ Μαρδόnius ὑπὸ Ἀειμνήστου ἀνδρὸς ἐν
 Σπάρτῃ λογίμου, ὃς χρόνῳ ὕστερον μετὰ τὰ Μηδικὰ
 ἔχων ἀνδρας τριηκοσίους συνέβαλε ἐν Στεννκλήρῳ πο-

αὐτοὺς μάχεσθαι, ἀλλὰ φεύγειν,
 ἐπειδὴ δ' ἐλύθησαν αἱ τάξεις τῶν
 Περσῶν, ἀναστρεφόμενος μάχε-
 σθαι καὶ οὕτω νικῆσαι τὴν ἐκεῖ
 νίκην (vgl. VII 211).

63. 4. χιλλούς, wohl das VIII
 113 11 erwähnte erlesene Reiterregi-
 ment. — καὶ μάλιστα, vel maxime.
 — ἐπίεσαν, auffällig statt ἐπι-
 εζον.

6. κατέβαλλον, wie IV 64 2.

7f. S. die Stellen des Plutarch
 zu VIII 134 9. — τὸ τεταγμένον,
 wie oben c. 61 5. — ἐὼν ἰσχυρό-
 ταιον, schon wegen der besseren
 Bewaffnung.

10. Die Worte πλεῖστον γὰρ —
 ἐποιεῦντο stören hier den Zusam-
 menhang der Erzählung. Sie könn-

ten eher oben c. 62 16 hinter διε-
 φθείροντο ihre Stelle haben.

64. S. VIII 114.

3. Vom Wechsel der Tempora
 zu V 18 4. — ἀναιρέεται: zu V
 102 12.

4. Über die genealogische An-
 merkung bei diesem Anlaß s. zu
 VII 186 12.

5. κατύπερθε, noch V 28 7, wie
 sonst öfter ἀνέκαθεν (V 55 6), ἀνω-
 θεν. Ps.-Plat. Menex. 236^c τινὲς
 τῶν ἀνωθεν ἐτι προγόνων. — οἱ,
 mit dem Werte eines Possessivs
 (I 34 16).

6. εἴρηται: s. VII 204. — ἐς 'bis
 auf'. — ἐτύγγανον ἐόντες hier
 wie meistens bloße Periphrase für
 εἶσι.

9. Verb. συνέβαλε—Μεσσηνίοισι

λέμον ἐόντος Μεσσηνίοισι πᾶσι, καὶ αὐτὸς τε ἀπέθανε 10
 καὶ οἱ τριηκόσιοι. ἐν δὲ Πλαταιῆσι οἱ Πέρσαι ὡς ἐτρά- **65**
 ποντο ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ἔφενγον οὐδένα κόσμον
 ἐς <τε> τὸ στρατόπεδον τὸ ἐωντῶν καὶ ἐς τὸ τεῖχος τὸ
 ξύλινον τὸ ἐποιήσαντο ἐν μοίρῃ τῇ Θηβαῖδι. Θῶμα δὲ
 μοι ὄκως παρὰ τῆς Δήμητρος τὸ ἄλλος μαχομένων οὐδὲ 5
 εἰς ἐφάνη τῶν Περσέων οὔτε ἐσελθῶν ἐς τὸ τέμενος
 οὔτε ἐναποθανῶν, περὶ τε τὸ ἱερόν οἱ πλεῖστοι ἐν τῷ
 βεβήλῳ ἔπεσον. δοκέω δέ, εἴ τι περὶ τῶν Θεῶν προη-
 γμάτων δοκέειν δεῖ, ἢ Θεὸς αὐτῇ σφεας οὐκ ἐδέκετο ἐμ-
 πρήσαντας τὸ ἱερόν τὸ ἐν Ἐλευσίνι ἀνάκτορον. 10

Αὕτη μὲν νῦν ἡ μάχη ἐπὶ τοσοῦτο ἐγένετο. Ἀρτά- **66**
 βαζος δὲ ὁ Φαρνάκος αὐτίκα τε οὐκ ἠρέσκετο κατ'
 ἀρχὰς λειπομένου Μαρδονίου ἀπὸ βασιλείας, καὶ τότε

πᾶσι. — Στεννκλήρος ist der Name
 sowohl für die Ebene um den oberen
 Pamisos, nördlich von Ithome, als
 für die darin gelegene altdorische
 Hauptstadt des Landes. Der Unfall
 ist in den Anfang des dritten mes-
 senischen Aufstandes zu setzen und
 eröffnete vielleicht den Krieg.

65. ἐτράποντο, in fugam ver-
 tebantur.

2f. οὐδένα κόσμον: zu VIII 117
 7. — Die beiden Rückzugspunkte
 waren einmal das Lager jenseits
 und das Palissadenwerk diesseits des
 Asopos (zu c. 15 9). Hätte, wie man
 insgemein annimmt, auch dieses jen-
 seits des Flusses gelegen, so müßte
 die Unterscheidung zwischen στρα-
 τόπεδον und τὸ τεῖχος, ebenso der
 Zusatz ἐν μοίρῃ τῇ Θηβαῖδι auffal-
 len, der in jenem Falle ganz über-
 flüssig wäre, nach unserer Erklärung
 aber das diesseitige thebäische Ge-
 biet von dem ihm benachbarten pla-
 täischen (zu c. 15 8) sondert.

6f. οὐτε—τε 'nicht—sondern'. —
 Die Präposition περὶ ist betont: die
 meisten Toten fanden sich in der
 Nähe des heiligen Bezirkes, aber
 nicht in ihm.

Herodot. V. 5. Aufl.

8f. εἴ τι—δεῖ: vgl. II 3 10. —
 ἢ Θεός, die eben auch eine Ἐλευ-
 σινή war (c. 57 9).

9f. ἐμπρήσαντας: erwähnt ist
 diese Thatsache bisher nicht. — τὸ
 ἱερόν 'ihr Heiligtum'. — τὸ ἀνάκτο-
 ρον, den Tempel der 'beiden Gött-
 innen', der Demeter und der Kora.
 ἀνάκτορον, eig. 'das Haus der ἀνα-
 κτες' (d. i. 'der Könige' oder 'der
 Götter'), ein poetischer Ausdruck
 für 'Tempel' und besonders für die
 innere das Götterbild umschließende
 Cella (μέγαρον, ἄδυτον, Pollux I 9),
 speziell aber, wie es scheint, vom
 eleusinischen Demeter-tempel üblich
 geworden. Athenäos 167 Ἐλευσίνι
 τε μυστηρίων ὄντων ἔθνηεν αὐτῇ
 θρόνον παρὰ τὸ ἀνάκτορον, 213
 τὸ σεμνὸν ἀνάκτορον τῶν Θεῶν.

B. Flucht des Artabazos.
 Sieg der Athener. Die übrige
 Hellenen (c. 66—69).

66. 2. Verb. αὐτίκα κατ' ἀρχάς.

3. ἀπό statt ὅπό; zu V 2 1. —
 Der Vf. ist sichtlich bemüht das
 eigenmächtige, verräterische Beneh-
 men des Mannes zu erklären und
 zu rechtfertigen. Vgl. zu VIII 126 1.

πολλά ἀπαγορεύων οὐδὲν ἦνε, συμβάλλειν οὐκ ἔδω·
 5 ἐποίησέ τε αὐτὸς τοιάδε ὡς οὐκ ἀρεσκόμενος τοῖσι
 πρῆγμασι τοῖσι ἐκ Μαρδονίου ποιευμένοισι. τῶν ἐστρα-
 τήγεε ὁ Ἀρτάβαζος (εἶχε δὲ δύναμιν οὐκ ὀλίγην ἀλλὰ
 καὶ ἐς τέσσερας μυριάδας ἀνθρώπων περὶ ἑαυτὸν), τού-
 10 τούς, διως ἢ συμβολὴ ἐγένετο, εὖ ἐξεπιστάμενος τὰ
 ἔμελλε ἀποβήσεσθαι ἀπὸ τῆς μάχης, ἦγε κατηρημένως,
 παραγγείλας κατὰ τὸντὸ ἰέναι πάντας τῆ ἂν αὐτὸς ἐξη-
 γέηται (καὶ) διως ἂν αὐτὸν ὀρῶσι σπουδῆς ἔχοντα. ταῦτα
 παραγγείλας ὡς ἐς μάχην ἦγε δῆθεν τὸν στρατόν. προ-
 15 τερέων δὲ τῆς ὁδοῦ ὄρᾳ καὶ δὴ φεύγοντας τοὺς Πέρ-
 σας· οὕτω δὴ οὐκέτι τὸν αὐτὸν κόσμον κατηγγέτο, ἀλλὰ
 τὴν ταχίστην ἐτρόχαζε φεύγων οὐτε ἐς τὸ ξύλινον οὐτε
 ἐς τὸ Θηβαίων τεῖχος ἀλλ' ἐς Φωκέας, ἐθέλων ὡς τά-
 67 χιστα ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἀπικέσθαι. καὶ δὴ οὗτοι
 μὲν ταῦτη ἐτρόποντο· τῶν δὲ ἄλλων Ἑλλήνων τῶν μετὰ
 βασιλέος ἐθελοκακόντων, Βοιωτοὶ Ἀθηναίοισι ἐμαχέ-
 σαντο χρόνον ἐπὶ συχνόν· οἱ γὰρ μηδίζοντες τῶν Θη-
 5 βαίων, οὗτοι εἶχον προθυμίην οὐκ ὀλίγην μαχόμενοι
 τε καὶ οὐκ ἐθελοκακόντες, οὕτω ὥστε τριηρόσιοι αὐ-
 τῶν οἱ πρῶτοι καὶ ἀριστοὶ ἐνθαῦτα ἔπεσον ὑπὸ Ἀθη-
 ναίων. ὡς δὲ ἐτρόποντο καὶ οὗτοι, ἐφρευγον ἐς τὰς Θή-
 βας, οὐ τῆ περ οἱ Πέρσαι καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων
 10 ὁ πᾶς δμίλος, οὕτε διαμαχεσάμενος οὐδενὶ οὕτε τι ἀπο-

7. ὁ Ἀρτάβαζος: zur Erneuerung des Subjektes vgl. zu V 56 4.

8. Zur Zahlangabe vgl. VIII 126 3. Ein Teil war vor Potidäa geliebt (VIII 129).

9. διως = ὡς, ἐπελτε (VII 299 11).

10. κατηρημένως, 'wohl vorbereitet, in wohlüberlegter Weise'. Es war kein plötzlicher übereilter Entschluss. Vgl. zu III 80 10.

14. καὶ δὴ = ἤδη (IV 102 3).

15. τὸν αὐτὸν κόσμον: zu VIII 117 7. Die rasche Flucht (ἐτρόχαζε) löste die Glieder auf.

67. 2. Ἑλλήνων steht appositiv (I 193 15). — μετὰ 'auf seiten'.

5. οὗτοι: von dieser bei Herodot häufigen Epanalepsis s. zu II 108 4. III 14 4.

9. τῆ περ, in das feste Lager (c. 70). — Die Worte τῶν ἄλλων συμμάχων sind nicht von den hellenischen Bundesgenossen zu verstehen, von denen als ἐθελοκακόντες (2) weder οὕτε διαμαχεσάμενος gelten kann (s. c. 61 4) noch die Bemerkung c. 68 1 ff.; sie beziehen sich vielmehr auf die nichtpersischen βάρβαροι (c. 68 2 ff.) S. c. 70 2.

δεξάμενος, ἐφρευγον. δηλοῖ τέ μοι ὅτι πάντα τὰ πρῆ- 68
 γματα τῶν βαρβάρων ἤρητο ἐκ Περσέων, εἰ καὶ τότε
 οὗτοι πρὶν ἢ καὶ συμμεῖξαι τοῖσι πολεμίοισι ἐφρευγον,
 ὅτι καὶ τοὺς Πέρσας ὤρων. οὕτω τε πάντες ἐφρευγον
 πλὴν τῆς Ἰππου τῆς τε ἄλλης καὶ τῆς Βοιωτῆς· αὕτη 5
 δὲ τοσαῦτα προσωφέλεε τοὺς φεύγοντας, αἰεὶ τε πρὸς
 τῶν πολεμίων ἀγχιστα ἐοῦσα ἀπέργουσα τε τοὺς φίλους
 φεύγοντας ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ μὲν δὴ νικῶντες εἶποντο τοὺς Ξέρξω διώ- 69
 κοντές τε καὶ φρονέοντες. ἐν δὲ τούτῳ τῷ γινομένῳ φόβῳ
 ἀγγέλλεται τοῖσι ἄλλοισι Ἑλλήσι τοῖσι τεταγμένοισι περὶ
 τὸ Ἡραϊον καὶ ἀπογενομένοισι τῆς μάχης, ὅτι μάχη τε
 γέγονε καὶ νικῶεν οἱ μετὰ Πανσανίω· οἱ δὲ ἀκούσαντες 5
 ταῦτα, οὐδένα κόσμον ταχθέντες, οἱ μὲν ἀμφὶ Κοριν-
 θίους ἐτρόποντο διὰ τῆς ὑπωρέης καὶ τῶν κολωνῶν τὴν
 φέρουσαν ἄνω ἰθὺ τοῦ ἰσοῦ τῆς Δήμητρος, οἱ δὲ ἀμφὶ
 Μεγαρέας τε καὶ Φλειασίους διὰ τοῦ πεδίου τὴν λειοτάτην
 τῶν ὁδῶν. ἐπεῖτε δὲ ἀγχοῦ τῶν πολεμίων ἐγένοντο οἱ 10
 Μεγαρέες καὶ Φλειάσιοι, ἀπιδόντες σφείας οἱ τῶν Θηβαίων
 ἰππῶται ἐπειγομένους οὐδένα κόσμον ἤλανον ἐπ' αὐτοὺς
 τοὺς ἵππους, τῶν ἰππάρχεε Ἀσωπόδωρος ὁ Τιμάνδρου,
 ἐσπεσόντες δὲ κατεστόρεσαν αὐτῶν ἑξακοσίους, τοὺς δὲ
 15 λοιποὺς κατήραξαν διώκοντες ἐς τὸν Κιθαιρῶνα.

68. δηλοῖ, impersonal (II 117 2).

2. εἰ καὶ, si quidem (V 78 3).

6. τοσαῦτα, durch die fg. Partizipien erklärt; zu V 16 13.

6. πρὸς, wie VIII 87 8.

69. 2. ἐν δὲ — φόβῳ, eben als diese Flucht begann. φόβος wie bei Homer = φωνή.

6. οἱ μὲν ἀμφὶ Κορινθίους, die Korinther und die ihnen zunächst Stehenden, das rechte Centrum (c. 28). Die Megareer Phleasier und die anderen (8) standen im linken Centrum, den Athenern und der Ebene näher.

7. τὴν φέρουσαν ἄνω, die Strafe welche von Platäa ostwärts am Ki-

thäron entlang zu dem Dreihaupterpaß führte, in dessen Nähe die Spartiaten kämpften.

9. τὴν λειοτάτην τῶν ὁδῶν (vg. VII 104 4), die Strafe nach Theben. Der Ausdruck enthält einen leisen Spott über die kopflose Hast.

11. ἀπιδόντες: zu VIII 37 2.

13. τῶν, auf ἰππῶται bezüglich. S. zu II 126 11. — Ἀσωπόδωρος, wahrscheinlich der von Pindar Isthm. I 34 ehrenvoll erwähnte. Er war der Vater eines Herodotos, dessen Wagengespann in den Isthmien siegte.

14. In den inschriftlich erhaltenen Denkversen des Simonides auf die

70 Οὔτοι μὲν δὴ ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἀπώλοντο· οἱ δὲ Πέρσαι καὶ ὁ ἄλλος θμίλος, ὡς κατέφυγον ἐς τὸ ξύλινον τεῖχος, ἐφθησαν ἐπὶ τοὺς πύργους ἀναβάντες πρὶν ἢ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπικέσθαι, ἀναβάντες δὲ ἐφράξαντο ὡς ἠδυνέατο ἀριστα τὸ τεῖχος· προσελθόντων δὲ τῶν Ἀθηναίων κατεστήκει σφι τειχομαχίῃ ἐρρωμενεστέρῃ. ἕως μὲν γὰρ ἀπῆσαν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ δ' ἠμύνοντο καὶ πολλῶ πλέον εἶχον τῶν Λακεδαιμονίων ὥστε οὐκ ἐπισταμένων τειχομαχείειν· ὡς δὲ σφι Ἀθηναῖοι προσήλθον, οὕτω δὴ ἰσχυρῇ ἐγένετο (ἦ) τειχομαχίῃ καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν. τέλος δὲ ἀρετῇ τε καὶ λιπαρῇ ἐπέβησαν Ἀθηναῖοι τοῦ τεύχεος καὶ ἤριπον· τῇ δὴ ἐσεχέοντο οἱ Ἕλληνες. πρῶτοι δὲ ἐσήλθον Τεγεῆται ἐς τὸ τεῖχος, καὶ τὴν σκηνὴν τὴν Μαρδονίου οὗτοι ἦσαν οἱ δι-
15 αρπάσαντες, τὰ τε ἄλλα ἐξ αὐτῆς καὶ τὴν φάτιν τῶν ἵππων ἐοῦσαν χαλκῆν πᾶσαν καὶ θέης ἀξίην. τὴν μὲν νυν φάτιν ταύτην τὴν Μαρδονίου ἀνέθεσαν ἐς τὸν νηὸν τῆς Ἀλέης Ἀθηναίης Τεγεῆται, τὰ δὲ ἄλλα ἐς τῶντό, ὅσα περ ἔλαβον, ἐσήνεικαν τοῖσι Ἕλλησι. οἱ δὲ
20 βάρβαροι οὐδὲν ἔτι σῆφος ἐποιήσαντο πεσόντος τοῦ τεύχεος, οὐδέ τις αὐτῶν ἀλκῆς ἐμέμνητο, ἀλύκταζόν τε

in diesem Kriege gefallenen Megareer heißt es beschönigend: τοὶ δὲ καὶ ἐν πεδίῳ Βοιωτίῳ (θανάτου μοῖραν ἐδεξάμεθα), οἷτινες ἔτιαν Χείρας ἐπὶ ἀνθρώπων ἵππομάχους ἔναι (C. I. Gr. 1051. Simon. Fr. 110).

C. Erstürmung des festen Lagers. Einzelne Heldenthaten (c. 70—75).

70. ἐν οὐδενὶ λόγῳ, ohne daß ihr Verlust weiter beachtet oder empfunden wurde; denn da sie an der eigentlichen Schlacht sich nicht beteiligt hatten, so entbehrte man sie auch nicht. IV 135 τοὺς καματηροὺς τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἦν ἐλάμιτος ἀπολλυμένων λόγος.

4. ἐφράξαντο, mit ihren Leibern und Waffen, die jede Lücke füllten und dem Eindringen wehrten.

6. Statt Ἀθηναίων die Hss. irrtümlich Λακεδαιμονίων. Der Inhalt dieses Satzes wiederholt sich Z. 9 f. — σφι, den Kämpfenden.

7. οἱ δ': zu II 39 9.

8. πλέον εἶχον, superiores erant (IV 3 9).

9. οὐκ ἐπισταμένων τειχομαχείειν: denn in ihrem eigenen Lande hatten sie keine Befestigungen.

12. ἤριπον, sc. τὸ τεῖχος.

15. τὰ τε ἄλλα — φάτιν expliziert den Inhalt der σκηνῆς.

16. θέης ἀξίην, wegen der kunstreichen Arbeit und Verzierungen. Vgl. I 14 15. 25 6. II 182 u. s.

18. Ἀλέης: vgl. I 66 22.

19. ἐς τῶντό — ἐσήνεικαν, in medium contulerunt; s. c. 80 f.

21. ἀλκῆς ἐμέμνητο, Homerische Reminiscenz. II. ζ 112 ἀνέρες ἔστε,

οἷα ἐν ὀλίγῳ χώρῳ πεφοβημένοι τε καὶ πολλαὶ μυριάδες κατελιγμένα ἀνθρώπων. παρῆν τε τοῖσι Ἕλλησι φρονεῖν οὕτω ὥστε τριήκοντα μυριάδων στρατοῦ, καταδεουσέων τεσσέρων τὰς ἔχων Ἀρτάβαζος ἐφρευγε, τῶν
25 λοιπέων μὴδὲ τρεῖς χιλιάδας περιγενέσθαι. Λακεδαιμονίων δὲ τῶν ἐκ Σπάρτης ἀπέθανον οἱ πάντες ἐν τῇ συμβολῇ εἰς καὶ ἐνενήκοντα, Τεγεητέων δὲ ἑκαίδεκα, Ἀθηναίων δὲ δύο καὶ πεντήκοντα.

Ἡρίστευσε δὲ τῶν βαρβάρων πεζὸς μὲν ὁ Περσέων, 71 ἵππος δὲ ἡ Σακίων, ἀνὴρ δὲ λέγεται Μαρδόνιος· Ἕλληνων δέ, ἀγαθῶν γενομένων καὶ Τεγεητέων καὶ Ἀθηναίων, ὑπερεβάλλοντο ἀρετῇ Λακεδαιμόνιοι. ἄλλῃ μὲν οὐδενὶ ἔχω ἀποσημήνασθαι (ἅπαντες γὰρ οὗτοι τοὺς
5 κατ' ἐωυτοὺς ἐνίκων), ὅτι δὲ κατὰ τὸ ἰσχυρότερον

φίλοι, μνήσασθε δὲ Θούριδος ἀλκῆς, u. s. — ἀλύκταζον, ein äpaξ λεγόμενον, von der Wurzel ἀλυκ, aus der auch ἀλυκτεῖν, ἀλυκταρεῖν, ἀλύζειν, ἀλύσσειν, ἀλυοθαρεῖν entwickelt sind (vgl. ἀλύειν). Sie bezeichnet die beklommene Aufregung, die fieberhafte Unruhe, welche einen hohen Grad der Angst, der Ungeduld, des Schmerzes zu begleiten pflegt.

22. πεφοβημένοι 'gescheucht, ge jagt'. Vgl. φόβος c. 69 3.

24f. καταδεουσέων: abzurechnen war wohl auch die Reiterei und all der Trofs, der jenseits des Asopos geblieben war, jedenfalls aber die zwei Myriaden, die Artabazos schon früher eingebüßt hatte (zu c. 66 8), und die in den bisherigen Kämpfen Gefallenen. Ktesias Pers. Fr. 26 schlägt den ganzen persischen Verlust seit der Schlacht von Salamis auf zwölf, Diodor XI 32 den bei Platää auf mehr als zehn Myriaden an. — Aschyl. Pers. 807 τόσος γὰρ ἔσται (prophezeit Dareios' Schatten) πέλανος αἱματοσαγῆς Πρὸς γῆ Πλαταιῶν Δωρίδος λόγῃς ἔπο· θῆνες νεκρῶν δὲ καὶ τριτοσπῶφ γονῆ Ἀφωνα σημα-

νοῦσαι θυμῶν βροτῶν Ὡς οὐχ ὑπέφρεν θνητῶν ὄντα γῆ φρονεῖν. — τῶν λοιπέων tritt, nach erfolgter Beschränkung, berichtend ein. Vgl. IV 53 6. Umgekehrt I 141 20.

27. οἱ πάντες 'im ganzen' (I 214 14).

28f. Plut. Arist. 10 τῶν δ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισαμένων ἔπεσον οἱ πάντες ἐπὶ γήλοις ἐξήκοντα καὶ τριακόσιοι. Nämlich H. läßt außer Rechnung die gefallenen lakonischen Periöken, die Megareer und Phleiasier, endlich die Leichtbewaffneten. Der Widerspruch mit den πολλοὶ c. 61 12. 63 6 bleibt immerhin ungehoben. Die Namen jener 159 waren vermutlich alle auf den Grabmälern des Schlachtfeldes (c. 55) zu lesen.

71. 4f. ἄλλῃ μὲν, asyndetisch; vgl. zu I 20 1. — ἀποσημήνασθαι, 'aus keinem anderen Wahrzeichen (σημα = τεκμήριον, μαρτύριον) vermag ich dieses zu entnehmen, als aus dem Umstande, daß.. (ἔστι δέ).

6. τὸ ἰσχυρότερον, die Perser und insbesondere die Leibgarde des Mardonios (c. 58).

προσηνεύθησαν καὶ τούτων ἐκράτησαν. καὶ ἄριστος ἐγένετο μακρῷ Ἀριστόδημος κατὰ γνώμας τὰς ἡμετέρας, ὃς ἐκ Θεριοφυλίων μόνος τῶν τριηκοσίων σωθεὶς εἶχε ὄνειδος (τε) καὶ ἀτιμίην. μετὰ δὲ τοῦτον ἠρίστευσαν Ποσειδώνιος τε καὶ Φιλοκίων καὶ Ἀμομφάρετος ὁ Σπαρτιήτης. καίτοι γενομένης λέσχης ὃς γένοιτο αὐτῶν ἄριστος, ἐγνωσαν οἱ παραγενόμενοι Σπαρτιητέων Ἀριστόδημον μὲν βουλόμενον φανερωῶς ἀποθανεῖν ἐκ τῆς παρεούσης οἱ αἰτίας, λυσσῶντά τε καὶ ἐκλείποντα τὴν τάξιν ἔργα ἀποδέξασθαι μεγάλα, Ποσειδώνιον δὲ οὐ βουλόμενον ἀποθνήσκειν ἄνδρα γενέσθαι ἀγαθόν· τοσοῦτω τοῦτον εἶναι ἀμείνω. ἀλλὰ τὰυτα μὲν καὶ φρόνῳ ἂν εἴποιεν· οὔτοι δὲ τοὺς κατέλεξα πάντες, πλὴν Ἀριστοδήμον, τῶν ἀποθανόντων ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ τίμιοι ἐγένοντο· Ἀριστόδημος δὲ βουλόμενος ἀποθανεῖν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίην οὐκ ἐτιμήθη.

72 Οὔτοι μὲν τῶν ἐν Πλαταιῆσι ὀνομαστότατοι ἐγένοντο. Καλλικράτης γὰρ ἔξω τῆς μάχης ἀπέθανε, ἐλθὼν ἀπὸ Κάλκιστος ἐς τὸ στρατόπεδον τῶν τότε Ἑλλήνων, οὐ μόνον αὐτῶν Λακεδαιμονίων ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· ὃς, ἐπειδὴ ἐσφαγιάζετο Πανσανίης, κατήμενος ἐν τῇ τάξιν ἐτροματίσθη τοξεύματι τὰ

8. γνώμας: der Plural auch IV 53 3.

10. ὄνειδος — ἀτιμίην: s. VII 231 2.

11. Die Reihenfolge entspricht dem Grade des bewiesenen Heldentums; weshalb unten nur Poseidonios und Aristodemos verglichen werden.

12. ὁ Σπαρτιήτης: soll damit gesagt sein daß nur Amompharetos Spartiate war, die beiden anderen aber Lakedämonier oder Perioiken? Wahrscheinlicher schrieb H. ὁ Πιτανήτης als Rückweis auf c. 53 8. Denn in jenem Falle hätte doch die Wahl nicht zwischen dem Spartiaten Aristodemos und dem Lakedämonier Poseidonios schwan-

ken können. — ὃς statt τίς oder ὅστις, wie c. 54 9.

15. λυσσῶντα: vgl. VII 223 21.

18f. καὶ φρόνῳ, 'hierbei mag auch wohl Mißgunst im Spiel gewesen sein'. — ἂν εἴποιεν: zu I 70 17.

20. τίμιοι ἐγένοντο: sie erhielten ein ehrenvolles Begräbnis und eine Grabstele, und wurden auch wohl von Staats wegen als Heroen durch Todenopfer gefeiert. Vgl. zu III 55 12. V 67 25.

72. 3. Vgl. II. β 673 Νικῆος ὃς κάλλιστος ἀπὸ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν τῶν ἄλλων Λαταίων.

5. ἐπειδὴ: vielmehr ἐν ᾧ (c. 61).

6. κατήμενος: zu c. 56 3.

πλευρά. καὶ δὴ οἱ μὲν ἐμάχοντο, ὁ δ' ἐξηγηριγμένος ἐδυσθανάτεε τε καὶ ἔλεγε πρὸς Ἀρίμνηστον ἄνδρα Πλαταιέα οὐ μέλει οἱ ὅτι πρὸ τῆς Ἑλλάδος ἀποθνήσκει, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐχρήσατο τῇ χειρὶ καὶ ὅτι οὐδὲν ἐστὶ οἱ 10 ἀποδεδεγμένον ἔργον ἐωντοῦ ἄξιον προθυμευμένου ἀποδέξασθαι.

Ἀθηναίων δὲ λέγεται εὐδοκιμῆσαι Σωφάνης ὁ Εὐ-73 τυχίδεω, ἐκ δήμου Δεκελεῆθεν, Δεκελεῶν δὲ τῶν κοτε ἐργασαμένων ἔργον χρήσιμον ἐς τὸν πάντα χρόνον, ὡς αὐτοὶ Ἀθηναῖοι λέγουσι. ὡς γὰρ δὴ τὸ πάλαι κατὰ Ἑλένης κομιδὴν Τυνδαρίδαι ἐσέβαλον ἐς γῆν τὴν Ἀττι- 5

8. Dieser Ἀρίμνηστος kann nicht identisch sein mit dem Anführer des plattäischen Kontingentes (Plut. Arist. 11. Pausan. IX 4 2), das im linken Centrum neben den Athenern stand (c. 28) und focht (Plut. Arist. 20), also weit ab von dem spartiatischen Heere. Vielleicht ist mit cod. s. Ἀρίμνηστον zu lesen, den Thukydides III 52 als Vater des Λάκων nennt, ein plattäischer Bürger, der den Verwundeten bei sich aufnahm und ein daher entsprungenes näheres Verhältnis durch den Namen seines Sohnes bekundete.

10. ἐχρήσατο τῇ χειρὶ: zu III 78 22. VIII 89 6.

73. 2. Nach der üblichen Formel (s. zu V 92 β 7) sollte es heißen δήμον ἐὼν Δεκελεῆθεν. — Δεκελεῶν, von Δεκελεύς, gebildet von Δέκελος (8); daneben auch Δεκελεεύς (und -ειεύς) von Δεκελή (Δεκέλεια). Strenger wäre Δεκελέης δέ 'und zwar aus derjenigen D.' (zu I 64 10); aber aus Rücksicht auf den Inhalt der Apposition ist das Demotikon vorgezogen. Umgekehrt c. 92 ἀνδρὸς Ἀπολλωνήτεω Ἀπολλωνίης δὲ τῆς .. Vergleichbar ist auch VII 80 τὰ νησιωτικά .. νῆσον δέ. — Die Anknüpfung dieser Episode aus der attischen Urzeit ist übrigens lose

genug. Vgl. VI 121 4ff.

3. χρήσιμον, zuerst dem ganzen Lande (9), später wenigstens ihnen selber. — ἐς τὸν πάντα χρόνον 'für immer' (V 9 15).

4ff. Diese attische Sage, die sich aus einer Tempellegende von der Gründung des Dioskuren-dienstes in Attika (als der sog. Ἀνακτες) herausgebildet zu haben scheint, liest man vollständig bei Plut. Thes. 31 ff. Diod. IV 63. Pausan. I 41 4; von Dichtern haben sie Alkman (Fr. 12), Stesichoros (Pausan. II 22 4), Pindaros (Pausan. I 41 5), Künstler schon auf dem Kypselos-kasten (Pausan. V 19 3. Dio Chrys. p. 163) behandelt. Theseus raubt mit seinem Genossen Peirithoos die jugendliche Helene, während sie am Feste der Ἀρτεμις Ὀροθία im Reigen tanzt, und da sie um den Besitz des Kindes losen, fällt sie jenem zu. Der bringt sie nach der Bergfeste Aphidna, wo seine Mutter Athra das Mädchen bis zur Mannbarkeit behüten soll. Während er aber mit Peirithoos auszieht ins Land der Molosser die Persephone zu entführen, kommen die Dioskuren nach Attika, um ihre Schwester heimzuholen (κατὰ Ἑλένης κομιδὴν), was ihnen am Ende auch durch verräterische Mithilfe gelingt.

κὴν σὺν στρατοῦ πλήθει καὶ ἀνίστασαν τοὺς δῆμους, οὐκ εἰδότες ἵνα ὑπεξέκειτο ἡ Ἑλένη, τότε λέγουσι τοὺς Δεκελέας, οἳ δὲ αὐτὸν Δέκελον ἀχθόμενόν τε τῇ Θεσέος ὕβρι καὶ δειμαίνοντα περὶ πάσῃ τῇ Ἀθηναίων χώρῃ, ἐξηγησάμενόν σφι τὸ πᾶν πρῆγμα κατηγήσασθαι ἐπὶ τὰς Ἀφιδνας, τὰς δὲ Τιτακὸς ἐὼν αὐτόχθων καταπροδιδῶν Τυνδαρίδῃσι. τοῖσι δὲ Δεκελεῦσι ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔργου ἀτελεῖν τε καὶ προεδρὴν διατελεῖν ἐς τότε αἰεὶ ἔτι ἐοῦσα, οὕτω ὥστε καὶ ἐς τὸν πό-

6. τοὺς δῆμους: zu V 69 10. In späterer Sagenform belagern sie Athen selber.

8. Δέκελος, der ἦμος ἐπὶ ὄνομος des Demos. Sein Name (von δεικνύμαι, index) war für die Sage Anlaß gerade ihn oder seine Demoten als die Verräter einzuführen. Anders Plut. a. O. φράζει δὲ αὐτοῖς Ἀκάδημος ἠοσθημένος ᾧ δὴ τῷ τρόπῳ τὴν ἐν Ἀφιδναῖς κρύψαν αὐτῆς. ὅθεν ἐκεῖνα τε τιμαὶ ζῶντι παρὰ τῶν Τυνδαριδῶν ἐγένοντο καὶ πολλὰς ἑσπερον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐμβάλλοντες Λακεδαιμόνιοι καὶ πᾶσαν μοῦ τὴν χώραν τέμνοντες τῆς Ἀναδημίας ἀπέλκοντο διὰ τὸν Ἀκάδημον. So mußten diejenigen erzählen, die Athen selber belagert werden ließen.

9. ὕβρι, er hafste in Theseus den Synökisten. Plut. a. O. ἀρχὴν καὶ βασιλείαν ἀφρημένον (Θησέα) ἐκάστον τῶν κατὰ δῆμον ἐπατριδῶν, εἰς ἐν ἅσιν συνέλκοντα πάντας, ὑπηκόοις χρῆσθαι καὶ δούλοις, zu denen auch Dekelos gehörte. — δειμαίνοντα, von seiten der Tynidariden.

11. Ἀφιδναί, sonst meist Ἀφιδνα, früher eine der kekropischen Zwölfstädte (Strab. 396), später Demos der äantischen Phyle, lag wahrscheinlich in der Diakria in einer schwer zugänglichen Gegend, und wird auch noch von Demosth. pro cor. 38 unter den festen Punkten

des Landes aufgeführt. Auch in Lakonien gab es einen Ort dieses Namens, von wo die Dioskuren die Töchter des Leukippos, Hilaëira und Phöbe, entführte hatten (Apol. III 10 3. Steph. B. s. v.) — Τιτακός, der Eponymos des Demos Τιτακίδαι, der nicht weit von Aphidnä gelegen haben muß. — αὐτόχθων: als solche wurden wohl alle jene hundert demotischen Hellen angesehen; hier aber verrät die Bezeichnung eine seltsame Zeitverschiebung.

13. ἀτελεῖν, Freiheit von den Abgaben denen der Fremde als solcher unterworfen war; προεδρὴν, berechnete Teilnahme und Ehrensitz bei öffentlichen Spielen; s. zu I 54 6. Beides sind die gewöhnlichen offiziellen Auszeichnungen, womit sich Gemeinwesen ehrten und belohnten. In diesem Falle war namentlich die Atelie kaum mehr als eine ehrenvolle Formel, da die Dekeleier wohl schwerlich in Sparta Verkehr trieben.

14ff. οὕτω hat keinen passenden Anschluss an das Vorhergehende. Der Satz οὕτω — ἀπέχεσθαι ist wohl erst nachträglich eingesetzt, nach Ausbruch des Krieges. Wäre, wie vermutet worden, dieser Abschnitt der Erzählung erst zur Zeit des Krieges geschrieben, so wäre die ganze Aufzählung der Ehrenrechte, die doch nur im Frieden galten, recht seltsam. — ἐς τὸν

λεμον τὸν ἑσπερον πολλοῖσι ἔτεσι τούτων γενομένων 15 Ἀθηναίοισι τε καὶ Πελοποννησίοισι, σινομένων τὴν ἄλλην Ἀττικὴν Λακεδαιμονίων, Δεκελέης ἀπέχεσθαι. τοῦ-74 του τοῦ δήμου ἐὼν ὁ Σωφάνης καὶ ἀριστεύσας τότε Ἀθηναίων διζοὺς λόγους λεγομένους ἔχει, τὸν μὲν ὡς ἐκ τοῦ ζωστήρος τοῦ θώρηκος ἐφόρει χαλκῆ ἀλύσι δεδεμένην ἄγκυραν σιδηρῆν, τὴν δὲ ὡς πελάσειε ἀπικνεό-5 μενος τοῖσι πολεμίοισι βαλλέσκειτο, ἵνα δὴ μιν οἱ πολέμιοι ἐκπίπτοντες ἐκ τῆς τάξιος μετακινήσαι μὴ δυναίαιτο· γινομένης δὲ φυγῆς τῶν ἐναντίων δέδοκτο τὴν ἄγκυραν ἀναλαβόντα οὕτω διώκειν. οὗτος μὲν οὕτω λέγεται, ὁ δ' ἕτερος τῶν λόγων τῷ πρότερον λεχθέντι 10 ἀμφισβητῶν λέγεται, ὡς ἐπ' ἀσπίδος αἰεὶ περιθεούσης καὶ οὐδαμὰ ἀτρεμιζούσης ἐφόρει ἄγκυραν, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ θώρηκος δεδεμένην σιδηρῆν. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον 75 Σωφάνει λαμπρὸν ἔργον ἐξεργασμένον, ὅτι περικατημένων Ἀθηναίων Ἀγίαν Εὐρυβάτην τὸν Ἀργεῖον ἀνδρα

πόλεμον 'bis zur Zeit des Krieges', womit nicht eine abschließende Grenze, sondern, wie in dem häufigen ἐς τότε (hodieque), eine Fortdauer bis in die Gegenwart des Vf.s bezeichnet werden soll. Der peloponnesische Krieg ist ähnlich VII 137 4 angedeutet. — σινομένων, während der wiederholten Verwüstungszüge unter König Archidamos (431. 430. 428), Kleomenes (427), Agis (425), von denen der erste besonders eben die Umgegend von Dekeleia betraf (Thukyd. II 23 ἄραντες ἐκ τῶν Ἀχαρνῶν ἐδήσαν τῶν δήμων τινὰς ἄλλους τῶν μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Βουλησοῦ ὄρους). Dafs Dekeleia wirklich und weil die Lakonen an die Wahrheit der Lokalsage glaubten verschont blieb, ist zu bezweifeln kein Grund. Die feste Besetzung des Ortes (413) erlebte der Autor nicht.

74. 3. διζοὺς — ἔχει 'es ist über Sophanes eine zwifache Sage in Umlauf'. Vgl. zu V 66 4.

4. ἐκ verb. mit δεδεμένην.

5. Bei ἀπικνεόμενος ist wohl ἐς μάχην zu ergänzen.

8. δέδοκτο 'war es seine Absicht', instituerat, bei dieser sonderbaren Vorrichtung; s. zu IV 68 20. Dies wie das andere Märchen mag seinen Ursprung in Skolien haben, die zu Ehren des volksbeliebten μαραθωνομάχης gesungen wurden.

11. Der wahrscheinlich symbolische Sinn von αἰεὶ περιθεούσης scheint dem Autor selber nicht klar geworden zu sein.

12. Bei ἄγκυραν fehlt εἰκασμένην od. μεμιμημένην, näml. als Schildzeichen (ἐπισημον, was in cod. R zugesetzt ist).

75. 2 ff. ὅτι — ἐφόνευσε, Exegese zu ἔργον, quod — interemit. — περικατημένων Ἀθηναίων Ἀγίαν: die Sache VI 92, wo auch über ἀνδρα πεντάεθλον. Pausan. I 29 5 setzt zu Νεμείων ἀνηρημένον νίκην.

πεντάεθλον ἐκ προκλήσιος ἐφόρευσε. αὐτὸν δὲ Σωφράνεα
5 χρόνῳ ὕστερον τούτων κατέλαβε ἄνδρα γενόμενον ἀγαθόν,
Ἀθηναίων στρατηγέοντα ἅμα Λεάγρῳ τῷ Γλαύκωνος,
ἀποθανεῖν ὑπὸ Ἡδωνῶν ἐν Λάτῳ περὶ τῶν μετάλλων
τῶν χρυσεῶν μαχόμενον.

76 Ὡς δὲ τοῖσι Ἕλλησι ἐν Πλαταιῆσι κατέστρωντο οἱ
βάρβαροι, ἐνθαυτὰ σφι ἐπήλθε γυνὴ αὐτόμολος· ἣ

5. κατέλαβε, impersonal, 'es be-
traf' (III 65 4).

6f. Leagros gehörte einer nam-
haften Familie an. Sein Sohn Glau-
kon befahl in der Seeschlacht
bei Sybota (Thukyd. I 51). Seine
Enkelin war die Gattin des be-
kannten Kallias (Daduchos). —
Λάτος, auch Λάτον, eine fruchtbare
gold- und waldrreiche Gegend Thra-
kiens, gegenüber der Insel Thasos,
westlich vom Nestos, jenseits der
sarpäischen Pässe; die thrakischen
Einwohner hießen Λατηνοί. Strab.
331, 36 παρὰ δὲ τὴν παραλλαν
τοῦ Στρυμόνος καὶ Λατηρῶν πό-
λις Νεάπολις καὶ αὐτὸ τὸ Λάτον,
εὐκαρπία πεδία καὶ λίμνην καὶ
ποταμοὺς καὶ ναπηγία καὶ χρυ-
σεῖα λωιτελῆ ἔχον, ἀπ' οὗ καὶ
παροιμιάζονται „Λάτον ἀγαθῶν“
ὡς καὶ „ἀγαθῶν ἀγαθίδες“. Seit-
dem die Thasier sich derselben
bemächtigt (Eustath. zu Dionys.
517), ward auch das Küstengebiet
diesseits der Pässe dazu gerechnet,
und, wie es scheint, hier ein Hafen-
ort Λάτος angelegt (Skylax 67.
Plin. IV 42); während der Haupt-
ort im Binnenlande Κορινίδες (später
Φίλιπποι), das Bergwerk Λούλα
hieft (Appian b. c. IV 105). — Von
der Niederlage Thukyd. I 100 ἐπι-
δὲ Στρυμόνα πέμψαντες (Ἀθη-
ναῖοι) μυρίους οἰκίτορας αὐτῶν
καὶ τῶν ξυμμάχων ὑπὸ τοῦ αὐ-
τοῦ χρόνου (als die Thasier von
Athen abfielen, um 466) ὡς οἰκισῶν-
τες τὰς τότε καλούμενας Ἐννέα
ὁδοὺς νῦν δὲ Ἀμφίπολιν, τῶν μὲν
Ἐννέα ὁδῶν αὐτοὶ ἐκράτησαν ἄς

εἶχον Ἡδωνοὶ, προελθόντες δὲ τῆς
Θράκης ἐς μεσόγειαν διεφθάρσαν
ἐν Δραβήσῳ τῇ Ἡδωνικῇ ὑπὸ
τῶν Θρακῶν ξυμπάντων, οἷς πο-
λέμιον ἦν τὸ χωρίον αἰ Ἐννέα
ὁδοὶ κτιζόμενον. IV 102 ἔπειτα
δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔτεσι δύο καὶ
τριάνκοντα ὕστερον (nach dem Tode
des Aristagoras, im J. 497; also
im J. 465) ἐποίκισιν μυρίους σφῶν
τε αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν
βουλούμενον πέμψαντες (ἐπέλασαν
κατοικῆσαι Ἀμφίπολιν). οἱ διε-
φθάρσαν ἐν Δραβήσῳ ὑπὸ Θρα-
κῶν. Ähnlich Diod. XI 70. XII 68.
Pausan. I 29 4. Drabeskos aber
lag nordostwärts, im Gebiete der
Λόβηρες (VII 113 2), auf der Straftse,
die von Myrkinos und dem Stry-
mon nach Krenides durch die Pässe
des Symbola-gebirges nach der
Stadt.Datos hinabführte. Der Marsch
der athenischen Ansiedler stand ge-
wis in Zusammenhang mit dem
Kampfe, den Kimon um dieselbe
Zeit gegen die aufständigen Thasier
führte; wie dieser ihre festländi-
schen Küstenplätze wegnahm, so
sollten jene binnenwärts Datos be-
setzen, das von der Küste her
schwierig zu erreichen war. Aber
bevor sie dorthin gelangten, er-
lagen sie der thrakischen Übermacht.
H. aber hat das Ziel der Unter-
nehmung mit dem Orte der Schlacht
verwechselt (und nach ihm Isokr.
de pace 86). Reicheten doch auch
die Sitze der Edonen, die als die
Nächstbeteiligten bei dem Angriffe
die Hauptrolle spielten, nicht so
weit nach Osten (V 11 7. VII 114 3).

ἐπειδὴ ἔμαθε ἀπολωλότας τοὺς Πέρσας καὶ νικῶντας
τοὺς Ἕλληνας, ἐοῦσα παλλακὴ Φαρανδάτεος τοῦ Τεά-
σπιος ἀνδρὸς Πέρσεω, κοσμησαμένη χρυσῷ (τε) πολλῷ καὶ 5
αὐτῇ καὶ ἀμφίπολοι καὶ ἐσθῆτι τῇ καλλίστῃ τῶν πα-
ρευσεῶν, καταβάσα ἐκ τῆς ἀρμαμάξης ἐχώρει ἐς τοὺς
Λακεδαιμονίους ἔτι ἐν τῆσι φονῆσι ἐόντας, ὄρῳσα
δὲ πάντα ἐκείνα διέποντα Πανσανίην, πρότερόν τε τὸ
οὖνομα ἐξεπισταμένη καὶ τὴν πάτρην ὥστε πολλάκις 10
ἀκούσασα, ἔγνω τε τὸν Πανσανίην καὶ λαβομένη τῶν
γουνάτων ἔλεγε τάδε. „ὦ βασιλεῦ Σπάρτης, ὄρῳσαί με
τὴν ἰκέτιν αἰχμαλώτου δουλοσύνης. σὺ γὰρ καὶ ἐς τότε
ὄνησας, τοῦσδε ἀπολέσας τοὺς οὔτε δαιμόνων οὔτε θεῶν
ὄπιν ἔχοντας. εἰμὶ δὲ γένος μὲν Κῶν, θυγάτηρ δὲ 15
Ἡγητορίδω τοῦ Ἀνταγόρου. βῆν δὲ με λαβὼν ἐν Κῷ
εἶχε ὁ Πέρσης.“ ὁ δὲ ἀμείβεται τοῖσδε. „γύναι, θάρσει
καὶ ὡς ἰκέτις καὶ εἰ δὴ πρὸς τούτῳ τυγχάνεις ἀληθεία
λέγουσα καὶ εἰς θυγάτηρ Ἡγητορίδω τοῦ Κῶου, ὅς ἐμοὶ
ξεῖνος μάλιστα τυγχάνει ἐὼν τῶν περὶ ἐκείνους τοὺς 20
χώρους οἰκημένων.“ ταῦτα δὲ εἶπας τότε μὲν ἐπέτρειψε
τῶν ἐφόρων τοῖσι παρεούσι, ὕστερον δὲ ἀπέπεμψε ἐς
Αἴγινα, ἐς τὴν αὐτῇ ἤθελε ἀπικέσθαι.

Pausanias und die gefan-
gene Koërin. Die Mantineer
und Eleier. Pausanias und
der Äginete Lampon (c. 76
—79).

76. 4. Φαρανδάτεος, schon VII
79 6 erwähnt. Er war ein Neffe
des Dareios, s. die Tafel zu VII
11 8.

5f. Die kostbare Ausstattung
würde einen andern als Pausanias
zu einem weniger edlen Benehmen
veranlassen haben (Pausan. III 4 9).

7. ἀρμαμάξης: zu VII 41 3.

11. ἔγνω: sie schloft dafs der
Führer des spartiatischen Heeres
kein anderer als der ihr schon
vom Vaterhause her (20) bekannte
Pausanias sein könne.

12. βασιλεῦ: so mochte ihn die

Fremde immerhin anreden. S. aber
c. 10.

13. ἐς τότε 'bis hierher, so weit'.

14. δαιμόνων: VIII 109 13 ἤρωες.
Vgl. Äschylos zu VIII 109 16.

15. Der Vf. wird die Familie
persönlich gekannt haben. Vgl. zu
VII 163 9.

16. Die Insel scheint mehrere
Jahre vorher einen Befreiungsver-
such gemacht zu haben, der mit
der Auswanderung des bisherigen
Fürsten Kadmos zusammenhing,
aber zur Folge hatte dafs sie unter
die Herrschaft der karischen Arte-
misia gestellt ward (zu VII 163 9).

17. Für diese und die anderen
Äußerungen und Handlungen des
Pausanias s. zu V 32 8.

22. τῶν ἐφόρων, deren zwei die

77 Μετὰ δὲ τὴν ἀπιξιν τῆς γυναικός, ἀτίκα μετὰ ταῦτα ἀπίκοντο Μαντινέες ἐπ' ἐξεργασμένοισι μαθόντες δὲ ὅτι ὕστεροι ἦκουσι τῆς συμβολῆς, συμφορὴν ἐποιεῦντο μεγάλην, ἀξιοί τε ἔφασαν εἶναι σφείας ζημιῶσαι. 5 πυνθανόμενοι δὲ τοὺς Μήδους τοὺς μετὰ Ἀρταβάζου φεύγοντας, τούτους ἐδίωκον μέχρι Θεσσαλίας. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔων φεύγοντας διώκειν. οἱ δὲ ἀναχωρήσαντες ἐς τὴν ἑωυτῶν τοὺς ἡγεμόνας τῆς στρατιῆς ἐδίωξαν ἐκ τῆς γῆς. μετὰ δὲ Μαντινέας ἦκον Ἡλείοι, 10 καὶ ὡσαύτως οἱ Ἡλείοι τοῖσι Μαντινεῦσι συμφορὴν ποιησάμενοι ἀπαλλάσσοντο. ἀπελθόντες δὲ καὶ οὗτοι τοὺς ἡγεμόνας ἐδίωξαν. τὰ κατὰ Μαντινέας μὲν καὶ Ἡλείους τοσαῦτα.

78 Ἐν δὲ Πλαταιῆσι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Αἰγινήτων ἦν Λάμπων Πυθῆω, Αἰγινήτων (ἐὼν) τὰ πρότα:

Könige ins Feld zu begleiten pflegten. Xenoph. resp. Lac. XIII 5 πάρεσι δὲ καὶ τῶν ἐφόρων δύο οὐ πολυπραγμονοῦσι μὲν οὐδέν, ἦν μὴ ὁ βασιλεὺς προσκαλῆ, ὁρῶντες δὲ ὅ τι ποιῶ ἕκαστος πάντας σφροονίζουσιν ὡς τὸ εἰκός.

77. μετὰ ταῦτα: zu dem vollen Ausdruck vgl. VI 12 31. 84 5. VIII 108 5. IX 93 19. Die Verknüpfung der beiden Thatsachen ist schwerlich mehr als eine rhetorische. Vgl. zu III 150 1. V 17 2.

2. ἀπίκοντο, aus dem Peloponnes. — ἐπ' ἐξεργασμένοισι, als alles vorüber war, zu spät; s. zu IV 164 11.

4. ἀξιοί — ζημιῶσαι 'sie verdienten das man sie bestrafe'. Anders Liv. XXX 30 forsitan non indigni simus qui nobismet ipsi (indirekt αὐτοὶ ἑωυτοῖς) multam irrogemus.

5. τοὺς Μήδους steht auch hier allgemein für Πέρσας, nicht für die spezielle Völkerschaft; s. VIII 129 26.

6. ἐδίωκον, persequi parabant, aber

9. ἐδίωξαν 'verbannten' (I 68 9). S. zu VIII 88 9.

12. Dennoch wufsten wenigstens die Eleier, wahrscheinlich durch ihre freundlichen Beziehungen zu Sparta (vgl. zu IV 148 16), das die Inschriften setzen liefs (Thukyd. I 132), es dahin zu bringen, das ihr Name in die offiziellen Listen der am Befreiungskriege Beteiligten sowohl in Delphi als in Olympia aufgenommen ward (zu c. 81 3 u. 6).

78. 2. Lampon war ohne Zweifel ein Verwandter und Zeitgenosse desjenigen Lampon, den Pindar in drei Siegesliedern auf seine Söhne Pytheas und Phylakidas wiederholt rühmend erwähnt (Nem. V 4. Isthm. IV 21. V 3. 66), des Sohnes des Kleonikos (Isthm. IV 55. V 16), sowie des bei Skiothos gefangenen und bei Salamis befreiten Pytheas, des Sohnes des Ischenos (VII 181. VIII 92). Das ganze Haus, die Φαλκιδαι (Pind. Isthm. V 63), eines der reichsten und edelsten der Insel, zeichnete sich durch Leistungen in der Gymnastik und Athletik

ὄς ἀνοσιώτατον ἔχων λόγον ἔτετο πρὸς Πανσανίην, ἀπικόμενος δὲ σπουδῆ ἔλεγε τάδε. „ὦ παῖ Κλεομβρότου, 5 ἔργον ἐργασταί τοι ὑπερφυῆς μέγαθος τε καὶ κάλλος, καὶ τοι θεὸς παρέδωκε ὑσάμενον τὴν Ἑλλάδα κλέος καταθέσθαι μέγιστον Ἑλλήνων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. σὺ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπὶ τούτοισι ποιήσον, ὅπως λόγος τέ σε ἔχη ἔτι μέζων καὶ τις ὕστερον φυλάσσηται τῶν βαρβάρων μὴ ὑπάρχειν ἔργα ἀτάσθαλα ποιῶν ἐς τοὺς Ἑλληνας. 10 Λεωνίδεω γὰρ ἀποθανόντος ἐν Θερμοπύλῃσι Μαρδόνιος τε καὶ Ξέρξης ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν ἀνεσταύρωσαν· τῷ σὺ τὴν ὁμοίην ἀποδιδούς ἐπαινον ἔξεις πρώτα μὲν ὑπὸ πάντων Σπαρτιητέων, αὐτὶς δὲ καὶ πρὸς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· Μαρδόνιον γὰρ ἀνασκολοπίσας 15 τετιμωρήσεται ἐς πάτρων τὸν σὸν Λεωνίδην.“ ὁ μὲν δοκῶν χαρίζεσθαι ἔλεγε τάδε, ὁ δ' ἀνταμείβετο τοῖσιδε. „ὦ ξεῖνε Αἰγινήτα, τὸ μὲν εὐνοεῖν τε καὶ προορᾶν ἀγαμαί σευ, γνώμης μέντοι ἡμάρτηκας χρηστῆς· ἐξαίρετας γάρ με ὑποῦ καὶ τὴν πάτρην καὶ τὸ ἔργον, ἐς τὸ μηδὲν 5 κατέβαλες παραινέων νεκρῷ λυμαινεσθαι, καὶ ἦν ταῦτα ποιῶ, φὰς ἀμεινόν με ἀκούσεσθαι· τὰ πρότερι μᾶλλον βαρβάροισι ποιῶν ἢ περ Ἑλλήσι, καὶ ἐκείνοισι δὲ ἐπιφθονέομεν. ἐγὼ δ' ὄν τούτου εἵνεκα μήτε Αἰγι-

aus. — τὰ πρότα, unus e primoribus (VI 100 13).

3. ἀνοσιώτατον, weil er die Mifshandlung eines Toten verlangte (c. 79 6).

4. σπουδῆ geh. zu ἀπικόμενος.

5. μέγαθος — κάλλος, sonst nur von körperlichen Vorzügen (zu I 112 2).

6. παρέδωκε 'verlieh' (VI 103 9). — καταθέσθαι 'erwerben' (VI 41 14).

8. τὰ ἐπὶ τούτοις, was aufser dem Gethanen zur Ergänzung und Vollendung noch zu thun ist. Zu ἐπὶ vgl. VII 236 8. — λόγος — ἔχη: vgl. c. 74 3.

9. Dieselbe Äußerung VII 5 13.

12. S. VII 238.

13. τὴν ὁμοίην, sc. μοῖραν od. διαρῆ; zu IV 119 14. — ἀποδιδούς: gleich 15 der Aorist. Ebenso c. 79 7 ποιῶ st. ποιήσω, c. 93 27 ἐπιτελούμενων st. — λεσθέντων. — ἐπαινον ἔξεις = ἐπαινεθήσεται. Daher ὑπὸ π. Σπ.

16. ἐς, ungewöhnlich statt ὑπέρ. — πάτρων: s. zu c. 10 6.

79. 3. Vgl. VIII 144 20.

5. τὴν πάτρην: davon enthielt die Ansprache nichts, als etwa die Anrede ὦ παῖ Κλεομβρότου. — ἐς τὸ μηδέν: zu I 32 4.

8. καὶ — ἐπιφθονέομεν 'und doch verübeln wir es auch jenen'.

9. τούτου εἵνεκα 'soweit od. wenn es hiervon abhängt', näml. zu gefallen; 'auf diese Weise'.

10 νήτησι ἀδοίμι μήτε τοῖσι ταῦτα ἀρέσκειται, ἀποχρᾶ τέ
μοι Σπαρτιήτησι ἀρεσκόμενον ὄσια μὲν ποιέειν, ὄσια
δὲ καὶ λέγειν. Λεωνίδῃ δέ, τῷ με κελεύεις τιμωρῆσαι,
φρημὶ μεγάλως (τε) τιμωρῆσθαι, ψυχῆσι τε τῆσι τῶνδε
ἀναριθμήτοισι τιμῆται αὐτός τε καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν
15 Θερμοπύλῃσι τελευτήσαντες. σὺ μέντοι ἐτι ἔχων λόγον
τοιοῦνδε μήτε προσέλθῃς ἔμοιγε μήτε συμβουλεύσῃς, χάριν
τε ἴσθι ἐὼν ἀπαθής.“
80 Ὁ μὲν ταῦτα ἀκούσας ἀπαλλάσσετο. Πανσανίης δὲ
κίρυγμα ποιησάμενος μηδένα ἀπτεσθαι τῆς λήξης, συγ-
κομίζῃεν ἐκέλευε τοὺς εἰλωτας τὰ χρήματα. οἱ δὲ ἀνὰ
τὸ στρατόπεδον σκιδνάμενοι εὗρισκον σιγηρὰς κατεσκευ-
5 ασμένας χρυσῶ καὶ ἀργύρῳ, κλίνας τε ἐπιχρύσους καὶ
ἐπαργύρους, κρητῆράς τε χρυσεούς καὶ φιάλας τε καὶ ἄλλα
ἐκπώματα· σάκκους τε ἐπ’ ἀμαξέων εὗρισκον, ἐν τοῖσι
λέβητες ἐφαίνοντο ἐνεόντες χρύσειοι τε καὶ ἀργύρειοι·
ἀπὸ τε τῶν κειμένων νεκρῶν ἐσκύλευον ψεῖλιά τε καὶ
10 στρεπτοὺς καὶ τοὺς ἀκινάκας ἐόντας χρυσεούς, ἐπεὶ
ἐσθῆτός γε ποικίλης λόγος ἐγένετο οὐδεὶς. ἐνθαῦτα
πολλὰ μὲν κλέπτοντες ἐπώλειον πρὸς τοὺς Αἰγινήτας οἱ
εἰλωτες, πολλὰ δὲ καὶ ἀπεδεικνυσαν, ὅσα αὐτῶν οὐκ
οἶά τε ἦν κρύψαι· ὥστε Αἰγινήτησι οἱ μεγάλοι πλοῦ-
15 τοι ἀρχὴν ἐνθεῦτεν ἐγένοντο, οἱ τὸν χρυσὸν αἶτε ἐόντα

15. ἐτι, posthac, τοῦ λοιποῦ
(VIII 143 12). Ähnlich c. 58 4 u. 19.
Beute. Weihgaben. Gräber.
(c. 80—85.)

80. 6. S. auch VII 119 11 ff. —
χρυσέους gilt auch für die Trink-
gefäße (III 20 4).

9. νεκρῶν: der sog. Zehntausend
und des Leibregimentes, die hier ge-
fallen waren (VII 83. VIII 113. IX 63).

10. τοὺς ἀκινάκας: zu VII 54 11.
Der Artikel, weil es die an Persern
schon bekannte Waffe war. Ebenso
III 118 12. IX 107 10.

13. ἀπεδεικνυσαν lieferten sie
ab. Vgl. VIII 35 8.

15. ἀρχὴν — ἐγένοντο: ein leeres

Volksgerede, das zu des Vfs. Zeit
um so leichter sich Geltung ver-
schaffte, als der schwunghafte und
einträgliche Handel, den die Insel
im 7. u. 6. Jahrh. nach allen Welt-
gegenden getrieben (s. II 178 15.
IV 152 14. VII 147 12), seit dem
maritimen Aufkommen Athens, na-
mentlich was den Großverkehr der
Insel selbst und ihres Emporioms
betrifft, gelähmt und, nachdem 431
die dorischen Einwohner gänzlich
ausgetrieben worden, nur noch ein
Gegenstand der Erinnerung und
übertriebener Erzählungen war. —
Über die Tendenz der Bemerkung
s. auch zu VI 87 3. 91 6.

χαλκὸν δῆθεν παρὰ τῶν εἰλωτῶν ὄνεοντο. συμφορῆ-81
σαντες δὲ τὰ χρήματα καὶ δεκάτην ἐξελόντες τῷ ἐν
Δελφοῖσι θεῷ, ἀπ’ ἧς ὁ τρίπους ὁ χρύσεος ἀνετέθη ὁ

81. 2. δεκάτην, des Gesamt-
wertes, nicht der Beute selber.

3 f. Die historische Bedeutung,
der metallische Wert und der her-
vorragende Standpunkt unmittelbar
vor dem Tempel (5) zeichnete diesen
Dreifufs vor den vielen anderen in
Delphi geweihten derartig aus, dafs
er, von dem der Pythia abgesehen,
von den Autoren schlechthin als
‘der delphische Dreifufs’ (ὁ ἐν Δελ-
φοῖς τρίπους) genannt und ver-
standen wurde. Pausanias hatte
ihn anfertigen und eigenmächtig
mit dem Distichon Ἑλλήνων ἀρχη-
γός ἐπεὶ στρατὸν ὄλεσε Μήδων,
Πανσανίας Φοιβῶ μνήμ’ ἀνέθηκε
τόδε versehen lassen. Dies letztere
liesen die Spartiaten wegweifseln
und durch eine neue Weihinschrift
ersetzen (s. unten), ausserdem aber
die Namen sämtlicher an den
Kämpfen von Salamis und Platää
(Demosth. g. Neaer. 97) und an der
Weihgabe beteiligten Staaten (ὄσια
συγκρατεῖσθαι τὸν βάρβαρον ἐστη-
σαν τὸ ἀνάθημα, Thukyd. I 132.
III 57. Herod VIII 82) auf den ‘Drei-
fufs’ schrieben. Die Form des Denk-
mals ist nicht mit Sicherheit fest-
zustellen. Nach den Worten Hero-
dotes müfste der ‘Dreifufs’ in allen
Teilen (drei Tragstäbe, Tragring
mit Henkeln, Kessel) golden ge-
wesen sein und auf den Köpfen der
drei oben aneinandergestreckten
Schlangenhälse gestanden haben.
Aber der noch erhaltene Oberkiefer
eines der drei Köpfe zeigt keinerlei
Spur einer Befestigung. Aus Pau-
sanias X 13 9 (ὄσον μὲν δὴ
χαλκὸς ἦν τοῦ ἀναθήματος ὄσον
καὶ ἐς ἐμὲ ἐτι ἦν, ὃ μὲντοι κατὰ
τὰ αὐτὰ καὶ τὸν χρυσὸν οἱ Φωκίων
ὑπεκίπωντο ἡγεμόνες) folgert man
dafs nur einige Teile (Kessel und
Ring) von Gold, das Traggestell

aber bronzen war, und vermutet dafs
der bronzene Schlangenhals als stüt-
zende Säule inmitten der drei eben-
falls bronzenen Tragstäbe stand und
seine drei Schlangenhälse unter dem
Bauche des Kessels sich nach aufsen
von einander wendeten. Dafs eine
solche Form die bei anathematischen
Tripoden der älteren Zeit übliche ge-
wesen, erwies Fabricius Jahrb. d.
archäol. Inst. I S. 176 ff. — Den seit
dem phokischen Krieg (355) übrig
gebliebenen ehernen Unterteil, der
auch so noch immer der ‘delphische
Dreifufs’ hiefs, liefs Kaiser Kon-
stantin nach Konstantinopel ver-
setzen auf den Hippodrom und an
Stelle des Kessels mit einer Statue
des Apollon versehen. Unter einem
seiner Nachfolger (Valens oder
Theodosius) ward er daselbst mit
einer Wasserleitung in Verbindung
gesetzt und in eine dreimündige
Fontäne verwandelt. An diesem
Orte blieb er bis jetzt, nur dafs die
Schlangenhälse im Laufe des letzten
Jahrhunderts abgeschlagen wurden
und bis auf einen wiedergefundenen
Oberkiefer verloren gingen, und mehr
als die Hälfte des Rumpfes durch
den erhöhten Boden des Platzes
(des h. Atmeidan) verdeckt war.
Seitdem man 1856 auch diesen un-
teren Teil samt dem Granitwürfel,
worauf er steht, blofsgelegt, ist das
Denkmal zuerst von Frick und
Dethier genau untersucht und
durch die darauf entdeckte Inschrift
in seiner ursprünglichen Bedeutung
wiedererkannt worden. Darnach be-
steht das Denkmal nicht, wie H. und
die meisten Beschauer bis in die
neuere Zeit durch den Schein ge-
täuscht angeben, aus einem son-
dern aus drei ineinandergeringelten
Schlangenhälbern, die in ihrem
jetzigen Zustande unten stumpf an-

ἐπὶ τοῦ τρικαρήνου ὄφιος τοῦ χαλκίου ἐπεστεῶς ἀγγι-
5 στα τοῦ βωμοῦ, καὶ τῷ ἐν Ὀλυμπίῃ θεῶ ἐξελόντες,
ἀπ' ἧς δεκάπηχυν χάλκεον Δία ἀνέθηκαν, καὶ τῷ ἐν

setzen und sich in je zehnmaliger spiralförmiger Windung bis zu einer Höhe von 5,35 Meter erheben, derart dafs sich die verschlungenen Leiber, ihrer natürlichen Gestalt gemäß, allmählich anschwellend und wieder abnehmend, in 29 Ringen, von denen 15 unter dem Niveau des Platzes liegen, übereinander emporstrecken, worauf sich die jetzt verschwundenen Hälse nach drei Seiten hoch und weit auseinanderbogen. Das ganze aus Erz gegossene Gewinde ist hohl. Die Dicke des Gusses beträgt am Kopfe 0,013 Meter. Die Aufsenseite der Leiber ist aber so plastisch heraustretend und körperlich ausgearbeitet, dafs sie nicht den Eindruck reliefartiger Erhöhung, sondern durchaus den einer vollen Ausbildung machen. Dafs die dargestellte in archaischem Stile gehaltene Gestalt nur zufälliges Ornament sei ohne weitere Bedeutung, ist an sich nicht wahrscheinlich. Offenbar lag der Idee des Künstlers die Beziehung auf den Python zu Grunde, jenes schlangenartig gebildete Ungeheuer, welches in der delphischen Ortssage und dem Apollinischen Kultus eine so wichtige Rolle spielt. — Die in dorischem Alphabete geschriebene Inschrift giebt die 31 Namen der beteiligten Staaten in 33 unter einander stehenden kurzen Zeilen, die sich auf elf Windungen (3—13 nach oben) verteilen. Sie lautet (τοι(δε τον) πολειων (ε)πολ(ε)μεων || (Δ)ακ(ε)(δ)α(ι)μον(ι)οι | Δ(ι)θα(ι)α(ο)ι | Κορινθιοι || Τεγεα(τ)αι | Σικωνιοι | Αιγιναται || Μεγαρες | Επιδανριοι | Ερχομενιοι || Φλειασιοι | Τροζανιοι | Εριμονες || Τριωνδιοι | Πλαταιες | Θεσπιες || Μυκηνες | Κειοι | Μαλιοι | Τενιοι || Ναξιοι | Ερετριες || Χαλκιδες || Στυρες | Φαλειοι

| Ποτειδαιαται || Δευκαδιοι | Φαρακτοριες | Κυθνιοι | Σιφνιοι || Αμπρακιοται | Δεπρεαται. (S. Frick in Fleckeis. Jahrb. Suppl. III 487 ff. Roehl Inscriptt. gr. antiqu. p. 28. Fabricius a. O.) Die eigentliche Weihinschrift auf der Vorderseite des niedrigen Steinsockels lautete: Ἑλλάδος ἐφρυχόρον σωτήρες τόνδ' ἀνέθηκαν | Δουλοσύνης στυγεράς ἠυσάμενοι πόλιος (Diod. XI 33).

5. τοῦ βωμοῦ, des Hauptaltars, vor dem Tempel: ὁ βωμὸς ὁ μέγας (Pausan. X 14 7). Es gab deren mehrere im περίβολος (II 135 18).

6. Pausan. V 23 καὶ αὐτὸς ὡς πρὸς ἄρκτον ἐπιστρέψαντι ἀγάλια ἐστὶ Διός. τοῦτο τέτραπται μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, ἀνέθεσαν δὲ Ἑλλήνων ὄσοι Πλαταιῶσιν ἐμαχέσαντο ἐναντία Μαρδονίου τε καὶ Μήδων. εἰσὶ δὲ καὶ ἐγγεγραμμένοι κατὰ τοῦ βᾶθρον τὰ δεξιὰ αὐ μετασχοῦσαι πόλεις τοῦ ἔργου, Δακεδαίμονιοι μὲν πρῶτοι, μετὰ δὲ αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, τρίτοι δὲ γεγραμμένοι καὶ τέταρτοι Κορινθιοὶ τε καὶ Σικωνιοὶ, πέμπτοι δὲ Αἰγινήται, μετὰ δὲ Αἰγινήτας Μεγαρεῖς καὶ Ἐπιδανριοὶ, Ἀρκάδων δὲ Τεγεᾶται τε καὶ Ὀρχομένιοι, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς ὄσοι Φλιοῦντα καὶ Τροιζήνα καὶ Ἐριμόνα οἰκοῦσιν, ἐκ δὲ χώρας τῆς Ἀργείας Τριωνδιοὶ, Πλαταιεῖς δὲ ὄνοιο Βοιωτῶν καὶ Ἀργείων οἱ Μυκηνᾶς ἔχοντες, ἠρσιῶται δὲ Κεῖοι καὶ Μήλιοι, Ἀμβρακιοῦται δὲ ἐξ ἠπείρου τῆς Θεσπρωτίδος, Τήνιοι τε καὶ Δεπρεᾶται, Δεπρεᾶται μὲν τῶν ἐκ τῆς Τριφυλίας μόνου, ἐκ δὲ Αἰγαίου καὶ τῶν Κυκλάδων οἱ Τήνιοι μόνου ἀλλὰ καὶ Νάξιοι καὶ Κόθνιοι, ἀπὸ δὲ Εὐβοίας Στυρεῖς, μετὰ δὲ τούτους Ἥλειοι καὶ Ποτιδαῖαται καὶ Ἀνακτόριοι, τελευταῖοι δὲ Χαλκιδεῖς οἱ ἐπὶ τῷ Ἐδρίπῳ. τὸ δὲ

Ἰσθμῷ θεῶ, ἀπ' ἧς ἐπτάπηχυν χάλκεος Ποσειδέων ἐξεγένετο, ταῦτα ἐξελόντες τὰ λοιπὰ διαιρέοντο, καὶ ἑλαβον ἕκαστοι τῶν ἄξιοι ἦσαν, καὶ τὰς παλλακὰς τῶν Περσέων καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τᾶλλα 10 χρήματά τε καὶ ὑποζύγια. ὅσα μὲν νῦν ἐξαίρετα τοῖσι ἀριστεύσασιν αὐτῶν ἐν Πλαταιῆσι ἐδόθη, οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν, δοκέω δ' ἔγωγε καὶ τούτοις δοθῆναι. Πανσανίη δὲ πάντα δέκα ἐξαίρεθῆ τε καὶ ἐδόθη, γυναῖκες ἵπποι τάλαντα κάμηλοι, ὡς δὲ αὐτως καὶ τᾶλλα 15 χρήματα.

Λέγεται δὲ καὶ τάδε γενέσθαι, ὡς Ξέρξης φεύγων 82 ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μαρδονίῳ τὴν κατασκευὴν καταλίπει τὴν ἑωυτοῦ. Πανσανίην ὦν δρῶντα τὴν Μαρδονίου σκηρὴν χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ καὶ παραπετάσμασι ποικίλοισι κατεσκευασμένην, κελεύσαι τοὺς τε ἀρτοκόπους 5 καὶ τοὺς ὄψοποιούς κατὰ ταῦτα καθὼς Μαρδονίῳ δεῖπνον παρασκευάζειν. ὡς δὲ κελευόμενοι οὗτοι ἐποίησαν ταῦτα, ἐνθαῦτα τὸν Πανσανίην ἰδόντα κλίνας τε χρυσέας καὶ ἀργυρέας εἰς ἐστρωμένους καὶ τραπέζας τε χρυσέας καὶ ἀργυρέας καὶ παρασκευὴν μεγαλοπρεπέα 10 τοῦ δεῖπνον, ἐκπλαγέντα τὰ προκειμένα ἀγαθὰ κελεύσαι ἐπὶ γέλωτι τοὺς ἑωυτοῦ διηκόνους παρασκευάσαι Λακωνικὸν δεῖπνον. ὡς δὲ τῆς θοίνης ποιηθείσης ἦν

ἀγάλια ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνατεθῆν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν Ἀναξαγόρας Αἰγινήτης.

7. Auch auf diesem Weihgeschenke waren ohne Zweifel die Namen verzeichnet.

9. τῶν ἄξιοι ἦσαν 'was ihnen gebührte'. Diod. XI 33 διελόμενοι τὰ λάφρα κατὰ τὸν τῶν στρατιωτῶν ἀριθμόν.

13. καὶ τούτοις, wie dem Pausanias. Die gefallenen ἀριστεύσαντες (c. 71) erhielten ihren Anteil in Grabdenkmälern.

14. πάντα δέκα 'alles zehnfach', wie IV 88 3.

15. τάλαντα scheint verdorben.

Etwa ἀρματα? — ὡς δὲ αὐτως, nämlich zehnfach (δέκα).

82. 6. καθὼς, nur bei Späteren gebräuchlich; bei H schon wegen der Aspirata auffallend. Ich vermute ὡς κατ. Jenes las hier schon Athen. 138^c.

9. χρυσέας καὶ ἀργυρέας: oben c. 80 5 u. I 50 3 sachgemäßes ἐπιχρυσόους καὶ ἐπαργύρους. — εἰς ἐστρωμένους, weich gepolstert und mit kostbaren Decken belegt. Vgl. VI 58 21.

11. προκειμένα ἀγαθὰ erinnert an den Homerischen Tafelvers ὄσ' ἐπ' ὄνεια⁹ ἐτόμα προκειμένα χειρας ἑλλων.

πολλὸν τὸ μέσον, τὸν Πανσανίην γελάσαντα μεταπέμ-
 15 ψασθαι τῶν Ἑλλήνων τοὺς στρατηγοὺς, συνελθόντων
 δὲ τούτων εἰπεῖν τὸν Πανσανίην, δεικνύντα ἐς ἐκατέ-
 ρην τοῦ δειπνοῦ παρασκευὴν, „ἄνδρες Ἕλληνες, τῶνδε
 εἵνεκα ἐγὼ ὑμᾶς συνήγαγον, βουλόμενος ὑμῖν τοῦδε
 20 τοῦ Μήδων ἡγεμόνος τὴν ἀφροσύνην δέξαι, ὅς τοιήνδε
 83 πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων. ὑστέρῳ μέντοι
 χρόνῳ μετὰ ταῦτα καὶ τῶν Πλαταιέων εὖρον συγχοί
 θήκας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων.
 ἐφάνη δὲ καὶ τὰδε ὑστερον εἶτι τούτων (ἐπὶ) τῶν νεκρῶν
 5 περιψιλωθέντων τὰς σάρκας· συνεφόρεον γὰρ τὰ ὅστια
 οἱ Πλαταιεὺς ἐς ἓνα χῶρον· εὐρέθη κεφαλὴ οὐκ ἔχουσα
 ξαφὴν οὐδεμίαν ἀλλ' ἐξ ἑνὸς ἑοῦσα ὁστέου, ἐφάνη δὲ
 καὶ γνάθος κατὰ τὸ ἄνω [τῆς γνάθου] ἔχουσα ὀδόντας
 μονοφυεῖας ἐξ ἑνὸς ὁστέου πάντας τοὺς τε προσθίους

14. τὸ μέσον 'der Abstand'. (I 126 16.)

16f. ἐκατέρην, ohne Artikel wie I 180 7. 181 4. — Zu τῶνδε εἵνεκα — βουλόμενος vgl. II 3 5.

19f. Pausanias verrät hier schon jene Vorliebe und Neigung für barbarische Pracht, von der Thukyd. I 130 οὐκέτι ἡδύνατο ἐν τῷ καθεστηκότι τρόπῳ βιοτεῦναι, ἀλλὰ σκευᾶς τε Μηδικᾶς ἐνδύομενος ἐν τοῦ Βυζαντίου ἐξῆει καὶ διὰ τῆς Θράκης πορευόμενος αὐτὸν Μῆδοι καὶ Αἰγύπτιοι ἐδορνεύον. τράπεζάν τε Περσικὴν παρετίθετο.

83. Der in ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ . . . liegende scheinbar bezuglose Gegensatz läßt erkennen das c. 82 vom VI. erst später nachgetragen ist; denn jene Worte beziehen sich auf die Verteilung der sofort nach der Schlacht gefundenen Beute (c. 81) und bringen dazu als Ergänzung die spätere Nachlese der Plataier. Daher καὶ τῶν Πλαταιέων συγχοί, in Ggs. zu den früheren

Einsammlern (c. 80) und Teilhabern. Vgl. Einleitung S. XLV, 6.

4. ἐπὶ 'bei, an'. Zu der Beobachtung vgl. III 12. Sie bezieht sich nur auf die Barbaren, denen als Feinden kein eigentliches Begräbnis zu teil wurde (vgl. VII 10 9 14).

8. κατὰ τὸ ἄνω 'an dem Oberkiefer' (II 68 15). Die Hss. καὶ τὸ ἄνω, wozu τῆς γνάθου ein ungehöriger Zusatz ist. Vgl. Plut. Pyrrh. 3 πολλοὺς δὲ ὀδόντας (Πύρρος) οὐκ εἶχεν ἀλλ' ἐν ὁστέον συνεχὲς ἦν ἄνωθεν, ὅσον λεπταῖς ἀμυγᾶς τὰς διαφρᾶς ὑπογεγραμμένων τῶν ὀδόντων. Plin. VII 69 aliqui vice dentium continuo osse gignuntur, sicuti Prusiae regis Bithyniorum filius superna parte oris.

9. προσθίους: die Hss. ὀδόντας. Arist. part. an. III 1 δ' ἀνθρώπος πρὸς τε τὴν κοίτην καὶ τὴν καλῶς ἔχει πεφνηότας (ὀδόντας), τοὺς μὲν προσθίους δέξεται ἵνα δια-

καὶ γομφίους, καὶ πενταπήχεος ἀνδρὸς ὁστέα ἐφάνη. 10
 ἐπεῖτε δὲ Μαρδονίου δευτέρῃ ἡμέρῃ ὁ νεκρὸς ἠφάνιστο, 84
 ὑπὸ οὗτον μὲν ἀνθρώπων τὸ ἀτρικὲς οὐκ ἔχω εἰπεῖν,
 πολλοὺς δὲ τινὰς ἤδη καὶ παντοδαποὺς ἤκουσα θάψαι
 Μαρδόνιον, καὶ δῶρα μεγάλα οἶδα λαβόντας πολλοὺς
 παρὰ Ἀρτιόντεω τοῦ Μαρδονίου παιδὸς διὰ τοῦτο τὸ 5
 ἔργον· ὅστις μέντοι ἦν αὐτῶν ὁ ὑπελόμενός τε καὶ
 θάψας τὸν νεκρὸν τὸν Μαρδόνιον, οὐ δύναμαι ἀτρε-
 κέως πυθέσθαι, ἔχει δὲ τινὰ φάτιν καὶ Λιονυσοφάνης
 ἀνήρ Ἐφέσιος θάψαι Μαρδόνιον. ἀλλ' ὁ μὲν τρόπῳ
 τοιούτῳ ἐτάφη. 10

Οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς ἐν Πλαταιῆσι τὴν λήϊν 85
 διείλοντο, ἐθαπτον τοὺς ἐωντῶν χωρὶς ἕκαστοι. Λακε-

ρῶσι, τοὺς δὲ γομφίους πλατεῖς ἵνα λεαινῶσιν.

84. Die Worte ἐπεῖτε δὲ leiten einen Vordersatz ein, der der Sache wie der Form nach ohne Nachsatz bleibt. Vielleicht sind die Worte ἐπεῖτε δὲ verderbt aus ἐπεὶ γε δή und standen in engem Bezüge zu dem vorhergehenden aber lückenhaft überlieferten Satze. Bei den Vorstellungen, die man sich von der ungewöhnlichen Körpergröße und Stärke der Perser und zumal der Führer machte (s. VII 103 29. 117 5. 187 15. VIII 113 18. IX 25 5. 96 13), mag sich das Gerücht erzeugt haben, jener riesige Leichnam sei kein anderer als der des Mardonios gewesen. H. glaubt aber nicht daran und begründet dies mit der Thatsache: 'Denn was des Mard. Leichnam betrifft, so war er schon am folgenden Tage beseitigt'. Die Gebeine waren also später nicht unter der Masse zu finden. Zu ἐπεὶ vgl. VII 96 10. VIII 111 12. — ἠφάνιστο, aus der Menge der feindlichen Toten an einen besonderen Ort gebracht (6) und eingeschart (vgl. III 126 15 und das häufige γῆ κρύπτειν). Einmal mit Erde bedeckt (vgl. So-

phokl. Antig. 255) galt er für bestattet (θαφθεῖς) und schützte ihn fromme Scheu vor Nachforschung und Mißhandlung. Wahrscheinlich setzte ihm der unbekannte Wohlthäter auch einen Grabstein; denn noch Pausanias sah rechts von der Strafe von Eleutherä nach Platäa, in der Nähe des Kampfplatzes, sein Denkmal (IX 2 2).

3. πολλοὺς τινὰς 'gar viele' (V 33 9). — ἤδη—ἤκουσα: zu IV 77 2. Das Gerücht nennt bald diesen bald jenen als Thäter und sucht ihn bald in dieser bald in jener Stadt (παντοδαπούς).

4. οἶδα: zu I 20 2. Es hatten sich eben viele beim Artontes gemeldet als die seinen Vater bestattet hätten und sich dafür (διὰ τοῦτο τὸ ἔργον) belohnen lassen. Der Zeit nach kann dies erst etwa um oder nach 460 geschehen sein (vgl. VI 43 5), da Artontes in Vorderasien einen Posten bekleidete.

8. ἔχει—καὶ Δ., 'es wird auch mit einiger Bestimmtheit von D. behauptet'. Zu V 66 4. VII 3 6.

10. τοιούτῳ, heimlich.

85. 2. Pausan. IX 2 5 κατὰ δὲ τὴν ἔσοδον μάλιστα τὴν ἐς Πλά-

δαιμόνιοι μὲν τριξᾶς ἐποιήσαντο θήκας· ἐνθα μὲν τοὺς ἱρένας ἔθαψαν, τῶν καὶ Ποσειδώνιος καὶ Ἀμομφάρετος ἦσαν καὶ Φιλοκύνων τε καὶ Καλλιζράτης. ἐν μὲν δὴ ἐνὶ τῶν τάφων ἦσαν οἱ ἱρένες, ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ οἱ ἄλλοι Σπαρτιῆται, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ οἱ εἰλωτες. οὗτοι μὲν οὕτω ἔθαπτον, Τεγεῆται δὲ χωρὶς πάντας ἀλέας, καὶ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐωντῶν ἁμοῦ, καὶ Μεγαρέες τε καὶ Φλειάσιοι τοὺς ὑπὸ τῆς ἵππου διαφθαρέντας. τούτων μὲν δὴ πάντων πλήρεις ἐγένοντο οἱ τάφοι· τῶν δὲ ἄλλων ὅσοισι καὶ φαίνονται ἐν Πλαταιῆσι ἐόντες τάφοι, τούτους δέ, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ἐπαισχρομένους τῇ ἀπεστοῖ τῆς μάχης ἐκάστους χῶματα χῶσαι κεινὰ τῶν

ταῖαν τάφοι τῶν πρὸς Μήδους μαχεσαμένων εἶσι.

3. ἐνθα μὲν 'auf der einen Seite'.

4 ff. ἱρὴν (auch ἱρην εἶρην ἱραν oder Φίραν) hiefs der junge Spartiate vom 20. bis 30. Jahre, und zwar gehörte er im ersten Jahre zu den *πρωτῶνας*, im letzten zu den *σφαιρεῖς*, worauf er mit dem vollendeten 30. unter die *ἄνδρες* trat. Die jungen Bürger dieser Ordnung waren zwar noch nicht berechtigt ihren eigenen Hausstand zu gründen und an den Gemeindeberatungen teilzunehmen, aber von der strengen Zucht der Jüngeren befreit und selbst zu ihrer Leitung befugt, und vor allen späteren Altersklassen zum Kriegsdienst berufen. Daher bei den Heereszügen gerade dieser Teil der Bürgerschaft am stärksten und oft nur allein vertreten war (Plut. Lyk. 17. 25. Pausan. III 14 6 und die Lexikographen). Da es nun aber nicht glaublich ist dafs auch Amompharetos als stimmberechtigter Lochage (c. 53. 55 20) noch zu dieser Klasse gehört habe, andererseits das Grab der gefallenen Periöken oder Lakedämonier (c. 11 19) vermifst wird, so mufs man annehmen dafs das erste alle Spartiaten, das zweite

die Lakedämonier enthalten, der Vf. aber durch den Ausdruck *ἱρένες*, der auch diesmal für die Mehrzahl der Spartiaten zutrifft (vgl. c. 12 8) und den er darum schlechthin von den spartiatischen Toten gebrauchen hörte, sich habe beirren lassen die Inhaber des ersten Grabes auf jene besondere Klasse zu beschränken, den übrigen Spartiaten aber das zweite zuzuweisen, wobei denn die Lakedämonier ausfielen.

8 f. *πάντας*, sc. *τοὺς ἐωντῶν*, ohne Unterschied des Standes und Ranges. Dagegen Thukyd. II 34 *ἀεὶ ἐν τῷ δημοσίῳ σήματι* θάπτοντο (οἱ Ἀθηναῖοι) *τοὺς ἐκ τῶν πολέμων πλήν γε τοὺς ἐν Μαραθῶνι*. Der Widerspruch ist vielleicht absichtlich. Vgl. zu c. 53 8.

11. *ἄλλων*, sc. *Ἑλλήνων*.

12. *ὅσοισι καὶ, quibus quidem*. Nicht alle hatten dort τάφοι.

13 f. *τούτους* — *χῶσαι*: vom Infinitiv zu 1 65 20. — *ἀπεστοῖ* 'Abwesen' (Luther), 'Absein' (Lessing Nathan). Vgl. *εἰσεστώ* (1 85 3). — *τῆς μάχης*, der letzten und entscheidenden. Sie hatten allerdings in den vorhergegangenen Kämpfen sehr gelitten, aber nur in der Defensive gegen die feindliche Reiterei.

ἐπιγινομένων εἵνεκεν ἀνθρώπων, ἐπεὶ καὶ Αἰγινητέων 15 ἐστὶ αὐτόθι καλούμενος τάφος, τὸν ἐγὼ ἀκούω καὶ δεκα ἔτεσι ὕστερον μετὰ ταῦτα δευθέντων τῶν Αἰγινητέων χῶσαι Κλεάδην τὸν Αὐτοδίκου ἄνδρα Πλαταιέα, πρόξενον ἐόντα αὐτῶν.

Ὡς δ' ἄρα ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς ἐν Πλαταιῆσι οἱ 86 Ἕλληνες, αὐτίκα βουλευομένοι σφι ἐδόκει στρατευσθαι ἐπὶ τὰς Θήβας καὶ ἐξαιτέειν αὐτῶν τοὺς μηδισαντας, ἐν πρώτοισι δὲ αὐτῶν Τιμηγερίδην καὶ Ἄτταγῖνον, οἱ ἀρχηγέται ἀνὰ πρώτους ἦσαν· ἦν δὲ μὴ ἐκδιδῶσι, μὴ ἀπανίστασθαι ἀπὸ τῆς πόλιος πρότερον ἢ ἐξέλωσι. ὡς δὲ σφι ταῦτα ἔδοξε, οὕτω δὴ ἐνδεκάτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς συμβολῆς ἀπικόμενοι ἐπολιόρκειον Θηβαίους, κελεύοντες ἐκιδιδόναι τοὺς ἄνδρας· οὐ βουλομένων δὲ τῶν Θηβαίων ἐκιδιδόναι, τὴν τε γῆν αὐτῶν ἔταμον 10 καὶ προσέβαλλον πρὸς τὸ τεῖχος. καὶ οὐ γὰρ ἐπαύοντο 87 σινόμενοι, εἰκοστῇ ἡμέρῃ ἔλεξε τοῖσι Θηβαίοισι Τιμηγερίδης τάδε. „ἄνδρες Θηβαῖοι, ἐπειδὴ οὕτω δέδοικαι τοῖσι Ἕλλησι, μὴ πρότερον ἀπαναστήναι πολιορκέοντας ἢ ἐξέλωσι Θήβας ἢ ἡμέας αὐτοῖσι παραδῶτε, νῦν ὦν 5 ἡμέων εἵνεκα γῆ ἢ Βοιωτίῃ πλέω μὴ ἀναπλήσῃ, ἀλλ' εἰ μὲν χρημάτων χρηρίζοντες πρόσχημα ἡμέας ἐξαιτέονται, χρήματά σφι δῶμεν ἐκ τοῦ κοινοῦ (σὺν γὰρ τῷ

16. καὶ, etiam.

18. *πρόξενος*: zu VIII 136 9.

Belagerung Thebens; Bestrafung der Anführer. Rückzug und List des Artabazos (c. 86—89).

86. 4. ἐν πρώτοισι αὐτῶν: zu VII 233 9. — Von der damaligen Verfassung Thebens heisst es Thukyd. III 62 *ἡμῖν γὰρ ἢ πόλις τότε ἐτύχαιεν οὔτε κατ' ὀλιγαρχίαν ἰσόνομον πολιτεύονσα οὔτε κατὰ δημοκρατίαν . . . δυναστεία ὀλίγων εἶχε τὰ πράγματα*.

6. *πρότερον ἢ ἐξέλωσι*: vom Konjunktiv ohne *ἂν* zu VII 54 8.

87. 5. *νῦν ὦν* folgt sonst einem

mit γὰρ begründenden Satze (zu I 30 13).

6. *πλέω μὴ ἀναπλήσῃ*, 'das böotische Land soll unseretwegen nicht noch mehr erleiden'. Zum dehortativen Konjunktiv in der dritten Person vgl. VII 10η *μὴ νῦν οὕτω γένηται*, zum Ausdrucke V 4 7.

7. *πρόσχημα* 'vorgeblich'. Über solche Akkusative zu I 14 18. — *ἐξαιτέονται*: oben c. 86 3 *ἐξαιτέειν*. Vgl. c. 55 4.

8 f. *ἐκ τοῦ κοινοῦ*: vgl. VII 144 3. Aber *σὺν τῷ κοινῷ* wie VIII 135 9. Jenes ist ein Teil des Gemeinwesens, dies das ganze. —

κοινῶ καὶ ἐμηδίσαμεν οὐδὲ μοῦνοι ἡμεῖς), εἰ δὲ ἡμέων
 10 ἀληθείως δεόμενοι πολιορκέουσι, ἡμεῖς ἡμέας αὐτοὺς ἐς
 ἀντιλογίην παρέξομεν.“ κάρτα τε ἔδοξε εἶ λέγειν καὶ
 ἐς καιρὸν, αὐτίκα τε ἐπεκηρυκτέοντο πρὸς Πανσανίην
 88 οἱ Θηβαῖοι θέλοντες ἐκδιδόναι τοὺς ἄνδρας. ὡς δὲ ὠ-
 μολόγησαν ἐπὶ τούτοις, Ἀτταγῖνος μὲν ἐκδιδρῆσαι ἐκ
 τοῦ ἄστεος, παῖδας δὲ αὐτοῦ ἀπαχθέντας Πανσανίης
 ἀπέλυσε τῆς αἰτίας, φᾶς τοῦ μηδισμοῦ παῖδας οὐδὲν
 5 εἶναι μεταίτιους. τοὺς δὲ ἄλλους ἄνδρας τοὺς ἐξέδοσαν
 οἱ Θηβαῖοι, οἱ μὲν ἐδόκεον ἀντιλογίης τε κερῆσειν καὶ
 δὴ χρήμασι ἐπεποιθεσαν διωθέεσθαι· ὁ δὲ ὡς παρέ-
 λαβε, αὐτὰ ταῦτα ὑπονοέων τὴν στρατιὴν τὴν τῶν
 10 συμμάχων ἅπασαν ἀπῆκε καὶ ἐκείνους ἀγαγὼν ἐς Κό-
 ρινθον διέρφθειρε. ταῦτα μὲν τὰ ἐν Πλαταιῆσι καὶ Θή-
 βησι γινόμενα.

89 Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκος φεύγων ἐκ Πλαταιῶν
 καὶ δὴ πρόσω ἐγένετο. ἀπικόμενον δὲ μιν οἱ Θεσσαλοὶ
 παρὰ σφείας ἐπὶ τε ξείνια ἐκάλεον καὶ ἀνειρώτων περὶ

καί: war unser μηδισμός ein ge-
 meinsamer, so muß es auch die
 Strafbzahlung sein.

10. δεόμενοι, rogantes, wie I 8
 20. — Krüger schreibt ἡμεῖς δέ,
 ohne Not; s. zu II 39 9.

11. ἀντιλογίη, causae dictio. —
 τε wie c. 22 18.

88. 3. παῖδας δέ: man erwartet
 τοὺς δὲ παῖδας. Aber ähnlich wie
 hier fehlt der Artikel bei dem am
 Anfange des Satzgliedes stehenden
 und in Gegensatz zu einem ande-
 ren Begriffe betonten Nomen auch
 I 191 νομίεις μὲν τοῦ πλοίου καὶ
 τὴν καλάμην ἀπ' ὧν ἐκήρυξαν,
 II 39 σῶμα μὲν δὴ τοῦ κτήνεος
 δείρουσι, II 40 5. 115 23. III 29
 10. 89 7 (δέ). 147 2. IV 9 13. V
 67 32.

5f. τοὺς δὲ ἄλλους — οἱ μὲν: eig.
 οἱ δὲ ἄλλοι — ἐδόκεον μὲν (oder
 οὔτοι μὲν ἐδόκεον). Zu dieser Art
 von Assimilation an den Kasus des

Relativs (τοὺς ἐξέδοσαν) vgl. III
 147 ἐντολὰς μὲν τὰς Δαρειῶς οἱ
 ἐνετέλλετο — τουτίων μὲν τῶν ἐν-
 τολέων μεμνημένος ἐπεκινδύανετο.
 — τε stände richtiger vor ἀντιλο-
 γίης. Es war zunächst auf den
 Parallelismus von ἀντιλογίης κερῆ-
 σειν und χρήμασι διωθέεσθαι ab-
 gesehen: aber das zugekommene
 ἐπεποιθεσαν verlangt ihn auch
 für die Verba, wie VII 38 7.

7. διωθέεσθαι ist als Präsens
 auffällig und entbehrt des Objekts
 (δίκη, ζημίην). Schrieb H. δια-
 δόσεσθαι? Die ἀντιλογίη umfaßt
 beides, die Anklage und Verteidi-
 gung.

8. αὐτὰ ταῦτα, die Absicht und
 wohl auch die Möglichkeit der Be-
 stechung.

9. ἐς Κόρινθον, oder vielmehr
 ἐς τὸν Κορινθίων Ἰσθμόν (VII
 195 8), wo die πρόβουλοι τῆς Ἐλ-
 λάδος tagten. S. zu VII 145 3.

τῆς στρατιῆς τῆς ἄλλης, οὐδὲν ἐπιστάμενοι τῶν ἐν
 Πλαταιῆσι γενομένων. ὁ δὲ Ἀρτάβαζος γινὼς ὅτι, εἰ ἐθέ- 5
 λει σφι πᾶσαν τὴν ἀληθείην τῶν ἀγώνων εἰπεῖν, αὐτὸς
 τε κινδυνεύσει ἀπολέσθαι καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ στρατὸς·
 ἐπιθήσεσθαι γὰρ οἱ πάντα τινὰ οἴετο πυνθανόμενον
 τὰ γεγονότα· ταῦτα ἐκλογιζόμενος οὔτε πρὸς τοὺς Φω-
 κέας ἐξηγόρευε οὐδὲν πρὸς τε τοὺς Θεσσαλοὺς ἔλεγε 10
 τάδε. „ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες Θεσσαλοί, ὡς ὁρᾶτε, ἐπιεί-
 γομαί τε κατὰ τάχος ἐλῶν ἐς Θρηίκην καὶ σπουδὴν
 ἔχω, πεμφθεὶς κατὰ τι πρῆγμα ἐκ τοῦ στρατοπέδου
 μετὰ τῶνδε· αὐτὸς δὲ ὑμῖν Μαρδόνιος καὶ ὁ στρατὸς
 αὐτοῦ, οὗτος κατὰ πόδας ἐμεῦ ἐλαύνων προσδόκιμος 15
 ἐστί. τοῦτον καὶ ξεινίζετε καὶ εἶ ποιεῦντες φαίνεσθε·
 οὐ γὰρ ὑμῖν ἐς χρόνον ταῦτα ποιεῦσι μεταμελήσει.“
 ταῦτα δὲ εἶπας ἀπῆλανε σπουδῆ τὴν στρατιὴν διὰ
 Θεσσαλίας τε καὶ Μακεδονίης ἰθὺ τῆς Θρηίκης, ὡς ἀλη-
 θείως ἐπειγόμενος, καὶ τὴν μεσόγαιαν τάμνων τῆς ὁδοῦ. 20
 καὶ ἀπικνέεται ἐς Βυζάντιον, καταλιπὼν τοῦ στρατοῦ
 τοῦ ἑωυτοῦ συγχροὺς ὑπὸ Θρηίκων κατακοπέντας κατ'
 ὁδὸν καὶ λιμῶ συστάντας καὶ καμάτω· ἐκ Βυζαντίου δὲ
 διέβη πλοίοισι. οὗτος μὲν οὕτω ἀπενόστησε ἐς τὴν
 Ἀσίην. 25

Τῆς δὲ αὐτῆς ἡμέρης τῆς περ ἐν Πλαταιῆσι τὸ 90
 τρωμα ἐγένετο, συνεκώρησε γενέσθαι καὶ ἐν Μυκάλη
 τῆς Ἰωνίης . . . ἐπει γὰρ δὴ ἐν τῇ Ἀήλω κατέατο οἱ Ἐλ-

89. 5. εἰ ἐθέλει: zu I 32 13.

9f. Die Worte οὔτε — οὐδὲν
 sagen nachträglich noch wie er
 sich zu den Phokeern benommen,
 deren Land er ebenfalls hatte durch-
 ziehen müssen.

12. ἐπιείγομαι — ἐλῶν, wie VII
 35 ὁρᾶτο ἐλῶν, IX 34 ἦσαν δὲ ὠ-
 σοντες.

15. οὗτος, wie c. 67 5.

17. ποιεῦσι: zum Präsens vgl.
 c. 78 13. — ἐς χρόνον 'dereinst' (III
 72 26).

20. τὴν μεσόγαιαν τάμνων τῆς

ὁδοῦ, 'auf dem geradesten Wege
 mitten durchs Land', ist zu VII
 124 4 erklärt.

23. συστάντας, conflictatos (VII
 170 8).

Samische Gesandte bei der
 hellenischen Flotte. Wun-
 dergeschichte des Sehers
 Euenios (c. 90—95).

90. τὸ τρωμα, wie VI 132 1,
 ohne nähere Bestimmung, wessen
 die Niederlage war.

3. Es fehlt etwa μάχην πρὸς τοὺς
 Πέρσας. — κατέατο, in den Winter-

ληρες οἱ ἐν τῆσι νησὶ ἅμα Λευτιχίδη τῷ Λακεδαι-
 5 μονίῳ ἀπικόμενοι, ἤλθόν σφι ἄγγελοι ἀπὸ Σάμου
 Λάμπων τε Θρασυκλέος καὶ Ἀθηναγόρης Ἀρχεστρατί-
 δεω καὶ Ἡγησίστρατος Ἀρισταγόρῳ, πεμφθέντες ὑπὸ
 Σαμίων λάθρῃ τῶν τε Περσέων καὶ τοῦ τυράννου Θεο-
 10 μήστορος τοῦ Ἀνδροδάμαντος, τὸν κατέστησαν Σάμου
 τυράννον οἱ Πέρσαι. ἐπελθόντων δὲ σφῶν ἐπὶ τοὺς
 στρατηγοὺς ἔλεγε Ἡγησίστρατος πολλὰ καὶ παντοῖα, ὡς
 ἦν μόνον ἴδωνται αὐτοὺς οἱ Ἴωνες ἀποστήσονται ἀπὸ
 Περσέων, καὶ ὡς οἱ βάρβαροι οὐκ ὑπομενέουσι· ἦν δὲ
 καὶ ἄρα ὑπομείνωσι, οὐκ ἐτέρην ἄγρην τοιαύτην εὐρεῖν
 15 ἂν αὐτοὺς· θεοὺς τε κοινὸς ἀνακαλέων προέτραπε αὐ-
 τοὺς ὄρσασθαι ἄνδρας Ἑλλήνας ἐκ δουλοσύνης καὶ
 ἀπαμῦναι τὸν βάρβαρον. εὐπετέες τε αὐτοῖσι ἔφη ταῦτα
 γίνεσθαι· τὰς τε γὰρ νέας αὐτῶν κακῶς πλέειν καὶ
 οὐκ ἀξιωμαχοὺς κείνοισι εἶναι. αὐτοὶ τε, εἴ τι ὑποπτεύ-
 20 οῦσι μὴ δόλω αὐτοὺς προάγοιεν, ἔτοιμοι εἶναι ἐν τῆσι
 91 νησὶ τῆσι ἐκείνων ἀγόμενοι θυμῶν εἶναι. ὡς δὲ πολ-
 λὸς ἦν λισσόμενος [ὁ ξεῖνος] ὁ Σάμιος, εἴρετο Λευτιχί-
 δης, εἴτε κληρόνος εἵνεκεν θέλων τυθέσθαι εἴτε καὶ κα-
 τὰ συντυχίην θεοῦ ποιεῖντος, „ὦ ξεῖνε Σάμιε, τί τοι τὸ
 5 οὖνομα;“ ὁ δὲ εἶπε „Ἡγησίστρατος“. ὁ δὲ ὑπαρπάσας
 τὸν ἐπίλοιπον λόγον, εἴ τινα ὀρηγοῦ λέγειν ὁ Ἡγησί-
 στρατος, εἶπε „δέχομαι τὸν οἰωνὸν τὸν Ἡγησιστράτου,

quartieren (vgl. VIII 130 12). Zur Sache VIII 132.

5. ἤλθόν σφι ἄγγελοι, wie schon im Herbst des vorigen Jahres (a. O.).

8. τῶν τε Περσέων, deren Flotte dort lag (VIII 130). — Θεομήστορος: s. VIII 85.

14. 'so würden sie einen Fang machen, wie nicht leicht zum zweiten Male'. Es war auf einen Überfall im Hafen abgesehen, der vom Lande aus unterstützt werden sollte; die ganze Flotte gedachte man so mit einem Schlage zu vernichten.

15. ἀνακαλέων, obtestans, wofür sonst ἐπικαλέειν od. -έειναι (I 199 16. III 65 31. 92η 31).

17. εὐπετέες sc. εἶναι.

18. κακῶς πλέειν: zu VIII 42 9.

91. πολλὸς 'dringend' (I 91 3).

4. κατὰ — ποιεῖντος, an Sinn = θεῶν τῶν (III 139 14), 'durch göttliche Fügung'.

5. ὑπαρπάσας, wie V 50 10.

7. δέχομαι: zu I 48 7. — Ἡγησιστράτου, omen nominis tui, von dem Redenden in seiner eigentlichen Bedeutung genommen.

ὦ ξεῖνε Σάμιε. σὺ δὲ ἡμῶν ποιεε δίκως αὐτὸς τε δοὺς
 πίστιν ἀποπλεύσειαι καὶ οἱ σὺν σοι ἔόντες οἶδε, ἦ μὲν
 Σαμίους ἡμῶν προθύμους ἔσεσθαι συμμάχους.“ ταῦτα 92
 τε ἅμα ἠγόρευε καὶ τὸ ἔργον προσῆγε· αὐτίκα γὰρ οἱ
 Σάμιοι πίστιν τε καὶ δοκίαν ἐποιεῦντο συμμαχίης πέρι
 πρὸς τοὺς Ἑλλήνας. ταῦτα δὲ ποιήσαντες οἱ μὲν ἀπέ-
 5 πλεον· [μετὰ σφῶν γὰρ ἐκέλευε πλέειν τὸν Ἡγησί-
 στρατον, οἰωνὸν τὸ οὖνομα ποιεῖντος·] οἱ δὲ Ἑλλήνες
 ἐπισχόντες ταύτην τὴν ἡμέρην τῇ ὑστεραίῃ ἐκαλλιερῶν-
 το, μαυτενομένου σφι Δηιφόνου τοῦ Εὐνήριου ἀνδρός
 Ἀπολλωνιῆτεω, Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν τῷ Ἴονίῳ κόλπῳ.
 93 τοῦτου τὸν πατέρα κατέλαβε Εὐνήριον πρῆγμα τοιόνδε.
 ἔστι ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ ταύτῃ ἰρὰ ἡλίου πρόβατα, τὰ
 τὰς μὲν ἡμέρας βόσκειται παρὰ (Χῶνα) ποταμόν, ὅς ἐκ
 Λάκμωνος ὄρεος ῥέει διὰ τῆς Ἀπολλωνίης [χώρης] ἐς
 θάλασσαν παρ' Ὀρικοῦ λιμένα, τὰς δὲ νύκτας ἀραιρη- 5
 μένοι ἄνδρες οἱ πλοῦτῳ τε καὶ γένει δοκιμώτατοι τῶν
 ἄστων, οὗτοι φυλάσσουσι ἐναντὸν ἕκαστος· περὶ πολλοῦ
 γὰρ δὴ ποιεῖνται Ἀπολλωνιῆται τὰ πρόβατα ταῦτα ἐκ

92. 2. προσῆγε, adiungebat (τῷ λόγῳ). Vgl. III 135 2.

5f. Die abgesperreten Worte stehen in Widerspruch mit c. 91 αὐτὸς ἀποπλεύσειαι. Sie werden eine alte Randerklärung zu c. 91 7 sein.

9. Ἀπολλωνίης δέ, indem Ἀπολλωνιῆτεω soviel ist als ἐὼν ἐξ Ἀπολλωνίης. S. zu c. 73 2.

93. 2. ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ, im Gebiete von Apollonia. — ἰρὰ ἡλίου πρόβατα, wahrscheinlich Schafe und an Zahl, wie auch sonst, 350 oder 360 nach den Jahrestagen, denen sie entsprechen. Od. μ 128 auf der Insel Thrinakia βόσκοντ' ἡελίοιο βόες καὶ ἴφια μῆλα, Ἐπτά βοῶν ἀγέλαι, τόσα δ' οἰῶν πόεα καλά. Πεντήκοντα δ' ἕκαστα. Hymn. Apoll. 412 Ταύραρον, ἐνθα τε μῆλα βαδύτορχα βόσκειται αἰεὶ Ἡελίοιο ἄνακτος.

3. Χῶνα ist ergänzt aus Theognost Kanon. 794 Χῶν Χωνὸς ὄνομα ποταμοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἡ Ἑπειρος Χωνία, παρὰ Ἡροδότῳ. — Der bei Orikos mündende kleine Fluß hat seine Quellen nicht so weit ostwärts, da sie auf dem Lakmon entspringen könnten. Er ist mit dem Aaos oder Aas verwechselt, der aber bei Apollonia selber ausströmte (Strab. 271 u. a.).

4. διὰ τῆς Ἀπολλωνίης, durch das Gebiet von A. S. zu c. 17 3.

6. Aristot. Pol. IV 4 ἂν οἱ ἐλευθεροὶ ὀλίγοι ὄντες πλειόνων καὶ μὴ ἐλευθέρων ἀρχῶσι . . . ὅσον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἴονίῳ καὶ ἐν Θήρᾳ. ἐν τούτων γὰρ ἐκατέρῃ τῶν πόσεων ἐν ταῖς τιμαῖς ἦσαν οἱ διαφέροντες κατ' εὐγένειαν καὶ πρῶτοι κατασχόντες τὰς ἀποικίας ὀλίγοι ὄντες πολλῶν.

Θεοπροπίου τινός· ἐν δὲ ἀντροῦ ἀλλίζονται ἀπὸ τῆς
 10 πόλιος ἐκίας. ἐνθα δὴ τότε ὁ Εὐήμιος οὗτος ἀραιρημένος
 ἐφύλασσε. καὶ κοτε αὐτοῦ κατακοιμήσαντος φυλακὴν
 παρελθόντες λύκοι ἐς τὸ ἀντρον διέφθειραν τῶν προ-
 βάτων ὡς ἐξήχοντα. ὁ δὲ ὡς ἐπήσειε, εἶχε σιγῇ καὶ
 15 ἔφραζε οὐδενί, ἐν νόφ ἔχων ἀντικαταστήσειν ἄλλα πριά-
 μενος. καὶ οὐ γὰρ ἔλαθε τοὺς Ἀπολλωνίητας ταῦτα
 γενόμενα, ἀλλ' ὡς ἐπέθοντο, ὑπαγαγόντες μιν ὑπὸ
 δικαστήριον κατέκριναν, ὡς τὴν φυλακὴν κατακοιμήσαν-
 τα, τῆς ὄψιος στερηθῆναι. ἐπεῖτε δὲ τὸν Εὐήμιον ἐξε-
 20 τύρωσαν, αὐτίκα μετὰ ταῦτα οὔτε πρόβατά σφι ἔτικτε
 οὔτε γῆ ἔφραζε ὁμοίως καρπὸν. πρόφρατα δὲ σφι ἐν τε
 Λωδῶνῃ καὶ ἐν Δελφοῖσι ἐγένετο, ἐπεῖτε ἐπειρώτων
 [τοὺς προφήτας] τὸ αἴτιον τοῦ παρεόντος κακοῦ, [οἱ δὲ
 αὐτοῖσι ἔφραζον] ὅτι ἀδίκως τὸν φύλακον τῶν ἰδῶν προ-
 25 βάτων Εὐήμιον τῆς ὄψιος ἐστέρησαν· αὐτοὶ γὰρ ἐπορμη-
 σαι τοὺς λύκους, οὐ πρότερόν τε παύσεσθαι τιμωρόντες
 ἐκείνῳ πρὶν ἢ δίκας δῶσι τῶν ἐποίησαν ταύτας τὰς
 ἀν' αὐτὸς ἔληται [καὶ δικαιοῦ]. τούτων δὲ ἐπιτελεσμένων
 αὐτοὶ δώσειν Εὐημίῳ δόσιν τοιαύτην τὴν πολλοὺς μιν
 94 μακαριεῖν ἀνθρώπων ἔχοντα. τὰ μὲν χρηστήρια ταῦτά
 σφι ἐχρήσθη, οἱ δὲ Ἀπολλωνίηται ἀπόρρητα ποιησά-
 μενοι προσέθεσαν τῶν ἀστῶν ἀνδράσι διαπρηξά. οἱ δὲ
 σφι διέπρηξαν ὧδε· κατημένου Εὐημίῳ ἐν Θῶκῳ ἐλ-

9f. ἀπὸ — ἐκίας, wie III 41 9. II. σ 256 ἐκίας δ' ἀπὸ Ἰλίου εἰμέν. Vgl. VIII 53 4. — τότε giebt hier, wie öfters, keinen Hinweis auf eine im vorigen bestimmte Zeit, sondern führt nur, nach der Digression, auf den vorliegenden Fall zurück.

19f. Über diese Art von Heim-suchung vgl. zu III 65 36. — πρόφρατα, unten c. 94 1 durch χρηστήρια, 17 durch Θεοπρόπια vertreten; s. zu V 63 5.

22. τοὺς προφήτας, in doppe-ltem Widerspruch mit II 55 2 und mit VIII 36 13. Der Korrektor, welcher die ihm unklare Beziehung

von αὐτοὶ (24) zu ergänzen suchte, hielt sich dabei an πρόφρατα.

24. αὐτοὶ, die befragten Götter, Zeus und Apollon, die in den Orakeln selber sprechend eingeführt wurden. Vgl. I 47 13. VII 141 15.

27. ἐπιτελεσμένων, eig. ἐπιτελοθέντων; s. zu c. 78 13.

94. 2f. ἀπόρρητα π.: zu c. 45 4. — προσέθεσαν, mandarunt, wie V 30 26.

4f. ἐν Θῶκῳ, auf der Agora, wo die Bürger sich zu öffentlichen Geschäften und persönlichem Verkehr tagtäglich zusammenfanden (ἀγοράζειν, III 137 3. 139 10). Od.

θόντες οἱ παρίζοντο καὶ λόγους ἄλλους ἐποιεῦντο, ἐς 5
 ὁ κατέβαινον συλλυπεύμενοι τῷ πάθει· ταύτη δὲ ὑπά-
 γοντες εἰρώτων τίνα δίκην ἂν ἔλοιτο, εἰ ἐθέλοιεν Ἀπολ-
 λωνίηται δίκας ὑποστήναι [δώσειν] τῶν ἐποίησαν. ὁ δὲ
 οὐκ ἀκηρῶς τὸ Θεοπρόπιον εἴλετο εἴπας εἴ τις οἱ δοίη
 ἀγροὺς, τῶν ἀστῶν ὀνομάσας τοῖσι ἠπίστατο εἶναι καλ- 10
 λίστους δύο κλήρους τῶν ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ, καὶ οἴκησιν
 πρὸς τούτοισι τὴν ἥδε καλλίστην ἐοῦσαν τῶν ἐν πόλι·
 τούτων δὲ ἔφη ἐπήβολος γενόμενος τοῦ λοιποῦ ἀμήνιτος
 εἶναι, καὶ δίκην οἱ ταύτην ἀποχρᾶν γενομένην. καὶ ὁ
 μὲν ταῦτα ἔλεγε, οἱ δὲ πάρεδροι εἶπαν ὑπολαβόντες 15
 „Εὐήμιε, ταύτην δίκην Ἀπολλωνίηται τῆς ἐκτυφλώσιος
 ἐκτίνοσίν τοι κατὰ Θεοπρόπια τὰ γενόμενα.“ ὁ μὲν
 δὴ πρὸς ταῦτα δεινὰ ἐποίησε, τὸ ἐνθεῦτεν κενθόμενος τὸν
 πάντα λόγον, ὡς ἐξαπατηθεῖς· οἱ δὲ πριάμενοι παρὰ
 τῶν ἐκτημένων διδοῦσιν οἱ τὰ εἴλετο. καὶ μετὰ ταῦτα 20
 αὐτίκα ἐμψντον μαντικὴν εἶχε, ὥστε καὶ ὀνομαστὸς
 γενέσθαι. τούτου δὴ ὁ Αἰήφορος ἐὼν παῖς τοῦ Εὐημίῳ 95

ο 408 οἱ μὲν ἄρ' ἐς Θῶκον πρό-
 μολον δήμοιό τε φῆμιν. Vgl. VI
 63 5. — λόγους ἄλλους ἐπ. 'unter-
 hielten sich von anderen Dingen'.
 Vgl. VIII 74 6.

5. ἐς ὁ κατέβαινον συλλυπεύμενοι
 'bis sie endlich darauf kamen ihr
 Beileid auszusprechen'. Zu I 90
 15. VI 39 13.

6. ὑπάγοντες 'allmählich hinlei-
 tend', zu dem eigentlichen Gegen-
 stande.

8. ὑποστήναι: zu c. 34 9.

14. εἶναι 'dafs er sein wolle',
 ἀποχρᾶν 'dafs ihm genügen solle'.

18f. πρὸς ταῦτα: die vorher-
 gehenden Worte allein erklären
 die Entrüstung (δεινὰ ἐποίησε, zu
 II 121 e 2) des Euenios noch nicht:
 darum tritt ergänzend hinzu τὸ
 ἐνθεῦτεν — λόγον, und dann das
 daraus sich ergebende Motiv ὡς
 ἐξαπατηθεῖς. — τὸν πάντα λόγον,
 totum negotium (zu I 21 6).

21. εἰμψντος, Ggs. ἐντεχνος. Bei

ihm war eine unmittelbare Gottes-
 gabe was andere als überliefer-
 bares Wissen kunstmäßig erlernten.
 Sonst durften sich nur die alten
 heroischen Seher ihrer rühmen (II.
 a 72 von Kalchas ἦν διὰ μαντο-
 σῆν τὴν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλ-
 λων, Pind. Ol. VI 65 von Iamos
 ἐνθα οἱ ὅπασε (Ἀπόλλων) θησαν-
 ρὸν δίδνμον μαντοσῆνας, wie der
 begeisterte Sänger Od. γ 347 sich
 seiner Sangeskunst (αὐτοδίδακτος
 δ' εἰμὶ, θεὸς δ' ἐμοὶ ἐν φρεσὶν
 οἴμας Παντολας ἐνέμνησεν). Auch
 von ihr galt und ihrem Gegensatz
 zu dem berufsmäßigen Handwerk
 Pindars Wort Ol. VI 86 σοφὸς ὁ
 πολλὰ εἰδὼς φνᾶ· μαθόντες
 δὲ λάβροι παγλωσσία, κόρακες
 ὄς, ἀκρᾶντα γαυέτεον Λιδὸς πρὸς
 ὄρνιθα φείον.

95. τούτων — τοῦ Εὐημίῳ, ge-
 sperrt wie VII 164 7. VIII 138 13.
 IX 36 1. 93 1. — ἀγόντων, wie
 c. 36 1. — Κορινθίων, die ge-

ἀρόντων Κορινθίων ἐμαντεύετο τῆ στρατιῇ. ἤδη δὲ καὶ τότε ἤκουσα, ὡς ὁ Διήφορος ἐπιβατεύων τοῦ Εὐθύνου οὐνόματος ἐξελάμβανε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἔργα, οὐκ ἔδῶν Εὐθύνου παῖς.

96 Τοῖσι δὲ Ἕλλησι ὡς ἐκαλλίεργε, ἀνήγον τὰς νέας ἐκ τῆς Ἀήλου πρὸς τὴν Σάμον. ἐπεὶ δὲ ἐγένοντο τῆς Σαμῆς πρὸς Καλαμύσοισι, οἱ μὲν αὐτοῦ δομισάμενοι κατὰ τὸ Ἡραϊον τὸ ταύτη παρεσκευάζοντο ἐς ναυμαχίην, οἱ δὲ Πέρσαι πνθόμενοι σφέας προσπλέειν ἀνήγον καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἠπειρον τὰς νέας τὰς ἄλλας, τὰς δὲ Φοινίκων ἀπῆκαν ἀποπλέειν. βουλευόμενοι γὰρ σφι ἐδόκεε ναυμαχίην μὴ ποιέεσθαι· οὐ γὰρ ὄν ἐδό-

meinschaftlich mit Kerkyra seine Vaterstadt kolonisiert hatten (Thukyd. I 25. Skymnos 440).

2 ff. ἤδη — ἤκουσα: zu IV 77 2. — ἐπιβατεύων 'sich anmaßend', *invadens* (III 63 16). — ἐξελάμβανε — ἔργα 'Arbeiten übernahm, sich zu Leistungen verdung'. Also ein sog. *εργολάβος* oder ein *δημιουργός* (Od. ρ 383 *εἰ μὴ τῶν οἱ δημιουργοὶ ἔασον, Μάντιν ἢ ἰητήρα κακῶν ἢ τέκτονα δούρων ἢ καὶ θέσπιν ἀοιδόν* — Ὅδοι γὰρ κλητοὶ γὰρ βροτῶν ἐπ' ἀπειροναγῶν), der im Lande umherzog und seine Kunst jedem, der sie brauchen mochte, um bestimmten Preis feilbot; kurz ein Lohnarbeiter gewöhnlichen Schlages. *ἐκλαμβάνειν* (*conducere, redimere*) sagt man von dem welcher eine Arbeit unter festen Bedingungen auszuführen übernimmt, wie *ἐκδιδόναι* von dem welcher sie zur Ausführung übergibt. Der Ausdruck ist so verächtlich wie II 94 11 der von Melampus. — ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα 'über Hellas hin, in H. umher'. Nämlich in *ἐξελάμβανε ἔργα* liegt mitbegriffen dafs er ein unstetes Wanderleben führte. Besonders in der epischen Sprache ist ἐπὶ mit Akk. in jener Bedeutung häufig bei Wörtern die weitgedehnte Flächen und

Räume bezeichnen (*γῆ θάλασσα ἄστεα*), ohne immer auch einem Verbum der Bewegung sich anzuschließen. Od. α. O., π 63 *φροὶ δὲ πολλὰ βροτῶν ἐπὶ ἄστεα δινηθήναι*, ω 200 *στρυγερὴ δὲ τ' ἀοιδὴ ἔσσει ἐπ' ἀνθρώπων*, Hesiod *ἔργ. 527 ἀλλ' ἐπὶ κναίων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν τε στρωφᾶται*, Eurip. *Hipp. 1048 ἀλλ' ἐκ πατροφᾶς φρυγᾶς ἀλητεῶν γ' ἄνδρ' ἔβην ἐπ' αἶαν λυπρὸν ἀντήσσει βλον*. Vgl. ἐπὶ πολλόν II 32 9. VIII 107 11.

Schlacht bei Mykale (c. 96—106).

96. 3 f. Wo der Ort *Καλάμισα* auf der samischen Küste gelegen ist unbekannt; jedenfalls auf der Ostseite, weil die persische Flotte, gegen welche sich die hellenische aufstellte, auf dieser Seite bei der Stadt Samos lag. Wenn das hier genannte Heräon das berühmte war, so ist er nahe bei der Stadt anzusetzen.

5 f. ἀνήγον, von Samos, wo sie bislang lagen, über den schmalen Sund, der Samos von Mykale trennt (I 148 4). Nur hierauf bezieht sich ἀνήγον, nicht auch auf πρὸς τὴν ἠπειρον ('und zwar zum Festlande hin').

7. ἀπῆκαν ἀποπλέειν, schon im Winter; s. zu VIII 130 13.

κεον ὁμοιοὶ εἶναι. ἐς δὲ τὴν ἠπειρον (ἀνήγον), ὅπως ἔωσι ὑπὸ τῶν πεζῶν στρατῶν τὸν σφέτερον ἐόντα ἐν τῇ 10 Μυκάλῃ, ὃς κελεύσαντος Ξέρξεω καταλελειμμένος τοῦ ἄλλου στρατοῦ Ἰωνίην ἐφύλασσε· τοῦ πληθοῦς μὲν ἦν ἐξ μυριάδες, ἐστρατήγεε δὲ αὐτοῦ Τιγράνης κάλλει καὶ 15 μεγάθει ὑπερφέρων Περσέων. ὑπὸ τοῦτον μὲν δὴ τὸν στρατὸν ἐβουλευσαντο καταφρονῶντες οἱ τοῦ ναυτικοῦ 15 στρατηγοὶ ἀνιρῶσαι τὰς νέας καὶ περιβαλέσθαι ἔρκος ἔρκμα (τε) τῶν νεῶν καὶ σφέων αὐτῶν κρησφύγετον. ταῦτα βουλευσάμενοι ἀνήγοντο. ἀπικόμενοι δὲ παρὰ τὸ τῶν 97 Ποτινέων ἰδὼν τῆς Μυκάλῃς ἐς Γαίσιονά τε καὶ Σκολοπέοντα, τῆ Ἀήμητρος Ἐλευσινῆς ἰδὼν, τὸ Φίλιστος δὲ Πασικλέος ἰδρῶσατο Νεῖλεω τῷ Κόδρον ἐπιστόμενος 5 ἐπὶ Μιλήτου κιστῶν, ἐνθαῦτα τὰς τε νέας ἀνιρῶσαν 5 καὶ περιεβάλλοντο ἔρκος καὶ λίθων καὶ ξύλων, δένδρεα ἐκκόψαντες ἡμερα, καὶ σκόλοπας περὶ τὸ ἔρκος κατέπηξαν, καὶ παρεσκευάδατο ὡς πολιορκησόμενοι καὶ ὡς

9. ὁμοιοὶ = ἀξιώμαχοι (c. 90 19).

10. ὑπό: vgl. VIII 92 14. Mit dem Akkusativ wie V 10 6. VII 108 4.

11 f. καταλελειμμένος 'zurückgeblieben' mit dem Genitiv, wie öfter *λείπεσθαι* (zu VII 153 7). Doch läßt sich der Genitiv auch partitiv fassen, wie VII 170 20. — τοῦ ἄλλου στρατοῦ, das nach Europa zog.

13. Τιγράνης: s. VII 62 4. Man fand ihn später unter den Toten (c. 102 24). — Vor κάλλει fehlt wohl ἀνῆρ.

17. ἔρκμα — κρησφύγετον, wie c. 15 11 ff.

97. 2. πότνια als Appellativ kommt allen weiblichen Gottheiten zu, wie ἀναξ den männlichen; doch weist der Plural entweder auf einen Kult der Demeter und Kore, der *θεαὶ θεομοφόροι* (Pausan. IX 8 1. Soph. O. K. 1050. Aristoph. Thesm. 1149), oder der Eumeniden (Äschyl. Sept. 864. Eum. 931. Soph. O. K. 84, Eurip. Or. 318 *ποτνιαδες θεολ*).

Von dem Dienst der Thesmophoren an dieser Küste ein Beleg VI 16 8. — *Γαίσιον*, auch *Γαίσιος*, ein Küstenbach an der Südseite von Mykale beim Vgb. Trogilios (Strab. 636. Athen. 311. Hesych. s. v. Mela I 17. Plin. V 113). Das Wort *ποταμός* ist wohl hinter τε ausgefallen. An seiner Mündung ist der Ort *Σκολοπέεις* zu suchen, der vom Rfahlwerk der Perser (7) benannt zu sein scheint. Vgl. zu V 118 3 (τε—κα).

4. S. zu I 147 3.

7. ἡμερα, ohne Rücksicht auf den Wohlstand der (milesischen) Besitzer und obgleich ein waldreiches Gebirge in der Nähe war.

8 ff. Der durch Ausfall und falsche Ergänzung entstellte Satz mag ursprünglich etwa gelautet haben: *ἐπ' ἀμφότερα γὰρ ἐπιλεγόμενοι* (vgl. VIII 22 17) *παρεσκευάζοντο καὶ ὡς πολιορκησόμενοι καὶ ὡς νικήσοντες*. Die Perser, scheint es, richteten sich gleichzeitig auf Ver-

νικήσαντες· ἐπ' ἀμφοτέρω ἐπιλεγόμενοι γὰρ παρεσκευά-
ζοντο.

98 Οἱ δὲ Ἕλληνας ὡς ἐπύθοντο οἰχωρότας τοὺς βαρ-
βάρους ἐς τὴν ἠπειρον, ἦχθοντο ὡς ἐκπεφρονησάντων
ἀπορίῃ τε εἶχοντο ὅ τι ποιήσωσι, εἴτε ἀπαλλάσσονται
ὀπίσω εἴτε καταπλέωσι ἐπ' Ἑλλησπόντου. τέλος δ'
ἔδοξε τούτων μὲν μηδέτερα ποιέειν, ἐπιπλέειν δὲ ἐπὶ
τὴν ἠπειρον. παρασκευασάμενοι ὦν ἐς ναυμαχίην καὶ
ἀποβάθρας καὶ ἄλλα ὄσων ἔδεε, ἐπλεον ἐπὶ τῆς Μυ-
κάλῃς. ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ τε ἐγίνοντο τοῦ στρατοπέδου καὶ
οὐδεὶς ἐφαίνετό σφι ἐπαναγόμενος, ἀλλ' ὄρων νέας
ἀνεκλυσμένας ἔσω τοῦ τείχεος, πολλὸν δὲ πεζὸν παρα-
κεκριμένον παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐνθαῦτα πρῶτον μὲν
ἐν τῇ νηὶ παραπλέων, ἐγγρήμψας τῷ αἰγιαλῷ τὰ μάλι-
στα, Λευτυχίδης ὑπὸ κήρυκος προηγόρευε τοῖσι Ἴωσι
λέγων „ἄνδρες Ἴωνες, ὅσοι ὑμῶν τυγχάνουσι ἐπακούοντες,
μάθετε τὰ λέγω· πάντως γὰρ οὐδὲν συνήσουσι Πέρσαι
τῶν ἐγὼ ὑμῖν ἐντέλλομαι. ἐπεὰν συμμίσγωμεν, μεμνησθαι
τινὰ χρῆ ἔλευθερίας μὲν πάντων πρῶτον, μετὰ δὲ τοῦ
συνδήματος Ἡβῆς. καὶ τάδε ἴστω καὶ ὁ μὴ ἀκούσας
ὑμῶν πρὸς τοῦ ἀκούσαντος.“ [ὧντὸς δὲ οὗτος ἐὼν
τυγχάνει νόος τοῦ πρήγματος καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ ἐπ'

teidigung (der Schiffe) und auf einen
siegreichen Angriff ihres Land-
heeres ein. Vgl. c. 101 16.

98. 5. μηδέτερα: vom Plural zu
V 39 12.

7. ἀποβάθρας hier 'Enter-
brücken'.

10. παρακεκριμένον: zu VIII 70 2.

12. τὰ μάλιστα hier = ὅτι μάλι-
στα. Anders V 63 9.

13. ὑπὸ κήρυκος, per praecoonem,
praecoonis voce, ist stehender Aus-
druck von der Verwendung eines
begleitenden Ausrufers. Verschie-
den κήρυκα πέμπων (V 70 6 u. s.).

14. Vgl. c. 42 17.

15. Vgl. jedoch c. 16 13.

17. τῶνα: zu VI 9 14.

18. σύνθημα 'Feldgeschrei'. VIII
7 11 'verabredetes Zeichen'. Da zu
solchen σύνθηματα in der Regel
Namen von Göttern gewählt wer-
den, die zu dem Kampfe und den
Kämpfenden in irgendeiner nähe-
ren lokalen oder persönlichen Be-
ziehung standen und deren Bei-
stand erfleht werden sollte, eine
solche Beziehung aber bei der Göttin
Ἡβῆ nicht erkennbar ist, so will
Roscher (NJahrb. für Philol. 119
S. 349) dafür Ἥρη schreiben. Der
größte Tempel dieser Göttin war
der Ausgangspunkt der Flotte (c.
96 4) und stand bei der Schlacht
in ihrem Rücken.

19. Die Stelle ist eine Nach-
ahmung von VIII 22.

Ἀρτεμισίῳ· ἢ γὰρ δὴ λαθόντα τὰ ῥήματα τοὺς βαρβάρους
ἐμίλλε τοὺς Ἴωνας πείσειν, ἢ ἔπειτα ἀνεπιχθόντα ἐς
τοὺς βαρβάρους ποιήσειν ἀπίστους τοῖσι Ἕλλησι].

Λευτυχίδεω δὲ ταῦτα ὑποθεμένου δεύτερα δὴ τάδε 99
ἐποίηεν οἱ Ἕλληνας· προσσχόντες τὰς νέας ἀπέβησαν ἐς
τὸν αἰγιαλόν. καὶ οὗτοι μὲν ἐτάσσοντο, οἱ δὲ Πέρσαι
ὡς εἶδον τοὺς Ἕλληνας παρασκευαζομένους ἐς μάχην καὶ
τοῖσι Ἴωσι παρανέσαντας, τοῦτο μὲν ὑπονοήσαντες τοὺς 5
Σάμιους τὰ Ἑλλήνων φρονέειν ἀπαιρόνται τὰ ὄπλα. οἱ
γὰρ ὦν Σάμιοι ἀπικομένων Ἀθηναίων αἰχμαλώτων ἐν
τῇσι νηυσὶ τῶν βαρβάρων, τοὺς ἔλαβον ἀπὸ τῆν Ἀττι-
κῆν λελειμμένους οἱ Ξέρξεω, τούτους λυσάμενοι πάντας
ἀποπέμπουσι ἐποδιάσαντες ἐς Ἀθήνας· τῶν εἵνεκεν 10
οὐκ ἦμιστα ὑποψίην εἶχον, πεντακοσίας κεφαλὰς τῶν
Ξέρξεω πολεμίων λυσάμενοι. τοῦτο δὲ τὰς διόδους τὰς
ἐς τὰς κορυφὰς τῆς Μυκάλῃς φερούσας προστάσσουσι
τοῖσι Μιλησίοισι φυλάσσειν ὡς ἐπισταμένοισι δῆθεν
μάλιστα τὴν χώραν· ἐποίηεν δὲ τοῦτο (τοῦδε) εἵνεκεν 15
ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου ἔωσι. τούτους μὲν Ἴώνων, τοῖσι
καὶ κατεδόκεον νεοχμὸν ἂν τι ποιέειν δυνάμιος ἐπιλα-
βομένοισι, τρόποισι τοιοῦτοισι προεφυλάσσοντο οἱ Πέρ-
σαι, αὐτοὶ δὲ συνεφόρησαν τὰ γέρεα ἕρκος εἶναι
σφίσι.

23. ἀπίστους 'misstrauisch'.

99. 2. τὰς νέας, hier zugesetzt
wie VIII 42 κατέσχον τὰς νέας.

6. τὰ Ἑλλήνων φρονέειν, cum
Graecis sentire (II 162 27).

11. ὑποψίην εἶχον, Paraphrase
des Passivs (ἐποπτεύοντο), wie
ἀπτήν λόγον τιτὴν ἔχων u. dgl.

12. διόδους, 'Engpässe, Schluch-
ten' (VII 201 2. IX 104 2).

14. τοῖσι Μιλησίοισι, die doch
494 großenteils getötet oder ver-
schickt sein sollten (VI 19 f.)! So er-
scheinen auch die Eretrier, trotz VI
101. 119, wieder bei den Kämpfen
bei Euboea und Salamis. In beiden

Fällen war eben nur ein Teil der
Bürger erlegen.

15. Zu dem ergänzten τοῦδε
vgl. I 22 1. 136 9. II 89 5.
Auch sonst weist H. in zahlreichen
Stellen auf die nachfolgende Ab-
sicht nur mit τοῦδε oder τῶνδε
εἵνεκεν (oder εἵνεκα), außer in der
Verbindung αὐτοῦ τοῦτου εἵνεκεν
(I 80 22. V 91 24).

16 f. τοῖσι καί, wie c. 85 12. Der
Dativ in Analogie zu dem hier sinn-
ähnlichen συνειδέναι, ἐνορᾶν τινὶ
τι. Vgl. auch κατακρίνειν ('zuer-
kennen') τινὶ τι (II 133 15).

19. συνεφόρησαν τὰ γέρεα: zu
c. 61 13.

100 Ὡς δὲ ἄρα παρεσκευάστω τοῖσι Ἑλλήσι, προσήσαν πρὸς τοὺς βαρβάρους· ἰοῦσι δὲ σφι φήμη τε ἐσέπτατο ἐς τὸ στρατόπεδον πᾶν καὶ κηρυκῆιον ἐφάνη ἐπὶ τῆς κυματώγης κείμενον· ἢ δὲ φήμη διήλθε σφι
5 ὧδε, ὡς οἱ Ἕλληνες τὴν Μαρδονίου στρατιὴν νικῶεν ἐν Βοιωτοῖσι μαχόμενοι. δηλαδὴ πολλοῖσι τεκμηρίοισι ἐστὶ τὰ θεῖα τῶν προηγουμένων, εἰ καὶ τότε, τῆς αὐτῆς ἡμέρης συμπίπτοντος τοῦ τε ἐν Πλαταιῆσι καὶ τοῦ ἐν Μυκάλῃ μέλλοντος ἐσεσθαι τρώματος, φήμη τοῖσι Ἑλ-
10 λήσι τοῖσι ταύτῃ ἐσαπικετο, ὥστε θαρσῆσαι τε τὴν στρατιὴν πολλῶ μᾶλλον καὶ ἐθέλειν προθυμότερον κιν-
101 ουνεῦεν. καὶ τότε ἕτερον συνέπεσε γινόμενον, Ἀθήμητρος τεμένεια Ἐλεσθινίης παρὰ ἀμφοτέρων τὰς συμβολὰς εἶναι· καὶ γὰρ δὴ ἐν τῇ Πλαταιίδι παρ' αὐτὸ τὸ Δημήτριον ἐγένετο, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, ἢ
5 μάχη, καὶ ἐν Μυκάλῃ ἐμελλε ὡσαύτως ἐσεσθαι. γεγόναι δὲ νίκην τῶν μετὰ Πανσαντίω Ἑλλήνων ὀρθῶς σφι ἢ φήμη συνέβαινε ἐλθοῦσα· τὸ μὲν γὰρ ἐν Πλαταιῆσι (τρώμα) πρῶτον ἐτι τῆς ἡμέρης ἐγένετο, τὸ δὲ ἐν Μυκάλῃ περὶ δεῖλην. οὗτι δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρης συνέβαινε
10 γίνεσθαι μὴνός τε τοῦ αὐτοῦ, χρόνῳ οὐ πολλῶ σφι ὕστερον δηλαδὴ ἀναμανθάνουσι ἐγένετο. ἦν δὲ ἀρρωδίη σφι, πρὶν τὴν φήμην ἐσαπικέσθαι, οὗτι περὶ σφέων

100. 4. διήλθε, sc. τὸ στρατόπεδον.

5. ὧδε ist auf φήμη διήλθε als einen Begriff zu beziehen, gerade wie c. 101 6 ὀρθῶς auf φήμη — ἐλθοῦσα, und weist auf den Inhalt des Folgenden wie III 4 18. IV 61 2. V 95 10. VIII 144 18.

6 ff. Zur ganzen Satzform vgl. V 78. — τὰ θεῖα τῶν προηγουμένων 'die göttliche, wunderbare Fügung der Dinge'. Vgl. I 174 18. II 66 11. III 42 18. VII 137 14. VIII 65 15. 94 10.

10. ὅτε, final. Vgl. VIII 13 9.

101. 5. γεγόναι: denn oben c. 100 5 ist νικῶεν 'Sieger seien', wie c. 48 26.

10. μὴνός: die Schlacht bei Salamis fiel gegen Ende September (zu VIII 65 6); über zehn Monate später fiel Mardonios in Attika ein (c. 3 10); darauf verfloß noch ungefähr ein Monat (vgl. c. 8 4. 41 2) bis zur Schlacht, die also frühestens Anfang September anzusetzen ist. Plutarchs ungleiche Angaben Arist. 19. Camill. 19. mor. 349 geben den 3. oder 4. Boëdromion, oder den 26. Metageitnion (böot. Panemos); jenes scheint das Datum der athenischen, dieses der plattäischen Siegesfeier zu sein. Vgl. zu VI 106 13.

12 f. περὶ σφέων αὐτῶν: sonst

αὐτῶν οὕτω ὡς τῶν Ἑλλήνων, μὴ περὶ Μαρδονίῳ πταίσῃ ἢ Ἑλλάς. ὡς μέντοι ἢ κληδῶν αὐτῇ σφι ἐσέπτατο, μᾶλλον τι καὶ ταχύτερον τὴν πρόσοδον ἐποιεῦντο. οἱ μὲν
15 δὲ Ἕλληνες καὶ οἱ βάρβαροι ἐσπευδον ἐς τὴν μάχην, ὡς σφι καὶ αἱ νῆσοι καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἀεθλα προέκειτο.

Τοῖσι μὲν νῦν Ἀθηναίοισι καὶ τοῖσι προσεχέσι 102
τούτοισι τεταγμένοισι, μέχρι κοῦν τῶν ἡμισέων, ἢ ὁδοῦ ἐγένετο κατ' αἰγιαλὸν τε καὶ ἄπεδον χωρὸν, τοῖσι δὲ Λακεδαιμονίοισι καὶ τοῖσι ἐπεξῆς τούτοισι τεταγμένοισι κατὰ τε χαράδραν καὶ ὄρεα. ἐν ᾧ δὲ οἱ Λακεδαιμό-
5 νιοι περιήσαν, οὗτοι οἱ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ κέρει [ἔτι] καὶ δὴ ἐμάχοντο. ἕως μὲν νῦν τοῖσι Πέρσησι ὀρθὰ ἦν τὰ γέγρα, ἡμύνοντό τε καὶ οὐδὲν ἔλασσον εἶχον τῇ μάχῃ· ἐπεὶ δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν προσεχέων ὁ στρατός, ὅπως ἐωυτῶν γένηται τὸ ἔργον καὶ μὴ Λακεδαιμονίων,
10 παρακελευσάμενοι ἔργον εἶχοντο προθυμότερον, ἐνθεῦτεν ἤδη ἑτεροιοῦτο τὸ πρῆγμα. διωσάμενοι γὰρ τὰ γέγρα οὕτω φερόμενοι ἐσέπεσον ἀλέες ἐς τοὺς Πέρσας, οἱ δὲ δεξάμενοι καὶ χρόνον συχνὸν ἀμυνόμενοι τέλος ἔφεν-

auch bei H. der Dativ; vgl. besonders VIII 74 5. — τῶν Ἑλλήνων des Mutterlandes. Es ist wohl ἐκεί (od. ἐκεῖνη) hinter τῶν ausgefallen (vgl. c. 100 10) oder ἄλλων. — περὶ Μαρδονίῳ πταίσῃ 'dafs Mardonios die Klippe sei, an welcher Hellas Schiffbruch leide', mit einer sehr geläufigen Metapher st. 'dafs Hellas im Kampf mit M. unterliege'. Sonst aber πταίσῃ πρὸς τινα (τινί) oder ἐν τινί. S. zu I 16 8. περὶ stimmt besser zu πίπτειν (I 108 17).

14. μᾶλλον τι, aliquanto magis (I 96 12).

16. ἐσπευδον, nicht räumlich. Denn die Perser erwarteten den Angriff (c. 99).

102. Zu dem nach μὲν δὲ anstößigen μὲν νῦν vgl. VIII 108 6 u. 8. — προσεχέσι, attributiv zu τεταγμένοισι. Unter 4 u. 16 ἐπεξῆς τετα-

γμένοι. Das östlich vom persischen Lager gelandete Heer marschierte nicht in Kolonnen dem Ufer entlang, sondern, um den Feind zugleich von der Seite zu fassen (περιήσαν), in breiter Schlachtlinie, für welche der Küstensaum zu schmal war, sodafs der rechte Flügel (Lakedämonier) am Gebirge einherziehen mußte. Die Perser erwarteten den Angriff auf der Küste.

5. χαράδραν, vermutlich des Gässon, an welchen sich das feindliche Lager als einen natürlichen Schutzgraben anlehnte (c. 97 3).

6. καὶ δὴ = ἤδη (c. 11 14). ἔτι stand wohl oben bei περιήσαν.

8. ἔλασσον εἶχον, inferiores erant (IV 3 9).

11. ἔργον εἶχοντο, opus aggrediebantur (III 72 27).

- 15 γον ἐς τὸ τεῖχος. Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικωνῖοι καὶ Τροιζήνιοι (οὗτοι γὰρ ἦσαν ἐπεξῆς τεταγμένοι) συνεπισπόμενοι συνεσέπιπτον ἐς τὸ τεῖχος. ὡς δὲ καὶ τὸ τεῖχος ἀραιήθη, οὗτ' ἔτι πρὸς ἀλκὴν ἐτρέποντο οἱ βάρβαροι πρὸς φυγὴν τε ὁρμέατο οἱ ἄλλοι πλὴν
- 20 Περσέων· οὗτοι δὲ κατ' ὀλίγους γινόμενοι ἐμάχοντο τοῖσι αἰεὶ ἐς τὸ τεῖχος ἐσπίπτονσι Ἑλλήνων. καὶ τῶν στρατηγῶν τῶν Περσικῶν δύο μὲν ἀποφεύγουσι, δύο δὲ τελευτῶσι· Ἀρταύτης μὲν καὶ Ἰθαμίτης τοῦ ναυτικοῦ στρατηγέοντες ἀποφεύγουσι, Μαρδόντης δὲ καὶ ὁ
- 25 τοῦ πεζοῦ στρατηγὸς Τυγράνης μαχόμενοι τελευτῶσι.
- 103 ἔτι δὲ μαχομένων τῶν Περσέων ἀπίκοντο Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ συνδιεχειρίζον. ἔπεσον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων σὺνχοι ἐνθαῦτα ἄλλοι τε καὶ Σικωνῖοι καὶ στρατηγὸς Περίλεως. τῶν
- 3 τε Σαμίων οἱ στρατευόμενοι ἰόντες τε ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ Μηδικῷ καὶ ἀπαραιρημένοι τὰ ὄπλα, ὡς εἶδον αὐτίκα κατ' ἀρχὰς γινομένην ἑτεραλκεία τὴν μάχην, ἔρδον ὅσον ἐδυνάετο προσωφελέειν ἐθέλοντες τοῖσι Ἑλλησι. Σαμίους δὲ ἰδόντες οἱ ἄλλοι Ἴωνες ἀρξάντας
- 10 οὕτω δὴ καὶ αὐτοὶ ἀποστάντες ἀπὸ Περσέων ἐπέθεντο
- 104 τοῖσι βαρβάροισι. Μιλησίοισι δὲ προσετέτακτο μὲν (ἐκ) τῶν Περσέων τὰς διόδους τηρεῖν σωτηρίας εἵνεκά σφι, ὡς, ἦν ἄρα σφέας καταλαμβάνη οἳά περ κατέλαβε, ἔχοντες ἡγεμόνας σφίζονται ἐς τὰς κορυφὰς τῆς
- 5 Μυκάλης. ἐτάχθησαν μὲν νῦν ἐπὶ τοῦτο τὸ πρῆγμα

17. *συν*-, alle vier zugleich, beim Nach- und beim Eindringen.

20. Durch *κατὰ* erhält *ὀλίγους* distributiven Begriff, 'hier und da in kleinen Haufen'. Vgl. c. 62 15.

103. 4. Statt *Σικωνῖοι* καὶ ist wohl zu lesen *Σικωνίων*.

5. *στρατεύεσθαι* hier wie oft 'Heerdienst leisten'. — *στρατοπέδῳ* 'Heer'.

7. Bei Homer bezeichnet *νικη ἑτεραλκίης* einen Sieg der sich entschieden der einen von zwei Par-

teien zuneigt. Ebenso Aeschyl. Pers. 928 *ἄρης ἑτεραλκίης*. Hier aber ist *ἑτεραλκίης* und VIII 11 10 *ἑτεραλκίως* 'bald diesem bald jenem günstig' d. i. 'unentschieden', *anceps*. Der Gebrauch der ähnlichen Komposita von *ἕτερος* zeigt dafs die erste Bedeutung die sprachgemäfsere ist.

8. *προσωφελέειν* — *τοῖσι Ἑλλησι*, wie öfter die Dichter. Oben c. 68 6 der normale Akkusativ.

104. *σφι*, den Persern.

οἱ Μιλησίοι τούτου τε εἵνεκεν καὶ ἵνα μὴ παρέοντες τῷ στρατοπέδῳ τι νεοχμὸν ποίεοιεν· οἱ δὲ πᾶν τούναντιον τοῦ προστεταγμένου ἐποίηον, ἄλλας τε κατηγεόμενοι σφι ὁδοὺς φεύγουσι, αἱ δὲ ἔφερον ἐς τοὺς πολεμίους, καὶ τέλος αὐτοὶ σφι ἐγίνοντο [κτείνοντες] πολεμιώτατοι. 10 οὕτω δὴ τὸ δεύτερον Ἴωνίη ἀπὸ Περσέων ἀπέστη.

Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ μάχῃ Ἑλλήνων ἠρίστευσαν Ἀθη- 105 ναῖοι καὶ Ἀθηναίων Ἐρμόλυκος ὁ Εὐθόινου ἀνὴρ παγκράτιον ἐπασκήσας. τοῦτον δὲ τὸν Ἐρμόλυκον κατέλαβε ὕστερον τούτων, πολέμου ἰόντος Ἀθηναίοισι τε καὶ Καρυστίοισι, ἐν Κύρῳ τῆς Καρυστίας χώρας ἀπο- 5 θανόντα ἐν μάχῃ κείσθαι ἐπὶ Γεραισιῶ. μετὰ δὲ Ἀθηναίους Κορίνθιοι καὶ Τροιζήνιοι καὶ Σικωνῖοι ἠρίστευσαν.

Ἐπειτα δὲ κατεργάσαντο οἱ Ἕλληνες τοὺς πολλοὺς 106 τοὺς μὲν μαχομένους τοὺς δὲ καὶ φεύγοντας τῶν βαρβάρων, τὰς (τε) νέας ἐνέπηρσαν καὶ τὸ τεῖχος ἄπαν, τὴν λήην προεξαγαθόντες ἐς τὸν αἰγιαλόν, καὶ θησαυροὺς τινὰς χρημάτων εὗρον· ἐμπρήσαντες δὲ τὸ τεῖχος καὶ 5 τὰς νέας ἀπέπλεον. ἀπικόμενοι δὲ ἐς Σάμον οἱ Ἕλληνες ἐβουλεύοντο περὶ ἀναστάσιος τῆς Ἴωνίης, καὶ δικηχερὸν εἶη τῆς Ἑλλάδος κατοικίσει τῆς αὐτοὶ ἐγκρατέες

7. *στρατοπέδῳ* 'Heer'.

105. 2. Ἐρμόλυκος: seine Bildsäule auf der Akropolis sah noch Pausanias (I 23 10).

4. Thukyd. I 98 *ἔπειτα* (nach der Eroberung von Eion, 469) *Σικωνίων τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ νῆσον, ἣν ὄκωνν Δόλοπος, ἠνδροπόδιον καὶ φησαν αὐτοὶ. πρὸς δὲ Καρυστίους αὐτοὶ ἀνευ τῶν ἄλλων Εὐθόινου πόλεμος ἐγένετο καὶ χρόνῳ ἐνέβησαν κατ' ὁμολογίαν*. Vgl. VIII 112 8. 121 2.

6. Eig. *ἀποθανεῖν καὶ κείσθαι*. — *Γεραισιῶ*: zu VIII 7 5.

Die Hellenen wieder in Samos; Beratung über Io-

nien (c. 106). Zwist der persischen Führer (c. 107).

106. 3. *ἄπαν* bezieht sich auch auf *νέας*.

4. Der Satz *καὶ θησαυροὺς* (s. VII 190 7) *εὗρον* stört den Zusammenhang und wird vom Autor später nachgetragen sein.

7. *ἀνάστασις* 'Räumung.' Im friedlichen Sinne wie IV 115 *ἐξαναστρέψωμεν ἐκ τῆς γῆς τῆσδε*.

8. *Ἑλλάς* hier im weitesten Sinne alles von Hellenen bewohnte Land; darum durch *τῆς* — *ἦσαν* beschränkt auf dasjenige worüber die Verbündeten unmittelbar oder mittelbar verfügen konnten.

ἦσαν, τὴν δὲ Ἰωνίην ἀπεινὰ τοῖσι βαρβάροισι· ἀδύνατον γὰρ ἐφαίνεται οὖν εἶναι ἐωντούς τε Ἰώνων προκατησθαι φρουρόντας τὸν πάντα χρόνον, καὶ ἐωντῶν μὴ προκατημένων Ἰωνας οὐδεμίαν ἐλπίδα εἶχον χαίροντας πρὸς τῶν Περσέων ἀπαλλάξιν. πρὸς ταῦτα Πελοποννησίων μὲν τοῖσι ἐν τέλει ἐοῦσι ἐδόκει τῶν μηδισάντων 10 ἐθνέων τῶν Ἑλληνικῶν τὰ ἐμπολαῖα ἐξαναστήσαντας δοῦναι τὴν χώραν Ἰωσὶ ἐνοικῆσαι, Ἀθηναίοισι δὲ οὐκ ἐδόκει ἀρχὴν Ἰωνίην γενέσθαι ἀνάστατον οὐδὲ Πελοποννησίοισι περὶ τῶν σφετερέων ἀποικιέων βουλεύειν· ἀντιτεινόντων δὲ τούτων προθύμως, εἴξαν οἱ Πελοποννησίοι. καὶ οὕτω δὴ Σαμίους τε καὶ Χίους καὶ Λεσβίους καὶ τοὺς ἄλλους νησιώτας, οἱ ἔτυχον συστρατευόμενοι

9. ἦσαν statt εἶσαν od. εἶσι (VIII 49 5); zu c. 5 4. — τὴν — βαρβάροισι schließt sich in freier Weise dem Relativsatz (δὴ) an (vgl. IV 18 5), sodass ἀπεινὰ von χρόνον εἶη abhängt. Einfacher wäre τὴν Ἰωνίην ἀπέντας τ. β., zumal die Frage der Räumung schon Z. 7 ausgedrückt und bei der über die Neusiedlung als entschieden vorauszusetzen ist.

10. Da ἀδύνατον ἐφαίνεται im zweiten Gliede durch οὐδεμίαν ἐλπίδα εἶχον erneuert wird, so hätte τε hinter ἀδύνατον stehen sollen. Von der häufigen Verstellung dieser Partikel s. zu I 207 35. — προκατησθαι 'auf der Vorwacht stehen' (VII 172 14).

12. χαίροντας 'ungestraft', für ihren Abfall (III 29 7).

14. τοῖσι ἐν τέλει ἐοῦσι: hauptsächlich der spartiatische König und die ihn begleitenden Ephoren (c. 76 22).

15. τῶν Ἑλληνικῶν, der Argeier Lokrer Thebäer, auch wohl der Achäer Karystier und eines Teiles der Inselbewohner. — ἐμπολαῖα 'handeltreibend'. Man dachte wohl besonders an Achaia, das nach der Sage (VII 94) die alte Heimat der

Ioner war. (Die Hss. ἐμπόλια, die herkömmliche Lesart ἐμπόρια ist Korrektur der Hs. R.)

17. Bei Πελοποννησίοισι ist wohl das diesen Kasus bedingende Verb (προσήκειν) ausgefallen. (Andere ändern Πελοποννησίου.)

21. Die Beziehung des Relativsatzes müßte, soweit hier die bisherige Darstellung Herodots in Betracht kommt, auf τοὺς ἄλλους νησιώτας eingeschränkt werden. Es sind dies die VIII 46 aufgezählten. Denn die vorgenannten Chier und Samier waren zwar bei der Flotte vertreten (VIII 132. IX 91f.) und konnten deshalb allenfalls als συστρατευόμενοι gelten, nicht aber die Lesbier. Da aber jene νησιώται bereits thatsächlich und gewiß auch in aller Form zum Bunde (VII 145) gehörten, so ist anzunehmen daß jetzt alle diejenigen Inseln aufgenommen wurden die erst in der Flotte bei Mykale durch Schiffe oder Mannschaften vertreten waren, und daß H. es unterlassen hat den Übertritt derselben zur gemeinsamen Sache zu erwähnen, wie er auch c. 114 8 bei der Belagerung von Sestos der Anwesenheit der Bundesgenossen nicht gedenkt.

τοῖσι Ἑλλήσι, ἐς τὸ συμμαχικὸν ἐσπεύοντες, πίστιν τε καταλαβόντες καὶ ὀρκίοισι (ἢ μὲν) ἐμμενέειν τε καὶ μὴ ἀποστήσεσθαι. τούτους δὲ καταλαβόντες ὀρκίοισι ἐπλεον τὰς γεφύρας λύσοντες· ἔτι γὰρ ἐδόκειον ἐντεταμένους 25 εὐρήσειν. οὗτοι μὲν δὴ ἐπ' Ἑλλησπόντου ἐπλεον.

Τῶν δὲ ἀποφρονόντων βαρβάρων ἐς τὰ ἄκρα 107 τῆς Μικαλῆς κατειληθέντων, ἐόντων οὐ πολλῶν, ἐγένετο κομιδὴ ἐς Σάρδις. πορευομένων δὲ κατ' ὄδον Μασίστης ὁ Λαρεῖον παρατηρῶν τῷ πάθει τῷ γεγονότι τὸν στρατηγὸν Ἀρταῦντην ἔλεγε πολλὰ τε καὶ κακά, ἄλλα 5 τε καὶ γυναικὸς κακίω φᾶς αὐτὸν εἶναι τοιαῦτα στρατηγήσαντα, καὶ ἄξιον εἶναι παντὸς κακοῦ τὸν βασιλέως οἶκον κακῶσαντα. παρὰ δὲ τοῖσι Πέρσησι γυναικὸς κακίω ἀκοῦσαι δέννος μέγιστος ἐστί. ὁ δὲ ἐπεὶ πολλὰ ἤκουσε, δεινὰ ποιούμενος σπᾶται ἐπὶ τὸν Μασίστην τὸν 10 ἀκινάκην, ἀποκτεῖναι θέλων. καὶ μὴν ἐπιθέοντα φρασθεὶς Ξειναγόρης ὁ Πρηξίλλω ἀνὴρ Ἀλικαρνησεὺς ὀπισθε ἐστειὼς αὐτοῦ [Ἀρταῦντεω], ἀρπάζει μέσον καὶ ἐξαιέρας παῖδι ἐς τὴν γῆν· καὶ ἐν τούτῳ οἱ δορυφόροι οἱ Μασίστειω προέστησαν. ὁ δὲ Ξειναγόρης ταῦτα ἐρ- 15 γάσατο χάριτα αὐτῷ τε Μασίστη τιθέμενος καὶ Ξέρξη, ἐκσφῆζων τὸν ἀδελφεὸν τὸν ἐκείνου· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Ξειναγόρης Κιλικίης πάσης ἤρξε δόντος βασιλέως. τῶν δὲ κατ' ὄδον πορευομένων οὐδὲν ἐπὶ πλέον τούτων ἐγένετο, ἀλλ' ἀπικνεύονται ἐς Σάρδις. 20

Ἐν δὲ τῆσι Σάρδισι ἐτύγγανε ἐὼν βασιλεὺς ἐξ ἐκεῖ- 108 νου τοῦ χρόνου, ἐπεῖτε ἐξ Ἀθηνέων προσπταίσας τῆ

23. ἢ μὲν nach III 74 2 ergänzt.

107. 4. ὁ Λαρεῖον, und der Atossa (VII 82 7).

6. τοιαῦτα στρατηγήσαντα 'durch so schlechte Heeresführung'.

9. ἐπεὶ πολλὰ ἤκουσε 'da er sich vieles hatte sagen lassen'. Der letzte Schimpf bricht seine Geduld.

13. ἀρπάζει μέσον: Terent. Adelph. 316 *sublimem medium*

raperem et capite pronum in terram statuerem.

15 f. Eig. ταῦτα ἐργασάμενος χάριτα — ἔδωκε. Die Redensart wie c. 60 17.

18. Κιλικίης πάσης ἤρξε, d. h. er ward *Συέννεος* (zu I 74 16). Der bisherige war bei Salamis gefallen (Aeschyl. Pers. 324).

19. Verb. κατ' ὄδον οὐδὲν ἐγένετο. — ἐπὶ πλέον, wie c. 41 1.

ναυμαχίη φυγῶν ἀπίκετο. τότε δὴ ἐν τῆσι Σάρδισι ἐὼν ἄρα ἤρα τῆς Μασίστειω γυναικὸς ἐούσης καὶ ταύτης 5 ἐνθαῦτα. ὡς δὲ οἱ προσπέμποντι οὐκ ἐδύνατο κατεργασθῆναι, οὐδὲ βίη προσεφέρετο προμηθεύμενος τὸν ἀδελφὸν Μασίστην· τὼντὸ δὲ τοῦτο εἶχε καὶ τὴν γυναῖκα· εἷ γὰρ ἐπίστατο βίης οὐ τευξομένη· ἐνθαῦτα δὴ Ξέρξης ἐργόμενος τῶν ἄλλων πρήσσει τὸν γάμον τοῦτον τῷ 10 παιδί τῷ ἐωντοῦ Δαρείῳ, θυγατέρα τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ Μασίστειω, δοκέων αὐτὴν μᾶλλον λάμψεσθαι ἢν ταῦτα ποιήσῃ· ἀρμόσας δὲ καὶ τὰ νομιζόμενα ποιήσας ἀπήλανε ἐς Σοῦσα· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖ τε ἀπίκετο καὶ ἠγάγετο ἐς ἐωντοῦ Δαρείῳ τὴν γυναῖκα, οὕτω δὴ τῆς 15 Μασίστειω μὲν γυναικὸς ἐπέπαντο, ὃ δὲ διαμειψάμενος ἤρα τε καὶ ἐτύγχανε τῆς Δαρείου μὲν γυναικὸς Μασίστειω δὲ θυγατρὸς· οὐνομα δὲ τῆ γυναικὶ ταύτῃ ἦν Ἀρταῦντη. χρόνον δὲ προϊόντος ἀνάπυστα γίνεται τρόπῳ 109 τοιῷδε. ἐξυφῆρασα Ἀμυστρὶς ἡ Ξέρξω γυνὴ φᾶρος μέγα τε καὶ ποικίλον καὶ θέρης ἄξιον διδοῖ Ξέρξῃ. ὃ δὲ ἡσθεὶς περιβάλλεται τε καὶ ἐρχεται παρὰ τὴν Ἀρταῦντην. 5 ἡσθεὶς δὲ καὶ ταύτῃ ἐκέλευσε αὐτὴν αἰτῆσαι ὃ τι βούλεται οἱ γενέσθαι ἀντὶ τῶν αὐτῷ ὑπουργημένων· πάντα

Wirren im persischen Königshause (c. 108—113).

108. 4. ἄρα gestellt wie c. 9 7. — καὶ ταύτης, wie VIII 124 10.

5. προσπέμποντι, sc. ἀγγέλου. — κατεργασθῆναι 'willig gemacht werden' (VII 6 3).

6. βίη προσεφέρετο, sc. αὐτῆ. — προμηθεύμενος = αἰδεόμενος, daher mit dem Akkusativ. Vgl. II 172 20.

7. τὼντὸ τοῦτο, ebendieselbe Rücksicht (προμηθεῖα) auf Masistes, die aber bei ihr auf treuer Liebe zum Gatten, bei dem Könige auf achtungsvoller Schen vor dem Bruder beruhte. — εἶχε 'hielt zurück' (c. 12 9).

8. Mit ἐνθαῦτα setzt die durch

die beiden Parenthesen unterbrochene Periode wieder ein.

10. Δαρείῳ, dem ältesten von seinen drei Söhnen. Er ward im J. 465 auf Anstiften des Artabanos, des Mörders seines Vaters, von dem jüngeren Bruder Artaxerxes getötet (Diod. XI 69). — θυγατέρα, appositiv zu γάμον. Vgl. zu III 88 7.

12. τὰ νομιζόμενα, die bei Verlobungen üblichen Gebräuche.

14. ἠγάγετο: ebenso c. III 16. S. zu I 34 12. Sonst das Medium vom Bräutigam.

15. Bei ἐπέπαντο fehlt ἐπιδυμένων od. ἐρῶν. — ὃ δὲ: zu I 17 9.

109. ἀνάπυστα, vom Plural zu I 4 8.

6f. πάντα, abhängig von αἰτή-

γὰρ τεύξεσθαι αἰτήσασαν· τῇ δὲ κακῶς γὰρ ἔδεε πανοικίη γενέσθαι, πρὸς ταῦτα εἶπε Ξέρξῃ „δώσεις μοι τὸ ἂν σε αἰτήσω;“ ὃ δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων κείνην αἰτῆσαι ὑπισχνέτο καὶ ὤμοσε. ἡ δὲ ὡς ὤμοσε ἀδεῶς αἰτέει τὸ 10 φᾶρος. Ξέρξης δὲ παντοῖος ἐγένετο οὐ βουλόμενος δοῦναι, κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, φοβεόμενος δὲ Ἀμυστριν, μὴ καὶ πρὶν κατεικαζούση τὰ γινόμενα οὕτω ἐπευρεθῆ προήσων· ἀλλὰ πόλις τε ἐδίδου καὶ χρυσὸν ἀπλετον καὶ στρατόν, τοῦ ἐμελλε οὐδεὶς ἄρξεν ἀλλ' ἡ ἐκείνη. Περ- 15 σικὸν δὲ κάρτα ὃ στρατὸς δῶρον. ἀλλ' οὐ γὰρ ἐπειθε, διδοῖ τὸ φᾶρος, ἡ δὲ περιχαρῆς ἐόσα τῷ δῶρῳ ἐφόρεε τε καὶ ἀγάλλετο. καὶ ἡ Ἀμυστρὶς πυνθάνεται μιν 110 ἔχουσαν· μαθοῦσα δὲ τὸ ποιούμενον τῇ μὲν γυναικὶ ταύτῃ οὐκ εἶχε ἐγκοτον, ἡ δὲ ἐλπίζουσα τὴν μητέρα αὐτῆς εἶναι αἰτήν καὶ ταῦτα ἐκείνην πρήσσειν, τῇ Μασίστειω γυναικὶ ἐβούλευε ὀλεθρον. φυλάξασα δὲ τὸν 5 ἄνδρα τὸν ἐωντῆς Ξέρξῃ βασιλῆιον δειπνον προτιθέμενον· τοῦτο δὲ τὸ δειπνον παρασκευάζεται ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέρῃ τῇ ἐγένετο βασιλεύς· οὐνομα δὲ τῷ δειπνῷ τούτῳ περσιστὶ μὲν τυκτά, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν τέλειον· τότε καὶ τὴν κεφαλὴν σμᾶται 10

σασαν. S. zu V 23 4. — τῇ δὲ, an den Zwischensatz attrahiert; zu I 24 17. — ἔδεε, nach der Fügung des Schicksals (II 161 7). — πανοικίη: zu VII 39 6.

9. Ähnlich VII 38 6. — Zu δοκέων — αἰτῆσαι vgl. VIII 86 11. Dagegen VII 38 6 in derselben Wendung das Futurum.

11. παντοῖος ἐγένετο: zu III 124 6.

13. κατεικαζούση = ὑπ' (αὐτῆς) κατεικαζούσης.

14. προήσων, auf der That. — ἐδίδου: zu VIII 114 4.

110. 2. τὸ ποιούμενον: zu c. 22 14.

8. Vgl. I 133. Plat. Alkib. I p. 121 ἐπειδὴν δὲ γένηται ὃ παῖς ὃ προ-

σβύτατος (βασιλέως), οὐ περ ἡ

ἀρχή, πρῶτον μὲν ἐορτάζουσι πάντες οἱ ἐν τῇ βασιλείῳ ὄν ἂν ἄρχῃ, εἶτα εἰς τὸν ἄλλον χρόνον ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ γενέθλια ἅπανα θύει καὶ ἐορτάζει ἡ Ἀσία.

10 f. Verb. τότε μόνον. Zu σμᾶται vgl. IV 73 8. Der Sinn des seltsamen Berichtes scheint zu sein das der König, der sich sonst seinen Unterthanen nur in vollem Glanze des königlichen Ornates und insbesondere das Haupt mit der steifen Tiara (zu VII 61 2) bedeckt zeigte, an diesem Tage gleich seinen Tischgenossen mit entblößtem, von Salben duftenden Haupte sich zu Tafel setzte. — Πέρσας δωρεῖται: Esther II 18 'und der König gab ein großes Gastmahl — und gab den Landschaften einen

μοῦνον βασιλεὺς καὶ Πέρσας δωρέεται. ταύτην δὴ τὴν
 ἡμέρην φυλάξασα ἡ Ἀμυστρις χρηρίζει τοῦ Ξέρξου δο-
 θῆναι οἱ τὴν Μασίστειν γυναῖκα. ὁ δὲ δεινὸν τε καὶ
 ἀνάρσιον ἐποιέετο τοῦτο μὲν ἀδελφεοῦ γυναῖκα παρα-
 15 δοῦναι, τοῦτο δὲ ἀναιτήν ἐοῦσαν τοῦ πρήγματος τού-
 111 του· συνῆκε γὰρ τοῦ εἶνεκεν ἐδέετο. τέλος μέντοι ἐκεῖ-
 νης τε λιπαρευούσης καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξεργόμενος, οὐ
 ἀτυχήσαι τὸν χρηρίζοντα οὐ σφι δυνατόν ἐστι βασι-
 λῆλου δαίπνον προκειμένον, κάρτα δὴ ἀέκων καταναύει,
 5 καὶ παραδοὺς ποιεῖ ὧδε· τὴν μὲν κελεύει ποιεῖν τὰ
 βούλεται, ὁ δὲ μεταπεμψάμενος τὸν ἀδελφεὸν λέγει
 τάδε. „Μασίστα, σὺ εἰς Δαρείον τε παῖς καὶ ἐμὸς
 ἀδελφεός, πρὸς δ' ἐτι τοῦτοισι καὶ εἰς ἀνὴρ ἀγαθός·
 10 γυναικὶ δὴ ταύτῃ τῇ νῦν συνοικίεις μὴ συνοίκεε, ἀλλὰ
 τοι ἀντ' αὐτῆς ἐγὼ δίδωμι θυγατέρα τὴν ἐμὴν. ταύτην
 συνοίκεε· τὴν δὲ νῦν ἔχεις, οὐ γὰρ δοκέει ἐμοί, μὴ
 ἔχε γυναῖκα.“ ὁ δὲ Μασίστης ἀποθωμάσας τὰ λεγόμε-
 να λέγει τάδε. „ὦ δέσποτα, τίνα μοι λόγον λέγεις
 ἀχρηστον, κελεύων [μοι] γυναῖκα, ἐκ τῆς μοι παῖδες τε
 15 νεηναῖαι εἰσι καὶ θυγατέρες, τῶν καὶ σὺ μίαν τῶ παιδί
 τῶ σεωντοῦ ἡγάγεο γυναῖκα, αὐτὴ τέ μοι κατὰ νόον
 τυγχάνει κάρτα ἐοῦσα· ταύτην με κελεύεις μετέντα θυγα-
 τέρα τὴν σὴν γῆμαι; ἐγὼ δὲ βασιλεὺς μεγάλα μὲν ποιεῦ-
 μαι ἀξιεύμενος θυγατρὸς τῆς σῆς, ποιήσω μέντοι τούτων
 20 οὐδέτερα. σὺ δὲ μηδαμῶς βιώ πρήγματος τοιοῦδε δεόμε-
 νος· ἀλλὰ τῇ τε σῇ θυγατρὶ ἀνὴρ ἄλλος φανήσεται

Erlafs und gab Geschenke nach königlicher Weise'.

111. 2. ἐξεργόμενος 'gezwungen'; s. zu VII 95 6.

3. σφι 'bei ihnen'. — δυνατόν 'statthaft' (VII 149 14).

4. erinnert an II. a 524 ff.

7. Sonst σὺ γὰρ . . . (zu I 8 10. 30 10. 147 6). — καὶ ἐμὸς ἀδελφεός, nicht etwa überflüssig. Xerxes hatte viele Halbbrüder, dieser

war sein ἀδελφεὸς ἀπ' ἀμφοτέρων

(VII 97 7); s. VII 81 7. Ähnlich VII 7 6.

11. δοκέει, sc. οὐ ἔχειν αὐτήν. 13f. Vgl. I 8 14f.

16. Über αὐτὴ τε nach ἐκ τῆς zu II 40 4.

17. Mit κελεύεις wird der Hauptsatz wieder aufgenommen.

18. μεγάλα: der Plural wie I 119 1.

20. οὐδέτερα: vom Plural zu V 39 12. — βιώ: vgl. c. 41 25.

ἐμεῦ οὐδὲν ἤσσω, ἐμέ τε ἕα γυναικὶ τῇ ἐμῇ συνοικίειν.“ ὁ μὲν δὴ τοιοῦτοισι ἀμείβεται, Ξέρξης δὲ θυμωθεὶς λέγει τάδε. „ὄτω τοι, Μασίστα, πέπρηκται· οὔτε γὰρ ἂν τοι δοίην θυγατέρα τὴν ἐμὴν γῆμαι, οὐ-
 25 τε ἐκείνη πλεῦνα χρόνον συνοικήσεις, ὡς μάθης τὰ διδόμενα δέκεσθαι.“ ὁ δὲ ὡς ταῦτα ἤκουσε, εἶπας το-
 σόνδε ἐχώρει ἔξω „δέσποτα, οὐ δὴ κού με ἀπώλεσας;“
 ἐν δὲ τούτῳ τῶ διὰ μέσον χρόνῳ, ἐν τῷ Ξέρξης τῷ 112
 ἀδελφεῷ διελέγετο, ἡ Ἀμυστρις μεταπεμψαμένη τοὺς
 δορυφόρους τοῦ Ξέρξου διαλυμαίνεται τὴν γυναῖκα τοῦ
 Μασίστειν· τοὺς τε μαζοὺς ἀποταμοῦσα καὶ προέβα-
 5 λε καὶ ὄνα καὶ ὄτα καὶ χεῖλα καὶ γλῶσσαν ἐκταμοῦ-
 σα ἐς οἶκόν μιν ἀποπέμπει διαλελυμασμένην. ὁ δὲ 113
 Μασίστης οὐδὲν κω ἀκηκῶς τούτων, ἐλπόμενος δὲ τί
 οἱ κακὸν εἶναι, ἐσπίπτει δρόμῳ ἐς τὰ οἶκία. ἰδὼν δὲ
 διεφθαρμένην τὴν γυναῖκα, αὐτίκα μετὰ ταῦτα συμ-
 βουλευσάμενος τοῖσι παισὶ ἐπορεύετο ἐς Βάκτρα σὺν τε 5
 τοῖσι ἐωντοῦ νιοῖσι καὶ δὴ κού τισὶ καὶ ἄλλοισι ὡς
 ἀποστήσων νομὸν τὸν Βάκτριον καὶ ποιήσων τὰ μέγισ-
 10 τα κακῶν βασιλέα· τὰ περ ἂν καὶ ἐγένετο, ὡς ἐμοί
 δοκέειν, εἴ περ ἐφθῆ ἀναβὰς ἐς τοὺς Βακτρίους καὶ
 τοὺς Σάκας· καὶ γὰρ ἔστειργόν μιν καὶ ἦν ἑπαρχος 10
 τῶν Βακτρίων. ἀλλὰ γὰρ Ξέρξης πνθόμενος ταῦτα ἐκεῖ-
 νον πρήσσοντα, πέμψας ἐπ' αὐτὸν στρατιὴν ἐν τῇ ὁδῷ
 κατέκτεινε αὐτὸν τε ἐκείνον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ

24. ὄτω τοι πέπρηκται 'deine Sache steht jetzt so', ὄτω πρήσσει. Vgl. das kategorische ὄτω ἔχει τοι VI 1 9. VIII 125 8.

27. διδόμενα: zu VIII 114 4. — εἶπας τοσόνδε, wie I 128 4. 199 15.

28. 'Du hast mich doch nicht etwa unglücklich gemacht?' Masisstes ahnt den schlimmen Sinn der letzten Worte des Königs (c. 113 ἐλπόμενος τί οἱ κακὸν εἶναι) und stürzt eiligst nach Hause.

112. 4. Vom Asyndeton zu III 98 14. — καὶ προέβαλε: Od. σ 84 δὲ κ' ἀπὸ ὄνα τάνη καὶ οὐατα νηλεὶ χαλκῷ Μήδεά τ' ἐξεφύσας δώη κούιν ὠμὰ δάσασθαι.

5. ἐκταμοῦσα nur auf γλῶσσαν bezogen; vgl. zu VIII 58 7.

113. 4. διεφθαρμένην 'verstümmelt' (III 155 14).

5. Βάκτρα: zu III 92 9.

7. νομὸν τὸν Βάκτριον: zu III 89 1.

την στρατιήν τὴν ἐκείνου. κατὰ μὲν τὸν ἔρωτα τὸν
15 Ξέρξῳ καὶ τὸν Μασίστῳ θάνατον τοσαῦτα ἐγένετο.

- 114 Οἱ δὲ ἐκ Μυκάλης ὀρμηθέντες Ἕλληνας ἐπ' Ἐλ-
λησπόντου πρῶτον μὲν περὶ Λεκτόν ὄρμιον, ὑπὸ ἀνέ-
μων ἀπολαμφθέντες, ἐνθεῦτεν δὲ ἀπίκοντο ἐς Ἀβυδὸν
καὶ τὰς γεφύρας εὖρον διαλελυμένας, τὰς ἐδόκειον εὐ-
5 ρήσειν ἐπιέντεταμένας, καὶ τουτέων οὐκ ἤμιστα εἵνεκεν
ἐς τὸν Ἐλλησπόντον ἀπίκοντο. τοῖσι μὲν νῦν ἀμφὶ
Λευτυχίδην Πελοποννησίοισι ἐδοξε ἀποπλέειν ἐς τὴν
Ἑλλάδα, Ἀθηναίοισι δὲ καὶ Ξανθίππῳ τῷ στρατηγῷ
αὐτοῦ ὑπομεινάντας πειραῶσαι τῆς Χερσονήσου. οἱ μὲν
10 δὴ ἀπέπλεον, Ἀθηναῖοι δὲ ἐκ τῆς Ἀβύδου διαβάντες
115 ἐς τὴν Χερσονήσον Σησιτὸν ἐπολιόρκειον. ἐς δὲ τὴν
Σησιτὸν ταύτην, ὡς ἔόντος ἰσχυροτάτου τείχεος τῶν
ταύτη, συνήλθον, ὡς ἤκουσαν παρεῖναι τοὺς Ἕλληνας
ἐς τὸν Ἐλλησπόντον, ἐκ τε τῶν ἀλλέων τῶν περιοικί-
5 δων, καὶ δὴ καὶ ἐκ Καρδίας πόλιος Οὐόβαζος ἀνὴρ
Πέρσης, ὃς τὰ ἐκ τῶν γεφυρέων ὄπλα ἐνθαῦτα ἦν κε-
κομικώς. εἶχον δὲ ταύτην ἐπιχώριοι Αἰολεῖς, συνήσαν
δὲ Πέρσαι τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων συχνὸς ὄμιλος.
116 ἐτυράννευε δὲ τοῦτον τοῦ νομοῦ Ξέρξῳ ὑπαρχος Ἀρ-
ταύκτης, ἀνὴρ μὲν Πέρσης, δεινὸς δὲ καὶ ἀτάσθαλος,

Eroberung von Sestos. Frevel und Strafe des Artayktes. Ausspruch des Königs Kyros (c. 144—122).

114. 3. ἀπολαμφθέντες, intercepti (II 115 14), nämlich von der Umsegelung des Vgb. Λεκτόν, der Westspitze der adramythenischen Bucht. Liv. XXXVII 37 Eumenes rex — adversis ventis cum aliquot diebus superare Lecton promontorium non potuisset cet.

4f. S. VIII 117 5f.

7f. Nach Thukyd. I 89 segelten die Peloponnesier nicht mit in den Hellespont, sondern gleich von Mykale und Samos nach Hause.

8. Thukyd. a. O. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι

καὶ οἱ ἀπὸ Ἰωνίας καὶ Ἐλλησπόντου ξέμμαχοι ἤδη ἀφιστηκότες ἀπὸ βασιλέως ὑπομεινάντες Σησιτὸν ἐπολιόρκειον.

115. 2. ἔόντος: vgl. zu VIII 69 6.
3. συνήλθον, ohne bestimmtes Subjekt. Natürlich Perser.

4. ἀλλέων, sc. πολλῶν.
6. ὄπλα 'Tae' (VII 25 2).

116. Richtiger ἐπετρόπευε. Sestos war die Hauptstadt dieser europäischen Satrapie (VII 35 8), deren Gebiet unter Dareios erobert war, unter Xerxes aber wieder verloren ging; weshalb sie III 90 nicht aufgeführt ist.

2. ἀτάσθαλος heißt er wegen Z. 21 f. (vgl. VII 33 11).

ὃς καὶ βασιλέα ἐλαύνοντα ἐπ' Ἀθήνας ἐξηπάτησε, τὰ Πρωτεσίλω τοῦ Ἰφίχλου χρήματα (τὰ) ἐξ Ἐλαιούντος ὑπελόμενος. ἐν γὰρ Ἐλαιούντι τῆς Χερσονήσου ἐστὶ 5
Πρωτεσίλω τάφος τε καὶ τέμενος περὶ αὐτόν, ἐνθα ἦν
χρήματα πολλὰ καὶ φιάλαι χρύσειαι καὶ ἀργύραι καὶ
χαλκός καὶ ἐσθῆς καὶ ἄλλα ἀναθήματα, τὰ Ἀρταύκτης
ἐσύλησε βασιλέος δόντος. λέγων δὲ τοιαύδε Ξέρξῳ διε-
βάλετο. „δέσποτα, ἐστὶ οἶκος ἀνδρὸς Ἕλληνος ἐνθαῦ- 10
τα, ὃς ἐπὶ γῆν σὴν στρατευσάμενος δίκης κωρήσας
ἀπέθανε· τοῦτου μοι δὸς τὸν οἶκον, ἵνα καὶ τις μάθῃ
ἐπὶ γῆν τὴν σὴν μὴ στρατεύεσθαι.“ ταῦτα λέγων εὐ-
πετέως ἐμίλλε ἀναπέσειν Ξέρξῳ δοῦναι ἀνδρὸς οἶκον,
οὐδὲν ὑποτοπηθέντα τῶν ἐκεῖνος ἐφρόνεε. ἐπὶ γῆν δὲ 15
τὴν βασιλέος στρατεύεσθαι [Πρωτεσίλων] ἔλεγε νοέων
τοιαύδε· τὴν Ἀσίην πᾶσαν νομίζουσι ἔωντων εἶναι Πέρ-
σαι καὶ τοῦ αἰεὶ βασιλεύοντος. ἐπεὶ δὲ ἐδόθη, τὰ (τε)
χρήματα ἐξ Ἐλαιούντος ἐς Σησιτὸν ἐξεφόρησε καὶ τὸ
τέμενος ἐσπείρε καὶ ἐνέμετο, αὐτὸς τε ὅπως ἀπίκοντο ἐς 20
Ἐλαιούντα ἐν τῷ ἀδύτῳ γυναιξὶ ἐμίσητο. τότε δὲ
ἐπολιορκέτο ὑπὸ Ἀθηναίων οὔτε παρεσκευασμένος ἐς
πολιορκίην οὔτε προσδεχόμενος τοὺς Ἕλληνας, ἀφύκτως
δέ κως αὐτῷ ἐπέπεσον. ἐπεὶ δὲ πολιορκεομένοισι σφι 117

3. ὃς καὶ, wie VII 33 9.

4. Protesilaos, aus Phylake in Phthiotis, war auf dem Zuge gegen Troia gleich bei der Landung gefallen (II. β 701 τὸν δ' ἔκτανε Δαρδανὸς ἀνὴρ Νηὸς ἀποθρόωνοντα πολὺ πρότιστον Ἀχαιῶν). Er hatte auch in seiner Heimat Heroenkult (Pind. Isthm. I 58). In Eläus aber ward er als Gott verehrt (c. 120 12), und war hier ohne Zweifel eine vorhellenische Gottheit, deren Name an den des hellenischen Heros anklingen mochte. Er gab, wie Amphiaros und Trophonios (mit denen ihn Pausan. I 34 2 vergleicht), Orakel, die besonders von Kranken gesucht wurden (Philostr. Her. p. 670. 678f.).

7. Hinter πολλά stand wohl noch τε ἄλλα.

9. διεβάλετο, ἐξηπάτησε (Hesychn.). Das Aktiv V 50 6. 97 13. 107 2. VIII 110 1.

11. γῆν σὴν, ohne Artikel; zu III 36 8.

12. Vgl. VII 5 13.

14. ἐμίλλε: zu VII 23 12. — Die Bitte 'eines Mannes Haus zu schenken' klang so bescheiden, dass sie leicht gewährt wurde. Der König ahnte eben nicht dass es sich um ein Gotteshaus handelte.

16 f. 'Wenn er von einem Kriegszuge gegen das Land des Königs sprach, so hatte das diesen Sinn'. — Vgl. I 4 15.

24. κως ist beim Adverb ἀφύ-

φθινόπωρον ἐπεγίνετο, καὶ ἤσχαλλον οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῆς ἐωντιῶν ἀποδημέοντες καὶ οὐ δυνάμενοι ἐξελεῖν τὸ τεῖχος, ἐδέοντό τε τῶν στρατηγῶν δικῶς ἀπάγοιεν σφέας
 5 ὀπίσω, οἱ δὲ οὐκ ἔφρασαν πρὶν ἢ ἐξέλωσι ἢ τὸ Ἀθηναίων κοινόν σφεας μεταπέμψηται· οὕτω δὴ ἔστερον
 118 τὰ παρεόντα. οἱ δὲ ἐν τῷ τείχεϊ ἐς πᾶν ἤδη καιοῦ ἀπιγμένοι ἦσαν, οὕτω ὥστε τοὺς τόνους ἔψοντες τῶν κλινέων ἐσιτέοντο. ἐπεῖτε δὲ οὐδὲ ταῦτα ἔτι εἶχον, οὕτω δὴ ὑπὸ νύκτα οἶχοντο ἀποδράντες οἱ τε Πέρσαι καὶ ὁ
 5 Ἀρταύκτης καὶ ὁ Οἰόβαζος, (τὸ) ὀπισθε τοῦ τείχους καταβάντες, τῇ ἦν ἐρημότατον τῶν πολεμίων. ὡς δὲ ἡμέρη ἐγένετο, οἱ Χερσονησίται ἀπὸ τῶν πύργων ἐσήμηναν τοῖσι Ἀθηναίοισι τὸ γεγονός καὶ τὰς πύλας ἀνοίξαν. τῶν δὲ οἱ μὲν πλεῖνες ἐδίωκον, οἱ δὲ τὴν πόλιν εἶχον.
 119 Οἰόβαζον μὲν νυν ἐκφεύγοντα ἐς τὴν Θρηάκην Θρηάκιες Ἀψίνδιοι λαβόντες ἔθυσαν Πλειστόρφῳ ἐπιχωρίῳ θεῷ τρόπῳ τῷ σφετέρῳ, τοὺς δὲ μετ' ἐκείνου ἄλλῳ τρόπῳ ἐφόνευσαν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ἀρταύκτην ὕστεροι ὀρη-
 5 θέντες φεύγειν, καὶ ὡς κατελαμβάνοντο ὀλίγον ἔδοντες ὑπὲρ Αἰγὸς ποταμῶν, ἀλεξόμενοι χρόνον ἐπὶ συγχόν οἱ μὲν ἀπέθανον οἱ δὲ ζῶντες ἐλάμφθησαν. καὶ συνδησαντες σφέας οἱ Ἕλληνες ἦγον ἐς Σησιόν, μετ' αὐ-

τως als gradsteigernd zu fassen, entsprechend dem *τις* beim Adjektiv (*ἀφικτός τις*, zu V 33 9). So Eurip. Med. 115 καὶ πὼς ὀλίγα ἀρχόμενοι, Plat. Protag. 315^b εἶ πὼς ('gar schön') καὶ ἐν κούφῳ περιεσφίζοντο, Xenoph. Anab. VI 1 ἔπεισε τεχνικῶς πὼς (im Kampfspiel als wäre er tot). Auch II. § 104 μάλα πὼς με καθύκειο θυμὸν ἐπιπῆ ἀργαλέη. Bei Her. öfter οὕτως (c. 55 6).

117. ἐπεῖτε: der Nachsatz folgt Z. 6 mit οὕτω δὴ. — σφι, den Belagerern III 56 2. VIII 129 2.

2. φθινόπωρον: als Herbstfang galt der Frühaufgang des Arktur (18. Sept.). Vgl. zu c. 101 10.

5 f. πρὶν ἢ ἐξέλωσι ohne *ἀν*, wie c. 86 6. — Sie lagen noch den ganzen Winter vor der Feste (Thukyd. I 89 ἐπιχειμάσαντες εἶλον).

118. ἐς πᾶν καιοῦ in die höchste Not (VII 118 3).

2. τόνους sind die ledernen Gurten oder Tragbänder der Bettladen und das lederne Flechtwerk (*ταύρωσις*) der Sessel. S. zu V 25 9. VII 36 8.

5. τὸ ὀπισθε τοῦ τείχους, die Rückseite des Kastells; die Hauptfront lag meerwärts.

9. εἶχον 'hielten besetzt'.

119. 2. Ἀψίνδιοι: zu VI 34 7.

3. τρόπῳ τῷ σφετέρῳ, nach der bei ihnen üblichen Weise Fremde zu opfern; vgl. IV 103 2 ff.

τῶν δὲ καὶ Ἀρταύκτην δεδεμένον αὐτόν τε καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ. καὶ τῶ τῶν φυλασσόντων λέγεται ὑπὸ 120 Χερσονησιτέων ταρίχους ὀπτῶντι τέρας γενέσθαι τοιόνδε· οἱ τάριχοι ἐπὶ τῷ πυρὶ κείμενοι ἐπάλλοντό τε καὶ ἤσπαιρον δικῶς περὶ ἰχθύες νεοάλωτοι. καὶ οἱ μὲν περιχυθέντες ἐθώμαζον, ὁ δὲ Ἀρταύκτης ὡς εἶδε τὸ τέ-
 5 ρας, καλέσας τὸν ὀπτῶντα τοὺς ταρίχους ἔφη „ξείνε Ἀθηναῖε, μηδὲν φοβέο τὸ τέρας τοῦτο· οὐ γὰρ σοὶ πέφηνε, ἀλλ' ἐμοὶ σημαίνει ὁ ἐν Ἐλαιούντι Πρωτεσίλλεως διτι καὶ τεθνεὸς καὶ τάριχος ἐὼν δύναμιν πρὸς θεῶν ἔχει τὸν ἀδικέοντα τίνεσθαι. νῦν ὃν ἀποινά μοι τάδε 10 ἐθέλω ἐπιθεῖναι, ἀντὶ μὲν [χρημάτων] τῶν ἔλαβον ἐκ τοῦ ἰροῦ ἑκατὸν τάλαντα καταθεῖναι τῷ θεῷ, ἀντὶ δ' ἐμειωντοῦ καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδώσω τάλαντα διηκόσια Ἀθηναίοισι περιγενόμενος.“ ταῦτα ὑπισχόμενος τὸν στρατηγὸν Ξάνθιππον οὐκ ἐπειθε· οἱ γὰρ Ἐλαιούσιοι τῷ 15 Πρωτεσίλλεω τιμωρόντες ἐδέοντό μιν καταχρησθῆναι, καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ ταύτη νόος ἔφερε. ἀπαγαγόντες δὲ αὐτόν ἐς τὴν ἀκτὴν ἐς τὴν Ξέρξης ἔξευξε τὸν πόρον, οἱ δὲ λέγουσι ἐπὶ τὸν κολωνὸν τὸν ὑπὲρ Μάδυτον πόλιος, (πρὸς) σανίδας προσπασσαλεύσαντες ἀνε-
 20 κρέμασαν· τὸν δὲ παῖδα ἐν ὀφθαλμοῖσι τοῦ Ἀρταύκτεω κατέλευσαν. ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἀπέπλεον ἐς τὴν Ἑλλάδα, 121 τὰ τε ἄλλα χρήματα ἄγοντες καὶ δὴ καὶ τὰ ὄπλα τῶν γεφυρέων ὡς ἀναθήσοντες ἐς τὰ ἱρά. καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οὐδὲν ἐπὶ πλεον τοῦτων ἐγένετο.

Τούτου δὲ τοῦ Ἀρταύκτεω τοῦ ἀνακρεμασθέντος 122 προπάτωρ Ἀρτεμβάρης ἐστὶ ὁ Πέρσης ἐξηγησάμενος

4. δικῶς περὶ 'gerade so wie'.

10. νῦν ὃν, 'darum' (I 30 13). — ἀποινα 'Lösegeld' (VI 79 4).

17. νόος ἔφερε, 'öfter ἢ γνώμη ἔφερε' (III 77 2). Zum fehlenden Artikel vgl. I 132 18.

19. Von Μάδυτος s. zu VII 33 15.

20. Sie nagelten die ausgestreckten Arme und die Füße je auf ein

Brett und hingen ihn so, in Form eines Kreuzes, an einen Pfahl. VII 33 von demselben πρὸς σανίδα διαπασσάλευσαν. Vgl. διαλαμβάνειν (I 114 13).

121. 3. τὸ ἔτος τοῦτο, 479.

4. ἐπὶ πλεον, wie c. 41 1. Die ganze Wendung wie VI 42.

122. 2. Artembares hiefs auch

λόγον τὸν ἐκεῖνοι ὑπολαβόντες Κύρω προσήνευκαν λέγοντα τάδε. „ἐπεὶ Ζεὺς Πέρσῃσι ἡγεμονίην διδοῖ, ἀνδρῶν δὲ σοὶ Κύρω, κατελὼν Ἀστνάγην, φέρε, γῆν γὰρ ἐκτίμεθα ὀλίγην καὶ ταύτην τρηχέαν, μεταναστάντες ἐκ ταύτης ἄλλην σχῶμεν ἀμείνω. εἰσὶ δὲ πολλοὶ μὲν ἀστρυγίτονες πολλοὶ δὲ καὶ ἐκαστέρω, τῶν μίαν σχόντες πλέοσι ἐσόμεθα θωμαστώτεροι. οἶκος δὲ ἄνδρας ἀρχοντας τοιαῦτα ποιεῖν· κότε γὰρ δὴ καὶ παρέξει κάλλιον ἢ ὅτε γε ἀνθρώπων τε πολλῶν ἀρχομεν πάσης τε τῆς Ἀσίης;“ Κύρος δὲ ταῦτα ἀκούσας, καὶ οὐ θωμάσας τὸν λόγον, ἐκέλευε ποιεῖν ταῦτα, οὕτω δὲ αὐτοῖσι παραίνεε κελύων παρασκευάζεσθαι ὡς οὐκέτι ἀρξόντας ἄλλ' ἀρξομένους· φιλέειν γὰρ ἐν τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοῦς γίνεσθαι (ἄνδρας)· οὐ γὰρ τι τῆς αὐτῆς γῆς εἶναι καρπὸν τε θωμαστὸν φύνει καὶ ἄνδρας ἀγαθοῦς

jener vornehme Meder, dessen Sohn vom jungen Kyros beim Spiel mißhandelt ward (I 114). — ἐξηγησάμενος, qui praeiuit, wie II 49 3.

4. ἡγεμονίην, sc. Ἀσίης. — διδοῖ: die Worte wurden gesprochen, als Kyros den Astyages gestürzt hatte und sich anschickte die bisher von den Medern geübte Oberherrschaft als Erbschaft in Besitz zu nehmen.

6. τρηχέαν: vgl. I 71 12.

7. ἀστρυγίτονες, hier von Ländern wie VI 99 6 von Städten.

9. πλέοσι 'in mehr Stücken' (I 13) als jetzt, nämlich auch durch Wohlstand und Bequemlichkeit des Lebens. Vgl. I 71. Der Komparativ θωμαστώτεροι ist nur befremdend wegen der Kürze des Ausdrucks. Vollständig lautete der Gedanke: πλέονα ἔξουεν τοιοῦθι θωμαστώτεροι ἐσόμεθα.

12 f. καὶ, quamvis (VII 139 15). Kyros fand den Vorschlag nicht rühmendwert (vgl. III 80 23), gleichwohl nahm er ihn an. — οὕτω παρ-

αίνεε — παρασκευάζεσθαι schränkt die Gutheißung (κελύων) wieder ein.

15 ff. Es ist die Lehre seines Zeitgenossen Hippokrates, die H. hier den Kyros vortragen läßt, περὶ ἀείρων 24: εὐρήσεις γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖθος τῆς γῆς καὶ ἀπολουθόντα καὶ τὰ εἶδη τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς τρόπους. οὐκ οὐ μὲν γὰρ ἡ γῆ πείρα καὶ μαλθακή — καὶ τῶν ὄρεων καλῶς κέεται, ἐνθάδε καὶ οἱ ἀνθρώποι σαρκώδεις εἰσὶ καὶ ἀναρῆροι καὶ ὄγροι καὶ ἀταλαίπωροι καὶ τὴν ψυχὴν κακοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πονεῖν. οὐκ οὐ δ' ἐστὶ ἡ γῆ πείρα καὶ μαλθακή καὶ τρηχέα καὶ ὅπρ' τοῦ χειμῶνος πιεζομένη καὶ ὅπρ' τοῦ ἡλίου κεκαυμένη, ἐνθάδε δὲ — τὰ τε ἴθια καὶ τὰς δογὰς ἀσθάδεις καὶ ἰδιωγώμονας τοῦ τε ἀγροῦ μᾶλλον μετέχοντας ἢ τοῦ ἡμέρου ἔς τε τὰς τέχνας δευτέρους τε καὶ συνετιωτέρους καὶ τὰ πολέμια ἀμείνους εὐρήσεις. Vgl. auch VII 102. — οὐ — τι, getrennt, keineswegs (VII 172 14), wie III 143 οὐ δὴ τι.

τὰ πολέμια. ὥστε συγγνόντες Πέρσαι οἴχοντο ἀποστάντες, ἐσσωθέντες τῇ γνώμῃ πρὸς Κύρου, ἀρχεῖν τε εἴλοντο λυπρὴν οἰκόντες μᾶλλον ἢ πεδιάδα σπειρόντες 20 ἄλλοισι δουλεύειν.

18. συγγνόντες, sc. Κύρω λέγειν ἀληθέα (IV 43 29) oder absolut melius edocti (VII 13 11).

20. λυπρὴν — πεδιάδα: Od. v 243 οὐδὲ λίην λυπρὴ, ἀτὰρ οὐδ' εὐρεῖα τέτυκται.

GEÄNDERTE LESARTEN.

(Vgl. des Herausgebers zweite Textausgabe, 1884.)

VIII. 6 10 φεύξασθαι	8 8 εως Cobet	10 10 ἐστρατεύοντο,
συμφορὴν	14 5 πεντήκοντα καὶ τρεῖς ABC	19 2 [φύλον] 19 10
σφετέρην	12. 14 πρὸς Cobet	20 5 αὐτοὶ 22 4 [ἡμέρη]
van Herwerden	40 2 [τὰς νέας]	44 8 χώραν 46 18 δὲ
52 5 γράμμα . . .	55 11 <τῷ βασιλεί>	56 2 ἔσχε περι ABC
60 2 [πρὸς] Krüger	12 [ἐς] Krüger	26 ναυμαγείας ABC 35 <κατὰ
νόον> u. βουλευομένων	62 2 <ἤδη>	73 7 <τὰ> 14 <προϊόντος>
77 3 ῥήματα	13 <ἐς>	79 12 εἰ ἐν τῷ 81 3 διεκπλῶσαι Naber
82 6 σὺν τε	83 5 <τὰ> Dobree	84 15 ἀνακρούσεσθε Valla
87 17 [νηὺς]	88 1 <ὥστε>	23 <ἴσοι> 94 9 τῆ δὴ 99 6 κατη-
ροῖξαντο Cobet	100 2 σφρα van Herwerden	11 <οἱ> 105 7 ἐκταμῶν
Reiske	109 19 <ἀμεινον>	111 11 <εἰ> 115 4 [τῆς διαβάσιος]
van Herwerden	120 6 <αὐτοῦ> van Herwerden	8 ἤδη 135 1 τὸδε
Wesseling	8—10 <ἔπειθαι — ἔμελλε>	10 . . . καὶ 137 12 [σὺ
μοῦνον ὁ δήμος]	13 [θῆτος]	138 3 [ὁ παῖς] 6 <τῶν> van Her-
werden	140 9 ἀντίον Valckenaer	143 7 <ὡς Ἀθηναῖοι λέγουσι>
Cobet	144 27 ἐσβαλέων	
IX. 5 5 προσφέρει Cobet	7 4 <ἤντο>	8 3 ὑποκρινέσθαι
Cobet	9 5 [τὸν δὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον]	11 20 [τῶντὸ τοῦτο
εποίησαν]	13 16 <ἐν> Schweighaeuser	16 χώρα 14 4 [θέλων]
Reiske	15 15 τεταμένον Reiske	16 21 τοῦ Ὀρχομενίου R
18 4 ἔστασαν CP	23 2 ἀλλ' ἄμα R	26 38 <μᾶλλον> 28 18, 22
[ἔστησαν]	24 [ἐτάχθησαν]	33 27 [γίνεται] van Herwerden
35 11 Ἰσθμῷ die Hss.	13 [οὔτος δὲ ἔστατος]	41 2 <σφι>
44 4 ἠσυχίη τε R	49 10 <τε>	51 15 δὲ 58 12 Ἐλλῆσι . . .
60 9 τὸδε u. [γάρ]	61 11 ἐπιπτόν τε Schäfer	62 10 ὠδισιὸν . . .
13 [ῆσαν] van Herwerden	14 [δὲ]	65 3 <τε> 66 12 <καὶ>
14 ὄρᾳ ABC	70 10 <ῆ>	71 10 <τε> 76 5 <τε> 79 18 <τε>
81 10 τᾶλλα	82 4 σκηρῆν	83 4 τὰ δὲ ἔσπερον ἔτι τοῦτον <ἐπὶ>
85 12 σοῖσι Krüger	90 3 Ἰωνίης . . .	91 2 [ὁ ξείνος] 92 5 f.
[μετὰ — ποιούμενος]	94 3 προσέθεσαν Cobet	27 ἐπιτελευμένον
96 9 <ἀνήγον>	98 14 σοῖσι R	100 1 παρεσκεύαστο Reiske
8 συμ-	πίπτοντος Reiske	101 8 <τρῶμα> 102 13 οὕτω Naber
16 οὔτοι	106 3 <τε> van Herwerden	22 ἐσπεύσαντο u. <ἦ μὲν> Krüger
108 6 βίη	111 14 [μοῖ]	116 4 <τὰ> 16 [Πρωτεσίλω] 18 <τε>
118 5 <τὸ>	122 γίνεσθαι <ἀνδρας>	

VERZEICHNIS DER NAMEN.

(Eingeklammerte Namen sind abweichende oder interpolierte Lesarten der Handschriften und älterer Ausgaben.)

Ἄβαι πόλις I 46. VIII 27. 33. 134	Ἄγητος ὁ Ἀλκείδω Σπαρτιάτης VI 61 f.
Ἄβαντες οἱ ἐξ Εὐβοίης I 146	Ἄγις (ὁ Ἰπποκρατίδω) ὁ Μενά- ρεος πατὴρ Σπαρτιάτης VI 65. (VIII 131)
Ἄβαρις Ὑπερβόρεος IV 36	Ἀγλαῶρον τῆς Κέρροπος ἱδρὸν VIII 53
Ἄβδηρα πόλις I 168. VI 46 f. VII 109. 126. VIII 120. Ἀβδηραῖται VII 120. VIII 120. Ἀβδηρῆτης Με- γακρέων Νυμφόδορος, Πύθης	Ἀγλώμαχος Κρηναῖος IV 164
Ἄβρουβις ὁ Λαρεῖον Πέρσης VII 224	Ἀγορή πόλις VII 58
Ἀβρώνιος ὁ Ἀνακλῆτος Ἀθηναῖος VIII 21	[Ἀγοριᾶνες] V 16
Ἄβυδος πόλις V 117. VII 33 f. 37. 43 f. 147. 174. VIII 117. 130. IX 114. Ἀβυθῖνοι VII 44 95. τὰ Ἀβυθῶν πεδία VII 45. Ἀβυ- θῖνοι Ἀπολλογάνης, Βισάλτης, Δάφνης	Ἀγοριᾶνης ποταμὸς IV 90
ἄγαθοεργοὶ Σπαρτιητῶν I 67	Ἄγραν ὁ Νίνων Σαρδίον βασιλεὺς I 7
Ἀγάθουροι IV 49. 100. 102. 104. 125. ὁ Ἀγάθουρος IV 119	Ἀγκύλατοι I 167
Ἀγάθουρος ὁ Ἡρακλῆος IV 10	Ἀγγιμόλιος ὁ Ἀστέρος Σπαρτι- τῆς V 63
Ἄγατος ὁ Ὀνομάστον πατὴρ Ἡλείος VI 127.	Ἀδελμαντος ὁ Ὠκῆτον Κορίνθιος VII 137. VIII 5. 59. 61. 94
Ἀγαμέμνων ὁ Πελοπίδης I 67. IV 103. VII 159. Ἀγαμεινονίδης Ὀρέστης I 67.	Ἀδικράν Διβέων βασιλεὺς IV 159
Ἀγαρίστη ἢ Κλεισθένης Συκνω- νῆ VI 126. 130 f.	Ἀδορστος ὁ Γορδέω Φοῦξ I 35 —45.
Ἀγαρίστη ἢ Ἰπποκράτους Ἀθηναῖ VI 131	Ἀδορστος ὁ Τάλασθ Ἀργεῖος V 67 f. ὁ Ἀδρήης I 163. IV 33. V 9
Ἀγασικλῆς Ἀλικαρνησεύς I 144	Ἀδρυμαχίδαι Διβῶνες IV 168
Ἀγβαλος ὁ Μεγβάλον πατὴρ Ἀρά- διος VII 98.	Ἀεμνηστος Σπαρτιάτης IX 64
Ἀγβάτανα τὰ Μηδικά I 98. 110. 153. III 64. 92.	Ἀέροπος ὁ Τημένον ἀπόγονος Ἀρ- γεῖος VIII 137
Ἀγβάτανα τὰ ἐν Συρίῃ III 62. 64	Ἀέροπος ὁ Φίλιππον Μακεδόνων βασιλεὺς VIII 139
Ἀγγραῖον Περιοικόν VIII 98	Ἀζάνης ὁ Ἀρταῖον Πέρσης VII 66
Ἀγρίτης ποταμὸς VII 113	Ἀζὴν Λαγάνης VI 127
Ἀγγρος ποταμὸς IV 49	Ἀζοῖσι Διβῶνης γῆρος IV 157. 169
Ἀγγύριος ὁ Κάδμου πατὴρ Φοινίξ IV 147. VII 91	Ἄζωτος πόλις II 157
	Ἀδάμας ὁ Αἰόλον VII 58. 197.
	Ἀθηναγόρης ὁ Ἀρχεστρατίδω Σάμιος IX 90
	Ἀθηναῖος Τρηγῆνιος VII 213
	Ἀθῆναι I 60 . . . ὁ Ἀθηναίων κῆ- λος I 98. Ἀθηναῖοι I 29 . . . ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων V 74
	Ἀθηναῖος Ποσειδέωνος καὶ Τριτω-

νίδος Μυνης θυγάτηρ IV 180. εν Αίγυψο III 59. εν Αθήναι I 60. VIII 55, πολιάς V 82. Αλέη εν Ιερέη I 66. IX 70. Ασοσιση εν Μιλήτω I 19. 22. Τιμάς VII 43. Κραδίη εν Συβάρη V 45. εν Κυρήνη II 182. Διβέων IV 188 f., Δυσιών IV 180. εν Δίνω II 182. Παλλάς V 77. VII 141. Παλληνίς I 62. Πηδασέων I 175. [VIII 104]. Πολιοχός εν Χίω I 160. Προνητή εν Δελφοί I 92. Προναή VIII 37. 39. εν Σάι Αιγυπτών II 28. 59. 83. 169 f. 175. Σιφός εν Σαλαμίη VIII 94. Τριτογενής VII 141. τὸ Ἀθήναιον τὸ εν Σιγείω V 95. Ἀθριβίτης νομός Αἰγύπτου II 166. Ἄδρος ποταμός IV 49. Ἄδρος ὄρος VI 44 f. 95. VII 22. 37. 122. 189. Ἄλα ἢ Κολχίς I 2. VII 193. 197. Ἀλάκης ὁ Πολυκράτης πατήρ Σάμιος II 182. III 39. 139. VI 13. Ἀλάκης ὁ Σηλοσώντος Σάμιος IV 138. VI 13 f. 22. 25. Ἀλακίδαί V 80. VIII 64. 83 f. Ἀλακός VI 35. Ἀλακοῦ τέμενος εν Αθήναι V 89. Ἄλας ὁ Ἀλακίδης V 66. VIII 64. 121. ὁ Φιλατον πατήρ VI 35. Ἀλαί πόλις I 145. Ἀλαταί πόλις I 149. τὸ Ἀλατον πέλαγος IV 85. ὁ Ἀλατος πόντος II 97. τὸ Ἀλατον II 113. VII 36. 55. Ἀγάλεως ὄρος VIII 90. Ἀγέδαι φυλή εν Σπάρτη IV 149. Ἀγείρα πόλις I 145. Ἀγείδς ὁ Ολολόκων Σπαρτιάτης IV 149. Ἀγείδς ὁ Πανδόνος Ἀθηναίος I 173. Ἀγίη πόλις VII 123. Ἀγιαλέης ὁ Ἀδρήστου Σικωνίος V 68. Ἀγιαλέης Πελαγοί VII 94, Σικωνίον V 68. Ἀγιαλέης ὁ Ἴωνος V 66. [Ἀγίλεια νῆσος]: s. Ἀγίλειη. Ἀγίλεια τῆς Ἐρετρικῆς χωρίον VI 101. Ἀγίνα ἢ Ἀσωποῦ θυγάτηρ V 80. Ἀγίνα νῆσος III 59. 131. V 84 f.

87. VI 35. 50. 61. 85. 88—92. VII 147. VIII 41. 60. 64. 79. 81. 84. 92. 131 f. IX 75 f. ἢ Ἀγιναιή V 86. Ἀγινῆται II 178. III 59. 131. V 80—84. 86—89. VI 49 f. 61. 64. 73. 85. 87—94. VII 144 f. 203. VIII 46. 74. 84. 86. 91—93. 122. IX 28. 31. 78—80. 85. Ἀγινάται νέες VI 92. VII 179. 181. VIII 90. Ἀγινῆται Ἀριστοκράτης, Ἀσωνίδης, Ἰσένορος, Κάσαμβος, Κριός, Δάμπων, Λαοδάνας, Πολύκριτος, Πυθίης, Σώστρατος. Ἀγίον πόλις I 145. Ἀγινόεσσα πόλις I 149. Ἀγίλειη νῆσος VI 107. Ἀγίλοι III 92. Ἀγός ποταμοί IX 119. Ἀγυπτος I 5. 30. 105. 140. 193. 198. II 1 . . . III 1—16. 19. 31. 34. 39. 42. 44 f. 47. 61—63. 65. 88. 91. 97. 126. 139 f. 160. IV 39. 41—43. 47. 152. 159. 165—168. 180. 186. 200. 203—205. VII 2. 5. 7 f. 69. 89. Ἀγυπτίον I 77. 153. 182. II 2 . . . III 1—16. 24. 27—30. 64. IV 44. 141. 159. 168. 180. 186. VI 6. 53—55. 60. VII 1. 4. 25. 34. 89. 97. VIII 17. 68. 100. IX 32. Ἀγυπτία γράμματα II 36. 125, ἐγγειρίδια VII 63, ἔργα I 93, θώρηκες I 135, ἡτροί III 129. 132, ἕνον II 105, λωτός II 92, μάχαιρα VII 91, πέλαγος II 113, πῆγες II 168, σκεπή II 106, σχοῖνος II 6, φορτία I 1. ὁ Ἀγυπτίος νομός III 91. Ἀγυπτιστί II 156. Ἀιδίονες οἱ ἐκ τῆς Ἀσιῆς III 94. VII 70. Ἀιδιοπίη VII 90. Ἀιδίονες οἱ ἐκ τῆς Διβῆς II 22. IV 101. 197. VII 70, οἱ πρόσονοροι Αἰγύπτω II 29. 42. 100. 104. 137—140. III 97. VII 9. 69 f. IX 32, οἱ περὶ Μερόην II 30, οἱ μακρόβιοι III 17. 25. 30. 97. VII 18, οἱ τρωγλοδοῦται IV 183. Ἀιδίον II 137 f. 139 f. III 21 f. 30. Ἀιδιοπίη II 11. 28. 30. 110. 114. 139. 146. 161. Ἀιδιοπίς γλώσσα III 19, σκεπή II 106, Ἀιδιοπικὸς ἕδος II 86. 127. 134.

Ἄλιος ὄρος IV 49. Ἄλινα πόλις VII 123. Ἀλινοῖδημος ὁ Πατακων Ἀκραγαντινῶν μούναρχος VII 154. 165. [Ἀλιῆνες]: s. Ἐπιῆνες. Ἄλιος πόλις IV 90. VII 58. Ἄλινα θάσση γῶρος VI 47. Ἀλιόες I 6. 26 [28]. 141. 149—152. 157. 171. II 1. 178. III 1. 90. IV 89. 138. V 94. 122 f. VI 8. 28. 98. VII 9. 95. IX 115 ἢ Ἀλιόες V 123. Ἀλιόες γῆ (ἢ νῦν Θεσσαλίη) VII 176. Ἀλιόδες πόλιες I 149—151. VII 58. 194. Ἀλιόδεον πόλις VIII 35. Ἀλιόλος (ὁ Ἑλληνας) VII 197. Ἀλιόλιος ὁ Γόττωνος πατήρ Θηρατος IV 150. Ἀλιόλιος ὁ Νόθωνος Ἐρετριεύς VI 100. Ἀλιόρατος ὁ Λυκομήδω Ἀθηναίος VIII 11. Ἀλιόριωνη φυλή Σαμίον III 26. Ἀλιόριος ὁ Εὐφοριανός ὁ ποιητής II 156. Ἀλιόριος ὁ λογοποιός II 134. Ἀλιώλης Τιτοριος VI 127. Ἀλιώλοι VIII 73. Ἀλιώλιος γῶρη VI 127. Ἄλιανθος VI 44. VII 115—117. 121. 124. Ἀλιάνθιοι VII 116 f. ἢ Ἀλιάνθων θάλασσα VII 22. Ἀλιαντανή II 10. VII 127. Ἀλιαντῆς Ἀμφίλοτος, Μεγιστής ἀκέφαλοι IV 191. Ἀλιαντατος προφήτης Δελφός VIII 37. Ἄλιος ποταμός III 117. Ἀλιανταντιοί VII 165. 170. Ἀλιανταντιοῦ Ἀινησιόδημος, Θήρων, Πάτακος. Ἀλιαντιή πόλις VIII 135. Ἀλιαντιοῦ ὁ Λαυρίας πατήρ VI 53 f. Ἀλιαντιῶν πόλις VII 22. Ἀλιαντα πόλις Καρίας VII 195. Ἀλιαντα πόλις Φρυγίας (?) VIII 136. Ἀλιαντιοῦ Βαρβατων βασιλεύς IV 164. Ἀλιαντιοῦ IV 17. 52. Ἀλιαντιή πόλις I 165 f. Ἀλιαντιοί III 94. VII 79. Ἄλιη: s. Ἀθηναίη.

Ἀλιξανδρος ὁ Αὐνιτῶ Μακεδόνων βασιλεύς V 17. 19—22. VII 173. 175. VIII 121. 136—144. IX 1. 4. 8. 44—46. Ἀλιξανδρος ὁ Προάμων I 3. II 113—120. Ἀλιανταί VII 6. 172, παῖδες Ἀλιέων VII 130. IX 58. Ἀλιέων πεδῖον τῆς Κιλικίης VI 95. Ἀλιέων ποταμός VII 127. Ἀλιέες πόλις VII 137. Ἀλικαρνησοῦς πόλις I 144. 175. II 178. VII 99. [VIII 104]. Ἀλικαρνησοῦς VII 99. Ἀλικαρνησοῦς Ἀγασικλήτης, Πρόδοτος, Ξεναγόρης, Πηξίλειος, Φάνης, (Ἀλικαρνησοῖς) Ἀρτεμισίη. Ἀλικάτ: s. Ἀφροδίτη. [Ἀλιεταί]: s. Ἀλικάτ. Ἀλικατος ὁ Ἡρακλῆος I 7. Ἀλικατος ὁ ποιητής V 95. Ἀλικαμένης ὁ Τηλέκλον Σπάρτης βασιλεύς VII 204. Ἀλικίδης ὁ Ἀγίτων πατήρ Σπαρτιάτης VI 61. Ἀλικίτης ὁ Ἀερόπων Μακεδόνων βασιλεύς VIII 139. Ἀλικίμων Ἀργεῖος I 82. Ἀλικιμάδης ὁ Κλενίω πατήρ Ἀθηναίος VIII 17. Ἀλικμαχος ὁ Εὐφόροβον πατήρ Ἐρετριεύς VI 101. Ἀλικμῶν ὁ Μεγακλῆος Ἀθηναίος I 59. VI 125. 127. 130. Ἀλικμειωνίδαί I 61. 64. V 62—66. 70 f. 90. VI 115. 121. 123—125. 131. Ἀλικμῆνη ἢ Ἡρακλῆος μήτηρ II 43. 145. Ἀλικων Μολοσσός VI 127. [Ἀλλησος]: s. Ἄνυσος. Ἄλιος τῆς Ἀγαίης VII 173. 197. Ἀλιπρός πόλις VII 216, Ἀλιπρῶν γῶρη VII 176. 229. Ἄλις ποταμός IV 49. Ἀλιάντης ὁ Σαδάνττω Ἀνδῶν βασιλεύς I 6. 16—25. 73 f. 92 f. III 48. VIII 35. Ἄλις ποταμός I 6. 28. 72. 75. 103. 130. V 52. 102. VII 26. Ἀλιφῶς ὁ Ὀρσιφάντων Σπαρτιάτης VII 227. Ἀλιωπεκαί τῆς Ἀττικῆς V 63.

- Ἀμαζόνες IV 110—117, Ἀμαζονίδες IX 27
 Ἀμαθούς πόλις V 105, Ἀμαθούσιοι V 104, 108, 114f.
 Ἀμασις Αἰγύπτου βασιλεὺς I 30, 77, II 43, 145, 154, 162f, 169—III 4, 10, 14, 16, 39—43, 47, 126
 Ἀμασις Μαράριος ἀπὸ Περασίων στρατηγός IV 167, 201, 203.
 Ἀμεινίης Ἀθηναῖος VIII 84, 93
 Ἀμεινοκλῆς ὁ Κρητίνεω Μάγνης VII 190
 Ἀμιστροίς ἢ Ξέρξεω γυνὴ Περός VII 61, 114, IX 109f, 112
 Ἀμικαντος ὁ Ἀγκούρογος Ἀρκὰς ἐκ Τραπεζοῦντος VI 127
 Ἀμικας ὁ Ἀνωτος Καρχηδονίων βασιλεὺς VII 165—167
 Ἀμμων: s. Ζεὺς
 Ἀμμώνιος II 32, 42, III 17, 25f, IV 181f, Ἀμμώνιος Ἐτάργος
 Ἀμομφάρετος ὁ Πολιάδω Σπαρτιάτης IX 53, 55—57, 71, 85
 Ἀμόργης Πέρσης V 121
 Ἀμόν: s. Ζεὺς
 Ἀμπέλος ἀκρὴ VII 122f.
 Ἀμπη πόλις VI 20
 Ἀμπρακιώται VIII 45, 47, IX 28, 31
 Ἀνδίων ὁ Μελάμποδος πατὴρ II 49
 Ἀνώντης ὁ Ἀλιέτω Μακεδόνων βασιλεὺς V 17—19, 94, VII 173, VIII 136, 139f, IX 44
 Ἀνώντης ὁ Βουβάρω Πέρσης VIII 136
 Ἀνύργιοι Σάκαι VII 64
 Ἀνωρις ὁ Λαμάσου πατὴρ Σιωτῆς VI 127
 Ἀνορτάος ὁ Πανούριος πατὴρ Αἰγύπτου II 140, III 15
 Ἀμφιάρεος ὁ Ἀμφιδόχου πατὴρ III 91, τὸ Ἀμφιάρεω μαντήιον I 46, 49, 52, 92, VIII 134
 Ἀμφίκαια πόλις VIII 33
 Ἀμφικράτης Σάμου βασιλεὺς III 59
 Ἀμφικτόνης II 180, V 62, VII 200 [213], 228
 Ἀμφικτυονίδος Διμήτερος Ἰσθίου VII 200
 Ἀμφικτύωνος Ἰσθίου VII 200
 Ἀμφίλοχος ὁ Ἀμφιάρεω III 91, VII 91
 Ἀμφίλκτος Ἀκαρύν I 62
 Ἀμφικύνητος ὁ Ἐπιστρόφου Ἐπιδάμνιος VI 127
 Ἀμφίσα πόλις VIII 32, 36
 Ἀμφιτρώων ὁ Ἡρακλῆος πατὴρ II 43f, 146, V 59, VI 53
 Ἀμφίων Βακχιάδης Κορινθῖος V 92 β
 Ἀναγυράσιος Εὐμένης VIII 93
 Ἀνακρέων Τήιος III 121
 Ἀνακτόριοι IX 28, 31
 ἀνακτόριον ἐν Ἐλευσίνι IX 65
 Ἀναξανδρόδης ὁ Θεοπόμπον Σπαρτιάτης VIII 131
 Ἀναξανδρόδης ὁ Δέοντος Σπάρτης βασιλεὺς I 67, III 148, V 39f, 42, 64, VI 50, 108, VII 148, 158, 204f, VIII 71, IX 10, 64
 Ἀνάξανδρος ὁ Εὐρυνκράτεος Σπάρτης βασιλεὺς VII 204.
 Ἀναξίθεος ὁ Ἀρχιδέμου Σπαρτιάτης VIII 131
 Ἀναξίθεος ὁ Κρητίνεω, Κυδίπτης πατὴρ Ῥηγίου τύραννος VI 23, VII 165, 170
 Ἀνανα πόλις VII 30
 Ἀνάγης ὁ Ὀτάνεω Πέρσης VII 62
 Ἀνάφλιαντος δῆμος Ἀττικῆς IV 99
 Ἀνάχαρος ὁ Γνούρου Σπύθης IV 46, 76f.
 Ἀνδρέης Σικυνῖος VI 126
 Ἀνδρόβουλος ὁ Τιμῶνος πατὴρ Δελφός VII 141
 Ἀνδροδάμας ὁ Θεομήστορος πατὴρ Σάμιος VIII 85, IX 90
 Ἀνδροκράτης ἤρωος IX 25
 Ἀνδρομέδη ἢ Κηφέος VII 61, 150
 Ἀνδρος νῆσος IV 33, V 31, VIII 108, 111f, 121, Ἀνδριοι VIII 66, 111f, Ἀνδριος Ἰερώνυμος
 Ἀνδρογάτος IV 18, 100, 102, 106, 119, 125
 ἀνέμων βωμὸς ἐν Θυῆνι VII 178
 Ἀνήριστος ὁ Σπερθῆω Σπαρτιάτης VII 137
 Ἀνήριστος ὁ Σπερθῆω πατὴρ Σπαρτιάτης VII 134
 Ἀνθιμοῦς πόλις V 94
 Ἀνθηλή πόλις VII 176, Ἀνθηλή κόμη VII 200
 Ἀνθύλλα πόλις II 97f.
 Ἄννων ὁ Ἀυλικῶ πατὴρ Καρχηδόνιος VII 165
 Ἀνόπαια ὄρος VII 216

- Ἀνταγόρης Κῆρος IX 76
 Ἀντανδρος πόλις ἢ Πελαγονίς V 26, VII 42
 Ἀντιδωρος Δίμνιος VIII 11
 Ἀντιώρη πόλις VII 198, 213, Ἀντιωρῆες Κορυθαλλός, Πολύτας
 Ἀντίοχος ὁ Τισαμεινοῦ πατὴρ Ἠλέτος IX 33
 Ἀντιπατρος ὁ Ὀργίος Θάσιος VII 118
 Ἀντίφιμος Δίνδιος VII 153
 Ἀντιμάχης Ἐλεώνιος V 43
 Ἀνάσιος νομὸς Αἰγύπτου II 166
 Ἄνωσις Αἰγύπτου βασιλεὺς II 137, 140
 Ἄνωσις πόλις II 137, 166
 Ἄνωσις ὁ Τετραμνήστου πατὴρ Σιδώνιος VII 98
 Ἄξιος ποταμὸς VII 123f.
 [Ἄξος]: s. Οὐξός
 Ἀπαρῆται III 91
 Ἀπατούρα ὄρη I 147
 Ἄπτι θεὸς Σκυθῶν IV 59
 Ἀπίδανος ποταμὸς VII 129, 196
 Ἄπις θεὸς Αἰγύπτου II 153, III 27—29, 33, 64
 Ἄπις πόλις II 18
 Ἀπολλοφάνης ὁ Βισάλτεω πατὴρ Ἀβυρνός VI 26
 Ἀπόλλων I 87, VII 26, ἐν Ἄρχει VIII 33, ἐν Βραγγίδῃσι II 159, Γουτῶντος Σκυθῶν IV 59, ἐν Δελφοῖσι I 50 (s. Δελφοί), ἐν Ἄρχει VI (97), 118, ἐν Θόροναι I 69, Σαμῆσι ἐν Θήβῃσι I 52, 92, V 59—61, VIII 134, ἐν Κορινθῶ III 52, Δοξίης ἐν Δελφοῖσι I 91, IV 163, (Δάμιος ἐν Πατῶροισι) I 182, ἐν Μεταποντίῳ IV 15, ἐν Ναυκράτι II 178, Πτώος VIII 135, ἐν Σπάρτῃ VI 57, Τριπίτιος I 144, Φοῖβος IV 155, γοηστήριος ἐν Δελφοῖσι VI 80, ἔρος Λιονόσου καὶ Ἰοῖος πατρὸς ἐν Αἰγύπτῳ II 83, 144, 155f, Ἀπόλλωνος κρήνη IV 158
 Ἀπολλωνία πόλις ἐν τῷ Ἐδέλω πάντῳ IV 90, 93
 Ἀπολλωνία πόλις ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, Ἀπολλωνιῆται IX 92—94, Ἀπολλωνιῆται Εὐήριος, Ἀθήφορος
 Ἀπρήης ὁ Φάμιος Αἰγύπτου βασιλεὺς II 161—163, 169, III 1, IV 159
 Ἀράβιος III 7 9, Ἀράβιοι I 131, 198, II 30, 141, III 4, 8f, 88, 91, 97, 109—112, VII 69, 86, 97, 184.
 Ἀραβῆ II 8, 11f, 15, 19, 73, 75, 124, 158, III 9, 107, 112f, IV 39, ὁ Ἀράβιος κόλπος II 11, 102, 158, IV 39, 42f, τὸ Ἀράβιον ὄρος II 8
 Ἀράδιοι Ἀγβαλοί, Μέρβαλοι VII 98
 Ἀράξης ποταμὸς I 201f, 205, 209, 211, 216, III 36, IV 11, 40
 Ἀραρος ποταμὸς IV 48
 [Ἀρβαλοί]: s. Ἀρβαλοί
 Ἀργάδης ὁ Ἰωνος V 66
 Ἀργάτος ὁ Περόδικεω Μακεδόνων βασιλεὺς VIII 139
 Ἀργανθώνιος Ταρτησοῦ βασιλεὺς I 163, 165
 Ἀργεῖη ἢ Ἀντιστῆνος VI 52
 Ἀργὴ Ὑπερβορῆ ἐν Ἀθλῶ IV 35
 Ἀργίλος πόλις VII 115
 Ἀργιπασα: s. Ἀφροδίτη
 Ἀργιόπιον τῆς Πλαταιίδος χώρας IX 57
 Ἀργιπταῖοι IV 23
 Ἀργος πόλις I 1, 5, 82, VI 76, 80, 82f, VII 145, 148, 150, 152f, VIII 137f, IX 34, Ἀργεῖοι I 31, 61, 82, III 131, V 49, 57, 61, 67f, 86—89, 113, VI 19, 75—84, 92, 127, VII 148—152, VIII 73, IX 12, 27, 34f, Ἀργεῖοι I 31, III 134, V 94, Ἀργεῖοι Ἀδρηατος, Δέροπος, Ἀλέξανδρος, Ἀλαήνωρ, Βίτων, Γαυάνης, Εὐνοβάτης, Κλέοβις, Δεωκλήδης, Περόδικης, Φεῖδων, Χρόμιος, Ἀργεῖη Ἰώ, Ἀργολίς χώρα I 82, VI 92, Ἀργεῖων φυλαὶ V 68, Ἀργολικὸς κρητὴρ IV 152
 Ἀργον Ἰσθίου VI 75, 78, 80, 82
 Ἀργώ IV 145, 179, VII 193
 Ἀρδέρικια κόμη Ἀσσυρίας I 185
 Ἀρδέρικια σταδίου Κισοῖης VI 119
 Ἀρδύς ὁ Γέγεω Ἀυδῶν βασιλεὺς I 15f, 18.
 Ἄρριοι III 93, VII 66
 Ἀρήσιος πάγος VIII 52
 Ἀρηῖ VII 140, VIII 77, ἐν Παρθῆαι τῆς Αἰγύπτου II 59, 63, 83, Σκυθῶν IV 59—62, Θρηκῶν V 7, ἐν . . VII 76

- Ἀριαβλήνης ὁ Λαριεὺν Πέρσης VII 95. VIII 89
 Ἀριαζος ὁ Γέργιος πατὴρ Πέρσης VII 82
 Ἀριαντᾶς Σκυθῶν βασιλεὺς IV 81
 Ἀριαπίδης ὁ Σκύλευ πατὴρ Σκυθῶν βασιλεὺς IV 76. 78
 Ἀριαράμης Πέρσης VIII 90
 Ἀριαράμης ὁ Τείσπεος Πέρσης VII 11
 Ἀριδωλὺς Ἀλαβάνδων τύραννος VII 195
 Ἀριζαντοὶ Μήδων γένος I 101
 [Ἀριζος]: s. Ἀριαζος
 ἄριμα Σκυθικόν IV 27
 Ἀριμάσπεα ἔπεα IV 14
 Ἀριμασπολ III 116. IV 13. 27
 Ἀριμνηστος Πλαταιεὺς IX 72
 Ἀριοὶ Μῆδοι VII 62
 Ἀριόμαρδος ὁ Ἀραβαῖνον Πέρσης VII 67
 Ἀριόμαρδος ὁ Λαριεὺν Πέρσης VII 78
 Ἀρίοβα πόλις I 151
 Ἀρισταγόρης Κυζικηνῶν τύραννος IV 138
 Ἀρισταγόρης ὁ Ἡγιοστράτου πατὴρ Σάμιος IX 90
 Ἀρισταγόρης ὁ Ἡρακλειδεὺ Κυμαίων τύραννος IV 138. V 37f.
 Ἀρισταγόρης ὁ Μολπαγόρεω Μηλήσιος V 30—38. 49—55. 65. 97—100. 124—126. VI 1. 5. 9. 13. 18. VII 8 β
 Ἀριστέης ὁ Ἀδειμάντων Κορινθίος VII 137
 Ἀριστέης ὁ Καῦστροβίου Προκοννήσιος IV 13—16
 Ἀριστείδης ὁ Ἀνομάχου Ἀθηναῖος VIII 79—82. 95. IX 28
 Ἀριστογείτων Ἀθηναῖος V 55. VI 109. 123
 Ἀριστόδημος ὁ Ἀριστομάχου IV 147. VI 52. VII 204. VIII 131
 Ἀριστόδημος Σπαρτιάτης VII 229—231. IX 71
 Ἀριστόδικος ὁ Ἡρακλειδεὺ Κυμαῖος I 158f.
 Ἀριστογόρατης ὁ Κασάμβου πατὴρ Αἰγυπτῆς VI 73
 Ἀριστόκλυπος ὁ Φιλοκλύπου Σολμῶν βασιλεὺς V 113. 119
- Ἀριστολάδης ὁ Ἀνκούργου πατὴρ Ἀθηναῖος I 59
 Ἀριστόμαχος ὁ Κλεοδαλοῦ VI 52. VII 204. VIII 131
 Ἀριστονίκη Πυθίη VII 140
 Ἀριστόφαντος ὁ Κόβωνος πατὴρ Λεπρός VI 66
 Ἀριστοφιλίδης Ταραντινῶν βασιλεὺς III 136
 Ἀριστων Βυζαντιῶν τύραννος IV 138
 Ἀριστων ὁ Ἡγησιλέος Σπάρτης βασιλεὺς I 67. V 75. VI 51. 61—66. 68f. VII 3. 101. 209. 239
 Ἀριστόνυμος ὁ Μύρωνος Σικωῆνιος IV 126
 Ἀρίφρον ὁ Ξανθίππου πατὴρ Ἀθηναῖος VI 131. 136. VII 33. VIII 131
 Ἀρίων Μηθυμναῖος I 23f.
 Ἀριάδες I 66. II 171. IV 161. V 49. VI 74. VII 170. 202. VIII 72f. IX 27f. 35. Πελαγοῖ I 146. Ἀριάδες Αἰλιαντος, Δημόναξ, Κλέωνδρος. Ἀριαδίη I 66f. VI 74. 83. 127. VII 90. 202. VIII 26
 Ἀρκεσίλειος ὁ Βάττου Κυρήνης βασιλεὺς IV 159f.
 Ἀρκεσίλειος ὁ Βάττου Κυρήνης βασιλεὺς II 184. IV 160f.
 Ἀρκεσίλειος ὁ Βάττου Κυρήνης βασιλεὺς IV 162—165. 167. 200
 Ἀρκεσίλειος Κυρήνης βασιλεὺς IV 163
 Ἀρκαμίδης ὁ Λάτιος Μῆδος VII 88
 Ἀρκατίδης ὁ Διδυράμβου πατὴρ Θεσπιεὺς VII 227
 Ἀρμένιοι I 180. 194. III 93. V 49. 52. VII 73. Ἀρμενίη V 52. Ἀρμενίων ὄρος I 72
 Ἀρμόδιος Ἀθηναῖος V 55. VI 109. 123
 Ἀρμοκίδης Φωκεὺς IX 17
 Ἀρπαγος Μῆδος I 80. 108—113. 117—120. 123. 127. 129. 162. 164. 168f. 171. 174—177
 Ἀρπαγος Πέρσης IV 28. 30
 Ἀρπόξαις ὁ Ταργιτάου Σκύθης IV 5f.
 Ἀρραμένης ὁ Λαριεὺν Πέρσης VII 68
 Ἀρράμης ὁ Ἀριαράμειω Πέρσης I 209. VII 11. 224.

- Ἀρράμης ὁ Λαριεὺν Πέρσης VII 69
 Ἀρτάβαζος ὁ Φασνάκεος VII 66. VIII 126—129. IX 41f. 58. 66. 70. 77. 89
 Ἀρτάβατος ὁ Υστάσπεος Πέρσης IV 83. 143. VII 10—12. 15—18. 46—52. 66f. 75. 82. VIII 26
 Ἀρταβάτης ὁ Φαρναζάδρου πατὴρ Πέρσης VII 65
 Ἀρτάβη Περούκη I 192
 Ἀρτατοὶ Πέρσαι VII 61
 Ἀρτατος ὁ Ἀραγαίω πατὴρ Πέρσης VII 22. 117, ὁ Ἀζάνεος πατὴρ VII 66
 Ἀρτάκη πόλις IV 14. VI 33
 Ἀρτάνης ὁ Υστάσπεος Πέρσης VII 224
 Ἀρτάνης ποταμὸς IV 49
 Ἀρτακίτης ὁ Χερσάμιος Πέρσης VII 33. 78. IX 116—120. 122
 Ἀρταύτη ἢ Μασιστεὺ Περσὶς IX 108f.
 Ἀρταύτης ὁ Ἀραγαίω Πέρσης VIII 130. IX 102. 107
 Ἀρταύτης ὁ Ἰθαμίδρου Πέρσης VII 67
 Ἀρταφρόνης ὁ Υστάσπεος Πέρσης V 25. 30—33. 35. 73. 96. 100. 123. VI 1. 4. 30. 42
 Ἀρταφρόνης ὁ Ἀρταφρόνεος Πέρσης VI 94. 116—119. VII 8. 10. 74
 Ἀραγαίης ὁ Ἀρταῖον Πέρσης VII 22. 117, ὁ Ἀρταύτηω πατὴρ VIII 130, ὁ Ὀτάσπεος πατὴρ VII 63
 Ἀρτεμίδης Μῆδος I 114—116
 Ἀρτεμίδης ὁ Ἀρτακίτεω προπάτωρ Πέρσης IX 122
 Ἀρτεμὶς ἢ Δήμητρος II 156 ἐν Ἀρτεμισίῳ VII 176. Βουβάστις Αἰγυπτίων ἐν Βουβάστι πόλις II 59f. 83. 137. 156. ἐν Βουτοῖ II 155f. ἐν Βραυρωῶνι VI 138. ἐν Ἐφέσῳ I 26. Ὀρθωσίη ἐν Βυζαντίῳ IV 87. ἐν Σάμῳ III 48. Θρηκίων V 7, βασιλεύς IV 33. Ἀρτεμίδος ἰσθ' ἀκτῆ VIII 77. Ἀρτεμισίων ἐν Δῆλῳ IV 35f.
 Ἀρτεμισίη ἢ Ἀργυράμιος Ἀλικαρνησσοῦ βασίλισσα VII 99. VIII 68f. 87f. 93. 101. 103. 107
 Ἀρτεμισίων Εὐβοίης αἰγιαλὸς VII 175—177. 182. 192. 194f. VIII 2. 4—6. 8. 11. 14. 16. 21—23. 40. 42. 45f. 66. 76. 82
 Ἀρτηκόδης παταμὸς IV 92
 [Ἀρτίμπασα]: s. Ἀργίμπασα
 Ἀρτοβαζάνης ὁ Λαριεὺν Πέρσης VII 2f.
 Ἀροζώοτρον ἢ Λαριεὺν Περσὶς VI 43
 Ἀρτόντης ὁ Βαγαῖον πατὴρ Πέρσης III 128
 Ἀρτόντης ὁ Μαρδονίου Πέρσης IX 84
 Ἀροξέρξης ὁ Ξέρξεω Περσῶν βασιλεὺς [VI 98]. VII 106. 151f.
 Ἀρτόγμης Πέρσης VII 73
 Ἀρτύβιος Πέρσης V 108. 110—113
 Ἀρτυστώνη ἢ Κόρον Περσὶς III 88. VII 69. 72
 Ἀρτύφιος ὁ Ἀραβαῖνον Πέρσης VII 66f.
 Ἀρνώδης Πέρσης IV 165—167. 200. 203. Ἀρνωδικὸν ἀργύριον IV 166
 Ἀρῆνης ἢ Ἀλνώττεω Ἀυδῆ I 74
 Ἀρχάνδρος ὁ Φθίων II 98
 Ἀρχάνδρον πόλις II 97f.
 Ἀρχέλαοι Σικωνίων φυλὴ V 68
 Ἀρχέλειος ὁ Ἡγησίλειω Σπάρτης βασιλεὺς VII 204
 Ἀρχεστρατίδης ὁ Ἀθηναγόρεω πατὴρ Σάμιος IX 90
 Ἀρχίδημος ὁ Ἀναξανδρίδου Σπαρτιάτης VIII 131
 Ἀρχίδημος ὁ Ζευξιδῆμον Σπάρτης βασιλεὺς VI 71
 Ἀρχιδία II 135
 Ἀρχίης ὁ Σαμίον πατὴρ Σπαρτιάτης III 55
 Ἀρχίης ὁ Σαμίον Σπαρτιάτης III 55
 [Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος] I 12
 Ἀρβόσται IV 170
 Ἀσιὰς φυλὴ ἐν Σάρδιι IV 45
 Ἀσίη I 4. 6. 15—27. 72. 95. 102—108. 130. 142. 177. 192. 209. II 16f. 103. III 67. 88. 90. 94. 96. 98. 115. 117. 137. IV 1. 4. 11f. 36f. 40—45. 143. 198. V 12. 15. 17. 30. 49f. 96f. 119. VI 24. 43. 45. 58. 70. 116. 118f. VII 1. 9γ. 11. 20. 21. 25. 33. 70. 73f. 93. 107. 135. 137. 145f. 157. 174. 184f. VII 109. 118f. 136. IX 89. 116. 122

- Ἀσίη ἢ Προμηθεὺς γυνή IV 45
 Ἀσίης ὁ Κότνος IV 45
 Ἀσίη πόλις VIII 73
 Ἀσκάλων πόλις I 105
 Ἀσμάχ II 30
 Ἀσπιδίτης ὁ Ποηξάσπεος πατήρ III 70, 78, VII 97
 Ἀσσα πόλις VII 122
 Ἀσσηδός τῆς Μιλήτης χώρας I 19, 22. Ἀσσησίη: s. Ἀθηναίη
 Ἀσούριοι I 95, 102 f., 106, 131, 178, 183, 188, 192—194, 199, II 141, 150, III 155, VI 54, VII 9, 63. Ἀσσυρίη I 1, 95, 178, 185, 192 f., II 17, III 92, IV 39.
 Ἀσσυρία γράμματα IV 87, φορτία I 1, Ἀσσυριοὶ λόγοι I 184
 Ἀστυκός ὁ Μελαντίππου πατήρ Θηβαῖος V 67
 Ἀστήρ ὁ Ἀρχιμόλλου πατήρ Σπαρτιάτης V 63
 Ἀστροβάνκος ἥρωος Σπαρτιάτης VI 69
 Ἀστυάνης ὁ Κναξάρεω Μήδων βασιλεὺς I 46, 73—75, 91, 107—112, 114—125, 127—130, 162, III 62, VII 8 a
 Ἀστυς Αἰγύπτου βασιλεὺς II 136 ἄστυ IV 23
 Ἀσωνίδης Αἰγυπτῆς VII 181
 Ἀσώπιοι IX 15
 Ἀσσιπόδορος ὁ Τιμάνδρου Θηβαῖος IX 69
 Ἀσσιπὸς ποταμὸς τῆς Βοιωτῆς VI 108, IX 15, 19, 30 f., 36, 38, 40, 43, 49, 51, 59. Ἀσσιπιδεὶς Αἰγύνα, Θήβη, Ἰερόη
 Ἀσσιπὸς ποταμὸς τῆς Τρηγινῆς VII 199 f., 216, 217
 Ἀτάραντες VI 184
 Ἀτάρβηνης πόλις II 41
 Ἀταρνεὺς Μυσησῆς χώρας I 160, VI 28, VII 42, VIII 106. Ἀταρνευτὶς χώρα VI 29. Ἀταρνευτῆς Ἐριμιππος
 Ἀτλαντῆς IV 184 f.
 Ἀτλαντὶς θάλασσα I 202
 Ἀτλας ὄρος IV 184
 Ἀτλας ποταμὸς IV 49
 Ἀτσοα ἢ Κόρον Περσῶν III 68, 88, 133 f., VII 2 f., 64, 82
 Ἀτραντίτιον πόλις VII 42
 Ἀτρεῖδαι VII 20
 Ἀτταγανός ὁ Φοῖνωνος Θηβαῖος IX 15 f., 86, 88
 Ἀττική I 57. Ἀττικὸν ἔθνος I 57, 59. Ἀττικὴ γλῶσσα VI 138.
 Ἀττικαὶ θεοπάταιαι III 134, γόρυκας I 192. Ἀττικὸς μέδιμος I 192. Ἀττικὰ σημεῖα VI 129, τῆς Ἀττικῆς δήμου Ἀλωπεκαί, Ἀνάφλυστος, Ἀφιδναί, Δεκελῆ, Θορικὸς, Οἰνὴ, Παιανεύς, Παιονίη, Σφενδαλέες, Υἱαί
 Ἄττος ὁ Κροίσου Ἀνδός I 34, ὁ Πυθίου πατήρ VII 27
 Ἄττος ὁ Μάνεω Ἀνδῶν βασιλεὺς I 7, 94, VII 74
 Ἀθύλια Λιβύης χώρας IV 172, 182—184.
 Ἀδέστη θεὸς ἐν Ἐπιδαύρῳ V 82 ἐν Αἰγύτῳ V 83
 Ἄδρας ποταμὸς IV 49
 Ἄδσέες IV 180, 191
 Ἄδουσαι IV 171
 Ἄδυσσιον ὁ Τισαμενοῦ Θηβαῖος IV 147, VI 52
 Ἀδύδομος ὁ Κλεάδειο πατήρ Πλαταιεύς IX 85
 ἀδύδομοι οἱ ἐν Αἰθιοπίῃ II 30
 Ἀδύδομος ἥρωος Δελφός VIII 39
 Ἀδύγαται Σκόθαι IV 6
 Ἀδέται Μαγνησῆς χώρας VII 193, 196, VIII 4, 6—8, 11 f., 14
 Ἀφθίτης νομὸς Αἰγύπτου II 166
 Ἀφιδναί τῆς Ἀττικῆς IX 73. Ἀφιδναῖοι Καλλιμαχος, Τιμόδημος
 Ἀφροδιαιῶν νῆσος IV 169
 Ἀφροδίτη Αἰγυπτίων ἐν Ἀταρβῆχι πόλι II 41, ζεῖνη ἐν Μέμφι II 112. Ἀφιδναί Ἀραβίων I 131, III 8. Ἀργυμπίου Σινδῶνος IV 59, 67. ἐν Κυθήροις I 105, ἐν Κύπρῳ I 105, ἐν Κυρήνῃ II 181, Μίτρα Περσέων I 131, Μόλιτα Ἀσσυρίων I 131, ἐν Βαβυλώνι I 199, Οὐρανίη I 105, 131, III 8, IV 59. Συρίων ἐν Ἀσκάλωνι πόλι I 105
 Ἄφρυν πόλις VII 12
 Ἀχαιμῆνης ὁ Λαορέου Πέρσης III 12, VII 7, 97, 236 f.
 Ἀχαιμῆνης ὁ Τεῖσπιος πατήρ Πέρσης III 75, VII 11
 Ἀχαιμενίδαι I 125, III 65. Ἀχαιμενίδης Ἀρταγαῆς VII 117, Με-

- γαβάτης V 32, Σατάσπης IV 43, Τυράνης VII 62, Ὑστάσπης I 209, Φαρνάσπης III 2
 Ἀχαιοὶ ὁ Φθίων πατήρ II 98
 Ἀχαιοὶ I 145 f., II 120, VIII 47, IX 27. Ἀχαιῶν ἔθνος VIII 73.
 Ἀχαιῶν δωδέκα μέγαρα I 145 f.
 Ἀχαιὸς Κλεομένης V 72. Ἀχαιή VII 94, VIII 36
 Ἀχαιοὶ οἱ Φθιώται VII 132, 185, 197. Ἀχαιή VII 173, 196—198.
 Ἀχαιή Δημήτηρ V 61
 Ἀχελῷος ποταμὸς II 10, VII 126
 Ἀχέρων ποταμὸς V 92 η. VIII 47
 Ἀχελ्लीον πόλις V 94
 Ἀχελ्लीος δρόμος IV 55, 76
 Ἀχίνδιοι VI 34, 36 f., IX 119
 Βαβυλών I 153, 178—180, 183—185, 187, 189—194, III 92, 150—160, VII 62, Βαβυλώνιον ἄστυ I 178, Βαβυλώνιοι I 77, 178, 186, 190—192, 196, 198—200, II 109, III 150—153, 155—159, ἡ Βαβυλωνίη χώρα I 192 f., IV 198, ἡ Βαβυλωνίη μοῖρα τῆς Ἀσσυρίης I 106. Βαβυλώνια ἔργα I 93, τάλαντον III 89, 95, ὑποδήματα I 195. Βαβυλώνιοι Ἀβνήητος, Βαβυλωνίαι Νιτωκίς, Σελίραμ
 Βαγαῖος ὁ Ἀρτόντεω Πέρσης III 128, ὁ Μαρόντεω πατήρ VII 80, VIII 130
 Βάδρης Πασαργάδης VI 167, 203
 Βάδρης ὁ Ὑστάσπης Πέρσης VII 77
 Βάκαλος IV 171
 Βάκις VIII 20, 77, 96, IX 43
 Βάκτρα πόλις VI 9, IX 113. Βάκτροι III 102, VII 64, 66, 86, VIII 113, IX 31, 113, Βακτριανοὶ III 92. Βάκτριον ἔθνος I 153, Βακτριή χώρα IV 204, Βάκτριος νομὸς IX 113
 Βάκχιος: s. Διόνυσος
 Βακχιάδαι V 92 β
 Βακχιά II 81
 [Βάρης]: s. Βάδρης
 Βάρις Αἰγυπτῆς II 96
 Βάρη χώρα τῆς Βακτριῆς IV 204
 Βάρη πόλις III 91, IV 160, 165, 167, 171, 200, 203. Βαρναῖοι III 13, IV 164, 167, 186, 200—205
 Βασιληίδης ὁ Ἡροδότου πατήρ Ἴων VIII 132
 Βασσαῆς ὁ Ἀρταβάνου Πέρσης VII 75
 Βαυτιάδαι IV 202
 Βάττοι Κυρήνης βασιλεῖς IV 163
 βάττος Λιβυκὸν IV 155
 Βάττος ὁ Πολυμήστον Κυρήνης βασιλεὺς IV 150, 153—157, 159
 Βάττος ὁ Ἀρκεσίλειο ἑδδαίμων Κυρήνης βασιλεὺς II 181, IV 159 f.
 Βάττος ὁ Ἀρκεσίλειο Κυρήνης βασιλεὺς IV 161 f., 205
 βεκὸς Φούγιον II 2
 Βελβυλίτης VIII 125
 Βέριμιον ὄρος VIII 138
 Βήλος ὁ Ἀκαίου I 7, VII 61, s. Ζεὺς
 Βηλίδες πόλιαι Βαβυλώνος III 155, 158
 Βησοὶ VII 111
 Βίαις ὁ Μελάμποδος ἀδελφεὸς IX 34
 Βίαις Πραγνεὺς I 27, 170
 Βιδυνοὶ Θρηῖκες [I 28], VII 75
 Βισάλται VIII 116. Βισαλίη VII 115
 Βισαλίτης ὁ Ἀπολλοφάνεος Ἀβυδηρὸς VI 26
 Βισάνθη πόλις VII 137
 Βιστονες VII 110. Βιστονίς λίμνη VII 109
 Βίτων Ἀργεῖος I 31
 Βόγης Πέρσης VII 107, 113
 Βοιβηίς λίμνη VII 129
 βοιωτάροι IX 15
 Βοιωτοὶ I 92, V 57, 59, 61, 74, 77, 81, 89, 91, VI 34, 108, VII 132, 202, VIII 34, 38, 50, 66, 113, IX 1, 31, 39, 46 f., 67 f., 100. Βοιωτῆς II 49, V 57, VIII 40, 44, 144, IX 6 f., 17, 19, 24, 87. Βοιωτῆαι ἐμβάδες I 195
 Βολβιτινων στόμα Νέλλου II 17
 Βορέης VII 189
 Βορυσθένης πόλις IV 24, 78. Βορυσθενεῖται IV 17 f., 53, 78 f.
 Βορυσθένης ποταμὸς IV 5, 18, 47, 53—56 [71], 81, 101
 Βόσπορος Θρηῖκος IV 83, 85—89, 118, VII 10 γ. 20
 Βόσπορος Κιμμέριος IV 12, 28, 100
 Βοττιῶται VII 185, VIII 127. Βοττιῶται VIII 123, 127

- Βουβάρης ὁ Μεγαβάζων Πέρσης
 V 21. VII 22. VIII 136
 Βούβασις: s. Ἀστειμ
 Βούβασις πόλις II 59 f. 67. 137.
 154. 158. 166
 Βουβασιτις νομὸς Αἰγύπτου II
 166
 Βουδῖνοι IV 21 f. 102. 105. 108 f.
 119 f. 122 f. 136
 Βούδιοι Μήδων γένος I 101
 Βουκολικὸν στόμα Νεῖλον II 17
 Βούλις ὁ Νικόλεω Σπαρτιάτης
 VII 134. 137
 Βούρα πόλις I 145
 Βουσαι Μήδων γένος I 101
 Βούσιρις πόλις II 59. 61
 Βουσιριτις νομὸς Αἰγύπτου II 165
 Βουτανίδης ὁ Φιλίππου πατὴρ
 Κροτωνιάτης V 47
 Βουτώ πόλις II 59. 63. 67. 83. 111.
 133. 152. 155 f. III 64
 Βουτώ πόλις II 75
 Βραγγίδια αἱ τῆς Μιλήτου I 46.
 92. 157—159. II 159. V 36. οἱ
 Βραγγίδια I 158
 Βραυρών IV 145. VI 138
 Βρεντέσιον λιμὴν IV 99
 Βριαντική χώρα VII 108
 Βρίγες VII 73
 Βρογγος ποταμὸς IV 49
 Βρούγοι VI 45. VII 185
 Βυβασίη Χερσονήσος I 174
 Βυζάντιον IV 87. 144. V 103. VI
 5. 26. 33. IX 89. Βυζάντιοι IV
 87. 144. V 26. VI 33. Βυζάντιος
 Ἀριστοῦν
 Γάδειρα πόλις IV 8
 Γάισον ποταμὸς IX 97
 Γαληρός πόλις VII 122
 Γαλλική χώρα VII 108
 Γανδάριοι III 91. VII 66
 Γαράμαντες IV 174. 183 f.
 Γαργαφίη κρήνη IX 25. 49. 51 f.
 Γανάνης Τημέριον ἀπόγονος Ἀρ-
 γαίος VIII 137
 Γεβελίτις Θρηκίων δαλιων IV 94
 Γελέων ὁ Ἰωνος V 66
 Γέλη πόλις VI 23. VII 153 f. 156.
 Γελοῖοι VII 153. 155 f. Γελοῖοι
 Γέλων, Δεινομένης, Εὐκλειδης,
 Ἰέρων, Ἰπποκράτης, Κλέανδρος,
 Παντάρης, Σάβυλλος, Τηλήνης
 Γέλων ὁ Δεινομένεος, Συνηροσίων
 τύραννος VII 145. 153—166. 168
 Γελωνοί IV 102. 108 f. 119 f. 136.
 ὁ Γελωνός IV 119
 Γελωνός ὁ Ἡρακλῆος IV 10
 Γελωνός πόλις IV 108
 Γεραιατὸς τῆς Εὐβοίας VIII 7. IX
 105
 Γέρριδες V 122. VII 43
 Γέρρις ὁ Ἀριάξων Πέρσης VII 82
 Γερμάνιοι Περσῶν γένος I 125
 Γέρρος ποταμὸς IV 19 f. 47. 56
 Γέρρος γῶρος IV 56. Γέρροι IV
 53. 71
 Γέται IV 93. 96. 118. V 3 f.
 Γερυρατοῖι V 55. 57 f. 61 f.
 Γῆ IV 59
 Γηρόνης IV 8
 Γίγνωνος πόλις VII 123
 Γιλγάραι IV 169
 Γίλλος Ταραντῆος III 138
 Γινδάρης IV 176 f.
 Γλαύκος ὁ Ἰππολόχου I 147
 Γλαύκος ὁ Ἐπιπύδου Σπαρτιάτης
 VI 86
 Γλαύκος Χτος I 25
 Γλαύκων ὁ Δεάχρον πατὴρ Ἀθη-
 ναίος IX 75
 Γίλας πόλις IX 43
 Γνοῦρος ὁ Λύκων Σκύθης IV 76
 Γοβρόνης ὁ Δαρείου Πέρσης VII 72
 Γοβρόνης ὁ Μαρδονίου πατὴρ Πέρ-
 σης III 70. 73. 78. IV 132. 134.
 VI 43. VII 2. 5. 82. 97. IX 41
 Γοιτόσυρος: s. Ἀπόλλων
 Γόννος πόλις VII 128. 173
 Γόργος ὁ Χέρσιος Σαλαμινίων
 βασιλεὺς V 104. 115. VII 98.
 VIII 11
 Γοργοῦς κεφαλή II 91
 Γοργῶ ἡ Κλεομένεος Λάκωνα V
 48. 51. VII 239
 Γορδῆς ὁ Μίδειο πατὴρ VII 138
 Γορδῆς ὁ Μίδειο Φρυγίης βασι-
 λεὺς I 11. 35. 45
 Γορῆνος ὁ Διόαντον Θήρης βασι-
 λεὺς IV 150
 Γορύνεια πόλις I 149
 Γυγαθίη λιμὴν I 92
 Γυγαθὶ ἡ Ἀνύττω Μακεδονίς V
 21. VIII 136
 Γύγης ὁ Δασκίλου Ἀνδῶν βασι-
 λεὺς I 8—15. Γυγάδας χρυσός I 14

- Γύγης ὁ Μύρσου πατὴρ Ἀνδῶν
 III 122. V 121
 Γύζαντες IV 194
 γυμνοπαιδαὶ Σπαρτιητῶν VI 67
 Γύνδης ποταμὸς I 189 f. 202. V 52
 Γωβρόνης: s. Γοβρόνης
 Δαδίκαι III 91. VII 66
 Δαίδαλος VII 170
 Δαμασθῆνος Καλυνδέων βασι-
 λεὺς VIII 87
 Δαμασθῆνος ὁ Κανθαλέω Κάρ
 VII 98
 Δάμασος ὁ Ἀυρίος Σιρίτης VI 127
 Δαμῆ θεὸς ἐν Αἰγύτῃ V 83, ἐν
 Ἐπιδαύρῳ V 82
 Δανάη ἡ Περσῶν μήτηρ II 91. VI
 53. VII 61. 150
 Δαναὸς Χερμῆτης II 91. 98. VII 94.
 Δαναοῦ θυγατέρες II 171. 182.
 Δάοι Περσῶν γένος I 125
 Δαρδανέες I 189
 Δάρδανος πόλις V 117. VII 43
 Δαρείος ὁ Υπατάσπεος Περσῶν
 βασιλεὺς I 183. 187. 209 f. II 158.
 III 12. 38. 70—73. 76. 82. 85—
 90. 95 f. 119. 126—130. 132—
 135. 137—141. 147. 151 f. 154
 —160. IV 1. 4. 7. 39. 43 f. 46.
 83—85. 87—89. 91—93. 97 f.
 102. 104. 124—126. 128 f. 131—
 137. 141. 143. 166 f. 204. V 1 f.
 11—14. 17 f. 23—27. 30. 32.
 36 f. 65—73. 96. 98. 103. 105—
 108. 116. 124. VI 1—3. 9. 13.
 20. 24 f. 30. 40 f. 43. 46. 48 f. 70.
 84. 94 f. 98. 101. 119. VII 1—5.
 7—11. 14. 18. 20. 27. 32. 52. 59.
 64. 69. 172 f. 78. 82. 97. 105 f.
 133. 186. 194. 224. VIII 89. IX
 107 f. 111. στατήρες Δαρείου
 VII 28
 Δαρείος ὁ Εὐρῆεω IX 108
 Δαρεῖται III 92
 Δασκίλειον πόλις III 120. 126. VI 33
 Δασκίλος ὁ Γύγειο πατὴρ I 8
 Δάτις Μῆδος VI 94. 97 f. 118. VII
 8. 10 f. 74. 88
 Δάτων πόλις IX 75
 Δανίλων πόλις VIII 35
 Δανυρίτης V 116—118. 121 f.
 Δάφναι αἱ Πηλοῦσιοι πόλις II 30.
 Δάφνης Ἀβυδηρός IV 138
 Δεινομένης ὁ Γέλωνος πατὴρ Γε-
 λοῖος VII 145
 Δεκελὴ τῆς Ἀττικῆς δῆμος IX 15.
 73. Δεκελῆες IX 73. Δεκελεὺς
 Σωφάνης
 Δεκελος (ἄρος Ἀττικῆς) IX 73
 Δέλτα τῆς Αἰγύπτου II 13. 15—
 18. 41. 59. 97. 179
 Δελφοὶ πόλις I 13. 14. 19. 20. 25.
 46—48. 50—85. 65—67. 85. 92.
 167. 174. II 134 f. III 57. IV 15.
 150. 156 f. 161—163. 179. V
 42 f. 67. 82. 89. 92. VI 19. 27.
 34 f. 52. 57. 66. 70. 76. 86.
 123. 135. 139. VII 133 f. 139 f.
 148. 163. 165. 239. VIII 27. 35.
 82. 114. 121 f. IX 33. 42. 81. 93.
 οἱ Δελφοὶ (Einwohner) I 14. 20.
 VII 141. 178 f. VIII 36—39. Δελ-
 φοὶ Ἀκῆρατος, Ἀριστόφαντος,
 Κόβων, Τιμων. (Δελφίς) Περί-
 αλλα
 Δερσατοὶ VII 110
 Δερκαλιὸν τῆς Φθιώτιδος βασι-
 λεὺς I 56
 Δηϊώκης Μήδων βασιλεὺς I 16. 73.
 96—99. 101—103
 Δηϊφρονος ὁ Εὐνήριον Ἀπολλωνιῆ-
 τῆς IX 92. 95
 Δῆλιον Θηβαίων VI 118
 Δῆλος νῆσος I 64. II 170. IV 33—35.
 VI 97—99. 118. VIII 133 f. IX
 90. 96. Δῆλιοι IV 33 f. VI 97 f. 118
 Δημόρητος ὁ Ἀριστοῦνος Σπάρ-
 τῆς βασιλεὺς V 75. VI 51. 61—67.
 70—75. 84. VII 3. 101—104. 209.
 234—237. 239. VIII 65
 Δημόρμενος ὁ Πρωιητάδω πατὴρ
 Σπαρτιάτης V 41, ὁ Χίλωνος
 πατὴρ VI 65
 Δημήτηρ VII 141 f. 153. (VIII 65).
 Δυρικτιονίς ἐν Θερμοπύλῃ
 VII 200. Ἀγαθὴ Γερυραίων V
 61. Ἐλεονοῖη ἐν Ἐλεναίῳ (VI 75.
 VIII 65), ἐν Πλαταιαῖσι IX 57. 63.
 65. 69. 101, ἐν Μυκάλλῃ IX 97.
 101. Θεοδοφόρος II 171, ἐν Αἰ-
 γύτῃ VI 91, ἐν Πάρω VI 134 (s.
 Θεοδοφόρια), ἐν Ἰππύλειο ἀκρῇ
 IV 53. Ἴσις Αἰγυπτίων II 41 f.
 59. 61. 122 f. 156. 176. IV 186.
 Δῆμητρος καρπός I 193. V 198

Δημοκίδης ὁ Καλλιφάντος Κρο-
 τονήτης III 125. 129—137
 Δημοκρίτος Νάξιος VIII 46
 Δημόδοκος ὁ Πενθέλιον πατὴρ Πά-
 ριος VII 195
 Δημόφιλος ὁ Διαδρόμεω Θεσπι-
 εὺς VII 222
 Δημόναξ Μαντινεὺς IV 161f.
 Δημοναῖοι Πελοπόν γένος I 125
 Διαδρόμης ὁ Δημοφίλον πατὴρ
 Θεσπιεὺς VII 222
 Διακτορίδης Κρανώνιος VI 127
 Διακτορίδης ὁ Ἐδρυδάμης πατὴρ
 Σπαρτιάτης VI 71
 Δίδυμα τὰ ἐν Μιλήτῳ VI 19
 Διγρένης Σπαρτιάτης VII 226
 Διδύραμβος ὁ Ἀρκατῖδω Θε-
 σπιεὺς VII 227
 Δίκαια πόλις VII 109
 Δίκαιος ὁ Θεοκίδεος Ἀθηναῖος
 VIII 65
 Δίκη VIII 77
 [Δικτὴν] III 59
 Δινδυμήνης μητροῦς ὄρος ἰόν I 80
 Διομήδεος ἀριστέλης II 116
 Διον πόλις VII 22
 Διονύσιος Φωκαεὺς VI 11f. 17
 Διόνυσος III 111. Ἀδιδόπων II 29.
 III 97. Βάκχειος ἐν Βορυσθε-
 νεϊτέων πόλι IV 79. ἐν Γελω-
 νῶ IV 108. ἐν Βοζαντίῳ IV 87.
 Ἑλλήνων II 49. 52. 145f. III 111.
 Θρηίκων V 7. VII 111. Ὀροτάλη
 Ἀραβίων III 8. Ὀσιρὶς Ἀγνυ-
 πτίων II 42. 47f. 123. 144f. 156.
 ἐν Σικανῶν V 67. ἐν Σιδόνῃ
 I 150
 Διονυσόφρανης Ἐφέσιος IX 84
 Δισκόουροι II 43. 50. VI 127 s.
 Τινδαρίδαι
 Δικαιεὺς πόλις IX 35
 Δόβρες Παίονες [V 16]. VII 113
 Δόλογοι Θούριες VI 34f. 40
 Δόλοπες VII 132. 185
 Δοροκόκος τῆς Θρηίκης αἰγιαλός V
 98. VII 25. 59. 105f. 108. 121
 Δορυσσος ὁ Λεωβάττω Σπάρτης
 βασιλεὺς VII 204
 Δροικαὶ Πελοπόν γένος I 125
 Δρυίδης πόλις VIII 33
 Δρυόπες I 146. VIII 43. 46. 73.
 Δρυοπίς I 56. VIII 81
 Δρυὸς κεφαλαὶ Κιθαιρώνας IX 39

Δρυωνῆται φυλὴ Δωριέων V 68
 Δύμη πόλις I 145
 Δύρας ποταμὸς VII 198
 Δύσωρον ὄρος V 17
 Δωδώνη I 46. II 52. 58. IX 93.
 Δωδωναῖοι II 55. 57. IV 33. Δω-
 δωνίδες ἱεῖται II 53. 55
 Δωριεὺς I 57. 139. 171. V 72. 76.
 VI 53. 55. VIII 31. 73. 141. οἱ ἐν
 Αἰγί I 6. [28]. 144. II 178. VII
 9. 93. 99. οἱ ἐν Δωριδί IX 66.
 Ἐπιδαύριοι I 146. VIII 46. Δα-
 κδαμιμόνιοι III 56. ἔθνος Δωρι-
 κόν I 56. VII 99. VIII 43. ἐσθῆς
 Δωρίς V 87f. φυλαὶ Δωριέων
 V 68. Δωρικοί γῶροι VII 102.
 Δωρίς VIII 143. IX 31f. 43
 Δῶρος ὁ Ἑλλήνος I 56
 Δῶτος ὁ Μεγασιδρον Πέρσης VII
 72

Ἐβρος ποταμὸς IV 90. VII 59.
 Ἐγεστάτοι V 46. VII 158
 Ἐγγελέες V 61. IX 43
 Ἐληθῆνα ἐν Αἰγίῳ IV 35
 εἰλωτες VI 58. 75. 80f. VII 229.
 VIII 25. IX 10. 28. 80. 85.
 Ἐκατατος ὁ Ἡγησάνδρον Μιλή-
 σιος ὁ λογοποιός II 143. V 36.
 125f. VI 137f.
 Ἐκατόν νῆσοι I 151
 Ἐκατορ ὁ Πριάμου II 120
 Ἐλαιὸς πόλις VI 140. VII 21f.
 33. IX 116. 120. Ἐλαιόσιοι IX
 120
 Ἐλάτεια πόλις VIII 33
 Ἐλβὸν νῆσος II 140
 Ἐλένη ἡ Τυνδαρέω I 3. II 112f.
 115—120. V 94. IX 73. Ἐλένης
 ἰόν ἐν Θεράπῃ VI 61
 Ἐλευσίς τῆς Ἀττικῆς I 30. V 74—
 76. VI 64. 75. VIII 65. 85. IX
 19. 27. 65. s. Δημήτηρ
 Ἐλεφαντίνη πόλις II 9. 17f. 28—
 31. 69. 175. III 19f.
 Ἐλεώνιος Ἀντιγέρης V 43
 Ἐλίη πόλις I 145
 Ἐλικώνιος Ποσειδέων I 148
 Ἐλλοικοὶ VII 165
 Ἑλλάς I 2. . . ὁ Ἑλλήν I 69. Ἑλ-
 ληνες I 1. . . τὸ Ἑλληνικόν I 4.
 58. VII 145. VIII 144. τὸ Ἑλ-
 ληνικόν ἔθνος I 56. 60, ἔθνεα

Ἑλληνικά IX 106. Ἑλληνες Σκό-
 θαι IV 17. γλῶσσα Ἑλλάς II 56.
 137. 143f. 154. IV 78. 110. 155.
 192. VI 98. VIII 135. IX 16.
 Ἑλληνική IV 108. ἡ Ἑλληνίκοι
 I 110. II 30. 59. 112. 153. III 26.
 IV 52. γράμματα Ἑλληνικά IV
 87. γυνὴ Ἑλληνίς II 181. διαίτα
 Ἑλληνική IV 78. ἐσθῆς Ἑλλη-
 νίς IV 78. ἐσθῆς Ἑλληνική V 88.
 Ζεὺς Ἑλλήνιος IX 7. Θάλασσα
 Ἑλληνική V 54. Ἑλληνίς VII 28.
 Θεοὶ Ἑλληνικοὶ VI 108. Ἑλληνίκοι
 V 49. 92η. ἱπποὶ Ἑλληνίδες VII
 196. μακτῆμα Ἑλληνικά I 46.
 μάγαιρα Ἑλληνική II 41. νέες
 Ἑλληνίδες VII 179. VIII 17. 85.
 87. νόμαμα Ἑλληνικά IV 76.
 οὐκίλαι Ἑλληνικαὶ IV 78. οὐκίλοι
 Ἑλλήν V 23. ὄπλα Ἑλληνικά
 VII 91. 93. πανηγύριος Ἑλλη-
 νικαὶ II 58. πανοπλή Ἑλληνική
 IV 180. πόλις Ἑλλάς IV 12. V
 93. VII 115. πόλιες Ἑλληνίδες
 III 139. IV 203. VI 44. 109. VII
 109. 122. στολή Ἑλληνίς IV 78.
 τέμενος Ἑλλήνιον II 178. Ἑλ-
 ληνικός IV 108
 Ἑλλήν ὁ Δάωρον πατὴρ I 56
 Ἑλληνοδίαι V 22
 Ἑλλήν τῆς τῆς Ἀθάμαντος VII 58
 Ἑλλησποντῆς ἀνεμὸς VII 188
 Ἑλλησποντος I 57. IV 38. 76. 85f.
 95. 137f. 144. V 11. 13f. 23. 33.
 91. 103. 117. 122. VI 26. 33. 43.
 95. 140. VII 6. 8. 10. 33. 35f.
 45. 54. 56. 58. 78. 95. 106. 137.
 147. 163. VIII 51. 87. 97. 107—
 111. 115. 117f. 120. IX 66. 98.
 101. 106. 114f. Ἑλλησπόντιοι
 III 90. IV 89. 138. 144. V 1. VII
 56. 95. Ἑλλησπόντιος Μουρυ-
 χίδης
 Ἑλλοπτή μοῖρα Ἐθβόλης VIII 23
 Ἐλωρος ποταμὸς VII 154
 Ἐνάρες Σανδρέων I 105. IV 67
 Ἐνετο I 196. V 9
 Ἐνίηνη VII 132. 185. 198
 Ἐνιπέϊς ποταμὸς VII 129
 Ἐννεάκροννος (κρήνη) VI 137
 Ἐννέα ὁδοὶ γῶρος Θρηίκης VII 114
 Ἐξαμπατος γῶρος τῆς Σανθωῆς
 IV 52. 81

Ἐξάπολις γῶρα Δωριέων I 144
 Ἐσοδοὶ VII 185
 Ἐλαφος II 38. 153. III 27f. s.
 Ἐπας
 Ἐπιάλτης ὁ Ἐδρυδήμιον Μήκεις
 VII 213. 215. 218. 223. 225
 Ἐπίγονοι Οὐίθρον VI 32
 Ἐπιδάμιοι Ἀμφικλητος, Ἐπι-
 στροφος VI 127
 Ἐπιδάμος III 50. 52. V 83. VIII
 46. Ἐπιδάουροι I 146. V 82—
 84. VII 99. VIII 1. 43. 72. IX 28.
 31. Ἐπιδάουρος Προκλῆς
 Ἐπιζεφύριοι Δοκοὶ VI 23
 Ἐπίζηλος ὁ Κουφαγόρεω Ἀθη-
 ναῖος VI 117
 Ἐπιπύδης ὁ Γλαῦκον πατὴρ Σπαρ-
 τιάτης VI 86a. Ἐπιπυδέλης VI
 86γ.
 Ἐπιον πόλις IV 148
 Ἐπίστροφος ὁ Ἀμφικληστον πα-
 τὴρ Ἐπιδάμιος VI 127
 Ἐραστὸς ποταμὸς VI 76
 Ἐρέτρια πόλις I 61f. V 57. VI 43.
 94. 98f. 102. 106f. 115. 127.
 Ἐρετρική γῶρα VI 101. Ἐρε-
 τριεὺς V 99. 102. VI 99—102. 119.
 VIII 1 46. IX 28. 31. Ἐρετριεὺς
 Αἰσωνίης, Ἀλαίμαχος, Ἐδαί-
 κης, Ἐδφορβος, Κόνεος, Δουα-
 νίης, Νόβων, Φίλαγρος
 Ἐρεθίδης ὁ γηγενής V 82. VII 189.
 VIII 44. 55
 Ἐριεὸς πόλις VIII 43
 Ἐριντές αἱ Λαῶν τε καὶ Οἰδιπό-
 δεω ἐν Σπάρτῃ IV 149
 Ἐριένης II 51. 145. Ἀγρηπτίων ἐν
 Βουβάστῃ II 138. Θρηίκων V 7
 Ἐριεὺ πόλις II 67
 Ἐριμῶν πόλις VIII 73. Ἐριμι-
 νέες III 59. VIII 43. 72. IX 28.
 31. Ἐριμιονεὺς Λάσος
 Ἐριμπος Ἀταρνεῖτης VI 4
 Ἐριόβηκος ὁ Ἐθβότιον Ἀθηναῖος
 IX 105
 Ἐριος ποταμὸς I 55. 80. V 101
 Ἐριότιμος Πηδασεὺς VIII 104—
 106
 Ἐριότιβιες Αἰγυπτῖοι II 164f.
 168. IX 32
 Ἐριόφαντος Μιλήσιος V 99
 Ἐρξανδρος ὁ Κῶεω πατὴρ Μυτι-
 ληναῖος IV 97. V 37

- Ἐρπυς ὁ Τιμηγεvidew πατήρ Θηβαίος IX 38
 Ἐρυνδία νῆσος IV 8
 Ἐρυνδραὶ πόλις Βοιωτίας IX 15, 19, 22. Ἐρυνδραῖος γῶρος IX 25
 Ἐρυνδραὶ πόλις Ἰονίας I 142. Ἐρυνδραῖοι I 18, 142. VI 8
 Ἐρυνδρῆ βῶλος πόλις II 111
 Ἐρυνδρῆ θάλασσα I 1. 180. 189. 202. II 8. 11. 158 f. III 9. 30. 93. IV 37. 39—42. VI 20. VII 80. 89.
 Ἐρυνκος γῶρη V 43, Ἐρυνκὴ γῶρη V 45
 Ἐρυνξω Κρηναίη IV 160
 Ἐρωγος πόλις VIII 33
 Ἐτέαρχος Ἀμμωνίων βασιλεὺς II 32 f.
 Ἐτέαρχος Ὀαζοῦ βασιλεὺς IV 154
 Ἐτεοκλῆς ὁ Λαοδάμαντος πατήρ V 61
 Ἐταγόρης Λάκων VI 103
 Ἐταίετος ὁ Καρήνων Σπαρτιάτης VII 173
 Ἐθακίδης Ἐρετριεὺς V 102
 Ἐθβοια νῆσος I 146. IV 33. V 31. 77. VI 100. 127. VII 176. 182. 189. VIII 4. 6. 8. 13 f. 20. 68 a. 69. 86. Ἐθβοίης VIII 4 f. 19 f. Ἐθβοῖδες μετὰ III 89. Ἐθβοῖκὰ ἄκρα VII 192, πρόβατα VII 19, Ἐθβοῖκῶν τάλαντον III 89. 95
 Ἐθβοῖες οἱ ἐν Σικελίᾳ VII 156
 Ἐθέλθων ὁ Σιρώμων πατήρ Σαλαμῖνος βασιλεὺς IV 162. V 104
 Ἐθεσπερίδες (πόλις) IV 171. 204. Ἐθεσπερταί IV 198
 Ἐθήμιος ὁ Δημόφρονος πατήρ Ἀπολωνιάτης IX 92—95
 Ἐθόωνος ὁ Ἐροκόκωνος πατήρ Ἀθηναῖος IX 105
 [Ἐθουμίδης]: s. Ἐθρημίδης
 Ἐθουμίδης ὁ Ἰπποκράτεος Γελῶος VII 155
 Ἐθμῆνης Ἀθηναῖος VIII 93
 Ἐθνομος ὁ Πολυδέκτεω Σπάρτης βασιλεὺς VIII 131
 Ἐθξείνος πόντος I 6. 72. 76. 110. II 33 f. III 93. IV 8. 10. 38. 46. 81. 85—87. 89 f. 95. 99. VI 5. 26. 33. VII 36. 55. 95. 147
 Ἐθπάλιος ὁ Ναυστρέφον Μεγαρέως III 60
 Ἐθριος V 77. VII 173. 183. VIII 7. 15. 66
 Ἐθρόναξ ὁ Λωρεῖος Σπαρτιάτης IX 10. 53. 55
 Ἐθροβάτης Ἀργεῖος VI 92. IX 75
 Ἐθροβιάδης ὁ Ἐθροκλειδεω Σπαρτιάτης VIII 2. 4. 42. 49. 57—64. 74. 79. 108. 124
 Ἐθροδάμη ἡ Διακτοριδεω Λάκαινα VI 71
 Ἐθροδῆμος ὁ Ἐπιάλτεω πατήρ Μηλιεὺς VIII 213
 Ἐθροκλειδῆς ὁ Ἐθροβιάδεω πατήρ Σπαρτιάτης VIII 2. 42
 Ἐθροκράτης ὁ Πολυδώρου Σπάρτης βασιλεὺς VII 204
 Ἐθροκρατίδης ὁ Ἀναξάνδρου Σπάρτης βασιλεὺς VII 204
 Ἐθροκλειών Σπαρτιάτης V 46
 Ἐθρομάχος ὁ Λεοντιάδεω πατήρ Θηβαῖος VII 205
 Ἐθρομάχος ὁ Λεοντιάδεω VII 233
 Ἐθροπυλὸς Ἀλενάδης Ἀθρισταῖος IX 58
 Ἐθροπῶν ὁ Προκλέος Σπάρτης βασιλεὺς VIII 131
 Ἐθροσθένης ὁ Ἀριστοδήμου Σπάρτης βασιλεὺς IV 147. V 39. VI 51 f. VII 204
 Ἐθροσθένης (Μυκηναίων βασιλεὺς) IX 26 f.
 Ἐθροντος Σπαρτιάτης VII 229
 [Ἐθροφῶν]: s. Ἐθροπῶν
 Ἐθροπεδὸς Μῆς VIII 133. 135
 Ἐθρόπη I 4. 103. 209. II 16. 26. 33. 103. III 96. 115 f. IV 36. 42. 45. 49. 89. 143. 198. V 1. 12. VI 33. VII 5. 8—10. 20. 33. 50. 56. 73. 126. 148. 174. 185. VIII 51. 97. 108 f. IX 14
 Ἐθρόπη ἡ Ἀγῆνορος Ἰνρή I 2. 173. IV 45. 147
 Ἐθροπιδῆς ὁ Σοφάνεος πατήρ Ἀθηναῖος IX 73
 Ἐθροπιδῆς Βάττος IV 150
 Ἐθρορβος ὁ Ἀκκιμάχων Ἐρετριεὺς V 101
 Ἐθρορβων ὁ Διοσκόλωνος πατήρ Ἀθηναῖος II 156, ὁ Κρυγεῖρον VI 114
 Ἐθρορβων ὁ Δαφάνεος πατήρ Ἀσίν VI 127
 Ἐθρορήτης ποταμὸς I 180. 185 f. 191. 193. V 52

- Ἐφεσος πόλις I 92. 142. II 10. 148. V 54. 100. 102. VI 84. VIII 103. 107. ἡ Ἐφεσὴ II 106. V 100
 Ἐφέσιοι I 26. 147. V 100. VI 16. Ἐφέσιος Διονυσσοφάνης
 Ἐχέιδωρος παταμὸς VII 124. 127
 Ἐχεκράτης ὁ Ἡετιώος πατήρ Κορινθῖος V 92 a
 Ἐχεμος ὁ Ἡερόπων Γεγῆς βασιλεὺς IX 26
 Ἐχέστρατος ὁ Ἥμιος Σπάρτης βασιλεὺς VII 204
 Ἐχινάδες νῆσοι II 10
 [Ζάβατος ποταμὸς] V 52
 Ζάγκλη VI 23. 25. VII 164. Ζαγκλαῖοι VI 22 f. VII 154. Ζαγκλαῖος Σπύθης
 Ζάκωνθος IV 195. VI 70. IX 37.
 Ζακύνθιοι III 59. VI 70
 [Ζάλυμοξις]: s. Σάλμοξις
 Ζαῆρες IV 193
 Ζεγῆριος οὐνομα Διβυκῶν IV 192
 Ζευξίδης ὁ Κυνίακος ὁ Δευνχιδεω Σπαρτιάτης VI 71
 Ζεὺς I 65. 89. 131. 174. 207. II 13. 116. 136. 146. III 124 f. VI 67. VII 56. 61. 141. 221. IX 122. ἀγοραῖος ἐν Σελινοῦντι V 46. Ἀγνητέων ἐν Ναυκρατί II 178. Ἀγνηπτιῶν II 45. Θηβαῖος I 182. II 42. 54. 56. 74. 83. 143. IV 181. Ἀμοῦν ἐν Θήβῃσι II 42, Διδιόπων II 29. Ἀμμων Ἀμμωνίων I 46. II 18. 32. 55. IV 181. Βῆλος ἐν Βαβυλῶνι I 181—183. III 158. ἐν Δωδώνῃ II 55 f. (IX 93). ἐλευθέριος ἐν Σάμῳ III 142. Ἐλήμιος IX 7. ἐπίστιος I 44. ἐρακῆιος ἐν Σπάρτῃ VI 68. ἐταιρῆιος I 44. καθάρσιος I 44. Κάριος ἐν Ἀθήνῃσι V 66, ἐν Μυλάσσοισι I 171. Κρονίδης VIII 77. Λακεδαίμων ἐν Σπάρτῃ VI 56. Λαφύστιος ἐν Ἄλφῳ VII 197. Λεβῶν IV 180. Λυκαῖος ἐν Κρηναίᾳ IV 203. Ὀλύμπιος II 7. VII 141. IX 81. οὐράνιος ἐν Σπάρτῃ VI 56. Παπαῖος Σινδῶν IV 5. 59. 127. Περαίων I 131. VII 40. στρατιος Καρῶν ἐν Λαβραῦνδοισι V 119
 Ζώνη Σαμοθρακίη πόλις VII 59
 Ζώπυρος ὁ Μεγαβύζων Πέρσης III 153. 156—158. 160. IV 43. VII 82
 Ζώπυρος ὁ Μεγαβύζων Πέρσης III 160
 Ζωστήρ (τῆς Ἀττικῆς γῶρος) VIII 107
 Ἡβη IX 98
 Ἡγήσανδρος ὁ Ἐκαταῖον πατήρ Μιλήσιος V 125. VI 137
 Ἡγησιακλῆς Σπάρτης βασιλεὺς I 65
 Ἡγησιακλῆς ὁ Δορύσσου Σπάρτης βασιλεὺς VII 204
 Ἡγησιακλῆς ὁ Ἰπποκρατίδεω Σπαρτιάτης VIII 131 s. Ἄγις
 Ἡγησιπύλη ἡ Ὀλόρον (Θρηῖσσα) VI 39
 Ἡγησιστρατος μάντις Ἡλείος IX 37 f. 41.
 Ἡγησιστρατος ὁ Ἀρισταγόρεω Σάμιος IX 90—92
 Ἡγησιστρατος ὁ Πεισιστράτου Σιγελῶν τύραννος V 94
 Ἡγητορίδης ὁ Ανταγόρεω Κῶος IX 76
 Ἡγῆς ὁ Ἀντιόχων Ἡλείος IX 33
 Ἡγῆς ὁ Εἰουσθένης Σπάρτης βασιλεὺς VII 204
 Ἡδωνοὶ V 124. VII 110. 114. IX 75. Ἡδωνῆς Μύρμιονος V 11
 Ἡέροπος ὁ Φηγῆος Τηγῆς βασιλεὺς IX 26
 Ἡετιῶν ὁ Ἐχεκράτεος Κορινθῖος I 14. V 92 β—ε. Ἡετίδης Κόρυμβος V 92 ε
 Ἡῶν πόλις VII 25. 107. 113. VIII 118. 120
 Ἡλιος Αἰγυπτίων θεὸς ἐν Ἥλιον πόλι II 59. 73. 111, Ἀπολλωνιαστῶν IX 93. Ἀταράντων IV 184, Διβῶν IV 188, Μασσαγετῶν I 212. 216, Περαίων I 131. VII 54. Ἑλλήνων προδέκτωρ VII 37. ἥλιον κρήνη IV 181, τράπεζα III 17 f. 23
 Ἡλιον πόλις II 3. 7—9. 59. 63. Ἡλιοπολίται II 3 73
 Ἡλις VI 70. VIII 73. Ἡλείη γῶρη IV 30. Ἡλείοι II 160. III 132. IV 30. 148. VI 127. VIII 72. IX 77.
 Ἡλείοι Ἡγησιστρατος, Καλλίης, Ὀνομαστὸς, Τιωμαεῖος
 Ἡπιδανὸς ποταμὸς: s. Ἀπιδανός

Ἡραίων πόλις IV 90.
 Ἡράκλεια στῆλαι II 33. IV 8. 42 f.
 152. 181. 185. 196. VIII 132
 Ἡρακλῆς Αἰγυπτίων II 42 f. 83.
 144, ἐν Ταριμεῖσι II 113. Ἐλ-
 λήνων ὁ Ἀμφικρότωνος II 43—
 45. 145 f. VI 53. VII 193. 198,
 ὁ Ὑλλων πατὴρ V 43. VII 204.
 220. VIII 43. 131, ἐν Θεμοπύ-
 λησι VII 176, ὁ Ὀλύμπιος II 44.
 Ἀνδῶν I 7. Σινθέων IV 59, ὁ
 Σινθέω πατὴρ IV 8—10. 82.
 Φωνίκων ἐν Τύρῳ II 44, Θάσιος
 ἐν Θάσῳ II 44. Ἡράκλειον ἐν
 Κνωσάργει V 63. VI 116, ἐν
 Μαραθῶνι VI 108. 116. Ἡρά-
 κλεια διὰ Ἑλλήνων II 44
 Ἡρακλῆη (?) ἢ ἐν Σικελίῃ V 43
 Ἡρακλειδαί Ἕλληνες V 43. VII 208.
 VIII 114. IX 26 f. 33, Ἀνδαί 17.
 13 f. 91
 Ἡρακλειδῆς ὁ Ἀριστοδικῶν πατὴρ
 Κνωσῆος I 158 f., ὁ Ἀρισταγόρευ
 πατὴρ V 37
 Ἡρακλειδῆς ὁ Ἰβανόλλιος Μυλα-
 αεὺς V 121
 Ἡρῆ II 50. Ἀργείων I 31, Ἡραίων
 ἐν Ἀργεῖ I 31. VI 81 f., ἐν Κο-
 ρινθῶν V 92 η, ἐν Ναυκράτι II
 178, ἐν Πλαταιῶσι IX 52 f. 61.
 69, ἐν Σάμῳ I 70. II 182. III
 (60). 123. IV 88. 152. IX 96
 Ἡραϊανὸς ποταμὸς III 115
 Ἡρόδοτος Ἀλικαρνησεὺς I 1
 Ἡρόδοτος ὁ Βασιληίδεω χιός VIII
 132
 Ἡρόφαντος Παριηρὸς IV 138
 Ἡσιόδος II 53. IV 32
 Ἡρασιταῖες ἐν Δήμῳ VI 140
 Ἡρασιος Αἰγυπτίων ἐν Μέμφι
 II 3. 99. 101. 108. 110. 112. 121.
 136. 141 f. 147. 151. 153. 176.
 III 37. Ἑλλήνων VIII 98
 Ἡρασιόπολις ὁ Ἰάδμουος πατὴρ
 Σάμιος II 134
 Ἡρασιμάδας: s. Ποσειδέων
 Θαλῆς Μιλήσιος I 74 f. 170
 Ἡρασανατοί III 93. 117
 Ἡρασιος ὁ Σανδάνεος πατὴρ
 Πέρσης VII 194
 Ἡρασιμάδας: s. Ἡρασιμάδας
 Θαννῆρας ὁ Ἰνάρω Δίβης III 15

Θάσος νῆσος II 44. VI 28. 44. 46 f.
 Θάσιοι VI 44. 46 f. VII 108. 118.
 Θάσιος Ἀντίπατρος, Ὀργαεὺς, s.
 Ἡρακλῆς
 Θάσος Φοῖνιξ VI 47
 Θεασίδης ὁ Δεωπρέπεος Σπαρτι-
 τῆς VI 85
 Θέμις II 50
 Θεμισκώρη πόλις IV 86
 Θεμιστοκλῆς ὁ Νεοκλῆος Ἀθη-
 ναῖος VII 143 f. 173. VIII 4 f.
 19. 22 f. 56—63. 75. 79. 83. 92.
 108—112. 123—125. IX 98
 Θεμισίων Θηραῖος IV 154
 Θεόδωρος ὁ Τηλεκλῆος Σάμιος I
 51. III 41
 Θεοκίδης ὁ Λυκαίων πατὴρ Ἀθη-
 ναῖος VIII 65
 Θεομήτορ ὁ Ἀνδροδάμαντος Σά-
 μιον τύραννος VIII 85. IX 90
 Θεόπομπος ὁ Νικάνδρον Σπάρ-
 τῆς βασιλεὺς VIII 131
 Θεοφάνεια Λελεῶν I 51
 Θεράμβω πόλις VII 123
 Θεράπη τῆς Σπάρτης VI 61
 Θέρμη πόλις VII 121. 123 f. 127 f.
 131. 179. 183. 185. Θεμιστος
 κόλπος VII 121—123. VIII 127
 Θεμοπύλαι VIII 175—177. 184.
 186. 200 f. 205. 207. 213. 219.
 233 f. VIII 15. 21. 24. 27. 66.
 71. IX 71. 78 f.
 Θερωδῶν ποταμὸς Βοιωτῆς IX
 43
 Θερωδῶν ποταμὸς (Καππαδοκίης)
 II 104. IV 86. 110. IX 27
 Θερωανδρὸς ὁ Πολυεικεῖος IV 147.
 VI 52
 Θερωανδρὸς Ὀρχομένιος IX 16
 Θερωοφόρια II 171, Ἐφέσιον VI 16
 Θεσπεία πόλις VIII 50. Θεσπείες
 V 79. VII 132. 202. 222. 226.
 VIII 25. 50. 66. 75. IX 30. Θε-
 σπείες Ἀρματιδῆς, Ἀρματιδῆος,
 Διαδρομῆς, Διδύραμβος, Σί-
 κωνος
 Θεσπρωτοί II 56. V 92 η. VII 176.
 VIII 47
 Θεσσαλοί V 63 f. 94. VII 129 f. 132.
 172—174. 176. 191. 215. 234.
 VIII 27—32. IX 17. 31. 46. 89.
 Θεσσαλίη III 96. V 63 f. VI 72.
 74. 127. VII 6. 108. 128—130.

172—175. 182. 196. 198. 208—
 213. 232. VIII 113—115. 126.
 129. 131. 133. 135. IX 1. 77.
 89. ἢ Θεσσαλιώτις I 57. Θεσσα-
 λῆ ἑπτος VII 196. Θεσσαλικὰ
 ὄρεα VII 128
 Θεσσαλὸς Σπαρτιτῆς V 46
 Θεστή κοίμη IV 159
 Θέτις VII 191
 Θῆβαι αἱ Αἰγυπτιαί I 182. II 3.
 9. 15. 54—56. 58. 69. 74. 143.
 III 10. 25 f. IV 181. ἢ Θηβαῖς
 II 28. Θηβαῖος νόμος II 42. 166,
 Θηβαϊκὸς νόμος II 2. 91. ἢ Θη-
 βατοί II 42. III 10 s. Ζεὺς Θη-
 βαϊεὺς
 Θῆβαι αἱ Βοιωτῆαι I 52. 92. V
 59. 67. VIII 134. IX 13. 15. 17.
 27. 67. 86—88. Θηβαῖς μοῖρα
 IX 65. Θηβατοί I 61. V 67. 79.
 81. 89. VI 87. 108. 118. VII 132.
 202. 205. VIII 50. 134 f. IX 2.
 15 f. 31. 40 f. 58. 66 f. 69. 86—
 88. Θηβατοί Ἀσσιπόδωρος, Ἀτ-
 ταγίντος, Ἐρπυς, Εὐρύμαχος, Δε-
 οντιάδης, Τιμανδρὸς, Τιμηγεγι-
 δης, Φρόνων
 Θῆβη ἢ Ἀσσιπόδ V 80
 Θῆβης πεδῖον VII 42
 Θῆρας ὁ Ἀδελτοῖνος IV 147 f. 150
 Θῆρη νῆσος IV 147—151. 153—
 157. 164. Θηρατοί IV 150—157.
 V 161. V 42. Θηρατοί Αἰσάντιος,
 Βάττος, Γρίντος, Θεμισίων, Πο-
 λυμνηστὸς
 Θῆρων ὁ Αἰνησιδήμιον Ἀκραγαν-
 τῶν μονάρχων VII 165 f.
 Θηραεὺς IX 73
 Θιονίτης νόμος Αἰγυπτίων II 166
 Θόος (Λημνίων βασιλεὺς) VI 138
 Θορκίος δῆμος Ἀττικῆς IV 99
 Θόραξ (ὄρος) τῆς Λακωνικῆς I
 69
 Θρασύβουλος Μιλήτιον τύραννος
 I 20—23. V 92
 Θρασιδήμιος Ἀλενάδης Ἀθηναῖος
 IX 58
 Θρασικλῆς ὁ Λάμπωνος πατὴρ
 Σάμιος IX 90
 Θρασιλεως ὁ Στηθαίω πατὴρ
 Ἀθηναῖος VI 114
 Θρήκιος I 168. II 103. 167. IV 49.
 74. 80. 93. 104. 118. V 3—8.

10. 126. VI 33. 39. 45. VII 20.
 110. 115. 185. VIII 115 f. IX 32.
 89. 119. Θρηκῆ I 168. II 134.
 IV 80. 89. 99. 143. V 2. 14.
 23 f. 126. VI 33. 95. VII 25. 59.
 105 f. 185. VIII 117. IX 89. 119.
 Θρηκῆαι γυναῖκες IV 33. Θρη-
 κῆιον πέλαγος VII 176. s. Βόσ-
 πορος. Θρηκῆες Ὀλογορ, Σιτάλ-
 κης, Τήρης, (Θρήμισσαι) Ἡγαι-
 πύλη, Ροδάπις
 Θρηκῆες οἱ ἐν Ἀσίῃ [I 28]. III 90.
 VII 75
 Θριάσιον πεδῖον τῆς Ἀττικῆς VII
 65. IX 7
 Θυλή ἢ Κηφισοῦ VII 178
 Θυλή γῶρος Λελεῶν VII 178
 [Θυνοὶ Θρηκῆες] I 28
 Θυραῖα πόλις I 82. Θυρῆ γῶρος
 I 82. VI 76
 Θυσαγέται IV 22. 123
 Θύσσοι πόλις VII 22
 Θῶν (Αἰγυπτίων βασιλεὺς) II 116
 Θῶνις Αἰγυπτίος II 113 f.
 Θῶρηξ Ἀλενάδης Ἀθηναῖος IX 1.
 58
 Ἰάδμων ὁ Ἡρασιόπολιος Σάμιος
 II 134
 Ἰακχὸς μυστικὸς VIII 65
 Ἰαμῖναι Ἡλείοι V 44. IX 33
 Ἰάσσανος Ἀνδός I 7
 Ἰβανόλλιος ὁ Οὐλιάτων πατὴρ Μυ-
 λααεὺς V 37, ὁ Ἡρακλειδεω
 πατὴρ V 121
 Ἰβηρες VII 165. Ἰβηρῆ I 163
 Ἰδάνθουρος ὁ Σανθίων Σινθέων
 βασιλεὺς IV 76. 120. 126 f.
 Ἰδη ὄρος I 151. VII 42
 Ἰδριὰς γῶρος Καρῆς V 118
 Ἰέρων ὁ Δεινωμένεος Γελῶς VII
 156
 Ἰερώννιος Ἄνδριος IX 33
 Ἰήλυσος πόλις I 144
 Ἰήνυσος πόλις III 5
 Ἰήνυγες Μεσσηπιοί IV 99. VII
 170. Ἰηπυγῆ III 138. IV 99
 Ἰήσον IV 179. VII 193
 Ἰητραγόρης (Μιλήσιος) V 37
 [Ἰθαμάτης]: s. Ἰθαμίτης
 Ἰθαμίθης ὁ Ἀρσάντεω πατὴρ
 Πέρσης VII 67
 Ἰθαμίθης Πέρσης VIII 130. IX 102

[Ἰθάκη Μεσσηνίων IX 35]
 Ἰθάριον πέλαγος VI 95 f.
 Ἰλιάς Οὐήρον II 116 f.
 Ἰλιον I 5. II 10. 117—120. VII 20. 161. Ἰλιάς χώρα V 94. 122. VII 42
 Ἰλιός ποταμός VII 189
 Ἰλλυριοί I 196. IV 49. VIII 137. IX 43
 Ἰμβρος νῆσος V 26. VI 41. 104
 Ἰμῆρη πόλις VI 24. VII 165. Ἰμῆρατοι Κρόνιππος, Τήριλλος
 Ἰνάρος ὁ Φαρμυτιχὸν Δίβης III 12. 15. VII 7
 Ἰνδοί III 38. 94. 97—102. 104. IV 44. V 3. VII 9. 65. 86. VIII 113. IX 31. ἡ Ἰνδική III 106. IV 40. Ἰνδικοὶ κόνες I 192. VII 187
 Ἰνδός ποταμός IV 44
 Ἰνταφρένης III 70. 78. 118 f.
 [Ἰνκος]: s. Ἰνξ
 Ἰνξ πόλις VI 22 f.
 Ἰνώ ἡ Ἀθάμαντος γυνή VII 197
 Ἰόνιος κόλπος VI 127. IX 92, πόντος VII 20
 Ἰπνοὶ ὁ ἐν Πηλῷ VII 188
 Ἰππαρχὸς ὁ Πεισιστράτου Ἀθηναῖος V 55 f. 62. VI 123. VII 6
 Ἰππῆς ὁ Πεισιστράτου I 61. V 62. 91—94. 96. VI 102. 107—109. 121
 Ἰπποβόται τῶν Χαλκιδέων V 77
 Ἰπποκλείδης ὁ Τισάνδρου Ἀθηναῖος VI 127—129
 Ἰπποκλῆς Δαμναρνῆς IV 138
 Ἰπποκλῆς ὁ Σκαίου πατὴρ Καδμάτος V 60
 Ἰπποκράτης ὁ Πεισιστράτου πατὴρ Ἀθηναῖος I 59. V 65. VI 103
 Ἰπποκράτης ὁ Μεγακλῆος Ἀθηναῖος VI 131
 Ἰπποκράτης ὁ Παντάρους Γέλης τύραννος VI 23. VII 154 f.
 Ἰπποκράτης ὁ Σινδουρίδου Συβαρίτης VI 127
 Ἰπποκρατίδης ὁ Δευτηχιδῶ Σπαρτηγῆς VIII 131
 Ἰππόλεω ἀρχὴ IV 53
 Ἰππόλοχος ὁ Γλαύκου πατὴρ I 147
 Ἰππόμαχος μάντις Λενκάδιος IX 38
 Ἰππόνικος ὁ Καλλίω VI 121
 Ἰππόνικος ὁ Καλλίω πατὴρ VII 151

Ἰραι ὁδοί: s. Ἐξαμπατος
 Ἰρασα χώρας Λιβύης IV 158 f.
 Ἰρένες Σπαρτηγῆς IX 85
 Ἰρή νόστος III 33
 Ἰρή ὁδός VI 34
 Ἰς πόλις I 179
 Ἰς ποταμός I 179
 Ἰσαγόρης ὁ Τισάνδρου Ἀθηναῖος V 66. 70. 72. 74
 Ἰσθμός VII 139. 172 f. 175. 177. 207. VIII 40. 49. 56 f. 60. 63. 71 f. 74. 79. 121. 123. IX 7—10. 12 f. 15. 19. 26 f. 81
 Ἰσθμός (Μεσσηνίων) IX 35
 Ἰσις: s. Δημήτηρ
 Ἰσμαρις Ἰμνη VII 109
 Ἰσημίος: s. Ἀπόλλων
 Ἰσημόνες I 201. IV 13. 16. 25—27. 32
 Ἰστιαλή πόλις VIII 23—25. 66.
 Ἰστιαῖες VIII 23. Ἰστιαῖοι γῆ VII 175. VIII 23
 Ἰστιαῖοι χώρα (τῆς Θεσσαλίας) I 56
 Ἰστιαῖος ὁ Δυσσάγορος Μιλήτου τύραννος IV 137—139. 141. V 11. 23—25. 30. 35 f. 106—108. 124. VI 1—6. 26—31. 46. VII 10 γ
 Ἰστιαῖος ὁ Τύμνεω Τερμερέως V 37. VII 98
 Ἰστιαῖος ὁ Φυλάκου πατὴρ Σάμιος VIII 85
 Ἰστιή II 50. Ταβιτὶ Σινδέων IV 59. 127
 Ἰστρίη πόλις II 33. Ἰστριανή γυνή IV 78
 Ἰστρος ποταμός I 202. II 26. 33 f. IV 47—51. 53. 80. 89. 93. 97. 99—101. 118. 122. 133—136. 139. V 9 f. VII 10 γ
 Ἰσχένοος ὁ Πυθῆω πατὴρ Αἰγυπτῆς VII 181. VIII 92
 Ἰταλῆ I 24. 145. III 136. 138. IV 15. V 43. VI 127. VIII 62. Ἰταλιώται IV 15
 Ἰτανος πόλις IV 151
 Ἰόραϊ IV 22
 Ἰριγένεια ἡ Ἀγαμέμνονος IV 103
 Ἰριχλῆς ὁ Πρωτεσίλω πατὴρ IX 116
 Ἰχθυοφάγοι III 19—23. 25. 30
 Ἰγναι πόλις VII 123
 Ἰώ ἡ Ἰνάχου I 1 f. 5. II 41

Ἰωλκός (πόλις) V 94
 Ἰών ὁ Σούθου V 66. VII 94. VIII 44
 Ἰωνες I 6. 18. [28]. 74. 76. 139. 141—143. 145—153. 157. 169—171. II 1. 15—17. 69. 152. 159. 163. 178. III 90. IV 35. 89. 97 f. 128. 133 f. 136 f. 140. 142. V 28. 49 f. 58. 69. 97. 100—106. 108 f. 112. 115—117. 122. VI 1—3. 7—15. 17. 22. 28. 32. 41—43. 98. VII 9 f. 94 f. 191. VIII 10. 22. 46. 48. 73. 85. 90. 97. 132. IX 26. 90. 98 f. 103. 106.
 Ἰωνίη I 146. 162 f. 167. 169—171. 174. II 106. III 39. 122. IV 137. V 28. 30 f. 37. 97. 106. 109. 115. 123. VI 1. 7. 13. 17. 22. 33. 43. 86 a. 95. VII 51. VIII 109. 130. 132. IX 90. 104. 106.
 Ἰὰς γυνή I 92, διαίτα IV 95, ἐσθῆς V 87, στρατιή V 33. VII 97. Ἰάδες νῆες VI 9. VIII 130, πόλις I 142. 149. VI 31. Ἰωνικός νομός III 127. Ἰωνικὸν γένος I 56, ἔθνος I 143. VII 95. VIII 46, φῆλον VIII 19. Ἰωνικά γράμματα V 59

[Κάβαλες]: s. Βάκχαλες

Καβαλῆες III 90. Καβηλέες οἱ Μηλιῶνες VII 77
 Κάβειροι οἱ ἐν Μέρμει III 37, οἱ ἐν Σαμοθρακίᾳ II 51
 Καδμῆοι I 56. 146. IV 147. V 57. 61. IX 27. Καδμείη νῆα I 166. Καδμήια γράμματα V 59
 Κάδμος ὁ Ἀγήρορος Ἰόριος II 45. 49. 145. IV 147. V 57—59
 Κάδμος ὁ Σινθέω Κῶρος VII 163 f.
 Κάδντις πόλις II 159. III 5
 Κάικος ποταμός VII 42. Καϊκὸν πεδῖον VI 28
 Καϊνέδης Ἡετῶν V 92 β
 Καλάμισα τῆς Σαυτῆς IX 96
 Καλαστῆρες Αἰγυπτῶν II 164. 166. 168. IX 32
 καλαστῆρες Αἰγυπτῶν II 81
 Καλῆ ἀκτὴ Σικελίης VI 22
 [Καλλαντῆαι Ἰνδοί] III 97
 Καλλάτηβος πόλις VII 31
 Καλλαντῆαι Ἰνδοί III 38

Καλλιᾶδης ἀρχὸν Ἀθηναῖοι VIII 51
 Καλλῆς μάντις Ἠλείος V 44 f.
 Καλλῆς ὁ Ἰπποκλῆος Ἀθηναῖος VII 151
 Καλλῆς ὁ Φανίππου Ἀθηναῖος VI 121. [122]
 Καλλικράτης Σπαρτηγῆς IX 72. 85
 Καλλίμαχος Ἀθηναῖος VI 109—112. 114
 Καλλιπῆδαι IV 17
 Καλλιπολιταί VII 154
 Καλλίστη ἡ νῦν Θήρη νῆσος IV 147
 Καλλιφῶν ὁ Δημοκλήδου πατὴρ Κροτωνιγῆς III 125
 Καλῶδνιοι VII 99
 Καλυνδέες VIII 87. Καλυνδέως VIII 87. Καλυνδικῆ νῆς VIII 88. Καλυνδιοὶ οἶτροι I 172
 Κάλχος VII 91
 Καλχηδόνιοι IV 144. V 26. VI 33. ἡ Καλχηδονίη IV 85
 Καμάρινα πόλις VII 154. 156. Καμαριναῖοι VII 156
 Καμβύσης ὁ Τείσπεος Πέρσης I 46. 73. 107. 111. 122. 124. 207. III 69. VII 11
 Καμβύσης ὁ Κῆρον Περσῶν βασιλεὺς I 208. II 1. 181. III 1—4. 7. 9 f. 13—17. 19—21. 25. 27. 29—36. 38. 44. 61—69. 73. 75. 80. 88 f. 97. 120. 122. 126. 139 f. 165 f. V 25. VII 1. 8. 11. 18. 51
 Κάμειρος πόλις I 144
 Κάμικος πόλις VII 169 f.
 Κάμυρα πόλις VII 123
 Καναστραίη ἀρχὴ VII 123
 Κανδαλῆς ὁ Δαμασιδῆμον πατὴρ Κάρ VII 98
 Κανδαλῆς ὁ Μέρουον Ἀνδῶν βασιλεὺς I 7 f. 10—13
 Κάνωβος (πόλις) II 15. 97. Κανωβικὸν στόμα Νεῖλον II 17. 113. 179
 Καππαδόμαι I 72. V 49. VII 72.
 Καππαδοκίη I 71. 73. 76. V 52. VII 26
 Κάρ I 171. Κᾶρες I [28]. 171 f. 174. II 61. 152. 154. 163. III 11. 90. V 111. 117—121. VI 20. VII 93. 97 f. VIII 22. Κάριαι γυνή I 92. Κάριαι γυναῖκες I 146.

- Κάειρα ἐσθής V 88. Καθη I 142. 175. V 103. 117. 122. VI 25. VII 31. 195. Καθη γλώσσα VIII 135. Καρκή στρατιή VII 97. Καρκοὶ νόμοι I 173. Καρκὼν ἔθνος I 171 f., φύλον VIII 19. s. Ζεὺς. Κάρες Αἰθίοις, Λαμιασθῆρες, Ἡρακλειδῆς, Ἰβάνοις, Ἰστιάτος, Κανδαβίης, Αἰγύπτου, Μαύσολος, Μῆς, Πίρως, Πιξώδαρος, Τύμης, Υἱοὶ Λαμιασθῆρων. Κάειρα Ἀρτεμιόνη
Καρδαμύλη πόλις VIII 73
Καρδίη πόλις VI 33. 36. VII 58. IX 115
Καρήνη πόλις VII 42
Κάρηνος ὁ Ἐδναῖον πατὴρ Σπαρτιάτης VII 173
Καρυντίς πόλις IV 55. 99
Κάρνεια Λακεδαιμονίων VII 206. VIII 72
Κάρπαθος (νήσος) III 45
Κάρπις ποταμὸς IV 49
Καρνανδὸς Σκέλαξ IV 44
Κάρνοτος πόλις IV 33. VI 99. VIII 121. Καρνοῖοι IV 33. VI 99. VIII 66. 112. IX 105. Καρνοστὴ χώρα IX 105
Καρρηδὼν πόλις III 19. VII 167. Καρρηδῶνιοι I 166 f. III 17. 19. IV 43. 195 f. V 42. VI 17. VII 158. 165—167. s. Φοίνικες. Καρρηδῶνιοι Αὐλικῆς, Ἄνων
Κάσαμβος ὁ Ἀριστοκράτης Αἰγυπτῆς VI 73
Κασθανατὴ πόλις VII 183. 188
Κάσιον ὄρος II 6. 156. III 5
Κασμένη πόλις VII 155
Κασπάρτος πόλις III 102. IV 44
Κασπία θάλασσα I 202 f. IV 40
Κάσπιοι III 92 f. VII 67. 86
Κασσανδάνη ἢ Φαρνάπειω Περσὶς II 1. III 2 f.
Κασσιτερίδες νῆσοι III 115
Καστάλη (χώρη) VIII 39
Κατάδοντα II 17
Καταρρήτης ποταμὸς VII 26
Κατάρτοι Σκύθαι IV 6
Καίνασα V 33
Κανκάσιον ὄρος I 104, Κανκάσιος ὄρος III 97, ὁ Κανκάσιος I 203 f. IV 12

- Κανκόνες I 147. IV 148
Κανόνος πόλις I 176. V 103. Κανόνιοι I 171 f. 176. Καννικὸν ἔθνος I 172
Κανστριος ποταμὸς V 100
Καντοβῆσιος ὁ Ἀριστέω πατὴρ Προκοννήσιος IV 13
Καρηρεὺς (ἄκρη) VIII 7
Κέρουρ ὁ Ἀγλαῖρον πατὴρ Ἀθηνέων βασιλεὺς VII 141. VIII 44. 53. Κερροπῖται Ἀθηναῖοι VIII 44
Κελαναὶ πόλις VII 26
Κελέης Σπαρτιάτης V 46
Κέλτοι II 33. IV 49
Κέος τῆς Σαλαμίνης VIII 76
Κεραμεικὸς κόλπος I 174
Κερνάσιος πόλις II 15. 17. 97
Κέρουρα νῆσος III 48. 52 f. VII 145. Κερουραῖοι III 48 f. 53. IV 154. 168
Κερνώτων ἕδραι VIII 216
Κεφαλληνία (νήσος) IX 28
Κήιοι IV 35. VIII 1. 46. Κήιοι Δεωπρόπτης, Σιμωνίδης κῆποι Μίδου VIII 138
Κηφισὸς ὁ Βήλων VI 61. 150
Κηφῆνες Πέρσαι VII 61
Κηφισὸς ποταμὸς VII 178. VIII 33
Κιθαριῶν ὄρος VII 141. IX 19. 25. 38. 51. 56. 69. Κιθαιριωνίδες ἐκβολαὶ IX 39
Κίτι Αἰγύπτου II 94
Κίτινες VII 59. 108. 110
Κίλικες [I 28]. 72. 74. II 17. III 90 f. V 49. 52. 118. VI 6. VII 77. 91. 98. VIII 68 γ. 100. Κιλικίη II 17. 34. III 90. V 52. 108. VI 43. 95. IX 107. Κίλικες Συνεργεῖς, Ψοριδῶν
Κίλισσαι νέες VIII 14
Κίλιξ ὁ Ἀγῆτορος VII 91
Κίλλα πόλις I 149
Κιμῆριοι I 6. 15 f. 103. IV 1. 11—13. VII 20. Κιμῆριή IV 11 f. Κιμῆρια πορθυρία IV 12. 45, τεύχεα IV 12. s. Βόσπορος
Κίμων ὁ Στραγαγόρευ VI 34. 38 f. 103. 137. 140
Κίμων ὁ Μιλιτιάδου VI 136. VII 107
Κινδυνὸς Πιξώδαρος V 118
Κινῆς Κονιατός (?) V 63

- Κίωρα ποταμὸς IV 175. V 42
Κίωρα γῆ IV 198
Κίος πόλις ἢ νῆσος V 122
Κίος ποταμὸς IV 49
Κίσιοι III 91, VII 62. 86. 210. Κισιὴ χώρα V 49. 52. VI 119. Κίσιαι πύλαι III 155. 158
Κλαζομεναὶ πόλις I 16. 142. II 178. V 123. Κλαζομένιοι I 51. Κλαζομένιος Τιμίσιος
Κλεάδης ὁ Ἀντοδῖον Πλαταιεὺς IX 85
Κλεάνδρος ὁ Παντάρεος Γέλης τύραννος VII 154 f.
Κλεάνδρος μάντις Φυγαλεὺς VI 83
Κλεωνίης ὁ Ἀκιστιάδου Ἀθηναῖος VIII 17
Κλεισθένης ὁ Ἀριστοκράτης Σικυωνίου τύραννος V 67. 69. VI 126. 128—131
Κλεισθένης ὁ Μεγακλῆος Ἀθηναῖος V 66. 69 f. 72 f. VI 131
Κλέοβις Ἀργεῖος I 31
Κλεόδαιος ὁ Ὑλλων VI 52. VII 204. VIII 131
Κλεόμβροτος ὁ Ἀναξανδρίδου Σπαρτιάτης IV 81. V 32. 41. VII 205. VIII 71. IX 10. 64. 78
Κλεομένης ὁ Ἀναξανδρίδου Σπάρτης βασιλεὺς III 148. V 39. 41 f. 48—51. 64. 70. 72. 76. 82. 90. 97. VI 50 f. 61. 64—66. 73—76. 78—82. 84 f. 92. 108. VII 148. 205. 239
Κλειναὶ πόλις VII 22
Κληίδης τῆς Κόπρον ἄκρη V 108 [Κλειτιάδης] IX 33
Κνίδος I 144. II 178. III 138. Κνιδῖοι I 174. III 138. IV 164. Κνιδίη χώρα I 174
Κνοῖδος ὁ Νικοδόμου πατὴρ Αἰγυπτῆς VI 88
Κρόσιος Μῆνος III 122
Κρότων ὁ Ἀριστοκράτης Δελφῶς VI 66
Κρότος ὁ Μελάνθου Ἀθηνέων βασιλεὺς I 147. V 65. 76. IX 97
Κοῖλα τῆς Εὐβοίης VIII 13 f.
Κοῖλα τῆς Χίως χώρας VI 26
Κολλὴ τῆς Ἀττικῆς VI 103
Κολυρα Θάσου χώρας VI 47
Κολάβαις ὁ Ταργιταῖον Σκύθης IV 5. 7

- Κολοσσαὶ πόλις VII 30
Κολογῶν πόλις I 14. 16. 142. Κολογῶνιοι I 147. 150
Κολχίς (χώρη) I 104. Κόλχοι I 104. II 104 f. III 97. IV 37. 40. VII 79. ὁ Κόλχος I 2. ὁ Κόλχος Φάσις IV 45. Κολχίς Μηδέλη VII 62. Κολχικὸν ἕθνος II 105. s. Αἰα
Κόμμαντος ποταμὸς VII 109
Κονιατός (?) Κινῆς V 63
Κοντιάδεος ποταμὸς IV 90
Κορησὸς τῆς Ἐφεσῆς V 100
Κόρινθος πόλις I 23 f. III 50. 52 f. V 92. VI 128. VII 202. VIII 45. IX 88. Κορινθῖοι I 14. 23 f. 50 f. II 167. III 48—50. IV 162. V 75. 92. VI 89. 108. VII 154. 195. VIII 1. 21. 43. 61. 72. 79. 94. IX 28. 31. 69. 95. 102. 105. Κορινθῖαι γυναῖκες III 134. V 92 η. Κορινθία ἐσθής V 88. κινῆ IV 180. Κορινθῶν δήμος Πέτρῳ V 92 β. Κορινθῖοι Ἀδελμάντος, Ἀσπίων, Ἀριστέης, Ἐγεκράτης, Ἡετῶν, Κόνυλος, Λυκόφρων, Περγάνδος, Σωκλήτης, Ψαντος. Κορινθῖαι Λάβδα, Μέλισσα
Κόρος Ὑβριος νῆος VIII 77
Κορινθαῖος Ἀντικνωρῆς VII 214
Κόρος ποταμὸς III 9
Κορώβιος Κόρης IV 151—153
Κορωνάτοι V 79
Κόττις ὁ Μάνου IV 45
ἢ Κούρη ἢ ἐν Ἐλευσίῃ VIII 65
Κούριον πόλις V 113. Κουρίδες V 113. Κουριεὶς Στησίνορος
Κουφαγόρης ὁ Ἐπιζήλου πατὴρ Ἀθηναῖος VI 117
Κραῖτις ποταμὸς ἐν Αἰγύπτῳ I 145
Κραῖτις ποταμὸς ἐν Συβάρῳ V 45. s. Ἀθηναῖα
Κραναῖοι Ἀθηναῖοι VIII 44
Κρανασπῆς ὁ Μιτροβάτου πατὴρ Πέρσης III 126
Κραωνῶνιος Διακτορίδης VI 127
Κρηνοὶ ἐμπόριον τῆς Σικυωνίας IV 20. 110
Κρησίων πόλις I 57. Κρηστωνίηται I 57
Κρηστωνάτοι V 3. 5. VII 124. 127. Κρηστωνική VII 124. VIII 116

[Κρησιωναίη] VII 127. s. Κρησιωναίοι
 Κρήτη I 65. 172f. III 44. 59. IV 45. 151. 154. VII 92. 145. 170f. Κρήτες I 2. 171. III 59. IV 151. 161. VII 169—171. Κρητικοί νόμοι I 173. Κρήτες Έτέαρχος, Κορώβιος, Μίνως. Κρήσσαι Αρτεμισία, Φρονίτη
 Κρητίτης δ' Αμεινολέος πατήρ Μάγνης VII 190
 Κρητίτης δ' Αναξίλλω πατήρ Ρηγνός VII 165
 Κρίνπιππος δ' Τηρόλλων πατήρ Τυερατός VII 165
 Κρίως δ' Πολυκρότων VI 50. 73. VIII 92
 Κροισαλον πεδλον VIII 32
 Κροϊτάλλα πόλις VII 26
 Κροϊτόβουλος Κυρηναίος II 181
 Κροϊτόβουλος Τορωναίος VIII 127
 Κροϊβύζοι IV 49
 Κροίσος δ' Ακνάττω Λυδών βασιλεύς I 6f. 26—56. 59. 65. 69—71. 73. 76—81. 83—92. 95. 141. 153. 155f. 207f. 211. III 14. 31. 36. 47. V 36. VI 37. 125. 127. VII 31. VIII 35. 122
 Κροοδειλων πόλις II 148
 Κροονίδης: s. Ζεύς
 Κροοσαίη χώρα VII 123
 Κρότων πόλις III 131. 136—138. V 44. 47. Κροτωνιήται III 137. V 44f. VI 21. VIII 47. [Κροτωνιήται Ιητροί III 131.] Κροτωνιήται γῆ V 45. Κροτωνιήται Βοντακίδης, Δημοκίδης, Καλλιγῶν, Φάλλιος, Φίλιππος
 Κρόφι δρος II 28
 Κρώνειαι (νήσοι) IV 85. 89
 Κναζάρης δ' Φραόρτω Μήδων βασιλεύς I 16. 46. 73. 103. 106
 Κνβερνισκος δ' Σίκα Λάκιος VII 98
 Κνβήβη ή εν Σάρδιαι V 102
 Κνδλίπη ή Αναξίλλω (Ρηγίτη) VII 165
 Κόδαρα πόλις VII 30
 Κνδωνή πόλις III 44. 59
 Κόζικος, Κνζικηνοί IV 14. 76. VI 33. Κνζικηνός Αρισταγόρης
 Κόθηρα νήσος I 105. VII 235, ή Κνθηρή [νήσος] I 82

Κόθνος νήσος VII 90. VIII 67. Κόθνοιο VIII 46
 [Κυνδεύς]: s. Κυνδεύς
 Κνκλάδες νήσοι V 30f.
 κνήστις Αιγύπτιον II 77
 Κνλλόριοι VII 155
 Κέλων Αθηναίος V 71
 Κόμη πόλις ή Φρικωνίς I 149. 157. V 123. VII 194. (ή Διόλις). VIII 130. Κνμαίοι I 157—160. V 38. Κνμαίοι Αρισταγόρης, Αριστόδικος, Πρακλειδής
 Κννέγειρος δ' Εδφοριωνος Αθηναίος VI 114
 Κννεος(?) δ' Φιλάχρον πατήρ Έρετριεύς VI 101
 Κννήσοι II 33, Κνήτες IV 49
 Κννήσιος: s. Ζενξίδημος
 κννοκέφαλοι IV 191
 Κννόσαργες: s. Ηρακλής
 Κννόσορα (άκρη) VIII 76f.
 Κννούριοι VIII 73
 Κννώ Μηδία I 110. 122
 Κνπρία έπια II 117
 Κνπρος νήσος I 72. 105. 199. II 79. 182. III 91. IV 162. 164. V 31. 49. 108f. 113. 115. Κνπριοι I 105. III 19. V 9. 104. 109f. 113. 115f. VI 6. VII 90. 98. VIII 68γ. 100. Κνπριοι Γόργος, Τιμαγόρης, Τιμόναξ, Χέριος
 Κνρανίς νήσος IV 195
 Κνρήνη II 181f. III 91. IV 156. 159. 161—165. 170f. 203. V 47. Κνρηναίοι II 32f. 161. 181. III 13. IV 152. 154—156. 159—161. 164. 169f. 186. 203. [Κνρηναίοι Ιητροί] III 131. Κνρηναίη χώρα IV 199. Κνρηναίος Ιωτός II 96. Κνρηναίοι Αγλάμαχος, Αρκεσίλειος, Βάττος, Κροϊτόβουλος, Δεαρχος. Κνρηναίαι Έρξζώ, Δαδίκη, Φερετίμη
 Κνρμάται Θόριμεις IV 93
 Κόρος νήσος I 165—167. Κόρνοιο VII 165
 Κόρος της Καρνοτίης χώρας IX 105
 Κόρος ήρος I 167
 Κνρος δ' Καμβύσσω πατήρ Πέρσης I 111
 Κνρος δ' Καμβύσσω Περσέων βασιλεύς I 46. 53. 71—73. 75—77.

79f. 84. 86—90. 95. 108—130. 141. 152—157. 160. 162. 169. 177f. 188—191. 201f. 204—214. II 1. III 1—3. 34. 36. 44. 60. 63f. [67]. 68f. 72. 74f. 88f. 120. 133. 139. 152. 159f. V 52. VII 2. 8. 11. 18. 51. 64. 69. 78. IX 122
 Κντίσσωρος δ' Φοίξον VII 197
 Κνφελος δ' Ηετίωνος Κορινθον τύραννος I 14. 20. 23. III 48. V 92. 95. VI 128
 Κνφελος δ' Μιλτιάδω πατήρ Αθηναίος VI 35f.
 Κνφς δ' Ερξάνδρου Μυτιλήνης τύραννος IV 97. V 11. 37f.
 Κωλάος Σάμιος IV 152
 Κωλιάς ήων της Αττικής VIII 96. Κωλιάδες γυναικες VIII 96
 Κώμβρια πόλις VII 123
 Κωπαίς ήλη VII 135
 Κωρύνιον άντρον VIII 36
 Κως νήσος I 144. IX 76. Κωοι VII 99. 164. Κώη IX 76. Κωοι Ανταγόρης, Ηγητορίδης, Κάδμος

Λάβδα ή Αιγίλιος Κορινθή V 92
 Λάβδακος δ' Πολυδώρον V 59
 Λάβρανδα πόλις V 119
 Λαβύνητος δ' Βαυλιώνιος I 74
 Λαβύνητος δ' Λαβυνητόν Βαυλιώντων βασιλεύς I 77. 188
 λάδωνον Αράβιον III 112
 Λάδη νήσος VI 7. 11
 Λαδίκη Κνρηναίη II 181
 Λάιος δ' Λαβδάνον V 59f. Λαίον χρησμοί V 43. s. Έρινύς
 Λακεδαιμων: s. Ζεύς
 Λακεδαιμων I 82... Λακεδαιμόνιοι I 6... Λάκαιναι γυναικες III 134. Λακεδαιμόνιοι περλοιοκοι VII 234. IX 11. 38. Λάκων I 68. VI 103. Λάκαινα χώρα VII 235, Λακωνική I 60. VI 58. Λακωνική τετάρτη VI 57, Λακωνικών δειπνον IX 82, σημάτια VI 139. Λακεδαιμονική γυνή I 4
 Λάκων δρος IX 93
 Λακωνίης Σπαρτιάτης I 152
 Λακπιτώ ή Διακτορίδω Λάκαινα VI 71

Λάμπιον δ' Θρασικλέος Σάμιος IX 90
 Λάμπιον δ' Ολυμπιόδωρον πατήρ Αθηναίος IX 21
 Λάμπιον δ' Πυθέω Αιγινήτης IX 78
 Λαμπώνιον πόλις V 26
 Λάμψακος πόλις V 117. Λαμψακηνοί VI 37f. Λαμψακηνός Τηποικλος
 Λαοδάμας δ' Έτεοκλέος V 61
 Λαοδάμας δ' Σωστράτου πατήρ Αιγινήτης IV 152
 Λαοδάμας Φωκαιεύς IV 138
 Λαοδική Υπερβορή εν Δήλω IV 33. 35
 Λαος πόλις VI 21
 Λαπίδης Ηετιον V 92β.
 Λασόνιοι III 90. VII 77
 Λάσος Έρμιονεύς VII 6
 Λαύρειον (δρος) VII 144
 Λαγάνης δ' Εδφοριωνος Αζήν VI 127
 Λεάργος δ' Γλαύκωνος Αθηναίος IX 75
 Λεάργος Κνρηναίος IV 160
 Λεβάδεια πόλις VIII 134
 Λεβαίη πόλις VIII 137
 Λέβεδος πόλις I 142
 Λευπύδριον της Αττικής V 62
 Λεκτός (άκρη) IX 114
 Λέλεγες I 171
 Λεοντιάδης δ' Εδρυνάχον Θηβαίος VII 205. 233
 Λεοντινοι VII 154
 Λέπρεον πόλις IV 148. Λεπρεήται IX 28. 31
 Λέρος νήσος V 125
 Λέσβος νήσος I 151. 160. 202. V 98. VI 28. 31. Λέσβιοι I 23f. III 39. IV 97. V 26. 98. VI 5. 8. 26f. IX 106. Λέσβιοι κρητήρες IV 61
 Λευκάδιοι VIII 45. 47. IX 28. 31. Λευκάδιοι Υππόμαχος
 Λευκαί στήλαι της Καρίας V 118
 Λευκή άκτή της Θορήκης VII 25
 Λευκόν τεχος της Μέμφιος III 91
 Λεύκων της Λιβύης IV 160
 Λευτυχίδης δ' Αναξίλλω Σπαρτιάτης VIII 131
 Λευτυχίδης δ' Μενάρκος Σπάρτης βασιλεύς VI 65. 68. 71—73. 85—87. VIII 131. IX 90—92. 98f. 114

Λεωβότης ὁ Ἐξαστράτον Σπάρτης βασιλεὺς I 65. V 39. VII 204
 Λεωκήτης ὁ Φεΐδανος Ἄργεος VI 127
 Λέων ὁ Ἐδρονκρατίδω Σπάρτης βασιλεὺς I 65. V 39. VII 204
 Λέων Τροϊζήριος VII 180
 Λεωνίδης ὁ Ἀναξανδρίδω Σπάρτης βασιλεὺς V 41. VII 204—208. 217. 219—225. 228 f. 233. 238 f. VIII 15. 21. 71. 144. IX 10. 64. 78 f.
 Λεωπρέπης ὁ Θεσπίδω πατὴρ Σπαρτιάτης VI 85
 Λεωπρέπης ὁ Σιμωνίδω πατὴρ Κήριος VII 228
 λήϊτον Ἀγαίων VII 197
 Λήμνος νῆσος IV 145 f. V 26 f. VI 136—140. VII 6. Ἀλήμιοι V 27. VIII 73. Ἀλήμια ἔργα VI 138. Ἀλημνή νῆος VIII 82. Ἀλήμιοι Ἀντίδορος
 Λήριαι πόλις I 149
 Ληρισταί Θρασονδήριος, Θώρηξ IX 1. 58
 Λητῶ Ἀλφειῖον ἐν Βοντοῖ II 59. 83. 152. 155 f.
 Λίβνες II 18. 28. 32. 50. 65. 77. 161. III 12 f. 15. 91. IV 158. . . VII 71. 86. 165. 184. Λίβνησσαί IV 189. Λιβνὴ I 46. II 8. 12. 15—18. 20. 22. 24—26. 32 f. 50. 54—56. 91. 99. 150. 158. III 17. 96. 115. IV 29. 41—45. 145. 150. . . V 42 f. VII 70. Λιβνὴ γλῶσσα IV 155. Λιβνὸν ὄρος II 8. 124. Λιβνὸς γῆρος II 19. Λίβνες Ἀδικράν, Θαννύρας, Ἰνάρως, Φαμητήριος
 Λίγνες οἱ ἐν Ἀσίῃ VII 72
 Λίγνες οἱ ἑπὶ Μασσαλῆς V 9. VII 165
 Λίδη ὄρος I 175
 Λιμενήιον τῆς Μιλήτης I 18
 Λίνδος πόλις I 144. II 182. III 47. Ἀλνδιος VII 153. Λίνδιος Ἀντίφημος
 Λίνος αἴσιμα II 79
 Λίπαξος πόλις VII 123
 Λιτόξαις ὁ Ταργεῖταιον Σκίδης IV 5 f.
 Λίσα πόλις VII 123
 Λίσιος ποταμὸς VII 108 f.
 Λίτης Σπαρτιάτης I 67 f.
 Λοκοῖ οἱ Ἐπιζεφύριοι VI 23

Λοκοῖ οἱ Ὀξείαι VIII 32 s. Ἀμφισσα
 Λοκοῖ VII 132. VIII 66. IX 31. οἱ Ὀλούντιοι VII 203. 207. VIII 1. Λοκοῖδες πόλις VII 216
 Λοξίτης: s. Ἀπόλλων
 Λύδαυις ὁ Ἀρτεμιόης πατὴρ Αἰκαρηνοσεὺς VII 99
 Λύδαυις Νάξιος I 61. 64
 Λυγαῖος Χερμίτης II 91
 Λυδὸς ποταμὸς VII 127
 Λυδοί I 10. 13. 18. 27. [28]. 29. 34—37. 45. 47—50. 53—55. 69. 71. 74. 79 f. 83 f. 87 f. 90—94. 103. 141. 153—157. 171. II 167. III 90. IV 45. V 12. 49. 101. VI 32. 125. VII 30 f. 74. ὁ Λυδὸς I 17. 80. 171. Ἀλδιος δῆμος I 7. Λύδιον ἔθνος I 79. Ἀλδή γῆ I 79. 93 f. 142. V 49. VII 31. 42. Ἀλδιος νομός III 127. Ἀλδική ἀρχὴ I 72. Ἀλδοί Ἄρρων, Ἀλδῶν, Ἀρδῶν, Ἄρως, Γόρης, Λύσκιλος, Ἰάρδανος, Κανδαλῆς, Κρόστος, Μάνης, Πανσθίος, Μύσος, Παντῆς, Πανταλῆος, Πύθιος, Σαδνάτης, Σανδανίς. (Ἀλδή) Ἀρρήριος
 Λυδὸς ὁ Ἄντος I 7. 171. VII 74
 Λυκάργητος ὁ Ματαυδρίων Σάμιος III 143. V 27
 Λυκίτης Ἀθηναῖος IX 5
 Λυκιοί [I 28]. 147. 171. 173. 176. III 90. VII 92. Ἀλκή I 182. III 4. IV 35. 45. Ἀλκία τόξα VII 77. λυκιοεργεῖς πρόβολοι VII 76. Ἀλκιοὶ Κυβερνίτιος, Σίας, Ὀλῆρ
 Λυκομήτης ὁ Αἰολογαίων Ἀθηναῖος VIII 11
 Λύκος ὁ Πανδίωνος Ἀθηναῖος I 173. VII 92
 Λύκος ὁ Σπαργατείδεος Σκίδης IV 76
 Λύκος ποταμὸς Θυσοαγετίων IV 123
 Λύκος ποταμὸς Φρυγίης VII 30
 Λυκοφύργος ὁ Ἀριστολαίδω Ἀθηναῖος I 59 f.
 Λυκοφύργος ὁ Ἀμιαντος πατὴρ Ἀρπῆς VI 127
 Λυκοφύργος Σπαρτιάτης I 65 f.
 Λυκοφύργος ὁ Περίανδρον Κορινθίος III 50. 53

Λυκόπης Λακεδαιμόνιος III 55
 Λυσαγόρης ὁ Ἰστιαίου πατὴρ Μιλήσιος V 30
 Λυσαγόρης ὁ Τισιῶ Παρίος VI 33
 Λυσανῆς Ἐρετριεὺς VI 127
 Λυσικλῆς ὁ Ἀβρωνίτην πατὴρ Ἀθηναῖος VIII 21
 Λυσίμαχος ὁ Ἀριστοίδω πατὴρ Ἀθηναῖος VIII 79. 95. IX 28
 Λυσίστρατος χρησμολόγος Ἀθηναῖος VIII 96
 Λωτὸς Ἀγύπτιον II 92
 Λωτοφάγοι IV 177 f. 183
 Μάγδαλις (πόλις) II 159
 Μάγνητες VII 132. 185. Μάγνησιν γῆ VII 176. 183. 188. 193. Μάγνητες Ἀμεινοκλῆς, Κρητῆνης
 Μάγνητες οἱ ἐν Ἀσίῃ III 90. Μάγνησιν (πόλις) ἢ ἑπὶ Μαιάνδρον ποταμῶ I 161. III 122. 125
 Μάγοι I 101. 107 f. 120. 128. 132. 140. III 61. 63—69. 71. 74—80. 88. 118. 126. 140. 150. 153. IV 132. VII 19. 37. 43. 113. 191
 Μαδύνης ὁ Προτοθῆω Σκυθῶν βασιλεὺς I 103
 Μάδωντος πόλις VII 33. IX 120
 Μαζάρης Μήδος I 156 f. 161
 Μαϊάνδριος ὁ Μαϊάνδριον Σάμιον τέραννος III 124. 142—148. V 27
 Μαλανδρος ποταμὸς II 29. III 122. V 118 f. VII 26. 30. Μαϊάνδρον πεδῖον I 18. 161. II 10
 Μαίηται IV 123
 Μαίητης ποταμὸς IV 45
 Μαίητις λίμνη I 104. IV 3. 20 f. 57. 86. 100 f. 110. 116. 120. 123
 Μάκαι IV 175 f. V 42
 Μακάρον νῆσοι III 26
 Μακεδονῶν ἔθνος I 56. VIII 43
 Μακεδόνες V 18. 20. VI 44. VII 73. 185. VIII 34. 127. 137 f. IX 31. ὁ Μακεδῶν VII 173. Μακεδονίη V 17. VI 45. VII 9. 25. 128. 173. VIII 115. 126. 137 f. IX 89. Μακεδονίη γῆ VII 127. Μακεδονίη γῆ VII 9. Μακεδονιῶν ὄρος VII 131. Μακεδόνες Ἀρόπτος, Ἀλέξανδρος, Ἀλέκτης, Ἀμύντης,

Ἀργατος, Περγάκης, Φίλιππος. Μακεδονίη Γυγαίη
 Μακίστιος Πέρσης IX 20
 Μάκιστος πόλις IV 148
 μακροβῆτοι: s. Διδίσιπες
 Μάκρονες II 104. III 94. VII 78
 Μακτώριον πόλις VII 153
 Μαλέται ἔσιση I 82, Μαλέη IV 179. VII 168
 Μαλαίη τῆς Ἀταρνείτιδος γῆρος VI 29
 Μάλης Αἰτωλὸς VI 127
 Μανδάνη ἢ Ἀστυάγεος Μηδῆς I 107 f. 111
 Μανδρακλῆς Σάμιος IV 87—89
 Μανερῶς (ὁ Μίνος) Αἰγύπτιος II 79
 Μάνης ὁ Ἄντος πατὴρ Λυδὸς I 94. IV 45
 Μαντινῆ πόλις IV 161, Μαντινέες VII 202. IX 35. 77. Μαντινέως Δημῶναξ
 Μαντινῆς Πάτων V 12
 Μάξνες IV 191
 [Μάπην]: s. Ματτήν
 Μαρσθῶν I 62. VI 102 f. 107 f. 111. 113. 116 f. 132 f. 136. VII 1. 74. IX 27. 46
 Μαράριον Περοσῶν γένος I 125. Μαράριος Ἄμισος
 [Μάρδης]: s. Βάδης
 Μάρδοι Περοσῶν γένος I 125. Μάρδος Υροιάδης
 Μαρδόνιος ὁ Γοβαῶω Πέρσης VI 43. 45. 94. VII 5. 9 f. 82. 108. 121. VIII 26. 68 f. 97. 99—102. 107. 113. 126. 129. 131. 133. 136. 140. 142 f. IX 1—5. 12—18. 20. 24. 31 f. 37—45. 47—49. 58. 61. 63. 66. 70 f. 78. 82. 84. 100 f.
 Μαρδόνιτης ὁ Βαγίαιον Πέρσης VII 80. VIII 130. IX 102
 Μαρῆ πόλις II 18. 30
 Μάρης III 94. VII 79
 Μαρσιαννοί [I 28]. III 90. VII 72
 Μάρης ποταμὸς IV 49
 Μαρσῆς Σιληρός VII 26
 Μαρσῆς ποταμὸς V 118 f.
 Μάρων ὁ Ὀροσίαντων Σπαρτιάτης VII 227
 Μαρῶνεια πόλις VII 109
 Μασίστης ὁ Λαρίων Πέρσης VII 82. 121. IX 107 f. 110—113

- Μασοτίας ὁ Σιρομίτρεω Πέρσης VII 79. IX 20. 22. 24 f. 31
 Μασκάμης ὁ Μεγαδόστειω Πέρσης VII 105 f. Μασκάμειοι ἔκγονοι VII 106
 Μάσπιιοι Περαίων γένος I 125
 Μασσαγέται I 201. 204—208. 211 f. 214—216. III 36. IV 11. 172. VII 18
 Μασσάγης ὁ Ὀαρξίων Πέρσης VII 71
 Μασσαλίη (πόλις) V 9
 Ματινοί I 72. 202. III 94. V 49. 52. VII 72. Ματινή γῆ V 52. Ματινή δρεα I 189
 Ματτήν ὁ Σιρώνιον Τέριος VII 98
 Μανσώλος ὁ Πιζωδάρον πατήρ (Κανθενός) V 118
 Μάγλης IV 178. 180
 Μεγάβαζος Πέρσης IV 143 f. V 1 f. 10. 12. 14 f. 17. 23 f. 26. 98
 Μεγάβαζος ὁ Μεγαβάτειω Πέρσης VI 33. VII 22. 67. 97
 Μεγαβάτης Λαολεόν ἀνεψιὸς Πέρσης V 32 f. 35
 Μεγάβυζος ὁ Ζωπύρου πατήρ Πέρσης III 153. 160. IV 43
 Μεγάβυζος Πέρσης III 70. 81 f.
 Μεγάβυζος ὁ Ζωπύρου Πέρσης III 160. VII 82. 121
 Μεγαδόστης ὁ Μασκάμειω πατήρ Πέρσης VII 105
 Μεγακλῆς ὁ Αἰκμείωνος πατήρ Ἀθηναῖος VI 125
 Μεγακλῆς ὁ Αἰκμείωνος Ἀθηναῖος I 59. 61. VI 127. 130 f.
 Μεγακλῆς ὁ Ἰπποκράτειος Ἀθηναῖος VI 131
 Μεγακρέων Ἀβδηρήτης VII 120
 Μεγάπτανος Πέρσης VII 62
 Μέγαρα πόλις V 76. VIII 60. IX 14. Μεγαρές I 59. VIII 1. 45. 74. IX 21. 28. 31. 69. 85. Μεγαρές Εὐπαλτιος, Ναυστροφος
 Μεγαρές οἱ ἐν Σικελίᾳ VII 156
 Μεγάσιδος ὁ Δώτον πατήρ Πέρσης VII 72
 Μεγατίτης μάντις Ἀκαρηνῆ VII 219. 221. 228
 Μεγάγλαιωσι IV 20. 100—102. 107. 119. 125
 Μελάμπωνος ὁ Ἀυθόωνος II 49. VII 221. IX 34

- Μελάμπωνος ἴδιος ἐν Θερμοπύλῳ VII 216
 Μελάνθιος Ἀθηναῖος V 97
 Μέλανθος ὁ Κόδρον πατήρ Ἀθηναῖος I 147. V 65
 Μελάμπιος ὁ Ἀστακοῦ Θηβαῖος V 67
 Μελάμπιος Μυτιληναῖος V 95
 Μέλας κόλπος VI 41. VII 58
 Μέλας ποταμὸς τῆς Θρηκίας VII 58
 Μέλας ποταμὸς τῆς Μηλίδος VII 198 f.
 Μελίβοια πόλις VII 188
 Μέλισσα ἡ Προκλέος Κορωθῆ III 50. V 92
 Μεμβλίταρος ὁ Ποικίλειω Φοινιξ IV 147 f.
 Μένων II 106. Μενώνια βασιλῆα ἐν Σούσοισι V 53. VII 151. Μενώνειον ἄστυ V 54
 Μέμφις πόλις II 3. 8. 10. 12—14. 97. 99. 112. 114 f. 119. 150. 153 f. 158. 175 f. III 6. 13—15. 25. 27. 37. 91. 139. Μεμφίτης Πρωτεύς
 Μενάβης ὁ Ἡγησάκειω Σπαρτιάτης VI 65. 71. VIII 131
 Μένδη πόλις VII 123
 Μένδης: s. Πάν
 Μενδήσιοι II 46. Μενδήσιος νομὸς II 42. 46. 166. Μενδήσιον στόμα Νελλου II 17
 Μενέλαος λιμὴν IV 169
 Μενέλεος II 113. 116. 118 f. V 94. VII 169. 171
 Μένιος ὁ Διακτοριδεω Σπαρτιάτης VI 71
 Μέροβαλος ὁ Ἀγβάλον Ἀραδῖος VII 98
 Μερινάδαι I 7. 14.
 Μερὸν πόλις II 29
 Μεσομβοτή πόλις IV 93. VI 33. VII 108
 Μεσοάπιοι VII 170
 Μεσοήνη πόλις ἡ ἐν Σικελίᾳ VII 164
 Μεσοήνιοι III 47. V 49. IX 35. 64.
 Μεσοήμιος Παντίτης VI 52
 Μεταπόντιον πόλις IV 15. Μεταποντινοὶ IV 15
 Μηδείη Κολχίς I 2 f. VII 62
 Μηδοὶ I 16. 55 f. 72—74. 95—98. 101 f. 104. 106—108. 110. 114. 120. 123—130. 134. 162. 185. 206. III 65. 126. IV 4. 37. 40.

- V 9. VI 9. 22. 25. 109. 112. 120. VII 62. 210. VIII 113. IV 31. 40. 43 f. 46. 77. ὁ Μηδὸς V 77. Μηδικὸν ἔθνος I 101. Μηδική χώρα I 103 f. 110. III 92. IV 1. 12. VI 84. VII 20. 40. Μηδικαὶ αἰμαὶ VII 67, νέες III 136. Μηδική γλῶσσα I 110, ἐσθῆς I 135. III 84. V 9. VI 112. VII 80. 116, σκευὴ VII 62. Μηδικοὶ Ἴπποιοι III 106. Μηδικὸς πόντος IV 1. Μηδικὸν στρατεύμα I 128, στρατόπεδον VI 111. IX 103. τὰ Μηδικὰ IX 64. Μηδοὶ Ἀρμαμίδης, Ἀρπαγος, Ἀρτεμβάρης, Ἀσπάρης, Δάτις, Δηϊόνης, Κυαξάρος, Μαζάρος, Μιτροδάτης, Πατισείδης, Σιέρδης, Τίθαιος, Φραβότης. Μηδῖς (I 91) Μανδάνη, Σπακὸς
 Μηθυναῖοι I 151. Μηθυναῖος Ἄριων
 Μηρίωνος VII 74. Μητων δῆμος I 7
 Μημιστεύς ὁ Τυλαοῦ Ἀργεῖος V 67
 Μημόβερα πόλις VII 122
 Μήλης Σαρδίων βασιλεὺς I 84
 Μηλίτες VII 132. 196. 214—216. VIII 43. 66. IX 31. Μηλῖς γῆ VII 198. 201. VIII 31. Μηλίτες Ἀθηναῖος, Ἐπιώλης, Εὐρύδημος
 Μηλιεὺς κόλπος IV 33
 Μήλιοι VIII 46. 48
 μήτηρ VIII 65. Λινδυμήνη I 80, τῶν θεῶν ἐν Κυζικῷ IV 76
 μήτηρ τοῦ Πόντου IV 86, Ὑπάριος IV 52
 Μητιόχος ὁ Μιλτιάδειω Ἀθηναῖος VI 41
 Μητροδόωρος Προκοννήσιος IV 138
 Μίδης ὁ Γορδιεω Φρυγίας βασιλεὺς I 14. 35. VIII 138
 Μιανθος ὁ Χοῖρον οἰκῆτης Ἀναξίλειω VII 170
 Μίλητος πόλις I 14 f. 17. 20. 22. 142. 146. V 24. 28—30. 33. 35. 37. VI 1. 5—7. 9. 11. 18 f. 21. 25 f. 28. 31. 86. VII 10 γ. IX 97.
 Μιλήσιον χώρα I 17—19. 46. 157. V 29. VI 9. 20. Μιλήσιοι I 17 f. 20. 22. 25. 92. 143. 169. II 33. 159. 178. IV 78. 137. V 28 f. 36 f. 97. 120. VI 5. 7. 19—22. 77. 86. IX 99. 104. Μιλή-

- σιοὶ Ἀρισταγόρης, Ἐκαταῖος, Ἐρμόφρατος, Ἡγήσανδρος, Θαλῆς, Θερασόβουλος, Ἰητραγόρης, Ἰστιάτος, Λυσάγορης, Μολπαγόρης, Πυθαγόρης, Χαροπίτιος
 Μιλήτου ἔθνος Φρυγίον δρᾶμα VI 21
 Μιλτιάδης ὁ Κυνέλιον Ἀθηναῖος VI 34—38. 103
 Μιλτιάδης ὁ Κλυμωνος Ἀθηναῖος IV 137 f. VI 34. 39—41. 103 f. 109 f. 132—137. 140. VII 107
 Μιλῆαι I 173. III 90. VII 77. Μιλῆας γῆ I 173
 Μίλων Κροτωνιότης III 137
 Μιν Αἰγύπτου βασιλεὺς II 4. 99
 Μινῆαι I 146. IV 145 f. 148. 150
 Μινώη πόλις V 46
 Μίνως Κρήτης βασιλεὺς I 171. 173. III 122. VII 169—171
 Μίτρα: s. Ἀφροδίτη
 Μιτροδάτης Μηδὸς I 110 f. 121.
 Μιτροβάτης ὁ Κρανάπειω πατήρ Πέρσης III 120. 126 f.
 μνῆαι Εὐβοῖδες III 89
 Μνήσαρχος ὁ Πυθαγόρειω πατήρ Σάμιος IV 95
 Μνησίφιλος Ἀθηναῖος VIII 57 f.
 Μοῖριος Αἰγύπτου II 4. 69. 148 f. III 91
 Μοῖρις Αἰγύπτου βασιλεὺς II 13. 101
 Μολάεις ποταμὸς IX 57
 Μολοσσοὶ I 146. Μολοσσοὶ Ἀλικων
 Μολπαγόρης ὁ Ἀρισταγόρειω πατήρ Μιλήσιος V 30
 Μοσοῖνοιοι III 94. VII 78
 Μόσχοι III 94. VII 78
 Μοννητή τῆς Ἀττικῆς VIII 76
 Μοννηχίδης Ἐλληπόντιος IX 4 f.
 Μονοατος VII 6. VIII 96. IX 43
 Μυγδονή VII 123 f. 127
 Μυεφορίτης νομὸς Αἰγύπτου II 166
 Μυκάλη ἄκρη I 148. VI 16. VII 80. IX 90. 96—101. 104. 107. 114
 Μυκερῖνος ὁ Χέοπος Αἰγύπτου βασιλεὺς II 129—133. 136
 Μυκηναῖοι VII 202. IX 27 f. 31
 Μύκοι III 93. VII 98
 Μύκωνος (νήσος) VI 118
 Μύλασα πόλις I 171. V 121. Μύλασες Ἡρακλείδης, Ἰβανώλλης, Ὀλίατος

- Μύλαινα: s. Ἀφροδίτη
 Μυρμιδόνος Σκύλαξ V 33. Μυρμιδόνος V 33
 Μυρμιδόνος πόλις I 142. V 36. Μυρμιδόνιοι VI 8
 Μυριανδρομικός κόλιπος IV 38
 Μύρινα πόλις I 149
 Μυριναίοι ἐν Ἀθήνῃ IV 140
 Μύρμινος γῶση Ὀρητικής V 11. 23 f. 124. 126
 Μύρμηξ ἔρμα VII 183
 Μυραίλος ὁ Κανθαυλῆς Δυδός I 7
 Μύρσος ὁ Κανθαυλῆος πατὴρ Δυδός I 7
 Μύρσος ὁ Γύγειος Δυδός III 122. V 121
 Μύρον ὁ Ἀνδρέω Σικωνίους VI 126
 Μύς Εὐρώπης VIII 133—135
 Μυσοί I [28]. 36 f. 171. III 90. VI 28. VII 20. 74. IX 32. ὁ Μυσός I 171. Μυσιή γῆ I 160. VII 42. VIII 106. s. Κίος
 Μυτιλήνη πόλις I 160. II 135. V 11. 37. 95. VI 5. Μυτιληναίοι I 160. II 178. III 14. IV 97. V 38. 94 f. VI 5. Μυτιληναῖα νῆος III 13. Μυτιληναῖοι Ἐρξάνδρος, Κῆς, Μελέντιπος, Πιττανός, Σκαυανδρόνυμος, Χάραξος
 Μάμμερις πόλις II 163. 169
 Μάφι ἄρος II 28
 Ναβῶς νομὸς Αἰγύπτου II 165
 Νάξος νῆος I 64. V 28. 30 f. 33 f. 36. Νάξιοι V 30. 33 f. VI 96. VIII 46. Νάξιος Δρύδαμιν
 Νάξιοι οἱ ἐν Σικελίᾳ VII 154
 Νάπαρις ποταμὸς IV 48
 Νασαμῶνες II 32 f. IV 172 f. 182. 190
 ναύκραοι ἐν Ἀθήνῃ V 71
 Ναύκρατις πόλις II 97. 135. 178 f.
 Ναυπλή γῶση VI 76
 Ναύστροφος ὁ Ἐοπαλίνου πατὴρ Μεγαρέτης III 60
 Νέη πόλις Αἰγύπτου II 91
 Νέη πόλις Παλλήνης VII 123
 Νείλωσ ὁ Κόδρον Ἀθηναῖος IX 97
 Νεῖλος ποταμὸς II 10 f. 13. 16—22. 24—29. 31—34. 72. 93. 97. 99. 113. 124. 138. 149 f. 154 f.
 Νεῖλον ἰσῆς II 90
 νεκρομαντήιον ἐν Θεσπρωτοῖσι V 92 η
 Νεκῶς ὁ Φαμηνητῆος πατὴρ Αἰγύπτιος II 152
 Νεκῶς ὁ Φαμηνητῆος Αἰγύπτου βασιλεὺς II 158 f. IV 42
 Νεοκλῆς ὁ Θεμιστοκλῆος πατὴρ Ἀθηναῖος VII 143. 173. VIII 110
 Νέον τεῖχος πόλις I 149
 Νέστος ποταμὸς VII 109. 126
 Νέστωρ V 65
 Νευροί IV 17. 100. 102. 105. 119. 125. Νευροῖς γῆ IV 51. 125
 Νέων πόλις VIII 32 f.
 Νηλεΐδαι V 65
 Νηρηίδες II 50. VII 191
 Νηρατοὶ ἱπποὶ III 106. VII 40. IX 20
 Νησαῖον πεδῖον Μηδικῆς VII 40
 Νικάνδρη Λαδοναίων ἰσῆη II 55
 Νικάνδρος ὁ Χαρίτων Σπάρτης βασιλεὺς VIII 131
 Νίκη VIII 77
 Νικόδρομος ὁ Κνωθίου Αἰγυνητῆς VI 88. 90 f.
 Νικόλεος ὁ Βούλιος πατὴρ Σπαρτιάτης VII 134
 Νικόλεος ὁ Βούλιος Σπαρτιάτης VII 137
 Νίλος ὁ Βήλον Ἀσουρίων βασιλεὺς I 7. II 150
 Νίλος πόλις I 102 f. 106. 178. 185. 193. II 150
 Νίμαι πόλις Βαβυλωνίων III 155
 [Νισατοὶ] ἱπποὶ: s. Νησατοὶ
 Νισαία (πόλις) I 59
 Νισύριοι VII 99
 Νιτητής ἢ Ἀπρίων Αἰγυπτῆς III 1. 3.
 Νιτωκίς βασιλεία Αἰγυπτίων II 100
 Νιτωκίς ἢ Δαβυνητῆος μητὴρ Βαβυλωνίων βασιλεία I 185. II 100
 Νιρατοὶ ὄφεις IV 93
 Νίης ποταμὸς IV 49
 Νόθων ὁ Αἰθιόπειος πατὴρ Ἐρετριεὺς VI 100
 νοτιή θάλασσα III 17. IV 13
 Νότιον πόλις I 149
 Νοθῶν πόλις IV 148

- Νυμφόδορος ὁ Πύθειος Ἀβδηρῆτης VII 137
 Νύσα ἢ ἐν Αἰθιοπίᾳ II 146, Νύση ἢ ἰσῆη III 97
 Νώνικρις πόλις VI 74
 Ξάνθος Σάμιος II 135
 Ξάνθιος ὁ Αἰθιοπῶν Ἀθηναῖος VI 131. 136. VII 33. VIII 131. IX 114. 120
 Ξάνθος πόλις I 176. Ξάνθιοι I 176
 Ξεναγόρης ὁ Προξίλειος Αἰθαίωνα IX 107
 Ξέρξης ὁ Λαολεόν Περσῶν βασιλεὺς I 183. IV 43. VI 98. VII 2...
 Ξοῦθος ὁ Ἴωνος πατὴρ VII 94. VIII 44
 Ξαξὸς πόλις IV 154
 Ξάριξος ὁ Μασσαγέω πατὴρ Πέρσης VII 71
 Ξαρος ποταμὸς IV 123 f.
 Ξασίς πόλις III 26
 Ξόδιον [V 16]. VII 112
 Ξόδρουσι IV 92
 Ξόδοσεια Ὀμήρου II 116. IV 29
 Ξόδοι: s. Δοκροί
 Ξοδράδης Σπαρτιάτης I 82
 Ξοθὸν ἄρος VII 129
 Ξιβάρης Λαολεόν ἱπποκόμος Πέρσης III 85—88
 Ξιβάρης ὁ Μεγαβάζου Πέρσης VI 33
 Ξιδιπόδης ὁ Λαῖον IV 149, Ξιδιπόπου V 60
 Ξίη γῶση Αἰγύπτου V 83
 Ξινόη δῆμος τῆς Ἀττικῆς V 74
 Ξινούσσαι νῆσοι I 165
 Ξινώνη ἢ Ἄλγυα VIII 46
 Ξινωτῆρ I 167
 Ξιόβαζος Πέρσης IV 84
 Ξιόβαζος ὁ Σιρομίτρεω πατὴρ Πέρσης VII 68
 Ξιόβαζος Πέρσης IX 115. 119
 Ξιόβλοκος ὁ Θῆρα Σπαρτιάτης IV 149
 οἶα, οἶοπατα Σινθικά IV 110
 Οἰαίων ἄρος VII 217
 Οἰτη (ἄρος) VII 176
 [Οἰτόσυρος]: s. Γουτόσυρος
 Οἰταυμάδης ὁ Ἀριαπελίδης Σινθίων βασιλεὺς IV 80
 Οἰβιοπολίται IV 18
 Οἰλάτος ὁ Ἰβανώλλιος Μυλασσαεὺς V 37
 Οἰλορος ὁ Ἡγησιπύδης πατὴρ Ὀρητικῶν βασιλεὺς VI 39. 41
 Οἰλόρυξος πόλις VII 22
 τὰ Ὀλύμπια I 59. VI 36. 126. VIII 26. 72. Ὀλυμπιάς VI 70. 103. 125. VII 206. IX 33. Ὀλυμπιονίκης V 47. 71
 Ὀλυμπία II 160. V 22. VI [122]. 127. VII 170. VIII 143. IX 81
 Ὀλυμπιόδορος ὁ Λαμπικῶν Ἀθηναῖος IX 21
 Ὀλυμπιος ἄρος Θεσσαλίας I 56. VII 128 f. 173. Ὀλυμπιαὶ ἐσβολαὶ VII 172
 Ὀλυμπιος ἄρος Μύσιον I 36. 43. VII 74. Ὀλυμπινοί VII 74
 Ὀλυμπός πόλις VII 122. VIII 127. Ὀλύμπιοι VIII 127
 Ὀμβροκόλι I 94. IV 49
 Ὀμηρος II 23. 53. 116 f. IV 29. 32. V 67. VII 161
 Ὀνειάται Σικωνίων φύλη V 68
 Ὀνήσιλος ὁ Χέρσιος Σαλαμῆτιος V 104. 108. 110—115
 Ὀνήτης ὁ Φαναγόρεω Καρυστίος VII 214
 Ὀνομάκριτος Ἀθηναῖος VII 6
 Ὀνομάστος ὁ Αἰγύλιος Ἡλείος VII 127
 Ὀνοφλῆτος νομὸς Αἰγύπτου II 166
 Ὀρόκωνος ποταμὸς VII 129. 196
 Ὀπίης ὁ Ἴωνος V 66
 Ὀπολή ἢ Ἀριαπελίδης γυνὴ (Σινθίς) IV 78
 Ὀπούντιοι: s. Δοκροί
 Ὀρβηλος ἄρος V 16
 Ὀργεὺς ὁ Ἀντιπάτρου πατὴρ Θάσιος VII 118
 [Ὀργεμπατοί]: s. Ἀργεμπατοί
 Ὀρθησῶν ποταμὸς IV 48
 Ὀρέσθειον IX 11
 Ὀρέτης ὁ Ἀγαμέμνονος I 67 f. δαδῖος νόμος I 24
 Ὀρδοκоруβάντιοι III 92
 Ὀρμος ὁ Ἀριαπελίδης Σινθίων VII 78
 Ὀρνεῖται VIII 73
 Ὀροῖτης Πέρσης III 120—129. 140

ὄροσάγγαι Περιοικόν VIII 85
 ὄροσάλλτ: s. Διόνυσος
 ὄροσφραντος ὁ Ἀφροῦ πατὴρ Σπαρ-
 τήτης VII 227
 ὄρφικὰ II 81
 ὄρχομενός τῆς Ἀρκαδίας VII 202.
 ὄρχομενίου Ἀρκαδίας VII 202.
 IX 28. 31
 ὄρχομενός τῆς Βοιωτίας IX 16.
 ὄρχομενίου Βοιωτῶν I 146. VIII
 34. IX 16. ὄρχομενίου Θέρσαν-
 δρος
 ὄσσις: s. Διόνυσος
 ὄσσα ὄρος I 56. VII 128 f. 173
 ὄτάνης ὁ Ἀμύστριος πατὴρ Πέρ-
 σης VII 40. 61 f. 82
 ὄτάνης ὁ Σισάμνεω Πέρσης V 25 f.
 116. 123
 ὄτάνης ὁ Φαρνάσπεω Πέρσης III
 68—72. 80. 83. 88. 141. 144.
 147. 149. IV 43
 ὄτάστης ὁ Ἀρταχάεω Πέρσης
 VII 63
 ὄθραντῆ: s. Ἀφροδίτη
 ὄθτιοι III 93. VII 68
 ὄφρύνειον πόλις VII 43

 Παγασαὶ γῶρος Μαγνητίας VIII 193
 Πάγγαιον ὄρος V 16. VII 112 f.
 Παδάτοι III 99
 Παιανιεύς δῆμος τῆς Ἀττικῆς I 60
 Παιον πόλις VI 127
 Παιονες IV 49. V 1 f. 12—17. 23.
 98. VII 113. 124. 185. VIII 115.
 IX 32. Παιονίη V 13 f. 98. VIII
 115. Παιονική VII 124. Παιονες
 Μαντιῆς, Πύργης. Παιονίδες
 γυναῖκες IV 33
 Παιονίη τῆς Ἀττικῆς V 62
 Παιόπλαι V 15. VII 113
 Πάτος πόλις VI 127
 Παισός πόλις V 117
 Παιτοὶ VII 110
 Πάκτες VII 67. Πανκτινὴ γῶρη
 III 93. 102. IV 44. Πανκτινὴ
 σκεπή VII 85
 Πανκτινὴ πόλις VI 36
 Πανκτινὴ Ἀνδός I 153—161
 Πανκτολὸς ποταμός V 101
 Παλαιστίνη, Παλαιστῖνοι: s. Συ-
 οίη, Συροί
 Παλέες IX 28. 31
 Παλλάδια IV 189

Παλλάς: s. Ἀθηνᾶ
 Παλληνεύς Ἀμεινῆς VIII 84. 93.
 Παλληνίς: s. Ἀθηνᾶ
 Παλλήνη VII 123. VIII 126. 129.
 IX 28. Παλλήνατοι VIII 128
 Πάμισος ποταμός VII 129
 Πάμμων Σκίριος VII 183
 Πάμφυλοι [I 28]. III 90. VII 91.
 VIII 68 γ
 Πάμφυλοι φυλὴ Δωριέων V 68
 Πάν II 145 f. ἐν Ἀθήνησι VI
 105 f. Μένδης Αἰγυπτίων II 42.
 46. 145
 Παναθήναια V 56
 Πανατῖος ὁ Σωσιμένηος Τήνιος
 VIII 82
 Πανδίων ὁ Δίκων πατὴρ Ἀθη-
 ναῖος I 173. VII 92
 Πανδιάλαιοι γένος Περσέων I 125
 Παντίης Μεσσηνίος VI 52
 Πανιώνια I 148
 Πανιώνιον ἴσθμ ἐν Μυκάλη I 141
 —143. 148. 170. VI 7
 Πανιώνιος Χίτος VIII 105 f.
 Πανοπέες VIII 34 f.
 Πάνορμος λιμὴν τῆς Μιλήτης I
 157
 Παντάγνωτος ὁ Αἰάκειος Σάμιος
 III 39
 Πανταλέων ὁ Ἀκνάττεω Ἀνδός I
 92
 Παντάρης ὁ Κλεάνδρον πατὴρ Γε-
 λῶος VII 154
 Παντικῆλης ποταμός IV 18 f. 47.
 54
 Παντμαθοὶ III 92
 Παντίτης Σπαρτιάτης VII 232
 Παπαῖος: s. Ζεὺς
 πάπραιες Παιονικόν V 16
 Πάπρημις πόλις II 59. 63. III 12.
 Παπρημίτης νομός II 71. 165
 Παραβᾶτης Σπαρτιάτης V 46
 Παραλάται Σκόθαι IV 6
 Παραποτάμιοι VIII 33
 παρασάγγης Περιοικός II 6. V 53.
 VI 42
 Παραστακηνοὶ γένος Μήδων I 101
 Παρθένιον ὄρος VI 105
 Παρθένιος ποταμός II 104
 Πάρθοι III 93. 117. VII 66
 Παρκάνιοι III 92. 94. VII 68. 86
 Πάριον πόλις V 117. Παρηγνός
 Ἡρόφαντος

Πάρωνς ἢ Σμέρδιος Περός III 89.
 VII 78
 Παρηγνός ὄρος VIII 27. 32. 35—
 37. 39. IX 31
 Πάρος νῆος V 31. VI 133—136.
 Πάριοι V 28 f. VI 133—136.
 VIII 67. 112. Πάριος μῦθος III
 27. V 62. Πάριοι Ἀρχηγός,
 Λυσαγόρης, Τισίης. Παρή Τιμῶ
 Παρωρεᾶται IV 148, Παρωρεῖται
 VIII 73
 Πασαργάδαι γένος Περσίων I 125.
 Πασαργάδης Βάδρης
 Πασικλῆς ὁ Φιλίστον πατὴρ (Ἀθη-
 ναῖος) IX 97
 πατὰ Σκυνδικόν IV 110
 Πάταικοι Φοινικῆοι III 37
 Πάταικος ὁ Αἰνησιδήμων πατὴρ
 (Ἀργυραῆτιος) VII 154
 Πάταρα πόλις I 182
 Πατάρβημις Αἰγύπτιος II 162
 Πατιζεΐδης Μάγος III 61
 Πατιράμης ὁ Ὀτάνεω Πέρσης
 VII 40
 Πάτομος πόλις I 158
 Πατρέες I 145
 Πανσάντης ὁ Κλεομβρότων Σπαρ-
 τήτης IV 81. V 32. VIII 3. IX
 10. 12 f. 21. 28. 45—47. 50. 53
 —57. 60—62. 64. 76. 78—82.
 87 f. 101
 Πανόκαι III 92
 Πανόκαι ὁ Ἀμυρταίου Αἰγύπτιος
 III 15
 [Πανσοί]: s. Πανόκαι
 Παφλαγόνης I 6. [28]. 72. III 90.
 VII 72
 Πάρος πόλις VII 195. Πάριοι
 Δημόνοος, Πενθύλος
 Πεδιέες VIII 33
 Πειθαγόρης Σελιωῦντος μούναρ-
 γος V 46
 Πειραιεύς VIII 85
 Πειρήνη (κρήνη) V 92 β
 Πείρος ποταμός I 145
 Πεισιτοκρατός ὁ Νέστορος V 65
 Πεισιτοκρατός ὁ Ἰπποκράτους Ἀθη-
 νίων τύραννος I 59—64. V 55.
 65. 71. 91. 94. VI 35. 102 f. VII 6
 Πεισιτοκρατίδαι V 62—65. 70. 90 f.
 93. VI 39. 94. 123. VII 6. VIII 52
 Πελισγοί I 57. II 50—52. IV 145.
 V 26. VI 136—140. VIII 44. Πε-

λισγοὶ Αἰγιάδες VII 94, Ἀρκά-
 δες I 146. Πελισγικόν ἔθνος
 I 56—58. VII 95. Πελισγίδες
 γυναῖκες VI 138, Πελισγιώτιδες
 II 171. Πελισγη ἢ Ἑλλάς II 56.
 Πελισγικὰ πολεμᾶτα I 57. Πε-
 λισγικὸν τεῖχος ἐν Ἀθήνησι V
 64. s. Ἀντανδρος
 Πέλλα πόλις VII 123
 Πελλήνη πόλις I 145
 Πελοπίδης Ἀγαμέμνων VII 159
 Πελοπόννησος I 56. 61. 68. II 171.
 III 56. 59. 148. IV 179. V 42.
 VI 86 a. 127. VII 93 f. 147. 163.
 168. 202. 228. VIII 31. 40. 43.
 49 f. 57. 60. 65. 68. 70—74. 79.
 100. 141. IX 6. 9. 26 f. 39. 50.
 Πελοποννησίοι II 171. IV 77.
 161. V 74. 76. VI 79. VII 137.
 235. VIII 40. 44. 71 f. 75. 79.
 IX 8. 19. 26. 73. 106. 114
 Πέλον VII 8. 11
 Πενθύλος ὁ Δημοπόου Πάριος
 VII 195
 πεντάπολις Δωριέων I 144
 Πέργαμον Πριάμων VII 43
 Πέργαμος τεῖχος Πέρων VII 112
 Περδικῆς Μακεδόνων βασιλεὺς
 V 22. VIII 137—139
 Περιάλλα πρόμακτος Δελφῶν VI 66
 Περτανδρος ὁ Κνυφίλου Κορινθῶν
 τύραννος I 20. 23 f. III 48—53.
 V 92. 95
 Περικλῆς ὁ Ξανθίππου Ἀθηναῖος
 VI 131
 Περικλῆς Σικανόνιος IX 103
 Πέρωνδος πόλις IV 90. V 2. VI 33.
 Περωνθιοὶ V 1. VII 25
 περσικοὶ Λακεδαιμόνιοι VI 58.
 VII 234. IX 11, ὄρνεῖται VIII 73
 Πέρκαλος ἢ Χίλωνος Λάκωνα VI
 65
 Περσική πόλις V 117
 Περραιβοί VII 128. 131 f. 173.
 185
 Πέρσαι I 1 . . . ἔθνος Περιοικόν VII
 85. ὁ Πέρσης VII 22. Περσῆς
 γλώσσα VI 29. Περσίδες γυναῖ-
 κες III 3. VI 41. Περσὶς γῶρη
 III 97. VII 8 γ. 29. 53, Περσική
 I 126. IV 39. περσιστὶ VIII 85.
 IX 110
 Περσεῖδαι I 125

- Περσὲς ὁ Πανάης II 91. VI 53 f. VII 61. 159
 Περσὸς σκοπιῆ Αἰγύπτου γῶρος II 15
 Πέρσης ὁ Περσὸς VII 61. 150
 Περφερέες ἐν Ἀίγῳ IV 33
 Πέτρη δῆμος Κορινθίου V 92 β
 Πήδασος (?) πόλις V 121, [Πήδασσα VIII 104]. Πήδασος I 175. VI 20. [VIII 104 f.] Πήδασος Ἐρυθρίμος
 Πήλεος VII 191
 Πήλιον ὄρος IV 179. VII 129. 188. VIII 8. 12
 Πηλοσίων (πόλις) II 15. 141. s. Ἀφραί. Πηλοσίων στόμα Νεβλίου II 17. 36. 154. III 10. ταρχία Πηλοσιακά II 15
 Πηνειὸς ποταμὸς VII 20. 128—130. 173. 182
 Πηνελόπη ἡ Πανὸς μήτηρ II 145 f. Πύργος ὁ Ὑσσυδάμων Κάρ VII 98
 Πίργος Πάτων V 12
 Πίερης VII 112. 185
 Πιερίη (ἢ ἐν Μακεδονίᾳ) VII 131. 177. Πιερίη πτόση IV 195
 Πίκορος πόλις VII 122
 Πίνδαρος III 38
 Πίνδος ὄρος VII 129
 Πίνδος πόλις I 56. VIII 43
 Πιζώδαρος ὁ Μανσώλιον Κινδυνεύς V 118
 Πίρωις Αἰγύπτου II 143
 Πισα πόλις II 7
 Πισυρος πόλις VII 109
 Πισυρή πόλις I 149
 Πισυρῆ δῆμος Σπάρτης III 55.
 Πισυρῆων λόγος IX 53, Πισυρῆων λόγος IX 53. (Πισυρῆων?) Ἀμουφάρετος IX 71
 Πισυραὶς Μυτιληνάτος I 27
 Πισυρὴ πόλις I 57. Πλακίνο I 57
 Πλάταια πόλις VIII 50, Πλαταιά VII 231. IX 16. 25. 30 f. 35. 39. 41. 65. 72. 76. 78. 81. 85 f. 89 f. 100 f. Πλαταιέες VI 108. 111. 113. VII 132. 233. VIII 1. 44. 50. 66. IX 7. 28. 31. 51 f. 61. 83.
 Πλαταιῶν γῆ IX 15. 25. 36. 101.
 Πλαταικὸς γῶρος IX 25. τὰ Πλαταικά VIII 126. IX 38. Πλαταιέες Ἀεμινητῶν, Ἀττόδομος, Κλεάδης

- Πλατεία νῆσος IV 151—153. 156. 169
 Πλεισταρχος ὁ Λεωνίδεος Σπαρτητῶν βασιλεὺς IX 10
 Πλεισταρχος θεὸς Ἀγινθίων IX 119
 Πλωθιῆτος κόλιτος II 6
 Πλωθὸς λιμὴν Λιβύης IV 168
 Πωκίλης ὁ Μεμβλιάρων πατὴρ Φωνίξ IV 147
 Πολιάδης ὁ Ἀμουφάρετον πατὴρ Σπαρτητῆς IX 53
 Πολίγη ἡ Χίον VI 26
 Πολίγριται Κοῖτες VII 170
 Πολύεος Ἀντικυρῶν VIII 21
 Πολύβος Σινωνῶν βασιλεὺς V 67
 Πολύδαμα Ἰθῶνος παρόνομις Αἰγυπτῆς II 116
 Πολύδεκτος ὁ Ποντῶν Σπάρτης βασιλεὺς VIII 131
 Πολύδορος ὁ Κάδμιον V 59
 Πολύδορος ὁ Ἀλκαμένεος Σπάρτης βασιλεὺς VII 204
 Πολυκράτης ὁ Διάνεος Σάμων τύραννος II 182. III 39—46. 54. 56 f. 120—126. 128. 131 f. 139—142
 Πολύκριτος ὁ Κροῖῶν πατὴρ Αἰγυπτῆς VI 50. 73
 Πολύκριτος ὁ Κροῖῶν Αἰγυπτῆς VIII 92 f.
 Πολύμητος ὁ Βάττων πατὴρ Θρακίος IV 150. 155
 Πολυρκίης ὁ Θεραάνδρον πατὴρ Θρακίος IV 147. VI 52. IX 27
 Ποντικά εὐπέδρια IV 24
 Ποντικῶν δένδρον IV 23
 Πόντος: s. Ἐξέεινος πόντος
 Πόρτα ποταμὸς IV 48
 Ποσειδῶν II 43. 50. VII 129. VIII 55. Ἐλικόνιος ἐν Μυκάλη I 148. ἐν Ἰσθμῷ VIII 123. IX 81, ἐν Ποτιδαίᾳ VIII 129. σωτήρ VII 192. Λιβύων IV 180. 188. Σινθῶν Θαυμασάδας IV 59
 Ποσειδῶνος Σπαρτητῆς IX 71. 85
 Ποσειδῶν πόλις III 91
 Ποσειδῶν (πόλις) VII 115
 Ποσειδωνίτης I 167
 Ποτιδαία πόλις VII 123. VIII 127 f. Ποτιδαίται VIII 126. 129. IX 28. 31
 Ποτιδαίται ἱερὸν ἐν Μυκάλη IX 97

- Πρασοῖοι Κοῖτες VII 170 f.
 Πρασιάς λιμὴν V 15—17
 Πρηξάσπης Πέρσης III 30. 34 f. 62 f. 65. 74—76. 78
 Πρηξάσπης ὁ Ἀσπαθῆνιο Πέρσης VII 97
 Πρηξίθεος ὁ Ξευαγόρεω πατὴρ Αἰμακρησεύς IX 107
 Πρηξένος Τροϊζήνιος VII 180
 Πρῆμος I 3 f. II 120. VII 43
 Πριήνη πόλις I 142. Πριηνέες I 15. 161. VI 8. Πριηνεὺς Βίαις
 Πριηνιτῆδος ὁ Ἀημακρέων Σπαρτητῆς V 41
 Προκλῆς ὁ Ἀριστοδήμων Σπάρτης βασιλεὺς IV 147. VI 52. VIII 131
 Προκλῆς Ἐπιδαύρον τύραννος III 50—52
 Προκνήσος (πόλις) IV 14 f. VI 33. Προκνήσιοι Ἀριστέης, Καῦστρέβιος, Μητροδόμος
 Προμηνία Δωδωναίων ἱεῖα II 55
 Προμηθεὺς ὁ Ἀσῆς πατὴρ IV 45
 Προναίη: s. Ἀθηναίη
 Προποντίς IV 85. V 122
 Προσωπίτις νῆσος II 41. 165
 Προτοθῆς ὁ Μάδνιο πατὴρ Σκυθῶν βασιλεὺς I 103
 προτάντες τῶν ναυκράτων ἐν Ἀθήρῳ V 71
 Πρότανις ὁ Ἐδρυφῶντος Σπάρτης βασιλεὺς VIII 131
 Προτεσθέως ὁ Ἰφίκλον VII 33. IX 116. 120
 Πρωτεύς Μεμφίτης Αἰγύπτου βασιλεὺς II 112. 114—116. 118. 121
 Πτερίη γῶρος Συρίων I 76. Πτερίοι I 76
 Πύθων ἱερὸν Ἀπόλλωνος VIII 135
 Πύθος: s. Ἀπόλλων
 Πυθαγόρης Μιλήσιος IV 95
 Πυθαγόρης ὁ Μησάρχον Σάμιος IV 95 f. Πυθαγόρεια II 81
 Πυθῆς ὁ Ἰσηγεῶν Αἰγυπτῆς VII 181. VIII 92
 Πυθῆς ὁ Ἀλκιπυρος πατὴρ Αἰγυπτῆς IX 78
 Πύθεμος Φωκαεὺς I 152
 Πύθης ὁ Νυμφόδωρον πατὴρ Ἀβδηρῆτης VII 137
 [Πύθια VI 122]
 ἢ Πυθίη Δελφῶν I 13. 19. 47 f.

55. 65—67. 85. 91. 167. 174. III 57 f. IV 15. 150 f. 155—157. 161. 163 f. V 43. 63. 66 f. 79. 82. 90. 92. VI 34 f. 52—57. 66. 75. 77. 86. 123. 135. 139. VII 140. 142. 148. 169. 171. 220. VIII 51. IX 33. Πυθιαί Ἀριωτονήτη, Περίαλλα
 Πύθιοι Σπαρτητῶν VI 57
 Πύθιος ὁ Ἄντος Ἀνδός VII 27—29. 38 f.
 Πυθαγόνης Ζαγκλάτος VI 23
 Πυθῶ πόλις I 54
 Πυλαγόροι VII 213 f.
 Πύλαι VII 201
 Πυλαίη VII 213
 Πύλοιοι V 65, Καύκωνες I 147
 Πύλος (πόλις) IX 34
 Πύλος τῆς Λακωνικῆς VII 168
 πύρ θεὸς Περσῶν I 131. III 16
 Πύργος πόλις IV 148
 Πυρρῶς ποταμὸς IV 48
 Πυρρήνη πόλις II 33
 Πύργων λιμὴν Τροϊζήνιον VIII 42
 πύριμος λίθος V 63

- ραδινάκη Περσικόν VI 119
 Ραυρῆνιτος Αἰγύπτου βασιλεὺς II 121 f. 124
 Ῥήμιον πόλις I 166 f. VI 23. Ῥηγίνοι VIII 170 f. Ῥηγῆνος Ἀναξίθεος, Ῥηγῆνη Κυδωνία
 Ῥηγαίη νῆσος VI 97
 Ροδόπη ὄρος IV 49. VIII 116
 Ρόδος νῆσος I 174. II 178. VII 153
 Ροδάπις Θορήσσα II 134 f.
 Ροτῆος ὁ Φίλειος Σάμιος III 60
 Ροττιον πόλις VII 43
 Ρύπτες πόλις I 145

- Σαβακῶς Αἰθιοπίων βασιλεὺς II 137. 139. 152
 Σάβυλλος Γελῶς VII 154
 Σαγάρτιοι γένος Περσῶν I 125. III 93. VII 85
 Σαδνάττης ὁ Ἄρδνος Ἀνδῶν βασιλεὺς I 16. 18. 73
 Σάις πόλις II 28. 59. 62. 130. 163. 169 f. 175 f. III 16. Σάται II 169. Σάτης νομὸς II 152. 165. 169. 172. Σάτικόν στόμα Νεβλίου II 17. Σάτης Ἀμασις
 Σάκαι I 153. III 93. VI 113. VII 9.

64. 184. IX 31. 71. 113, *Λιμυριοί* VII 64
Σάλαμις νῆσος VII 90. 141—143. 166. 168. VIII 11. 40—42. 46. 49. 56 f. 60. 64 f. 70. 74. 76. 78. 82. 86. 89 f. 95—97. 121 f. 126. 130. IX 3—6. 19. ἡ *Σαλαμινή (νη)* VIII 94
Σάλαμις πόλις Κύπρον IV 162. V 104. 108. 115. *Σαλαμῖνιοι* V 104. 110. 113. 115. VIII 11. *Σαλαμινίων πεδίων* V 110. *Σαλαμῖνιοι Γόργος, Εἰέλιθων, Ὀνήσιος, Σίρωμος, Φιλίων, Χέρσιος Σάλη Σαμοθρακική πόλις* VII 59
Σάλμοξις Γετέων δαίμων IV 94—96
Σαμυνησός (αἰγιαλός) Θρηκίων IV 93
Σάμιος ὁ Ἀρχαῖος Σπαρτιάτης III 55
Σαμοθρακίαι II 51. VIII 90. *Σαμοθρακική* II 51. VI 47. VIII 90. *Σαμοθρακική νῆς* VIII 90. *Σαμοθρακία τείχεα* VII 108, s. *Ζώνη u. Σάλη*
Σάμος νῆσος u. πόλις I 70. 142. 148. II 148. 182. III 39. 43—49. 54—56. 59 f. 120. 131. 139. 140. 142—144. 146. 148—150. IV 43. 95. 162—167. V 27. VI 13 f. 25. 95. VIII 130. 132. IX 90. 106. *Σάμιος* I 70. 142. II 178. III 45—49. 54 f. 57—60. 125. 142. 146 f. IV 43. 152. 162—164. V 99. 112. VI 8. 13 f. 23—25. VII 164. VIII 85. IX 92. 99. 103. 106. ἡ *Σαμῆ (νη)* I 70. IX 96. *Σαμίων φυλή Δισχιμονική* III 26. *Σαμῆ νῆς* IV 152. *Σάμιος πηγῆς* II 168. *Σάμιος Ἀθηναγόρης, Αἰάκης, Ἀνδροδάμας, Ἀρισταγόρης, Ἀρχεστρατίδης, Ἠγησάστρατος, Ἡραμιστόπολις, Θεόδωρος, Θεομιστορ, Θρασικλῆς, Ἰάδμων, Ἰσταιος, Κωλαῖος, Λάμπων, Λυκάροτος, Μαιάνδριος, Μανδροκλῆς, Μνήσαρχος, Ξάνδης, Παντάγνωτος, Πολικράτης, Πυθαγόρης, Σηλοσάν, Τελέσαρχος, Τηλεκλῆς, Φύλακος, Χαρίτων σάν Δωριέων* I 139
Σαναχάριβος Ἀσσυρίων βασιλεὺς II 141
- Σάνδαρις Λυδός* I 71
Σανδρόνης ὁ Θαμασίον Πέρσης, VII 194. 196
Σάνη πόλις VII 22. 123.
Σαπατοί VII 110
Σαπφῶ ἡ Σκαμανδρονόμου Μυτιληναῖη II 135
Σαράγγαι III 93. 117. VII 67
Σαρδανάπαλλος Νίνου βασιλεὺς II 150
Σαρδῶ νῆσος I 170. V 106. 124. VI 2. *Σαρδόνιοι* VII 165. *Σαρδόνιον πέλαγος* I 166. *Σαρδονικόν ἕλκον* II 105
Σάρδος πόλις I 7. 15. 69 f. 73. 77—79. 84 f. 141. 152—157. II 106. III 5. 48 f. 126. 128 f. IV 45. V 11—13. 23 f. 31. 53 f. 73. 96. 99—102. 105 f. 108. 116. 122 f. VI 1. 4 f. 30. 42. 101. 125. VII 1. 8. 11. 26. 31 f. 37. 41. 43. 57. 88. 145 f. VIII 105 f. 117. IX 3. 107 f. *Σαρδηρνὸν ἄστυ* I 80. *Σαρδηρνός κῆρυξ* I 22. 83
Σαρπηδονή ἀκρῆ VII 58
Σαρπηδῶν I 173
Σάρτη πόλις VII 122
Σάσπειρες I 104. 110. III 94. IV 37. 40. VII 79
Σατάπης ὁ Τεάσπιος Πέρσης IV 43
Σάτραι VII 110—112
σατραπική ἀρχὴ Περσέων I 192. III 89
Σατταγῶνται III 91
Σάβλιος ὁ Γνοῦρον Σκυθῶν βασιλεὺς IV 76
Σαυρομάται IV 21. 57. 102. 110. 116 f. 119 f. 122. 128. 136. *Σαυρομάτις χώρα* IV 123
Σεβενντικὸν νομὸς Αἰγύπτου II 166.
Σεβενντικὸν στόμα Νελλου II 17. 155
Σεθῶς Αἰγύπτου βασιλεὺς II 141
[Σέλδωμος]: s. Υἱοσέλδωμος
Σελήνη Αἰγυπτίων II 47, *Λιβύων* IV 188, *Περσέων* I 131. VII 37
Σελινόυς πόλις V 46. *Σελινόσιοι* V 46. *Σελινόσιος Πειθαγόρης*
Σεμέλη ἡ Κάδμου II 145 f.
Σεμράμις Βαβυλωνος βασιλεια I 184. *αι Σεμράμιος πόλις* III 155
Σερβονίς ἕλκη II 6. III 5

- Σερτίριοι* VIII 46. 48
Σερυβλή πόλις VII 122
Σέρρειον ἄκρῆ VII 59
Σέσωστρις Αἰγύπτου βασιλεὺς II 102—104. 106—108. 110 f. 137
Σηλυμβρή πόλις VI 33
Σήπεια χώρα Τίοντος VII 77
Σηπιάς ἀκτὴ VII 183. 186. 188. 190 f. 195. VIII 66
Σητός πόλις IV 143. VII 33. 78. IX 114—116. 119
Σίγγος πόλις VII 122
Σίγειον πόλις IV 38. V 65. 91. 94 f.
σίγμα Ἰώνων I 139
Σιγόνναι V 9
σιγόνναι Κυπρίων, Λιγῶν V 9
Σιδῶν πόλις II 116. 161. III 136. *Σιδῶνιοι* VII 44. 96. 99. VIII 67 f.
Σιδωνή νῆς VII 100. 128. *Σιδωνήθεν* II 116. *Σιδῶνιοι Ἄνυσος, Τετράμνητος*
Σιδωνή VII 123
Σικανίη VII 170
Σίκας ὁ Κυβερνητοῦ πατὴρ Ἀθύμιος VII 98
Σικελὸι VI 22 f. VII 155. *Σικελίη* I 24. V 43. 46. VI 17. 22—24. VII 145. 153. 156 f. 163—168. 205. VIII 3
Σικάνος οἰκῆτης Θεμιστοκλῆς VIII 75. 110
Σικωνὸν πόλις I 145. V 67. VI 126. *Σικωνῖοι* V 67 f. VI 92. 129. VIII 1. 43. 72. IX 28. 31. 102.
Σικωνῖοι Ἀνδρόης, Ἀριστόνυμος, Κλεισθένης, Μύρων. Σικωνὴ Ἀραρίστη
Σικηρός VIII 138, *Μαρούης* VII 26
Σιμωνίδης ὁ Δεωπρέπτος Κήμιος V 102. VII 228
Σίνδοι IV 28. ἡ *Σινδική* IV 86
Σίνδος πόλις VII 123
Σινώπη πόλις I 76. II 34. IV 12
Σινώφ πόλις II 172
Σιωπιανοί V 15
Σίρις πόλις ἡ ἐν Ἰταλίῃ VIII 62.
Σιρταὶ Ἄρνοι, Ἄρασσος
Σίρις πόλις ἡ ἐν Παιονίῃ VIII 115
Σιρομίτρης ὁ Ολοβάξων Πέρσης VII 68. 79
Σίρωμος ὁ Εἰέλιθωντος Σαλαμῖνιος V 104
- Σίρωμος ὁ Ματτήρος πατὴρ Τύριος* VII 98
Σισάμνης ὁ Ὀτάνειο πατὴρ Πέρσης V 25
Σισάμνης ὁ Ὑδάρευος Πέρσης VII 66
Σισιμάχης Πέρσης V 21
Σιτάκης ὁ Τήρων Θρηκίων βασιλεὺς IV 80. VII 137
Σίτρος νῆσος III 57 f. *Σίτριοι* III 57 f. VIII 46. 48
Σιατος ὁ Ἰπποκλῶντος Θηβαῖος V 60
Σιάμανδρος ποταμὸς V 65. VII 43
Σκαμανδρώννημος ὁ Χαράξων πατὴρ Μυτιληναῖος II 135
Σκαπηθόλη χώρα Θασίων VI 46
Σκιάθος νῆσος VII 176. 179. 182 f. VIII 7. 92
Σκίδρος πόλις VI 21
[Σκίος]: s. Κίος
Σκιράς: s. Ἀθηναῖη
Σκίρωνος ὁδός VIII 71
Σκίτων οἰκῆτης Δημοκλῆδης III 130
Σκιάων πόλις VII 123. *Σκιωναῖοι* VIII 128. *Σκιωναῖοι Σκόλλης, Τιμόξεινος*
Σκολοπίδες χώρα ἐν Μυκάλη IX 97
Σκόλοτοι Σκόθαι IV 6
Σκοπάδαι VI 127
Σκόθαι I 15. 73. 103—106. 130. II 103. 110. 167. III 134. IV 1. —142. V 24. 27. VII 52. 64. ἀροτήρες IV 17. *βασιλῆιοι* IV 20. 22. 56 f. 59. 71. *γεωργοί* IV 18 f. 53 f. *νομάδες* I 15. 73 f. IV 55. VI 40 f. 84. *Σκυθικὸν ἔθνος* IV 18. 20. 46. *Σκυθῆ* IV 8. 17. 99, *Σκυθική (χώρα)* II 22. IV 5. 12. 21. 28. 48 f. 51 f. 58. 61. 76. 99—101. 123—125. 129 f. 139.
Σκυθική γλῶσσα IV 108, *φώνη* 117. *διαίτα* IV 78. *δῶρα* IV 134. *ἐσθῆς* IV 23. 106. *ἐπιπέτης* IV 136. *νόμοι* IV 107. *ποταμοί* IV 53. *στολή* IV 78. *συνθισί* IV 27. 52. 59. *Σκόθαι Ἀνάχαρος, Ἀριαπίδης, Ἀριάντας, Ἀρπάζαις, Γνοῦρος, Ἰδάνθουρος, Κολάζαις, Λιπάζαις, Λύκος, Μαδῆς, Ὀκταμασάδης, Ὀρικός, Προτοθῆς, Σάβλιος, Σκόλλης, Σκόπαις,*

Σπαργασιέθης, *Ιάξαις, Ταργι-
τάος. Σκνθίς Όπολη*
Σκνθίης ὁ Πρακίλος IV 10
Σκνθίης ὁ Κάδμου πατὴρ Ζαγ-
κλαίων μούναρχος VI 23 f. VII
163
Σκνλάκη πόλις I 57
Σκνλάξ Καρναγνέος IV 44
Σκνλάξ Μνθδίου V 33
Σκνλῆς ὁ Ἀριασιέθιος Σκνθίων
βασιλεὺς IV 76. 78—80
Σκνλλῆς Σκιωνάτος VIII 8
Σκνρίος Πάμμων VII 183
[Σκνρομίδα]: s. Κνρομίδαί
Σκνός τῆς Θηβαίδος IX 15
Σκνόπαιος Σκνθίων βασιλεὺς IV
120. 128
Σκνρόδιος ὁ Κέρον Πέρσης III 30. 32.
60. 62 f. 65—69. 71. 74 f. 88.
VII 78
Σκνρόδιος ὁ Μάγος Περσέων βασι-
λεὺς III 61—63. 65. 67—80. 88
Σκνρομυένης ὁ Ὀτάνειο Πέρσης
VII 82. 121
Σκνλα πόλις VII 123
Σκνδνυρίδης ὁ Ἰπποκράτειος Σκν-
βαρτίης VI 127
Σκνρόνη πόλις I 14. 16. 94. 149 f.
II 106. Σκνρναῖοι I 143. 150
Σκνδοῖοι III 93. VII 66
Σκνδοίς ἀρωτήριον II 31. IV 43.
Σκνδοί πόλις V 115. Σκνδοί V 110.
113
Σκνδομοί I 173
Σκνδοὺν Ἀθηναῖος I 29—34. 86. II
177. V 113
Σκνδοῖον τῆς Ἀττικῆς VI 87. 90.
115 f. VIII 121. Σκνδοκός γον-
υός IV 99
Σκνδοα πόλις I 188. III 30. 64 f. 70.
129. 131. 140. IV 83 f. 91. V 24 f.
30. 32. 35. 49. 52. 54. VI 1. 20.
30. 119. VII 3. 6. 53. 135 f. 151 f.
239. VIII 54. 99. IX 108
Σκνκῶ Μηδῆς I 110
Σπαργασιέθης Ἀγαθέρων βασι-
λεὺς IV 78
Σπαργασιέθης Σκνθίων βασιλεὺς
IV 76
Σπαργασιέθης ὁ Ἰομύριος Μασσα-
γατέων βασιλεὺς I 211. 213
Σπάρτη πόλις I 65... Σπαρτιῆται
I 65... Σπάρτης δῆμος Πιτάνη

III 55, *φυλή Αἰγυπταί* IV 149.
Σπαρτιητικὴ τάξις IX 29
Σπερθίης ὁ Ἀνηρίστον Σπαρτιῆ-
της VII 134. 137
Σπερχειός ποταμὸς VII 198. 228.
σποδ Σκνθίων IV 27
Στάγριος πόλις VII 115
Στεντορίς λίμνη VII 58
Στενύκληρος Μεσσηνίων IX 64
Στησαγόρης ὁ Κλυωνος Ἀθηναῖος
VI 34. 38. 103
Στησήνωρ Κουρίων τύραννος V 113
Στρατόπεδα γῶρος Αἰγύπτου II
154
στρατόπεδον Τυρίων γῶρος Αἰ-
γύπτου II 112
Στράτις Χίων τύραννος IV 138.
VIII 132
Στρούγατες γένος Μήδων I 101
Στρούμη πόλις VII 108 f.
Στρομυόντης ἀνεμος VIII 118
Στρομυόνιοι Βιθυνοὶ VII 75
Στρομυὸν ποταμὸς I 64. V 1. 13.
23. 98. VII 24 f. 75. 107. 113—
115. VIII 115. 118. 120
Στυγὸς ἕδωρ VI 74
Στυμαλῆς λίμνη VI 76
Στυρόεις VI 107. VIII 1. 46. IX 28. 31
Στάγριος Σπαρτιῆτης VII 153.
159 f.
Σύβαρις πόλις V 44. VI 21. 127.
Συβαριταί V 44 f. Συβαρικὸς
πόλεμος V 45. Συβαρτίται Ἰππο-
κράτης, Σκνδνυρίδης, Τῆλνς
Συέννεοι Κλιξ I 74. V 118, ὁ
Ψρομύδοντος VII 98
Συήνη πόλις II 28
Συλῆος πεδῖον VII 115
Συλοσῶν ὁ Διάκειος III 39. 139—
141. 144. 146 f. 149. VI 13. 25
Σύμη νῆσος I 174
Σύργις ποταμὸς IV 123. s. Ὑργίς
Συρήμονοι πόλις VII 154—157.
Συρηκόσιοι III 125. VII 154 f.
159. 161. 167. Συρηκόσιος Ἀυθ-
κας VII 166
Συρή II 12. 20. 116. III 6. 62. 64.
VII 89. ἡ Παλαιστίνη I 105. II
106. III 91. IV 39. Σύριοι Καπ-
παδόκται I 6. 72. 76. II 104. III 90.
V 49. VII 72, οἱ Ἀσσύριοι VII
63. Σύριοι II 12. 30. 159. III 91,
οἱ Παλαιστῖνοι III 5, οἱ ἐν τῇ

Παλαιστίνῃ II 104. VII 89. Σκν-
ρομηγένης ἄσμα VII 140
Σύρτις II 32. 150. IV 169. 173
Συρδαλέες (δῆμος τῆς Ἀττικῆς)
IX 15
σχοῖνος μέτρον Αἰγύπτου II 6
Σωκλῆς Κορινθῖος V 92 f.
Σωρμυένης ὁ Παναίτιον πατὴρ Τῆ-
νιος VIII 82
Σώστρατος ὁ Λαοδάμαντος Αἰγυ-
πῆτης IV 152
Σωφάνης ὁ Εὐτυχιδεὺς Ἀθηναῖος
VI 92. IX 73—75
Τάβαλος Πέρσης I 153 f. 161
Ταβίτ: s. Ἰοτή
Τάνωρον τῆς Λακωνικῆς I 23 f.
VII 168
Ταλαδὸς Ἀδρήστον πατὴρ Ἀρ-
γεῖος V 67
Ταλθῆβιος Σπαρτιῆτης VII 134.
137. Ταλθνυβίδαί VII 134
[Ταυννα]: s. Τέμενος
Τάναγρα πόλις IX 15. 35. 43. Τα-
ναγραῖοι V 75. Ταναγρακὴ μοῖρα
V 47
Τάναις ποταμὸς IV 20 f. 45. 47.
100. 115 f. 120. 122 f.
Τανίτης νομὸς Αἰγύπτου II 166
Τάξαις Σκνθίων βασιλεὺς IV 120
Τάρας πόλις I 24. III 136. 138. IV
99. Ταραντινοὶ III 138. VII 170.
Ταραντινὸς Γίλλος
Ταργιτάος ὁ Διὸς τε καὶ Βορν-
οθένεος Σκνθίων βασιλεὺς IV
5. [7]
Ταργιταί τῆς Αἰγύπτου II 113
Ταρτησοὺς (πόλις) I 163. IV 152.
Ταρτήσοιοι I 163. Ταρτήσοιοι
γαλαί IV 192. Ταρτήσοιοι Ἀρ-
γανθώνιος
Ταῦροι IV 99 f. 102 f. 119. ἡ Ταυ-
ροικὴ IV 20. 99—101. Ταυροικὰ
ἄσμα IV 3
Ταῦχερα πόλις IV 171
Ταχυψῶ νῆσος II 29
Τέαρὸς ποταμὸς IV 89—91
Τέασπις ὁ Σατάσπιος πατὴρ Πέρ-
σης IV 43. VII 79. IX 76
Τεγέη πόλις I 66—68. VI 72. 105.
VII 170. IX 35. 37. Τεγεῆται I
65. VII 202. IX 26. 28. 31. 35.
53. 56. 59—62. 70 f. 85. οἶροι

Τεγεθτικοὶ VIII 124. Τεγεῆται
Ἐχμος, Ἡέροπος, Φηγεύς, Χί-
λεος
Τεθρώνιον πόλις VIII 33
Τεῖσαμενὸς ὁ Θεοδῶρον Θηβαῖος
IV 147. VI 52
Τεῖσαμενὸς ὁ Ἀντιόχον Ἡλείος IX
33—36
Τεῖσαυδρος ὁ Ἰπποκλείδειο πατὴρ
Ἀθηναῖος VI 127—129
Τεῖσαυδρος ὁ Ἰσαγόρειο πατὴρ
Ἀθηναῖος V 66
Τεῖσις ὁ Ἀναγόρειο πατὴρ Πά-
ριος VI 133
Τεῖσπης ὁ Ἀγαμέμνεος Πέρσης
VII 11
Τεῖσπης ὁ Κέρον VII 11
Τελαμών VIII 64
Τελέσαρχος Σάμιος III 143
Τελλιάδαί Ἡλείοι IX 37
Τελλίης Ἡλείος VIII 27
Τέλλος Ἀθηναῖος I 30
Τελησοῦες I 78. 84
Τέμενος τῆς Ἐρετρικῆς γῶρος VI
101
Τέμπεα τῆς Θεσσαλῆς VII 173
Τένεδος νῆσος I 151. VI 31. 41
Τερμερέος Ἰστιαῖος V 37
Τερμίλαι I 173. VII 92
Τετράμνηστος ὁ Ἀνύσσον Σιδώνιος
VII 98
Τενδρανίη II 10
Τεντροί II 118. V 13. 122. VII 20.
43. 75. Τεντροῖς γῆ II 118. Τεν-
τροὺς Ἀλέξανδρος
Τέος πόλις I 142. 170. II 178.
Τῆιοι I 168. VI 8. Τῆιος Ἀνα-
κρέων
Τηλεβόαι V 59
Τηλεκλῆς ὁ Θεοδῶρον πατὴρ Σά-
μιος III 41
Τηλεκλῆς ὁ Ἀρχέλειο Σπάρτης βα-
σιλεὺς VII 204
Τηλέμαχος II 116
Τηλήτης Γελαῖος VII 153
Τῆλος νῆσος VII 153
Τῆλνς Συβαρίου βασιλεὺς V 44.
47
Τῆμενος Ἀργεῖος VIII 137. Τῆμε-
νίδαί VIII 137
Τῆμνος πόλις I 149
Τῆνος νῆσος IV 33. VI 97. Τῆνιοι
IV 33. VIII 82 f.

- Τήρης ὁ Σιτάλκειο πατὴρ Θρη-
 κων βασιλεὺς IV 80. VII 137
 Τηρόλλος ὁ Κρωτίππου Ἰμέρης τύ-
 ραννος VII 165
 Τηΰγετος IV 145 f. 148. f.
 Τιάραντος ποταμὸς IV 48
 Τιβαρηνοὶ III 94. VII 78
 Τίβριος ποταμὸς IV 49
 Τιγρῆνης ὁ Ἀρταβάνου Πέρσης
 VII 62. VIII 26. IX 96. 102
 Τιγρῆς ποταμὸς I 189. 193. II 150.
 V 52. VI 20
 Τιδαῖος ὁ Λάτιος Μῆδος VII 88
 Τιθορέα Παρηγοῦσού κορυφή VIII 32
 τίλωες Παιονικόν V 16
 Τιμαγόρης ὁ Τιμόνακτος Κύπριος
 VII 98
 Τιμανδρος ὁ Ἀσποπόδωρον πατὴρ
 Θηβαῖος IX 69
 Τιμαρέτη Λαδοναίων ἱερεῖα II 55
 Τιμηγετίδης ὁ Ἐρπνος Θηβαῖος
 IX 38. 86 f.
 Τιμησίθεος Δελφός V 72
 [Τιμης]: s. Τύμης
 Τιμόδημος Ἀθηναῖος VIII 125
 Τιμόξεμος Σκιωναῖος VIII 128
 Τιμόω Παρῆ VI 134 f.
 Τιμων ὁ Ἀνδροβούλου Δελφός VII
 141
 Τιμόναξ ὁ Τιμαγόρεω Κύπριος
 VII 98.
 Τιρῆς πόλις VI 77. 83. VII 137.
 Τιρυνθιοὶ IX 28. 31. Τιρυνθίη
 χώρα VI 76
 Τιτακὸς Ἀθηναῖος IX 73
 Τιτορμος Αἰτωλὸς VI 127
 Τιτύλος ὄρος I 84. 93. V 100 f.
 Τόμυρος Μασσαγετῶν βασιλεὺς
 I 205. 212. 214
 Τορῶνη πόλις VII 22. 122. 127.
 Τορωναῖος Κρόττοβουλος
 Τραπέζοις πόλις VI 127
 Τράσπιος Σκύθαι IV 6
 Τραῦτος ποταμὸς VII 109
 Τραυσοὶ V 3 f.
 Τρεῖς κεφαλαὶ Κιθαιρώνομος IX 39
 Τρηχίη χειρὸν ἡμῶν IV 99
 Τρηχίς γῆ VII 176. 203. VIII 21.
 66. πόλις VII 199. 201. Τρηχί-
 νιοι VII 175. 217. 226 Τρηχινή
 γῆ VII 199. 201. VIII 31. Τρη-
 χίνοι πέτραι VIII 198. Τρηχι-
 νιοὶ Ἀθηναῖοι, Ἐπιάλτης

- Τριβαλλικὸν πεδίον IV 49
 Τριόπιον ἄκρη I 174. IV 38. VII
 153. Τριοπιῶν ἰσθμὸς I 144
 Τριόπιος: s. Ἀπάλλων
 Τροϊαῖες πόλις I 145
 Τροϊανταίγης ὁ Ἀρταβάζου Πέρ-
 σης I 192
 Τροϊανταίγης ὁ Ἀρταβάνου Πέρ-
 σης VII 82. 121
 Τροίτιες πόλις VIII 33
 Τρότων IV 179. 188
 Τρότων ποταμὸς IV 178. 191
 Τροτωνίς ἕμμη IV 178—180. 186
 —188
 Τροίξην πόλις VIII 41 f. Τροίξη-
 νιοὶ III 59. VII 99. VIII 1. 42 f.
 72. IX 28. 31. 102. 105. Τροί-
 ξηνή γῆς VII 179 f. Τροίξηνιος
 Πηξίνιος
 Τροίη πόλις IV 191. V 13. VII 91.
 Τρωῆς II 120. Τρωῆς γῆ V 26.
 122. τὰ Τρωικά II 145. VII 20.
 171. Τρωικοὶ πόνοι IX 27. Στ-
 γεῖον τὸ Τρωικόν IV 38
 Τροφάνιος I 46. VIII 138
 τροφολοδύται Αἰθίοπες IV 183
 Τρυαῖς V 67
 Τρυκτὰ Περαϊκόν IX 110
 Τύμης ὁ Ἀριαπειθεὸς ἐπιτροπος
 IV 76
 Τύμης ὁ Ἰστυατὸν πατὴρ Κάο V
 37. VII 98
 Τυνδάρειος ὁ Ἑλένης πατὴρ II 112
 Τυνδαρίδαι IV 145. V 75. IX 73
 Τύρης ποταμὸς IV 11. 47. 51 f. 82.
 Τυρῖται IV 53
 Τυρόδιζα πόλις VII 25
 Τύρος πόλις I 2. II 44. Τύριοι II
 112. 161. VIII 67. Τύριοι Κάδ-
 μος, Ματτήν, Σίρωμος. Τυρῖη
 Ἐβρώπη
 Τυρσηνοὶ I 57. 94. 166 f. VI 17.
 Τυρσηνή I 94. 163. VI 22
 Τυρσηνὸς ὁ Ἄντος I 94
 Τυρῶν und Τυρῶς II 144. 156.
 III 5
 Υακίνθια Λακεδαιμονίων IX 7. 11
 Υάμπεια κορυφή Παρηγοῦσού VIII
 39
 Υάμπολις VIII 28. 33
 Υάται Σικωνίων γῆς V 68
 Υβλη πόλις VII 155

- Υβριος VIII 77
 [Υγεννέες]: s. Υγεννέες
 Υδάρης Πέρσης III 70. VII 66. 83
 Υδάρης ὁ Υδάρεος Πέρσης VI
 133. VII 83. 135. 211. 215. 218.
 VIII 113. 118
 Υδροή νῆσος III 59
 Υέλη πόλις I 167
 Υλατή γῆ τῆς Σκυθικῆς IV 9. 18 f.
 54 f. 76
 Υλλέες γῆς Λωριῶν V 68
 Υλλος ὁ Πρακλέος VI 52. VII 204.
 VIII 131. IX 26
 Υλλος ποταμὸς I 80
 Υμαῖς Πέρσης V 116. 122
 Υμησοῦς ὄρος VI 137
 Υπάκριος ποταμὸς IV 47. 55
 Ὑπανῖς ποταμὸς IV 18. 47. 52 f.
 81
 Ὑπαχαιοὶ VII 91
 Ὑπεράνδης ὁ Λαρείου Πέρσης
 VII 224
 Ὑπερβόρειοι IV 13. 32—36. Ὑπερ-
 βόρειος Ἀβάρης IV 36. Ὑπερ-
 βόρειαι Ἀργη, Λαοδική, Ὑπερ-
 ὄχη, Ὑπαι
 ὕπερρότιοι IV 36
 Ὑπερόχη Ὑπερβορέη IV 33. 35
 Ὑργίς ποταμὸς IV 57. s. Σόργις
 Ὑρῆ πόλις VII 170
 Ὑρῆνιοι III 117. VII 62
 Ὑροιάδης Μάρδος I 84
 Ὑσαι δῆμος τῆς Ἀττικῆς V 74.
 VI 108. IX 15. 25
 Ὑσοῦλδωμος ὁ Πίλητος πατὴρ
 Κάο VII 98
 Ὑστάνης ὁ Βάδρεω πατὴρ Πέρ-
 σης VII 77
 Ὑστάσπης ὁ Ἀρσάμεος Πέρσης
 I 183. 209 f. III 70. 140. IV 83.
 91. V 30. 73. VI 98. VII 1. 10 f.
 224
 Ὑστάσπης ὁ Λαρείου VII 64
 Ὑτεννέες III 90
 Φάγρης τεῖχος Πιέρων VII 112
 Φαίδμη ἢ Ὀτάγεω Περαῖς III 68 f.
 Φαινίππος ὁ Καλλιέω πατὴρ Ἀθη-
 ναῖος VI 121
 φαλακροὶ IV 23
 Φάληρον τῆς Ἀττικῆς V 63. 81.
 85. VI 116. VIII 66 f. 91. 93. 107 f.
 IX 32. Φαληρέες V 63
 Φαναγόρης ὁ Ὀνήτεω πατὴρ Κα-
 ρύστιος VII 214
 Φάνης Ἀλικαρνησοῦς III 4. 11
 Φαρανάτης ὁ Τεάσπιος Πέρσης
 VII 79. IX 76
 Φαρβαΐτις ροῦς Αἰγύπτου II
 166
 Φαρῆες πόλις I 145
 Φαρναζάδης ὁ Ἀρταβάτεω Πέρ-
 σης VII 65
 Φαρνάκης ὁ Ἀρταβάζου πατὴρ
 Πέρσης VII 66. VIII 126. IX 41.
 66. 89
 Φαρνάσπης ὁ Ὀτάγεω πατὴρ Πέρ-
 σης II 1. III 2. 68
 Φαρνούχης Πέρσης VII 88
 Φάσηλις πόλις II 178
 Φᾶσις ποταμὸς I 2. 104. II 103.
 IV 37 f. 45. 86. VI 84
 Φάλλος Κροτωνιῆτης VIII 47
 Φειδιππίδης Ἀθηναῖος VI 105 f.
 Φεῖδων ὁ Δεωκίδειο πατὴρ Ἀρ-
 γείων τύραννος VI 127
 Φενεὸς πόλις VI 74
 Φερενδάτης ὁ Μεγαβάξου Πέρ-
 σης VII 67
 Φερετινή ἢ Βάττον μήτηρ Κυρη-
 ναῖη IV 162. 165. 167. 200. 202.
 205
 Φερώς ὁ Σεσώωτριος Αἰγύπτου
 βασιλεὺς II 111
 Φηγεῖος ὁ Ἡερόππου πατὴρ Τεγεῆ-
 τος IX 26
 Φθίος ὁ Ἀχαιοῦ II 98
 Φθιώται Ἀχαιοὶ VII 132. Φθιώτις
 γῆ I 56
 Φυγαλεὺς μάντις Κλέανδρος VI 83
 Φίλαγρος ὁ Κυντὸν Ἐρετριεὺς VI
 101
 Φίλαιος ὁ Αἰάντος Ἀθηναῖος VI 35
 Φιλῶν ὁ Χέρσιος Σαλαυτινὸς
 VIII 11
 Φίλης ὁ Ροίκου πατὴρ Σάμιος III
 60
 [Φιλίππιδης]: s. Φειδιππίδης
 Φίλιππος ὁ Ἀργαλόν Μακεδόνων
 βασιλεὺς VIII 139
 Φίλιππος ὁ Βουτανίδεω Κροτω-
 νιῆτης V 47
 Φίλιστος ὁ Πασικλέος (Ἀθηναῖος)
 IX 97
 [Φιλίτις]: s. Φιλίτιον
 Φιλίτιον ποιμὴν Αἰγύπτου II 128

Φιλόκλυτος ὁ Ἀριστοκλέπρον Σο-
λων βασιλεὺς V 113
Φιλοκύν Σπαρτιάτης IX 71. 85
Φιλὰ νῆσος IV 178
Φιλέγη ἡ νῦν Παλλήνη VII 123
Φιλοῦς πόλις VII 202. Φιλιάσιοι
VIII 72. IX 28. 31. 69. 85
Φοιβήιον ἱὸν ἐν Σπάρτῃ VI 61
Φοῖβος: s. Ἀπόλλων
Φοίνικες I 1. 5. 105. 143. II 44. 54.
56. 104. 112. III 19. 37. 107. 111.
IV 42. 44. 147. V 57f. 108f. 112.
VI 3. 6. 14. 25. 28. 33. 41. 47.
104. VII 23. 25. 34. 44. 89. 96.
VIII 90f. 97. 100. 119. IX 96.
οἱ ἐν Λιβύῃ II 32. IV 197. V 46.
VII 165. 167. Φοινίκη I 2. II 44.
49. 79. 116. III 5f. 91. 136. IV
38f. 45. VI 3. 17. VII 90. Φοί-
νισσα νῆσος VIII 118. 121. Φοι-
νικήσιοι γαυλοὶ VIII 97, γράμ-
ματα V 58, πάθος VIII 90, Πα-
τάμοι III 37. Φοινικῶν μέ-
ταλλα VI 47. Φοινικὲς Ἀγῆρωρ,
Ἄντισος, Ἀγβαλος, Θαλῆς, Κάδ-
μος, Ματτήν, Μερβίλαρος, Μέγ-
βελος, Ποικίλης, Σίρωμος, Τε-
τράμνηστος. Φοίνισσα Εὐρώπη
γαυλιξ ὄρεος II 73
Φοινιξ ποταμὸς VII 176. 200
Φόρμος Ἀθηναῖος VII 182
Φραόρτης ὁ Δημόκειο πατὴρ Μή-
δος I 96
Φραόρτης ὁ Δημόκειο Μήδων βα-
σιλεὺς I 73. 102f.
Φραταγονή ἡ Ἀρτάκειο Περσὶς
VII 224
Φρικονίς Κύμη I 149
Φριξοὶ πόλις IV 148f.
Φριξὸς ὁ Ἀθάμαντος VII 197
Φρονιμη ἡ Ἐτεάρχον Κρήσσα IV
154
Φρύγες I [28]. 72. II 2. III 90. V 49.
VII 26. 30. 73. IX 32. Φρυγία I
14. 35. V 52. 98. VII 26. 30f.
VIII 136. Φρύγιος νομὸς III 127.
Φρύγες Γορδῆς, Μίδης, Πέλου
Φρόνιμος Ἀθηναῖος VI 21
Φρόνιον ὁ Ἀτταγῆιον πατὴρ Θη-
βατος IX 16
Φύη Ἀθηναῖα I 60
Φύλακος ἥρωος Δελφός VIII 39
Φύλακος ὁ Ἰστιάτων Σάμιος VIII 85

Φυλλίς γῆ Θρηκίων VII 113
Φώκαια (u. Φωκαίη) πόλις I 80.
142. 152. 162. 164f. 169. II 106.
178. VI 17. Φωκαῖες I 163—
167. VI 8. Φωκαῖες Λιονύσιος,
Λαοδάμας, Πύθερος
Φωκέες I 46. 146. VI 34. VII 176.
203. 207. 212. 215. 217f. VIII
27—33. 134. IX 17f. 31. 66. 89.
Φωκίς γῆ VIII 31f. 35. Φωκεὶς
Ἀρμονόδης

Χαλδαῖοι I 181. 183. [VII 63]. αἱ
Χαλδαίων πόλις Βαβυλωνῶνος III
155

Χαλκίστη πόλις VII 123

Χαλκίς πόλις VII 182. 189. VIII 44.

Χαλκιδέες V 74. 77. 91. 99. VIII
1. 46. IX 28. 31

Χαλκιδεὶς οἱ ἐν Θρηκίῃ VIII 127,
Χαλκιδικὸν γένος VII 185. VIII
127

[Χάλυβες] I 28

χάμυρα Αἰγύπτου II 69

Χαράδρα πόλις VIII 33

Χάραξος ὁ Σκαμανδρονέμον Μυ-
τιληναῖος II 135

Χαρίκωος ὁ Μαυανδριον Σάμιος
III 145f.

Χαρίκωος ὁ Εὐνόμιον Σπάρτης βα-
σιλεὺς VIII 131

Χάριτες II 50. IV 175

Χαρίτων λόφος Λιβύης IV 175

Χαροπτιος ὁ Μολπαγόρειο Μιλή-
σιος V 99

Χέμις νῆσος II 156

Χέμις πόλις II 91. Χεμιτταί II
91. Χεμιττης νομὸς Αἰγύπτου
II 165

Χέου ὁ Μυκερῆιον πατὴρ Αἰγύ-
πτου βασιλεὺς II 124. 126f. 129

Χέρσμις ὁ Ἀρταίνκειο πατὴρ
Πέρσης VII 78

Χέρσις ὁ Σιρώμιον Σαλαμῶτων
βασιλεὺς V 104. 113. VII 98. VIII
11

Χερσόνησος ἡ Βυβασοτή I 174

Χερσόνησος ἡ ἐν Ἑλλησπόντῳ IV
143. VI 33f. 36. 39—41. 103.
140. VII 22. 33. 58. IX 114. 116.

Χερσονησῖται IV 137. VI 35f.
IX 118. 120

Χερσόνησος ἡ τρηχὴ τῆς Ταυρι-
κῆς IV 99

Χερσὴν Αἰγύπτου βασιλεὺς II 127

Χίλειος Τεγεστήης IX 9

Χίλων Σπαρτιάτης I 59. VII 235

Χίλων ὁ Δημαριένον Σπαρτιάτης
VI 65

Χίος νῆσος I 142. 160. 164. II 178.
V 33f. 98. VI 25. 26. 31. VIII
132. Χῖοι I 18. 142. 160f. 165.
II 135. V 98. VI 2. 5. 8. 15f. 26f.
VIII 106. IX 106. Χίη γῶρη VI
26. Χῖοι Γλαύκος, Πανιώνιος,
Στράτις

Χοάοτης ποταμὸς I 188. V 49. 52

Χοιρέαι τῆς Ἑρετρικῆς γῶρης VI
101

Χοιρεῖται φυλὴ Σικωνίων V 68

Χοῦρος ὁ Μικῆθον πατὴρ VII 170

Χοράσμοι III 93. 117. VII 66

Χορμῖος Ἀργεῖος I 82

Χότροι ἐν Θερμοπύλῃσι VII 176

Χῶν ποταμὸς IX 93

Φαμμήτιος ὁ Ἀμάσιος Αἰγύπτου
βασιλεὺς III 10. 14f.

Φαμμήτιος ὁ Νεκῶ Αἰγύπτου βα-
σιλεὺς I 105. II 2. 28. 30. 151
—155. 157f. 161

Φαμμήτιος ὁ Ἰνῶον πατὴρ Αἰ-
γύπτιος VII 7

Φάμις ὁ Νεκῶ Αἰγύπτου βασι-
λεὺς II 159—161

Φύλλοι IV 173

Φυττάλεια νῆσος VIII 76. 95

Ῥερόη ποταμὸς IX 51

Ῥεανός II 21. 23. IV 8. 36

Ῥεντος ὁ Ἀδεμῆντον πατὴρ Κο-
ρινθῖος VIII 5. 59

Ῥίενος πόλις I 145

Ῥίην Ἀνίσιος IV 35

Ῥίσις πόλις I 189

Ῥίσις Ὑπερβορέη IV 35

Ῥοεθῖνα ἡ Ἐρεγθῖος VII 189

Ῥομιος λιμὴν τῆς Ἀπολλωνίης
IX 93

Ῥορμέδων ὁ Σεννέσιος πατὴρ
Κίλιξ VII 98

Ῥορος: s. Ἀπόλλων

Ῥωπὸς τῆς Ἀττικῆς VI 101